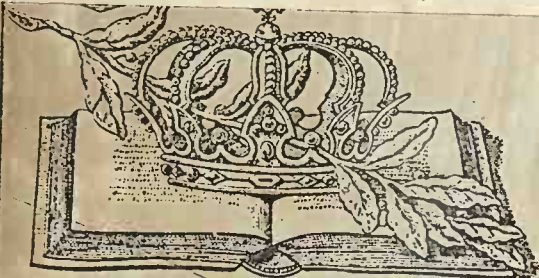

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 50192

Inventar 50863

~~Nº Curent 50193 Format~~

~~Nº Inventar A 24524 Anul~~

~~Sectia Dehoz III Raftul~~

Doc.

LOCOT.-COLONEL C. GĂVĂNESCU

MAIORUL I. MANOLESCU

1914-1915

RĂSBOIUL CEL MARE

VOLUMUL II

ITALIA

ȘI

OPERAȚIUNILE PE TOATE TEATRELE PÂNĂ LA 1 AUGUST 1915

LUPTLE AERIENE. SUBMARINE. MUNIȚIUNI ȘI MATERIALE.
EXPLOSIBILE ȘI GAZE ASFIXIANTE.

„È una guerra que Dio la vuole”.
Salandra.

BUCUREȘTI

ATELIERELE GRAFICE „UNIVERSALA”, IANCU IONESCU
ȘIRADA COVACI No. 14. — Telefon 4/56

1915

Inv. A. 24.629

LOCOT. COLONEL C. GĂVĂNESCU
MAIORUL I. MANOLESCU

544315

1914-1915

RĂSBOIUL CEL MARE

VOLUMUL II

ITALIA

ȘI

OPERATIUNILE PE TOATE TEATRELE PANA LA 1 AUGUST 1915

LUPTLE AERIENE. SUBMARINE. MUNITIUNI ȘI MATERIALE.
EXPLOSIBILE ȘI GAZE ASFIXIANTE.

„È una guerra que Dio la vuole“.
Salandra.

BUCUREȘTI

ATELIERELE GRAFICE «UNIVERSALA», IANCU IONESCU
STRADA COVACI No. 44. — Telefon 4/56

1915

355.48 (45) 1914/1915
9 (45) 1914/1915
940.3/4 (45) 1914/1915

50863

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" - București
Cota 50 192

nc 40/10

Exemplarele poartă semnătura autorilor și un număr de ordine.

B.C.U."Carol I" - Bucuresti

C50863

PREFAȚA

Războiul Cel Mare 1914—1915, cum l'am numit noi, continuă azi, după un an, cu o intensitate și mai mare; cu o dezvoltare, în toate direcțiile, neînchipuită, nebănuită chiar de cei mai bogați fantaziști. Tillul dat de noi, credem că va trebui mărit cu „1916”, și încă nu se știe dacă ne vom opri aci.

Delă încheierea primului volum, evenimente mari au avut loc, în acest războiu, și anume:

a). *Un nou luptător a intrat în arenă, Italia, luând partea multiplei înfelegeri sau mării alianțe, aducându-i în ajutor, pe lângă un spor moral, o armată de operații de aproape 1.500.000 de oameni, cu contingente mobilizabile de peste 3.000.000 de luptători, între 20—39 ani, și cu o flotă care este, ea singură, superioară flotei austriace.*

Cu intrarea Italiei în luptă, cercul de investire al enormei cetăți germano-austro-ungare merge spre închidere completă. Pentru a se termina acest cerc mai trebuie să intre în luptă și România. Atunci cercul va fi închis, iar Turcia, ruptă de influența germană, va fi mult mai lesne scoasă din cauză. I se vor dicta condițiunile.

b). *O mare ofensivă austro-germană s'a îndreptat în contra Rusiei. S'ar părea că Germania, în 1915, încearcă lovitura decisivă contra colosului, lovitură care nu i-a reușit în 1914 contra Franței. Care va fi rezultatul? Dacă ar reuși să-i distrugă armata (?) să o facă să depună armele, sau să o îngenunche, sau să o facă să primească o pace, rupând-o de aliații săi—în schimbul altor avantaje—desigur că aceasta ar însemna o mare victorie pentru Germano-Austriaci; nu ar însemna, însă, și câștigarea războiului. Nu! Ar însemna numai prelungirea lui și ducerea lui în condiții mai grele.*

Această eventualitate trebuie, însă, exclusă din o serie întreagă de considerațiuni, pe care le vom trata în cursul lucrării.

Așu dar, pe frontul rusesc, marea ofensivă Germano-Austro-Ungară, cât timp nu va obține rezultate decisive, spuse mai sus, nu va avea alt rezultat decât uzarea armamentelor ofensive, cel puțin tot atâtă cât și a celor defensive;

c). Multipla înțelegere, în dorința de a termina cu unul din adversari, Turcia, pentru a influența pe neutrii din peninsula Balcanică, și pentru a da drumul strămlorilor — Rusia având mare nevoie de transporturi pe apă — a început debarcări în peninsula Galipoli și dă lupte sângeroase pentru a ajunge cu orice preț la Constantinopol;

d). În Anglia, Italia, Franța și în Rusia s'au constituit Ministeri de coalizie, la cari iau parte toate partidele, pentru ca sforțările să fie sumate, răspunderile să cadă pe umerii tuturor patrioșilor, iar rezultatele să fie maxime;

e) Luptele aeriene, fabricarea munițiilor, gazele asfixiante și lupta contra lor, luptele submarine, etc., au luat, în acest timp, o așu de mare dezvoltare, încât pot constitui, fiecare, uvraje întregi. Este necesar să fie cunoscute de toți, chiar în rezumat.

Ne propunem, ca în acest volum, pe lângă toate chestiunile de mai sus, să arătăm și luptele duse de irredenta italiană și română pentru înfăptuirea unității naționalităților respective, în credința că facem un serviciu tuturor cetitorilor, și, în special, ideii celei mari ce ne-a călăuzit, românismului. Prin studierea, pe adevărata față, a diferitelor evenimente, fiecare în parte va putea să-și facă o judecată dreaptă de mersul lor și va vedea apoi, în adevărata lumină, calea ce va trebui să urmeze și țara noastră, pentru a putea să-și înfăptuiască și ea marele său ideal național.

LT.-COLONEL C. GĂVĂNESCU.
MAIOR I. MANOLESCU.

INTRODUCERE

ITALIENIZM-ROMÂNIZM

LUPTELE PENTRU UNITATEA NATIONALĂ

„Siamo tutti una sola famiglia“.

Italia de azi este o „mare putere europeană”. Acuma 60 de ani, însă, Italia nu există decât numai în mintea și în inima câtorva mari patrioți italieni.

Pe atunci, peninsula italică era compusă din următoarele state, separate unele de altele, însă, mai toate supuse influenței străine:

1. Regatul Sardiniei, compus din Piemont și din insula Sardiniei. Era un regat independent, sub domnia Casei de Savoia;

2. Lombardia și Veneția, adică tot terenul cuprins între râul Tessin la Vest, Padul la Sud, Alpii la Nord și Adriatica cu Isonzo la Est. Aceste două provincii erau sub stăpânirea austriacă, care își mai întinsese dominația chiar pe o parte din malul drept al fluviului Padul.

3. Ducatul Modena sub influența casei de Austria;

4. Ducatul de Parma sub influența Casei de Austria;

5. Marele ducat de Toscana, idem;

6. Statele Papale, care erau sub administrația politică a papei, aveau și ele influența politică austriacă și a Franței;

7. Regatul celor două Sicilii, care cuprindea jumătatea de Sud a peninsulei Italice și insula Sicilia, aveau mai mult influența politică a Franței, contrabalansată de cea austriacă;

8. Roma, care făcea parte tot din statele papale.

După cum se vede, Italia era numai o expresie geo-

grafică, îmbucătătită în mai mult de 10 stățișoare, toate însă locuite de italieni. Ei, deși răslețiți, începuseră, însă, a fi conștienți de naționalitatea lor; iar ideile revoluționare prindeau din ce în ce mai ușor și mai mult teren în toate straturile societății și în toate statele. Cel dintâi care a strigat în gura mare: „Italia una și liberă” a fost preotul Minichini, care prin discursurile lui înfocate, reușise chiar să revolte garnizoana din Nola, la 1820. Societățile secrete care luară ființă, în special societatea „Carbonari”, susținură și răspândiră prin toate mijloacele, chiar și cu pumnalul, ideea revoluționară și ideea unirii. Un înfocat patriot, Mazzini, eră sufletul acestei mișcări.

ITALIENISMUL

1. Regatul Sardiniei (Piemontul)	} Provinciile austriace
2. Lombardia	
3. Veneția	
4. Ducatul de Parma	
5. Ducatul de Modena	
6. Marele Ducat Toscana	
7. Roma și Statele bisericii (Papale)	
8. Regatul celor două Sicilii	
9. Trentinul	} Și azi se stăpânește înă- 1/15 din întregul teritoriu al italienismului
10. Triestul	

Azi independente și unite
sub numele de Italia.

El, cu „Giovane Italia” a sa, nu avea decât un singur gând: a-și mări numărul partizanilor și a le unifica aspirațiunile lor patriotice. „In corpul uscat și slab al acestui genovez, trăia un suflet de apostol, întréprinzător și fanatic, și care nu avea decât un singur ideal: Ridicarea și scăparea Italiei. Eră scriitor neîntrecut și mișcător în scrierile și cuvântările sale, pentru că însuși el eră mișcat; el întrebuiință întreaga sa energie nesfârșită numai pentru triumful luptei începute”¹⁾.

1) Prince Giovanni Borghese. L'Italie moderne

La început, toate încercările Austriei de a stinge focul și de a ucide în fașe, ideea aceasta națională, nu a avut alt rezultat decât de a pregăti și mai bine explozia. Vulcanul izbucnește cu atât mai mare putere, cu cât i se astupă mai mult gura pe unde trebuie să-și arunce lava.

Mișcarea revoluționară dela 1830, în Italia, se sfârși prin masacre; ideea, însă, a rămas și s'a dezvoltat și mai mult în sufletul italienilor.

Pe la începutul anului 1848, vântul revoluționar începuse a bate din nou în întreaga Europă. Popoarele, conștiente de existența și puterea lor, începură a se agita. Franța, Germania, Austria, Italia, Principatele Române, se aprinseră de focul revoluției început în Franța. Principiul „libertății, egalității și fraternității” începuse a forma punctul de direcție al tuturor popoarelor, iar „unitatea națională” era deviza acelor care încă erau îmbucătățite. Germania, Italia și România erau între acestea din urmă.

Pe când, însă, la Germani chestiunea era mai simplă, fiindcă ideea națională se reducea mai mult la efectuarea unității, de oarece toate stățișoarele, ce urmau a se întruni la un loc, erau fiecare independente de influențe exterioare, la Italiani, ca și la Români, chestiunea era mult mai complicată, fiindcă pe lângă faptul că întregul teritoriu al peninsulei era sub influența austriacă, apoi întreaga Lombardie, bogata provincie a Padului, și Veneția artistică și industrială provincie a Adriaticei, erau sub stăpânirea directă administrativă, politică și economică a Austriei, cu titlul de posesiune Austriacă. Armatele Austriace ocupau aceste pozițiuni și orice semn, orice mișcare ireverențiară era imediat suprimate prin masacre.

Prin urmare, Italianii, trebuiau mai întâi să se desfacă de sub influența politică străină, să gonească pe inamic din peninsula și apoi să-și facă unitatea națională. Probleme foarte greu de rezolvat pentru Italiani, cum au fost și pentru Români, mai ales pe acele timpuri, când Austria era un stat puternic; totuși, s'au găsit patrioți mari, considerați câteodată ca nebuni, de însuși conaționali lor, căci actele lor puteau fi considerate ca o „nebuție eroică națională”, cari au luptat, chiar cu sacrificiul vieții lor, pentru marea idee națională. Acești eroi au putut duce carul țării pe drumul încălțit și plin de prăpăstii, pe povârnișurile lui cele mai răpoase și întortochiate, care drum, deși adesea, foarte adesea chiar, era udat de sânge și presărat de vieți, ducea, însă, la libertate și unitate națională.

În peninsula Italică, revoluția dela 1848, izbucni la 12 ianuarie, la Palermo, în Sicilia. În câteva zile, întreaga Sicilie fu cucerită de revoluționari, iar dinastia Burbo-

nilor încetă de a mai domni acolo. De aci revoluția se întinse ca fulgerul în Italia peninsulară, începând cu Neapolul și continuând cu Milano, Veneția, Modena, Parma. Austriacii în toate părțile erau atacați, uciși și goniți din sfântul pământ al Italiei „una și liberă”. Armata Austriacă, surprinsă de precipitarea evenimentelor, mai rămăsese stăpână numai pe faimosul cadrițer al Adigelui.

În acest moment de mișcare generală națională, trebuia ca cineva să se puie în capul ei și să o conducă, sumând sforțările spre un singur țel. Piemontul ia conducerea acestei mișcări. Regele Carol Albert al Piemontului trase spada, și în capul armatei sale, trecu Tessinul, frontiera dinspre Austria, și merse contra Austriacilor cu devisa „Dio la vuole”, căci vocea poporului, eră vocea lui Dumnezeu.

Armatele austriace, însă, mult mai superioare, atât în comandă, cât și în organizare și în număr, învinseseră pe Italieni în bătălia dela Custozza, la 23—25 Iulie 1848, și apoi, înaintând victorioase, reocupară toate teritoriile ce le pierduseră și restabiliră, în toate statele peninsulei italiice, starea de mai înainte, înecând revoluția în sânge. Revoluția eră înăbușită. Ordinea restabilită.

Vulcanul național, însă, clocotea, sub apăsarea pumnului și a armelor străine, căci dacă la suprafață eră liniște aparentă, apoi în adâncul sufletului tuturor italianilor eră furtuna în plină fierbere. Nu se mai putea împiedică de a se înfăptui aceea ce eră hotărît de Dumnezeu să se înfăptuiască. Se putea numai amâna. Cu cât represiunea revoluției a fost mai apăsătoare, cu cât a curs mai mult sânge italianesc, al patrioților naționaliști, cu cât crimele și asasinatele politice erau mai multe și mai dureroase, cu atât și gemătul țării eră mai accentuat, cu atâtă explozia urmă să fie mai puternică, iar mișcarea națională cu atâtă aveamă multă șansă de reușită, când momentul proprice va veni.

În 1849, Carol Albert pornește un nou războiu contra Austriei. Războiul început la 20 Martie 1849, fu sfârșit la 23 Martie prin înfrângerea Piemontezilor la Novara. Carol Albert abdică și plecă în exil.

Fiul său, Victor Emanuel II, îi urmă la tron. El făcù din Regatul său, Piemontul, refugiul tuturor naționaliștilor, italieni, cari nu mai aveau siguranța în celelalte stățișoare, unde influența austriacă eră dominantă.

Dacă revoluția a putut fi înăbușită, ea, însă, a arătat Europei întregi că în peninsula Italică trăește un popor care are destulă energie pentru a-și afirmă drepturile și destulă capacitate de a se conduce singur; a demonstrat, însă, în acelaș timp, Italianilor că ei singuri nu vor putea așa ușor să gonească pe străini din țara lor și de

aceea ideea unității naționale și a libertății nu va putea fi înfăptuită decât cu ajutor străin.

Toți ochii se îndreptară spre Franța latină unde, în acel timp, Napoleon, vechiul membru al societății „Carbonari”, ajunsese conducătorul ei.

După înăbușirea revoluției, constituțiile acordate în diferitele state italiene, au fost suprimate sub influența politică a Austriei, iar absolutismul reîntronat cu o și mai mare putere. Singur Piemontul păstră poporului său constituția acordată odată cu revoluția. Acest regat minuscul, îndrăzni să ție piept marelui Austriei și să o împiedice în planurile sale de a subjuga întreaga peninsulă. Noul Rege, Victor Emanuel, își reorganiză armata și o instrui, înmulți căile de comunicație, organizează instrucția poporului în școli, apoi căută să împace toate partidele, pentru ca storfările în îndeplinirea marelui ideal național, să se sumeze; în politica externă căută alianțe, pentru a avea un sprijin puternic în lupta cea mare ce avea a se da în curând și pe care o socotea ca ceva fatal.

Accastă activitate extraordinară în toate direcțiile a noului rege, fu ajutată și sporită de cel mai mare om de stat italian, de cel mai mare geniu politic ce a avut peninsula, de Cavour.

Acest mare om latin veni la putere, ca prim-ministru și ministru de finanțe, la 1852, în vârstă de 42 ani. Primul mare act politic extern, și pentru care majoritatea politicianilor italieni l-a numit nebun, a fost cooperarea la războiul Crimeii, contra Rusiei, la 1854—1856. Dela ivirea primelor simptome ale acestui războiu, Cavour a făcut planul de a intra în luptă alături de Franța, Anglia și Turcia, contra Rusiei; în acest mod, micul regat s'ar fi afirmat și în politică externă și câștigă dreptul de a cere și el ajutor aliaților săi de azi, la o nevoie pe ziua de mâine. Acest plan, el îl făcù cunoscut regelui și regele îl aprobă; apoi, prin insinuări externe, a făcut ca cererea de cooperare la războiu să-i vie din afară, delà Anglia și delà Franța, ceea ce s'a și întâmplat. Anglia cerù, însă, numai un contingent de trupe care să lupte încadrat în armata engleză și cea franceză. Cavour refuză și prelinse ca regatul său să intre în războiu pe picior de egalitate cu Anglia și Franța. În afară de aceasta, prin această alianță Cavour mai urmărea și ideea de a trece în tratatul de cooperare, un articol secret, prin care aliații să se oblige a-i da sprijin față de Austria. Acest articol nu s'a putut trece în tratat, dar Piemontul a căpătat asigurări verbale, formale, delà aliații săi, că va fi ajutat la nevoie. Luptele duse de Cavour în parlament, pe chestiunea cooperării armatei sale, alături de Franța și Anglia, contra Ru-

sicii, sunt unele din paginile cele mai frumoase ale vieții sale politice. Neputând spune planurile sale nici în plin Parlament și nimănui, fiindcă constituia un secret de stat, de o importanță capitală, și neputând justifica îndeajuns motivul intrării în războiul a Piemontului contra Rusiei, cu care nu avea nici un punct comun sau conflicte de interese, fu atacat cu o violență neobisnuită de adversari și chiar de prieteni politici, fără a putea să se apere cum ar fi trebuit; totuși, a reușit să se facă a fi înțeles de majoritate, fără ca să spuie prea mult, că el lucrează numai pentru „cauza italiană”. Tratatul de alianță a fost în sfârșit, ratificat, cu o mică majoritate, și în luna Aprilie 1855, un corp de 15.000 piemontezi plecă spre Crimcea.

Unul din idealurile politice externe ale lui Cavour era împlinit. Micul Piemont intră deodată în rândul marilor puteri europene, și la congresul dela Paris, unde se adunară reprezentanții celor șapte mari puteri europene—Anglia, Franța, Turcia, Piemontul, Rusia, Prusia și Austria — marele Cavour, reprezentantul micului Piemont, a putut să vorbească, pentru prima dată, cu reprezentantul marelui Austriei, pe picior de egalitate, ca dela putere la putere, și având încă la spate sprijinul moral al aliaților săi de ieri. Pentru prima dată, s'a pus, aici, în mod oficial, chestiunea italiană și a Italiei. Succesul moral a fost desăvârșit.

De-acum drumul spre unitatea națională era trasat, trebuia numai să fie străbătut.

Cavour făcu pe Napoleon să ia, în mod concret, în sprijinul său chestiunea italiană, și la Plombières, la 20-21 Iulie 1858, în întrevvedereea secretă ce a avut-o împreună, au pus bazele alianței între cele două state, alianță îndreptată în contra Austriei.

Războiul din 1859, victorios de partea Franco-Sarzililor, contra Austriei, satisfăcu numai pe jumătate pe marele Cavour, căci numai Lombardia a fost scoasă de sub jugul străin, Veneția rămânând încă sub Austriaci.

În 1860, din nou, toate statele peninsulei italiice, se mișcară pentru împlinirea unității naționale. Eroul Garibaldi, pornind din Quarto, în fruntea a 1000 de revoluționari, debarcă în Sicilia, pe care o răsculă în câteva zile, trecu apoi în regatul Neapole, și fraternizând cu populația, deja surescitată de Mazzini, intră cu triumf în orașul Neapole, de unde urmă să pornească spre Roma. În acest timp, Cavour îndreaptă armata Sardă, în marșuri forțate, contra armatelor papale, pe care le învinse. Și Victor Emanuel se întâlni la Capua cu „Condolierul Garibaldi”, care aduse sub șeptelul regatului Piemontez mai mult teritoriu și o populație mai mare decât avea regatul

însuș. Toate celelalte state ale peninsulei se alipiră imediat Piemontului, afară de Roma, care rămăsese Papei, sub protectoratul Franței, și Veneția, care rămăsese Austriei.

La 1861, Februarie 18, parlamentul se întruni la Turino și proclamă pe Victor Emanuel II „rege al Italiei”.

Ca și cum nu ar fi așteptat decât împlinirea și acestui mare ideal, Cavour murî la 6 Iunie 1861, după ce mai întăi, în parlamentul Unirei, a spus de la tribună că: Italia nu poate să se constituie ca țară, fără Roma drept Capitală, iar pentru liniștirea conștiințelor catolice, din toată Europa, stabilind principiul: „Biserica liberă în stat liber”.

De aci, Italia își urmează mult mai ușor drumul său.

La 1866 câștigă Veneția, în 1870 Roma, iar la 1871, Iulie 2, regele Victor Emanuel își făcî intrarea triumfală în cetatea eternă, unde își stabilî și capitala. La deschiderea parlamentului, regele putî spune, în mesagiul său, între altele: „Italia este liberă și una, de acum nu depinde decât de noi să o facem mare și fericită”.

„Siamo tutti una sola famiglia”, din Ernani, a lui Verdi, se putea spune acuma de fiecare Italian. Totuș, frați din acelaș sânge mai rămăsese răslefiți și urmăriți de soartă pe teritoriile vecinilor. În special, Austria mai ține sub dominațiunea sa aproape 1.000.000 de italieni în Trentin și în lungul coastei Adriatice, cu Triestul ca sediu principal.

În afară de aceasta, frontiera nordică, în special dinspre Austria, eră mai mult decât defectuoasă; trecând pe cîlna sudică a antelanțului sudic Alpin, aproape de intrarea în câmpie, lăsă Austriacilor toate trecătorile, toate defileurile și toate pozițiile militare importante și s'ar putea spune că Austriacii aveau și ușa și cheia intrării în casa italiană. Afară de aceasta, Trentinul austriac, scoborîndu-se spre Sud, până aproape de câmpia Padului, constituia o amenințare continuă pentru liniștea noului regat și tăia drept în două întreaga Italie continentală, strîngînd de gât, din primul moment, orice încercare ar fi făcut Italianii, fie într'o parte, fie în alta.

Pentru liniștirea iredentei italiene și pentru îndreptarea unei frontiere mai mult decât defectuoasă, criminală s'ar putea zice, Italianii trebuiau să facă încă un războiu. Dacă nu eră acuma, ar fi fost altă dată, și nu se știe dacă condițiile politice externe ar mai fi fost tot așa de favorabile.

România, în 1913, a pornit războiul contra Bulgariei —și bine a făcut— numai pentru salvarea unui principiu: „echilibrul în peninsula balcanică” și pentru îndreptarea unei frontiere defectuoase, care însă nici pe departe nu

se putea compara cu aceea a Italiei, din o serie întregă de considerațiuni: a) Vecinul României este inferior numeric; vecinul Italiei era mult mai tare și mult superior; adică și frontiera cu totul desavantajoasă și inimic cu mult superior; b). Frontiera României dinspre Bulgaria, deși defectuoasă până la oarecare punct, pentru ofensivă, putea fi oarecum primită, pentru defensivă, mai ales slăpânind noi Dunărea și Marea (cecece nu era cazul pentru Mare); cea italiană dădea legală Italia și de mâni și de picioare Austriei, atât în ofensivă, cât și în defensivă.

Necesitatea, deci, a acestui războiu este evidentă. Este o chestiune de viață și de moarte pentru italieni și de sigur că marcel Cavur este fericit, în mormântul în care a intrat, după înfăptuirea primului mare ideal național italian, văzând că în vremurile grele de azi, Salandra a știut să procedeze cu aceeași tărie și înțelepciune ca și el.

A duce țara într'un războiu din care să iasă cu prestigiul mărit și cu revendicările naționale întărite este cea mai mare faptă patriotică ce o poate face un om politic—oricâte pierderi materiale ar îndură țara; iar sângele vărsat într'un astfel de războiu este binecuvântat de încreaga națiune, de urmașii urmașilor, și pentru totdeauna.

„Fericit e poporul ce poate avea în această lume un ideal de realizat; al nostru este viu înaintea ochilor, și noi să nu-l vedem!”

A. D. Xenopol. — Istoria Românilor din Dacia Traiană.

Asemănarea desfășurării evenimentelor petrecute în peninsula italică, italienilor și la gurile Dunării, Românilor, în ultimele 6—7 decenii, este atât de mare, încât numai aceasta ar fi destul să facă frați aceste două popoare; frați de suferințe și de idealuri, în afară de faptul că sunt frați de sânge din aceeași mamă: „Marea și eterna Roma”.

Aceleași visuri de înfăptuire a idealului național, aceleași crime din partea asupritorilor, aceleași lupte pornite de patrioții din țară, sau plecați cu voie sau fără voie afară din țară; aceleași asociațiuni, întruniri secrete, în care jurământul de a merge până la capăt, se făcea cu mâna pe pumnal și pe ștreang; aceiași tineri înflăcărați pentru țară; aceiași studenți devotați până la moarte marului ideal național și nevânduși străinilor; aceiași preoți

cari purtau crucea într'o mână și spada dreptății naționale într'alta; aceiași poeți și oratori cari întrețineau și aprindeau veșnic flacăra ideii naționale, în inimile poporului suferind; aceiași mari oameni politici, cari au știut să lupte cu mii și mii de dușmani, externi și interni, și să-i învingă; aceiași conducători ai statului, cari au condus la liman barca plâpândă, fragedă, abia născândă, a micului stat latin dela Dunăre, prin mijlocul oceanului furios și spumegând al nenumărașilor mari dușmani, doritori de a o înghiți cât mai iute, și cât mai complet.

Aceiași isbânde? Nu! Din nenorocire, nu!

S'a înfăptuit unirea. Da! Dar această unire este numai pe jumătate, mai puțin încă, abia a treia parte, din aceea ce este al nostru. Unirea noastră, la 1859, este cel mult numai isbânda Piemontului, tot la 1859. Cavour eră înfuriat atunci și se simțea nenorocit; noi ne-am mulțumit și cu atâta și ne-am oprit din drum. Italienii, însă, n'au slăbit o clipă lupta până nu și-au înfăptuit idealurile; iar în 11 ani, 1859—1870, au putut strânge la un loc pe toți frații răzleți și au putut să formeze „Italia Mare”.

Fiindcă asemănările luptei sunt atât de mari la aceste două popoare latine, este absolută nevoie să dăm aci, în câteva cuvinte, istoricul lor.

Comunitatea de suferințe va face mai apropiată co-

ROMÂNISMUL

1. Muntenia	} Provinciile turce; azi independente și unite sub numele de Românie.	
2. Moldova		
3. Basarabia, Provincie rusă	} Încă sub stăpânire străină. 1/2 din întreg. teritoriul românismului	
4. Bucovina. Provincie austr.		
5. Maramureș		
6. Crișana		} Provinciile Ungare
7. Banatul		
8. Transilvania		

munitatea de simțire; iar drumul urmat de sora noastră mai mare, Italia, ne va servi și nouă, celor mai mici, la acțiunea ce va trebui să o ducem pentru înfăptuirea marelui și sfântului ideal național.

Acum 60—70 de ani, România de azi nu există, ca și Italia de atunci, decât numai în mintea și în inima câtorva mari patrioți români. Întregul teritoriu în care se află românismul, eră îmbucătățit în provincii subjugate marilor puteri vecine, Turcia, Rusia, Austria.

Aşa: a) Muntenia și Moldova erau provincii turcești, suferind și influența rusească și pe cea austriacă; b) Basarabia era provincie rusească; c) Bucovina era provincie austriacă; d) Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureș, erau provincii ungurești.

Nu era nici o bucățică de pământ românesc liber, cum era la Italiani Piemontul, Regatul Sardiniei.

Aceasta constituia marea greutate și dificultate extremă a constituirii unui stat românesc, căci problemele erau multiple și deopotrivă de grele pentru naționaliști și iredentști: 1) a se rupe de sub stăpânirea străină provinciile cari se vor putea; 2) a se constitui un stat liber, făcându-se unirea a acelor provincii; 3) a se lupta apoi pentru gruparea celorlalte provincii lângă statul independent format.

Prin urmare, prima etapă a formării statului român, era constituirea unui stat independent, format din oricâte provincii române s'ar fi putut; apoi să se urmărească treptat marele ideal național.

Cea dintâi ocazie s'a prezentat cu ruperea provinciilor române de sub stăpânirea turcească, Muntenia și Moldova. „Omul bolnav” nu mai avea puteri, să reziste luptelor de iredentism ale diferitelor naționalități. Mai târziu vor veni și celelalte.

*Dela Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a*

La Est, Vest și Nord, aceste două mari ape, Nistru și Tisa, înconjoară românismul, tot așa cum la Sud frumoasa Dunăre albastră îl mărginește.

Mai sunt Români, încă mulți, și pe dreapta Dunării, în Serbia—valea Timocului—în Dobrogea noastră, în peninsula Balcanică, în Epir, în Istria; dar în triunghiul format de cele trei mari ape—Tisa, Nistru, Dunărea—cu o suprafață de peste 300.000 km. p. și cu o populație de peste 15.000.000 locuitori, trăește masa compactă a românismului, cuprinzând peste 95% din populația arătată mai sus.

Aproape în mijlocul acestui teritoriu, triunghiul format de cele trei râuri, se ridică cetatea Transilvaniei, cetatea Carpaților, cetate înconjurată din toate părțile de munți și jucând rolul unei redute al teritoriului românismului, iar șesurile ce se lasă din această redută spre Est, Sud și Vest, înspre apele mărginașe, formând glacisurile marelui fort central. Această cetate a slujit neamului nostru de adăpost în cursul vremurilor, de sprijin în contra barbarilor, de ascunzătoare în contra asupritorilor. Aci

s'au păstrat comorile nestimate ale limbei românești; aci s'a immagazinat naționalismul și credința în puterea neamului; aci s'a fiert, frământat și încheat marea și minunata idee de unitate a neamului românesc; de aci au pornit marile mișcări naționale ale românismului, revărsându-se ca torenții dătători de viață spre șesurile înconjurătoare, căci Moldova lui Ștefan cel Sfânt și Mare s'a format din revărsătura Maramureșului, iar Muntenia, Viteazului Mihai, din aceea a Transilvaniei.

Cine stăpânește celatea Transilvaniei, stăpânește șesurile ce o mărginesc, și aceste șesuri merg până la cele trei ape spuse mai sus.

„Fără Transilvania, orice stat românesc trebuie să rămâie ca un arbore răsădit în nisip, de oarece numai în falnicii ei munți el putea să-și înfigă rădăcinile sale și ceeace a văzut Mihai-Viteazul rămâne adevărat pentru toate timpurile. *Cât timp poporul românesc nu va stăpâni celatea Carpaților, leagănul în care el a crescut și s'a dezvoltat, până atunci viața lui va fi bătută de toate vânturile*”¹⁾.

Toate ținuturile locuite de români, sunt necesare, pentru înfăptuirea idealurilor naționale românești; nici unul, însă, nu este atât de mult ca Transilvania. În lupta pentru cucerirea cetății sfinte a românismului, putem sacrifica orice și oricât, căci isbânda va întrece încă cu de mii de ori mai mult decât sacrificiile. Să ne stabilim, mai întâi, puternic în lăcașul sfânt al strămoșilor noștri Daco-Romanii, în frumosul Ardeal a lui Mihai-Viteazul, al lui Horia, Cloșca și Crișan, al lui Avram Iancu și Andrei Mureșanu, să ne spălăm ochii în cristalinele ape ale Mureșului, Crișului și celor două Târnave, să stăpânim munții Zarandului, de unde Moșii, vitejii moși, aruncând ghioga, aruncau spaima în dușmani și atunci vom fi siguri că unitatea națională a românismului este pe calea cea bună, pe calea înfăptuirii. Și nimica, în lume, nu va fi în stare să împiedice a se înfăptui aceea ce ursit de Domnul este a se înfăptui, căci tot poporul nostru, o cere și ceeace cere poporul este numai vocea lui Dumnezeu a tot putinte.

Primul semnal al redesteptării naționale l-a dat Olteanul Tudor; iar prima idee de Unire în Principatele Române, s'a manifestat la 1830, odată cu prima încercare de revoluție în peninsula italică. Iancu Văcărescu, în câteva versuri, ocărăște apele Milcovului, care desparte frații de acelaș sânge; iar marele Vornic Filipescu, între alții, zicea că: „ar primi cu lacrimi de recunoștință orice principe

1) A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, Mihai-Viteazul.

străin, fie cine a fi; în sfârșit, dorința de a vedea șau Dacia sau chiar Principatele în starea lor de astăzi, subtrase dela protegiuirea exclusivă și imperioasă a unei singure Curți și pusă sub aceea a marilor puteri europene, această dorință de lung timp manifestată, ne-a fost de asemenea de mai multe ori repetată, atât la Iași, cât și la București și realizarea ei este considerată ca trebuind să îndeplinească opera de regenerare acestor țări¹⁾). Aceste idei erau pe atunci răzlețe, numai pe ici pe colo și foarte puțini aveau curajul să le spuie cu voce tare.

În anul 1848, însă, odată cu revoluția pornită în întreaga Europă, ideea unității naționale românești, a căpătat, ca și în Italia; o dezvoltare atât de mare, încât eră de prevăzut că nimic nu mai putea să o facă să dispară din suiețele și mințele marilor patrioți ai neamului. „Redeșteptarea națională începută de Lazăr, în Muntenia, de Asaki în Moldova, trâmbițată de Tudor Vladimirescu prin o răscoală sângeroasă și prin sacrificiul vieții lui de erou, a fost întreținută și accentuată de ideile timpului și de sentimentul viu al mândriei naționale întrupate în oamenii talentați și devotați patriei, ca: Eliade, Frații Golești, Bolintineanu, Alexandri, Frații Brătieni, Rosetti, Cogălniceanu, Negri și alții. Aceștia pregătiră epoca strălucită a renașterii României, care se începù cu generoasa mișcare revoluționară dela 1848²⁾).

Mișcarea dela 1848 trebuia, după ideea a o bună parte din revoluționarii patrioți să *înfăptuiască chiar marea Românie*; prin comunitatea mișcărilor revoluționare în Transilvania și în Principatele Române se speră unirea completă. „Ba ei așteptau chiar, dela descureătura revoluționară de peste munți, puțința unirii tuturor românilor în Marele stat al Daciei moderne³⁾); iar Neculai Bălcescu scria tot atunci: „Că dacă această revoluție ar ajunge „a fi realizată, ar mai rămâne românilor de îndeplinit încă „alte două: una pentru aducerea unității naționale și alta „pentru neatârnrarea națională. Chestiunea unității a făcut „mari progrese și s'a simplificat mult. Unirea Moldovei și „a Valachiei este un fapt statornic pentru toată lumea, „chiar și în ochii Rușilor, și nu poate a nu lua ființă. Români din Austria, bazați pe constituția din 4 martie și „pe făgăduelile date lor, cer cu stăruință și într'un glas „a fi constituiți într'un singur corp de nație de 3.500.000 „și vor sfârși prin a o obține. Când însă două mari

1) A. D. Xenopol. Istoria Românilor din Dacia-Traiană, Vol. XII pag. 155.

2) I. Găvănescul. Istoria Modernă, pag. 137.

3) A. D. Xenopol. Istoria Români'or, vol. XII, pag. 54.

„grupe de 1 milioane și de 3 milioane și jumătate de „români vor fi constituiți unul lângă altul, cine le va „putea împiedică de a se uni? România noastră deci e „xistă; am convingerea neștrămutată. „Orb e cel ce nu „o vede”.

Toți fruntașii revoluției române, toți marii patrioți cari puseseră deasupra chestiunilor de partid sau de interese personale, marea și vitala chestiune a unității naționale românești, gândeau și se exprimau în acest fel. Așa, între alții, Ion Ghika strigă în gura mare că ar trebui să se lupte în același timp contra Turciei, Austriei și Rusiei, pentru a se lua Basarabia, Bucovina, Banatul și Transilvania și a se reconstitui vechea Dacie; iar marele Ion Brătianu, în exil, scria în „Republica Română”, foaie editată la Paris, 1851, că Românii n’ar fi fost învinși în 1848 dacă și-ar fi adus aminte de stindardul republicii, una și nedespărțită, și s’ar fi sculat într’o zi zece milioane de glasuri strigând: „uniți și liberi sau morți”.

O: am avut și noi patrioții noștri! Am avut și noi nebulii noștri naționali, am avut și noi eroii noștri, pentru cari viața nu jucă nici un rol față de nevoile mari ale neamului. Dar timpurile erau grele; împrejurările și situația în care se găsea românismul, extrem de dificilă, incomparabil mai grele decât ale fraților noștri din peninsula Italică.

Ziarul „Junimea Română” ce apărea în 1851, tot în Paris, scos de studenții aflați acolo la studii, scria, pe atunci, între altele: ...Astfel noi românii cari suntem apăsați de Ruși în Basarabia, de Ruși și Turci în Muntenia și Moldova, de Austriaci în Bucovina, Transilvania și Banat, suntem solidari cu Polonii și Italienii, cari sufăr ca și noi tirania Ruso-Austriacă.

Studenții cer, deci, Nealărnarea și unirea tuturor Românilor și organizarea adevăratei democrații”.

Italienii aveau numai pe Austria în contră-le, iar marea Franță le stă alături; la noi, Rusia, Austria și Turcia ne apăseau, sau toate deodată, sau una câte una, pe rând, fără a avea alături de noi, un frate sau un prieten care să ne sprijine.

Trebuia să facem totul numai „prin noi înșine” și numai treptat pe măsură ce evenimentele ne vor permite, fără a periclita, prin o acțiune pripită, existența marelui idei.

Trebuia să se înfăptuiască mai întâi Piemontul românismului, ca apoi, în jurul acestui Piemont, să se adune celelalte țări surori. Acest rol l-au jucat luptele pentru unirea din 1859 a Principatelor Moldova și Muntenia.

50863

Revoluția din 1848 s'a terminat și în Principatele Române, ca și în principatele italiene, cu înfrângerea naționalistilor; ideea, însă, națională, a câștigat mult în sufletul poporului întreg și cu toții abia așteptau ziua fericită a împlinirii aceluia mare ideal, visat de atâtea generații. Dacă revoluția, în Principatele Române a fost înăbușită de către marile puteri interesate, Turcia, Austria, Rusia; dacă marii patrioți români, au fost nevoiți, să iă calea exilului, apoi, totuși Principatele au câștigat ceva în ochii lumii: s'au afirmat că există și că voiesc să trăiască. Acesta a fost și primul pas făcut de Căvur. Exilații, în țările apusului, în țările libertății, propovăduiră pe toate căile ideea românizmului și ideea unirei, și isbutiră a face prin munca lor neobosită, desinteresată și entuziastă, să atragă de partea lor, de partea românilor, scriitori însemnați și oameni de stat și politici mari, cari îmbrățișară cauza noastră sfântă și luptară pentru ea.

După războiul Crimeiei, tratatul dela Paris satisfăcând o parte din aspirațiunile naționale ale Principatelor Române; nu complet, ca și Piemontului, care luase parte și la războiu, dar, în tot cazul, constituia un mare pas spre împlinirea aspirațiunilor noastre naționale. Așa, între altele:

a). Principatele Române trecură sub garanția celor șapte mari puteri europene, iar nu numai sub stăpânirea Turciei, sau Rusiei, sau Austriei;

b). Ni se redădău o mică parte din Basarabia noastră, din Basarabia lui Ștefan cel Mare. Cele trei districte din Sud-Vestul ei revin la sânul patriei mamă.

De aci lupta pentru unirea românilor se duce dârză, de către toți Români, având, însă, de data asta și sprijinul Franței și Piemontului¹⁾.

1) Franța ne stă și azi ca sprijin aspirațiunilor noastre naționale. Marii scriitori și toți politicianii ne susțin.

În același timp cu intrarea Italiei în acțiune, Charles Richet, membru al institutului și al Academiei de medicină, a scris un articol intitulat: „*Uniunea latinilor*”. Pentru că se vorbește și despre noi, este bine, credem, să-l dăm în traducere.

„În acest moment solemn este datoria noastră sfântă, să susținem, cu ultima energie, unirea națiunilor latine. Nici odată latinitatea asaltată de lumea germanică, cum odinioară a fost Roma atacată de către barbari, nu a trecut prin pericole mai mari. Pericolul, însă, face să crească curajul și dă popoarelor, cari până la această dată erau desunite — de fapt unite prin o judecată comună — ocaziunea de a se reuni în mod sincer și cavaleresc, în contra inamicului comun.

Iată că Italia, atât de glorioasă în trecut, atât de puternică în prezent prin patriotismul și unirea tuturor inteligențelor de care dispune, s'a unit cu noi, așa cum era dorința arzătoare a tuturor italienilor din toate colțurile peninsulei. Și nu mai este un secret pentru nimeni, că

Austria, însă, mai mult chiar decât Turcia și Rusia, se opunea la această unire și zicea, între altele, ca justificare: „Românii, odată uniți, ar considera suzeranitatea Porței ca o nedreptate și o rușine; ar găsi teritoriul prea mic, ar năzui a forma un stat neatârnat, coprinzând *Bucovina, Transilvania și Banatul*, având nevoie de lanțul Balcanilor drept frontieră”¹⁾; iar Turcii, între altele, ziceau, pledând și ei alături de Austria în contra unirei: „Românii neatârnați ne-ar pricinui la Nord aceleași greutăți pe cari ni le cauzează acum Grecii la Sud; că ar fi a se pune împărăția între două Grecii, precum se jăluiau Austriacii că prin aceeaș măsură s’ar pune statul lor între două Piemonturi”²⁾).

Atât în luptele de atunci pentru unire, cât și în aceea pentru înfăptuirea României Mari, nu toți Românii au mers cot la cot și umăr la umăr. Dacă marea majoritate a marilor Români au înțeles rostul acelei mișcări și rolul de mărire al patriei, îi făceau să dea la o parte orice alte considerații de politică de partid, sau chestiuni personale, și să lupte numai pentru țara lor, apoi, erau alții, foarte puțini de altfel, cari supunându-se uneltirilor austriace, ruse sau turce, dar în special austriace, se opuneau din toate puterile unioniștilor.

Așa, în Moldova, Costin Catargiu, ministru de interne sub Caimăcămia lui Vogoride, numește pe unioniști: „tâlhari de unioniști” și-i amenință cu bătaia la spete, spre a-i face să le „treacă gustul de Unire”. Ba și arestează o parte din acești „tâlhari”, și îi bagă în închi-

---

măine România, națiune latină, cu totul latină, va veni alături de împărăția înțelegere pentru a-și recâștiga cele trei milioane de Români care prin o orbire fatală a diplomaților, și violența cuceritorilor, au fost separați de patria mamă.

Noi trebuie să ne gândim și la viitorul soartei balcanicilor; căci dacă este cu totul natural ca Rusia să proteagă interesele eroice Serbii, națiune slavă, este foarte natural ca Franța și Italia să protejă interesele acestei admirate României, națiune latină, atât de aproape de noi prin limba sa, simpatii sale și voința sa de a face parte din civilizația noastră occidentală.

Să nu mai lăsăm, deci, a se reînoi greșala criminală, a guvernelor de odinioară, cari au lăsat atât de dezordine în Balcani, așa fel încât această dezordine a fost tot așa de lesne una din cauzele războiului actual. Rusia și Serbia, căroră li se vor cuveni părți foarte frumoase din împărțeala ce se va face, nu trebuie să fie așa de exigente față de Români. Românii trebuie să fie ai Românilor, tot așa cum Italianii ai Italianilor și Grecii ai Grecilor. Aceasta este și drept și elementar. Toți diplomații și toată lumea trebuie să fie convinși de aceste adevăruri ce sar în ochi, căci ele sunt singurele conforme cu dreptatea și numai ele pot da în viitor o pace stabilă, iar în cazul de față, bine înțeles că face și interesul nostru*.

1) A. D. Xenopol. Istoria Românilor din Dacia-Română.

2) Idem.

soare și nu sunt liberați decât numai în urma stăruințelor consulilor Franței, Rusiei și Prusiei.

Trebuie a se citi cu luare aminte de toți românii, din ziua de azi, aceea ce s'a petrecut și înfăptuit de marii români de atunci. Se vor vedea luptele duse de unii, litanii ai românizmului, pentru ridicarea neamului, pentru unirea tuturor fraților la un loc, lupte duse nu numai contra străinilor doritori de a ne ști totdeauna desuniți și răsleșiți, dar duse chiar contra înstrăinașilor, așa ziși Români, cari fiind în slujba străinilor, cu bună sau rea credință, voiau să ne ție țara tot sub jug, tot slugă, tot îmbucătățită.

Istoria se repetă.

Marea majoritate, majoritate zdrobitoare, strigă atunci, ca și azi, din tot sufletul „Uniți și liberi sau morți”; alții, cu bună sau rea credință, strigau și urlau atunci ca și azi: *Nu!*

Oare lecțiile trecutului, nu pot sluji? Oare nu se poate înțelege de toată lumea că Dumnezeu a hotărât ca acest popor să aibă „Viitor de Aur”? și că trebuie să fie aici la Dunăre și pe Carpați, santinela fidelă și puternică a latinității, așa cum „Maica Roma cea Bătrână” a zis strămoșilor noștri de acum două mii de ani?

O! Nimica în lume, nu va putea împiedica să se înfăptuiască aceea ce Domnul a sortit, orcât s'ar lucră în contra, pe față sau pe ascuns; oricâți bani s'ar vărsa și oricâte conștiințe s'ar cumpăra.

În anul 1859, cele două Principate Române, Moldova și Muntenia, s'au unit și au format una. Piemontul Românizmului, odată cu aceasta, a luat ființă. Prima etapă, deci, a marei Uniri eră străbătută. De acuma se putea urmă calea ce urmasă și sora noastră Italia.

De aci drumul fu mai ușor.

În 1877, Carol I Cel Mare și marele său ministru Ion Brălianu, făuritorii României actuale, duc țara în războiul contra Turciei suzerane, mergând alături de Rusia. Acest act politic de prima mână, îi pune în linia celor mai mari oameni de stat și ne face să ne gândim la ei cu sufletul plin de mândrie, procedând ca și Regele Piemontului Victor Emanuel și marele Cavour, cari duc și ei războiul pentru ridicarea și afirmarea țării lor. Independența și regalitatea au fost răsplata morală a sângelui vărsat.

Răsplata materială?! — Ni s'au reluat cele trei districte din Sud-Vestul Basarabiei, dându-ni-se, în schimb, Dobrogea.

Prima etapă a Unirii românizmului a fost înfăptuită. Ne-a mai rămas, însă, încă mult de făcut. Milioane din frații noștri gem încă sub genunchiul străin. O! „Fie

pâinea cât de rea, tot mai bine în țara mea"! câtă înțelepciune are. Mai bogați or fi țăranii români, din acele provincii, mai culți or fi tinerii români ce fac studiile dincolo, mai frumoase ar fi casele și grădinile lor, mai curate drumurile, mai îngrijite ogoarele, mai cinstite bisericile; dar toate sunt în zadar. Nu-i libertate. Nu sunt stăpâni în țara lor! Toți plâng, toți gem, toți și-aruncă ochii pe furiș spre culmile Carpaților, doar vor vedea „Feciorii lui Vodă venind într'acoa”.

Toate locurile românizmului trebuie să fie sub o stăpânire, unică și a noastră; dar să începem prin a lua miezul, celatea, puterea, sfântul Ardeal, ce urcă calvarul de atâta amar de vreme. Acolo unde sunt „lanuri de mătase” și „codrii verzi de brad”; acolo unde se duc privighetorile din alte țări, să asculte doina duiosă a Românilui din codrii Zarandului; acolo unde Mihai și-a dat sfântul său suflet, înfăptuind pentru întâia dată unitatea națională; acolo să facem celatea noastră cea sfântă a românizmului. Și apoi, toate clinele ce se scoboară spre Est și spre Vest, pornind din această cetate, vor veni și ele, dela sine, pentru a înfăptui pe veci România Cea Mare.

Și când va veni ziua aceea mare a românizmului de luptă pe viece și pe moarte, „ziua deșteptării Românilui”, de sigur că vom avea și noi atunci, cum au avut și italienii, nebulii noștrii, eroi naționali, vom avea și noi pe Căvur al nostru, pe Garibaldi și pe Mazini ai noștrii, vom avea studențimea toată, puternică și conștientă pârghie a naționalismului, vom avea pe învățători; pe preoții toți, cari vor merge cu crucea într'o mână și cu sabia în alta, alături de întregul popor, înarmat până în dinți, și cu sufletele înălțate la Dumnezeu, și vor porni cu toții, ca o mare înfuriată, pentru a împinge și duce strimtele hotare, ale țării, departe, și cât mai departe; vom reavea din nou pe marii români ai anilor 1848, 1859 și 1877, pe Brătienii, pe Rosettii, pe Goleștii, Cogălnicenii, cari vor reinvia în sufletele curate și românești ale conducătorilor și ale tuturor Românilor de azi, virtutea și vitejia Daco-Romană.

O! ziua aceea va fi cea mai mare și cea mai sfântă a românizmului, căci: or ne strângem cu toții laolaltă, „or murim cu trupul frânt în două”.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

CAPITOLUL 1.

ITALIA

1. CAUZELE INTRĂRII ITALIEI ÎN ACȚIUNE. INVINOVĂȚIRI, INCRIMINĂRI ȘI DESVINOVĂȚIRI. PROCLAMAȚII; DECLARAȚII; NOTE DIPLOMATICE; DISCURSURI POLITICE.

La 4 Mai, Italia a denunțat tratatul de alianță cu Austro-Ungaria¹⁾. Germania s'a solidarizat imediat cu aliata sa, chemându-și pe trimisul său extra-ordinar dela Roma, principele Von Bülow.

În esență nota de denunțare cuprindeă următoarele motive:

„Alianța a avut la origina ei ideea garanției de pace, vizând apărarea comună a intereselor reciproce față de evenimente ulterioare sau de noi situațiuni în Europa; înțelegându-se, însă, prealabil în toate afacerile ce privesc Balcanii, pentru a putea concilia interesele și tendințele divergente ale Austriei și Italiei în această parte a Europei.

Cu toate acestea, Austro-Ungaria, în 1914, fără a se înțelege prealabil cu Italia, a adresat Serbiei un ultimatum, care a fost cauza esențială a conflagrației generale europene, turburând astfel Statul-Quo Balcanic, în detrimentul intereselor italiene. Totuș, Italia, a început oarecari tratative cu Viena, pe baza recunoașterii aspirațiilor legitime naționale italiene, dar opunerea Austro-Ungariei a făcut imposibilă o înțelegere.

Pentru aceste motive legitime, guvernul italian își reia libertatea de acțiune, denunțând tratatul”.

---

¹⁾ Nota de denunțare a fost înmănată Contelui Burian de către ambasadorul Italiei dela Viena, ducele d'Avarna.

La 8 Mai, Austro-Ungaria, răspunde la nota Italiei, aducând diferite justificări că acest războiu nu urmărea atingerea integrității și suveranității cuiva și că conflictul pur local dintre Austro-Ungaria și Serbia a luat un caracter european—contrar dorințelor Austro-Germane — prin intervenția Rusiei, astfel că ele au fost silite să-și apere teritoriile, fără a urmări realizarea vre-unui program opus intereselor Italiei.

Relativ la tratativele ulterioare, Austro-Ungaria spune, că deși nu era cazul de compensații, totuși, a discutat și această soluțiune, dar Italia s'a arătat, pe deoparte, prea intransigentă; iar pe de altă parte, cerea predarea imediată a teritoriilor cedate, ceea ce era o imposibilitate materială pentru Austro-Ungaria, care, însă, dădea garanții suficiente de predare după terminarea războiului.

Relativ la denunțarea tratatului, Austro-Ungaria spune că „Italia avea tratatul semnat la 1912, cu obligațiune până la 1920, iar nu în orice timp, cum a făcut acum Italia”.

Italia, pentru a arăta nelemcinicia acuzațiilor ce i se aduc de Austro-Ungaria, a publicat Cartea Verde a actelor diplomatice ce au urmat între Italia și Austro-Ungaria.

La 10 Mai, ambasadorul Italiei, a înmănat Ministrului de Externe Austro-Ungar, următoarea declarație de războiu:

„Conform cu ordinele M. S. Regele, Augustul meu suveran, subsemnatul ambasador al Italiei, am onoare a remite excelenței sale ministrului de externe al Austro-Ungariei, comunicatul următor:

„In ziua de 4 curent, s'a declarat guvernului imperial și regal gravele motive pentru cari Italia, încredințată de dreptul ei, proclamă ca nul și fără efect în viitor, tratatul ei de alianță cu Austro-Ungaria, călcat de guvernul imperial și regal, și că Italia își relua întreaga libertate de acțiune”.

„In această privință, guvernul regelui, ferm hotărât să îngrijească, prin toate mijloacele de cari dispune, la salvagardarea drepturilor și intereselor italiene, nu va lipsi dela datoră sa de a lua, în contra amenințărilor actuale și viitoare, măsurile impuse de evenimente, spre a realiza aspirațiunile sale naționale”.

„Majestatea sa regele declară că se consideră, cu începere de mâine, în stare de războiu cu Austro-Ungaria”.

„Subsemnatul am onoare de a face cunoscut, în acelaș timp, Excelenței sale Ministrul de Externe, că pașapoartele vor fi remise azi la dispoziția ambasadorului imperial și regal la Roma și că voi fi recunoscător Ex-

celenței sale să binevoiască a-i remite și pe ale sale”.

În aceeași zi a apărut la Viena, manifestul Împăratului Francisc Iosif, prin care aduce, în chipul următor, la cunoștința „popoarelor sale”, declarația de războiu italiană:

— „Regele Italiei mi-a declarat războiu. O perfidie fără pereche în istorie a fost săvârșită de regalul Italian, împotriva celor doi aliași ai săi. După o alianță care a ținut 30 de ani, și în timpul căreia Italia și-a putul sporî posesiunile teritoriale și a putut ajunge la o prosperitate nesperată, ea ne-a părăsit în clipa primejdiei și a trecut, cu steagul desfășurat, în tabăra dușmanilor noștrii. Nu am amenințat Italia, nici n'am știrbit prestigiul ei, nici n'am atins onoarea sau interesele ei, ci am răspuns pururea cu credință obligațiunilor noastre de alianță și i-am acordat protecțiunea noastră când a intrat în campanie. Am făcut mai mult: când Italia și-a aruncat privirile poflitoare dincolo de granițele noastre, am fost holăriți, pentru a menține raporturile de alianță și de pace, la mari sacrificii dureroase, cari au atins în deosebi inima noastră părintească; dar pofta Italiei, care credeă că trebuie să se folosească de moment, nu a fost îndestulată; deci, destinul trebuie să se împlinească.

„Pe lângă dușmanul puternic dela Nord, căruia într-o luptă gigantică de 10 luni și în frăție de arme cu credinciosul meu aliat, am ținut piept victorios, se adaogă un nou dușman. Inimicul perfid dela Sud nu este pentru armatele mele un dușman nou; marile amintiri dela Nowara, Mortara, Custozza și Lissa, cari sunt mândria tinereței mele, și spiritul lui Radetzki, al Archiducelui Albrecht și al amiralului Tegethof, cari continuă a trăi în forțele noastre militare de uscat și de apă, îmi garantează că ele vor apăra cu succes granițele monarhiei și înspre Sud.

„Salut trupele mele experle, încercate în lupte victorioase; mă încred în popoarele mele, în spiritul lor de jertfă neasemuit”.

Justificările Italiei la aceste acuzațiuni se pot vedea în rezumatul ce dăm aci din nota adresată de Italia către puterile centrale:

„După ce arată că din chiar litera și spiritul tratatului triplei alianțe reieșcă vădit caracterul, prin excelență, de conservare și de apărare, nota italiană afirmă statornicia inspirare a politicii italiene de intenții pacifice. „Stărnind războiul european, respingând răspunsul Serbiei, care dădea Austro-Ungariei toate satisfacțiunile pe care aceasta putea pe drept să le ceară, refuzând de a ascultă propunerile împăciuitoare, prezentate de Italia,

dimpreună cu alte câteva puteri, cu scopul de a se feri Europa de năpraznicul conflict care amenință să se rezolve în vărsarea a șiroaie de sânge și în grămădirea de ruine peste ruine, proporție ne mai pomenită și ne mai închipuită.—Austro-Ungaria a rupt cu propriile sale mâni pactul de alianță cu Italia; acel pact, care până ce fusese tălmăcit în chip leal, iar nu ca o unealtă de asuprire, contribuise în chip rodnic să înlăture orice prilej de neînțelegere, să împace orice conflict, și să chezăsuiească popoarelor timp de mai mulți ani binefacerile prețioase ale păcii.

„Articolul 1 al tratatului de alianță, consfințează un principiu logic și general, propriu oricărui pact de alianță: adică, angajamentul de a se proceda la un schimb de vederi asupra chestiunilor politice și economice de caracter general, care s'ar ivi din când în când.

„Urmă de aci că nici unul din cei trei contractanți nu avea voie să întreprindă, fără o prealabilă și comună înțelegere, vreo acțiune ale cărei urmări să impună celeraltă contractanți vreo obligațiune neprevăzută în alianță, sau care ar fi atins în orișice fel interesele lor cele mai de căpetenie.

„Dela această îndatorire s'a abătut Austro-Ungaria, trimetând Serbiei nota sa dela 23 Iulie 1914, fără a se înțelege prealabil cu Italia.

„Pe lângă aceasta, acțiunea pusă la cale de Austro-Ungaria împotriva Serbiei valămă direct interesele generale politice și economice ale Italiei în peninsula Balcanică.

„Nu-i eră îngăduit Austriei să socotească că Italia poate să rămână indiferentă față de chestiunea nealătării Serbiei. In această privință, Roma nu lipsise de a lămuri guvernul din Viena asupra vederilor sale. De mult timp, și în repeșite rânduri, ea înștiințase, prieteneste, dar fără înconjur, pe Austro-Ungaria cum că independența Serbiei eră privită de către Italia ca un element esențial al echilibrului balcanic, și cum că Italia n'ar fi putut să admită niciodată ca acest echilibru să se abată în paguba ei. Și toate acestea nu le comunicaseră numai diplomații Italiani, în intervederile lor particulare, dar fuseseră și proclamate cu glas tare de oamenii de stat ai Italiei, dela tribuna parlamentară.

„Așa dar, punându-se la cale agresiunea împotriva Serbiei, prin trimiterea unui ultimatum, care în ciuda tuturor obiceiurilor diplomatice, nu a fost precedat de nici un act diplomatic pe lângă guvernul italian, ba dimpotrivă, a fost pregătit pe ascuns, pentru ca Italia să nu prindă de veste decât după comunicarea lui prin a-

genșile telegrafice,—prin aceasta Austria nu numai că s'a lepădat de alianța ei cu Italia, dar s'a ridicat ca o dușmană față de interesele acesteia.

„Guvernul italian e informat, în adevăr, din știri temeinice și netăgăduite, că întregul și complexul program de acțiune desfășurat de Austro-Ungaria în Balcani, ține la o simțitoare îngrădire a influenței politice și economice a Italiei, căci la aceasta aveau să ducă, în mod direct și indirect, atât îngenunchierea Serbiei cât și izolarea politică și teritorială a Muntenegrului, ca și situațiunea ce s'ar fi creat României.

„Această „capitis diminutio” (restrângere de drepturi) a Italiei în Balcani, s'ar fi săvârșit chiar admitând că Austro-Ungaria n'ar fi ținut spre noi cuceriri teritoriale.

„E necesar de observat că guvernul Austro-Ungar are datoria explicită de a se înțelege cu Italia chiar în virtutea unui articol special, și anume în virtutea Art. 7 al tratatului de alianță, care consfințează obligațiunea unui acord preventiv și dreptul de compensații între aliați în caz de vreo ocupare, fie permanentă, fie temporală, în ținuturile Balcanice.

„În acest scop, guvernul italian a pus la cale convorbiri cu guvernul imperial și regal, chiar dela începutul ostilităților Austro-Ungariei împotriva Serbiei, dobândind, după oarecare împotriviri, o aderare în principiu. Aceste convorbiri au fost începute imediat după 23 Iulie 1914, cu scopul de a se redă tratatului stipulat și apoi anulat prin procedarea Austro-Ungariei, un nou element de viabilitate, care n'ar fi putut precede decât numai din noi înțelegeri.

„Convorbirile au fost reluate cu scopuri și mai bine hotărâte în luna Decembrie 1914. Ambasadorul regal la Viena primi atunci instrucții ca să aducă la cunoștința Contelui Berchtold că guvernul italian crede că cu cale a se proceda fără nici o întârziere la un schimb de idei și apoi la începerea unor negocieri concrete cu guvernul imperial și regal, asupra situațiunii rezultate din conflictul provocat de Austro-Ungaria.

„Contele Berchtold a răspuns, mai întâi, respingând cererea și, apoi, încheind că nu crede că ar fi cazul de a se ajunge la o înțelegere. Însă, în urma replicelor dela Roma, la cari se asociază și guvernul german, contele Berchtold făcù cunoscut că ar fi dispus să intre în negocieri.

„Atunci, guvernul italian s'a gândit să expună un fapt fundamental, din punctul său de vedere, și anume: a declarat că compensațiunile dorite, asupra cărora trebuia să se stabilească înțelegerea, aveau să cuprindă și

teritorii cari se găsesec sub stăpânirea actuală a Austro-Ungariei.

„Discuțiile au urmat luni de zile, dela primele zile din Decembrie până în Martie. Numai la sfârșitul lunei Martie s'a oferit Italiei, de către baronul Burian, zona teritorială, mărginită cu un hotar puțin mai la Nord de orașul Trento.

„In schimbul acestor cesiuni, guvernul austro-ungar cerea, la rândul său, Italiei numeroase îndatoriri în folosul ei, prin cari deplina și întreaga libertate de acțiune în Balcani. Mai este de adăogal că, după intenția guvernului austro-ungar, cesiunea teritoriului Trentino urmă să nu se efectueze imediat, după cum cerea Italia, ci numai la sfârșitul războiului.

„Guvernul italian a răspuns că această ofertă nu putea să-l mulțumească și totdeodată a formulat minimum cesiunilor teritoriale, corespunzând în parte aspirațiilor naționale italiene și îmbunătățind, în acelaș timp, situația strategică a Italiei în Adriatică. Aceste cereri cuprindeau: *un hotar mai la Nord de Trentino, o nouă graniță pe linia râului Isonzo, un regim deosebit pentru orașul Triest, cesiunea unora din insulele Archipelagului, Curzolarilor, dezinteresarea Austriei în Albania și recunoașterea posesiunilor Valonei și Dodecanesului.*

„La cererile guvernului italian s'a răspuns la început printr'un refuz categoric. Abiă după o altă lună de convorbiri, Austro-Ungaria s'a îndurat să sporească zona teritorială ce se învoia să cedeze în Trentino, mărginit-o însă, până la Mezzolombardo, lăsând astfel afară celelalte teritorii italiene, ca de pildă o lature întregă a văii De Loce, Valea Fossa și Valea Ampezzo, și lăsând Italiei o linie de graniță necorespunzătoare nici măcar cerințelor strategice.

„Guvernul austro-ungar rămânea, însă, neclintit în perzistența lui de a refuză orice efectuare de cesiune înainte de termenul ce-l fixase (sfârșitul războiului).

„Reînvoitele refuzuri ale Austro-Ungariei au fost întârite prin cele spuse de baronul Burian, ambasadorului regal la Viena într'o convorbire ce avură acolo în ziua de 29 Aprilie. Din acca convorbire rezultă că guvernul Austro-Ungar, deși aducea posibilitatea de a recunoaște interesele italiene la Valona și sus pomenită cesiune teritorială în Trentino, perzistă, totuș, a se pronunță în mod negativ asupra tuturor celorlalte cereri ale guvernului italian și în deosebi asupra cererilor privitoare la linia râului Isonzo, la Triest, și la insule.

„Din atitudinea guvernului austro-ungar, din primele zile ale lunei Decembrie, până la sfârșitul lui Aprilie,

reieșea în mod vădit silința ei de a zăbovi, fără a ajunge la o concluzie practică. Astfel, Italia se găsea în fața pericolului ca orice aspirație a sa, bazată pe tradițiune, pe naționalitate, pe dorința sa de a fi sigură în Adriatica, să se piardă pe veci, pe când, pe de altă parte, împrejurări purcese din conflictul european, amenințau interesele ei cele mai vitale și în alte țări.

„De aci se nașteau pentru Italia necesitatea și datorita de a-și redobândi libertatea de acțiune pentru ocrotirea intereselor ei, renunțând la negocierile urmate zădarnic, timp de 5 luni, și la acel pact de alianță, care prin acțiunea Austro-Ungariei încetase de a mai exista virtualmente încă din Iulie 1914.

„Nu va fi de prisos să se observe că încetând alianța, au încetat și rațiunile răbdării îndelungate a poporului italian în dorința sa sinceră de pace, pe când se grămădeau motivele de nemulțumire—nemulțumire înăbușită atâtă amar de vreme,—față de tratamentul îndurat de populațiunile italiene din Austria.

„Ce e drept, în tratatul triplicei nu se consfințise un pact formal menit să ocrotească limba, tradițiunile și civilizațiunea italiană în ținuturile locuite de italienii supuși monarhiei austro-ungare; dar dacă ar fi existat voința de a se imprimă alianței un caracter de pace și de sinceră armonie, atunci ar fi trebuit ca aliata Italiei să simtă datorita morală de a respecta cu sfințenie interesele echilibrului etnic în Adriatica.

„Dimpotrivă, politica nestrămutată a guvernului austro-ungar, timp de mai mulți ani de-arândul, a fost aceea de a nimici naționalitatea și civilizația italiană de-alungul coastelor Adriatice”.

Expunerea Ministrului de Externe al Italiei însiră câteva fapte, precum: înlocuirea treptată a funcționarilor italieni cu funcționari de altă naționalitate; aducerea în ținuturile italiene a sute și sute de familii de naționalitate străină, cum, înființarea unor cooperative de muncitori străini în Triest; decretul lui Hohenlobe, menite să înlăture dela primăria din Triest, ca și dela toate stabilimentele atârând de Comună, pe toți funcționarii originari din regatul italian, desnaționalizarea administrației și justiției; nerezolvarea chestiei universitare, cu toate tratativele pe cale diplomatică, dintre cele două guverne; deznaționalizarea societăților de navigație; acțiunea poliției și procesele politice puse la cale cu intenția de a se favoriza celelalte naționalități din monarhie în paguba naționalității italiene, expulzarea sistematică, neîndreptățită și din ce în ce pe o scară mai întinsă, a italienilor supuși regatului, apoi continuă: — „Politica stă-

ruitoare a guvernului imperial și regal în cece privește populațiunile italiene, nu eră determinată numai de unele motive interne, atârând de jocul diferitelor naționalități ce se învrăjbesc în cuprînsul monarhiei. Dimpotrivă, ea se pare că ar fi fost inspirată, în mare parte, de un sentiment adânc de ostilitate și de aversiune față de Italia, sentiment ce domniă în unele cercuri mai apropiate de guvernul austro-ungar și care a avut o înrăurire hotărîtoare asupra deciziilor zisului guvern.

„Printre toate indiciile ce s'ar putea înșiră, e de ajuns să se amintească cum în 1911, pe când Italia eră angajată în războiul împotriva Turciei, statul major din Viena pregătea cu încordare un atac pe la spate împotriva Italiei, în vreme ce partidul militar lucră din răspunzătorii ai monarhiei.

„Totdeodată înarmările la granița italiană luau un caracter cu totul ofensiv. Criza a fost rezolvată în chip pașnic, mulțumită intervenției unor factori, după cât se pare, străini; dar de atunci a rămas impresia că ori-când Italia s'ar putea așteptă la o amenințare armată, îndată ce la Viena partidul războinic ar reuși să învingă.

„Cu toate acestea, dorința sinceră de pace tot nu părăsise poporul italian. Și în acele împrejurări noi, Italia, căută mijloacele de a dă alianței sale cu Austro-Ungaria o bază mai trainică și o chezășie mai solidă. *Dar toate silințele depuse și sprijinile și de Germania, care prin acest fapt a recunoscut buna dreptate a revendicărilor italiene, au rămas până la sfârșit zădarnice.*

„Mersul evenimentelor au silit, astfel, Italia să caute alte soluțiuni, și de vreme ce pactul alianței cu Austro-Ungaria încetase virtualmente de a mai există, și nu servea de acuma la altceva decât ca să mascheze continuele bănueli și contrastele zilnice, ambasadorul regal din Viena a fost însărcinat să declare guvernului Austro-Ungar că guvernul italian se socotea dezlegat de orice îndatorire provenind din tratatul Triplei Alianțe, față de Austro-Ungaria.

Această comunicare a fost făcută la Viena în ziua de 17 Mai.

„In urma acestei declarații, după ce Italia căutase să-și garanteze prin alte mijloace interesele ei legitime, guvernul Austro-Ungar a prezentat noile oferte de concesiuni. Dar nici aceste condițiuni nu erau îndestulătoare prin ele însăși, căci nu corespundeau nici măcar celor mai reduse propuneri formulate de guvernul italian.

In sfârșit, nota arată că: guvernul regal, ținând seamă de toate cele de mai sus expuse, sprijinit și de votul

parlamentului și de manifestațiile însufleșite ale țării, a hotărît să grăbească soluția crizei, declarând, în numele regelui, războiul.

Pentru lămurirea deplină a celitorilor, dăm aci și discursul lui Salandra, pronunțat în Capitoliu, la Roma, la 2 Iunie 1915, ca răspuns la proclamația adresată popoarelor sale de către Impăratul Austro-Ungariei, și la discursul cancelarului german în Reichstadt.

Am primit bucuros invitația de a lua parte la această adunare, pentru a arăta că Guvernul socotește de cea mai mare importanță opera solidarității naționale pe care a întreprins-o Comitetul Roman¹⁾, și că el speră că în orice comună din Regat va răsări și se va întreține, cu flacăra entuziasmului, dar și cu stăruitoarea și durabila statornicie a organizației, o asemenea binefăcătoare Asociație de persoane și energii materiale și morale.

Noi am intrat, pentru a salvagarda cele mai vechi și înalte aspirații ale celor mai vitale interese ale Patriei noastre, într'un războiu mai mare ca oricare altul pe care Istoria îl pomeneste, care izbește și prinde în vârtejul său nu numai pe luptători, dar și pe toți cei ce rămân acasă. Nimeni nu se poate sustrage acestora. Cine nu dă Patriei brațul, trebuie să-i dea mintea, bunurile, inima, renunțările, sacrificiile. E o întregă înălțare, e o întregă slăvire a unui popor — pe care trebuie s'o vrem și s'o îndeplinim. Celor cari rămân, le revine sarcina de a face astfel ca viața națională să se desfășure neîntreruptă, ca familiile ce-și pierd reazimul lor, să fie în orice chip sprijinite, ca inimile să se mențină înălțate și întărite, gata la bucuriile cele mai puternice și la cele mai grozave dureri, gata la toate, dar cu credință în izbânda finală; de oarece cauza ce ne-a mișcat e dreaptă și războiul nostru e un războiu sfânt.

Trebuie, ca de dreptatea cauzei noastre, de sfințenia războiului nostru, Italianii de orice treaptă, să aibe nu numai, după cum au arătat în chip minunat că o au, senzația spontană, instinctivă, adâncă,—dar și încredințarea rațională. E necesar ca de aceasta să fie încredințată lumca civilizată.

1) E vorba de Comitetele formate în toată Italia pentru a organiza: 1) Asistența socială a familiilor mobilizaților; 2) Asistența sanitară a soldaților bolnavi sau răniți; 3) Integrarea serviciilor publice în lipsurile ce decurg pe urma persona'ului chemat sub arme.

Mă adresez Italiei și lumii civilizate, spre a-i arăta, nu cu vorbe aspre, ci cu șapte precise și documentale, cum mânia dușmană în zadar s'a încercat de a mieșorâ înalta demnitate morală și politică a cauzei pe care armele noastre le va face să prevaleze. Voiu vorbi cu cumpătul senin de care a dat o foarte nobilă dovadă Regatul Italiei, chemându-vă la arme pe voi, Soldași de uscat și de Mare. Voiu vorbi așa cum trebuie, păstrând respectul datorit situațiunei mele și locului de unde vorbesc. Voiu putea, deci, să nu iau în seamă injuriile scrise în proclamațiunile imperiale, regale și arhiducale. Căci vorbind din Capitoliu și reprezentând în această clipă solemnă pe Poporul și Guvernul Italiei—eu, modest burghez, mă simt cu mult mai nobil decât șeful Habsburgo-Lorenilor.

Mediocrii oameni de Stat, cari, cu o temerară ușurință, greșind în toate prevederile lor, au dat, în Iulie trecut, joc Europei întregi și caselor lor însăși, băgând acum de seamă noua lor enormă greșală, și-au vărsat necazul în parlamentele din Buda-Pesta și Berlin, prin cuvinte brutale împotriva Italiei și împotriva Guvernului său, cu scopul evident de a se face iertați de concelășenii lor, îmbătându-i cu vedenii fioroase, de ură și sânge. Cancelarul Imperiului German a spus, că e cuprins dacă nu de ură, dar de mânie. Și trebuie să fi spus adevărat; căci a raționat rău, cum se raționează în accesele de mânie. Eu n'aș putea, chiar de aș voi, să imitez limbajul lor. Reîntoarcerea atavică la barbaria primitivă, e mai greu pentru noi, cari suntem cu două-zeci de veacuri mai depărtați de ea.

Să nu luăm vorbele în seamă; să ne șinem de argumente și de șapte. Teza fundamentală a oamenilor de Stat din Europa centrală, e cuprinsă în două cuvinte: trădare și surprindere, adresate Italiei, trădare și surprindere față de credincioșii ei aliași.

Ne-ar fi ușor să întrebăm dacă au dreptul să vorbească de alianță și de respectul Tratatelor, cei cari, reprezentând cu mai puțină genialitate, dar cu aceeași indiferență morală, tradiția lui Frideric cel Mare și a lui Otto von Bismarck, au proclamat că necesitatea nu cunoaște legi și au consimțit ca țara lor să călce în picioare și să îngroape în adâncul oceanului toate învățămintele și toate uzanțele civilizate ale Dreptului internațional. Dar ar fi un argument prea ușor și numai prejudițial. Să cercetăm, în schimb, pozitiv și liniștit, dacă aliașii au dreptul să se socoată trădași și surprinși de noi.

De multă vreme erau cunoscute aspirațiunile noastre

și de multă vreme eră cunoscută judecata noastră față de actul de nebunie criminală cu care ei au răscolit lumea și au răpit alianței însăși, rațiunea ei intimă de a fi. Carlea Verde, pregătită de Sidney Sonnino, de care, e o laudă a vieții mele de a fi legal cu deplină solidaritate în această clipă solemnă... Carlea Verde care, mai mult ca orice altă adunare de documente diplomatice, a pătruns în viața și în conștiința Poporului, din Decembrie și până în Maiu, face dovada acelor soarte lungi, penibile și zadarnice tratative. Dar nu e adevărat, după cum în chip artificios încearcă să se facă crezut, că Ministerul, reconstituit în Noembrie, ar fi schimbat îndrumarea politicii noastre internaționale. Guvernul Italian, a cărui linie de conduită nu s'a schimbat niciodată (și îmi place să afirm aceasta, spre cinstea memoriei ilustrului prieten și coleg), al cărui singur regret, înainte de a muri, a fost că n'a văzut ziua dorită viu de el; a revendicărilor naționale). Guvernul italian a judecat-o cu severitate, chiar din momentul când luă cunoștință de agresiunea Austriei împotriva Serbiei; și prevăzută consecințele ei, neprevăzute de acei cari cu alăta înconștiență, premeditaseră lovitura. Iată dovada. Voiu citi, căci e vorba de documente:

La 25 Iulie, Marchizul di San Giuliano, telegrafia Duceului d'Avarna cele ce urmează:

„Astăzi, am avut o lungă convorbire în trei, Președintele Consiliului, D. Flotow și eu, pe care o rezum spre informarea personală a Excelenței Voastre și pentru o eventuală normă de limbaj.

„Am relevat, Salandra și eu, înainte de toate, Ambasadorului, că Austria n'ar fi avut dreptul, după spiritul Tratatului Triplei Alianțe, de a face la Belgrad un demers ca cel ce a făcut, fără un prealabil acord cu alții. Austria, într'adevăr, prin felul cum nota e concepută și prin lucrurile ce le cere, care, pe cât sunt de puțin eficace împotriva primejdiei pan-serbe, pe atât sunt de adânc ofensătoare pentru Serbia, și indirect pentru Rusia, a dovedit clar că vrea să provoace un războiu. Am spus, deci, D-lui Flotow, că din cauza acestui chip de a proceda al Austriei și al caracterului defensiv și conservativ al Triplei Alianțe, Italia nu e obligată să vină în ajutorul Austriei, în cazul când, ca efect al aceluia demers al său, ea s'ar găsi apoi în războiu cu Rusia, căci orice războiu european e, în acest caz, ur-

1) Marchizul di San Giuliano, fostul Ministru de Externe, după decesul căruia, în Noembrie îi luă locul Sonnino.

„marea unui act de provocare și agresiune al Austriei”.

Puțin după aceasta, în zilele de 27 și 28 Iulie, am pus foarte clar, la Berlin și la Viena, chestia cesiunii provinciilor italiene din Austria; și am declarat că dacă nu vom obține compensații potrivite (citesc cuvintele textuale) „Tripla Alianță va fi ireparabil ruptă”.

Istoria nepărtinitoare va spune că Austria, după ce a găsit, în Iulie 1913 și în Octombrie al aceluiaș an, pe Italia ostilă intențiilor sale de agresiune împotriva Serbiei, a încercat, în vara trecută, de acord cu Germania, calea surprinderii și a faptului îndeplinit. Odioasa crimă din Sarajevo a fost speculată ca un pretext, la o lună după înfăptuirea ei. Dovadă este refuzul austriac de a primi ofertele desemnate ale Serbiei.

Chiar în clipa conflagrației, Austria nu s'ar fi mulțumit cu primirea integrală a Ultimatum-ului. În ziua de 30 Iulie 1914, Conte Berchtold declară Ambasadorului nostru că, „dacă mediațiunea s'ar putea întreprinde, „ea n'ar trebui să întrerupă ostilitățile deja pornite împotriva Serbiei. (E vorba de mediațiunea în jurul căreia „se străduiau Anglia și Italia). În orice caz, Conte Berchtold nu e dispus să primească mediațiunea ce tinde „să atenueze condițiile arătate în nota austro-ungară și „cari n'ar putea, firește, decât să crească la sfârșitul „războiului. De altă parte, dacă Serbia s'ar holări, în „răstimp, să adere pur și simplu la nota sus zisă, de „clarându-se gata de a executa condițiile ei, „aceasta n'ar „putea să înduplece pe Guvernul Imperial și Regal de a „încetă ostilitățile”.

Și nu e adevărat că Austria ar fi luat obligația, după cum a spus Președintele Consiliului ungar, de a nu face achizițiuni teritoriale în paguba Serbiei, care, de altfel, primind toate condițiile impuse ei, ar fi devenit un Stat vasal. La 30 Iulie, Ambasadorul Mery a spus Marchizului di San Giuliano, următoarele cuvinte: „Austria nu poate face o declarație de angajament în această privință, de oarece nu poate să prevadă că în decursul războiului nu va fi obligată, împotriva voinței sale, să păstreze teritoriile sârbești”. Și la 29 Iulie, Berchtold dădu să înțeleagă lui Avarna că „nu e dispus să ia nici o obligație cu privire la cele ce-i spusese relativ la eventuala purtare a Austriei în cazul unui conflict cu Serbia.

Unde e deci trădarea, unde e inechitatea, unde e surprinderea, dacă, după nouă luni de sforșări zadarnice spre a ajunge la o înțelegere onorabilă, care să recu-

noască, în măsură justă, drepturile noastre și să apere interesele noastre,—noi ne-am reluat libertatea noastră de acțiune și am hotărât așa cum interesul Patriei ne sfătuiă. Fapt este, că, dimpotrivă, Austria și Germania au crezut până în ultimele zile că au aface cu o Italie nevolnică, zgomotoasă, dar nu rea, în stare să încerce un șantaj, dar niciodată în stare să-și valorifice cu armele, bunul său drept; cu o Italie care va putea și paralizată, cheltuindu-se pre-un milion, și strecurându-se, prin intrigi de nemărlurisit, între Țară și Guvern.

Suveranii și miniștrii străini au vorbit de alianța pe care noi am denunțat-o, după ce ei o călcaseră de fapt, ca de o Providență, sub a căror aripă mari Italia a trăit atâția ani, s'a dezvoltat economiceste și s'a mărit în teritoriu. Nu voiu tăgădui, ar fi o sminteală, soloasele Alianței; soloase, însă, nu numai pentru unii, dar pentru toți contractanșii și poate nu mai mari de partea noastră ca de celelalte. Dece, ăllfel, Imperiile Centrale ar fi voit-o și reînoit-o? Eră oare Prințul de Bismarck, un sentimental, un îndrăgostit de frumoasa țară unde înfloresc portocalele? Și fost'au oare vreodată, îndrăgostiți de noi, Prinții și bărbășii de Stat ai Monarhiei Austro-Ungare?

E de folos să se știe, așa cum este, și cu preciziunea faptelor și a datelor cum a funcționat Alianța în acești ani din urmă, în spiritul ei adevărat, și cum a contribuit la singura noastră mărire teritorială, care a fost cucerirea Libiei.

Bănuiala continuă, intențiunile agresive ale Monarhiei austro-ungare împotriva aliatei, sunt cunoscute și rezultă din dovezi autentice. Șeful Statului Major, Generalul Conrad, a susținut mereu ideea „că războiul contra Italiei e inevitabil, fie pentru chestia provinciilor iredente, fie din gelozia Regatului față de tot cecace Monarhia întreprinde în Balcani și în Mediterana orientală”. Și în altă parte: „Italia vrea să se întindă îndată ce va fi pregătită și deocamdată se opune la toate cele ce noi vrem, să întreprindem în Balcani, de aceea trebuie s'o doborâm, ca noi să avem mâinile libere”. Și deploră că chiar din 1907, nu s'a atacat Italia. Insuși Ministerul austriac al Afacerilor străine recunoște că în partidul militar este „răspândită părerea că trebuie strivit, printr'un războiu, Regatul Italiei, căci dela acesta vine forța de atracție pentru provinciile italiene ale Imperiului; și că, deci, prin izbânda asupra Regatului și prin nimicirea sa politică, ar încetă orice nădejde din partea iredenților. Deocamdată, până în momentul războiului (care ar tre-

„bui, pentru motive de întărire a celor două State, să fie grăbit prin orice mijloc), trebuie să apară Provinciile italiene, cu rigoarea penală și cu opunerea la orice dorință în ce privește chestiile culturale”.

Din acest gând rezultă evident cu câtă sinceritate și bună credință a fost tărăgănită de atâția ani, chestia Universității italiene! Și acum să vedem cum ne-au ajutat aliații, în ce privește cucerirea Libiei. Nu voiu spune decât numai cele ce rezultă din documente:

Operațiunile începute în chip strălucit de Ducele Abruzilor împotriva torpiloarelor turcești adunate la Prevesa, au fost oprite de Austria, în mod brusc și absolut. Conte Aehrenthal comunică la 1 Octombrie 1911, Ambasadorului nostru la Viena, că operațiunile noastre l-au impresionat în chip penibil și că nu poate admite ca ele să continue; că e urgent ca să li se pună capăt și că s'au dat ordine de a împiedica reînnoirea lor în apele fie ale Adriaticei, fie ale Ionicei. Mai amenințător chiar, în ziua următoare, Ambasadorul Germaniei la Viena informează confidențial pe Ambasadorul nostru că Aehrenthal l-a rugat de a telegrafia Guvernului său ca să arate Guvernului italian că dacă vor continua operațiunile sale navale în Adriatică și în Ionică, Guvernul italian va avea aface deadreptul cu Austro-Ungaria.

Și nu numai în Adriatică și în Ionică, Austria ne paralizează acțiunea. La 5 Noembrie, Conte Aehrenthal informează pe Ducele Avarna că a aflat de unele vase italiene de războiu semnalate în apropiere de Salonic, unde ar fi procedat la proiecțiuni de lumină electrică. Declară, că o acțiune a noastră asupra coastelor otomane europene și insulelor Egeei, nu s'ar putea admite de Austro-Ungaria și nici de Germania, fiind contrară Tratatului Triplei Alianțe.

În Martie 1912, Berchtold, luând locul în răstimpul Aehrenthal, declară Ambasadorului german la Viena, că „în ce privește o operațiune a noastră asupra coastelor otomane europene și insulelor Egeei, el menține punctul de vedere al lui Aehrenthal, după care, acele operațiuni sunt socotite de Guvernul Imperial și Regal ca contrare obligațiilor luate de noi prin articolul 7 al Tratatului Triplei Alianțe”. Cât despre operațiunea noastră împotriva Dardanelor, el o consideră în opoziție:
¹⁰ *cu promisiunea făcută de noi de a nu proceda la nici un act care ar putea primejdiu statul-quo în Balcani;*
²⁰ *cu spiritul însuși al Tratatului, care se sprijină pe menținerea statului-quo.*

Apoi, când escadra noastră, găsindu-se la intrarea Dardanelelor, fu bombardată de forturile din Kum-Kaleh și răspunse păgubind forturile, Berchtold se plânse de cele întâmplate, socotindu-le în contradicere cu săgăduelile luate și declară că „dacă Guvernul Regal dorește să-și reia libertatea sa de acțiune, Guvernul Imperial și Regal ar putea să facă la fel”. Adaogă că n'ar putea admite ca noi să mai facem în viitor operațiuni asemenea celor făcute, fiind în opoziție, oarecum, cu punctul său de vedere Tol așa ne-a fost împiedecată ocupația proiectată, a insulei Chios.

Nu e nevoie să punem în evidență câte vieși de soldați italieni și câte milioane a costat împiedicarea oricărei acțiuni din partea noastră contra Turciei. Ea se stia apărută de aliații noștri contra oricărui atac împotriva părților sale vitale.

Înainte de toate s'ar putea pune întrebarea: aceste concesiuni erau oare oferite cu bună credință? Bănuiala se naște celind ultimele documente. Împăratul Francisc Josef a spus că Italia privește cu ochi poștilori către patrimoniul Casei sale. Cancelarul Bethmann Holweg a spus că cu aceste concesiuni, Austria înțelege „să cumpere neutralitatea noastră”. Și atunci, Domnilor, să ne aplaudați că nu le-am primit.

Dar să privim, totuș, la substanța acestor lucruri. Aceste concesiuni, chiar după o ultimă întârziată ediție care a ajuns în mâinile Ministrului de Externe și într'ale mele, după ce trecuse prin mâinile unor oameni politici și ziarști dela noi și de dincolo... aceste tardive concesiuni, pe care totuș vrem să le primim ca bune, nu răspundeau în nici un chip la scopurile pe care politica italiană trebuia să și le propună.

Aceste scopuri se pot reduce la trei: 1) apărarea italienității, cea dintâi și cea mai mare datorie a noastră; 2) o graniță militară sigură, care să înlocuiască pe aceea care ne-a fost impusă la 1866, și prin care toate porțile Italiei sunt deschise adversarilor noștri; 3) o poziție strategică în Adriatică, mai puțin nesigură, mai puțin nenorocită decât cea pe care o avem și ale cărei efecte le vedem în zilele acestea.

Toate aceste avantajii, esențiale pentru noi, ne erau cu desăvârșire negate. Oferta, treplat, treplat, mărită, a Trentinului, nu ajungea, n'a ajuns niciodată la Cheile Adigei; și excludea șinutul din Ampezzo, cel din Cortina

În care soldații noștri au ajuns acum vitejește, cu pretextul că ar fi vorba nu de populații italiene, ci de neamuri latine; ca și cum deosebirea dintre Latini și Italiani n'ar fi înșinil de inferioară celei dintre Latini și Germani.

Noi nu aspirăm la aceste localități pentru importanța teritoriului, dar pentru motivul că fiind ținutul Ampozzo dincoace de Alpi și oprindu-ne de a ajunge la Cheile Adigelui, rămâneau deschise, ca și mai înainte, porțile Casei noastre. În „Carlea Verde” se poate citi un naiv document austriac, în care se spune cam aceasta: „Nu, acesta nu putem să vi-l dăm, de oarece ne-ar strică granița militară”. Dar nu eră vorba de o graniță militară de apărare pentru Austria, căci în cazul acesta ar fi fost îndreptățită pretenția de a nu lăsa deschisă Casa lor; ci de o graniță militară de ofensivă împotriva Italiei, căci eră vorba de a lăsa deschise porțile Casei noastre.

Poziția în Adriatică, ne eră negată cu desăvârșire. În Adriatică nu ne-a fost niciodată oferită vreo concesie, nici chiar în ultimul moment; și când noi, cu plânsul în suflet, dar gândind că orice sforțare, cât de mare, trebuie făcută pentru a înlătură un războiu, ne-am înduplecat să cerem în minimum, ca Triestul, cu o zonă împrejmuitoare, să fie considerat nu ca parte a Regatului Italiei, ci, ne mai făcând parte din Imperiul Austriac, să fie erijat în Stat liber—aceasta ne-a fost refuzat; și Triestului i s'a făgăduit: ce?—autonomia administrativă.

Și o altă parte foarte importantă, a chestiunei dezbătută, a fost cea a executării. Eu mă gândesc ce ași fi zis D-voastră, D-voastră Italianii, ce-ar fi zis Parlamentul nostru, dacă noi, oameni de Guvern, ne-am fi prezentat înaintea Domnilor Voastre, anunțând că suntem în deplin acord cu Austro-Ungaria și că vom avea o parte în Trentino și câte o altă fășioară de pământ nu mai departe de Isonzo—și aceasta nu înainte de încheierea păcii.

La „încheierea păcii”. Și oferta s'a mai micșorat în cea din urmă zi, cu numirea unor comisiuni care să studieze granița, după care lucru ar veni ratificările; și după acestea, într'o lună să se ocupe teritoriile.

Dar ni se spune, că în ce privește executarea, n'ar fi trebuit să ne îndoim, căci ar fi fost garantată de Germania. Presupunem că această garanție ar fi fost dată cu intenția desăvârșită de a se executa. Presupunem că la sfârșitul războiului, Germania ar fi fost în putință să-și țină cuvântul dat, ceace nu e sigur. Care ar fi

Jost condiția noastră în urma acestui acord? Ar fi existat o Triplă nouă, o Triplă reînnoită, dar în condiții cu totul altele și inferioare celor de mai înainte, căci ar fi existat un Stat suveran și două State vasale. Ziua în care, una din clauzele Tratatului n'ar fi fost executată; ziua în care, după scurt timp, după ani, autonomia municipală a Triestului ar fi fost călcată de vreun decret imperial sau de vreun Guvernator oarecare, la cine ne-am fi adresat? Ar fi trebuit să ne adresăm superiorului comun, Germaniei?

Acuma, Domnilor, vreau să vă spun că despre Germania nu pot să vorbesc fără admirație și fără respect. Eu sunt Primul Ministru al Italiei, nu Cancelar german și nu-mi pierd cumpătul. Dar cu tot respectul datorit învâfatei, puternicei, marei Germanii, minunat exemplul de organizare și de rezistență, în numele Țării mele trebuie să spun: Vasalitate, nu; protectorat nu, față de nimeni. Visul hegemoniei universale s'a risipit. Lumea s'a răsvrătit, pacea și civilizația omenirii viitoare trebuie întemeiate pe respectul autonomiilor naționale înșăptuite, printre cari Germania va trebui să se așeze, deopotrivă cu celelalte, dar nu stăpână.

Cel mai notabil exemplu al orgoliului nemărginit, cu care oamenii cari cârmuiesc politica Imperiului german consideră pe celelalte națiuni, se poate trage din tabloul pe care Cancelarul Bethmann Hollweg l-a făcut despre lumea politică italiană. Eu vreau să-l citec într'un rezumat mai complet decât cel dat de ziare: rezumatul sosit în ziua următoare. Iată ce a spus Cancelarul german despre noi:

„Oamenii de Stat italieni au făcut față de poporul lor acelaș joc făcut și față de noi.

„Fără îndoială, posedarea teritoriilor de limbă italiană la Nord de granițele sale, eră obiectul visurilor și dorințelor oricărui italian. Dar fapt este, că mare parte din Poporul italian, că majoritatea Parlamentului nu vreau să audă de războiu. În primele zile ale lui Mai, după observațiile celui mai bun cunoscător al lucrurilor italiene, patru cincimi din Senat, două treimi din Cameră, erau încă contra războiului. Printre aceștia — continuă Cancelarul Bethmann Hollweg — se găseau bărbați de Stat cei mai serioși și cu autoritate. Dar glasul bunului simț, nu mai eră ascultat, plebea singură domniea. Cu binevoitoarea îngăduință și sprijinul celor mai de seamă membrii ai unui cabinet îmbuibat cu aur de Tripla Înțelegere, prostimea, condusă de agenți provocatori fără scrupule, a fost împinsă la o nebunie sân-

„geroasă, amenințând pe Rege cu revoluția și pe toți
 „moderații cu asasinatul, dacă nu se vor lăsa lărăți de
 „delirul războiului. S'a lăsat într'adins ca poporul italian
 „să ignoreze mersul negocierilor cu Austria și importanța
 „concesiunilor austriace, așa că, după demisiunea cabi-
 „netului Salandra, nu s'a găsit nimeni care să aibe curajul
 „de a primi să formeze un nou cabinet. Și când discu-
 „țiile decisive erau încă în curs, nici un membru al par-
 „tidelor constituționale din Senat și Cameră n'a încercat
 „măcar să aprecieze valoarea concesiunilor atât de înlinse,
 „ale Austriei. Și în această frenezie războinică, oamenii
 „politici de cinste au amuțit. Dar când, în urma opera-
 „țiilor militare, după cum sperăm și dorim, poporul ita-
 „lian își va reveni în fire, el va recunoaște cu câtă ușu-
 „rință a fost împins să iă parte la acest războiu mon-
 „dial”.

Nu știm dacă va fi fost în acest om orbil de mânie, intenția de a ofensă personal pe colegii mei și pe mine (dacă așa ar fi, n'ași releva-o), pe bărbații a căror viață o cunoașteți, bărbați cari au slujit Statului până la această vârstă înaintată, bărbați de o cinste nepătată, bărbați cari dau Țării viața șiilor lor. Dar să nu vă gândiți la noi. Luați seama, în schimb, la injuria atroce pe care acea bucală de proză vandalică o aruncă împotriva Regelui, împotriva chiar a bărbaților politici, cari aveau o părere deosebită de a noastră. Toți au amuțit, se zice, deci toți sunt lași. Informațiile asupra cărora această judecată e întemială, sunt atribuite de Cancelarul Imperiului celui pe care-l numește „cel mai bun cunoscător al lucrurilor italiene”.

Poate că face aluzie cu frățeasca dorință de a-i arunca în spinare Prințului de Bülow, răspunderea. Acuma, vreau ca asupra intențiilor Prințului de Bülow să n'aveți o apreciere eronată.

Eu cred că el avea simpatii adevărate pentru Țara noastră și că a făcut tot ce îi eră cu puțință spre a ajunge la o înțelegere. Dar ce fel și câte greșeli la traducerea în acte a bunelor sale intenții! El și-a inchipuit că Italia s'ar putea abate din calea sa cu vreun milion rău chelluit, cu influențarea unor pușine persoane, cu oamenii politici italieni, cu tentativa unor contacte piezișe, dar pe care le sper și le cred nereușite. S'a întâmplat tocmai dimpotrivă. O imensă izbucnire de indignare s'a aprins în întreaga Italie, și nu în prostime, ci în clasele cu adevărat cele mai ridicate, în inimile cele mai nobile, în tot tineretul, care e gata să deă idealității Patriei, sân-

gele său foarte curat. O izbucnire de indignare s'a aprins la bănuiala că un Ambasador străin s'a strecurat între Guvern, Parlament și Țară.

În focul acesta topitu-s'au certurile interne și Națiunea loaltă s'a întrunit într'o mînuată unitate morală, care va și forța noastră cea mai mare, în greaua încercare și care trebuie să ne ducă prin virtutea noastră, și nu prin binevoitoarea concesiune a altuia, la împlinirea celor mai înalte destine ale Patriei. Alaltăieri, un Prinț al Bisericii poruncește clerului din eparhia sa: „însufleșiți hotărîrea fermă a celei mai severe discipline și a dragostei sincere către Țara noastră, care să facă cu neputință oricui de a ridică o discordie într'un ceas când concordia este datorită supremă. Ieri mai puteam discula; mâine o vom mai putea face; astăzi, nu. Și în aceeași zi, Prefectul unui nobil oraș din Emilia, în care se găsește în majoritate, de mai multă vreme, partidul socialist, îmi telegrafiază, mușcat de dragostea de Patrie, că voluntarii cicliști pleacă în mijlocul entuziasmului poporului întreg și că, în sfârșit, după nouă ani, tricolorul jălfaie pe palatul Comunei.

Această unitate morală, se manifestă neclintit în acatele de războiu și în cele de pace, în cei cari se luptă și în cei cari rămân, în cei cari mor și în cei cari supraviețuiesc. Intrând în marea criză, noi nu trebuie să fim mai pre jos ca celelalte popoare aliate și dușmane; dela Rege, care—ca întoldeauna la Suveranii Casei de Savoia—interpretând simțimântul popular și aspirațiile naționale, se află pe câmpul de războiu, incredinșând pazei poporului din Roma pe Augusta Suverană și pe fragezii fii, până la cei mai mărunți muncitori ai orașelor și ai câmpurilor, la femei, la băieți, unul pentru toși, toșii pentru fiecare, toși sunt incredinșași că în sforșarea noastră supremă vom transmite generației viitoare o Italie mai completă, mai tare, mai respectată; o Italie care să se așeze în Sfalul Puterilor, nu ca o vasală sau ca o protejată, ci sigură în granițele sale firești; o Italie care să se întrecă cu celelalte popoare în operele rodnice ale păcii, ocrotitoare—așa cum a fost întoldeauna—a libertății și a dreptății în Lume.

Fîindcă generației noastre i-a fost dată de destin sarcina grozavă și sublimă de a traduce în fapt idealul Marelui Italie, pe care eroii Neatârării nu pulură să-l vadă îndeplinit, să primim această sarcină cu sufletul neînvins, gata să dăm Patriei, pe noi înșine, trup și suflet, ceea ce suntem și ceea ce avem. Înaintea tricolorului care jălfaie

pe câmpul de bătaie lângă sfânta persoană a Regelui, să se plece toate steagurile, să se topească toate sufletele în credința unanimă că în acel semn vom învinge. Trăiască Italia! Trăiască Regele!

* * *

Așa dar, ruptura între Italia și Austria s'a produs în urma nereușitei negocierilor cari se urmau de atâtea luni. Aceste negocieri, după cum s'a văzut mai sus, se învârtteau în jurul concesiunilor teritoriale pe cari Austro-Ungaria trebuia să le facă pentru ca Italia să stea neutră.

Austria oferă districtele: Garda, Trentul și Borgo până la Lavio. Italia cerea Triestul, urmând frontiera regatului, dela 1811, apoi, Friul oriental, Malborghetto, Plezzo, Tolmino, Gradisca, Gorizia, Monfalcone, Colmen, până la Nabresina. Ea mai cerea, în acelaș timp, insulele: Curzolari, Lissa, Lésina, Curzola, Lagap, Lagosta, Cazza și Meléda, ce sunt în vecinătatea coastei Dalmațiene. În afară de această, Triestul, Capo d'Istria și Pirano, trebuia să constituie un stat independent de Austria.

Germania făcu presiunii asupra Austro-Ungariei pentru ca să consimtă la facerea acestor concesiuni teritoriale; Împăratul Frantz Iosef rezistă și refuză orice concesiune, și astfel Italia intră în războiu, alături de Multipla Înțelegere.

(În harta Italiei, anexată la acest volum, arătăm, între altele, și limitele cererii, și ofertei dintre cele două puteri, în timpul tratativelor diplomatice).

* * *

Pentru a fi consecinți cu împărșirea din primul volum, relativ la pregătirea de războiu a celorlalte state, vom arăta și aci, la început, pregătirea de războiu a noului combatant, Italia.

Vom arăta, mai întâi, care este pregătirea poporului, care este pregătirea teritoriului, vom face câteva considerațiuni de ordin politico-social-economic, și apoi vom arăta, în amănunțime, pregătirea armatei, de uscat, de apă și de aer, așa cum am arătat în volumul I, la celelalte state beligerante.

2. ORGANIZAREA POLITICO-SOCIALĂ. CONSIDERAȚIUNI GEOGRAFICE.

Colonii. Protectorate.—Italia posedă colonii numai în Africa. Ea a ocupat, cu titlul de suveranitate, zona coastei occidentale a Mării Roșii, cuprinsă între capul Ras Kasar (18,2' lat. N.), până la capul Doumeirah (limita posesiunilor franceze) și țărilor alăturate până la frontiera Abisiniei și până la linia de demarcație fixată de protocolul Anglo-Italian, dela 15 Aprilie 1891,—cu o lungime de aproape 1000 klm.

Numele acestei colonii este: Erythrea.

Suprafața totală a acestei colonii este de 247.300 klm. pătrați.

Populația de 350.000 indigeni, 2.500 europeni și 5.000 alții.

Tot cu titlul de suveranitate, Italia mai posedă încă: Assab și teritoriul său. Insula Masouah, insulele învecinate, precum și partea coastei Embremi până la peninsula Buri (sub rezerva drepturilor Franței asupra teritoriului Zoula.

Insulele Dahlak-Keren și Asmara.

Sub protectoratul Italiei se găsește:

Pe coasta Oceanului Indian partea peninsulei Somali între fluviul Djuba și Golful Aden, cu excepțiune de teritoriul Britanic situat la N. de 8° latitudine N. și la W. de 40° longit. E. (meridionul Greenwich)—(protocolul Anglo-Italian dela 5 Maiu 1894). Porturile Brava, Merca, Mogadisciu și Warsceih, aparținând sultanului de Zanzibar, sunt puse sub administrația „Societății anonime comerciale Italiene dela Benadir”, dela 1 Maiu 1898.

În urma războiului cu Turcia, din 1911, Italia a anexat Libia (Tripolis și Cyrenaica), cu o suprafață de 1.115.000 km. p. și cu o populație de 1.000.000 locuitori. Orașe mai principale: Tripoli 75.000 locuitori, Bengazi 30.000 locuitori, Murzuc, în Fezan, neocupat, încă, de către Italieni. De altfel, din această nouă colonie, Italienii nu au ocupat, timp de trei ani, decât numai o fâșie de teren lată de aproximativ 100 km. în tot lungul coastei mării.

Rasse.—Nu se găsesc în Italia, ca în Austro-Ungaria sau în Peninsula Balcanică, mai multe popoare de rasse diferite, cu moravuri, cu limbi și religii cu totul distincte și adesea chiar antipatice unele altora. Italienii sunt toți de rassă latină, au toți aceeași limbă, aparțin toți aceleași religii, (Marga), dar, totuși, prezintă elemente eterogene și foarte complexe, pe cari invaziile din evul mediu

le-au mărit considerabil; și această diversitate s'a perpetuat în cursul secolilor. În vechime, Italia cră împărțită în trei zone distincte, din punctul de vedere al populațiilor:

1. *Nordul* sau Italia continentală, populată de Celți, Germani, Liguri; 2. *Centru*, Etruscii; 3. *Sudul*, în aceea ce formă mai târziu regatul celor două Sicilii și care mult timp s'a numit Marea Grece, sunt numeroase colonii grece.

Căderea Imperiului de Occident aduse în Italia încă numeroase și noi elemente; în Nord popoare de rasă Germanică: Lombarzi, Ostrogoși; mai târziu, în Sud: Arabii și Normanzii; apoi, către anul 1467, Albanzii cari se fixară în Calabria, unde se găsesse încă descendenți de ai lor.

Cu toate că aceste rase de origină latină, greacă, germană și slavă s'au topit și amalgamat împreună; cu toate că azi, aceste rase n'au decât o limbă și o religie, totuș, circumstanțele politice cari au adus unificarea Italiei, n'au făcut să dispară divergențele considerabile cari existau între populațiunile atât de diferite unele de altele, din Nord, Centru și Sud (Niox). Și aceasta este așa de adevărat, că pentru a putea obține unitatea, atât de dorită. acea fuzionare a diferitelor rase, prima lege de recrutare italiană, după 1861, împărțise teritoriul regatului în cinci zone (cu reședințele: Bergame, Alexandria, Siene, Napoli și Palermo). Fiecare regiment recrută din aceste zone o a 5-a parte din recruții și rezerviștii necesari. S'a avut astfel în vedere, punerea în contact în acelaș corp, oamenii diverselor regiuni ale monarhiei. Făcându-i să trăiască împreună aceeaș vicață, se ajungea mai repede la fuzionarea raselor, prin comunitatea sentimentelor și ideilor (Molard).

În afară de poporul Italian, a cărui origină o văzurăm, se mai găsesse în Italia următorii streini, deși în mic număr:

Germanii, în Alpii Penini și Lepontini și în Văile Tyrolului;

Slavii, în Friul și pe coasta venețiană a Adriaticii;

Grecii, în Ostranto și Calabria;

Albanezii, în Calabria, Capitanate, Basilicate și Sicilia.

Cățivă *Catalani* în Sardinia;

Mallesi, în Sicilia și în Sudul Italiei.

Populații de limba franceză se găsesse în văile Alpestre de N. W. (dela Muntele Rose la Muntele Genève) și în văile Vaudoises.

În fine, Israeliții, Armenii și Țiganii, risipiți în întreg regatul.

Într'un mod general, se zice că sunt în Italia cam 30.000 de indivizi cari nu vorbesc limba italiană.

Italia irredenta.—Italia nu a încetat niciodată de a reclama posesiunea acelor părți din teritoriul ce trebuie să-i servească ca frontiere naturale;

Aceasta ei o numesc *Italia irredenta*. Astfel, ei revendică:

1. Principatul de Monaco;
2. Teritoriul Nice, Savoia și Corsica Franței;
3. Tirolul Cisalpin, Trentinul și Istria, Austriei;
4. Cantonul Tessin și câteva văi ale cantonului Grison, Elveției;
5. Malta, Angliei;
6. Republica San Marin (Căpitanul I. Fogliani).

Religiuni.—Religia catolică este aceea a mării majorității a populației regatului; ea este singura religie a statului, celelalte culturi sunt numai tolerate.

Se evaluează numărul protestanților la 70.000; al israeliților la 38.000, din o populație de 35.000.000 locuitori.

Din cauză că reședința Papalității este în Italia, această țară are o importanță considerabilă în lume, din punct de vedere religios. Reședința Papei e la Roma, unde are proprietate absolută a palatului Vatican, și Latran, precum și a Vilei Castel-Gandolfo (Lacul Albano). El are guvernul său bisericesc, ca și un tribunal eclesiastic, precum și o mică armată, (garda nobilă și Elvețienii). Bugetul italian îi datorește o sumă de lei 3.225.000 anual, pe cari, de altfel, Papa n'a voit să-i ia niciodată.

Papa este reprezentat, ca suveran, aproape pe lângă toate Puterile Europene, cari acreditează pe lângă el, la Roma chiar, trimiși speciali.

Cardinalii, în număr de 70, (majoritatea italieni), sunt mării demnitari ai acestui guvern sufletesc. La moartea Papei, ei se întrunesc în conclave și numesc pe noul pontific printre cardinalii cu o etate trecută de 50 ani. Pentru a fi ales Papă, trebuie a întruni cel puțin 2/3 din vocea conclavului; afară de aceasta, trebuie a avea asentimentul guvernelor Franței, Austriei și Spaniei.

Scoli. Instrucție.—Instrucția publică este în mare progres. O lege destul de veche a decretat instrucția gratuită și obligatorie în tot regatul.

În anul 1871 se socotea 68% o cci cari nu știau să citească; iar în anul 1881, 61% o. Dela 1881 această proporție a scăzut mult, mărindu-se aceea a celor cu carte.

Instrucția este foarte răspândită în Nord; este însă, foarte puțină în Sud și mai cu seamă în Sicilia și Sar-

dinia. Școlile de adulți, cursurile de seară și școlile regimentare caută a completa întrucâtva instrucția începută în școli.

În 1892, se găseau 42.217 școli publice și 8.404 școli private, cari au dat, în total, instrucția la 2.454.032 copii, 149 școli normale au format 18.029 institutori sau instituatoare, căci foarte multe femei dau lecții la băieți. În 1891, cele 733 gimnazii publice sau private dădeau instrucția secundară la 56.737 tineri, iar cele 310 licee, din cari 113 ale statului, numărau 15.014 elevi. Gimnaziile unde durata studiilor este de 5 ani constituie cursul inferior; liceele unde cursurile durează trei ani, constituie cursul superior al instrucției secundare. Mai sunt încă în fiecare provincie școli tehnice private și publice pentru a forma pe tinerii pentru carierele agricole, industriale și comerciale.

Se socotea, în anul 1891, 379 școli tehnice, cu 33.627 elevi; 73 institute tehnice cu 8.354 elevi; 21 institute pentru marina de comerț, cu 1420 elevi.

Învățământul superior este distribuit în universități și în școli speciale. Se socotesc 17 universități regale și 4 universități libere. Universitățile regale sunt: Bologna, Cagliari, Calane, Genua, Macerata, Messina, Modena, Napoli, Padua, Palermo, Parma, Pania, Pisa, Roma, Sassari, Sienne, Turin. Universitățile libere sunt: Camerino, Ferrare, Péruse și Urbino. Ele socoteau toate la un loc, în 1893, un număr de 17.792 studenți. Afară de acestea, mai sunt 22 institute superioare și școli speciale, cari au 2893 elevi.

Cele mai celebre școli sunt: Școala normală superioară dela Pisa; institutul regal de studii superioare și perfecționare dela Florența; academia științifică și literară dela Milan; institutul tehnic superior dela Milan; școlile de aplicație pentru ingineri la Turin și Neapole.

Se socotesc, afară de acestea, 15 institute de bele-arte, ale statului, cu 3310 elevi; 6 conservatoare de muzică cu 780 elevi, etc. În sfârșit, 320 mari biblioteci publice, cari, în anii 1880—1891, au împrumutat 1.167.462 uvraje la 493.903 cititori.

Toate aceste cifre sunt astăzi mult sporite. Așa, proporția celor neștiutori de carte a scăzut mult de tot: numărul școlilor primare și al gimnaziilor s'a sporit; numărul elevilor, în toate școlile, asemenea este mult crescut. Astfel, numărul școlilor a sporit la 68.030; iar al elevilor la aproape 3.500.000.

La 1000 de recruți italieni, 366 nu știu să citească și să scrie.

Ea ocupă, în această privință, rangul al 11-lea:

Germania = 0,1 la mie	Belgia = 78 la mie
Danemarca = 2 " "	Austria = 220 "
Elvetia = 2 " "	Grecia = 300 "
Suedia = 2,3 " "	Italia = 366 "
Olanda = 8 " "	România = 410 "
Anglia = 10 " "	Serbia = 426 "
Franța = 33 " "	Rusia = 617 "

Populație, suprafață, densitate pe klm. p., emigrări, imigrări.—Italia are o suprafață de 286.682 klm. p. și o populație de 35.238.997 locuitori, ceea ce revine la 133 locuitori de klm. p. Ținând, însă, seamă de faptul că tot centrul Italiei, în tot lungul ei, este străbătut de munții Apenini, și că tot Nordul este ocupat de versantul Sudic al Alpilor, se poate deduce că foarte multe părți din teritoriul sunt nelocuite, sau au o densitate foarte mică, iar altele întrec cu mult cota arătată mai sus. Sunt, astfel, părți unde densitatea populației întrece de 200 locuitori pe klm. p. și ajung chiar la 250, cum ar fi valea Padului și, în general, coasta mărilor, spre Genua, Neapole, Venetia, etc.

Această densitate de populație, pune Italia în rândul al 4-lea din toate statele europene:

Belgia	257
Olanda	181
Anglia	144
Italia	133
Germania	123
Austria	76
Franța	74

De altfel, statele cari au o densitate superioară Italiei au aceasta datorită condițiilor excepționale a situației lor.

La 1861, îndată după unire, Italia avea abia 21 milioane de locuitori, iar azi a trecut de 35.000.000.

În această țară, unde clasa mijlocie este foarte puțin numeroasă, iar proletariatul este imens față de puținii bogătași; în această țară abia intrată în vicașă modernă, și abia scăpată de un trecut apăsător; în această țară, în care creșterea anuală a populației atinge cifre foarte mari, mai mari decât în multe țări reputate ca atari, cră fatal ca numărul lucrătorilor să întrecă cu mult nevoile curente interne. Emigrarea deveni, așa dar, o necesitate inexorabilă, mai ales că și pământul patriei, zi cu zi, devine mai insuficient.

Statul consideră cestiunea emigrărilor ca una din problemele cele mai mari de rezolvat, și căută a canaliza a-

ceastă emigrare în țări cât mai apropiate de patrie, pentru ca țara să nu-și piardă acești copii, și deci să-i influențeze cu apropierea sa. Așa, Tunisia și Sudul Franței sunt pline de emigrați italieni cari, în treacăt fie zis, sunt foarte buni lucrători și foarte sobrii. O bună parte din ceceace încasează trimit în țara lor, familiei. În Tunisia a fost nevoie, pentru satisfacerea tuturilor cererilor lor de expedierea banilor în patrie, să se înființeze căsuțe speciale, iar sumele trimise se totalizează anual la cifre colosale.

Din țările afară din Europa, Statele-Unite ocupă un loc de frunte, în emigrarea italienilor.

Toate guvernele italiene s'au gândit să oprească emigrarea prin câștigarea de noi colonii, așa că Italianii, cari nu ar mai fi găsit mijlocul de trai în Metropolă, să-l poată găsi în coloniile proprii. Prima încercare, mai mare, cu Erythrea nu a dat rezultatul dorit, terminându-se cu dezastrul armatei italiene la Adua. A doua mare încercare, Tripolitania și Cyrenaica, s'a terminat cu bine, în ceceace privește cucerirea teritoriului. Cât despre canalizarea emigrării înspre această parte, mai este încă mult de făcut, de oarece capitalurile nu sunt încă angajate aci, iar lucrătorii italieni găsesc mai ușor de lucru, și sunt mult mai bine plătiți în alte țări. Așa, în Statele-Unite, un lucrător obișnuit are până la doi dolari (zece lei), zilnic.

Până mai acum câțiva ani, emigrarea se făcea fără nici o ordine și fără nici un control. Buna credință a oamenilor era ușor înșelată de diferiți samsari, și s'au dat naștere la foarte multe abuzuri. În urmă, sub supravegherea statului, s'au înființat biurouri de emigrări, atât oficiale, cât și particulare, cari au de scop nu numai transportarea emigraților în țările unde se duc, ci a le procura, imediat ajunși acolo, de lucru; apoi, prin diferiții consuli, li se dă protecția necesară și îi ajută în toate nevoile lor.

Emigrarea este de două feluri: timporară și permanentă, și ea se socotește în mod oficial după registrul de pașapoarte.

Emigrarea timporară, care, în 1876, era de 90.000 persoane, s'a ridicat, în 1893, la 123.000; în 1901, la 281.668 persoane, cu alternative de ridicări și de scăderi. așa că, în 1913, se numărau 313.032 emigrați. Din contră, emigrarea permanentă nu a încetat de a crește: 20.000 aproape, la 1876, s'a ridicat la 123.000, în 1893, la 251.577, în 1901, și de 559.556, în anul 1913. Emigrările permanente sunt mai ales din Liguria, Veneția, Lombardia și Piemontul, ei merg de se stabilesc mai ales în America, în republica Argentina, Brasilia și Statele-Unite.

Emigrații timporari merg de obicei să caute de

lucru primăvara și revin toamna în orașele lor. Ei se duc mai ales în Franța, Elveția, Austria și în Peninsula Balcanică. Provinciile Italiei, care dau cel mai mare contingent de emigrați temporari, sunt Venetia, Piemontul și Lombardia.

În intervalul de timp dintre 1880—1910, numărul emigranților a fost de 6.430.000, ocupând, în această privință, Italia, locul 1-iu. Astfel, avem, în același timp:

Italia	6.430.100
Anglia.	4.639.100
Austro-Ungaria	3.522.600
Irlanda	2.384.000
Spania	2.189.900
Germania.	2.172.000
Franța	263.100

Pe lângă emigrări, Italia are însă și imigrări, provenind din America, în special; și se repartizează, pentru anul 1901, în modul următor:

Din Statele Unite ale Americii	135.996
„ Argentina	58.314
„ Uruguay	3.777
„ Brasilia.	—

Parlamentarismul.—Primul parlament, după unire, a fost recrutat în mare parte din clasa de jos, burgheză. Această clasă suferise, anterior, multe dela nobili și dela clericali, și, de aceea, a căutat să-și răsbune prin legile făcute.

Regele, în teorie, trebuia, după prerogativele sale, să-și aleagă miniștrii și să-și numească senatorii, fără nici un control. Eră, în acest mod, arbitrul situației.

Primul rege al Italiei unite, prezidând la refacerea națională, sub ochii și sub sceptrul său, avu destulă autoritate pentru a-și menține aceste prerogative regale; mai în urmă, sub regii următori, s'a ajuns la transformarea democratică a acestor prerogative, miniștrii devenind reprezentanții Camerilor, deci, un vot al Camerei, contra unui ministru, îl făcea să cadă.

Senatul, însă, care eră numit fără control, de Rege, putea contrabalansa dreptul Camerei. În momentul când guvernul credea că o lege importantă nu ar fi putut trece la Cameră, deci vot de blam, supunea aprobării Regelui decretul de numirea a 20—30 senatori,—căci numărul eră nelimitat.—partizani ai guvernului. Această modalitate de numire de senatori, numită „Informata”, dădu de mai multe ori majoritate guvernelor. Sistemul a găsit imitatori chiar

în Anglia, în Camera comunelor, pentru a restrânge prerogativele Camerei lorzilor.

Azi, adevărata autoritate de care depinde soarta Italiei, este Camera deputaților. În Cameră sânt 506 deputați, aleși prin sufragiu universal.

Adoptarea sufragiului universal a ridicat numărul alegătorilor dela 3 milioane la 9 milioane, din cari, cel puțin jumătate sunt fără știință de carte.

De altfel, în politică, analfabeții nu sunt de disprețuit; mintea lor este mult mai maleabilă ca a acelor cari, cetind singuri jurnalele, își au format o opinie separată.

Partidele, toate, luptă pentru a-i câștiga, căci ei sunt foarte impresionabili la cuvântările marilor oratori de stradă.

Dacă, însă, retorica nu reușește totdeauna a-i convinge și a-i câștiga, apoi sărăcia îi face susceptibili a primi cu plăcere argumentele pe cari morala le condamnă, pe cari legea trebuie să le pedepsească, dar pe care ministrul, oricare ar fi, nu le constată niciodată decât la adversarii săi¹⁾.

Astfel de moravuri sunt, adesea, însoțite de discuții și se termină chiar cu procese urâte, cari, însă, nu au nici o urmare. Așa, un candidat prin omul său de încredere, a intentat proces unui alegător, care încasase de două ori suma convenită, și care nu voia să o restituie. S'a răs mult de acest proces, mai ales că eră vorba numai de 15 lei! Prea mult sgomot pentru nimic, ar spune Shakespearii noștri moderni.

Pentru alegătorii cu știință de carte și cari dispun de ceva bani, discursurile au alte argumente: decorații, posturi înalte, etc.

Interesul adevărat al țării, grija de a se face dreptate și de a se găsi adevărul, dispar toate în fața necesității de a-și asigura votul masselor.

În Italia se ascultă cu religiozitate un mare orator, când vorbește, ca și pe un mare tenor dela operă. Curiozitatea dela început se transformă, încet, încet, în emoție; sala întreagă este mișcală, și când arliful, oratorul, se dă jos dela tribună, colegii săi, entuziasmați, se reped la el, îl aclamă, îl felicită, îl îmbrățișează²⁾.

Familia.—În vechea Romă, autoritatea în familie a tatălui eră absolută. Mai târziu s'a împărțit, o parte din această autoritate, și mamei; căsătoria eră sfântă, divorțul

1) Cum este la noi? — Nu se poate îndreptare, mai ales că se agită chestiunea votului universal?

2) Prince. Giovanni Eorghese. *L'Italie Moderne.*

interzis cu totul. Azi, încă, în multe părți din provinciile Italiei se mai vede că autoritatea tatălui domină totul în familie. Sunt familii în Toscana unde două-trei generații, bărbați, femei, copii, lucrează sub direcția absolută a moșului tata-mare. În Italia meridională, deși ca formă, această autoritate este schimbată; în fond este aceeași.

Legătura indisolubilă a căsătoriei întărește și susține autoritatea tatălui, în primul rând. Unii politicieni, voinți reorganizarea societății, au căutat să micșoreze această autoritate, prin introducerea divorțului. Poporul, însă, cu simțul său practic, s'a revoltat la această idee și candidații la deputație, pentru a avea șansa să iasă din urnă, au trebuit să promită că vor combate divorțul.

Poporul și-a înțeles mai bine interesul. În adevăr: într'o țară sudică, unde amorul se dezvoltă aproape văzând cu ochii, și adesea la niște copii, unde sensualitatea este atât de dezvoltată, posibilitatea unei distrugerii a căsniciei ar fi fost un adevărat pericol național.

Agricultura. Lucrul pământului. Producțiuni. — Din întreaga populație a țării, mai mult de o treime se ocupă cu lucrul pământului, care cuprinde, în mijlociu, cam 20 milioane hectare. Această întindere de pământ, lucrat, produce anual 100.000.000 hectolitrii de cereale: grâu, porumb și orez; 40.000.000 hectolitrii de vin; 10.000 tone de undelemn și fructe; apoi, unt, brânză, mătase brută, toate pentru o valoare de peste 5 miliarde lei.

În regulă generală, în Italia nordică și în special toată valea râului Po, dela picioarele Alpilor și până în dreptul Toscanei, stimulată de un climat cu totul favorabil, în contact aproape neîntrerupt cu Austria, Elveția, Germania, Franța, locuitorii fiind mai muncitori și mai disciplinați, sunt mai energici, mai prevăzători, mai capabili de a aprecia și de a aplica în cultură și în industrie metodele cele mai raționale și cele mai practice. Întreagă această regiune face impresia unei mărețe grădini, în care ultimul petic de pământ este întrebuințat și cultivat după cele mai noi metode de cultură.

În partea sudică a Italiei, dela Toscana în jos, locuitorii sânt leneși, molesiiți de căldura ce domnește în aceste regiuni, și în mare parte își pierd timpul lungiți la soare, pe coastele mării, trăindu-și vicața într'un dulce „far niente” și practicând Camora și Mafia. În general, ei sunt într'o situație economică, culturală și morală mult inferioară conaționalilor lor din Nord și aceasta se răsfinge atât în producție, cât și în vicața socială.

Din aceste cauze, producțiile naturale sunt foarte variate, fiind în legătură cu clima, cu solul și cu modul de cultură. Italia cuprinde multe regiuni fertile; în unele

provincii se practică un sistem foarte ingenios de utilizare al solului; în altele, proceduri de cultură foarte înapoiate. Aşa că şi repartiţia culturilor este foarte variabilă dela N. la S. În general, trei sisteme de cultură predomină:

1. *Sistemul Lombard*, în cea mai mare parte a Italiei continentale, şi constă în o cultură intensă şi savantă. Irigaţia este foarte bine înţeleasă; orezul, porumbul, cerealele, grădinăriile, fructele, alternează unul cu altele: fără ca cel mai mic loc să fie pierdut.

2. *Sistemul de terase*, este aplicat dela Liguria la Sicilia, în lungul celor doi versanţi ai Apeninilor. Bogăţiile vegetale constau mai ales din portocali, lămâii, măslinii, viţa de vie, arborii fructiferi de tot soiul. La vale, în părţile mai puţin înclinate, se cultivă cereale; iar în zona superioară, câteva păduri, islazuri pentru păşunat vitele, şi stânce aridă, domină totul. Păstorii formează o populaţie nomadă foarte întinsă, cari conduc turmele după sezon, descinzând iarna în câmpiile joase ale litoralului şi nu-şi revăd familia şi satul decât în primăvară.

3. *Sistemul culturilor districtelor mocirloase*.—Aceste tinuturi sunt foarte numeroase pe litoral. Guvernul italian face mari sacrificii spre a putea utiliza aceste terenuri, împădurindu-le şi populându-le cu turme de tot soiul de animale mari, cai, boi, bivoli. Graţie unei obişnuinţe care se ridică la mai multe generaţii, păstorii din aceste locuri s'au aclimatizat cu acele locuri, unde băntuie frigurile cele mai rele.

Recolta cerealelor nu este suficientă consumaţiei locuitorilor, decât în anii cei mai buni. Ea este de ordin inferior la 1/10. Cu toate acestea, pământul cultivat ocupă o suprafaţă de 20.000.000 hectare, adică aproape 45% din suprafaţa totală a Italiei; însă, îngrăşământul natural este prea puţin întrebuinţat; cel chimic numai pe ici pe colo; iar maşinele foarte puţin răspândite. *Grâul* ocupă aproape 4.500.000 hectare; grăurile de Neapole şi de Barleta rivalizează cu cele mai bune din Rusia şi Franţa. *Porumbul* este cerealul caracteristic al văii lui Po, el servă la hrana mării populaţii (polenta). Se produce puţină secară, fân şi orz. În Lombardia şi Veneţia se produce mult orez, graţie sistemului de irigaţie (7.000.000 hectolitri pentru 20.000 hectare). Cartofii, în mică cantitate. Din contră, cultura linteii, sfeceii, fasolei, este foarte răspândită.

Fructele, şi în special via, sunt foarte mult cultivate. Viticultorii Italiei au fost împinşi la lucru prin speranţa de a întrece producţiile Franţei în urma dezastrului filoxerei, care a băntuit acea ţară. Dar ruptura relaţiunilor comerciale dintre Franţa şi Italia, la 1887, resădirea viilor

franceze, creșterea colosală a acestui fruct în Algeria, au fost atâtă lovitură aduse viticulturii italiene. Pe lângă aceasta se mai poate adăoga, că Italianii sunt puțin exersați și nu știu să prepare așa de bine vinul. Cu toate acestea, producțiunea este considerabilă (35 mi ioane hectl. pentru 3.5 mil. hectare, în mijlocie, pe an). Sicilia are plantația cea mai întinsă și cea mai productivă: Vinurile de Marsala și de Syracuse, (Sicilia), Capri (Neapoli), Chianti (Toscana), Barolo (Piemont), Asti (Montferant), și Val Policela (Veneția), sunt cele mai renumite. Valoarea vinului produs anual se ridică la un miliard lire. Măslinii aduc anual cam 200—250 milioane. În Sicilia și Sudul Italiei. se produce aproape 2/3 din acest fruct; dar sunt mai bine lucrați și cultivați în Toscana și Liguria. Untdelemnul de Lucques este foarte mult apreciat în străinătate. Măslinul nu trece de Rimini pe coasta Adriaticei; dar se găsește în interior chiar în împrejurimile lacurilor de Como și Garda.

Portocalul, lămâiul sunt foarte abundente. Bumbacul și trestia de zahăr, ca și ananasul se cultivă la Sud.

Finanțe. Comerț. Industrie.—Bugetul general al Italiei pe anul 1914—1915, eră trecut la venituri cu suma de 2.843.544.072 lei, iar la cheltueli cu suma de 2.863.213.486 lei, deci cu un deficit de aproape 20 milioane lei.

Ministerul de războiu luă din acest buget suma de 380.597.834 lei, în bugetul ordinar, și 88.310.513 în credite extra-ordinare; iar marina, 258.396.528 lei, în bugetul ordinar, și 21.320.610 în credite extra-ordinare. În total, a fost prevăzută, deci, pentru armată suma de 784.625.485 lei, cecece reprezintă aproape 1/4 din bugetul general al statului, iar repartizat pe cap de locuitor, această cheltuială revine la suma de lei 18. Se observă, pentru acest an, și în special pentru ultimii 4 ani, ai acestei perioade de timp, mai ales de când a avut războiul cu Turcia, că Italia a făcut sacrificii destul de mari pentru armată.

Datoria publică a Italiei, până în August 1914, se ridică la suma de lei 13 miliarde, cecece revine pentru fiecare cap de locuitor la aproape 350 lei, ocupând, în această privință, rangul al 12-lea:

Franta	cu peste.	. . . . .	1000 lei
Portugalia	"	"	. . . . . 650 "
Belgia	"	"	. . . . . 500 "
Spania	"	"	. . . . . 480 "
Austro-Ungaria	"	"	. . . . . 460 "
Olanda	"	"	. . . . . 420 "
Anglia	"	"	. . . . . 400 "
Germania	"	"	. . . . . 390 "
Grecia	"	"	. . . . . 350 "
Italia	"	"	. . . . . 350 "

Bine înțeles, toate aceste sume și date, sunt astăzi în urma unui an de războiu, și față de împrumuturile fantastice făcute de către diferitele state, foarte mult sporite. Datoria publică a Italiei, a crescut în ultimul an, 1914—1915, cu aproape 2 miliarde, și, desigur, că va mai crește cu încă foarte mult; iar a celorlalte state, ce iau parte la războiu, s'a îndoit și chiar întreit.

* * *

Comerțul făcut de Italia se cifrează anual cu lei 3 miliarde 702 milioane, la import, și cu 2 miliarde 397 milioane lei la export, ocupând, în această privință, următorul loc, în statele europene:

IMPORT		EXPORT	
Anglia	45.000.000.000	Anglia	12.000.000.000
Germania	43.000.000.000	Germania	11.000.000.000
Franța	8.000.000.000	Franța	9.700.000.000
Olanda	7.500.000.000	Olanda	6.500.000.000
Belgia	5.000.000.000	Rusia	4.300.000.000
Austro-Ungaria	3.800.000.000	Belgia	4.000.000.000
Italia	3.702.000.000	Austro-Unpariă	2.800.000.000
Rusia	3.200.000.000	Italia	2.397.000.000

În general, Italia importă: cereale, huiă, bumbac, produse chimice, lemne, mătase, piei, mașini, lână, fier, aramă, instrumente, pește, țesături de lână, și de bumbac, vite, cafea, mătăsuri, cauciuc, pietre prețioase, tutun, bijuterii, etc.; și exportă: mătase brută, vinuri, brânză, conserve de fructe, articole de cauciuc, piei lucrate, untdelemn de măsline, lucruri în lemn, ouă, pălării, marmură, sulf, automobile, orez, legume, carne, animale, zinc, etc.

În anul 1862, marina de comerț italiană coprindea: 57 vapoare, cu un total de 10.228 tone și 9356 nave cu pânză, cu un total de 643.996 tone; în 1890 coprindea: 626 vapoare cu 566.738 tone și 4701 nave cu pânză, cu 453.324 tone; iar în 1913: 893 vapoare cu 762.274 tone și 1693 nave cu pânză cu 374.835 tone.

Mișcarea porturilor italiene, în anul 1912, a fost următoarea:

Năvi intrate în porturi	}	Italiene	162.325	cu	35.415.209	tone
		Streine	14.278	„	21.442.812	„
Năvi eșite din porturi	}	Italiene	163.394	„	35.427.871	„
		Streine	14.277	„	21.437.329	„

Porturile italiene, cari fac cel mai mare comerț, sunt următoarele, în ordinea lor de valoare: Genua, Neapoli, Livorno, Veneția și Palermo.

* * *

Indată după unire, industria începù a luà ființă. Piemontul și Lombardia, fură primele provincii cari introduseră această nouă cale de îmbogățire. Azi, industria începe a prospera aproape pe întregul teritoriu italian.

În 1889, există în Italia o singură fabrică de zahăr, la Rieți, azi sunt 32.

Țesăturile lânii, bumbacului, mătasei; apoi industrializarea metalurgiei, trăsurile, automobilele, au luat o dezvoltare considerabilă.

Electricitatea s'a dezvoltat foarte mult în Italia, și ajută enorm fabricile. Se socotesc uzinele cu miile, cari primesc energia electrică, dela marile instalații așezate pe torenții de apă ce coboară din Alpi sau Apenini.

Stabilimentele metalurgice dela Terni, sunt renumite și capătă zi cu zi o dezvoltare și mai mare. Porto-Ferajo, Napole. Savona, sunt renumite. La Ausaldo, în regiunea Genuiei, se lucrează totul ceace este necesar armării marilor cuirasate italiene. Șantierelor Orlando, dela Livorno, acelea ale societății Odero, ale societății Fiat-San-Giorgio, precum și atelierele societății industriale napolitane, sunt remarcabile.

Materiile prime, necesare acestor stabilimente industriale, se iau mai ales din insula Elba și din Sardinia.

Averea agricolă și industrială a Italiei este socotită la mai bine de 75 miliarde lei, și are tendințe de a crește mereu și foarte repede.

Criminalitatea, Justiția, Maffia, Camorra. — Odată cu unirea, cifrele statisticele relative la crime, au progresat foarte mult, și aceasta este explicabil. În o țară care intră deodată pe calea libertăților, adesea rău înțeleasă, de unii indivizi, și în special de cei incuți; în o țară, în care sentimentul religios este în descreștere, în care autoritatea capului familiei începe a fi atinsă, în care presa și strada au toată libertatea, ba chiar puțința de a conduce destinele țării, și mai ales când presa este scrisă de semiculți; o țară în care, pe nouile baze ale libertății, tribunalele sunt foarte indulgente, este fatal ca să se desvolte apucăturile rele. În afară de toate acestea, mai mult sau mai puțin generic tuturor statelor noi, în Italia mai există asociațiuni criminale, cari cresc și se desvoltă cu știința publicului și cu toleranța autorităților, asociațiuni criminale cari nu mai există nicăieri, și cari deși sunt foarte periculoase, nu s'a găsit încă mijlocul de a scăpa țara de ele până acum. Se pare că au ramificațiuni în toate straturile societății.

Aceste asociațiuni sânt: Maffia și Camorra.

„Maffia în Sicilia, Camorra în Neapoli, nu diferă între ele, decât prin amănuntele mediului în care s'au

desvoltat. Au, însă, un punct comun: *exploatarea, organizată, a celui slab, de către îndrăsneful fără nici un scrupul*".

Locuitorii cei mai săraci sunt cele dintâiu victime, asupra cărora acești îndrăsneși hoși de drumul mare, apasă jugul lor, prin luarea unei dijme, în mod sistematic și constant din toate salariile și beneficiile ce acești nenorociți capătă.

Aceasta este exploatarea slăbiciunii de către forță.

După o preumblare prin golful de Neapole, un turist întreabă pe barcagiul cu care fusese, dacă este mulțumit de câștigul ce a făcut în acea zi: „Aș fi, desigur, răspunse bietul om, dacă n'ar trebui să împart acest câștig cu unul de colo, ce-l vedeși lungil pe mal, și care mă și așteaptă”. — „De ce nu-l denunți poliției?” — „Ei, domnule, dacă l-aș denunța, el ar căpăta o lună de închisoare, desigur, dar pe urmă el ar pune foc bărcii mele, și eu aș fi expus să mor de foame cu nevasta și copiii mei”.

Acest mic tablou ne dă o idee exactă despre această plagă a societății italiene, constituită de asociațiile acestea criminale și monstruoase. Toate corporațiile plătesc această dijmă rușinoasă. Nici vizitiul elegant ce stă cu „carrozzella” la San Carlo, nici prostituata, ce se târăște pe străzile Neapolului nu poate să scape de această rușine.

Insuși criminalii ordinari, cari nu sunt înregimentați acestor asociațiuni, tremură în fața acestor tirani, pe cari, de altfel, îi admiră și sunt geloși de puterea lor”¹⁾.

Căi ferate.—Rățeaua drumurilor de fier italiene, nu datează decât dela Unire. Înainte abia există 1000 km: de cale ferată. Extensiunea a fost foarte repede dela 1861. Drumurile de fier au contribuit a cimentă unirea între diferitele provincii, altă dată așa de separate. Inginerii au completat opera oamenilor de stat. Dificultățile erau mari: în peninsulă trebuiau trecuți de nenumărate ori Apeninii; iar pentru a pune în comunicațiune Italia cu restul Europei, trebuia a străbate Alpii. Cele mai mari obstacole, totuși, au fost trecute, deși mai rămâne încă mult a se face. Azi rățeaua căilor ferate se ridică la 17.526 km., ocupând următorul rang, față de celelalte state europene, și față de suprafața teritoriului:

1) Belgia	30.00	km. la 100 km. p.
2) Luxemburg	19.7	" " " "
3) Elveția	12.9	" " " "
4) Anglia	12.8	" " " "
5) Germania	12.5	" " " "
6) Franța	10.0	" " " "
7) Olanda	9.3	" " " "
8) Danemarca	9.1	" " " "
9) Austria	7.7	" " " "

1) Prince Giovanni Borghese. L'Italie Moderne.

10) Ungaria	6.8	km.	la	100	km.	p.
11) Italia	6.0	"	"	"	"	"
12) Suedia	3.1	"	"	"	"	"
13) Portugalia	3.1	"	"	"	"	"
14) Spania	3.0	"	"	"	"	"
15) România	2.7	"	"	"	"	"

Rățeaua drumurilor de fier a câmpiei Italiei de Nord are o dispoziție foarte regulată și este în destul de completă.

În trăsături generale, se compune din o linie semi-circulară, care urmează conturul Apeninilor și al Alpilor; în această linie dau toate trunchiurile transversale, dintre care unele permit a se traversa, pe drumul cel mai scurt, câmpia Italiană, și altele de a ieși din această câmpie, traversând încingătoarea muntoasă.

Linia semi-circulară trece prin Bologna-Piacența-Alexandria-Turin-Milano-Brescia-Verona-Trevis-Udine; iar de aci trece la Triest. Liniile transversale, care unește semi-arcul Nordic cu semi-arcul Sudic, sunt: 1. Trevis-Veneția-Padua-Bologna; 2. Verona-Mantua-Modena; 3. Brescia-Cremona-Piacența; 4. Milano-Alexandria, Milano-Piacența, și Milano-Pavia-Voghera; iar în lungul văcii lui Po, care unește toate aceste transversale, este: Chioggia-Lignano-Mantua-Cremona-Pizzighetone-Pavia-Valenza.

A doua linie mare este linia mediteraneană, care pleacă dela Nice, trece pe la Savona-Genua-Spezia-Livorno-Piombino-Orbetello-Civitavecchia-Roma-Pontecorvo - Napoli-Salerna-Potența și se termină în golful de Tarent la Metaponto.

A treia linie principală este linia Adriaticei, care plecând dela Bologna trece pe la Rimini-Ancona-Termoli-Foggia-Bari-Brindisi și se termină la Otranto.

Între aceste două linii mari, sunt următoarele transversale: 1. Pisa-Florența-Bologna pe la pasul dela Porcetta; 2. Roma-Terni-Ancona pe la pasul de Fossato; 3. Terni-Chieti; 4. Capua-Benevento-Termoli și Benevento-Foggia; 5. Potența-Foggia; 6. Otranto-Metaponto; iar de aci în lungul coastei, până la Reggio. Sicilia este înconjurată în lungul coastelor de o cale ferată; iar Sardinia este traversată în lungul ei dela Cagliari la Teranova.

Linia semi-circulară din valea Padului este unită cu linia mediteraneană prin trunchiurile: 1. Turin-Savona; 2. Alexandria-Savona; și 3. Alexandria-Genua.

Ca trunchiuri exterioare sunt: 1. Cuneo-Ventimiglia pe la pasul Tende; 2. Turin-Chambery prin Mt. Cenis; 3. Novara-Lausanne (valea Ronului) prin Simplon; 4. Milan-Lucerna prin Snt. Gothard cu anexa ei Novara-Belinzona;

5. Verona-Innsbrück prin Brenner; 6. Udine-Vilach-Klagenfurt prin Tarvis; 7. Veneția-Triest.

Numerile 5 și 6 se ridică, puțin câte puțin, până la coama Alpilor: cele dintâiu, din contră, traversează masivul muntos la partea lui centrală prin tuneluri de o lungime mai mare de 12 klm. și a căror construcție a făcut epocă în istoria industrială; aceea care traversează Alpii pe sub Muntele Simplon, are o lungime de 20 kilometri.

După cum se vede, numai trei linii pune în comunicație Italia continentală cu Italia peninsulară, ceea ce este foarte puțin pentru a obține o concentrare rapidă a tuturor forțelor italiene, fie în Piemont, fie în Veneția, mai ales dacă ținem seamă că aceste trei linii sunt simple.

3. CONSIDERAȚIUNI MILITARE ASUPRA FRONTIERELOR ITALIEI ȘI TEATRULUI DE OPERAȚIUNI.

Italia, și în special câmpia Padului, a fost odată teatrul pe care se hotărâ, prin forța armelor, neînțelegerile între Francezi și Austriaci, și la cari Italianii nu erau decât niște spectatori. Astăzi, situația Italianilor s'a schimbat cu totul; ei vor trebui să se aperc, singuri, contra unei invazii străine, sau chiar să facă ei o invazie în țările vecine. Invazia poate să vie din Franța și Austria, direct; sau trecându-se peste neutralitatea Elveției, să vină și din Germania.

Italia are o frontieră continentală de 1640 klm., împărțită astfel:

Pentru frontiera cu Franța	460 Km.
” ” cu Elveția	560 ”
” ” Austro-Ungaria	620 ”
Total	<u>1640 Km</u>

Frontiera cu Franța

Linia de demarcație între Italia și Franța, începe dela N. de masivul muntelui Blanc (Mt. Grapillon), și merge la Mediterană, între Menton și Ventimiglia. Până la Collalunga, frontiera urmează aproape linia de despărțire a apelor, cu foarte mici excepțiuni. Dela Collalunga, însă, la Mare, frontiera este dusă pe versantul meridional, lăsând Franței poziția dela Saorge și Italiei trecătoarea Tende; taie de două ori Roya și apoi ajunge la Mare. În rezumat, Italia posedă pe versantul meridional al Alpilor Maritime isvoarele câtorvâ afluenți ai lui Tivéc, ale lui Vesubia, precum și partea inferioară și superioară

DECATI
DONAT

FUNDAȚIUNEA
CAROL
LIVRE

a lui Røya,—iar Franței îi rămâne restul celor dintâiu cursuri de apă, precum și centrul celui de al treilea.

Forma învăluitoare a teritoriului francez, dă acestui stat, în trăsături generale, o superioritate marcantă, asupra Italiei; și aceasta cu atât mai mult, cu cât superioritatea marinei franceze, ar permite de a se multiplica atacurile asupra litoralului, și apoi a le face să convergă înspre valea lui Po, odată cu atacurile din Alpi; adică dela micul St. Bernard până la Cadibona, și chiar până la Genua. Aceste atacuri ar putea fi mult înlesnite prin demonstrațiuni și diversiuni pe coasta occidentală a peninsulei.

Forma convexă, însă, a teritoriului italian, ar permite de a se opera pe linii interioare, plecând dela o poziție centrală; afară de aceasta, se amenință toate trecurile conducând în Franța, cu trupe așezate în basinul lui Po; dar liniile de operații, pe cari le-ar întrebuința Italianii, ar fi divergente către exterior, cu cât s'ar înainta mai mult spre Franța.

Zona muntoasă din partea Franței este largă și dificilă, și deci o invazie ar găsi la fiecare moment mari dificultăți naturale și artificiale, fără a putea să se desfășoare în vederea unei acțiuni.

De partea Italiei, zona muntoasă este mult mai puțin largă, compusă din văi paralele rău legate între ele, adică unite numai prin căile din câmpie, și cari sunt puțin, sau de loc, interzise prin obstacole artificiale.

Imediat înapoia frontierei, Franța are o linie de apărare superior organizată în timp ce a Italiei este cu totul mediocră.

Un atac pornind din Italia spre Franța, chiar dacă va reuși în vreun punct, nu va compromite întru nimic apărarea frontierei. Regiunile laterale nu vor putea fi în mod serios compromise, decât dacă s'ar face mari progrese în regiunea unde atacul a reușit. Trei linii mari de invazii sunt între aceste două țări: 1. Spre provincia Haute Savoie; 2. Spre provincia Dauphiné, (azi departamentele Isère, Hautes-Alpes și Drome); 3. Spre Nice.

Fiecare din aceste linii conduce în o zonă de operație specială, de unde legăturile cu zonele laterale se fac prin treceri dificile, peste munți înalți, sau prin văi interzise de forturi sau celăți. Fiecare din aceste zone are la spate Ronul, care constituie o barieră puternică în modul cum este organizat.

Invazia, însă, a Italiei, se poate executa în condițiuni mult mai bune. Atacul profitând de numeroasele drumuri cari traversează Alpii, se poate prezenta în forță, și înmulțindu-și atacurile, ar putea lesne să-și ascundă proiectele ulterioare; și, ceace este mai important, este

că atacul reușind, în o direcție, ar putea secondă, — prin faptul convergenței direcțiunilor, — în modul cel mai eficace. atacurile îndreptate în celelalte direcțiuni, atacând apărarea în flanc sau în spale.

Înspre Franța, imediat înapoia Alpilor, se găsește importanta barieră a Ronului cu puternicile cetăți ale Lionului și Toulon; din contră, în Italia se găsește imediat înapoia Alpilor, frumoasa câmpie a Padului, fără nici un obstacol serios, care să se opui direct agresorului. Râul Po, așezat ca o săgeată, iar nu ca o coardă pe arcu alpin, poate da oarecare forță și soliditate mișcărilor apărării, dar nu prezintă un obstacol serios și poate fi cu multă ușurință învâluit de atacurile concentrice cari vin din frontiera Alpină.

În rezumat, armata franceză dispune de mai multe drumuri pentru a pătrunde în Italia, dar operațiunile nu pot să corespundă decât unei din următoarele 3 concepțiuni strategice:

1. A pătrunde în Piemont prin Nord, folosindu-se de drumurile Doriei-Baltea, ca în 1800; 2. A pătrunde pe la Sud, întrebunțând drumurile din Liguria, ca în 1796; 3. A ataca Piemontul de front, deșușind prin Mt. Cenis, Genevre, Argentiera sau prin pasul Tendé.

Linia Tesinului, prelungită pe dreapta Padului, prin defileul Stradela și de contra fortul Muntelui Antola, constituie singura linie de apărare care are o oarecare valoare strategică în toate aceste ipoteze, fiindcă dânsa marchează coarda arcuului amenințat. Înapoia acestei linii se găsește poziția, sau triumphiul strategic, de mare importanță: Pavia-Stradela-Piacența. Importanța acestei regiuni provine din:

a) Ocupă jumătatea distanței dela lacul Maggiore la Genua. și dela periferiile Alpilor;

b) Corespunde punctului sau zonei de întrunire al Alpilor cu Apeninii;

c) Este călare pe râul Po; iar Plesența formează un puternic cap de pod;

d) Este așezată la egală distanță între Muntele Viso și Marea Adriatică, și devine astfel centrul de gravitate al râului Po;

e) Nu poate fi evitată decât în cazul unei invazii pe la Nice-Genua, căci orice altă linie cade în raza de acțiune a acestei regiuni;

f) A o întoarce, necesită o lungă manevră circulară, și care ar fi imposibilă dacă n'ar fi acoperită de o forță destul de respectabilă, care să paralizeze facultatea ofensivă a poziției.

Manevra, în orice caz, ar cere mai multe zile, de care timp apărarea ar putea profita.

În drumul lor, Francezii, vor găsi în primul rând o serie de forturi de oprire, care vor putea să opuiască oarecare rezistență primelor încercări ale inamicului. Din aceste forturi, unele au și o valoare ofensivă ca acela din Muntele Cenis. În linia a 2-a vor găsi vechile piețe Alexandria și Casale, cari azi nu mai au mare valoare, nefiind întărite. Apoi, primul obiectiv va fi dublul cap de pod dela Piacența, care este întărit cu forturi detașate. De remarcat este că linia defensivă Tesin-Stradela nu este întărită de nici o fortificație.

Frontiera cu Elveția

Frontiera urmează riguros linia de despărțire a apelor, începând dela Muntele Grapillon până la Grieshorn, cu singura excepție dela Simplon, unde frontiera descinde până la mijlocul văii Vedro, până la Gondo, unde Elveția a construit o puternică baterie, care barează partea superioară a acestei văi.

Dela Simplon la Umbrail, frontiera nu mai urmează linia de despărțire a apelor, decât pe câteva porțiuni foarte scurte; ea șerpuiește în lungul acestei linii într'un mod extrem de desavantajos pentru Italia; căci dacă Italia se întinde în unele părți puțin pe versantul de Nord, unde are în stăpânire văile Lei și Livagna (ambele foarte puțin importante), Elveția din contră, afară de cantonul Tessin, care coprinde trei mari treceri, posedă încă în întregime trecerile foarte importante ale Simplonului, Maloia și Bernina, iar înaintea fiecărei din acestea, părți de teritorii considerabile (văile Diveris, Mera și Poschiviano), unde ea poate să-și concentreze forțele sale dincoace de Alpi în pozițiuni foarte tari prin natura lor. și tot așa de bune pentru a acoperi trecerile ca și pentru a susține operațiile ofensive contra câmpiei lui Po.

În acest mod, Elveția stăpânind toate principalele treceri ale Alpilor Penini, Centrali, Retici, comandă strategică tot versantul meridional al acestor Alpi.

Admițând cazul, foarte puțin probabil, al unei lupte între Elveția și Italia, situația strategică a Italiei, în cece privește elementele geografice, ar fi dela început compromisă. Primul obiectiv al armatei italiene ar fi, desigur, ocuparea întregului versant meridional până la creastă, nu numai pentru a-și face o barieră defensivă pentru a împiedica coloanele inimice de a debarșa și de a se în-

truni, dar încă pentru a avea mijlocul de a încerca ofensiva pe celalt versant.

Cantonul Tessin, mare intrând, aproape în mijlocul frontului strategic italo-elvețic, este centrul de gravitate în jurul căruia se învârtesc toate operațiile întregului front. El constituie un fel de vastă și solidă piață de arme, dincoace de Alpi, și care asigură Elveției posesiunea St. Gothardului și a marilor văi a Alpilor centrali; în același timp, el oferă spațiul necesar întrunirii unei armate întregi la limita câmpiei Lombarde.

Marea importanță, însă, a cantonului Tessin, provine și din cooperarea deuseurilor laterale, a Simplonului și a Alpilor Retic. Ca obiectiv, însă, al armatei italiene, acest canton are desavantajul de a putea fi învăluit dela Grieshorn la Splugen, și va putea fi astfel atacat pe la Vest, Sud și Est, pornind dela Toce, câmpia Milanese și Adda superioară.

Analizând, în mod izolat, acest intrând al Elveției, se vede că el nu prezintă acea tărie necesară unei rezistențe îndărătnice și succesive, mai ales având în vedere superioritatea mijloacelor ofensive ale Italiei. Bellizona este primul obiectiv al armatei italiene. Acest punct ocupat, apărarea va fi forțată să se retragă pe văile superioare, și, în acest caz, forțele nu vor mai găsi spațiul necesar desfășurării; masa principală ar fi forțată a se retrage dincolo de creastă. Considerând, însă, acțiunea Simplonului, de unde se amenință flancul și spatele liniei de operație, dinspre Vest, o condiție esențială, pentru ca ofensiva să nu fie jenată în operațiile sale, este ca ea să fie apărată suficient contra oricărui atac ce ar veni din această parte. Același lucru se poate zice și despre ofensiva care ar porni de pe Adda superioară și ar fi îndreptată înspre Misoco și Belinzona prin deuseurile văiei Bregaglia.

Italia are, însă, un intrând înspre Elveția, cu totul în avantajul Italiei; el se deschide între isvoarele Addei, Poschiavinei, Innului și Spoll și culege toate isvoarele și șanțurile care-i sosesc printre munții înalți, văi adânci și defileuri ușor de apărat. În cazul unei lupte între Italia și Elveția, dacă, mai ales, nu ar avea a se teme de amestecul Austriei, Italia ar putea opera pe flancurile și spatele Poschiavinei și Berninei, și chiar ale Maloia.

Neutralitatea teritoriului Elveției este, pentru Italia, de cea mai mare importanță, și se poate considera ca un mare avantaj din punct de vedere militar, mai ales în ipoteza complicațiilor posibile cu Franța, sau cu Germania.

Cu privire la Germania, ea împiedică orice contact între aceste două state și interceptează liniile de operații pe Rinul de sus și Reuss.

Cu privire la Franța, ea închide valea Ronului superior și împiedică această putere de a învălui complet valea superioară a lui Po.

Cu privire la conflagrațiunea actuală, neutralitatea Elveției este tot așa de binevenită pentru Italia, ca și pentru Germania. Ofensiva italiană înspre Est, are flancul stâng și spatele acoperit, pe o mare întindere, prin această neutralitate. Tot așa și flancul stâng al armatei germane, ce operează contra Franței, este, pentru câtvă timp, apărat iarăș. prin această neutralitate.

Frontiera cu Austro-Ungaria

Se vede, din traseul frontierei de delimitare între Imperiul Austro-Ungar și Italia, (linie a cărei desfășurare, cum am spus-o deja, este de 620 klm., aproape), că Imperiul Austro-Ungar ocupă, în această parte a Alpilor, nu numai tot Adigele superior și întreaga vale a lui Isonzo, dar încă și principalele debușeuri ale ante-lanțului sudic alpin¹⁾, care închide Adigele superior, și ale Alpilor Carnici. Austro-Ungaria are debușeurile asigurate și facultatea ofensivă contra Italiei mult crescută, fără să se poată zice acelaș lucru, măcar în parte, despre Italia.

Această circumstanță, adăugată la aceea mult mai importantă a formei învăluitoare generale a frontierei cu raport la Veneția, precum și acelea ale marilor obstacole naturale și artificiale, care acoperă restul intrândului Tirolien, dă Austriei, față de Italia, un caracter din cele mai amenințătoare.

Ofensiva austriacă, fie că ea se va pronunța prin valea Isonzului, care este cea mai bună, fie că se va îndrepta prin Tyrol, care, însă, nu permite desfășurarea unor mari masse, fie, în sfârșit, că se va desfășura simultan, cum este chiar probabil, pe ambele direcțiuni, alegând ca linie principală de invazie cea a Isonzului, poate să se desfășoare în toată siguranța, fără a se teme de comunicațiile cu restul țării.

Ofensiva va întâlni succesiv marile căi laterale cari

1) Sistemul alpin se compune din un lanț principal central și din două antelanțuri — sudic și nordic — cari sunt aproape paralele frontiera naturală ar fi: marea linie de despărțire a apelor adică crestele lanțului principal; în realitate este dusă pe linia sudică a antelanțului sudic.

leagă direcțiile principale, permițând astfel a se stabili acordul necesar între diferitele masse pentru a converge asupra aceluiaș punct.

Dacă se observă forma frontierei Italo-Austriacă, se vede că ea se prezintă ca un S culcat.

Trent.	Carintia
	Friul

 Bucla dela Vest reprezintă masivul Trentinului; iar aceea dinspre Est constituie câmpia italiană între Trentin și Isonzo.

Frontiera austro-italiană se poate împărți în trei secțiuni: 1. Trentinul; 2. Carintia; 3. Friul.

Trentinul este, în mare parte, format de valea Adigelui, dominată în ambele părți, de munți înalți și foarte greu de trecut.

Între Elveția și Lacul de Garda, frontiera nu poate fi trecută, decât numai prin trei pasuri: *Stelvio*, la o altitudine de 2.700 m., *Tonale*, la 1.784 m., și *Giudicario*, care, dela lacul Idro, are o altitudine de 400 m. Această din urmă cale este singura, din regiunea dela V. de L. de Garda, care poate fi urmată de forțe mai însemnate. La Est de Adije, frontiera este închisă de ramificațiunile Munților Dolomitici cari, deși au mai multe trecători, toate, însă, sunt puțin practicabile. Cea mai bună trecere din toate, din această regiune, este în apropierea Munților Lessini, chiar pe unde intră calea ferată în trecătoarea Sugara. Valea Adigelui constituie adevărata poartă a Trentinului, și de aceea Austriacii au barata-o prin puternicile întărituri ale Trentei.

Carintia.—Aci frontiera este închisă de Munții Carnici; trecătorile sunt foarte rare. Calea ferată dela Udine la Viena, și care taie frontiera la Ponteba, urmează o vale foarte îngustă, și de aceea nu ar putea constitui o linie de invazie mare. Această cale este, însă, dublată de trecătoarea Tarvis, care întoarce toate întăriturile dela Malborghetto. Amândouă pătrund apoi, la Villach, care constituie un prim obiectiv pentru armata italiană.

Friul constituie, în general, partea cea mai accesibilă și cu atât mai accesibilă, cu cât se merge mai spre Sud, afară de Karst. În partea dinspre N., între Tarvis și Tolmino, înălțimile minime sunt de 1.700 m.; în dreptul localității Udine, înălțimile scad la 7—800 m.; în fața localității Goritz este aproape plană; apoi până la Triest, se intră în regiunea aridă a Karst-ului.

În lungul coastei urmează șoseaua Veneția-Triest.

Austria cu partea convexă, (întrândul Tyrolului), separă Lombardia de Veneția, împiedică raporturile directe între regiunile septentrionale și, prin urmare, rupe parțial acordul între ele. Cu partea occidentală a părții convexe, ea amenință Lombardia de Nord și poate astfel învălui

loată porțiunea septentrională, în timp ce, cu partea meridională a intrândului, amenință a separa complet cele două provincii, Lombardia și Veneția.

Cu partea concavă, Austria înconjoară întreg terenul de pe malul stâng al Adigelui, și are posibilitatea de a-l ataca pe la Est, Nord și Vest, și de a face, astfel, orice apărare imposibilă, atât timp cât Italia nu-și va apăra principalele treceri cu cetăți puternice. O contraofensivă italiană îndreptată cu o flotă puternică înspre Triest ar putea, până la oarecare punct, contrabalansa acea ofensivă austriacă.

Din această considerație se vede, că dacă Austria a pierdut Veneția și Friul, din punct de vedere militar, însă, ea a rămas oarecum stăpână pe această regiune. Acel intrând al Tyrolului permite a se întoarce toate liniile de apărare din această parte, așa că abia Adigele inferior ar putea fi considerat ca prima linie de apărare a Italianilor, contra unei invazii ce ar veni dinspre Est.

După forțarea liniei Adigelui, apărarea va trebui să se retragă înapoia lui Po, atrăgând către sine pe inamic, sau amenințându-i flancul stâng, dacă ar voi să înainteze spre Milano.

Regiunea până la Pavia-Stradela-Plesența, este și în acest caz, proprie a servi drept bază operațiilor, fie ofensive, fie defensive ale Italianilor contra unui inamic ce ar veni dinspre Veneția.

Cadrilaterul venețian, cel atât de reputat în războaiele trecute, și-a schimbat mult fisionomia.

Înainte, Austriacii considerau Verona ca principalul punct de unde puteau lua ofensiva înspre Italia. Această cetate, așezată la vârful unghiului format de cele două mari comunicații cari veniau din interiorul Imperiului, și călare pe Adige, permitea de a se opera ofensiv, având ca linie de retragere, fie Tirolul, fie Veneția orientală, fără teamă de a se vedea tăiași dela această bază în echer. Verona era, dar, pentru ei, centrul sistemului fortificat al cadrilaterului; iar Peschiera, Mantua, Legnano și Rovigo, erau posturi înaintate. Debușeurile fortificate dela Pastrengo și Rivoli asigurând debușarea din Tyrol, contribuia a mări valoarea ofensivă sau defensivă-ofensivă a Veronei.

Astăzi s'au schimbat rolurile. Centrul sistemului defensiv a trecut dela Adige la Po; Mantua și Verona și-au schimbat rolurile. Mantua, unită cu Serraglio, a devenit punctul cel mai principal al liniei Po și marele pivot al tuturor operațiilor cari se vor sprijini pe acest fluviu; Peschiera, Legnano și Boara (unde era Rovigo), au conservat vechile lor funcții de posturi înaintate.

După pierderea Adigelui, Mincio și Peschiera, Mantua, Borgoforte și Bologna, constituie o a doua linie de rezistență. Apoi, regiunea Pavia-Stradela-Plesența va permite manevra pe ambele maluri ale lui Po; iar Bologna și Apeninul Toscan, va constitui o nouă linie de apărare pentru Italia peninsulară.

Acum, dacă se va considera această frontieră din punct de vedere al ofensivei italiene, putem rezuma:

Orice atac contra părții convexe ar expune flancurile și spatele către partea concavă. Așa că, orice atac, înspre Tyrolul oriental, s'ar expune atacurilor venite dela Isonzo și Alpii Carnici, și reciprocamente, orice atac contra lui Isonzo va fi compromis prin înaintările din Tyrol.

Atacul îndreptat contra frontului occidental Tyrolian, nu este întru nimic compromis, dar are desavantajul că se începe prea departe de obiectivul principal, (drumul Rovereto-Trenta-Brenner), și întâlnește în drumul său o largă zonă muntoasă, a cărei dificultate de a o străbate este mărită și prin uvrajele cari o apără.

Cele două mari direcțiuni ale Tyrolului și Friului vor fi liniile cari vor trebui urmate, în cazul unei ofensive italiene în monarhia Austro-Ungară. Aceste două linii convergente înspre Adda, venind din Austria, sunt fatalmente divergente în sens opus; și afară de aceasta, sunt separate de un lanț de munți, foarte înalți, cu totul aproape, impracticabili trupelor.

Pentru a putea reuși ofensiva, este necesar ca Italia, dela început, să ocupe Tyrolul, nu în scopul de a opera pe două linii de operații divergente, dar pentru a alege în urmă pe aceea care va trebui a fi cea principală și să rămână secundară cealaltă.

Comparând între ele cele două linii de invazii, se pare că linia Isonzo-Tarvis (teatrul Savei și Dravei superioare), va oferi oarecari șanse de mari rezultate strategice, căci ea conduce deodată la două obiective principale ale Imperiului, Viena și Budapesta, adică în inima sa strategică. Ea străbate o regiune mai puțin strâmtă, mai puțin săracă și cu mai puține dificultăți topografice. Ea are înaintea ei, și pe laturi, numeroase comunicații, cari permit de a da o mare dezvoltare combinațiilor strategice; ea ar putea să se întindă până la Golful Trieste și Quarnero, și a căuta acolo puncte de sprijin serioase. (Flota și populația). Alpii Retici și Norici fiind păziți, flancurile liniei de operație și legăturile cu baza lor vor fi asigurate.

Din contră, linia Tyrolului traversează o regiune din cele mai escarpate și sărace. Ea s'ar putea zice că constă

din o singură cale, aceea a Innului. Obligă ofensiva de a descrie un mare arc, pentru a ajunge la Viena; merge pe lângă frontiera germană și cere neapărat, din partea acesteia, o neutralitate absolută. Ea va întâlni în calea sa o succesiune de obstacole topografice considerabile.

Față de aceste considerațiuni, se poate presupune că Italienii vor opera în modul următor:

Armata Italiană își va face desfășurarea strategică pe întreaga frontieră, cu aripa stângă înspre Tyrol, centrul în fața Alpilor Carnici, și dreapta în Friul. Massa forțelor va fi în Friul. Dacă armata italiană s'a constituit în cinci armate, cum arată „Le pays de France”, apoi credem că ele vor fi distribuite: O armată în fața Trentinului, o armată în fața Alpilor Carnici și trei armate față de Isonzo. Majoritatea trupelor, poate 2/3, alpine, vor fi întrebuintate în Trentin. Ofensiva italiană poate să îmbrace următoarea formă: Ofensivă puternică cu ambele aripi, și o ofensivă mult rezervată la centru.

Ofensiva în Trentin este necesară, atât din punct de vedere strategic, cât și politic. Din punct de vedere strategic, pentru a împiedică orice ofensivă austriacă din această parte, care ar putea lovi în spate armata italiană ce operează în fața Isonzului. Italienii trebuie să ocupe solid, dela început, toate trecătorile și crestele dominante și să interzică, în mod absolut, orice încercare de înaintare inimică înspre Sud. Din punct de vedere politic, fiindcă este în majoritate locuit de italieni, și formează primul punct al irredentei.

Ofensiva în contra Trentinului s'ar putea pronunța deodată pe la Vest de lacul Garda, pe la Sud în lungul Adijelui, și pe la Est. După ocuparea Trentinului, este de presupus că italienii vor stă în defensivă, pentru a rezistă încercărilor inimice de a relua ceea ce au pierdut. La centru, încercările ofensivei italiene vor fi foarte duse. La aripa dreaptă, Italienii, de sigur că vor profita de căile ferate ce au în această regiune, și își vor concentra forțe superioare, pentru a încercă o ofensivă puternică, care să le dea, dela început, rezultate mari.

Oricum s'ar privi cestiunea, un lucru este sigur: puterile centrale vor trebui să trimită contra Italienilor forțe destul de mari, pentru a li se putea opune cu oarecare șanse, adică cel puțin 5—600.000 de oameni. Aceste forțe, deci, nu vor putea fi întrebuintate pe teatrele de operație francez sau rus, și deci constituiesc un avantaj neprețuit pentru marea alianță. Dacă vor fi trimise, forțe mai mici, desigur că Italienii, cu toate dificultățile terenului, vor avea isbânzi cari vor deranja mult planurile puterilor centrale.

Coastele Italiei

Coastele Italiei pot fi împărțite în următoarele 4 secțiuni:

1. Dela Vintimillia la capul Piombino și ins. Elba, formând coastele Mării Liguriei, total 340 klm.;

2. Dela Piombino la Messina, formând coastele Mării Tyreniceană, cu o desfășurare de 1.190 klm.;

3. Dela strâmtoarea Messina la Santa Maria de Leuca, sau coastele Mării Ioniene, total 700 klm.;

4. Dela Santa Maria de Leuca la gurile Isonzului, formând coastele Adriatică și Golful Venețian, cu o dezvoltare de 1200 klm.

Secția I: Marea Liguriei.—Această coastă formează un mare arc, convex la N. și N.-E., care pătrunde în Italia peninsulară și cea continentală, și care este împărțită în două părți prin natura diferită a coastelor: a) dela Vintimillia la Spezia; și b) de aci la Piombino.

Prima parte descrie un arc mare în vârful căruia se află Genua. Acest arc este încadrat de lanțul stâncos și abrupt al Alpilor Maritimi și Apeninilor Ligurieni; el are o dezvoltare de 300 klm. și o săgeată de 70 klm.

Drumul Cornișei și calea ferată Genua-Nice, merge în lungul coastei, urmându-i marginea și toate sinuositățile. Calea ferată trece prin numeroase tunele.

O debarcare înspre Genua apropie numai la 80 klm. adversarul de câmpia Padului. Un înimic care s'ar sprijini pe Ron (Franța), și ar fi și stăpân pe Marea Liguriei, acest golf îi va forma o mare linie de operație, concurând cu acia a Cornișei și ar putea întoarce toată apărarea frontală a Piemontului. Genua și Spezia sunt cele două mari obiective.

A doua porțiune a Mării Liguriei pleacă dela Spezia la Piombino. Partea caracteristică a acestei părți este că formează o serie aproape continuă de plaje, multe din ele chiar băltoase și merge astfel până la Piombino, unde se ridică la vreo 200 m. deasupra Mării. Plaja Viareggio se semnalează ca bună pentru o debarcare.

Livorno și Viareggio sunt principalele porturi. Portoferajo, în insula Elba, constituie împreună cu Spezia, un solid punct de sprijin pentru operațiile defensive ale flotei.

În general, o flotă stăpână pe Marea Liguriei amenință deodată și bazinul lui Po și al Arnului, putând face debarcări, fie în o direcție, fie în alta. Totuș, această formă intrândă permite flotei de a ataca, având ca puncte de sprijin: Vado, Genua, Spezia, Livorno, Elba.

Secțiunea a II-a: Coasta Mării Tyreniană. — Dela Piombino la capul Argentero, coasta împreună cu insulele Giglio și Elba formează un fel de celate, care ar fi cu greu de pătruns, mai ales dacă la strâmtoarea Boniface (Mădeilena), s'ar stabili o puternică stațiune navală. Aceasta ar permite o ușoară debarcare, dacă n'ar fi apărată cum s'a zis mai sus.

Dela capul Argentero coasta devine joasă și băltoasă; numai la Cevitavechia este puțin accidentată.

Câmpia gurei Tibrului și împrejurimile Romei, nu permit o apropiere de coastă, de oarece în lungul ei se găsește numeroase bancuri de nisip. Gurile Tibrului și capul Circello închide o porțiune de coastă care este cu totul improprie debarcărilor de trupe, coasta fiind joasă, păduroasă și mlăștinoasă, și lipsită de orice mare comunicație către interior.

În această regiune Civitavechia prezintă punctul strategic important, căci acest punct, ușor de atins, este considerat ca portul Romei.

Dela capul Circello, coasta constă din nenumărate plaje ușor înclinate, și cari permit o lesnicioasă debarcare în special, la gurile Garigliano, Volturne și golful Neapole. În întreaga această regiune, apărarea va avea mult de lucru contra unui inamic hotărât. Neapole ar forma aci primul obiectiv al trupelor debarcate. Dacă insula Ischia ar fi întărită cu fortificații solide ar forma cheia acestei porțiuni din coastă, mai ales dacă s'ar stabili aci și o puternică stațiune navală.

Coasta până la Policastro este nesănătoasă, în general sălbatecă; o debarcare în această parte este foarte dificilă, mai ales în regiunea râului Sele.

Policastro, însă, oferă un punct solid de sprijin.

Plaja golfului Sainte Euphemie are o adevărată importanță militară, locală însă, pentru peninsula Calabria; ea oferă o câmpie destul de întinsă pentru desfășurarea forțelor debarcate, precum și comunicații lesnicioase.

Litoralul dela Gioja și Rigio este de o mare importanță, căci are raporturi directe cu Sicilia.

Secțiunea a III-a: Coastele Mării Ioniene. — Coasta acestei mări formează două mari golfuli, Squillace și Tarente. Dela Reggio la gurile râului Crati, coasta este, în general, muntoasă, stâncoasă, și abia lasă, pe lângă coastă, drumul pentru calea ferată. Este o coastă cu totul improprie oricărui atac important. Gura lui Crati este plană, dar băltoasă, mai ales în timpul ploilor.

Între Crati și Rocca Imperiale, coasta este strâmtă, escarpată și străbătută de torente.

Tarente formează cheia acestei regiuni. Ocuparea lui

ar da inamicului avantaje strategice importante, căci în afară de o radă mare și sigură, el formează și un nod principal de comunicații.

Un inamic, stăpân pe golful de Tarente, are posibilitatea de a întoarce apărarea coastelor meridionale ale Mărilor Tyreniană și Adriatică.

Secțiunea a IV-a: Coastele Mării Adriatice.—Coasta până la Brindisi, este stâncoasă, apoi joasă și chiar mlăștinoasă, până la Manfredonia; în jurul lui Gargano ea este stâncoasă și peste tot inaccesibilă; de aci până la Rimini natura sa este variabilă, dar mai mult stâncoasă. Toate orașele de pe coastă au rade și porturi; cele mai importante sunt Brindisi și Ancona.

Acesta din urmă, împreună cu Veneția, protejeze litoralul septentrional al coastei Mării Adriatice. Călea ferată a litoralului, urmează coasta și este *astfel expusă tunurilor unei flote inimice.*

Dela Rimini la Isonzo, aproape pe toată lungimea ei, Marea este separată de uscat prin o zonă de lacuri și lagune. Aceste lagune ating cea mai mare dezvoltare în valea Comacchio între gurile lui Po.

Laguna Veneției are o înălțime care variază între 7 și 14 klm.

Numeroase bancuri de nisip alb și păduroase, se ridică între Mare și lagune. Numai intervalul dintre aceste insule, drumuri strâmte și întortochiate, constituiesc singurele treceri pentru a ajunge la lagune.

Canalurile, având maximum 5 m. adâncime, cer lucrări continue pentru a putea fi utilizate în navigație. Toate aceste considerații, arată în destul de bine cât de puțin are a se teme, această parte a coastei, de o debarcare serioasă.

Veneția constituie cheia; iar din întreaga coastă a Adriaticii, constituie punctul strategic cel mai important. Ea rămâne veșnic în flancul unui atac venit dinspre Piave și îndreptat înspre Verona, Legnano sau Lavigo, Ferare.

3. PREGĂTIREA MILITARĂ A ITALIEI

ARMATA DE USCAT

Recrutarea; contigutul anual și împărțirea lui; durata și condițiunile serviciului militar.

În conformitate cu legea recrutării din 24 Decembrie 1911, serviciul militar este personal și obligator pentru toți cetățenii, dela vârsta de 20 ani împliniți, până la 39 ani, adică 19 ani de serviciu militar.

Această durată de serviciu militar se împarte în trei părți:

1) Armata activă	}	2 ani sub arme ;
2) Miliția mobilă		6 ani în concediu nelimitat ;
3) Miliția teritorială		4 ani
		<u>7 ani</u>
Total		19 ani

Italia are o populație de 35 milioane locuitori, iar contingentul înscrișilor în fiecare an este, în mijlociu, de 520.000 tineri.

Acest contingent anual se împarte în două mari grupe: 1. Cei buni pentru serviciul militar; 2. Cei cari nu au această calitate.

Primul grup, se împarte și el în trei categorii:

Prima categorie este chemată să facă serviciul militar integral; a doua categorie este chemată să facă serviciul militar, bucurându-se de oarecare reduceri; iar a treia categorie este lăsată în concediu nelimitat.

Așa, avem¹⁾:

1) Clasa înscrișilor 520.000	I. Buni pentru serviciul milit. 220.000	}	1. Categorie. . . 160.000
			2. Categorie (buni dar nechemati. 30.000
			3. Categorie în concediu (susținătorii famil.) . 30.000
	II Nu sunt buni pentru serviciul militar 300.000	}	Reformați. . . . 110.000
			Amânați. . . . 120.000
			Nesupuși 50.000
			Escluși 20.000
			Total . . . 520.000

A. — Armata activă

Întregul grup I-ii constituie contingentul încorporabil; iar din acest grup: *prima categorie* este chemată a face serviciul militar activ și constituie contingentul încorporat anual.

Acești tineri fac serviciul militar doi ani, putând fi încorporați, după cerere, cu trei luni înainte de chemarea clasei lor, și deci, putând fi liberați cu trei luni înainte de termenul aceleiaș clase.

Tinerii cu o instrucție superioară, precum și aceia cari plătesc o taxă fixă anuală de 1.500—2.000 lei, pot

1) Cifre aproximative pe anul 1911, luate după „Les armées des principales puissances”.

face numai un an sub drapel. Aceștia, în genere, sunt angajații voluntari de un an.

Ministerul de războiu are facultatea de a da drumul în concediu la un oarecare număr din acești tineri, ai categoriei 1-ia, pentru economii bugetare, ținând seamă de numărul sorșului. Acești tineri, însă, trebuie să ieșă parte la instrucția categoriei a 2-a, iar anul următor concediului, să ieșă parte la o perioadă de instrucție.

Categoria a 2-a, buni dar neîncorporați, trebuie să facă cel puțin 2—6 luni serviciul militar în timpul când clasa lor se află sub drapel. Această chemare se poate face sau odată, pentru întreaga durată de serviciu, sau în porțiuni de timp, cari să totalizeze cel mult șase luni.

Categoria a 3-a, în timp de pace sunt considerați ca în concediu nelimitat, putând fi chemați sub drapel pentru instrucție un anumit timp, asemenea în perioade, când clasa lor se află sub drapel.

Tinerii cari fac serviciul militar în cavalerie pot trece un frate mai mic direct în categoria a 2-a, dacă fac un an în plus serviciul activ.

După împlinirea serviciului militar de doi ani, toți tinerii trec în „concediu nelimitat” pentru o durată de șase ani.

În tot acest timp, ei sunt la dispoziția ministerului de războiu.

B. — Miliția mobilă

Toți tinerii cari au făcut serviciul militar în armata activă,—sub arme și în concediu, 1-ia și a 2-a categorie,—sunt trecuți în miliția mobilă, pentru patru ani, adică până în al doisprezecelea an împlinit al serviciului militar.

Pentru întreținerea instrucției lor, sunt chemați la perioade de concentrare, în aceleași condiții ca și oamenii din „concediu nelimitat”.

Concentrările, pentru instrucție, ale miliției mobile, abia din anul 1910 au început să fie reale. În acel an au fost concentrați pentru prima dată peste 100.000 de milițieni pentru reîmprospătarea cunoștințelor militare. Apoi, în fiecare an următor, s'a continuat chiar cu mai multă scrupulozitate, așa că se poate spune că cele patru contingente de miliție mobilă sunt azi destul de bine instruite. În perioada 1 Septembrie 1914—1 Aprilie 1915, au fost concentrați pentru instrucție, peste 1.500.000 de tineri din concediu și miliția mobilă.

C.—Miliția teritorială

În această categorie intră toți oamenii din miliția mobilă, precum și toți oamenii din categoria a 3-a, cari sunt trecuți direct în miliția teritorială, fără a mai trece prin miliția mobilă. Ea durează 7 ani, până la vârsta de 39 ani.

Toți oamenii cari aparțin miliției teritoriale pot fi chemați una sau mai multe perioade de instrucție, cu o durată care să nu treacă de 30 zile, pentru 4 ani.

* * *

Discuția bugetului ministerului de războiu, pentru anul 1913—1914, făcută în Camera deputaților, în luna Martie 1913, a scos la lumină date foarte interesante, asupra situației militare italiene.

Întreaga discuție, de altfel, avea drept bază următoarea premiză: „Italia trebuie să-și păstreze cu orice preț locul ce-l ocupă în concertul european”.

Generalul Spingardi, ministrul de războiu de atunci, spune, între altele, făcând aluzie la numeroasele întăriri făcute la frontieră, că ușile casei sunt aproape închise.

Toate aceste pregătiri, însă, erau, pentru un moment, cu un caracter defensiv față de țările dela Nord: Franța, Elveția și Austro-Ungaria, și mai ales aceasta din urmă, deși era aliată oficială a ei.

În timpul acelor discuții, s'a arătat, între altele, următoarele:

a) Înlocuirea artileriei de bronz de calibru 87, este pe punctul a fi înlocuită prin tunul 75, Md. 1906, Krupp, cu trageră repede și cu afetul diformabil; iar accia de 75, cu afetul rigid și cu sapa de căleăiu, a început să fie înlocuită prin materialul Deport, (se va vedea la materialul de artilerie);

b) Efectivele bugetare ce au fost până în acel an, (1911—1912), trebuie sporite. Așa, înainte de 1912, efectivul bugetar era aproape 200.000 oameni; pentru 1912, din cauza războiului cu Turcia, a fost sporit până la 250.000 oameni; iar pentru anii următori, delă 1913 încoace, s'a simțit nevoia ca acest efectiv bugetar să mai fie încă sporit, mai ales că luptele din Tripolitania cereau în permanență un corp de 80.000 oameni. S'a hotărât, deci, ca efectivul bugetar să fie sporit la 300.000 oameni; iar comisia bugetară își exprimă dorința acestui spor astfel: „Ministerul să ia cât mai grabnic măsurile necesare ca efectivul bugetar să fie așa sporit, încât să atingă li-

mita ce ar corespunde trebuințelor vitale ale națiunii, pe cari nouile timpuri în cari trăim și poziția la care s'a ridicat Italia, le impune”;

c) Necesitatea ca amânații, cari până la acea dată, făceau numai un an când erau luați în armată, să facă și ei tot doi ani, ca toți tinerii din 1-ia categorie. Ministrul, în susținerea acestui punct, zicea, între altele: „Când întreg contingentul dat categoriei 1-ia, va face doi ani serviciul activ sub arme, forța întregii clase respective se va păstra la aceeași înălțime și ne va da posibilitatea de a sporii forța mijlocie a celor chemați sub arme pentru completarea și formarea nouilor unități create prin legea din 27 Maiu 1912”.

d) Fixarea înălțimii de recrutare la 1.54, adică scoborând-o cu 1 cm. pentru a putea fi luat militar;

e) Necesitatea ca tinerii din categoria a 2-a să facă serviciul militar cel puțin 6 luni și cel mult 12 luni, (ceea ce nu s'a aprobat de Cameră).

Aceste din urmă măsuri au avut drept rezultat sporirea contingentului anual cu aproape 35.000 de tineri, din cari peste 2.000 numai prin reducerea înălțimii cu un cm.

Este interesant, în același timp, să arătăm starea de spirit ce a provocat în Italia, războiul contra Turciei, pentru ocuparea Libiei, aceasta cu atât mai mult, cu cât s'a vorbit mult în această privință și pro și contra. Vom da aci raportul deputatului M. Pais-Serra, prezentat în numele sub-comisiunii armatei:

Expediția din Lybia a fost nu numai o simplă întreprindere colonială, ci a fost, pentru noi, un examen de conștiință istorică și afirmarea puterii noastre naționale. Cel ce va compară Italia de acum un an cu Italia de azi, se va simți năpădit de un sentiment de orgoliu și de mirare, în același timp. A fost deajuns un gest, declarația de războiu a Turciei, pentru ca, prin minune, să se arate deodată tuturor renăscute energiile acestei rase, care, după atâtea secole de servitute și de îmbucătățiri, să se găsească întregită la un loc, dând proba văzută și pipăită de vechea valoare soldățească și civică, de rezistență bărbătească, de tărie în hotărârile sale și mai mult încă, arătând lumii mărețul spectacol al unei coeziuni indisolubile. Este, prin urmare, în războiu o putere de înălțare morală care întrece toate cestiunile materiale și imediate; este acea victorie care se câștigă nu numai asupra inamicului, dar asupra sa însuși, arătând tuturor datorita sacrificiului, dând tuturor exemplul de bărbăție și de abnegație pentru a se atinge scopul pe care interesul egoist al individului nu-l cunoaște.

Al doilea rezultat al cuceririi noastre este de ordin politic, fiindcă el a dat ocazie armatei noastre să se spele de discreciul pe care o politică nenorocită i-l aruncase asupra-i; și, în sfârșit, fiindcă am restabilit un echilibru în Mediterana, care a fost atâta timp usurpat în defavorul nostru.

În afară de aceasta, cucerirea a avut rezultate fericite nu numai în câmpul internațional politic, dar chiar și în politica internă: ea îndrumază spre adevărata soluție, dacă nu este chiar rezolvată în întregime, problema internă cea mai gravă a Italiei: *Emigrarea*. În această criză de reîntoarcere la isvoarele curate ale rasei, la sentimentul patriei, este o nouă reînflorire a celor mai sănătoase și a celor mai puternice energii naționale, și aceasta nu poate fi decât de cel mai bun augur pentru viitorul Italiei”.

*
* * *

Până acum câtva timp, chiar după războiul cu turcii, armata italiană suferea de foarte multe lipsuri și în toate direcțiile.

În afară de trupele alpine, cari erau bine antrenate și instruite, valoarea militară a celorlalte trupe eră, se poate zice, mediocră. Italia a fost surprinsă, de războiul european, în plină transformare și în mijlocul refacerii armatei sale.

Tragerea sortului apăsă, din punctul de vedere moral, asupra majorității populației, căci accia cari „trăgeau un număr rău”, erau încorporați și făceau doi ani serviciu militar activ; iar ceilalți, cari „trăgeau un număr bun”, făceau numai șase luni, iar alții chiar erau trecuți în concediu nelimitat.

Din întreg contingentul înscrîșilor, de peste 500.000 de tineri, abia o pătrime dacă eră încorporată; iar ceilalți constituiau o masă de oameni fără nici o instrucție, sau, o parte din ei, cu o instrucție mai mult decât sumară.

Guvernul italian și-a dat foarte bine seamă că o astfel de organizare pune țara în o stare vădită de inferioritate, față de toate celelalte state, mari sau mici, cari se înarmau și se pregăteau în mod febril. Se riscă, în acest mod, ca țara să cadă în rangul unei puteri de a doua mână.

Îsbucnirea războiului cel mare, a deschis ochii tuturor patrioților, și în parte, și pungile politicianilor cari până atunci fuseseră foarte avari cu armata. Opinia publică cereă, cu voce tare, reforme radicale și imediate.

Dorința, însă, întrecea puterile. Reformele cereau bani mulți, fiindcă dacă oameni erau peste suficient, însă, nu erau instruiți, magaziile cu muniții erau goale, efectele uzate; însuși oamenii de sub drapel aveau foarte multe lipsuri.

Un scandal, numit scandalul militar, izbucni¹⁾. Speranțele tuturor, pentru o grabnică îndreptare, se puseră în generalul Porro, căruia i se oferî ministerul de războiu. Acesta, însă, nu primî greaua sarcină fiindcă nu i se dădă un credit extra-ordinar de 600 milioane lei, necesar pentru îmbunătățirile imediate ale armatei. Neputându-i-se acordă această sumă, el refuză ministerul. Generalul Grandi avă curajul să primească de a reface armata într'un an, cu 200 milioane acordate din cele 600 cerute, și cu speranța de alte noi credite. În 10 luni armata italiană s'a refăcut cu totul și și-a completat toate lipsurile. Este, însă, adevărat că cele 200 milioane acordate la început au fost de 5—6 ori dublate, așa că în tot acest timp s'a cheltuit peste un miliard pentru armată. Este aproape cea mai mare sumă ce s'a cheltuit pentru o armată într'un timp așa de scurt și cu rezultate așa de mari.

Generalul Porro, una din cele mai de seamă capacități ale armatei și ale Italiei, dacă a refuzat ministerul de războiu, fiindcă nu i se dăduse banii pe cari dânsul îi credea necesari, nu a refuzat, însă, de a-și pune în serviciul conducerii armatei, dislinsele și valoroasele sale servicii. A primit să lucreze sub ordinele generalului Cadorna, ca sub-șef al statului major general al armatei. Numirea sa în acest post și acceptarea acestei funcțiuni de către el, a făcut un zgomot imens, atât în țară, cât și peste frontieră, și a fost primit de toți prietenii țării cu un entuziasm neobișnuit.

Munițiile, în special, cari lipseau în mare parte, s'au completat, fie în arsenalele statului, fie în industria privată, fie cumpărate sau comandate în țările amice, Franța, Anglia sau Statele-Unite, așa că azi, armata italiană dispune de muniția necesară pentru a putea duce războiul cu toată vigoarea posibilă; echipamentul s'a făcut în întregime pentru toată armata; iar instrucția diferitelor clase de concediați, milițieni, etc., pentru un efectiv de peste 2 milioane de oameni, s'a completat în diferitele perioade de concentrări, ce au avut loc pe rând și în tot cursul anului.

La mobilizare, întreaga armată este comandată de Rege, având ca șef de stat-major pe șeful de stat-major în timp de pace. Cadorna, însă, în realitate este genera-

1) Le pays de France. No. 33, p. 4.

lisim, iar generalul Porro este șef al statului major general.

Toate forțele se împart în mai multe armate. Din timp de pace sânt prevăzute patru armate cu comandanțele și staturile majoare necesare. Este, însă, probabil că se vor fi format mai multe, față de marele număr al unităților noi formate.

COMPUNEREA ARMATEI

I. ARMATA ACTIVĂ $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ ani sub arme} \\ 6 \text{ ani în concediu} \end{array} \right\} 8 \text{ contingente.}$

A. — Infanteria

Unități, efective, armament, muniții, unelte, echipament

Organizarea marelui comandament

Regele, după constituție, este comandantul suprem al armatei, atât în timp de pace, ca și în războiu.

Statul major al armatei lucrează, în timp de pace, la toate cestiunile relative pregătirii de războiu, organizarea armatei, mobilizarea, concentrarea, etc.

Șeful statului major,—comandantul corpului de stat major,—stabilește, personal, ordinea de bătaie de războiu, în special pentru ofițerii generali.

Următoarele comisii și consilii ajută, în timp de pace, pe ministrul de războiu, în diferitele cestiuni militare:

a) *Comisia superioară a apărării țării.* Ea este compusă din comandanții de armate, de uscat și de apă, șefii de stat major ai acestora și miniștrii ale căror atribuții ar putea sluji apărării țării;

b) *Consiliul armatei,* se compune din ministrul de războiu și comandanții de armate; iar cu titlul consultativ, inspectorii generali de arme, oarecari funcționari superiori civili și ofițeri generali;

c) *Comisia centrală de înaintări,* compusă din: șeful statului major și comandanții de armate. Ea hotărăște înaintările generalilor.

Apoi sunt inspectoratele generale: de cavalerie, artilerie, trupele de munte, construcțiile de artilerie, geniul sanitar, hipic și aeronatic.

Infanteria armatei active italiană se compune din:

a)	94	Regimente de linie a 3 batalioane	282 bat.
b)	2	" " grenadiri a 3 batalioane	6 "
c)	12	" " bersaglieri a 4 batal.	48 "
d)	8	" " alpini a 3—4 batal.	26
Total 116 " " infanterie cu batalioane.			362 bat

Regimentele de linie și grenadiri, sunt, în timp de pace, à 3 batalioane, fiecare batalion à 4 companii și având următorul efectiv: 64 ofițeri și 1.270 trupă. Fiecare regiment are și câte o unitate de depozit cu un efectiv de 2 ofițeri și 29 trupă.

Regimentele de bersaglieri, —vânători, —sunt, în timp de pace, à câte patru batalioane, —unul de cicliști, —fiecare batalion à câte trei companii și una de depozit; fiecare regiment având: 66 ofițeri și 1.153 trupă, și o unitate de depozit, ca mai sus.

Regimentele de alpini sunt a câte 3 batalioane, afară de două, —al 3-lea și al 5-lea, cari au câte patru; iar batalioanele a câte trei și patru companii, —total 78 companii, —și câte o companie de depozit. Efectivul mijlociu al regimentului este de 66 ofițeri și 1675 trupă.

La mobilizare toate regimentele au o aceeaș compunere à câte trei batalioane, afară de regimentele de bersaglieri, cari rămân pe câte 4 batalioane.

Efectivul de războiu al unui batalion, de orice categorie, este, în mijlociu, de 1.000 oameni; iar al unei companii de: 5 ofițeri și 250 trupă.

Bicicliști. Regimentele de bersaglieri, au al 4-lea batalion format din bicicliști.

Efectivul de pace al unei companii de bicicliști este de: 4 ofițeri, 8 subofițeri, 6 caporali, 46 bicicliști; iar la mobilizare efectivul se mărește astfel: 6 ofițeri, 1 doctor, 10 subofițeri, 12 caporali, 98 bicicliști, trupă.

Armament. Infanteria italiană este înarmată cu arma Md. 1891, sistem Mannlicher-Cascano. Lungimea acestei arme este de 1.29; greutatea de 3 kgr. 800, calibru de 6,5, încărcătorul cu 6 cartușe. Baioneta-pumnal are o lungime de 0,30 m., și o greutate de 0,340 gr.

Această armă este dată infanteriei din armata activă, și din miliția mobilă. Miliția teritorială este înarmată cu vechea armă Vetterli, Md. 1870—87, transformată. Se procedează, însă, cu activitate deosebită, și la înlocuirea acestei arme, prin noi arme, de acelaș model, ca al armatei active.

Munițiuni. Un soldat infanterist dispune de următorul aprovizionament în munițiuni: 168 cartușe asupra omului, —în cartușiere și ranițe, —24 cartușe la trenul de luptă al

regimentului; 108 cartușe la coloanele de munițiuni divizionare. Adică un total de 300 cartușe de armă, cecece constituie aprovizionamentul de întâia linie.

La parcul de artilerie mai sunt încă câte 30 cartușe; iar la depozitele centrale de munițiuni câte 400 cartușe, cecece face un total de 730 cartușe de armă. Acest aprovizionament, socotit aproape suficient acuma câțiva ani, s'a constatat a fi departe de adevăratul aprovizionament ce trebuie să-l aibă soldatul în luptele moderne.

Azi e socotit că, o armă trebuie să dispună de aproximativ 2.000 de lovituri, pentru a putea să funcționeze în o campanie de cel mult un an de zile.

Mitraliera. Infanteria italiană a adoptat mitraliera Maxim de 30 kgr. greutate și al trepidului tot 30 kgr. Prin organizare, fiecare regiment de infanterie avea până anul trecut câte o secție de două piese; în urmă s'a căutat a se spori numărul pieselor până la două de batalion. Azi, infanteria italiană dispune de aproximativ 7—800 piese, adică aproape toate batalioanele armatei active au câte o secție à două piese. Aprovizionamentul în munițiuni, pentru o piesă s'a ridicat până la 30.000 de cartușe.

Unelle. Infanteria italiană dispune de următoarele unelte portative, sau de format mare:

O companie are, ca unelte portative, câte 13 topo-rașe, cu toc, 80 lopeți; iar ca unelte mari: 4 lopeți, 2 topoare, 1 ferăstrău, 3 barde mici, 2 târnăcoape și alte 11 unelte diverse.

Trupele alpine au numai unelte mari; de fiecare companie: 6 târnăcoape, 6 lopeți, 8 topoarașe cu cioc, 3 ferăstrae, 5 barde mici și 20 alte diferite unelte.

La trăsura de batalion se află: 2 lopeți, 3 târnăcoape, 1 topor, 1 ferăstrău, 2 barde, 1 ciocan, 1 clește.

Batalioanele alpine au, în loc de trăsură, un calâr pe care poartă: 2 cutii cu unelte de minar, 1 cutie cu gelatină explozibilă, 1 sac cu fitil pentru explozie; iar în o trăsură au explozibilul necesar și câteva unelte de zidar.

Echipamentul. Noua uniformă de campanie este de culoare cenușie-verde. Bluza este cu gulerul drept, și are patru buzunare. Pantalonii largi și bande pulpare; o pălărie de păslă pentru alpini, chipiu moale pentru cealaltă infanterie.

Uniforma ofițerilor este ca și a trupei. Este de re-marcant că în ținuta de marș ofițerii de infanterie, ce merg pe jos, nu poartă aceașă sabie ci numai revolver.

Pentru vară se poartă aceeașă ținută, însă, de dril.

Ranița infanteristului este de Md. 1907; este făcută

din pânză impermeabilă, culoare castanie. Ranița conține opinci,—pentru odihna piciorului; cutii de conserve și cartușe. În raniță se bagă efectele de schimb și pâinea.

Greutatea raniței încărcată este de 14 kgr. 600 gr.

Soldatul, în afară de raniță, mai poartă: un sac de pânză impermeabilă, în care are o pânză de cort, un bidon mic și mici alte necesare; bidonul este în lemn și are forma unei mici plosci și se poartă sau la centiron, sau agățat de sac; gamela este de fier; trei cartușiere: două în față, și una mai mare la spate, agățate de centiron.

Încărcătura totală purtată de infanteristul italian este de 26 kgr. 200 gr.; iar a alpinilor de 29 kgr. 200 gr.

B. — Cavaleria

Unități, efective, armament, muniții, unelte, echipament. Remontă.

Cavaleria activă se compune din:

12 regimente de lăncieri a câte 5 escadroane, unul a 6 escadroane.	61
17 regimente de cavalerie ușoară a câte 5 esca- droane; câteva din ele sunt a 6 esc. și unul a 7 escadroane.	89
<hr/> Total 29 regimente	<hr/> cu escadroane . . . 150

Accastă cavalerie este împărțită:

a) 12 regimente intră în compunerea a trei divizii de cavalerie à câte 2 brigade și fiecare brigadă à câte 2 regimente. Fiecare divizie de cavalerie mai are: un grup de 2 baterii artilerie călăreață, à câte 4 piese și câte un batalion de bicicliști, în afară de celelalte servicii.

b) Fiecare corp de armată are câte un regiment de cavalerie, ca regiment de cavalerie de corp; adică 12 regimente pentru cele 12 corpuri existente din timp de pace, sau 18 pentru cele 18 câte se crede că s'au format la mobilizare.

Restul regimentelor sunt grupate în brigăzi à câte 2—3 regimente și cari se atașează diferitelor unități.

Efectivul de pace al unui escadron este de: 3 ofițeri și 132 trupă, iar acela de mobilizare de 5 ofițeri și 133 trupă.

Armament. Cavaleria este înarmată cu: a) carabina Md. 1891, la fel cu arma infanteriei; greutatea este de 3 kgr. 100; lungimea de 0,90 m.; calibru de 67,5, carabina are și baionetă fixă, care se culcă în lungul armei, când

se apasă pe un rezort,—în felul unui briceag. Carabina se poartă la șea, în partea dreaptă și înapoia călărețului, într'un loc și cu gura în sus.

b) *Sabie* Md. 1900, lama dreaptă; teaca de oțel; greutatea de 1.06 kgr.; iar cu teaca, de 1.61 kgr. Lungimea lămii de 0.908 m.;

c) *Lancea*, este de oțel tubular, cu un diametru de 26 m.m.. greutatea este de 2.600 kgr., și cu o lungime totală de 3 m. 150;

d) *Mitraliera* Maxim, acelaș model ca și la infanterie. Sunt date câte o secție de două piese de fiecare regiment de cavalerie.

Muniții. Fiecare călăreț are asupra-i câte 96 cartușe.

Unelle. Cavaleria dispune de unelle de săpători, însă, mai ușoare decât ale infanteriei.

De fiecare escadron, pe cai, se poartă: 4 lărnăcoape, 2 lopeți, 2 topoare, 1 ferăstrău, 6 bărzi mici și 16 alte unelle diferite.

La trăsuri se poartă: 4 lărnăcoape, 2 topoare, 2 lopeți, 1 bardă, 2 ferăstraie, 2 ciocane, 2 coase.

Echipament. Noua uniformă s'a adoptat și la cavalerie, ca și pentru toate armele. Culoarea și tăietura este la fel: pantalonii sunt prinși la pulpe prin jambiere de piele. Coifura este acoperită cu o pânză verde-cenușiu cu bordura brodată în negru.

Mantaua, înfășurată, se așează în partea dinainte a șei. În cobiri se poartă: cartușe, efecte de schimb, hrană de rezervă, o frânghie pentru furaj, etc.

Greutatea purtată de cai, în care intră și greutatea mijlocie a călărețului, este de 119,550 kgr. pentru lăncieri și de 115 kgr. pentru cavaleria ușoară.

Remonta. Numărul cailor cari pot fi întrebuințați pentru armată este de aproape 1 milion, dintr'un număr de peste douăzeci de cai, catări și măgari, ce-i are țara.

O parte din caii pentru armată, se importă; anual intră în Italia între 30—60.000.

Pentru îmbunătățirea raselor cailor, statul are 7 mari centre de armăsari, cari sunt răspândiți, la epoca montei, la cele 400 de stațiuni de montă din întreaga țară. Aceste centre depind de ministerul de agricultură, conduse de ofițeri de cavalerie, demisionați sau pensionari.

Statul dispune și de cinci depozite de creștere la Bonorva, Grosseto, Persano, Porto-vecchio și Montelibretti.

Efectivul cailor în timp de pace, este de peste 50.000; la mobilizare acest număr este cam de 4 ori sporit; numai pentru armata activă.

În timp de pace caii se iau din depozitele de creștere cari depind de ministerul de războiu. La aceste de-

pozite se strâng, de către anumite comisii, cai de 2—4 ani, cumpărați atât în Italia, cât și în străinătate. Aci, la depozite, cailor li se dă un prim dresaj; iar la vârsta de 4½ ani sunt dați la corpuri. Fiecare regiment de cavalerie, primește de aci câte 96 cai anual, iar școala de cavalerie 80 de cai.

Pentru artilerie sunt 10 asemenea depozite speciale.

Talia minimă a cailor este admisă: lăncieri 1.46; cavaleria ușoară 1.45; artileria și geniu 1.50.

Ofițerii își procură cailor sau din comerț, sau de la stat.

Statul creditează pe ofițeri până la plata integrală, — ce se face lunar, — a costului calului.

Cailor reglementari sunt hrăniți de stat. Generalii de armată au dreptul la hrana a 5 cai; generalii de divizie 4; generalii de brigadă, ofițerii superiori de cavalerie și căpitanii de cavalerie, 3; ofițerii superiori de artilerie, de infanterie, de geniu, locotenenții de cavalerie, 2; căpitanii de infanterie, de artilerie, de geniu și locotenenții de artilerie, la un cal.

C.—Artileria.

Unități, efective, armament, muniții, unelte, echipament.

Artileria armatei active italiene se compune:

	Baterii	Țanuri
a) 25 regimente de artilerie de câmp. Aceste regimente sunt repartizate câte unul de fiecare divizie activă, numite, regimente divizionare a câte 5 baterii, iar bateria a 4 piese	125	500
b) 12 regimente artilerie de câmp câte un regiment de fiecare corp de armată, a 6 baterii, bateria a 6 piese	72	432
c) Un regiment artilerie călăreață a 8 baterii, bateria a 4 piese	8	32
d) Patru regimente artileria de munte, a câte 12 baterii (unul a 10 baterii) bateria a 6 piese	46	276
e) Două regimente artilerie grea de câmp, fiecare regiment a câte 10 baterii, bateria a 4 piese.	20	80
Total	271	1320

e) Zece regimente artilerie de coastă, de cetate și de asediu. Aceste 10 regimente sunt împărțite pe grupe pe coasta Mării, la diferite puncte importante și în cetăți. Numărul total al grupelor este de 33; iar al companiilor de 106.

Pe lângă regimentul 10 artilerie de coastă este alăturat și parcul de artilerie de asediu, care cuprinde 80 baterii de diferite calibre și împărțite la cetățile Plesența, Mantua și Alexandria.

Dacă se socotește numărul bateriilor și se pune în fața numărului batalioanelor de cari dispune armata activă, se vede că alături de cele 362 batalioane, abia corespunde 271 baterii, socolind în acest număr și artileria călăreață, adică 1.320 guri de foc. Se vede din acest tablou, că armata italiană nu dispune decât de 3 piese și jumătate la 1.000 oameni, față de 6 piese la armata germană, de 5 piese la aceea franceză, etc. Pe lângă aceasta, proporția va scădea și mai mult când se va ține socoteală și de unitățile milițiilor mobile, cari nu au decât un regiment de artilerie, și acela fiind cu artileria cu tragere înceată.

Efectivul. O baterie are următoarele efective: Artilerii de câmp, efectivul de pace: 3 ofițeri, 91 trupă, 48 cai.

Efectivul de războiu: 4 ofițeri, 152 trupă și 122 cai.

Artileria călăreață, efectivul de pace: 4 ofițeri, 121 trupă, 182 cai.

Artileria de munte, efectivul de pace: 3 ofițeri, 101 trupă, 76 catâri; efectivul de războiu: 5 ofițeri, 185 trupă, 85 catâri. (La catâri este socotit numai bateria de luptă).

Armament. Artileria italiană a intrat în războiu cu un material foarte variat, atât ca model, cât și ca valoare. Se poate spune că războiul a surprins Italia în plină transformare și înarmare a artileriei sale cu un nou material, căci nu este desul a avea materialul, ci trebuie ca soldații,—în special rezerviștii,—să știe să-l mânuiască; iar ofițerii, întrebuițându-l în tragere, să poată să scoată din el cel mai mare profit. Generalul Maitrot, vorbind despre introducerea tunului Deport în armata italiană, și discutându-i valoarea, față de materialul francezesc, zicea, între altele: „Et ainsi, la France conserverait sans grande dépense sa supériorité et elle aurait toujours l'avance qu'elle possède du fait d'avoir un personnel rompu depuis quinze ans à des méthodes de tir qui seront toutes nouvelles pour nos voisins”.

„Tous nos réservistes savent servir le canon de 75. Il faudra au moins dix ans aux Italiens pour arriver à ce résultat avec leur nouvelle pièce”.

Se știe că materialul de artilerie pe care îl aveau Italianii, înainte de 1880, era vechiul tun de bronz de 87 m.m., cu tragere înceată. Când Germanii au introdus tunul cu tragere accelerată, de calibru 75 m.m., și cu sapa de călcăiu, iar afetul nediformabil, Italianii au hotărât să înlocuiască vechiul material de bronz prin acesta. Abia se înlocuise 105 baterii cu acest nou material, cu tragere accelerată, și Germanii urmând calea trasată de Francezi, scot la iveală materialul cu tragere repede, cu afetul diformabil și cu scuturi. Italianii s'au oprit cu in-

introducerea celui alt material și își așintesc privirile asupra acestuia nou; iar după o serie de experiențe, îl adoptă pentru înarmarea celorlalte 145 baterii ce le mai rămăsese încă cu materialul de bronz.

Până la sfârșitul anului 1911, a fost înlocuit tot materialul de bronz.

În 1912, Italianii cumpără, dela compania franceză Commentry—Châtillon, cu învoirea guvernului francez, noul tun cu „câmp de tragere întins” Deport. Acest nou material a înlocuit o parte din materialul de 75, din cele 105 baterii cu tragere accelerată și cu afetul nediformabil. Până la declararea războiului contra Austriei, cel puțin 90 baterii Deport au fost introduse.

Așa că artileria de câmp italiană, la armata activă, astăzi are trei tunuri:

a) Tunul de 75 m.m. Md. 1906, sist. Krupp, tragere repede, afet diformabil, și cu scuturi. Acest material formează majoritatea;

b) Tunul de 75 m.m. sist. Krupp, cu tragere accelerată, afet nediformabil și fără scuturi: acest material intră în o proporție mai mică;

c) Tunul Deport, cu „câmp de tragere întins”, care constituie cel mai nou model de tun.

Acest amestec de material și introducerea lui în ajunul războiului, constituie o slăbiciune a acestei arme.

Materialul artileriei de câmp este următorul:

Tunul de 75 m.m., Md. 1906, frâna hidraulică, recuperator cu resort; înălțimea inițială 510 m.; greutatea proiectivului 6.5 kgr.; numărul gloanțelor din șrapnel 360; greutatea unui glonț 8 gr.; gradația focosului la șrapnel 6.000 m.; bătaia maximă 6.800 m.; se pot trage 25 focuri pe minut; energia la gura țevii 86.2 tm.; greutatea piesei, în baterie 1010 kgr.; greutatea în bătaie 1.700 kgr.; grosimea scutului 4 m.m.

Tunul de 75 m.m., zis 75 A., cu afet rigid, cu tragere accelerată; lungimea țevii, 2,258 m.; greutatea țevii 350 kgr., iar împreună cu afetul, în baterie, 984 kgr.; bătaia maximă 5.600 m.

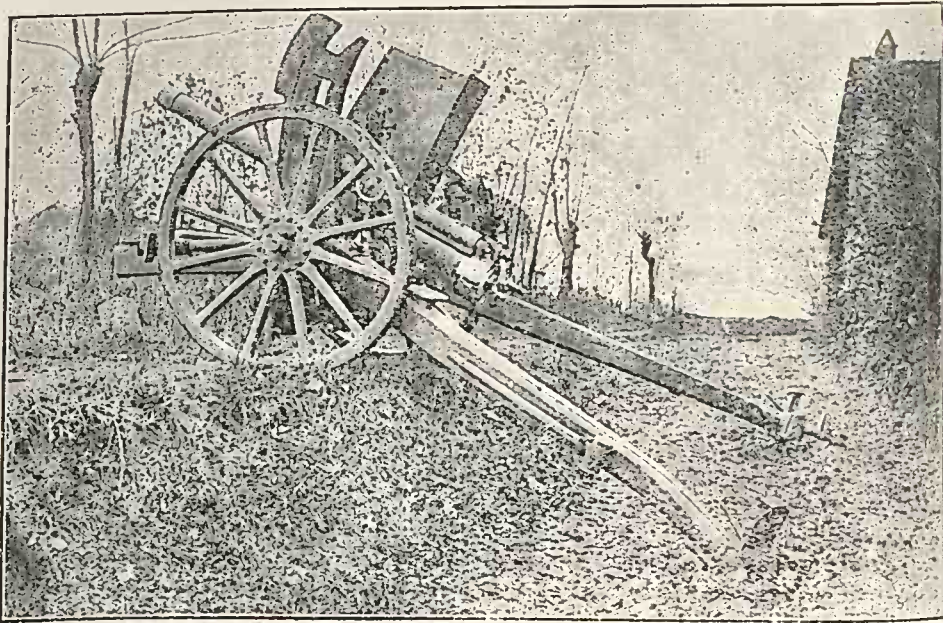
Tunul Deport. Pentru că acest tun reprezintă cel mai nou material de artilerie și cel mai perfecționat, este necesar să-i facem un mic istoric și să-i dăm o descriere mai amănunțită.

Colonelul Deport este acela care a pus, la Francezi, bazele materialului de artilerie cu tragere repede Md. 1897, perfecționat în urmă, de către maiorul Saint-Claire Deville și căpitanul Rimailho. Pe lângă calitățile superioare, pe care tunul cu tragere repede Md. 1897, cu frâna hidro-pneumatică, le avea asupra tuturor celorlalte

materiale de artilerie, aveă și câteva inconveniente: a) Este cam greu, și deci nu se poate mișcă cu ușurință, cu brațele, mai ales pe arătură; b) Are un câmp de tragere redus, atât în sensul orizontal, cât și vertical. Acest din urmă inconvenient, în special, devine, din zi în zi mai mare, pentru că nu se poate întrebuiți în contra avioanelor,—trageri verticale,—sau contra țintelor cari se mișcă, în sens orizontal, prea repede.

Colonelul Deport, care, după părăsirea serviciului activ a intrat în serviciul casei Châtillon—Commentry, se

ocupă cu remedierea acestor două inconveniente și a reușit a construi un tun cu „câmp de tragere întins”, care poate fi întrebuițat și în tragerile verticale.

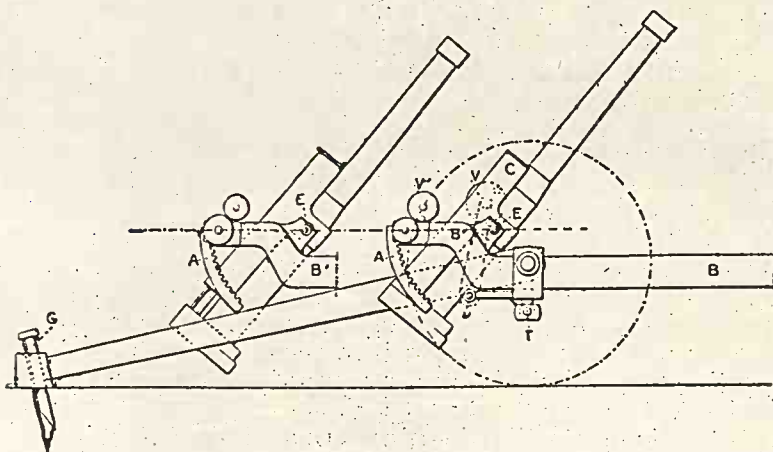
Mijlocul întrebuițat de Deport este foarte simplu: afetul, în loc să fie din o bucată, este despărțit în două; fiecare fâlcea a afetului formând un afet și putându-se despărți una de alta în forma unui V. Fiecare fâlcea are la călcâiu o sapă,—țaruș, care se bate în pământ, cu maiul, odată cu punerea tunului în baterie, și îl fixează, astfel, de pământ. Teava se poate mișcă, tunul fiind în această poziție, într'un unghiu orizontal de 50° și într'un unghiu vertical până la 70° . Ingeniozitatea noului sistem este, în special, la dispozitivul de ochire în înălțime. Se știe că greutatea de a se îndreptă tunul vertical provencă

dela reculul țevei, după tragerea lovitorei, care recul variază dela 1.10 m.—1.30 m. În adevăr, dacă cu materialul obișnuit s'ar trage vertical, culasa ar lovi pământul, în timpul reculului. Colonelul Deport a înlocuit frâna actuală prin două frâne: una cu recul mare, 1.10, pentru tragerile orizontale, și alta cu recul mic, 0.36, pentru tragerile verticale.

În figura alăturată se vede cum funcționează tunul Deport. În timpul tragerilor verticale: pe lângă o lăsare ușoară în jos, întregul sistem se deplasează înapoi, alunecând printre fălcelele afetului, în mod paralel cu vechea lui poziție. Unghiul de tragere vertical este până la 70° .

Tunul a fost prezentat, de către casa Châtillon—Com-

menty, ministerului de războiu francez, care, deși l-a găsit foarte interesant, nu l-a adoptat pentru o serie de considerațiuni.

A dat, însă, încuviințarea a fi vândut Italiei, care avea nevoie de un tun nou pentru înlocuirea materialului de 75 A.

Experiențele s'au făcut în anul 1910 la poligonul dela Cirié, și comparativ cu o baterie Krupp, au dat bune rezultate, superioare materialului german.

Tunul Deport, după adoptarea lui de către Italieni, se fabrică chiar în Italia.

Tunul Deport are 100 kgr. mai puțin decât tunul francez, adică 1.040 kgr., în loc de 1.140 kgr.; proiectilul are 6.5 kgr. greutate; 510 m. viteză inițială; puterea la gura țevei este de 90 tone metri. Toate celelalte date sunt aproape identice cu ale tunului de 75 francez.

Artileria de munte. Materialul artileriei de munte este și el de două feluri:

a) Tunul de 70 m.m., lungimea țevei de 1.15 m.; greutatea țevei 100 kgr.; afelul, demontabil, cântărește 286.5 kgr.; viteza inițială 353 m.; greutatea obuzului de explozie 4.840 kgr., cu o încărcătură interioară de 306 gr. de balistită, bălăia maximă 500 m.

b) Tunul de 65 m.m., cu tragere repede. Acest nou material a început a fi construit dela 1912.

Artileria grea de câmp cuprinde două feluri de guri de foc: tunuri lungi de 120 și obuziere de 149. Fiecare, din cele două regimente, are și tunuri (3 baterii) și obuziere (șapte baterii).

Artileria de coastă, de celate și de asediu este formată din un material foarte variat: tunuri de 450, 400, 321, 240, 152, 120, 87 și 75; obuziere de 280 și 240, 210; mortiere de 240, 149 și 89.

Muniții. Bateria de 75 m.m., de câmp, ca și bateria călăreață, are câte 144 de lovituri de tun, la trăsurile bateriei; la coloanele de muniții câte 100 lovituri; la parcul corpului de armată iarăș câte 100; parcul de armată câte 33; la depozitele centrale câte 500 lovituri. Total: 877 lovituri.

Artileria de munte are câte 74 obuze purtate pe măgari; apoi un al doilea convoiu, numit coloana de munițiuni, are câte 60 obuze de tun; această coloană este urmată de o secție de parc, cu șase căsoane speciale, care poartă câte 150 lovituri de piesă. Total 284 lovituri.

Celelalte guri de foc au munițiile în cantități variabile.

Unelle. Bateriile de câmp poartă, la trăsurii, următoarele unelle de format mare: câte 32 lopeși, 32 lăr-năcoape, 32 topoare, 4 topoare mari și un ferăstrău articulat.

Asemenea toate bateriile diferitelor materiale poartă unelle.

Echipament. Noua uniformă s'a adoptat și pentru artilerie. Fiecare soldat artilerist are un revolver și câte un tesac; artileriștii de munte au carabine.

D. — Trupe tehnice.

Armata activă italiană dispune de următoarele trupe tehnice; pionieri, telegrafic. minari, pontonieri și căi ferate.

a) *Pionieri.* Sunt două regimente de pionieri, à câte cinci batalioane, iar batalionul à 2—3 companii, adică un total general de 28 companii.

Efectivul de pace al unei companii este: 3 ofițeri și 94 trupă; iar de războiu: 3 ofițeri și 200 trupă.

Uneltele pionierilor sunt de două feluri: purtate de trupă și duse în trăsurile de terasieri. Asupra oamenilor: 16 topoare, 51 târnăcoape, 117 lopeți—toporașe; clești; ciocane, cosoare, etc. La trăsurile de companie sunt: 56 lopeți, 48 târnăcoape, 16 topoare, 16 toporașe, 792 cartușe de câte 100 gr., explozibil, instrumente de măsurat, saci pentru pământ, etc.;

b) *Telegrafia* formează un regiment de patru batalioane à patru companii, cu un total de 15 companii. Câte o companie este destinată, la mobilizare, a formă legăturile telegrafice și telefonice la un corp de armată. Celelalte companii rămân la marele cartier general și sunt întrebuințate după necesitate;

c) *Minarii* constituiesc iarăș un regiment à 4 batalioane, à câte 3—4 companii, adică un total de 13 companii.

Minarii duc cu ei, și la trăsurile ce le sunt date, acelaș material și unelte ca și pionierii;

d) *Pontonierii* formează un regiment à 3 batalioane, cu un total de 10 companii, din cari două speciale pentru lagunele Venetiei;

e) *Căile ferate* alcătuiesc un regiment à două batalioane de câte patru companii; total 8 companii.

În afară de aceste unități, mai este și un batalion specialități, care se va vedea la armata de aer.

E. — Carabinieri.

Carabinierii constituiesc trupele de jandarmerie. Ei sunt împărțiți, pe întregul teritoriu, în legiuni și fiecare legiune în divizioane. Sunt, în total, 12 legiuni de carabinieri, coprinzând 47 divizioane. Efectivul total al carabinierilor este de: 600 ofițeri, 21.000 trupă pedestră și 6.000 trupă călare.

La mobilizare, pe lângă carabinierii ce rămân pe teritoriu, și în afară de unitățile date pe lângă pretori, la marile unități, se formează încă o brigadă à 2 regimente, de câte trei batalioane pedestre, și două escaadroane călări, care intră în compunerea armatei active.

E.—Trupe coloniale.

Înainte de începerea războiului cu Turcia, pentru cucerirea Tripolitaniei, trupele coloniale italiene erau foarte reduse. Ele staționau în Erythreia și se compuneau din:

O companie de carabinieri; trei companii de vânători alpini; patru batalioane trupe indigene, numiți Ascari erythrieni; un batalion trupe de frontieră-indigeni; un escadron Ascari călări; una companie de tunari cu o baterie.

Totalul se ridică la 126 ofițeri, 700 trupă europeană, 4.000 trupă indigenă.

În Somalia se mai găsește: 4 companii infanterie indigenă și o companie de artilerie, cu un total de 60 ofițeri și 3.300 trupă.

În luna Noemvrie 1912, un decret regal a înființat un minister al coloniilor, de care depindea Tripolitania, Cyrenaica, Erythreia, Somalia italiană și Somalia protectorată.

La 9 Ianuarie 1913, un nou decret regal arată noua organizare a Lybiei, din punct de vedere administrativ, care organizare este militărească, fiecare din guvernatori.—generalul Ragni în Tripolis și generalul Briccola la Bengasi,—având sub ordinele lor, în afară de toate forțele de uscat și de apă, ce ar staționa în regiunea respectivă, dar și toată administrația provinciei ce i-a fost încredințată.

Prin decretul regal din 22 Iunie 1913, s'a alcătuit corpul colonial indigen. El coprinde: 14 batalioane infanterie, 6 escadroane cavalerie, 6 baterii de munte, 3 escadroane de mehariști și 4 companii ușoare mixte, ca trupe speciale.

Inspectoratul general, titular, al acestor trupe,—un general,—are și însărcinarea de a veghea la formarea și instruirea acestor trupe, precum și de a le păstra în o continuă antrenare. Pentru aceasta s'a înființat următoarele unități de instrucție cu efectivele sporite: Un batalion indigen, à 4 companii, și o secție militară, cu efectivul de 800 oameni; un escadron de cavalerie indigen, cu 100 de călăreți; una baterie artilerie indigenă, cu 4 tunuri și cu efectivul de 400 oameni.

Companiile mixte ușoare cuprind: una secție de munte, una secție de mitraliere, un detașament radio-telegrafic, 150 mehariști și 100 infanteriști indigeni. Escadroanele de mehariști au un efectiv între 200—300 oameni.

S'a mai format o legiune de carabinieri cu un efectiv de 45 ofițeri, 744 trupă pedestră și 1.213 trupă călare. Două treimi sunt indigene. Legiunea are două divizioane autonome: una la Tripoli, cealaltă la Bengasi.

În sfârșit, în Septemvrie 1913, s'a format și „corpul de voluntari italieni pentru Lybia”. Forța și compunerea acestui corp urmează a se stabili ulterior. Pentru moment el are: 3 batalioane, 4 companii călare, două baterii

de câmp, două de munte, 3 companii de geniu, 3 companii de artilerie, două depozit. Condițiunile pentru a fi primit sunt: Ofițerii să aibă cel puțin 3 ani de serviciu în țară; Italianii doritori a se angaja să nu aibă mai puțin de 18 ani împliniți și 28 cel mult.

F.—Trupe de frontieră, finanți

Pentru paza frontierei și împiedicarea contrabandelor este un corp special de finanți. Aceștia, la mobilizare, alcătuiesc 23 batalioane, à 3—6 companii, cu un efectiv total de 400 ofițeri, și 20.000 trupă. Această trupă, foarte bine pregătită, aduce la mobilizare servicii mari armatei, fie că îi servă ca trupă de acoperire, la frontiera de uscat, fie că apără coastele Mării.

G.—Trupe pentru coloane

Italia are 36 companii de tren pentru artilerie de câmp și 4 pentru artileria călăreață; 10 companii de tren pentru geniu.

Impărțirea armatei active în comandamente.

Armata activă italiană este împărțită în 12 corpuri de armată, cu reședința în următoarele localități:

c. 1 — Turin	c. 7 — Ancona
c. 2 — Alexandria	c. 8 — Florența
c. 3 — Milan	c. 9 — Roma
c. 4 — Genua	c. 10 — Neapole
c. 5 — Verona	c. 11 — Bari
c. 6 — Bologna	c. 12 — Palermo.

Fiecare corp de armată are câte două divizii, afară de corpul 9, coprinzând ca teritoriu și Sicilia, are 3 divizii.

Toate aceste corpuri de armată sunt grupate, din timp de pace, în patru armate, cu reședințele în: Genua, Florența, Milan și Neapole.

Un corp de armată cuprinde: 8 regimente infanterie de linie, un regiment infanterie bersaglieri, două sau mai multe batalioane de alpini, 2—3 regimente de cavalerie, 3 regimente de artilerie de câmp, câteva baterii artilerie de munte; câteva baterii artilerie grea de câmp; 2 batalioane trupe tehnice și diferite unități pentru coloane de subzistență și munițiuni și pentru formarea diferitelor parcuri.

Efectivul de mobilizare al unui corp de armată, astfel constituit, este de 50.000 oameni, din cari: 40.000 luptători.

Pentru mobilizarea acestor unități, armata italiană dispune de 8 contingente. Dacă se socotește efectivul unui contingent la 160.000 (numai categoria 1-ia), adică oamenii instruiți complet, se ajunge la 1.200.000 de oameni, scăzând și pierderile. Prin urmare, cu acest număr de tineri se mobilizează cele 12 corpuri de armată activă, și dacă considerăm că un corp de armată are 50.000 de oameni, vedem că armata activă are nevoie de 6—700.000 pentru a fi mobilizată.

Restul de 5—600.000 tineri constituie plusul destinat a umple golurile ivite, în luptă, sau din boli. Dacă la această cifră adăugăm încă 50.000—60.000 de tineri, anual, proveniți din categoria a II-a și a III-a, se mai obțin încă aproape 400.000 de tineri, susceptibili de a-și completa și reîmprospăta instrucția în câteva zile, și deci buni pentru a fi încorporați. În acest mod, se obține aproape 1.500.000 de tineri, între 20—28 ani, cu instrucția completă, pentru a mobiliza cele 12 corpuri de armată active.

II.—Miliția mobilă. *Unități complementare.*

Tinerii, după trecerea de 8 ani de serviciu militar, adică 2 ani sub arme și 6 în concediu nelimitat, categoria I-ia și a II-a, trec în „miliția mobilă”, pentru patru ani, adică dela vârsta de 28 ani la 32 ani.

Se poate socoti că un contingent de tineri, din miliția mobilă, este de 180.000, în mijlociu, deducându-se și pierderile. Prin urmare, efectivul celor patru contingente, la un loc, este cam 700.000 de oameni.

Pentru încadrarea unităților de miliție mobilă, fiecare regiment activ are un cadru complementar compus din: 1 ofițer superior, 3 căpitani, 3 locotenenți, 3 subofițeri, 9 caporali și 90 soldați. În caz de deplasare a regimentului activ, din localitatea de reședință, acest cadru complementar stă pe loc.

La 1 Iulie 1913, armata italiană avea cadre complementare la 75 regimente de infanterie și la 23 batalioane alpine. Prin urmare, ea poate să-și alcătuiască, la mobilizare, cel puțin încă 75 regimente de infanterie și 23 batalioane alpine.

Este probabil, așa dar, că la mobilizare să se fi alcătuit, din plusul cel mare de tineri al armatei active,—peste 800.000 de tineri,—câte o nouă divizie de fiecare

corp de armată, întrebuițându-se drept cadre, acelea arătate mai sus. În acest mod, fiecare corp de armată, din cele 12, este probabil că are câte trei divizii. Aceasta ar ridica forța unui corp de armată la, aproximativ, 65.000 până la 70.000 de oameni, adică pentru cele 12 corpuri ar da un total de 800.000—900.000; iar pentru umplerea golurilor mai rămâne plusul până la 1.500.000, după cum am arătat mai sus.

În același timp este probabil că, din contingentele „miliției mobile”, să se fi alcătuit câte o divizie de fiecare corp de armată activă, adică încă șase corpuri de armată de „miliție mobilă”, à câte două divizii. Săcoteșdu-se efectivul unui asemenea corp de armată la 35.000 până la 40.000 oameni, se obține cam 250—300 mii oameni, din numărul de 700.000 de care dispune în cele 4 contingent; restul de 400.000 ar servi pentru umplerea golurilor.

Artileria care intră în compunerea acestor unități, de completare și de miliție mobilă, este probabil că trebuie să fie repartizată în modul următor: a) diviziile 3 din corpurile de armată activă, adică diviziile formate cu oamenii din „concediu nelimitat”, sunt înarmate cu artileria de 75 A., cu tragere accelerată. Sunt, în total, 120 baterii din acest material, care alcătuiesc materialul de artilerie al acestor divizii, câte un regiment de șase baterii, bateria à șase piese.

b) Diviziile care alcătuiesc unitățile „miliții mobile”, sunt armate cu restul materialului de 75 A., și cu materialul de bronz de 87 m.m.

Cavaleria și trupele tehnice, intră în o proporție mai mică în compunerea unităților de „miliție mobilă”.

III.—Miliția teritorială.

În miliția teritorială trec toți tinerii armatei active, din câte trele categorii, până la vârsta de 39 ani împliniți, adică 7 contingent. Forța unui contingent este, în mijlociu, de 200.000 tineri, iar cele 7 contingent de la un loc ne dau, aproximativ, 1.300.000 de milițieni.

Sunt prevăzute a se forma, la mobilizare, următoarele unități de „miliție teritorială”:

324 batalioane; 75 companii alpine, constituind 26 batalioane; 100 companii de artilerie de coastă și de cetate; 30 companii de geniu.

Fiecare regiment de infanterie mai mobilizează încă câte două companii, destinate a forma trupele de etape. Aceste unități se numesc „presidiare”.

Forța probabilă a armatei italiene mobilizate.

	No. contingențelor	Efectivul unui contingent dedus pierderile	Efectivul tuturor contingentelor dedus pierderile	No. corpurilor de armată	No. diviziilor	Efectivul mobilizat al corpur. de arm.	Plusul de omenit. cat. I, II, III, destinat la umplerea golurilor
I. Armata de operații	a) Armata activă (cat. I, II, III)	220.000	1.600.000	12	36	960.000	640.000
	b) Miliția mobilă (cat. I și II)	180.000	700.000	Probabil 6	Probabil 12	250.000	450.000
Totalul arm. de operație .		400.000	2.300.000	18	48	1.210.000	1.090.000
II. Armata pentru apărarea teritoriului	c) Miliția teritorială (cat. I, II, III)	200.000	1.400.000	?	?	500.000	900.000
	Total general . . .	19	600.000	3.700.000	18	48	1.710.000

Din acest tablou, se vede că Italia dispune de o armată de operații de 1.210.000 oameni tineri și instruiți, sprijiniți de aproape de 2.500 guri de foc, din cari două treimi de modelul cel mai nou; iar la spatele acestei armate, se găsește încă un milion de tineri, tot așa de instruiți, gata a umple golurile ce s'ar mai ivi.

În țară rămâne, tot ca unități constituite, pentru paza teritoriului, încă pe atâta. Aceste trupe ar putea să slujească ca trupe pentru ocuparea teritoriului inamic, în spatele armatei de operații, sau cu asediarea unora din celălți, pentru a se lăsa libere mișcările armatei de operație.

Dacă ne referim la cifra populației, și facem comparație cu celelalte țări, Franța, Germania, Austria, vedem că efortul ce-l face azi Italia este cu mult mai mic decât acela ce ar fi putut face. S'a văzut că Germanii și Francezii au mobilizat până la 13% din cifra întregă a populației, iar ca armată de operație, aceste țări au azi, în front aproximativ 6% din populație, iar restul gata de a intra, în orice moment, în luptă.

Dacă Italia ar fi mers pe aceeaș cale a pregătirii militare, ar fi trebuit să aibă peste 4 milioane de oameni mobilizați, din cari aproape 2.000.000 să alcătuiască armata de operație. În acest mod, efectul ce ar fi produs asupra inamicului ar fi fost mult mai mare și mai repede.

Este, însă, sigur, că chiar așa cum este azi armata de uscat italiană, după 10 luni de zile de pregătire febrilă, cu pungile larg deschise de politicieni, pentru completarea lipsurilor, — ceeace nu a fost de loc cazul înainte, — ca concentrările multiple făcute în acest timp, cu experiența căpătată în urma războiului cu Turcia, din 1911—1912, cu comandamentul perfecționat de care dispune, armata de operație italiană constituie o forță, care, de sigur, va câștiga victorii frumoase și care va face mult rău vrăjmașului secular, — Austria, — mai ales că acest războiu pare a fi ultima etapă a întregirii neamului italianesc, prin urmare, un războiu cu totul popular.

ARMATA DE APĂ

Italia, ca regat, a intrat în viața publică, se poate zice, fără marină. În anul 1873, amiralul Saint Bon a declarat în Parlament că, flota italiană dela Lissa este bună să fie vârdută ca declasată; iar Italia urmează a-și face o altă flotă, care să fie la înălțimea politică internațională a noului stat. Parlamentul și întregul popor italian, l-au aplaudat și l-au aprobat.

În primii ani ai vieții sale, de stat, politica navală italiană a mers mână în mână cu cea franceză. Ocuparea Tunisiei de către Franța a rupt, însă, această înțelegere politică, care n'ar fi fost decât spre binele ambelor țări. Italia s'a simțit atinsă în prestigiul său de mare putere, și chiar avea teamă de o amenințare viitoare, văzând că Franța ocupă un teritoriu în apropierea imediată a Siciliei. Ea nu a voit sau nu a putut să înțeleagă necesitatea absolută a ocupării Tunisiei de către Franța, pentru garantarea posesiunii Algeriei. Uitând umilirea dela Lissa, și sângele francez vărsat pentru unitatea italiană, ea se aruncă în brațele austro-germanilor, intrând, în 1883, în tripla alianță. În acest timp, ea se gândește că Mediterana ar trebui să-i aparțină. Bugetul mării a mers crescând până în anul 1889. Deficitele, însă, ale bugetului general al statului, ajunseser așa de mari și așa de continue, ca o boală cronică, încât politicienii se gândiră, — Crispi, — a porni un războiu contra Franței, pentru a putea, prin contribuția de războiu ce i-ar impune, să acopere deficitele. Erau siguri de victorie, căci sperau în ajutorul puternic și efectiv al Germaniei. Bismark a refuzat, însă, proiectul; ba, ceva mai mult, a lăsat ca să fie aflat de Franța. Franța retrase atunci tot creditul acordat Italiei și o duse, astfel, la marginea prăpastiei. Dezastrul financiar, baneruta, eră la ușă.

Căderea lui Crispi, și economiile bugetare, lăindu-se în carne vie, scăpă Italia.

Franța, generoasă, dădu Italiei, mai târziu, probă de sinceritatea și dragostea ce-i poartă, deși îi eră oficial inamică:

- a) Declarându-i că se dezinteresează de Tripolitania;
- b) Declarându-i că se dezinteresează de Marea Tireniană;
- c) Încheind tratate comerciale favorabile (1900), și împrumulând-o cu bani;
- d) Arătându-i că Marea Adriatică mai bine ar fi

sub dominațiunea politică a Italiei, a vechiului leu venețian, decât sub a Austriei.

Așă că, în cele din urmă, a găsit că este mai bine și mai avantajos să urmeze o politică navală italiană decât austriacă.

Politica activă austro-ungară în Peninsula Balcanică a deschis și mai mult ochii Italianilor; anexarea Bosniei și Hertegovinei, precum și pedicile puse de Austriaci Italiei, în timpul acesteia cu Turcii, — 1911—1912 — a făcut ca Italia să se îndrepte cu pași mari și grăbiți spre o politică navală național-italiană; adică: forțele navale italiene să fie cu mult superioare, în Adriatică, flotei austriace; iar prin ocuparea Tripolitaniei și a insulelor turcești din Archipelag, să-și afirme influența sa politică în Orient.

În acest mod, influența dominantă în Marea Mediterană este împărțită: în basinul occidental, aparține Franței; în Adriatică și Marea Tirheniană, aparține Italiei; în Orient, Angliei. De altfel, Anglia stabilește legătura și echilibrul între aceste puteri.

* * *

Față de această politică, flota italiană este la înălțime. Ducele de Abruzzi, comandantul suprem al flotei a parvenit, prin capacitatea și energia sa, să facă din flota italiană o putere navală bine instruită, bine antrenată, împărțită în divizii de unități omogene și cu un corp ofițeresc din cel mai select.

Pe când, acum 15 ani, Italia își construia vasele toate în străinătate, azi ea poate să-și construiască în țară tot felul de vase de orice categorie; ba, încă să construiască și pentru alte state; acum 12 ani chiar, a construit și pentru Japonia.

Marele arsenal dela Spezzia, dela Terni, acela din Veneția, precum și marile stabilimente industriale, private: Tossi, San Francesco al Campo, Somma, Lombarda, Tarente, Orlando, Societatea Bacini, Navali Rinnitti, construiesc cele mai moderne vase de războiu, cari nu sunt întru nimic inferioare altora din celelalte state, ba adesea, din contră.

Programul naval italian, în trăsături generale, este de a se avea, în cel mai scurt timp, un număr îndoit de vase, ca Austro-Ungaria.

Așă, în programul până la anul 1916, Italia trebuia să aibă 10 mari cuirasate de tip Dreadnought și super-dreadnought și un număr îndesul de mare de alte vase de toate categoriile.

În tabloul alăturat se poate vedea amănunțit forța navală italiană.

A. Mari cuirasate de tip Dreadnought

	Anul lansării	Viteza în mul.	Conaj	Arma-mente	Tuburi de torpile	Cuirasa Turnului de comandă	Putece în cai	Itelice	Luag.	Lărg.	Febl-pașutul
2	{ Andrea Doria . . . . . Cato Duilio	22	22.700	13/30.5.466 16/15.5 18/76	3/53	303 m/m	28.000	4	169 175	28.—	1000
3	{ Giulio Cesare . . . . . Leonardo da Vinci . . . . . Conte di Cavour	23 22 22	22.500	13/30.5.46/2 18/12 20/76 12/30.5	3/45	305 m/m	28.000 33.000	4	169 175	28.0	1000
1	{ Dante Alighieri . . . . . Roma . . . . . Napoli . . . . . Vittorio-Emanuele . . . . . Regina Elena	23.8 21.5	19.500 12.800	20/12.16/76 2/30.1 12/20.3 24/7.6 2/4.7	3/45	305 m/m	32.250	4	167	26.6	987
4	{ Regina Margherita . . . . . Benedetto Brin	20.2	13.400	4/30.5 4/20.3 12/16.20/76 2/4.7	2/45	250 m/m	22.000	2	1326	22.4	764
2	{ Amiraglio di S-nt Bon Emanuele Filiberto	18.00	9.800	4/25.8/15.8/12 8/57 8 2/37	4	250	20.000	2	130	23.8	826
3	{ Re Umberto . . . . . Sardagna . . . . . Sicilia	19.6	13.860	4/34.3 8/15.2 16/12	2	250	14.300	2	105	21	558
							18.000	2	122		733

17 Cuirasate, din cart. 6 de tip Dreadnought; iar trei — cele din urnă — vechi, servind mai mult ca păzitoare de coastă.

B. Cruceșătoare cuirasate

	Anul lansării	Viteza în mile	Tonej	Armamente	Tuburi de torpile	Cuirasa Turnului de comandă	Putere în cal	Lung.	Lărg.	Echipaj
4 {	1908			4/25 8/19			19000			
{	1907	23.4	10.200	18/7.6 2/4.7	3/45	250 m/m	23000	131	21	700
3 {	1899			1/25 12/20						
{	1902	19/20	7.400	14/15 16/76 6/4.7	4/45	159 m/m	14000	105	18	556
2 {	1896			12/15 6/12			13000			
{		19	6.500	14/5.7 12/3.7	4/45	150		99	18	480
1	1892	18	4.000	6/15 4/12		100	10600	100	14.7	305
Total 14 cruceșătoare cuirasate; unul protejat				6/5.7 2/3.7						

1) Scufundat de austriaci.

Cinci crucișătoare protejate: Marsala, Nino, Bixio, Quarto, Libia și Puglia. Primele trei sunt construite în 1912 și au un tonaj de câte 3.500 tone și o iuțală de 28 mile; iar ca armament, câte 6 tunuri de 15 sau de 12. Al patrulea fusese construit în 1912, pentru guvernul turc și apoi confiscat; are aceleași date ca și primele trei, însă, este armat cu 2/15 și 8/12. Al cincilea este din 1898, cu o viteză de 18 mile și cu un armament 6/12.

În afară de aceste vase, Italia mai dispune de:

- a) 40 contra-torpiloare cu tonajul variind între 300—700 tone și cu o iuțală între 28—30 mile;
- b) 69 torpiloare de clasa I-ia, cu tonajul variind între 150 și 260 tone și cu iuțeli, între 25—28 mile;
- c) 15 torpiloare de clasa a II-a;
- d) 20 submarine și submersibile.

* * *

În construcție sunt următoarele vase:

a) Patru mari cuirasate de tip super-dreadnought: Cristoforo Colombo, Marc Antonio Colonna, Francesco Morosini, Amiraglio Caracciolo.

Datele tehnice ale acestor vase vor fi: 30.000 tone, cu o iuțală de 25 mile, armamentul, 8/38; 16/15,2; 24/77,6 cuirasa turnului de comandă de 340 m.m.; 50.000 cai putere; 3 helici;

b) Șase mari contra-torpiloare cu următoarele date: 1.000—1.500 tone; 32 mile viteză; armament 3/12; 6/7,6, 4 tuburi pentru torpile;

c) Unsprezece torpiloare de clasa I-ia;

d) Patru submarine cu tonaje mari (7—800 tone).

Echipagiul flotei italiene, aflat în serviciu, se socotește a fi de aproape 45.000 de marinari, din cari aproape 2.000 ofițeri de diferite grade și funcții.

Capacitatea întregii flote este de 700.000 de tone, cu următorul armament:

101	tunuri de calibru	305	și mai mare	;
64	"	"	"	203
89	"	"	"	152

Total 254 guri de foc cu un calibru superior lui 152 m/m.

Dacă se socotesc toate gurile de foc, de orice calibru, de care dispune marina italiană, se trece de 600.

ARMATA DE AER

Reorganizarea serviciului de aeronautică militară datează de la legea votată la 27 Iunie 1912.

Un comitet consultativ al navigațiunii aeriene lucrează la cestiunile mari ale acestui serviciu. Comitetul se compune din: 1 general de divizie, ca prezident; doi senatori, 4 deputați, 4 ofițeri de armată de uscat, 3 ofițeri de marină, prezidentul Aero-clubului și prezidentul Turing-clubului, ca membrii.

Serviciile aeronautice cuprind:

1. Un batalion de specialități, à 5 companii pentru aerostație, sub conducerea trupelor de geniu. Acest batalion are următoarele atribuțiuni: *a)* Administrarea materialului aerostatic, producțiunea și aprovizionarea cu gaz hidrogen în uzina Borgo sau Giovanni, din Brescia; *b)* Serviciul parcurilor; *c)* Serviciul șantierelor și școlilor de pilotaj; *d)* Aplicațiunii fotografice; *e)* Construcțiunea localurilor pentru întreaga aeronautică; *f)* Secțiia aerologică pentru observările atmosferice; *g)* Aplicările radiotelegrafice;

2. Stabilimentul de construcții și experiențe aeronautice;

3. Batalionul de aviatori depinzând direct de inspectoratul general al construcțiunilor aeronautice și cu un efectiv de 44 ofițeri 17 subofițeri reangajați și 300 trupă. Acest batalion este împărțit în două companii, ce constituie grupul de manevră și un grup tehnic.

Acest batalion este însărcinat cu toate serviciile ce depind de aviație. Sediul batalionului este la Turino.

Grupul de manevră are sarcina manevrării aparatelor în diferitele școli și în escadrile; grupul tehnic, împărțit în biurouri, are în sarcina sa toate cestiunile tehnice, studii diverse, recepționarea aparatelor, ateliere, laboratorii aerodinamice, etc.

În următoarele localități se găsesc aerodromuri pentru școala de aviație: Aviano, Minafiori, Pordenone, Reale.

Escadrilele de aeroplane, schimbă adesea localitatea.

Dela 1 Ianuarie 1913 s'a înființat o școală de piloți-aviatori, destinată serviciului aviației militare. Durata acestei școli este împărțită în trei perioade: perioada I-ia este destinată instrucției teoretice și practice, la Turin, și are o durată de trei luni; a doua perioadă, care are loc în aerodromurile școalei, se numește perioada de în-

strucție practică a pilotajului și durează până la numirea candidatului ca „elev-pilot”; în sfârșit, perioada a treia, de instrucție complimentară, are loc la aerodromurile de școală și în localitățile unde sunt escadrile de aeroplane, și durează până la numirea elevilor-piloți, cu titlul de pilot brevetat. Aceste două din urmă perioade nu trec de 12 luni.

La această școală de piloți-aviatori au fost admiși, în prima perioadă, 50 ofițeri, aleși printre locotenenții cari au avut cel puțin doi ani în grad, și căpitanii cari au avut până la 5 ani în grad.

* * *

Prin decretul din 6 Iulie 1912, s'au stabilit indemnitațiile ce se plătesc aviatorilor:

1. Indemnitații de fiecare kilometru pentru ofițerii ce iau parte pe jos la experiențele și exercițiile, la mai mult de 5 klm. departe de garnizoană. Trupa primește: câte 0.50 subofițerii și câte 0.25 caporalii și soldații, pe zi.

2. Pentru ascensiuni și sboruri, se plătește: a) Un sbor în aeroplan 5 lei; pentru o durată mai mare de $\frac{1}{2}$ oră 10 lei; pentru o durată superioară de 2 ore, 20 lei; b) Pentru ascensiunile în dirijabil câte 5 lei; pentru o durată superioară unei ore, 10 lei; iar pentru o durată superioară de 3 ore, 20 lei; c) Pentru ascensiunile în baloane sferice libere, câte 5 lei; pentru o durată mai mare de 2 ore, 10 lei; iar pentru o durată superioară a 6 ore, câte 20 lei.

Aceleași indemnitații, reduse la jumătate, se dau și subofițerilor, iar caporalilor și soldaților, reduse cu $\frac{3}{4}$.

În afară de aceste indemnitații de sbor și ascensiuni, se mai plătește și următoarele indemnitații pe zilele de prezență: ofițerii superiori câte 3 lei; ofițerii subalterni câte 2.50; funcționarii civili câte 2.50.

Publicul italian se interesează foarte mult de această nouă armă. În anul 1912 s'a făcut o subscripție națională pentru aeronautică, și care a produs într'un timp foarte scurt $3\frac{1}{2}$ milioane. Din această sumă, mai mult de 2 milioane au fost întrebuințate la cumpărarea a 98 aparate, iar restul pentru construcție de dirijabile.

În toamna anului 1913, „L'Esercito Italiano”, anunță că s'au organizat 30 escadrile de monoplane, fiecare compusă din 7 unități, cu 4 ofițeri piloți și 4 ofițeri observatori. În plus materialul rulant necesar pentru a se da escadrilei o autonomie completă; în afară de aceste es-

cadrele monoplan, se organizase și escadrile biplane, destinate parcurilor de asediu și cetăților.

La acea dată, armata italiană dispunea de 175 piloți pentru aeroplane; azi, desigur, că se poate conta pe cel puțin dublu.

Pentru prima dată, la manevrele italiene din 1913, s'au întrebuițat și aeroplane. Unul din partide avea două escadrile, Blériot și Farman, celălalt partid avea o escadrilă Nieuport și un dirijabil. Cu toate condițiunile atmosferice nefavorabile, recunoașterile au dat rezultate foarte bune.

Până acum, majoritatea aparatelor sunt de construcție franceză; câteva case de construcție italienești, au început fabricarea lor și în țară.

Tipurile de dirijabile adaptate în Italia sunt de trei feluri: P. (mic); M. (mijlociu); G. (mare). Primul tip are, în medie, 1.200 metri cubi și o înălțime de 50 klm. pe oră; al doilea tip are 1.200 m. cubi și atinge 70 klm. pe oră; tipul al treilea este cel mai mare—22.000 m. cubi. Nacela tipului mic, este deschisă și construcția așa fel, încât să poată, la nevoie, să plutească pe apă. Nacela tipului mijlociu este complet închisă și este construită în tuburi de oțel. Are numeroase ferestre, dar pasagerii sunt foarte bine instalați și complet apărați contra curentului de aer și intemperiilor.

Dirijabilele de cari dispune armata italiană sunt:

Numele sau felul anul construcții	Cubajul	Înălțimea	No. Motoarelor	Puterea în cai în total	Elice	Înălțimea	Grosimea	Înălțimea	OBSERVAȚII
G. 1914	20.000	90	4	1000	2	100	20?	27.6	(Se construște după planurile inginerului cap. Verduzio.
V. 1914	14.650	90	4	1000	2	90	-	26.5	
2 dirijabile tot de tip G. în construc.	—	—	—	—	—	—	—	—	date necunoscute
M/1912/12	12.100	70	4	500	2	83	17	29	La 27. VIII. 913 a făcut o călătorie de 850 km. trecând Apeninii la 1800 m. înălțime. În 21 ore a străbătut 4000 km. Bologna, Campalio-Turin-Venecia-Torriano.
P./1913	4.700	60	2	160	2	63	12	21	3. VIII. 913. în 17 ore Bologna-Moden-Ancona—810 km.
P./1912	4.700	60	2	160	2	63	12	21	Nacela de lemn.
P./1911	4.400	52	1	120	2	63	11.6	20	Nacela de lemn.
P./1910	4.400	52	1	120	2	63	11.6	20	a luat parte la campanii din Lybia.
P./1907	4.200	52	1	100	2	60	11.6	18	
Parseval 1912	9.600	69	2	360	2	85	11.6	22.5	
M./1913	12.200	70	4	520	2	83	17	27	} Ambele p. marină
M./1912	12.200	70	2	500	2	83	17	29	
Leonard da Vinci 1910	3.265	40	1	40	2	40	14	—	
Ausonia bis 1910	1.500	40	1	55	1	37	8.25	—	
Italia II 1913	2.616	40	1	50	2	50	10.5	—	

Total 11 dirijabile bune; două în construcție și trei — ultimele — neputând fi folosite de cât rare ori.

Pentru adăpostirea acestor dirijabile, Italia posedă următoarele hangare: Milano, unul de lemn. Verona, Venecia (sunt două), Ferrara, Ancona, Lago di Bracciano (sunt două, unul de lemn), Turin, Tripolis, Alexandria, celelalte toate sunt de fier.

CAPITOLUL II

OPERAȚIUNILE

OPERAȚIUNILE PE TEATRUL DE EST, AUSTRO-GERMANO-RUS

La 1 Februarie, situațiunea trupelor adverse pe frontul de Est eră cum se arată în schița dela pag. 104, la care adăogăm explicațiunile următoare:

a) Germanii avusesse succese în Prusia Orientală și credeau că le vor putea desăvârși;

b) Atacurile germanilor spre Nord-Vestul Poloniei rusești făceau să se creadă că aceștia urmăreșe spargerea centrului rusec. Aci rușii se întăreau și dădeau atacuri îndârjite;

c) Spre Vest și Sud-Vest de Varșovia se făceau mai mult atacuri locale cu caracter demonstrativ;

d) În Galiția se înlinsese ofensiva rusă spre Carpați; iar Austro-Germanii, fără a arătă vreo tendință ofensivă, rezistau cu îndârjire tendinței rusești de a ocupă creasta Carpaților;

e) În Bucovina, trupele austro-ungare dădeau o mai mare intensitate atacurilor lor.

Operațiunile cari au avut loc dela 1 Februarie la 30 Iunie, adică timp de cinci luni, se pot împărți astfel:

1. Operațiunile în Prusia Orientală și Curlanda;
2. Operațiunile în Polonia;
3. Operațiunile în Galiția și Bucovina.

După 1 Iulie nu numai că ofensiva austro-germană continuă cu succes în Galiția și Polonia Sud-Vestică, dar încă se pronunță o ofensivă generală germană în Curlanda, în Prusia Orientală și în Polonia Nord-Vestică, înlensită mult prin o mișcare generală de retragere a armatelor rusești pe altă linie de rezistență. Aceste din urmă operațiuni le vom trată la sfârșit, sub titlul de „*ofensiva generală austro-germană după căderea cetății Lemberg*”.

1. Operațiunile în Prusia Orientală și în Curlanda¹⁾

În volumul I, la pagina 353, spuneam: În ultimele zile din Ianuarie și primele din Februarie, rușii au su-

SCHIȚA A.

1) A se consulta Harta respectivă din volumul 4 și schițele respective din acest volum.

ferit o serioasă înfrângere în Prusia Orientală și că urmărirea germanilor continuă cu hotărâre în Suwalki Wladislawow. La încheierea aceluia volum nu se putea spune mai mult, nefiind știri sosite până în momentul punerii sub presă a lucrării.

Să urmărim acum modul desfășurării, în general, a acestor operațiuni.

În Prusia Orientală se află, la începutul luni Ianuarie, armata a X-a rusă (5—6 corpuri de armată), având în față armata a VIII-a germană, sub generalul von Below (6—8 Divizii).

Armata generalului von Below, simțindu-se inferioară, a ocupat regiunea lacurilor Mazuriene, dincolo de linia râului Angerapp și orașul întărit Loedsen. Aci au rezistat germanii luptor atacurilor executate de ruși dinspre Lasdehnen, Loetzen și Dahrkehmen.

Pe la sfârșitul luni Ianuarie, germanii, terminând în interiorul țării alcătuirea mai multor corpuri de armată (formate 50% din landwehr, 25% landsturm și 25% voluntari), le-au transportat cu repezițiune și secret în Prusia Orientală, sub conducerea generalului Eichorn. La 25 Ianuarie, când Rușii începură să-și dea seamă că în fața lor se găsească forțe superioare, se hotărâse a se retrage însă germanii, începuseră deja mișcările pregătitoare pentru executarea ofensivei. Mișcările au început simultan la Sud, cu direcțiile generale Johanisburg, Lyck și la Nord cu direcția generală Gumbinnen—Wirballen.

La 26 Ianuarie, trupele generalului Litzmann (un corp de Landwehr, formație nouă), după ce străbătuseră pădurea Johanisburg, înaintară spre S.-E., iar în ziua de 27, alte coloane au început înaintarea peste Bialla, spre Lyck. Rușii sunt respinși cu mari pierderi.

În același timp, coloanele dela Nord, respingeau pe ruși în direcția Pilkallen. Printr'un marș forțat, germanii ajung, în ziua de 28 Ianuarie, linia Pilkallen-Vladislawow, iar în ziua de 29 Ianuarie, pe șoseaua principală Gumbinnen—Stollupoenen—Wylkowyski (Rusia). În fața acestei înaintări, flancul drept al armatei rusești (corpul 10) se retrage cu mare iușeală către Est, spre Niemen, descoperind flancul drept al corpului vecin, care fiind surprins, a fost aproape distrus, în localitățile Eydkuhnen, Wirballen și Kibarty.

În timp ce între 26—29 Ianuarie coloanele germane înaintau victorioase la Sud și Nord, urmărind pe ruși în retragere spre Suwalki și spre Augustowo, la centru, rușii cari se apărau în fața liniei Angerapp—Loetzen au început a se retrage spre Est, urmăriți de armata generalului von Below, (ce rămăsese până atunci în re-

zervă). Trupele rusești de aci, (în mare parte trupe siberiene), au încercat cu multă bravură o ultimă rezistență, timp de 5 zile, pentru a permite concentrarea trupelor rusești în regiunea Suwalki—Augustowo.

În cele din urmă, intervenind și parte din trupele coloanei de Sud germane, care venea dinspre Johanisburg (divizia Falk), ei s'au retras spre Est.

La 2 Februarie, rușii părăsiră complet Prusia Orientală.

Armata a 10-a rusă a continuat, în zilele dela 6—9 Februarie, retragerea spre Est și S.-E., la adăpostul celăților de pe Niemen, Bobr și Narew. Germanii au urmărit cu parte din forțe spre Niemen, în regiunea Kownó-Olita, spre Nord de Grodno și cu grosul forțelor spre Ossowetz, Lomsa și Ostrolenka, dându-se multe lupte.

La Nord, în regiunea Kowno-Olita, unele avantgarde rusești atinsese Niemen între 6—9 Februarie, iar la Sud de Bobr și Narew, precum și pe drumurile Prasnitz—Plonsk, se încinsese lupte între trupele adversare, cu avantaje pentru germani, cari ocupară Prasnitz, însă, cu mari pierderi. La această dată, ofensiva germană din Prusia Orientală atinsese maximul ei de succes. Dela acest succes și până în Iunie curent, germanii, deși mai au pe ici-colea câte o izbândă, însă, în general, pierd neconștient din terenul câștigat și nu mai pot atinge nimic din proiectele ce vor fi urmărit prin aceste operațiuni; în special, nu reușesc a pune stăpânire pe linia Varșovia—Petrograd și nici a face pe ruși să tragă din rezervele dela Varșovia.

În acest timp au, însă, germanii succes la extrema dreaptă rusă, cum vom vedea mai jos, la operațiunile în Curlanda.

Încă dela 13 Februarie, germanii se găseau aci în defensivă mai pe tot frontul. Rușii au pronunțat o viguroasă ofensivă la Nord, pe drumurile Simno și Sereye și la Nord de Grodno, cecece a forțat pe germani a se retrage.

La 22 Februarie, avantgardele germane erau hărțuite în pădurile Augustowo și în regiunea la Vest de Niemen, pe linia Marianopol—Serny, unde cavaleria rusească a luat o parte din coloanele germane de aprovizionare.

În fața localității Ossowetz și în regiunea respectivă dela Vest și Est, germanii au adus puternice coloane, precum și artilerie grea, însă, toate încercările lor de a trece Bobr și de a ocupa Ossowetz, au dat greș. Se pare că numai la Ossowetz au luptat 3 corpuri de armată germane. Pe Narew, succesele germane au fost de scurtă durată, pierzând Prasnitz și fiind siliți a se re-

trage înspre Chorseli-Mlawa-Kolno-Mysehinez. Cavaleria rusă a operat cu multă bravură în urmărirea coloanelor germane.

Rușii au format pe acest front o nouă armată (XII), sub generalul Plehwe.

În general, în acest timp, germanii pierd teren continuu între Kowno și Varșovia.

Cronologia luptelor mai principale prin care au trecut adversarii în acest timp și în aceeași parte de front, s'a petrecut astfel:

Între 20—22 Februarie, germanii au concentrat o parte din forțele ce se retrăgeau dinspre Grodno și alte trupe sosită din interiorul țării, în regiunea Neidenburg-Willenberg și au pornit o ofensivă pe frontul Mlawa—Chorseli, oprind, astfel, retrăgerea trupelor germane înfrânte la Prasnitz.

Până la 23 Februarie se putu face o grupare de forțe germane în regiunea Suwalki—Augustowo, cu care forțe, în ziua de 24 Februarie, au reluat ofensiva contra corpului 3 rus, ce urmărea dinspre Simno în direcția Lodsyeje. Acest corp se retrase, descoperind, astfel, dreapta corpului II rus, ce urmărea pe linia Ratski—Gib—, care fu atacat în regiunea Seyni-Ratski și respins cu pierderi. La 27 Februarie, rușii se retrag în regiunea Lipsk, fără a fi urmăriți de germani, cari, probabil, erau sileți de puteri și nu dispuneau de trupe proaspete. În zilele de 2 și 3 Martie, corpul generalului Litzmann a executat puternice contra-atacuri la Nord de Prasnitz și Grudusk, însă, au fost respinse de ruși.

În restul luni Martie nu s'au mai dat lupte mari, ci numai atacuri și contra-atacuri cu alternative de succes care nu au putut schimba situația generală, afară de operațiunile din Nordul Poloniei Orientale, arătate mai jos. Probabil că ploaia și desghețurile au împiedicat mult operațiunile în acest timp. Luptele de artilerie, și mai ales raidurile de aeroplane, (grupe de câte 12—15), s'au executat cu aceeași putere ca și la început, însă, tot fără influență asupra situației generale.

În cursul luni Aprilie s'au dat diferite atacuri des-cusute de ruși în regiunile Suwalki și în pădurile dela Est și Sud de Augustowo și pe Narew, însă, numai cu rezultate locale.

Această situațiune rămâne aproximativă până la 15 Iunie.

Să vedem ce s'a petrecut în acest timp în Kurlanda: În primele zile ale luni Martie, sosesc știri că trupe

nou rasești înaintează spre granița de N. a Prusiei Orientale, în direcția Memel și spre Tilsit, în Curlanda. La 3 Martie un detașament rusec intră în Memel și altul a ocupat Langszorgon. Toate aceste mișcări par a fi avut ca scop să amenințe spatele trupelor germane în regiunea Suwalki-Augustowo, silindu-le a părăsi teritoriul rusec. Operațiunile acestea, însă, nu s'au executat cu trupe suficiente, astfel că, la 10 Martie, detașamentul dela Memel, atacat de germani și de flotă, s'a retras la Krotlingen; iar trupe germane au înaintat pe litoralul rus, la Polangem.

În prima chenzină Aprilie, se semnaleză operațiuni germane în regiunea Dunaburg—Libau, cu totul excenrice față de lungimea enormă a frontului.

Se pare că germanii au avut aci o divizie și jumătate de infanterie și 4 divizii de cavalerie, împărțite în trei grupe, astfel:

Grupul principal (General Janichky) a înaintat spre Nord și a avut ciocniri la Chawly;

Grupul din stânga a operat spre Libau, unde a avut ciocniri și a suferit pierderi, fiind atacat pe apă și din trei direcțiuni pe uscat;

Grupul din dreapta avea misiunea să acopere spre Rosieni operațiunea grupului principal.

De aci germanii aveau intențiunea să înainteze spre Nord, să ocupe Riga și apoi să se rabată spre Kowno, însă, contra ofensiva rusă dinspre Riga și Ponewyetz a cpril pe germani, silindu-i a se retrage, în unele părți.

Până în primele zile ale luni Mai germanii, întăriți, cum arătarăm, se găseau dincolo de drumul Libau, (100 km. la Nord) Moszeiky, Schawli și râul Dubisa, însă, în urma întăririlor primite de ruși, a început să se accentueze înaintarea lor spre Dubisa. Germanii, prin contraatacuri și rezerve aduse dela alte coloane, au reușit, totuș, să mențină regiunea ocupată, și mai ales să mențină capetele de pod dela Sawdyniki și cele din regiunea Kurtowiany. (16 km. departe de Szawli). În ultimele zile din Mai și primele zile din Iunie, Germanii au pronunțat o acțiune demonstrativă spre Sud-Vest de Szawli și o mișcare de încercuire la Est de Dubisa, dar aceste mișcări au fost preîntimpinate la timp de ruși, silind pe germani a-și retrage aripa stângă pe frontul Zogeni—Betigolie, la Est de Rossieny.

În prima chenzină Iunie, luptele ce s'au dat ici-colea au un caracter local.

În schița dela pag. 142 se poate vedeă, în trăsuri generale, modul cum au înaintat germanii dela Maiu până la 15 Iunie.

Se pare că până la 15 Iunie germanii au mai întărit aceste trupe până la aproximativ 4—5 corpuri de armată.

Cunoscând bogăția regiunii și lipsa de comunicațiuni, germanii s'au hotărât a ține aceste regiuni nu numai din punctul de vedere al tendinței de a amenința pe aci și comunicațiunile dreptei rusești spre Kowno, dar și pentru a trage de aci provizii. În acest scop, au adus aci convoiuri întregi de camioane-automobile și au construit o cale ferată ce leagă Memel cu Libau. Poate că aceste operațiuni au și scopul de a menține neutralitatea țărilor Scandinave.

Operațiunile dela 15 Iunie până la 1 August se vor vedea în ultimul capitol.

2. Operațiunile în Polonia.

În cursul lunii Ianuarie am lăsat aci următoarele armate rusești:

- A. II în Polonia Nordică;
- A. I în Polonia Nord-Vestică;
- A. III înapoi de Bzura și Ravka;
- A. IV (Ewert) înapoi de Pilitza și Driemska;
- A. IX (Lecinsky) înapoi de Nida.

În fața acestor armate se găseau trei grupe de armate aliate, întinse dela Thorn până la Cracovia.

Operațiunile din această lună, arătate, în general, în Volumul I, au fost următoarele:

a) Incercările germanilor de a trece pe malul stâng al Vistulei, între Dobrshin și Wischegrad și invers ale rușilor, de a trece pe malul drept;

b) Lupte în Nordul Poloniei, pe frontul Lipsca, Serpez, Byeshun, Radzanow, Mlava;

c) Lupte la Vest de Varșovia, pe liniile Bolinow—Sucha—Lowicz—Skienievyce—Gradisk;

d) Înaintare de trupe germane în direcția Radom, pentru a opri pe Ruși dincolo de Lysa-Gora;

e) Grămădiri de trupe austro-germane spre Tarnow și oarecare rezistență a lor în Carpați;

Operațiunile ce s'au petrecut în Polonia rusă, dela Februarie la 15 Iunie, nu au schimbat cu nimic situațiunea generală descrisă mai sus, așa că pot fi caracterizate ca niște lupte de interes local; lupte pentru menținerea spiritului și energiei războinice; lupte demonstrative, mai ales în Nordul și Sudul Poloniei ruse, în legătură cu luptele demonstrative din Prusia Orientală și cu cele decisive din Galiția.

Pentru a se urmări, însă, operațiunile pe întregul teatru de operațiuni din Est, descriem în rezumat, pe luni, operațiunile ce au avut loc aci.

Februarie și Martie:

La Nord de Vistula. Dese atacuri germane la Os-sowelz.

O coloană secundară germană a înaintat spre Lomscha și alta mai principală spre Prasnitz, în legătură cu trupele germane ce erau călare pe Vistula. S'a descris sumar operațiunile acelor coloane în paginile precedente.

La început, situațiunea rușilor parecă critică, însă, prin întăriri sosite, coloanele germane au fost respinse.

Între 23—25 Februarie, germanii, urmăriți de ruși, fac față, prin lupte crâncene, acestor atacuri, în special, în regiunile Mlawa—râul Omulew; iar aviatorii germani contribuiesc și ei mult la recunoașteri și dezordine în regiune și asupra trupelor. S'au observat aci atacuri germane cu trupele în rânduri strânse, ceea ce presupune slaba disciplină a noilor formațiuni.

Au mai fost atacuri, fără importanță, pe dreapta Vistulei, în regiunea Plosk.

La Sud de Vistula:

Pe Bzura, mișcări de trupe. Se crede că s'au retras trupe de aci, ducându-le în Nordul Poloniei, în regiunea Prasnitz.

Pe Pilitza, la Vest de Nowo Niaslo, lupte fără caracter hotărîtor. Terenul fiind înghețat, trupele n'au putut face lucrări pentru menținerea pozițiilor câștigate și astfel, după câtvă timp, le-au pierdut.

Dese lupte de artilerie.

Aprilie, Mai și Iunie:

La Nord de Vistula:

În regiunea Bjelsk—Plosk beligeranții s'au întărit puternic.

Escadrilele aeriene și artileria au lucrat activ și fără întrerupere, însă, cu efecte locale.

Bateriile dela Nord de Praschnitz au provocat, din când în când, lupte, urmate totdeauna de atacuri de infanterie, meru respinse.

Câteva ciocniri, de mică importanță, au avut loc în jurul pozițiilor ocupate de adversari la Praschnitz și la Sud de Mlawa.

La 4 Iunie, Germanii au făcut o încercare mai serioasă asupra pozițiunii rusești dela Jednorosez (Sud de

Chorsele, executând un puternic foc de artilerie cu un număr mare de baterii.

La Sud de Vistula:

A acțiuni serioase ofensive ale rușilor pentru a trece Bzura și lângă Blogoe (Est Piotrokow), însă, au fost respinse de germani cu mari pierderi.

Sfârșirile ușoare ce făcură rușii pe Bzura și Rawka, între 27—30 Aprilie, par a fi avut ca scop să vadă dacă germanii n'au slăbit frontul, prin deplasări de trupe pe alte fronturi.

Până la 3 Mai, succesele austro-germanilor din Galiția, au obligat la retragere și trupele rusești din Polonia sudică, astfel, că la acea dată frontul rusesc ajunsese pe linia Inowlodz-Gelniov (12 km. E. de Opotschno), Suchednew (24 km. N.-E. de Kielce), pădurile dela E. de Kielce și Klimontow, în legătură cu frontul rusesc din Galiția, a cărui dreaptă se găseă în colțul format de San și Vistula.

În a doua chenzină Mai, pe Bzura și Rawka, trupele germane au atacat în câteva rânduri pozițiunile rusești, servindu-se de gaze asfixiante, însă, toate aceste atacuri —ca și cele dela Nord de Vistula—n'au avut nici un rezultat asupra situației generale. Se spune că pretutindeni contra-atacurile rușilor au produs pierderi simțitoare germanilor.

În zilele de 29 și 30 Mai au avut loc lupte cu caracter mai hotărâtor între Bolinow și Sochazew, pe Bzura și Rawka reușind germanii a face o mică spărtură în frontul rusesc. Contra-atacurile rusești, pentru a scoate pe germani din pozițiunile cucerite, au fost zădarnice.

Pe Bzura și Rawka, germanii au atacat din când în când, pozițiunile rusești în diferite puncte, probabil, cu intenția de a ține fixate trupele inimice de aci. Deși luptele sunt mici, totuș, artileria face mare întrebuințare de munițiuni.

3. Operațiunile în Galiția și Bucovina¹⁾

La pag. 352, din Volumul I, arătam că la finele luni Ianuarie, Rușii aveau în Galiția și Bucovina următoarele trupe;

A. V-a, Generalul Balcko Dimitriew, înapoia Dunajetzului;

A. VIII-a, Generalul Brussilow, înapoi de Wisloka și de Carpați.

1) A se consulta Harta din Vol. 1 și schițele din acest volum.

Corpul de Stry, ca legătură între armatele din Galiția și Bucovina;

Corpul de blocare din jur de Przemysl;

Corpul de ocupație din Bucovina.

Mai arătam că cetatea Przemysl rezistă, că rușii, cu toate acestea au înțins activitatea lor în Carpați pe un front de peste 150 km., între Dukla și Wikow, că forțe rusești au fost respinse la Sud de Nadworno și la Nord de Delatyn, și că în Bucovina, rușii, deși la începutul Ianuarie, au avut oarecari succese, totuși, către finele Ianuarie, au fost respinși.

Operațiunile din Galiția și Bucovina dela 1 Februarie la 16 Iunie, prezintă două faze bine distincte:

A. *Operațiunile ofensive ruse* (1 Febr.—30 Aprilie);

B. *Operațiunile ofensive austro-germane* (1 Maiu—15 Iunie).

A. *Operațiunile ofensive ruse* (1 Februarie—30 Aprilie).

Pen'ru a începe descrierea operațiunilor ulterioare, mai completăm cu următoarele date: la finele Ianuarie și începutul lunii Februarie, cele mai înaintate trupe rusești din Galiția erau spre Vest de Byalla (afluent pe San), Wissowa (Sud de Gorlice), Dukla, Sztropko, Lupko, Uzsok, Wysocko Sud de Stry, Delatyn, Kolomea și Nord de Prut, în Bucovina. În cea mai mare parte din aceste puncte, rușii au respins dese și impetuoasele atacuri ale austriacilor, afară de cele din regiunea Tukla, Stanislau, unde rușii fusese respinși.

La 16 Februarie a sosit pe Nistru, la Kalicz, Maryanopol și Nisniow, un număr oarecare de divizii din armata de Odessa, și s'a reluat ofensiva, reocupând Stanislau și respingând puternica rezistență austriacă până la Nord de Nadworno.

Mai spre Sud-Est rușii au cucerit Kolomea și Sadagora.

Să se observe că dese atacuri din această perioadă ale austro-germanilor în Carpați și Bucovina, coincid cu mișcările ofensive germane din Prusia Orientală. De aci e ușor de dedus că germanii au urmărit că aceste ofensive simultane, la aripele frontului rusesc, să slăbească rezistența dela centru de pe linia Vistulei.

În a doua chenzină Februarie, cu toate că zăpada ajunsese până la brâu în unele părți și cu toate că gerul atinsese 25 de grade, totuși, au fost serioase luple în Galiția și Bucovina, cari, în general, au rămas favorabile rușilor, însă cu mari sacrificii. Din cele mai principale cităm:

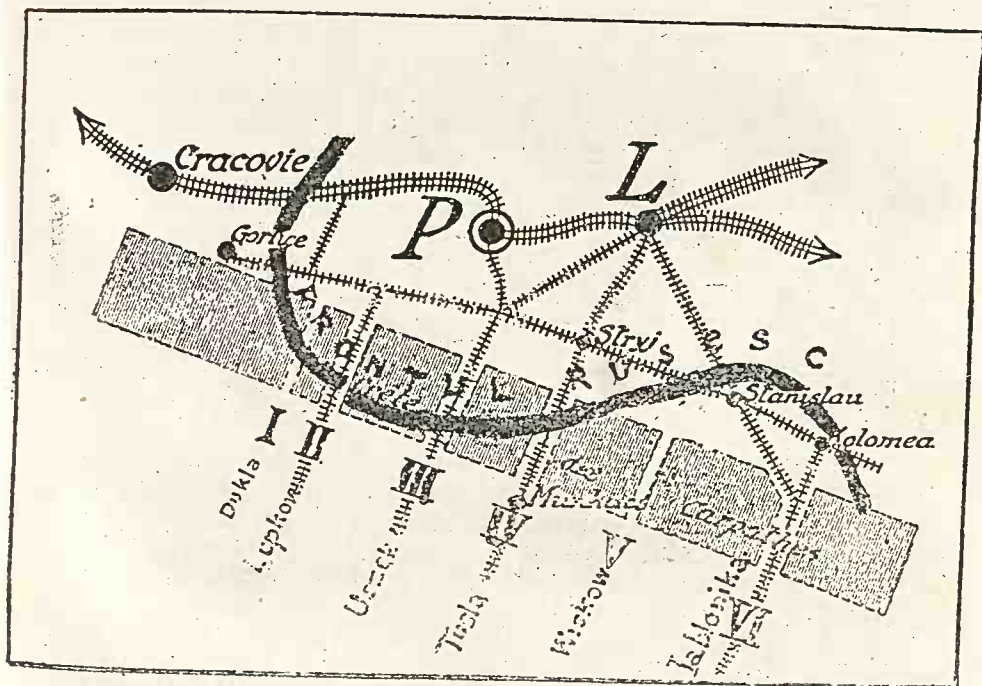
24—25 Februarie. Armata a IV-a austriacă a atacat înălțimele dintre râurile Biälla și Ropa (direcția Gorlice), însă a fost respinsă.

25 Februarie. Austriacii au atacat spre Nadworna (40 km. V. de Kolomea), cu alternative de succes și înfrângeri.

26 Februarie. Austriacii au reușit a trece Secova (15 km. S.-E. de Gorlice) prin atac de seară și noapte, însă, a doua zi, rușii i-au respins.

26 Februarie. Austriacii au reușit să ocupe oarecari pozițiuni ale rușilor pe drumul Cisna-Baligrod, însă, a doua zi, au fost respinși, iar rușii au înaintat, cu mari pierderi, în zilele următoare, și și-au asigurat stăpânirea pasului Lupkow.

SCHIȚA B. 1)

În acest timp, rușii au oprit, cu mari pierderi, ofensiva a iașilor în regiunea Zavadka (18 km. Est de Turka) și Rosanka (27 km. S.-E. de Skola).

27—28 Februarie. Au avut loc lupte sângeroase la Lupkow și Nieskow, cari s'au terminat cu succes de partea rușilor. Pe linia Rabe—Radzlyowo-Wiskowo, austriacii au căutat să spargă frontul, pentru a contrabalansa în succe-

1) Vezi observația 9 dela pag. 147.

sele dela Lupkow, însă, au fost respinși cu mari pierderi. 28 Februarie—3 Martie. Austriacii au atacat spre Nieswiska (30 km. N. de Kolomea), însă au fost respinși cu pierderi. La E. de linia Stanislau—Kolomea, de asemenea austriacii au atacat, însă, au fost respinși și împinși până la Ottynia și au pierdut pozițiunile întărite dela Tarnowice-Polno.

La începutul lunii Martie, Rușii posedau din lanțul principal al Carpaților, regiunea Dukla, formând aci un unghiul ieșind față de frontul dela Nord și dela Est. Ținta lor a fost ca, înainte de topirea zăpezilor, cari ar fi făcut drumurile impracticabile, să ocupe toate culmile dominând Ungaria și, în special, să atace între Lupkow Uzsok și să demonstreze spre Bartfeld.

În special, în ziua de 11 Martie, rușii au obținut un însemnat succes în regiunea gâtului Lupkow, unde au luat cu asalt o foarte importantă pozițiune austriacă, pe marea creastă a munților Beschizi. În privința luptelor date aci, comunicatul rusec—nedesmințit de cel austriac—arată următoarea parte caracteristică a felului luptelor ce se dădeau pe această parte, că: infanteria rusească, forțând pădurea apărută cu bariere de sârmă și înconjurată cu mai multe etaje de tranșee (lucru posibil numai în teren cu pante mari), a înaintat până la pozițiunea principală a inamicului, și, după ce a bombardat-o cu tunuri lărate pe brațe, la o distanță de 600 pași, a trecut peste adânci șanțuri cu palisade, a luat lucrările organizate cu blindagii solide și prevăzute cu apărări interioare. Austriacii au dat mai multe atacuri, cu destulă tărie, în rânduri strânse, însă au fost respinși nimiciți de foc și de lovituri cu baioneta”.

Mai la Est, pe frontul Koziowo-Wisocko, austro-germanii au continuat cu atacurile lor. În această parte a frontului, unde operă o armată de Sud germană de aproape 3 săptămâni, cu rare excepții de succes, rușii s’au mărginit numai în a respinge atacurile adversarului, menținându-se în defensivă.

În Galiția de Est, austriacii s’au menținut în regiunea dela Nord de Kolomea—Snyatin, în apropierea Nistrului, pe care, din când în când, încercau să-l treacă cu detașamente relativ slabe. O asemenea încercare, executată de un batalion în ziua de 13 Martie, lângă Zezava, (11 km. la E. de Korodenka), a fost plătită cu pierderi colosale.

În Bucovina, austriacii au reușit, în zilele de 11 și 12, să respingă forțele rusești la N. E. de Cernăuți. În această parte, austriacii s’au menținut încă pe malul stâng al Prutului și în regiunea localităților Mahala și Rozancia.

Totuș, se părea, că și aci, ca pe tot frontul, rușii se pregăteau a întreprinde o acțiune mai puternică:

La 15 Martie, trupele rusești au reînceput atacul în direcțiunea Baligrod, învăluind pozițiunea inamicului. Acesta, însă, a opus o rezistență din cele mai înverșunate, aducând pe frontul din direcțiunea Bartfeld—Uzsok, tot ceea ce a putut, chiar și trupe germane și numeroasă cavalerie descălicată. La 23 Martie, adică 18 zile după începutul ofensivei rusești, rușii cucerise lanțul principal al Carpaților, pe frontul Sud de Lupkow—Volocz, pe o lungime de 115 km. Luptele ce s'au dat după această isbândă au avut mai mult caracterul unor acțiuni de detații, pentru consolidarea celor obținute.

La 3 Aprilie, acțiunea din Carpați, a fost concentrată în direcțiunea Rostok. Aliații, cu toate pierderile enorme suferite, au dat, în cursul acelei zile, multiple atacuri contra înălțimilor ocupate de ruși spre răsărit de Telepocz.

Față de această acțiune puternică, toate celelalte întreprinderi pe restul frontului galițian, prezintă o mică importanță, deși fiecare din ele au fost extrem de sângeroase.

Astfel, la Estul regiunii Cieczkowice (între Tarnow și Gorlice), la 1 Aprilie, s'a dat o înverșunată luptă, în care rușii au reușit să cucerească cu baioneta două linii de tranșee austriace, puternic organizate, cu diferite obstacole de sârmă și minări.

În regiunea Stry, trupele de Sud germane, au continuat să păstreze activitatea ei ofensivă ca și la început, atacând, aproape zilnic, fără, însă, a putea scoate pe ruși din pozițiunile lor,—de altfel—mai favorabile decât ale germanilor. Unele succese, cum a fost de exemplu cel obținut la 6 Aprilie asupra pozițiunilor dela Presomwezik (la Sud de Kosiuwka), sunt numai temporare, rușii reocupându-le mai totdeauna prin contra-atacuri executate cu forțe superioare.

Asediul și capitularea cetății Przemysl

În timpul când se petreceau luptele din Carpați, în spatele frontului rusesc se găsea cetatea Przemysl, asediată de către ruși.

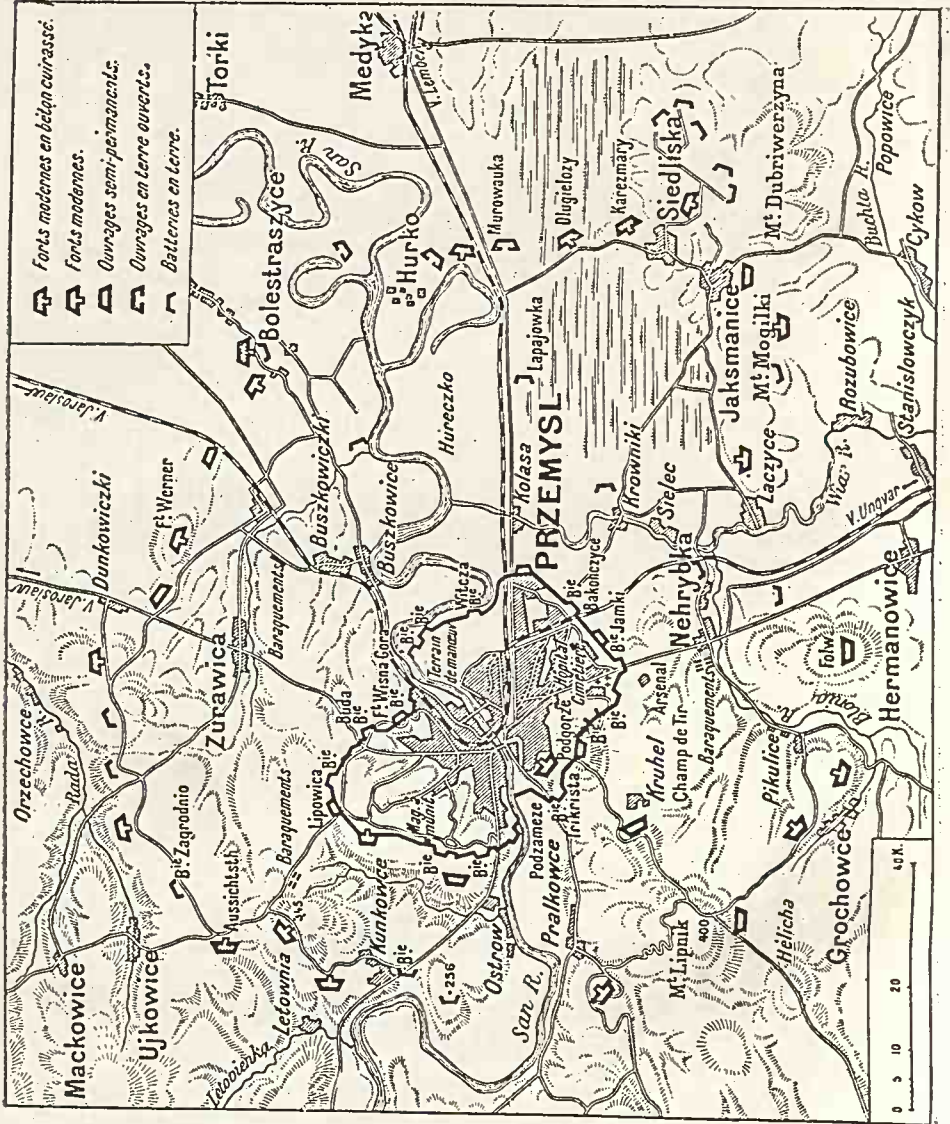
Przemysl a fost înconjurat pentru prima oară de către ruși în prima chenzină Septembrie 1914. La 10 Octombrie, din cauza marei bătălii de pe San, rușii au fost nevoiți a recurge și la forțele de aci, și deci frontul de Vest a fost despresurat și lăsat liber.

În timp de patru săptămâni, cât au ținut acolo lupte, garnizoana cetății Przemysl a avut timp să se aprovizioneze și să se întărească.

La finele lui Octombrie, austriacii fiind bătuți, s'a putut relua învestirea cetății Przemysl, pornind coloane

SCHIȚA C.

ruse din direcțiile Lemberg, Rava-Ruska, Iaroslav și Stry. Totuș, învestirea nu s'a putut face ușor, din cauza cavaleriei și coloanelor inimice, cari atacau dinspre Stryj și

Lambor, amenințând căile de comunicație cu Lemberg și Tarnopol. În urma unor serioase bătălii, au fost respinse trupele exterioare austro-ungare și astfel s'a putut investi cetatea Przemysl până la 21 Noiembrie.

Trupele de apărare ale cetății erau sub comanda generalului Kusmanek, iar trupele asediatoare sub comanda generalului Selivanof.

Cetatea se compunea din forturile și împrejurimile arătate în schița C de aci.

Încă din primele zile Ianuarie a început să se simtă lipsa de hrană la populație și chiar la trupă. Pâinea a început să lipsească, fiind complet înlocuită cu pesmeși; zahărul înlocuit cu zaharina, carnea lipsind, a început a se tăia cai (9.000 cai s'au tăiat), chiar câinii și pisicile s'au tăiat. Obiectele de tot felul au început să lipsească. Populațiunea din împrejurimi a început să sufere, neputând duce sau aduce nimic din oraș. Unele jurnale au încetat de a apărea din lipsa de material. În acest timp, aviatorii au adus serioase servicii, atât în ceea ce privește legătura cu exteriorul, cât și în ceea ce privește unele a-provizionări.

Agonia cetății a început să se simtă la 13 Martie, când austro-germanii au pierdut pozițiunile dela Mackowice, la 5 km. de cetura exterioară. Dela 14—17 Martie, infanteria rusă a ajuns până la bătaia armei pe o bună parte din sectorul de N. al cetății. În ziua de 17, au pornit din cetate trei baloane, transportând documentele și finanțele cetății, însă din cauza vântului, au fost duse pe teritoriul rusesc.

La 18, seara, s'a ținut un consiliu de războiu, hotărîndu-se o ieșire în masă, pentru a se deschide un drum spre Carpați. Generalul Tamassy, însărcinat cu această ieșire, a obiectat spunând că nu poate compta decât pe 25.000 oameni, și că mulți din caii cavaleriei lipsesc.

La 19 Martie, dimineața, o masă de 43.000 oameni a început ieșirea. Prima linie rusă spre Medyka, a fost respinsă, înaintând spre Motsiski.

Aci, coloanele austro-ungare au fost întâmpinate de puternice focuri de mitraliere și artilerie, omorând primele rânduri; iar următoarele fiind silite a se retrage în cetate. În această încercare au pierdut austriacii 20.000 oameni.

În această zi trupele ruse au ocupat orașul Krassitschnil, pe San, la 8 km. de Przemysl.

În ziua de 20 Martie, Generalul Kusmanek a distribuit oamenilor toate proviziile disponibile.

În ziua de 21, un consiliu suprem de războiu a luat hotărîrea capitulării și a distrugerii materialelor și forturilor înainte de predare.

În aceeași zi, după terminarea distrugerilor, parlamentarii austriaci au anunțat capitularea cu oarecare condițiuni, pe care n'a voit a le primi generalul Selivanoff.

În fine, până a doua zi seara, după multe discuțiuni, s'au admis condițiunile puse de ruși și s'a hotărât ca în ziua următoare, la ora 3, trupele ruse să intre în cetate.

Garnizoana cuprindea: 9 generali, 45 ofițeri de Stat-major, 2500 ofițeri, 500 medici, 167.000 soldați, 19.000 bolnavi și răniți, 1.143 prizonieri ruși.

Progresul făcut de armatele ruse în Carpați până la Aprilie începuse oarecum a îngriji pe unguri, cari, pe ici colea, în ziarele și discuțiunile lor începuse a se plânge că armatele austro-ungare gravitează către Cracovia pentru a apăra provinciile Sileziene și neglijează astfel apărarea Ungariei. Afară de acest fenomen, germanii mai observară pe deoparte, că sunt pe punctul de a nu mai putea menține neutralitatea statelor neutre; iar pe de altă parte, prin intrarea Italiei în acțiune s'ar fi putut produce o stare de descurajare în poporul austro-german, dacă vre-un succes nu ar veni ca să reacționeze în avantajul lor. Se impunea, dar, o ofensivă pe unul din fronturi. Cum lipsa de munițiuni se simțea în Rusia, și cum în acel timp se începuse în Rusia o polemică între diferite partide, acuzându-le de trădare, și cum poporul austro-ungar avea interesul succesului în această parte, se hotărî ofensiva pe frontul de Est.

B. Operațiunile ofensive austro-germane

Planul acestor operațiuni a fost stabilit la Berlin într'o conferință a șefilor de Stat-Major general Falkenhayn, șef de statmajor al Germanilor și General Conrad von Hotzendorf, șef de Stat-major al austro-ungarilor.

Pare că aceștia au adoptat următorul plan pentru ofensiva din Galiția: Degajarea Carpaților, luând în piept armata a 3-a a Generalului Radko Dimitrieff, aflată pe Dunajetz și căzând cu aripa dreaptă în spatele apărării, din restul Carpaților, în care timp, operațiuni preliminare-demonstrative să se facă la extremele aripi (Kurlanda și Bucovina), în scop ca, pe deoparte, să întârzie cât mai mult orice încercare de aripi stângi ruse să cadă în spatele Beskizilor, iar, pe de altă parte, să împiedice sosirea de rezerve de pe restul frontului; pentru a avea completa libertate de acțiune.

Pentru executarea acestui plan, austro-germanii făcură, pe deoparte, o demonstrație energetică dealungul Carpa-

ților, aducând chiar tunuri grele, spre a da mai multă tărie acestui atac demonstrativ, iar pe de altă parte au făcut o altă demonstrație cu multă reclamă în Kurlanda, precum și recunoașteri ofensive pe tot frontul Polonez, în timp ce germanii, grație căilor ferate, concentrau nesupărați o masă mare între Bochnia, Dunajetz, Grilow, Nowo-Sandec, sub Mackensen, afară de grupele ce se găseau la Sud-Est până în Bucovina.

Armatele ce trebuiau să execute acest plan aveau, aproximativ, un efectiv de 1.400.000 oameni (35 corpuri armată) și erau întinse dela Cracovia la Bucovina și împărțite astfel:

Armata din aripa stângă, Arhiducele Ioseph, pe Vistula, cu aproximativ 100.000;

Grupa de Nord, sub generalul *Mackensen*¹⁾, (Germani, Bavarezi și Saxoni), cu aproximativ 500.000. Unele relațiuni vorbesc că ar fi fost aci și armata generalului Boerewici.

Armata de Centru, Boehm Ermoli (Austriaci și Germani), cu aproximativ 400.000.

Armata din dreapta, Generalul Linsingen (Bavarezi și Austriaci) cu aproximativ 300.000).

Armata aripei drepte, sub generalul Pflanzner (austriaci) cu aproximativ 150.000 pe Prut și în Bucovina.

Armata 3-a rusă se îndeală dinapoia Dunajetzului mijlociu, Bialei și în Carpați până la Lupkow.

Cursul râului Dunajetz până la Tarnow era foarte bine fortificat. Celalalte armate rusești se îndealău dealungul culmei Carpaților până în Bucovina. Efectivul total al armatelor rusești ce aveau să se opună acestei ofensive poate că treacă de 1.000.000, însă, era mai rău ajutată de serviciile sale și lipsită de cantitatea de munițiuni necesare pentru a face față enormelor aprovizionări de munițiuni ale austro-germanilor; iar odată cu începerea ofensivei germano-austriace, a sărit în aer și marcele depozit de munițiuni dela Brest-Litowski, și cea mai mare fabrică de pulbere dela Petrograd.

După isvoarele germane, această ofensivă s'a petrecut astfel:

Pozițiunile rusești ce trebuiau străpunse între Gorlice și Gromnik, se aflau în multe puncte pe înălțimi abrupte, acoperite cu păduri în partea lor de sus, puse în

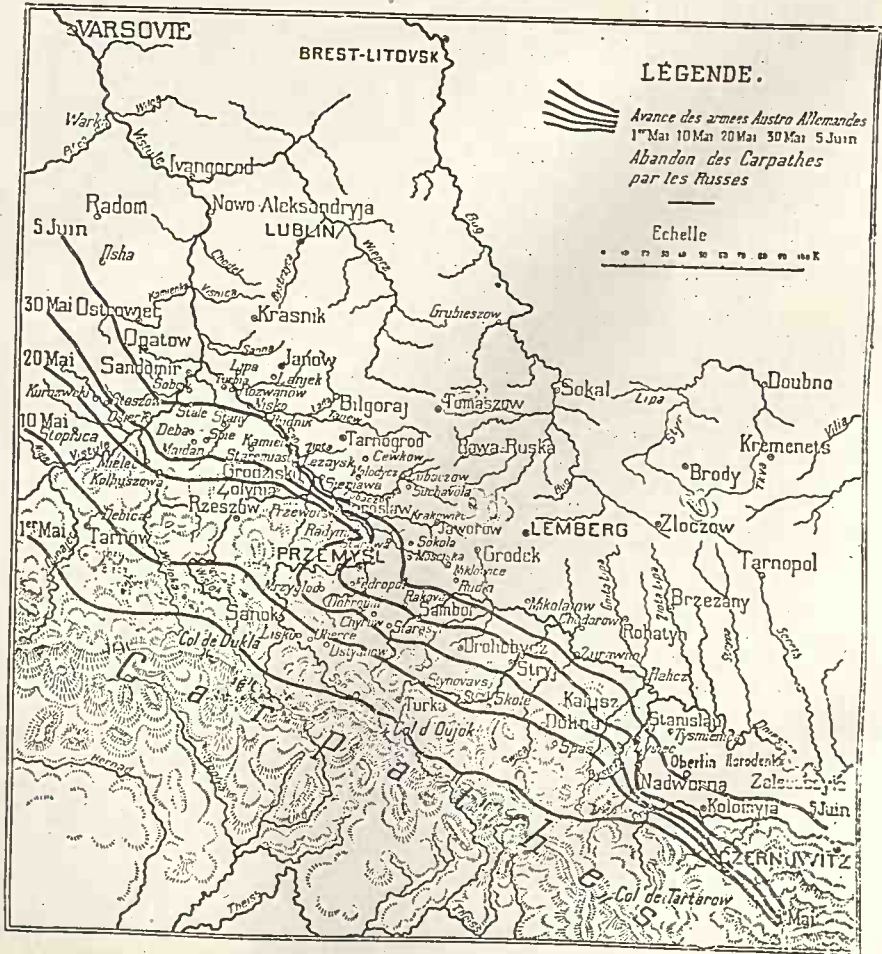
1) Această grupă se zice că poartă numele de Armata II. Generalul Mackensen fusese comandant al A. 9 ce opera între Vistula și Pilitza. În locul său fu numit Principele Leopold de Favarina fost inspector de armată. Generalul Mackensen a fost chemat în ultimele zile Aprilie la Marele Cartier General (La Mez'eres) și pus în cunoștință cu operațiunile ce se vor executa și cu însărcinarea ce i se da.

stare de apărare în timp de mai multe luni și prevăzute cu toate mijloacele tehnice, cu mine, obstacole, etc. Aproape peste tot locul erau șanțuri-adăpost, crijate în 3—4 rânduri unul după altul, bătând toate împrejurimile terenului și flancându-se reciproc. Cheile pozițiunii erau constituite din înălțimile dela Sud de Gorlice, dealul cimitirului dela Gorlice.

Pozițiunile rusești erau apărate de 4 divizii în linia 1-a, alte 2 erau păstrate în rezervă la Iaslo. Trupele

SCHIȚA D.

germane de atac, în nopțile ce au precedat atacul general, au înaintat cât mai mult posibil spre pozițiunile inimice și-și construiri șanțurile-adăpost. În noaptea de 1 — 2

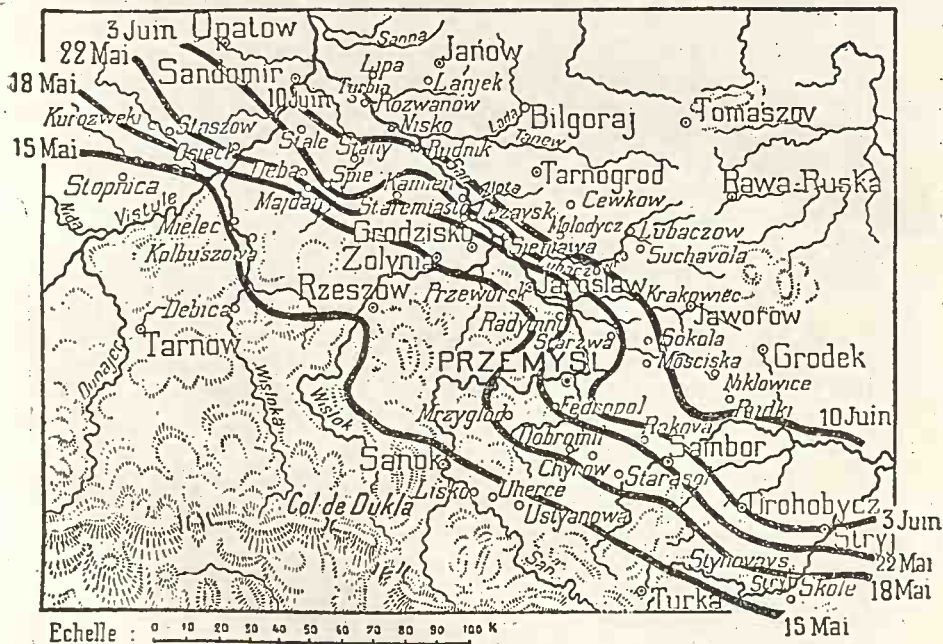

Mai st. n. artileria germană trase asupra pozițiilor rusești, cu pauze mari, pentru a permite pionierilor a tăia și distruge rețelele de sârmă dinaintea pozițiilor rusești. În dimineața de 2 Mai, la orele 6 dimineața, s'a deschis un violent și puternic foc de artilerie de toate calibrele asupra pozițiilor rusești. La orele 10 a. m., artileria încetă focul, iar coloanele de atac germane porniră la asalt fără a trage foc.

Trupele de asalt se compuneau din 4 corpuri de armată în prima linie, al 5-lea ținut în linia a doua, ca rezervă.

Isvoarele rusești și franceze spun că Mackensen a avut aci o falangă de 1.400 tunuri și că s'ar fi tras

ISCHIȚA E.

700.000 proiectile, astfel că nici o întărire, nici o lucrare nu a putut rezista față de acest polop de oțel.

Rușii au fost așa de zdruncinați de efectul focurilor artileriei grele și atât de surprinși de violența atacului german, încât rezistența lor aproape pe întreaga linie atacată a fost repede înfrântă. În cele mai multe puncte, ei nici nu au mai putut opune rezistență în a doua și a treia linie ce organizaseră; din contra, în câteva puncte au opus o rezistență disperată, până când fiind ame-

nințați în flanc și spate de către trupele vecine austro-germane ce înaintau, s'au predat sau s'au retras repede.

În seara de 2 Mai, scopul tactic al străpungerii frontului rusesc eră atins. În porțiunea Tarno-Gorlice germanii reușiseră a străpunge frontul inamic pe o întindere de 60 km. lățime și 4 km. adâncime, făcând 20.000 prizonieri și cucerind multe tunuri și numeroase mitraliere. În zilele de 3 și 4 Mai, lupta de străpungere fù continuată pe întregul front, pentru a pune mâna și pe liniile a doua și a treia de apărare, ce erau bine organizate și pregătite de ruși.

Generalul Dimitrieff a pus în front cele două divizii de rezervă, mai multe divizii de cavalerie și o serie de regimente de infanterie izolate, pe cari le adusese în cea mai mare grabă din Carpați, însă nu a mai parvenit a reface frontul străpuns și a mai opune o rezistență organizată.

În seara zilei de 4 Maiu, aripa dreaptă a armatei Mackensen se află în imediată apropiere de râul Visloca, iar altă coloană înaintă spre Pasul Dukla, amenințând spatele trupelor rusești aflate spre Mezo-Laboretz. Cu alte cuvinte, în seara de 4 Maiu, străpungerea tactică eră terminată, iar efectul ei strategic începuse a fi simțit, de oarece, chiar în aceeaș noapte de 4—5 Maiu, armata a 8-a rusă părăsi pozițiile ce ocupă în Carpații occidentali și se retrase grăbit spre Sanok-Rimanow și Dukla.

La 6 Mai, armata Mackensen trecù Visloka, iar armata Arhiduceului Josef Ferdinand, curățise linia Dunajetz pe toată întinderea, până la vărsarea lui în Vistula, de trupele ruse, punând stăpânire pe orașul Tarnow, așa că lupta de străpungere a frontului rus se poate considera în această zi ca terminată, cu rezultatul că, pe o întindere de front de 160 km., armata rusă se găseă în plină retragere, lăsând în mâna austro-germanilor o porțiune de teren de 30 km. adâncime.

La 6 Maiu, Divizia 48-a a generalului Kornilow s'a găsit într'o poziție foarte critică, fiind prinsă din trei părți. Divizia a fost parte făcută prizonieră, parte nimicită¹⁾, iar generalul și statul său major, după câteva zile de rătăcire, s'a predat unor trupe dintr'un detașament german, care formă dreapta armatei lui Mackensen²⁾. Tarnow-Jaslo-Dukla-Jaslisk fură ocupate de austro-germani.

La 11 Mai, urmărirea continuând, rușii au părăsit

1) Predarea s'a făcut la Tylawa înaintea corpului X Austriac.

2) Unele comunicate spun că aci se găsea armata generalului Bo-roevici și trupele de cavalerie de sub comanda generalului Marwitz.

Wisloka și Krasna, căutând a rezistă pe linia Velepole-Novotanelz.

Coloanele austriace dela Nord și Sud de Tarnow, urmăriri a ruși înspre Sușin, pe Vistula, Meletza și Dembitza, pe Wisloka; ele fură primite cu un foc viu de către automobilele-mitraliere rusești; dar cu tot atacul impetuos nu se opriră decât puțin timp înaintea austro-germanilor.

Pe aripa dreaptă germană, contra-atacurile rezervelor proaspete, — 3 divizii aduse de ruși cu trenul la Sanok, — caulă a întârziă înaintarea generalului Mackensen spre Becko și Rymanow.

Aceste mișcări contra-ofensive permit coloanelor rusești a se retrage înapoi către San, părăsind Wislok, afluent al Sanului. (A nu se confundă cu Wisloka).

La 13 Mai, majoritatea armatei a 3-a s'a retrăs pe trei direcțiuni: spre Sanok-Lisko, spre N. și S. de Jaroslaw și spre Przemysl. Această retragere a rușilor din Galiția a avut influență și asupra frontului rusec din Polonia de pe Nida, unde armata a 4-a rusă a fost silită a se retrage, având în față armata generalului Woyrsch și altă armată austriacă din dreapta sa.

Armata a 8-a, a generalului Brusilow, reuși, cu multe greutăți, a-și face drum înapoia Sanului, prin Turka. De aci până spre Bucovina, rușii au avut oarecari succese, ocupând: Delatyn-Nadworna-Obertyn-Horodenka-Sniatyn și făcând aproape 20.000 prizonieri austriaci.

La 14 Mai, austriacii și germanii continuară urmărirea, ocupând Rieșow-Sanok-Lisko. Pierderile rușilor au fost foarte mari în morți și răniți. Din sursă oficioasă chiar, se spune că pierderile în răniți și prizonieri dela armatele a 3-a și a 8-a, s'ar ridică la 150.000 de oameni. 150 tunuri și 200 mitraliere. Pe de altă parte, se dez-minte oficial numărul prizonierilor, pe cari comunicatele austro-germane le arată, fără, însă, a se negă că se numără în această cifră și răniții, pe cari rușii au fost obligați să-i lase în urmă. Tot astfel un comunicat oficial rusec spune, că au fost obligați să părăsească 50 tunuri, de oarece eră povară în retragerea prin regiunile muntoase. Pe de altă parte se afirmă că și rușii au cauzat pierderi germanilor de peste 100.000 de oameni.

În urma acestor lupte, armatele austro-germane au pus mâna pe Galiția, între Vistula, Wisloka inferioară, Wislocul superior, și Sanul inferior până la isvorul Dniestrului. Rușii sperau să se poată menține cel puțin pe San.

La 14 Mai, luptele s'au angajat între Lezochow și Jaroslaw, pe San, la Nord de Przemysl. În fața Przemysl-ului, contactul eră ținut prin cavalerie.

Pe San-ul inferior un viu foc de artilerie a fost îndreptat între Vislok și Przemysl. În acest timp, austro-germanii pronunțau atacuri pe Stryj, la Delatyn și la Kolomea, însă au fost respinși. De asemenea, nici coloanele austro-germane de pe Vistula și cele dinspre Kielce nu au putut înainta la înălțimea celor ce ajunseser la Jaroslav. Cu toate acestea, Mackensen înceea să pună stăpânire cât mai repede pe malul estic al San-ului, debordând celatea Przemysl pe la Nord, pentru a o obliga în urmă să se predea și să se poată lega apoi cu armatele din dreapta și din stânga sa.

Capul de pod dela Radimno, dela Nord de Przemysl, era format de o triplă linie de fortificațiuni de câmp, în cap cu o pozițiune principală bine apărată cu sârme și care se întindea pe înălțimile situate la Vest și deasupra satului Ostrow, ducând până la San. Apoi pozițiuni intermediare erau construite prin mijlocul satului Ostrow și în sfârșit venea capul de pod la Zagrody (organizat pentru apărarea podului de cale ferată și al șoselei, care duce la răsărit de Radymna, pe deasupra fluviului).

Artileria germană de toate calibrele a început focul, în mod neregulat, încă dela 14 Maiu, dar cu mare intensitate la început, la 19 Maiu și l-a continuat până a doua zi, aruncând aci peste 600.000 proiectile. Artileria rusă a răspuns cu multă putere, însă nu a putut face față enormului potop de proiectile germane.

La 19 Mai, ora 6 dim., lungi linii de infanterie înaintau la atac. Pare că rușii nu și-au dat seamă de seriozitatea atacului, de oarece la 6 $\frac{1}{2}$ dim., pozițiunea se află în mâna trupelor germane pe o mare întindere. După o scurtă rezistență pe restul pozițiunii, rușii s'au retras spre Est, pe unde se așteptă sosirea de ajutoare, care n'au putut sosi, de oarece pe aci se află artileria aliaților. Garnizoana acestui sat a capitulat. După câțva timp, trupele aliate au ocupat Radymno, Jaroslav și Lezakhov, luând numeroși prizonieri și debordând astfel Przemysl pela N.-Est. Sunt comunicate care spun că podul dela Sieniava a căzut la 18 și că cel dela Jaroslav la 14 Maiu.

Recruții ruși dela Radymno nu opuneau decât o rezistență slabă; această localitate, cu toată artileria ce se află aci, a fost pierdută, iar Rușii au căutat să se retragă spre San. Rușii n'au putut opri atacul german decât lângă Zagrody, grație rezervelor proaspete aduse cu grabă.

Fazele principale prin care a trecut frontul ofensiv german dela 1 Maiu până la 3 Iunie, când a căzut Przemysl, a se vede în schițele D. și E.

Căderea cetății Przemysl în stăpânirea austro-germanilor

După trecerea Sanului de către armata Mackensen între Nord de Przemysl-Sieniawa, trupele germano-austro-ungare au început dezvoltarea capului de pod cucerit. Rușii n'au fost în stare să se oprească nici la Ostrow. Până la 26 Mai, trupele aliate ocupară linia Makowice-Drohojow - Swiele-Kalinkow - Miekszt - Stary-Radowa - Sieniawa, cu toate că rușii adunaseră de pe celelalte fronturi, cu cale ferată și pe jos, tot ceea ce avea disponibil ca rezerve. Succesiv, 25 divizii ruse fură adunate înaintea acestui cap de pod, care în fine reușiră a face ca aripa stângă a capului de pod dela Sieniawa să fie părăsită, iar slabele dezașamente austro-ungare să se retragă aci înapoia Sanului și râului Luboczowka. Afară de acest succes parțial, toate celelalte atacuri, în masse compacte, asupra capului de pod, fură respinse. Aliații se menținură în defensivă la centru și la aripa stângă a capului de pod, continuând ofensiva din direcția Przemysl. Ei reușiră, cu toate contra-atacurile rușilor, a înainta până în ziua de 30 Mai până la linia: Malkowice-Wolawa-Naklo, de unde începură a pregăti atacul contra frontului de Nord al cetății. În acest timp, generalul Boehm Ermoli și Linsingen, pronunțau un atac puternic înspre Chirow-Sambor-Stryj-Kalucz, pentru a amenința stânga trupelor din regiunea Przemysl și a se sili la retragere, iar la stânga lor, Generalul Phlänzer Baltin atacă spre Nordul Bucovinei. Aceste atacuri se vor vedea în capitoul următor.

Atacul propriu zis al lui Mackensen, la Nord de Przemysl, a început la 1 Iunie, având ca rezultat, chiar în aceeași zi, luarea cu asalt a forturilor 10, 11 și 12, în apropiere și la Vest de Dunkowiczki, alte 2 forturi fură luate cu asalt la 2 Iunie. O mare spărtură de 8 km., în frontul de Nord al cetății, care în același timp este bombardată dela Sud, s'a făcut, și cetatea însăși căzu în mâinile aliaților în noaptea de 2—3 Iunie.

Garnizoana rusă a cetății, după cât se pare, a putut a se retrage la timp în direcția Lemberg, reușind a scăpa dela o împresurare completă. Germanii spun că scăparea dela acest dezastru o datorese rușii contra-ofensivei rusești întreprinsă în sectorul Sieniawei, precum și piedicilor puse la înaintarea armatei austriace Böhm Ermoly spre Nord, așa că, această armată, abia în ziua de 3 Iunie, a putut străpunge frontul rusesc, parvenind a înainta până la Mosziska.

Rușii spun că garnizoana a părăsit cetatea de bună voie și în liniște, iar ziarele franceze spun:

„Dacă în Martie luarea cetății Przemysl de către ruși

a fost un eveniment principal, astăzi pierderea acestei cetăți nu mai are aceeași importanță. În Martie, cetatea cuprindea 130.000 austriaci și mari cantități de material de războiu, tunuri și munițiuni, pe când în Iunie 1915, rușii l-au părăsit fără a pierde trupe aci, cu uvrajele desființate și fără nici un material utilizabil”.

Operațiunile după căderea cetății Przemysl până la căderea cetății Lemberg

a) *In Polonia, Galiția și Bucovina.*

După căderea cetății Przemysl, trupele germane au continuat urmărirea. La 3 Iunie, trupele austro-germane au atins localitățile dela Est de Przemysl și spre Nord-Est, după lupte îndârjite date mai ales în regiunea localității Medika.

La 4 Iunie, rușii opresc înaintarea trupelor austro-germane, în regiunea Sud-Vest de Mosciska.

În același timp, armata generalului Linsingen, respingeau pe ruși pe frontul Kalusz-Stryj, după ce avusese lupte sângeroase, timp de trei zile, în regiunea căii ferate Sambor, Drohobyt, Stryj, unde austro-germanii au fost ținuți pe loc. Se spune că aci au fost câte 12.000 oameni pierderi pe zi. Stryj a fost ocupat.

Pentru a oprî progresul acesta, care aducea armatele rusești dela centru într-o situație din ce în ce mai critică, Comandamentul rus hotărî o puternică lovitură pe cele două aripi ale frontului dintre Vistula și Prut.

Grupul de forțe rusești dela dreapta, care se menține încă pe un colț dintre Vistula și San, fu întărit cu 3 divizii de formațiuni noi, și în ziua de 3 Iunie, după amiază, pornește o viguroasă ofensivă pe tot frontul dela Tarnograd-Rudnik, care fu continuată cu deplin succes, și în zilele de 3 și 4 Iunie, cauzând mari pierderi trupelor inimice și mai ales corpului IV austriac, slăbit încă și prin înfrângerile suferite în zilele precedente la Nord de Przemysl.

În noaptea de 4/5 Iunie, mari rezerve germane au executat trei atacuri furioase contra frontului Krawce-Burdzi, (la aripa stângă a liniei austriace care se retrăgea), pentru a oprî înaintarea și a anihila succesul rusec, dar au fost respinse. La 5 Iunie dim. rușii mai cuceriră și localitatea Grodzisko; astfel că Sanul inferior este aproape în întregime, (până la Sieniawa), în stăpânirea lor.

În același timp, grupul de forțe ruse dela aripa stângă

execută un puternic atac pe frontul Nadworna-Kolomea, reușind a împinge pe austro-ungari spre Delatyn.

La 4 Iunie armata generalului Linsingen a atacat pe trei direcțiuni, și anume: a luat cu asalt capul de pod dela Zurawno și a cucerit și trecerea Nistrului lângă această localitate, în timp ce grupul din dreapta al generalului Hoffmann (austro-ungar) împingea pe ruși spre Nord și Est de Kalucz, iar grupul din stânga făcea sforțări—nereușite însă—pentru a pune stăpânire și pe capul de pod dela Zydaczow.

La 5 Iunie, trupele austro-germane ce trecuseră Nistrul la Jurawno, au continuat înaintarea dela Nord-Est spre Est, cucerind toate înălțimile dela Est de Nistru, iar mai spre Sud-Est, trupele austro-germane de sub comanda generalului Pffantzer Baitin, au înaintat la Sud-Est de Kalucz, până în dreptul înălțimilor dela Vest de Nistru, recupără Stanislau și o serie de înălțimi din împrejurimile de N.-E. și Sud. Rușii se menținură, la 6 Iunie, pe linia Pratului, numai dela Sniatyn spre Est.

La 8 Iunie, atacul pe Nistru se continuă pe frontul Mikolajow—Jurazno și reușește a pune stăpânire pe 20 verste de front pe linia Nistrului, la Jurazno, însă, la 9 Iunie, rușii contra-atacară și respinseră pe austro-germani spre Ruda, iar la Mikolajow îi fac să sufere pierderi mari.

Asupra acestei situațiuni, cei mai mulți critici militari ziceau:

„Judecând după întreprinderile ofensive ruse încercate în unele părți ale frontului, se pare că armata rusă și-a păstrat completa ei coeziune și că este destul de tare pentru a se menține cel puțin pe actuala linie. În orice caz, austro-germanii trebuie să mai ducă încă lupte grele pentru cucerirea San-ului și Nistrului.

„În aceste condițiuni le va fi imposibil austro-germanilor să slăbească sforțările lor, pe frontul galițian, fără a nu risca să vadă prăbușindu-se tot succesul lor de până acuma, cu toate sacrificiile făcute”.

„De aceea nici situația austro-germanilor nu este lipsită de pericole”.

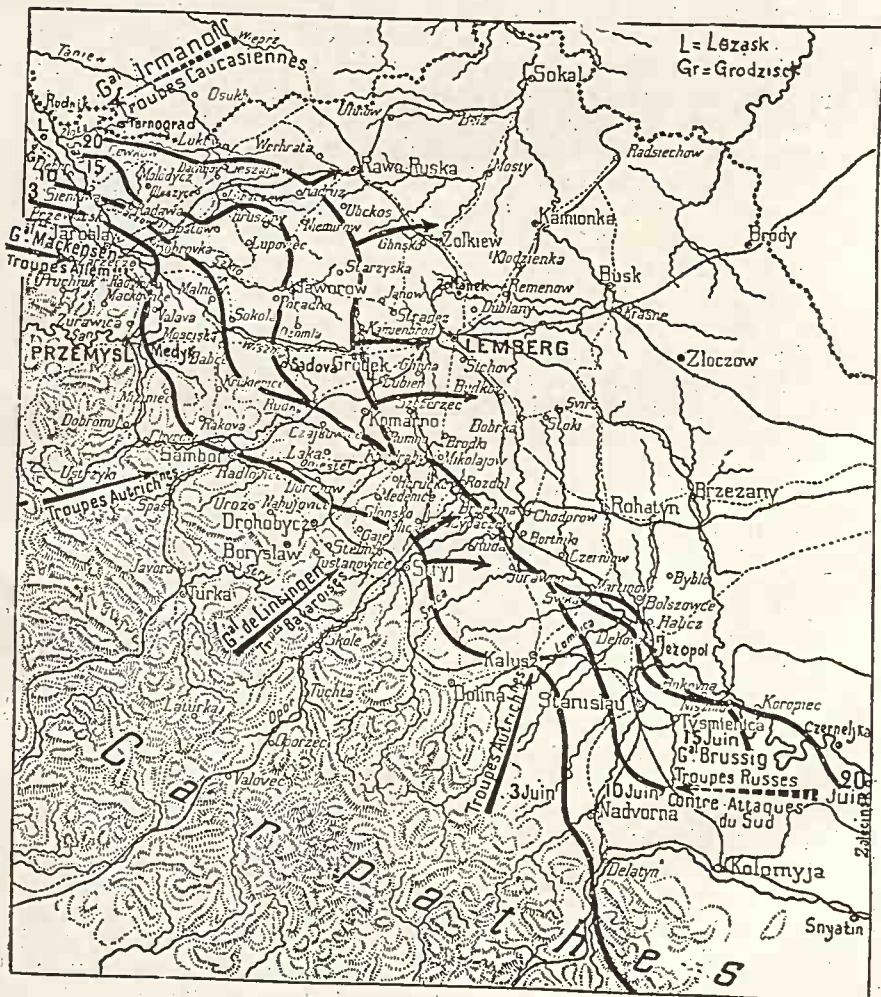
Cum se vede, după operațiunile desfășurate dela 1—9 Iunie, pare că intențiunea germanilor eră să forțeze căderea cetății Lemberg pe la Sud, prin înaintarea coloanelor Boehm Ermoli și Linsingen din direcțiile Sambor-Rudki și Mikolajow. Pentru o asemenea operațiune se impunea ca dreapta acestor trupe să nu aibă a se teme de trupele rusești ce se găseau pe Nistru, la Est de Mikolajow. Până la 10 Iunie, austro-germanii sperau că vor respinge pe ruși din aceste părți; însă, aceasta nu s'a putut realiza.

La 10 și 11 Iunie, cu tot atacul impetuos al Bava-rezilor (Linsingen), pe ambele maluri ale râului Stryj, în direcția generală Chodorow, ei au fost respinși cu pierderi mari, lăsând pe câmpul de luptă 10.000 morți, iar prizonieri 348 ofițeri și 15.431 soldați.

Planul atacului pela Sud nereușind, se impunea ca aci să se fină cu orice preț pozițiunile ocupate, iar Lem-

SCHIȚA F.

berg-ul să fie atacat pela Nord de către armata lui Mackensen. Această armată, care suferise pierderi pe Dunaeț, Wisloka, Wislok, San și Wisnia, s'a reconstituit re-

pede cu artilerie grea și infanterie, comptând astfel pe 8 corpuri de armată (1—16 divizii), cu aproximativ 300.000 oameni.

La 12 Iunie, această armată se găseă dispusă astfel: *Aripa stângă*, sprijinită de o puternică artilerie grea, se găseă la Obszyce și Lubaczow, urmând linia ferată Jaroslaw-Rawa-Ruska;

Centrul, pe râul Skło, față de Sawarow;

Aripa dreaptă, între Wisnya și Nistru.

Penru a atacă Lemberg în condițiuni sigure de succes, se impună a se atrage atențiunea rușilor în alte direcțiuni. În acest scop, armata Mackensen a început încă dela 12 Iunie mișcări spre Nord, spre Lubaczow și pe Skło, dându-se ordin ca și la Sud armatele depe Nistru să atace punctele de pe acest fluviu între 14—16 Iunie. Însă, aceste atacuri nu numai că n'au reușit, dar, în seara de 15, austro-germanii au fost respinși, lăsând în mâinile rușilor 202 ofițeri, 8.544 soldați, 6 tunuri, 21 mitraliere și diverse materiale.

La 12 Iunie, Mackensen a încercat o diversiune către Nord, trimetând și automobile blindate pe drumul Lubaczow, cari au înaintat până la Suszow, însă, aci sunt oprite și distruse de ruși.

Cu toate acestea, cu începere dela 13 Iunie, înaintarea germanilor spre Nord progresează, astfel că în seara de 13, ocupă linia Lubaczow, Jawarow, Ozomla.

La 14 Iunie, *stânga* armatei lui Mackensen înaintează în direcția Rawa-Ruska, înaintând, însă, foarte greu; *centrul* ajunge în fața pozițiunii dela Grodeck, iar *dreapta* se întinde către Kolodrabny-Rozvadow, pe Nistru. Până la 16 Iunie, centrul ajunge în fața liniilor de apărare ale pozițiunii dela Grodeck.

Această înaintare a armatei lui Mackensen a creiat o situațiune dificilă armatei germane de pe Taniew, însă, rușii neavând forțe disponibile, nu au putut trage profit din această situațiune.

Centrul lui Mackensen, ajungând, până în ziua de 16, la 20 km. Vest de Lemberg, s'a dat ordin stângii de a înaintă repede spre Rawa-Ruska, penru a învălui poziția generală a rușilor dela Lemberg. Această dispozițiune a dat naștere unor lupte înverșunate între trupele ruse și stânga germană. Timp de o săptămână s'au produs aci lupte sângeroase, mai ales la Est de Lubaczow; totuși, rușii au fost obligați a se retrage către Rawa-Ruska, din căuza forțelor germane care îi amenințau dinspre N. de Lubaczow. În acest timp s'a produs intervenția unei brigade ruse de cavalerie (General Volocelrenko), compusă din trei regimente (11 de cazaci, cazaci de Don și Dragoni de Kimbura), producând pierderi însemnate și panică în

regimentele germane. Regimentul 91 de infanterie german, atacat de front și de flanc de către eșeloanele succesive ale cavaleriei, a fost decimat și viețuitorii luați prizonieri.

Această cavalerie a urmărit până către rezervele germane, fiindu-le înlesnită urmărirea de debandada ce se produsese în linia 1-a.

În același timp, generalii Linsingen și Pflanzler Ballin, la aripa stângă rusă, au silit pe ruși să se retragă pe linia Nistrului, unde rezistau cu multă îndârjire înaintea capetelor de pod dela Kolodraby, Zidaczow, Halicz, Jezupol, Nizniow, Czernelica, Zalesczyk.

În Bucovina de Nord, rușii au fost alungați de pe linia Prutului și siliți, în ziua de 1 Iunie, să treacă în Basarabia, unde au fost urmăriți de detașamente austriace până aproape de Lipcany.

La 16 Iunie, rușii primind întăriri, au alungat până la Boian detașamentele austriace, cauzându-le mari pierderi în oameni și materiale.

Dar succesele rusești din colțul San-Vistula, aceluși de pe Prut și rezistența eroică de pe frontul Mikolajow-Jurawno, nefiind sprijinite de forțe puternice cari să utilizeze imediat succesul tactic obținut, nu putură oprî pentru mult timp înaintarea trupelor austro-germane la centrul frontului. Cele două mari direcțiuni urmate de Mackensen și de Boehm Ermoli progresau la Nord și Sud de Lemberg, tinzând a se reuni și a înconjură capitala Galiției.

* * *

Ofensiva austro-germanilor continuară pe tot uriașul front de aproape 400 km. dela San-ul inferior până la granița Basarabiei.

La 17 Iunie, acoperiți cu puternice ariergarde, rușii continuară retragerea pe tot frontul Galiției centrale, în direcțiunea Nord-Est și Est, urmăriți de armatele austro-germane, cari la 18 Iunie ocupară linia Cewkow-Lubaczow-Niemirow-Jaworow-Sadowa.

La 19 Iunie, după lupte înverșunate, pozițiunile rusești, așezate pe mai multe rânduri consecutive dela Janow la Sud-Vest de Rawa-Ruska, au fost luate cu asalt. Rușii încercară o nouă rezistență în linia pozițiunilor dela Zolkiew, Grodek, însă, atacați cu aceeași putere de ambele părți ale șoselei Przemysl-Lemberg, fură învinși și din nou aruncați mai departe, spre Est, în linia râului Szerzec.

În aceste lupte rușii au depus o rezistență îndârjită. La 21 Iunie, liniile de apărare ale rușilor la Sud

de Lemberg (regiunea Dornfeld) au fost străpunse de armata generalului Böhlm-Ermolly.

În noaptea de 21 la 22 Iunie, rușii fură siliți a se retrage și din pozițiunile dela Zolkiew (la Nord de Lemberg), iar la Sud, pe râul Szezerzec au fost ocupate mai toate trecerile.

La 22 Iunie, ora 5 a. m., trupele din landwehrul vienez (mare parte români), au luat cu asalt o poziție întărită la 4½ km. la Nord-Vest de Lemberg, pe drumul Janow-Lemberg, iar trupele aliaților au atacat toată ziua, pentru cucerirea întăririlor și fortificațiunilor de pe frontul de Vest și Nord-Vest de Lemberg, ceea ce siliră pe ruși la retragere, părăsind Lembergul. La ora 4 p. m., orașul a fost ocupat de trupele armatei a 2-a austro-ungare (Generalul Böhlm-Ermolly). Regimentele române cari au intrat în Lemberg au cântat „Deșteaptă-te Române”.

Austro-Germanii urmărind, ajunseră până pe înălțimile situate la Est și Nord-Est de Lemberg, iar la Sud de Lemberg, au trecut dincolo de drumul Lemberg-Mikolaew.

Pe Nistrul superior, armata generalului Linsingen a suferit pierderi și a fost ținută în loc în fața capetelor de pod dela Mikolaew și Zidaczow. Totuș, rușii n'au avut posibilitatea să utilizeze și strategiceste aceste succese tactice, de oarece, atunci când armata generalului Böhlm-Ermolly a reușit să străpungă linia Grodek-Szezerzec (Sud de Lemberg), amenințându-le spatele și flancul, rușii au părăsit pozițiunile dela Mikolaew.

De asemeni, pe San-ul inferior, rușii se menținură pe linia Sandomierz—Rudnik, formând întrucâtva siguranța de flanc a frontului dela Nord de Vistula, în Polonia rusească. Linia aceasta fu atacată de front de armata arhiducelui Ioseph Ferdinand, în timp ce o parte din armata generalului Mackensen, o atacă dela Sud, în flanc.

În acelaș timp, și armata generalului Pflantzer-Baltin, a înaintat spre Nord, împingând trupele ruse, pe malul nordic al Nistrului.

La 23 Iunie, frontul austro-german în Galiția începând dela Vistula, urmă linia localităților și punctelor următoare:

Începând de pe Vistula, dintr'un punct între Sandomir și Tarnograd, treceă pe la Ulanow, (pe San), urmă înălțimile la S. de râul Taniew, înălțimile din jur de Rawaruska, treceă apoi la 12 km. N.-E. de Zolkiew-Zoltanek (21 km. la N.-E. de Lemberg), scoboră apoi spre Sud-Vest pe înălțimile dela Est de Lemberg, prin Dornfeld-Miko-

Iajow și urmând apoi pe la Sud de Nistru, trecând pe malul nordic al acestui râu numai în următoarele puncte: la Zurawno-Nizniow-Kropiek-Zaleszezyki-Sazulnile-Onut. Dela Onut coboară spre Sud pe lângă frontiera Basarabiei, la Est de Cernaúți, urmând apoi linia Prutului.

Din modul cum se găseau adversarii pe frontul de V., din rezistența ce au fost capabili să depună trupele rusești în cursul acestor lupte, din rezervoriul nesfârșit de oameni de care dispun rușii, din faptul că înfrângerea din Maiu și Iunie se datoreau, în parte, lipsei de munițiuni, spionagiului și trădării, și, în special, din faptul că blocul multiplei înțelegeri este pus în situațiunea că nu se poate despărți și că trebuie să ducă lupta până la sfârșit, precum și din faptul că germanii nu au fost capabili a obține un succes decisiv, chiar acum când rușii au fost surprinși fără muniții, suntem conduși a afirmă că victoria finală va fi a multiplei înțelegeri și că aci, în Rușia, trupele germane vor avea de suferit înfrângeri sau cel puțin vor întâmpină de aci înainte o puternică rezistență pe liniile desemnate de râurile Kamenna, Krasnik, Por Labnika, Bug, Griba Lipa, Zloto-Lipa și Nistru; iar de aci, de vor fi siliți încă a se retrage, rușii vor putea opune o rezistență serioasă pe linia desemnată de Niemen, Bobr, Bielostok, Brest-Litowsky, Bug și cetățile Luzk-Rowno-Dubno.

b) *In Curlanda*¹⁾

Până la 11 Iunie, rușii au atacat pozițiunile înaintate ale Germanilor spre Kaischany, însă, fără succes; iar între 11—15, pe întreg frontul, mai ales înspre Szawli, au continuat lupte de artilerie și întărirea pozițiunilor între Murawiewo-Szawli.

La 24 Iunie, germanii au atacat pozițiunile rusești de lângă Murawiewo, însă, au fost respinși.

La începutul lui Iulie, armata Generalului Von Below a înaintat dinspre Goldingen, Franenburg și Murawiewo și au respins trupele rusești cu pierderi însemnate, spre Tukum, Mitau și Zagory, ocupând cu centul Alt-Autz în ziua de 3 Iulie; iar mai spre S. în regiunea Kurschany și Popelyanny, germanii, întâmpinând rezistență, abia au putut ajunge la 7 Iulie pe linia Krupe-Omole (N.-V. de Szawli).

Din modul cum se desfășură aci operațiunile, se poate observa că Generalul Von Below execută o ocolire spre răsărit cu stânga sa.

1) A se vedea schița dela pag. 142.

La 6 Iulie, continuându-și ofensiva, a ocupat cu stânga Tukkum și Schinst, iar cu centrul dela Alt-Autz a ocupat Hofzumberge, amenințând astfel dreapta forțelor rusești cari rezistau cu tărie pe frontul Krupé—Omole.

S'a făcut o demonstrație navală în golful Riga, însă, germanii au fost respinși cu oarecari pierderi.

Până la 15 Iulie, trupele germane înaintară către Mittau, pe care îl aveau ca obiectiv imediat, pentru a putea amenința Riga și comunicațiile armatelor rusești de aci.

Se observă că ultimele progrese germane de aci nu au fost rezultatul unor lupte, ci al unor manevre în punctele slabe ale frontului rusesc, pe cari germanii le aflau, fie prin bune recunoașteri, fie prin spionajiu.

După 15 Iulie, germanii au fost respinși dela Mittau, însă, tot atunci, pronunțară ofensiva în regiunea Schawli-Kowno, și cu toate că întâmpinară oarecari rezistențe și suferiră pierderi, totuș, au înaintat simțitor, astfel că la 1 August, se apropiase de Kowno.

4. Ofensiva generală Austro-Germană după căderea cetății Lemberg¹⁾

Din cauza formidabilei împingeri a armatei austro-germane, a cărei organizare, aprovizionamente de tot felul și mijloace de mișcare îi dădă maximum de util, armatele ruse au trebuit să se retragă, împinse continuu de șase armate austro-germane, care se întindeau, la începutul lui Iulie, dela Vistula la Prut, cum se arată în schița G., formând o barieră dela Radom, prin Krasnik, Tomachow, Rawa-Ruska, Zolkiew, Rohatyn, Nizmow, Zaleszczyki.

Acum situațiunea se schimbă atât pentru ruși, cât și pentru germani. Dacă cei dintâi continuau a se retrage numai între Vistula-Bug, atunci frontul austro-german dintre Vistula-Prut ar fi trebuit să formeze două grupe: o grupă care să continue urmărirea între Vistula-Bug și a doua grupă care să împingă pe ruși către Est, pentru a apăra dreapta grupei dintre Vistula-Bug.

Retragerea rușilor continuând, numai între Vistula-Bug, iar rezistența lor menținându-se și pe Nistru, s'a impus gruparea austro-germanilor, cum arătăm mai jos, adică:

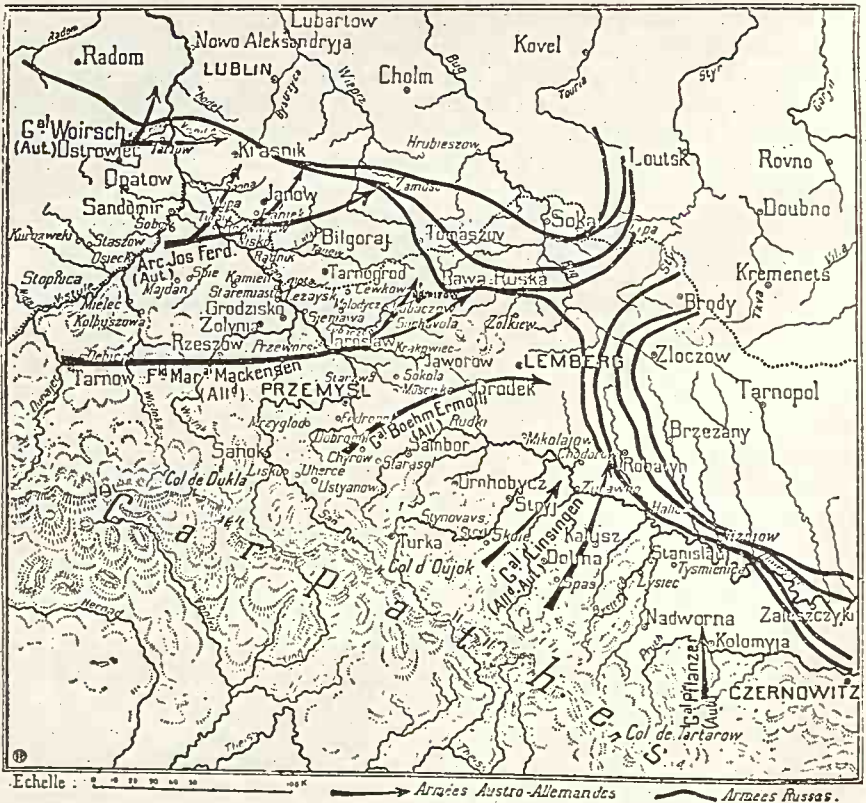
¹⁾ A se consulta Harta din Volumul I și schițele G, H, I, K din acest Volum.

Grupa Mackensen, aproximativ 1.000.000 de oameni:
Armata Generalului Woysch către pe Vistula;
Armata Arh. Ios. Ferdinand, în direcțiile Krasnik-Zamosc;
Armata Feld-Mareșalului Mackensen în direcțiile Rawa-Ruska-Tomachow.

Grupa de Est:

Armata Generalului Boehm-Ermolly pe Słota-Lipa, către Rohatyn;

SCHIȚA G.

Armata generalului Linsingen (austro-germani), pe Valea Stryj și către Chodorow și Nismow;
Armata austriacă a generalului Pflantzer pe Prut către Kolomea și ținuturile dintre Prut și Nistru.
 Cu începere dela 27 Iunie, marșurile ofensive ale

dreptei grupului de armată Mackensen au fost surprinzător de repezi, făcând în cinci zile, dela 25 Iunie până la 30 Iunie, 75 km., adică etape de 15 km. pe zi, și anume:

La 29 Iunie cră la Nord de Grodeck-Lemberg;

La 27 Iunie atinge linia Niemirow-Zolkiew;

La 30 Iunie la Nord de Rawa-Ruska, Nord de Tomachow.

În timpul când dreapta execută aceste marșuri, stânga înaintă pe Vistula—Ilzo—Tarlow—Annapol, iar centrul către Ianow, în direcțiunea Lublin și Est de Lublin.

În timpul acestor înaintări, rușii au opus rezistențe numai cu grosul ariergardelor lor, iar restul trupelor se retrăgeau în ordine către Sud de linia Nowo-Alexandrya, Lublin, Kôlm, Kowel, pe unde trece linia ferată ce trebuie să-i aprovizioneze și completeze.

Al doilea grup de armate, dinspre Est, făcù eforturi, cu începere dela 18 Iunie, cu dreapta sa, pentru a trece Nistrul, însă, nu reuși decât pe alocurea, fiind apoi respins de către ruși, cari au opus aci o rezistență îndârjită. Aceste rezistențe pe Nistru au făcut, desigur, ca generalul Pflantzer, care avusese direcția generală către Stanislau, să se rabată către Kolomea. Stânga acestui grup, compus din trupele generalului Boehm Ermolli și o parte din trupele lui Linsingen, a avut succese, respingând pe ruși mai întâi pe Gnita-Lipa și apoi pe Zlota-Lipa și având tendința de a înaintă către Brody.

La 26 Iunie, Chodorow fù cucerit de Austriaci, amenințând prin aceasta flancul și spatele armatei rusești, cari se mențineau între Zurawno și Halici și silindu-le a se retrage spre Gnita-Lipa.

La 27 Iunie, armata Linsingen înaintă cu două divizii germane, trece Nistrul între Zydezow-Halici.

Cum vedem, dacă rușii au în adevăr un plan de retragere bine fixat de mai înainte, nu este mai puțin adevărat că și planul austro-germanilor se desfășură în mod normal, adică: o grupă între Vistula-Bug execută o conversie către stânga, pentru a amenința comunicația trupelor rusești din Polonia; iar altă grupă, la Est, împinge trupele rusești dincolo de Nistru și cu tendința de a apăra dreapta și spatele grupului dintre Vistula-Bug.

La acest plan, urmărit după căderea Lemberg-ului, s'a adăogat acum și ofensiva generală a armatelor germane dela E. și Nord-E. de Varșovia, susținută cu serioasa demonstrație în Kurlanda.

Înainte, însă, de a descrie această ofensivă generală, să stabilim dela început situațiunea trupelor adverse pe teatrul de operațiuni din Est.

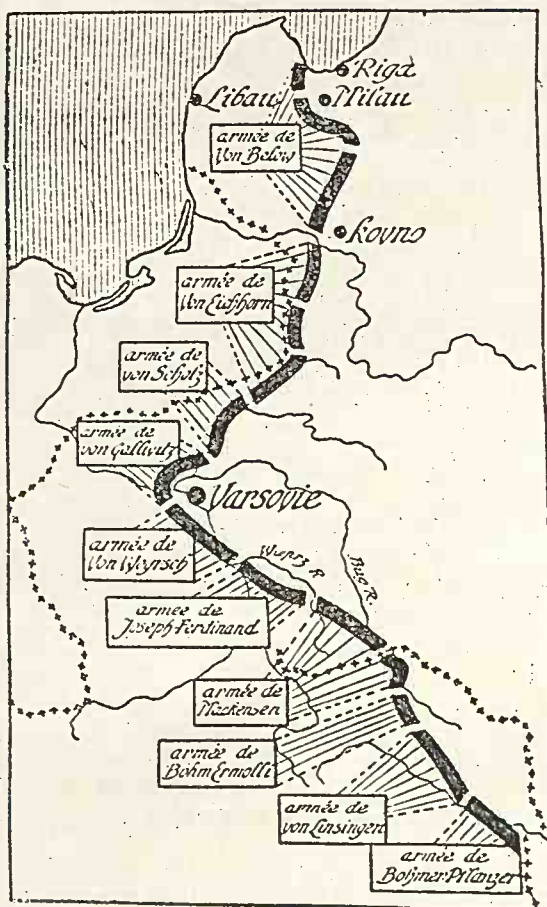
Aproximativ, situațiunea armatelor eră următoarea la finele lui Iunie:

Austro-Germanii:

5—6 corpuri de armată, sub Generalul Von Below, în Kurlanda.

Armata a VIII-a, sub Generalul Eichorn, în Prusia Orientală (pare a fi aci încă o armată nouă).

SCHIȚA H.

Trei armate, sub Generalul Griepenkerl, Galwitz și Scholtz, în Nordul Poloniei.

Una sau două armate la Vest și S. V. de Varșovia.
Armata Veyrich, ajulată încă de un detașament aus-

triac la dreapta sa, la Vest de Vistula și la Sud de linia Ilzha-Sienno-Sandomierz.

A. IV-a Arch. Ferdinand Ioseph; } între Vistula, Bug la Sud
A. Feldmares. Mackensen; } de linia San, râul Tanew
și localitatea Tomachow.
A. a II-a, Generalul Bõmh Ermolly, în fața Bug-ului,

în direcția Lusk-Kowno-Dubno.

Armata Linsingen pe Slot-Lipa.

Armata Pflanze Ballin pe Nistru.

Rușii:

Armata de Curlanda 4—5 corpuri de armată.

A. a X-a sub Gen. Radkiewici (pare a fi aci încă o armată).

Corpul dela Ossowetz.

Armata a XII-a sub Generalul Plehve.

Armata a II-a Smirnow;

Armata I-a Litwin;

Armata a III-a Loech;

Armata a IV-a Ewerth;

Armata Ratko Dimitrieff;

Armata XI-a Cербatchow;

Armata a VII-a formată din diviziile aduse dela armata de Odessa;

Armata a V-a Ciurin;

Armata a VIII-a Brussilow;

Armata de Stry;

Armata de Bucovina.

In Polonia

Pe Bug, Lipa, Zlota și Nistru.

* * *

Înainte de a descrie operațiunile din această perioadă, să ne orientăm asupra regiunii pe care se vor petrece operațiunile principale:

Cetățile cari se află pe această regiune, constituiesc trei grupe distincte și o linie de întăriri, față de modul cum se desfășoară operațiunile, și anume:

Grupul de Nord în regiunea Niemen, Bobr, Narew. Aci, toate trecerile mai importante sunt fortificate, constituind mai mult niște fortificații de oprire pe o linie de aproape 340 km. între Olitza-Zegrze, decât niște capete de pod propriu zise. Aceste fortificațiuni se compun din forturi de oprire, construite la depărtare de poduri, pentru a-l feri de focurile artileriei, iar trupele ruse să poată trece podurile chiar când aceste mici cetăți vor fi investite. În condițiunile acestea se găsesse fortificațiile dela Pultusk, Rozan, Ostrolenka, Lomza, pe Narew, Ossovec, pe Bobr și Grodno, Olita, pe Niemen. Aceste cetăți

pot aduce servicii reale numai în cazul că nu vor fi atacate de armate prevăzute cu multă artilerie grea.

Grupul de centru, format din cetățile Zegrze, Novo-Georgiewsk, Varșovia și Ivangorod, pentru apărarea regiunii dintre Vistula, Bug. Cetățile Novo-Georgiewsk, Zegrze și Varșovia¹⁾ formează un lagăr întărit cu o întindere de aproape 300 km., străbătut în toate direcțiile de o bogală rețea de căi ferate și o linie de centură, putând face servicii mari atât pentru cazul unei apărări, cât și pentru ieșiri ofensive.

Acest câmp întărit, pe lângă faptul că face legătura cu fortificațiile de pe Niemen, Bobr, Narew și cele de pe Vistula, el formează și un nod principal de comunicațiuni cu interiorul Rusiei și anume:

- Dela Petrograd prin Vilna;
- Dela Poltosk spre Wolokowysk și Siedliz;
- Dela Moscova peste Smolensk și Brest-Litowsk;
- Dela Kalisch peste Łódz;
- Dela Bender peste Czestokow;

Grupul de Sud format și cetățile Luzk, Rowno, Dubno, formând un câmp întărit la Sud de mlaștinile Poleziei.

Linia dinapoi formată din puternice cetăți pe Bobr, Narew și Bug, întinse pe un front de peste 350 km. dela Niemen până la Stry-ul superior, și anume: Kowno, Grodno, Ossowec, și Brest-Litowsky, având la stânga, dincolo de mlaștinile Poleziei, grupe de cetăți despre care s'a vorbit mai sus (Luzk, Rowno, Dubno). Cetatea Ossowetz îndeplinește rolul unui punct înaintat puternic, care închide drumul spre Bialostock.

Inapoi a acestei linii se află regiunea Polesiei cu mlaștinile Pinsk, care separă regiunea în două din cauza lipsei de comunicații și a impracticității terenului, în general, mocirlos.

* * *

Până la 24 Iunie, Germanii au încercat oarecari atacuri pe Bzura, Rawka, însă, observând că rușii nu sunt slăbiți în această parte, nu au mai repetat atacurile. În schimb, la stânga armatelor lui Joseph Ferdinand și lui Mackensen, armata generalului Woÿrsch și fosta armată Dankl, au început mișcările în direcția Ivangorod, ajungând, în ziua de 12 Iunie, până în regiunea păduroasă dela Sud de Ilza (30 km. Sud de Radom), la Ostrowetz, la Sandomiertz, iar la dreapta, armatele lui Böhlm Ermolly și Linsingen fac sforțări de înaintare la Sud-Est de Lemberg.

1) S'a arătat în Volumul I organizarea acestor cetăți.

În acest timp, armata arhiducelui și a lui Mackensen înaintau între Vistula, Bug către Valea Tanew și Tomachow, astfel că, la 30 Iunie, trupele germane ocupau linia Isha, Syenno, Zawichori, râul San, râul Tanew, Tomachow, Krystynopol, râul Bug și râul Giula-Lipa până la Feleyow și de aci o linie la confluența Nistrului cu Zlota-Lipa și apoi cursul Nistrului.

După această dată începe să se semnaleze ofensiva Hindenburgeană în Nordul Poloniei pe Niemen, Bobr și Narew, probabil, cu intențiunea de a cădea în spatele grupului de fortificații rusești dela Nowo-Georgiewsk, Varșovia-Ivangorod.

Primele operațiuni ale acestei ofensive s'au semnalat astfel:

În ziua de 6 Iulie, Germanii încercară să arunce un pod pe Bobr, la 15 km. Sud de Ossowec, în timp ce această cetate este bombardată cu furie, iar trupele germane încercau a se apropia de sectorul Nord al cetății. Nici una din aceste încercări nu a reușit.

În noaptea de 6 și ziua de 7 Iulie, germanii au atacat în valea râului Orzitz, însă, fără succes. Până în ziua de 8, au urmat lupte de artilerie și ciocniri de avangarde în regiunea Prajnitz. Aceste atacuri coincid cu o încercare de atac la V. de Varșoiva, spre Bolinow, unde Germanii au avut oarecare succes, însă, a doua zi, au fost respinși.

În ziua de 8 Iulie, germanii au încercat o înaintare între Lomza și Ostrolenka, pe un front de 35 km., însă, au fost respinși.

La 11 Iulie, germanii dau o serie de atacuri către Vest de Prajnitz, însă, fără succes.

În acest timp ofensiva armatelor Woyrsch, ajutată la dreapta de un puternic detașament austriac, Armata Arhiducelui și a lui Mackensen, înaintară continuu și ajunseră, până în ziua de 8 Iulie, pe linia Izanka (afluent la V. de Vistula), la Ursendow, N. de Krasnik, Bichava și Samotje. Armata arhiducelui Frantz Ferdinand se întindea cu stânga la Krasnik și cu dreapta pe Wiepretz. Unele coloane, profitând de drumul bun și liber, au înaintat până la Wilkolas, unde, însă, au fost bătute de ariergardele ruse, pierzând 2.500 oameni morți, 3.000 prizonieri și diferite materiale.

A doua zi, rușii au atacat flancul stâng al armatei germane, spre Krasnik și Oursendow, silindu-i a se retrage spre Ianow și producând chiar panică, în timpul când, împinși de front, a apărut cavaleria rusă pe flancuri. Germanii au pierdut 15.000 morți sau răniți, 10.000 prizonieri și 22 piese de artilerie.

Toluș, Austro-Germanii au oprit retragerea pe Vișnița (cola 118), dând contra-atacuri puternice cu rezervele dinapoi. Deși, până în ziua de 11 Iulie, rușii au atacat continuu, toluș, în acea zi, au fost siliți a se opri și rezistă pe pozițiunile dela Nord de râul Ursendowa.

Între Bichawa și Bug s'au petrecut în acest timp acțiuni locale, aproximativ pe linia Grabovice și Sud de Hrubechow.

În Galiția, pe Bug-ul superior, s'a pronunțat o ofensivă puternică spre Busk. Rostul acestei ofensive se explică prin aceea că armata Mackensen, care se găsea între Bichawa-Bug avea flancul drept expus.

Din mișcările arătate până aci, se observă că după căderea cetății Lemberg, armatele a IV-a (Archiducele Joseph Ferdinand) și armata a XI-a (Mackensen), au executat ocolirea proiectată spre stânga, având ca pivot regiunea Sud-Vest de Ivangorod. Această ocolire se aseamănă cu aceea pe care o execută generalul Von Below în Kurlanda.

Mai observăm că cu începere dela 3 Iulie, frontul rusesc începe să se clatine prin retrageri la Nord, pe Narew, Bobr, la centrul pe Rawka-Bzura, iar la Sud pe linia Lublin-Kölm.

Cu începere dela 14 Iulie, ofensiva austro-germană ia un caracter mai acut și se desfășoară astfel:

Trei armate Hindenburgiene iau ofensiva în Polonia de Nord, la 30 Iunie, pe trei direcțiuni, în modul următor:

Armata Generalului Griepenkerl, din direcția Mlava, însă, este oprită de ruși la Ciechanow.

Armata Generalului Galwitz, spre Prajnitz, pe care-l ocupă la 1 Iulie. La 15 Iulie este oprită de ruși pe linia Zielono-Krasnosielec.

Armata Generalului Scholtz, dinspre Kolno, către Lomscha-Ostrolenka. Această armată amenințând dreapta rușilor cari se opuneau generalului Galwitz, înlesnește acestuia atacul și străpungerea poziției rusești la Zielona, pe o întindere de 7 km., obligându-i astfel la retragere.

Până la 17 Iulie seara, armatele generalilor Griepenkerl și Galwitz înaintară cu oarecare lupte până sub zidurile cetăților depe Narew, între Ostrolenka și Nowo-Georgiewsk, înapoia cărora s'au retras armatele rusești ale lui Smirnow și Plehwe în ordine și fără pierderi; iar generalul Scholtz ajunsese cam la 10 km. de Narew, fiind ținut în loc de ruși într-o regiune păduroasă și mocirloasă între râurile Pissa și Szkwa.

Până la această dată, trupele generalului Mackensen ocupase Krasnostaw, la 30 km. de Kölm, amenințând

linia ferată Kölm-Lublin; iar generalul Woysch, susținut la dreapta de fosta armată Dankl, împingeă coloanele rusești sub Ivangorod.

În legătură cu aceste operațiuni, generalul Böemh Ermoli făcea sforțări pentru a înainta la N.-E. de Bug, ca să asigure dreapta lui Mackensen, iar generalul Pflanzler Baltin căută să câștige teren la Nord de Nistru, pentru a amenința spatele trupelor rusești, cari se opuneau lui Linsingen pe Zlota-Lipa și a-i sili, astfel, la retragere.

Din cele arătate aci, se observă că armata rusă, la 15 Iulie, se află într'un patrat ale cărui trei laturi (Nord, Vest și Sud) sunt ocupate de adversari, iar o latură o are deschisă pentru retragerea în interiorul Rusiei.

Cele trei laturi ocupate de adversari sunt:

Latura de Nord a Narew-ului prelungită spre Grodno; latura de Vest a Vistulei până la Ivangorod, și latura de Sud între Vistula-Bug, pe linia Ivangorod, Sud de Brest-Litowsky.

Dela cele trei armate Hindenburgiene depe Narew până la armatele lui Mackensen, între Vistula și Bug, sunt numai 200 km. Pentru armata rusă nu sunt acum decât trei alternative:

a) Dacă ar fi bine pregătită și ar avea rezerve puternice, ar putea primi aci o luptă decisivă cu mulți sorși de izbândă;

b) Dacă în adevăr a fost adusă prin surprindere în această situațiune—precum pare a susține germanii—va fi silită a primi bătălia și va suferi o înfrângere analogă cu a austriacilor la Sadowa, sau cu a francezilor la Sedan;

c) Dacă în retragerile ei de până acum a urmărit un plan de lucru bine chibzuit, atunci va continua retragerea, căutând a produce cât mai multe pierderi adversarului și a-l sili să se întindă pe un front mare și în direcțiuni divergente.

Din discursurile ținute la deschiderea Dumei, s'a lăsat a se întrevedea că această din urmă alternativă este aleasă de ruși, evacuând, la nevoie, grupul cetăților din centru (Novo-Georgiewsk, Varșovia și Ivangorod) și chiar alte linii de rezistență.

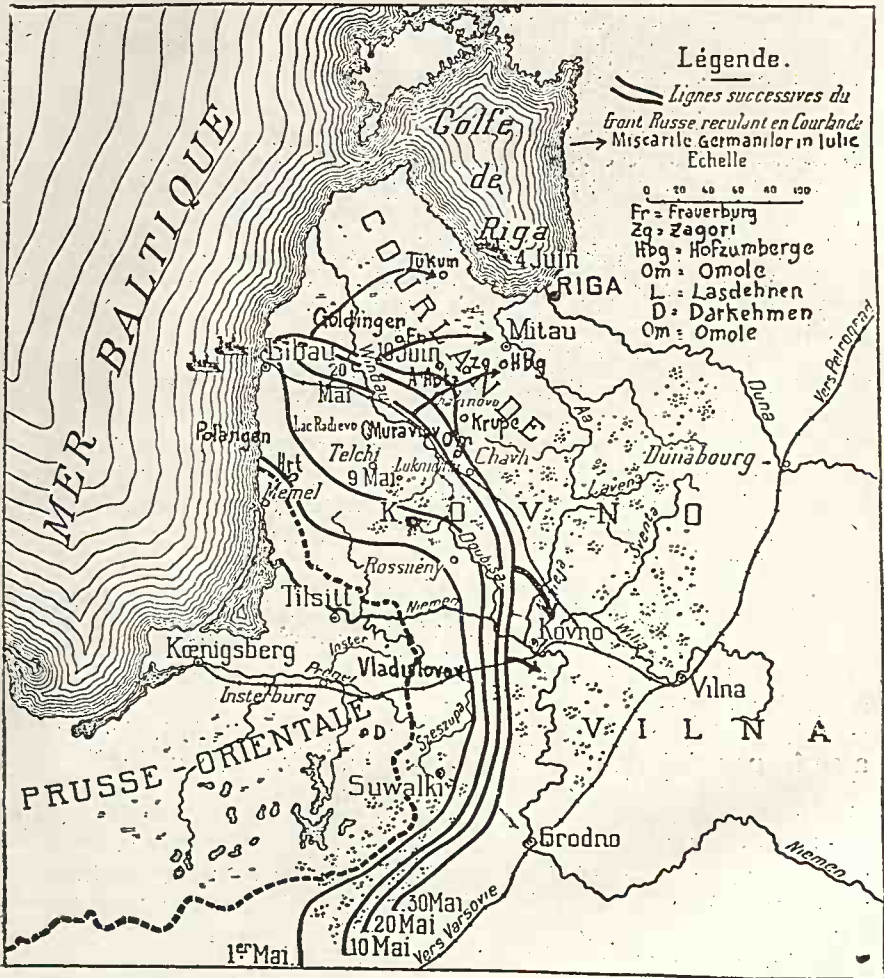
Până la finele lui Iulie, Germanii au continuat atacurile lor în direcțiunea Bansk și pe frontul Constantinowo-Krintein-Suboce-Traskuny. La 31 Iulie, germanii au ocupat malul drept al râului Aa, precum și Mittau.

În ziua de 28 Iulie și în zilele următoare s'au dat atacuri îndârjite la V. de Kowno și se prevedeă că în curând cetatea va fi împresurată. Din modul cum se pronunțau mișcărilor generalului Von Below, se pare că renunțase, pentru un moment, la înaintările spre Riga și

că acum îndreptă forțele sale spre Est și Sud-Est, între Ponewjetz și Kowno, cu aparența unei conversiuni spre Vilna.

În acelaș timp, coloanele generalului Eichorn înaintau, pe deoparte, la N.-E. de Suwalki, în lungul liniei ferate Suwalky-Olita și, pe de altă parte, dirijă o coloană spre Sud de Kowno.

SCHIȚA I.

Rușii apreciază cam la 10–12 corpuri de armată efectivul celor două armate germane de aci.

Până la 10 August, armata generalului Von Below se găsește pe frontul marcat de: dealurile dela Est de

Mittau, râul Aa până la confluența cu râul Mischa, localitățile Birski, Popel, Kupiski, Kurkli, Vest de Wilkomir și asupra pozițiilor înaintate dela Kowno.

Atacuri înverșunate au început să se pronunțe asupra cetății Kowno, încă dela 8 August.

Pe Narew, între Ostrolenka-Lomscha, cu toată rezistența rușilor, au reușit germanii a se apropia de râu. Până la 10 August, trupele generalului Scholtz au spart linia de apărare a orașului Lomscha, au luat orașul și apoi au înaintat în sectorul Lomscha-Ostrow.

Între Ostrolenka-Pultusk, germanii au trecut Narew-ul și au început lupta în regiunea dintre Narew și râul Ors (afliuent al Narew-ului).

Cu privire la aceste lupte, iată ce zicea comunicatul rusesc: „In ultimele trei zile, dușmanul a făcut eforturi enorme, spre a ne izgoni din sectorul Narew-ului, care se întindea dela Ostrolenka la Lomja.

În regiunea dela Edwabno, dușmanul urmărește o luptă de tranșee. În cursul luptelor cu mine, am avut mereu superioritatea.

Pe frontul Pissa-Schkys o întregă armată dușmană ne-a atacat, după ce a aruncat contra noastră întăririle aduse de pe frontul occidental. Totuș, germanii au încercat în acest sector o înfrângere desăvârșită și le-a trebuit o întregă săptămână spre a respinge din satul Servatka regimentul nostru din ariergardă. Până acuma luptele pentru trecerea Narew-ului nici nu au început.

Lângă gura râului Schkva, dușmanul, folosindu-se de niște păduri mari, a reușit să treacă pe malul nostru; dar nu am lăsat pe dușman să-și treacă artileria, și, prin mai multe atacuri cu baioneta, am nimicit elementele dușmane izolate și private de acoperirea lor cu artilerie.

Aceste înfrângeri au silit pe dușman să recheme din sector întăririle sale aduse din Franța, spre a întări grupul din Rojane, care se putea mișca mai cu ușurință. Acest grup a fost considerabil întărit cu niște trupe venite și ele de pe malul stâng al Vistulei. Totuș, toate eforturile dușmanului de a mai înainta spre Est, au fost oprite pe malul râului Oje.

Atunci dușmanul și-a schimbat aci direcția atacurilor sale și, menținându-se pe frontul între Narew și râul Oje, s'a străduit a înainta în direcția Nord-Est, la spatele cetății Ostrolenka.

În cursul luptelor începute în aceste trei zile, dușmanul a dat mai multe asalturi în contra tranșecelor noastre, întrebuițând masse mari de infanterie; totuș, în acest răstimp, dușmanul, deși a avut pierderi considerabile, nu a înaintat decât cu una până la două verste.

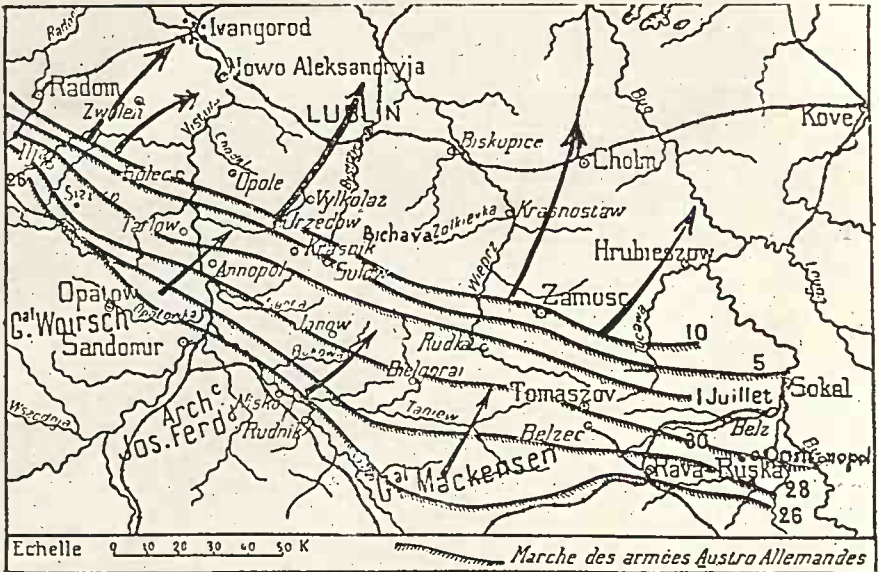

În ziua de 2 (VIII), trupele noastre, în timpul unui atac german din cele mai vii, și care a fost respins, a văzut un corp de cavalerie germană care a atacat propria sa infanterie, în scop de a o sili să se mai reîntoarcă la atac. În acest sector, pierderile germanilor au fost foarte mari.

În sectorul dinspre miază-zi, în lupta dată lângă satul Toskschiuvița, unde dușmanul concentrase masse mari de infanterie, spre a încerca trecerea râului Oje, artileria noastră a oprit atacul pregătit, chiar înainte de a fi pornit și a silit pe germani, în această regiune, să se risipească.

Aci, pierderile noastre au fost mari, dar trupele noastre au rezistat cu înverșunare la planurile dușmanului de a dă pe linia Narew-ului o lovitură adâncă în spatele

SCHIȚA K.

armatelor rusești, cari au oprit ofensiva generalului Mackensen în valea râului Wieprez.

Între Pullusk Nowo-Georgiewsk, coloanele generalului V. Galwitz au cucerit Dembe și Zegrze și au trecut în spațiul dintre Vistula-Narew.

La Est de Nowo-Georgiewsk-Varșovia, armata principelui Leopold de Bawaria se apropia din ce în ce mai mult de aceste cetăți până la 6 August, iar dela această dată începă atacul Varșoviei, care fiind evacuată din timp de ruși, putea fi ușor de ocupat. Până la 10 August au

ocupat Plone, o pozițiune puternic întărită la Vest de Varșovia, forșând pe ruși a se retrage până la linia exterioară a forturilor.

La Sud-Est de Varșovia, armata generalului Woysch a reușit a trece Vistula la Nord de Ivangorod și a luptă cu trupele rusești pe frontul dintre Magnuszew-Kozienice, iar dinspre Sud de Ivangorod, coloanele austro-ungare au ajuns la Nord de Nowo-Alexandrija. Până la 10 August trupele germane de aci au pus stăpânire pe forturile de Vest ale Ivangorodului.

Intre Vistula și Bug, până la 29 Iulie, armatele austro-germane au trecut la Nord de șoseaua Lublin-Kovel. În timpul înaintării, rușii au depus o deosebită rezistență la Dubenka, pe Bug și la Sud de Kōlm.

Intre 1—10 August, trupele generalului Mackensen, deși au întâmpinat rezistență îndârjită la Nord de Lublin-Kōlm, între Ostrow și Wladowa, totuș, au înaintat.

La Est de Bug, trupe de ale generalului Böemh Ermoly înaintau la Sud-Est de Wladimir-Wolynsky.

La 10 August st. n., Varșovia a fost complet ocupată, fiind părăsită de ruși. Măsurile de evacuare fiind luate dinainte, germanii nu au găsit nici o pradă de războiu. În acelaș timp a fost ocupat Ivangorodul. Celatea Nowo-Georgiewsk a fost complet asediată de germani, fiind adus aci ca comandant al trupelor asediatoare generalul Luders, care fusese însărcinat și cu investirea cetății Anvers.

Trupele cari au ocupat Varșovia și Ivangorod au continuat înaintarea spre Est.

Situația generală, în primele zile August, a se vedea în schița dela pag. 104, unde este comparată cu situația din Ianuarie și din Iulie.

Observațiuni și învățăminte depe frontul de Est

1. Faptul că în ziua de 29 Ianuarie, în luptele din Prusia Orientală, corpul 10 rus s'a retras, descoperind dreapta corpului vecin, care a trebuit să sufere înfrângere din această cauză, precum și faptul că în ziua de 24 Februarie corpul 3 rus s'a retras, descoperind dreapta corpului 2 rus, ne duce la concluziunea că, nu există legătură suficientă, nici materială, nici morală, între corpurile de armată rusești.

2. Victoria Germanilor din Prusia Orientală, dela sfârșitul lunei Ianuarie, ca și cea din Galiția, se datorește, în mare parte, discreșionii și repeziciunii concentrărilor,

grație căilor ferate și terenului. La aceasta pare că a contribuit și lipsa de supraveghere din partea Rușilor.

3. Scopul ofensivei germane din Prusia Orientală, din Nordul Poloniei și din Galiția și Bucovina, în cursul lunii Ianuarie și începutul lui Februarie, pare a fi fost acela de a slăbi forțele rusești de pe linia Vistulei, atrăgându-le în părțile amenințate, pentru ca apoi să poată arunca centrul rusesc dincolo de Vistula, între acest fluviu și Bug.

4. Luptele de pe Bzura și Rawka (40 klm. Vest de Warșovia), dela Februarie până la 15 Iunie, se pot asemăna cu eforturile Germanilor de pe Ypres. Aci, la Bzura-Rawka, Germanii au sacrificat multe trupe, mai ales în cursul lunii Ianuarie. Trupele rusești când vedeau că se încep atacurile germane, spuneau că înaintază „coloanele morții”.

Asupra acestor dese și serioase atacuri, cari, până la 15 Iunie, nu înaintase mai mult decât în Ianuarie, scriitorii au două păreri deosebite: unii zic că au fost niște simple demonstrații, pentru a oprî avântul Rușilor în Galiția; iar alții zic că au fost făcute cu scopul de apropiere de Warșovia.

În aceste lupte, ca și la Ypres, Germanii au atacat în ordine strânsă, însă, acest mod de luptă nu le-a dat rezultate.

5. Judecând după cele ce se petrec pe câmpul de războiu, rezută neîndoios că, Rușii au învățat ceva dela războiul din Mandciuria și că, profitând de lecțiile de atunci, au muncit pentru a umplea lacunele și a îmbunătăți starea lor militară.

Se constată aceasta din spusele trupelor germane din Est și din relațiunile publicate, cum că armata rusă se luptă cu strășnicie și că *este foarte bine echipată, că serviciul intendenței se execută în mod deosebit de satisfăcător; că prada de războiu făcută de Germani, dovedește că trupele rusești, pe lângă armament, sunt bine prevăzute cu îmbrăcăminte de iarnă, cu bucălării de companie, trăsuri sanitare, toate în stare foarte bună.*

5. Uzarea multor forțe rusești în Carpați, în cursul lunilor Ianuarie, Februarie și Martie, poate că a fost o greșală. Aceste forțe ar fi fost disponibile în Aprilie și în Maiu, când Austro-Germanii au produs ofensivele lor.

6. S'ar putea pune întrebarea, de ce Rușii au dat atât de puțină importanță luptelor din Bucovina, în timpul iernii 1914—1915, când, în Aprilie 1915, au fost siliți să iă aci o ofensivă mai serioasă, pentru a contrabalansa eșeurile ce sufereă în mai tot frontul Galiției. Prin aceste pierderi și succese, întrerupte în Bucovina, credem că Rușii au contribuit, într'o bună parte, nu numai la scă-

derea moralului propriilor lor trupe, dar chiar la prestigiul și greutatea lor politică și diplomatică.

7. Din modul cum au operat rușii până în Aprilie nu pare a avea ca obiectiv Buda-Pesta, ci Viena. Drumul la Viena nu duce prin Carpați, ci pe la Cracovia. Când Przemysl a căzut, și pe când flancul stâng rusesc atinsese Carpații, eră de prevăzut că ei nu vor încerca, și de vor face-o, nu vor reuși a trece Carpații, fără ca o altă forță să atace Carpații dela Sud, spre a sili astfel pe Austriaci să lase drumul liber și să părăsească cetățile Eperies, Cassau, Miscołci, cari amenințau stânga rusă. Drumul liber spre Cracovia nu putea fi decât numai când armata austriacă, concentrată în zona sudică a Carpaților, între Eperies, Cassau, Miscołci, ar fi fost atrasă în altă parte de către alte forțe. De ce rușii nu au pregătit diplomaticeste dispunerea de aceste forțe, rămâne o enigmă. Să fie lipsa de apreciere a puterii de rezistență a adversarului? Să fie nepriceperea? Să fie vreo piedică pusă de alte împrejurări, pe cari nu le cunoaștem? Să fie și vina celor cari le-ar fi putut face această propunere? Enigmă.

8. Sunt mulți critici militari, cari susțin că deși ofensiva rusă spre Cracovia, dacă ar fi stăpână pe Galiția, s'ar impune din punct de vedere logic și științific militar, însă, având în vedere că Cracovia cu Olmutz, Possen și Glogau, formează un quadrilater greu de pătruns, și că, dela începutul campaniei, aliații au făcut aci extraordinare întăriri, precum și faptul că afluenții Oder-ului, în această regiune, sunt excelente linii de oprire, ei susțin că drumul rușilor spre Berlin nu mai duce pe aci, ci prin Budapest și Viena.

9. În luna Martie, după căderea cetății Przemysl în stăpânirea rușilor, se pusese mari speranțe pe ofensiva rusă în Carpați, de oarece se dispunea, pe deoparte, de un efectiv de aproape 150.000 oameni, ce fusese însărcinat cu blocarea cetății, iar pe de altă parte, se stăpânea de aci înainte linia ferată dublă Lemberg-Przemysl-Cracovia și se mai spera încă să se împingă trupele austriace de pe tot lanțul Carpaților, astfel ca să se poată stăpâni complet cele 4 linii ferate ce traversează Carpații.

Din schița B. dela pag. 113 se poate vedea, că înainte de căderea cetății Przemysl, rușii dispuneau numai de linia longitudinală Gorlice-Stry și de liniile transversale Lemberg-Ușok și Lemberg-Tusla; celelalte fiind sub focul direct al adversarului.

10. Dacă ofensiva germană de pe frontul de Est, atât de norocoasă din Mai până acum, nu va reuși să înconjoare armata rusă, sau o bună parte din ea, pentru

a o face să depună armele, atunci știința militară nu are pe ce să se sprijine, pentru a spune că acest succes german e decisiv.

În războiul din 1866 nu au fost decizive victoriile germanilor dela Nachod, Scalitz, Trantenau, Münchengrätz și Podol, ci a fost decisivă numai victoria dela Königrätz.

În războiul din 1870, nu a fost decisiv nici Woert, nici Wisenburg, nici Borny, nici Rezonville, St. Privat, ci a fost decisiv numai Sedan, adică atunci când din armata franceză rămăsese numai 2—3 regimente.

Chiar după distrugerea ultimelor armate franceze dela Sedan, germanii au trecut printr'o criză strategică, din cauza armatelor naționale, cari se formau continuu, și cari au dat încă 3—4 luni de lucru germanilor.

Precum nici retragerea armatei franceze din anul trecut, până lângă zidurile Paris-ului, cu înfrângeri serioase, în timpul acestei retrageri, nu a fost decisivă; precum nici retragerea germanilor de pe Marina, pe Aisne, Lys, etc.; tot așa nici retragerea rușilor de pe Dunajetz, Pilitza, Narėw, Niemen,—cu înfrângeri și succese pe ici colea,—nu va fi decisivă, până ce armata rusă este încă în stare de a lupta, până ce teritoriul permite această retragere, până ce resursele nu sunt sleite.

11. Ca și la o boală, ca și la o criză comercială, ca și la criza politică, etc., momentul crizei nu este lung. Pe măsură ce timpul trece, nu mai există criză, ci o stare de reculegere, în care intră mulți procești de reabilitare a crizei. Tot așa este cazul cu criza în care s'a găsit armata rusească, la pronunțarea ofensivei rusești în Galiția. Cu cât timpul a trecut, și cu cât atacătorul și-a arătat intențiunile sale, cu atât momentul crizei, pentru ruși, s'a depărtat și începe a se apropia o stare de echilibru, sau chiar a soși o criză pentru atacător.

12. Criticii militari austro-ungari justifică ultimile operațiuni din Kurlanda în modul următor:

Pentru ca acțiunea ofensivă, întreprinsă din trei părți, în Polonia rusească, să aibă succesul complet, trebuiau asigurate flancurile.

Asigurarea flancului dinspre Sud s'a făcut de către armatele generalilor Böhm Ermoli, Linsingen și Pflanzer-Baltin, cari au înaintat până pe Bug-ul superior, pe Zlota-Lipa și pe Nistru, iar la flancul de Nord s'a întreprins ofensiva din Curlanda, pentru a împiedica orice întreprindere rusească din această parte.

13. Oricât ar fi fost de hotărâți rușii a se retrage pe o altă linie de rezistență, tot trebuie să recunoaștem că, forturile de oprire dela Ostrolenka, Roshan, Pullusk,

Kowno și Novo-Georgiewsk, au căzut prea ușor în slăbă-nirea adversarului. Se crede că o parte din materialul acestor cetăți fusese întrebuințat încă din iarnă, la lacurile Mazuriene, și nu a mai putut fi înlocuit; însă, cetățile Kowno și Nowo-Georgiewsk, destinate să reziste, prin planul general de retragere, desigur că au fost bine armate, cum, de altfel, se vede și din prada de războiu luată de germani.

14. Capul de pod dela Ivangorod fiind foarte greu de luat, generalul Woyrsch, a ținut aci o luptă defensivă, în timp ce armatele Archiducelui Iosef Ferdinand și Feldmareșalului Mackensen au pătruns cât mai mult între Vistula și Bug, pentru a amenința Ivangorod-ul pe la Est.

Rușii, înțelegând manevra, au atacat flancul drept al acestor două armate, dinspre Sokal, pentru a le întârziă mersul, însă, întârzierea nu s'a produs, așa precum ar fi fost de așteptat, așa că în ziua de 5 Iulie austro-germanii atinsese linia Lublin-Kolm; iar în zilele următoare, Ivangorod-ul a fost părăsit de ruși, odată cu Varsovia.

15. Este de observat că, criticii militari ruși, până în luna Aprilie, deși își dădeau seamă că o operațiune a aliaților dinspre Cracovia peste Dumajetz, spre Lemberg, ar fi slânjenit spatele coloanelor rusești, angajate în munții Carpați, totuși, ei susțineau că asemenea ofensivă nu va avea loc, din cauza inundațiilor diversilor afluenți ai Vistulei, precum și din cauza lucrărilor de fortificații ce au ridicat Rușii pe acest front, și în special în fața Tarnov-ului.

Față de aceste considerațiuni, și față de desele atacuri și serioasele rezistențe ce depusese austro-germanii în regiunea din Carpați, dintre origina Nistrului și afluențul său Lomnița, criticii militari ruși inclinau a crede că, pe aci se va produce ofensiva puternică a aliaților.

16. Când Rușii au înțeles că vor avea loc operațiunile serioase în Galiția, au luat, între alte măsuri, și pe aceea că armatele de aci să fie întărite cu un număr oarecare de divizii din armata de Odessa, și să se îndrepte, prin marșuri pe jos și cale ferată, pe frontul Grodek, Stry-Stanislau și de aci spre Biala și Carpați. Aceste măsuri s'au executat, pe deoparte, încet, iar pe de altă parte, majoritatea acestor trupe au fost trimise pe pachete în Carpați, unde s'au sacrificat fără nici un avantaj, fiind slabe peste tot.

17. Puterea de rezistență depusă de Ruși, în unele lupte din timpul retragerii lor din Galiția, este o dovadă de vitalitatea elementului militar rusesc, și, prin urmare, de capacitatea lui de rezistență. De altfel, sunt scriitori

militari cari afirmă că infanteria rusă, în luptele din Mai, Iunie și Iulie, au dat probe de rezistență și vitalitate, care pot uimi lumea. Poate este singura retragere din războaiele contemporane, când infanteria s'a retras fără a fi destul de bine susținută de artilerie. Artileria rusă, neavând munițiuni, s'a întâmplat că infanteria rusă a compensat cu pieptul, cu baioneta și glonțul ei, lipsa celorlalte arme.

18. Afară de demonstrațiile bine chibzuite, de Germani, la extremele frontului de Est și pe tot frontul, pentru a le reuși ofensiva în Galiția, mai este de remarcat încă următoarele mijloace întrebuițate de ei:

- a) Svonuri că concentrează armate spre frontul italian și spre România;
- b) Ofensive locale pe frontul francez;
- c) Versiuni că vor ataca Varșovia;
- d) Punerea la cale a următoarelor patru explozii, în Rusia; la fabrica Ochta, la Kronstadt, la Brest-Litowski și la Valegrad.

19. După căderea cetății Lemberg, dispozitivul strategic al armatelor austro-germane se caracterizează astfel:

a) O masă centrală, compusă din armatele: Gripenkerl, Scholtz, Galwitz, Principele Leopold de Bawaria, Woyrsch, Principele Frantz Ferdinand și Mackensen, care tind la învăluirea armatelor rusești și la tăierea retragerilor între Vistula, Narew și Bug;

b) Aripa dreaptă formată din armatele Böemh-Ermoli, Linsingen și Phlanzer Ballin, pe Bug-ul superior, Slotalipa, Nistru și Prut;

c) Aripa stângă, formată din armatele lui Von Below și Eichorn, în Kurlanda și în Nord-Estul Prusiei Orientale.

20. Corespondentul militar special al ziarului „*Corriere dela Sera*”, la Petrograd, vorbind despre retragerile efectuate de către armatele rusești, spune următoarele: „Starea armatei ruse este excelentă. Trăind în mijlocul soldaților și ofițerilor, se poate culege mărturiile de încredere cea mai mare, cea mai constantă și cea mai nezdruncinată a armatelor rusești.

Retragerea armatelor rusești s'a efectuat cu cel mai mare calm. Când Przemysl a trebuit să fie evacuat, s'a decis retragerea tuturor armatelor înapoia frontierei. Manevra de retragere, care este totdeauna anevoioasă și periculoasă când se face sub amenințarea inamicului, a fost executată din contră ca și o simplă manevră cu pierderi minime.

Trebuie notat încă, că în toată această retragere, rușii s'au servit alături de puțin de artilerie, că toate greu-

tățile, se poate spune, au fost suportate de către ariergardele compuse exclusiv din infanterie.

Infanteria rusă, trebuie să știe toți, posedă calități, ca: liniște, rezistență, antrenament, ordine și putere, care întrec toate așteptările bănuite. Dacă germanii nu aveau o artilerie așa de formidabilă, victoria ar fi fost totdeauna de partea rușilor.

Infanteria germană, însă, și-a pierdut multe din calitățile sale, care o făceau un corp compact și formidabil, chiar după mai multe luni de războiu. Acum infanteria germană operează numai sub puternica protecție a tunurilor; singură, ea nu ar fi la înălțimea îndărilorilor.

Soldatul rus a avut îndrăsneala în această memorabilă retragere, de a opune violenței omoritoare a focului tunurilor, bravura eroică a asaltului cu baioneta. Baioneta contra tunului,—este ceva fantastic!?

21. După cât se pare, ținta pe care germanii o urmăresc în înaintarea și amenințarea portului Riga, are dublul scop: *a*) ca ocupând acest oraș, să puie mâna pe una din bazele flotei rusești de Baltica, la adăpostul căreia atât submarinele, cât și încrucșelatoarele rusești operează în contra transporturilor pe care germanii le fac din Scandinavia neutră; cât și *b*) de a putea stăpâni acest mare centru industrial rusesc, important prin mulțimea fabricelor de tot felul, ce posedă; astfel, în acest port se găsește fabrici de: cauciucuri, pulberi, arme, conserve, postăvării, etc., etc.

23. În luptele din Carpați, s'a făcut, în ultimul timp, mult uz de atacuri prin ajutorul minelor, urmate imediat de atacuri de infanterie, cari ocupau pâlniile formate de explozii. Prin acest fel de atac, Rușii au cucerit, la 6 Aprilie, o întinsă linie de tranșee în regiunea munților Rowzanca.

24. Gazetele austro-ungare, publică articole privitoare la unele fraude în administrația militară, furnizorii abuzând și predând ștose, materiale și subzistențe de proastă calitate.

25. În operațiunile din munții Galiției și Bucovinei, s'a făcut mult uz de transport de hrană și muniții, cu animale, iar coloanele și bateriile au înaintat în multe părți pe drumuri făcute din lemn.

26. Relațiunile germane spun că au găsit analfabeți între ofiterii de cazaci.

27. Se semnaleză că nu toți aviatorii austriaci sunt la înălțimea misiunii lor. Se pretextează adesea că timpul e defavorabil, că mașina are defect, etc.

28. Companiile de Ski austriace au adus mari servicii în luptele din Carpați, în special, patrulele merg re-

pede, aduc știri bune și pot produce chiar pierderi adversarului, prin faptul că pot apare și dispere ușor în flaneurile și spatele adversarului.

O secție de Ski, compusă din 10 ofițeri și 30 soldați, în Valca Nagy-Ab, a atacat pe ruși în pozițiunea de Czuszka și i-a pus în dezordine.

29. Despre înfrângerea Rusiei, prin sleire economică, prin sleire financiară, ori prin revoluție internă, nu se poate vorbi, și ială de ce:

Rusia are produse interne suficiente, pentru oricât ar ține războiul. Ea are o supra-producție mare, pe care n'o poate, însă, exploata și exporta.

Deși mic exportul Rusiei, totuș, ea singură poate trimite Americii, chiar Japoniei și Peninsulei Balcanice, mult export, ceace-i asigură resurse financiare. Teritoriul ei fiind vast, face ca să nu se impună pentru populația sa greutățile războiului, astfel că este exclus că poporul ar ajunge odată la saturație, sau ar ajunge la aceasta înainte de celelalte popoare.

II. OPERAȚIUNILE PE FRONTUL DE VEST ¹⁾

La 1 Fevruarie frontul ocupat de adversari pe teatrul de operațiuni din Vest se întindea dela Mare până la Elveția, având forma arătată în schița de aci și o întindere de aproape 800 km.

Operațiunile ce au avut loc timp de 6 luni, adică dela 1 Fevruarie la 1 August, deși au fost mai favorabile aliaților, totuș, situațiunea generală s'a schimbat foarte puțin, așa încât aliații nu au azi nici un avantaj strategic prin această schimbare, iar avantajele tactice câștigate prin succesele locale din acest timp nu sunt de natură să influențeze situațiunea generală, din punctul de vedere strategic, ci numai din acela al uzurei ce se produce adversarului și al situațiunei tactice locale.

Operațiunile ce s'au petrecut în acest timp fiind, însă, de mare interes din punctul de vedere general al tacticii, din punctul de vedere al tehnicii, și, mai ales din punctul de vedere al forței morale, care a atins culmi epice în acest timp, este nevoie să fie cunoscute.

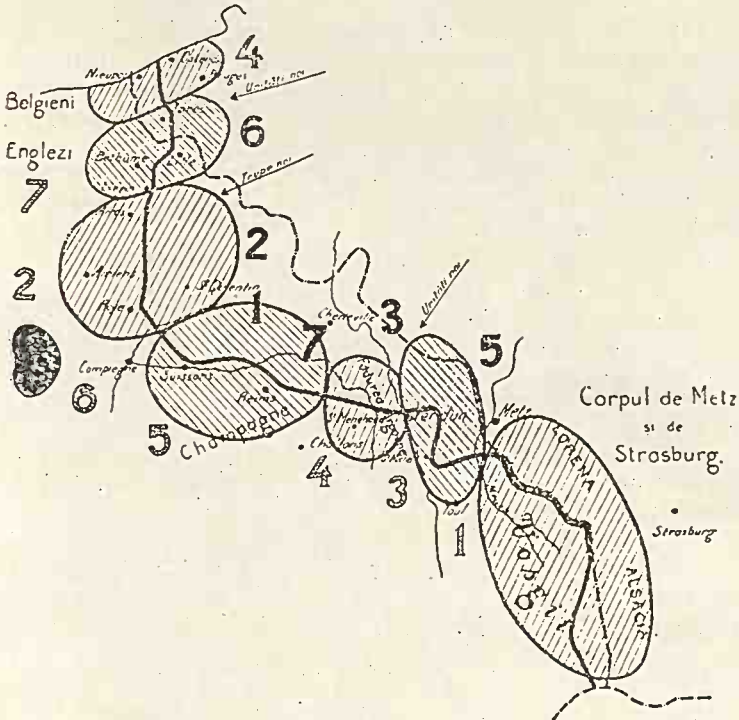
Aceste operațiuni nu au avut loc pe tot frontul, ci numai pe sectoare; iar în acele sectoare, operațiunile au avut loc pe porțiuni de fronturi.

¹⁾ A se consulta hărțile respective din Volumul I și schițele dela pag. 153 din acest volum.

Aceste sectoare, deși nu se deosebesc unele de altele prin hotare distincte, totuși, pot fi împărțite după cum se arată în schița A. de aci, și anume

SCHIȚA A.

- Sectorul litoralului și Ypres-Lille (Flandra);
 „ Arras (Bazinul Somme);
 „ Soissons-Reims (Bazinul Aisne);
 „ Argonne;
 „ Mosela—Meusa;
 „ Vosgi (Alsacia și Lorena).

Armatele adversarilor nu sunt încă bine cunoscute, dar atât cât s'a putut reconstitui din datele ce avem, par a fi numerotate și distribuite cum se arată pe această schiță.

Vom descrie operațiunile în ordinea cronologică, pe regiuni de sectoare, așa cum le-am împărțit mai sus, arătând, însă, în fiecare sector modul cum s'au desfășurat luptele mai principale.

Sectorul litoralului și al regiunii Ypres-Lille (Flandra)

Aspectul general

Aspectul general al Flandrei, unde belgienii apără ultima bucată de pământ ce le-a mai rămas, și francezii cu englezii apără drumul dela Dunquerque și Calais, se poate împărți în patru zone, având fiecare o valoare militară deosebită:

a) Zona strâmtă a Dunelor, care mărginește marca pe o lărgime de 1—2 km. și care este bătută de focul canonierelor anglo-franceze;

b) Zona joasă, mărginită la Sud de râul Yser.

c) Zona a 3-a dintre Ypres și Lys;

Această zonă, având nivelul sub Mare și fiind lăsată de numeroase canale, este ușor de inundat, așa că prezintă un serios obstacol. Mai ales partea dinspre Yser nu are decât două căi de comunicație principale către Pervyse la S. și Ramscapele la Nord;

d) Zona văii Lys, descoperită și înclinată către S.-E. până în vale. Această regiune este sub dependența militară a zonei precedente.

Localitatea Dixmude are importanță prin aceea că separă zona a 2-a de a 3-a și de aceea a devenit un nod important de comunicațiuni. Râul Yser și canalul paralel dela Vest de Yser mărește valoarea defensivă a acestui punct și a regiunii dela Nord de el până în Mare. Așa se și explică că atacul germanilor, cari aveau tot interesul să stăpânească Calais, nu a gravitat pe la Nord de Dixmude, ci pe la Sud, pentru a se feri de această regiune, care le-a cauzat mult neaz.

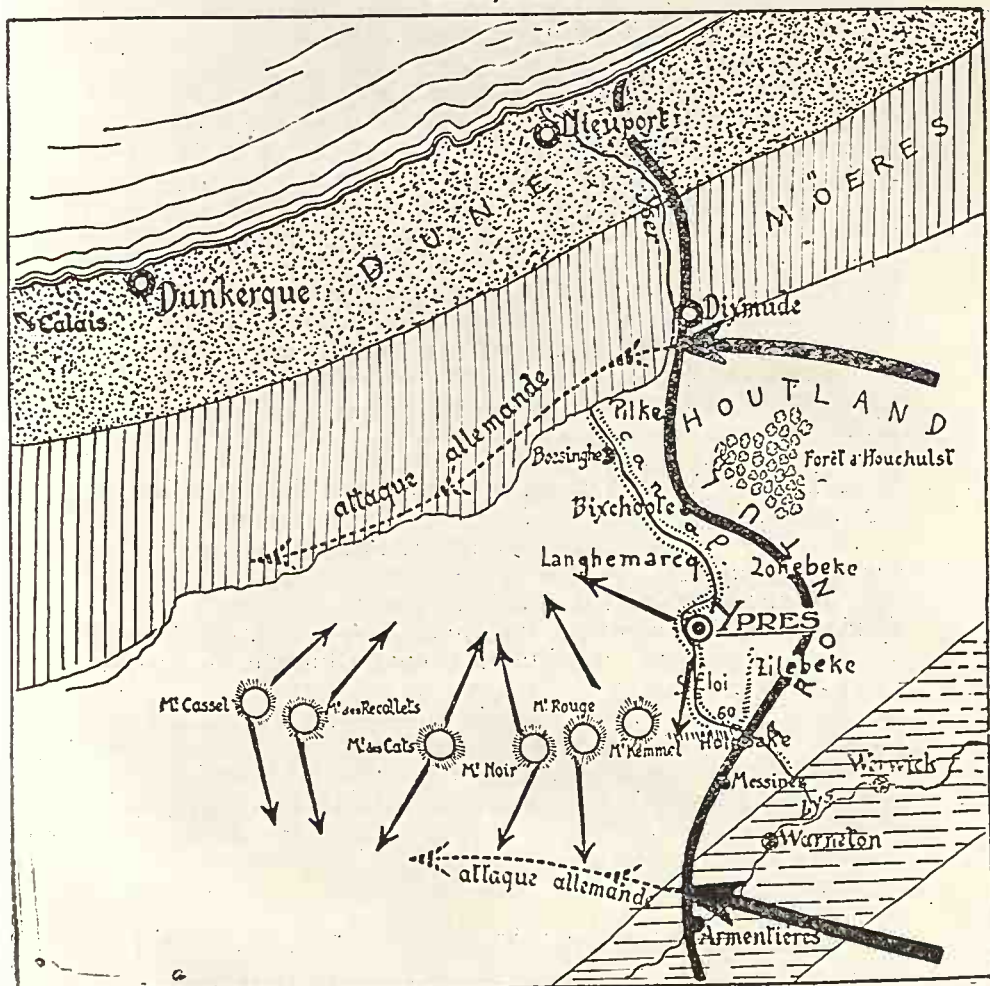
În zona a 3-a, afară de diferitele boschete presărate ici colea, este pădurea Houchulst, în Houtland, care înlesnește operațiunile germanilor, precum și direcțiunea generală a Yserului la V. de Dixmude și râul Lys la S. de Ypres. La V. de Ypres sunt înălțimile Cassel și Cats, secundate de încă alte cinci înălțimi: Mts. Recoletts, Mt. Rouge, Mt. Noir, Mt. Kemmel, cari contrariază oarecum operațiunile germanilor pe cele două direcțiuni arătate aci.

Între Ypres și râul Lys se află o înălțime ca un parapet, având cotele între 35—40 m. de-asupra câmpiei care are dejă 20 m. dela nivelul mării. Această creastă se întinde dela canalul Ypres, la Comines, făcând o coti-

tură între Hollebecke și Svartelen. Extremitatea vestică a acestei înălțimi este cunoscută sub numele de cota 60, unde s'au dat lupte serioase.

Această înălțime (cota 60) domină direct canalul și drumul de fier care taie frontul ocupat de adversari în

SCHIȚA B.

acest punct. Tot de aci se poate lovi în flanc pozițiunea dela St. Eloi, ce domină valea Lys și mai ales punctele Warneton, Wervich și Menin, cari se găsesc la 7—13 km. de cota 60.

Pozițiunea dela St. Eloi este cheia regiunii Ypres.

Desfășurarea operațiunilor

În regiunea dunelor, Belgianii, sub generalul Grossetti, au înaintat, la finele Februarie, cu câteva sute de metri în tranșeele germane, ocupându-le și organizându-le puternic, iar englezii, între 4—5 Februarie, au cucerit 900 m. din tranșeele germane lângă St. Eloi ce fusese cucerite de germani. Deși germanii nu au mai putut înainta spre Sud de Ypres, totuși, prin focul artileriei lor, cauzează pierderi aliaților.

La 23—25 Februarie, germanii au atacat la Dixmude și spre Steenstraete, însă, au fost respinși; iar între 25 Februarie și 2 Martie, englezii au ocupat tranșeele din regiunea St. Eloi-Holebecke, pierdute încă din iarnă.

La 26, artileria belgiană, sprijinită de cea franceză, a distrus punctele de sprijin germane dela Dixmude.

La 8 km. Est de Nieuport, germanii au făcut sforțări mari pentru a scoate pe aliați de pe linia St. George-Middelkerke. Generalul belgian Ronasch s'a menținut. Orașul Nieuport a suferit pierderi.

Până la 4 Martie, două divizii belgiene au înaintat pe malul drept al Yser-ului, gonind pe germani de pe acest mal.

La 10—13 Martie, la N.-E. de Nieuport, pe frontul Lombartzyde, a fost o puternică canonadă de artilerie; iar la N.-E. de St. Georges, au cucerit belgienii o fermă ce constituia un însemnat punct de sprijin înaintea tranșeelelor germane.

În prima chenzină Martie, englezii, sprijiniți de artileria grea, au repurtat un succes între Lille și canalul la Bassé, cucerind localitatea Neuve-Chapelle și respingând pe germani spre Aubers. Germanii au luptat aici cu multă înverșunare. Victoriile câștigate de englezi aici a pus în stăpânirea localităților Rechebourg, Festubert, Givenchy, pe care le pierduse încă din Decembrie.

Armata britanică a luat parte, în timpul din urmă, la două bătălii: aceea dela Neuve-Chapelle, la Est de orașul Lille și aceea dela „cola 60”, la Nord de Ypres, pe cari le descriem aici:

Bătălia dela Neuve-Chapelle

„Bătălia dela Neuve-Chapelle, dată de trupele primei armate, sub comanda generalului sir Douglas Haig, începând dela ora 7½ dimineața, în ziua de 10 Martie¹⁾, pre-

1) În unele comunicate se spune că această bătălie a avut loc la 26 Februarie. Atragem atenția asupra acestei nepotriviri de date. Desigur provine aceasta din cauza celor două calendare cu stil nou și stil vechiu.

gătită cu îngrijire, de o puternică bombardare de artilerie. Peste o jumătate de oră, asaltul se dădă pe întreg frontul și satul Neuve-Chapelle căză în mâinile englezilor.

„Imediat artileria atacă întăririle vrăjmașe dinainte, pregătind înaintarea ce trebuia să urmeze după primul asalt. Din nenorocire, pe când brigada 25-a, la aripa dreaptă și brigada Garhwal, care atacă dela Sud, progresau cu vioiciune, brigada 23 neputând să treacă peste obstacolele de sârmă, incomplet tăiate, se zbătea în condiții foarte grele și suferea pierderi mari. Trebuia să se oprească atacul, spre a se permite trupelor să se reformeze de îndată ce se va fi consolidat poziția în Neuve-Chapelle. Acțiunea nu se reluă decât după amiază, la 3,³⁰, însă, fū extrem de grea, căci pozițiunile germane erau formidabile înarmate cu mitraliere. Lupta fū mai ales înverșunată pentru luarea unui pod pe râulețul Layas, unde se distinseseră trupele indiene. Noaptea făcū să se întreprună ostilitățile, soldații englezi ocupând pozițiile cucerite în cursul zilei și ținând solid Neuve-Chapelle, de unde toate înțoarcerile ofensive germane nu-i mai putură scoate.

Atacul fū reluat a doua zi de către corpul IV și corpul indian. Din nenorocire, vremea cețoasă, care făcea cu neputință observările aeriene și paraliză concursul artileriei, n'a permis desfășurarea lui în toată puterea. A fost și oarecare balansare în executarea ordinelor, după părerea mareșalului French.

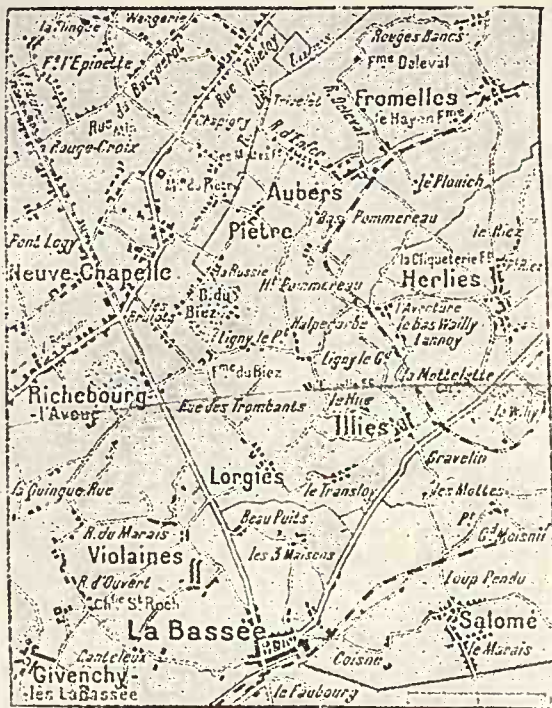
„Toată ziua de 12 Martie, în aceleași condiții nefavorabile, Englezii luptară cu bravură ca să-și întărească și să-și întindă avantajile obținute. Pozițiile lor fură disputate cu îndârjire printr'o serie de contra-atacuri ucigătoare; dar până în cele din urmă, seara, se alinse obiectivul pe care și-l propusese înaltul comandament: Neuve-Chapelle, bine organizat din punctul de vedere al apărării. Eșecul a două asalturi germane, unul la 14 și altul la 17, a dovedit cu prisosință că satul cră definitiv recucerit de trupele britanice.

Pierderile englezilor s'au ridicat la 190 de ofițeri și 2.337 soldați și subofițeri uciși; 359 de ofițeri și 8.174 soldați și subofițeri răniți; 23 ofițeri și 1728 soldați și subofițeri dispăruți. Pierderile germanilor au fost mult mai mari: mai multe mii de cadavre s'au putut număra pe câmpul de luptă, 12.000 de răniți au fost ridicați; iar numărul prizonierilor a fost de 30 ofițeri și 1.657 oameni. La aceste lupte a luat parte și principele moștenitor al Angliei, ca ofițer de legătură. Aviatorii și artileria au adus mari servicii în această luptă”.

Asupra acestor lupte, cunoscute sub denumirea de „bătălia dela Neuve-Chapelle”, mareșalul French face, în comunicatul oficial dela 5 Aprilie, următoarea expunere:

Numeroase considerațiuni, de o importanță vitală, au făcut necesară o viguroasă ofensivă a trupelor britanice. Motivele principale erau: 1) aspectul general al situațiunei aliașilor în Europa și în special succesele armatei rusești, care reușă să respingă asalturile violente și repetate ale mareșalului Hindenburg; 2) slăbiciunea aparentă a duș-

SCHIȚA C.

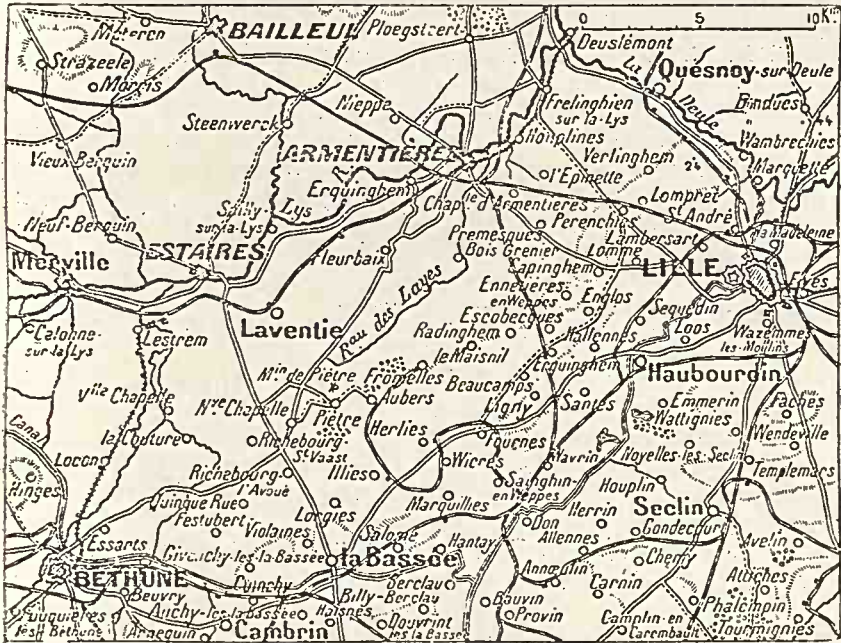

manului, ce se află în fața frontului ocupat de englezi; 3) necesitatea de a aduce un sprijin și mai substanțial Rusiei, reținând pe frontul de Vest un cât mai mare număr de forțe germane; 4) a coopera cu sfortărea realizată de armata franceză la Arras și în Champagne; și în fine 5) necesitatea de a întreține spiritul de ofensivă printre trupe, după așteptarea penibilă și enervantă în cursul ernei, în tranșec.

Acțiunea a început la ora 4½ a. m., printr'o bombardare formidabilă a pozițiilor inimice dela Neuve-Chapelle, și care a fost cât se poate de eficace.

O jumătate de oră mai târziu, două brigăzi (divizia a 8-a) și brigada indiană, dădeau un asalt contra tranșelor inimice. Rețelele de sârmă cu ghimpi, au fost aproape total distruse de focul artileriei, satul întreg (Neuve Chapelle) și drumurile cari duc la Nord și Sud-Vest erau în mâinile englezilor.

SCHIȚA D.

Apoi se descrie operațiile în detaliu și se termină raportul astfel:

„Dat fiind că ținta principală pentru care operațiunea a fost întreprinsă fusese atinsă, și de oarece, pe de altă parte, erau numeroase motive pentru a nu mai continua ofensiva, în noaptea de 27—28 Fevruarie, Sir Douglas Haige, comandantul primei armate, a primit ordine să păstreze și să consolideze terenul dobândit, și pentru un moment, să suspende orice ofensivă”.

În noaptea de 11—12 Martie, corpul V englez cucereste și localitatea Epinettes, în care timp corpul IV și corpul indian luptă în regiunea La Bassé. La aceste lupte au luat parte activă și aeroplanelle engleze.

La 1 Martie, divizia a 7-a engleză a înaintat încă 7.000 m. spre Aubers. Englezii evaluează pierderile germanilor în aceste lupte la 18.000.

La 5 Aprilie germanii au respins atacurile englezilor la Sud de Ypres și dealungul liniei ferate Ypres-Comines spre Lille.

La 25 Aprilie, noaptea de 25—26 și ziua de 26, armata I-a engleză a atacat frontul german între Gremer și Festubert (5 km. Vest de Bassé), câștigând o însemnată porțiune de teren spre Sud-Est, în direcțiunea Fromelles. Acest atac se dădea odată cu altul al francezilor, către Ablain, pe care îl descriem mai jos.

Tot în acest timp, spre Ypres se petreceau luptele în cari germanii au întrebuințat gazele asfixiante, pentru prima oară. Aceste lupte sunt cunoscute sub numele de: a doua bătălie dela Ypres și cota 60, pe cari le descriem aci:

Luptele dela Ypres și dela cota 60, la răsărit de Ypres.

Cota 60 este situată la răsărit de Ypres, la vreo 3 km. spre Sud de Zillebeke.

E o înălțime care domină întreaga regiune dela Nord și la Nord-Vest. A fost luată în două zile: la 17 și la 18 Aprilie, iar Germanii au contra-atacat trei zile, pierzând 4.000 de oameni, fără succes.

La 4 zile după acest eșec, germanii atacară cu îndârjire la Est de cota 60 contra trupelor franceze, al căror front prelungiă frontul englez, dela Ypres, în vecinătatea localității Langemark, prin Pilken. Acest atac din 22 Aprilie trebuie să rămâie memorabil, căci acolo, pentru întâia oară. Germanii au întrebuințat gazele asfixiante.

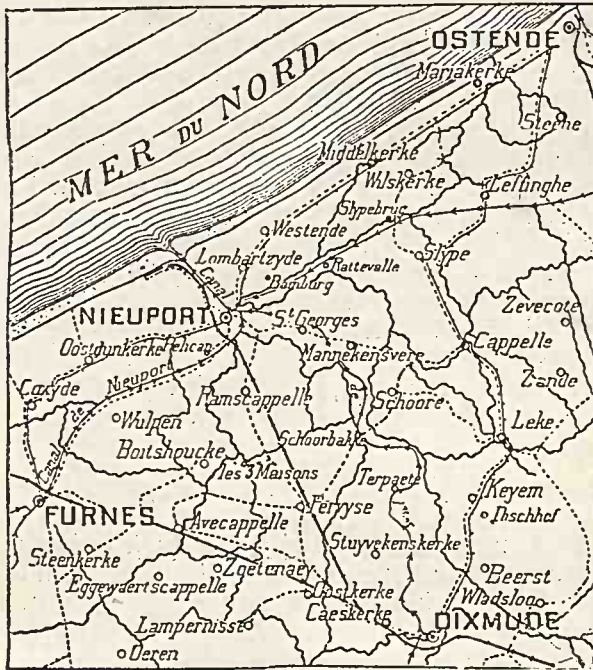
Germanii, fiind ținuți în loc la Nord, au reîndreptat efortul asupra frontului englez, la N.-E., aruncând regiment după regiment, în speranța de a înfășurâ aripa stângă, unde erau canadienii și după ce ar fi trecut canalul râului Yser, dintre Dixmude-Ypres, să ajungă, în sfârșit, la acest oraș. Aceste lupte au fost unele din cele mai înviersunate dela începutul ostilităților. Pierderile au fost enorme de amândouă părțile; dar năvala germană a fost cu strășnicie ținută în loc atât de trupele engleze, cât și de cele franceze.

Tot la 22 Aprilie, Germanii au atacat, între Dixmude și Pervisse, pe țărmul stâng al râului Yser, castelul Vicogne ocupat de Belgieni,—dar au trebuit să se retragă, lăsând numeroși morți și prizonieri. Mai la Sud, pe malul canalului dela Furnes la Ypres sau dela Yser la Ypres, care în parte e constituit de Yperle, făcut navigabil, francezii ocupau terenul, cu spatele spre cursul de apă. Liniiile lor atingeau Bixschoote și se învecineau spre Langemarck, cu contingentele canadiene.

La 23 Aprilie, germanii au atacat trupele franceze de aci, precedându-și mișcarea cu o bombardare violentă. Francezii rezistară și putură chiar să înainteze; dar atunci

SCHIȚA E.

inimicul făcū să țășnească din tranșeele lui, cu ajutorul unor tuburi, gaze asfixiante. Vântul dela Nord-Est aduse spre liniiile franceze aceste emanațiuni nesănătoase; soldații cădeau amețiți. În acelaș timp, artileria germană împroșcă cu obuze încărcate cu gaze la fel, cari sfârșiră prin a zăpăci pe Francezi. Trebuiră să dea îndărăt, deoparte, spre canal, de alta spre Ypres, părăsind astfel mai bine de 2 km.

„Dar prima surprindere trecută, Francezii nu înlăz-
ziară să ia ofensiva și să țină în loc pe germani. La
stânga, Belgienii intrară viguros în acțiune și respinseră
pe inamic. Din nenorocire, la dreapta, darea îndărăt a
Francezilor lăsase pe Canadieni prea în aer. În parte
izolați, atacați cu forțe mult mai numeroase, trebuiră
să se retragă pe o linie cu Francezii, lăsând în mâna
inimicului patru din tunurile lor. După amiază, însă, Ca-
nadienii reluară ofensiva și ei recâștigară terenul pierdut
între Steenstraate și ajunsese la cătunul Lizerne, nu de-
parte de Zuydschoote, unde se instalară solid. Zuavii,
sprijiniți de carabinierii belgieni, întreprinseră luarea că-
tunului Lizerne. Întreprinderea reuși: Lizerne recăzî în
măinile aliaților, și trupele franceze, ca și cele belgiene,
îmăntară repede spre canal. Germanii au avut aci două
corpuri de armată. Cu tot numărul lor, cu toată repețita
întrebuințare a proiectilelor asfixiante, aliații continuară
să înainteze, progresând, în chip simțitor, pe malul drept
al canalului.

„Impotriva frontului britanic, atacul german a fost
mai violent; câmpul de luptă cuprindea tot terenul în
fața orașului Ypres. Sforțarea cea mai mare a inimicului
s'a efectuat în ziua de 25. Forțele-i erau grupate de cele
două părți ale liniei ferate dela Roulers spre Broodseinde,
cătun vecin cu Zonnebeke. Englezii ținură în loc atacul.

Pierderile au fost mari, cu deosebire din partea ger-
manilor, cari, după obiceiul lor, au procedat prin navele
în masă. Tot timpul s'a continuat cu întrebuițarea bom-
belor asfixiante, dar aliații au și găsit repede mijlocul
de a se apăra de aburii otrăvitori.

Continuarea operațiunilor până la începutul lunei August

La 26 Aprilie, trupele britanice fură obiectul a două
violente atacuri germane, pornite din Paschenddele (10 $\frac{1}{2}$
km. la N. de Ypres), spre Broodseinde (2 km. la S.-V.
de precedentul), cari, însă, fură respinse de englezi. A
urmat apoi o înverșunată bombardare a orașului Ypres,
iar din dreptul sectorului Bixschote-Pilken s'a tras asu-
pra nodului de cale ferată din Poperinghe (12 km. la
Vest de Ypres), dela distanță de 11 km.

În acelaș timp, aripa stângă engleză a luat ofensiva
și a progresat simțitor lângă St. Julien și mai la Vest
de această localitate.

Atacurile englezilor au fost reluate și în ziua de
27 Aprilie, fără a putea, însă, să mai obțină alte rezul-
tate decât consolidarea pozițiunilor câștigate în ziua pre-
cedentă.

Cu toate că germanii mai mențineau încă podul și marginea pădurii dela Lizerne, pe malul vestic al canalului Yprès (cel mai important efect al întreprinderii germane) și pozițiunile câștigate în primul avânt al ofensivei lor în regiunea Pilken-St. Julien, totuș, din ziua de 26 Aprilie, ei nu au mai putut înainta decât foarte puțin, în regiunea Broodseynde-Zonnebeke.

La 27 Aprilie, operațiunile englezilor și ale francezilor opriseră definitiv mișcarea germanilor.

La 28 Aprilie și 1 Maiu, germanii s'au menținut în pozițiunile cucerite, respingând toate atacurile înverșunate belgiene și franceze. În ziua de 2 Maiu, francezii au atacat, în sectorul cuprins între canal și drumul Yprès, St. Julien, iar englezii mai la Est. Sforțările lor au fost și de data aceasta zadarnice, din cauza focului artileriei germane, care trăgeă din flanc, (dela Broodseynde) și din spate, dela Veldkoeck, 6 klm. la Est de Yprès și 7 klm. la Sudul liniilor franco-engleze dela St. Julien.

La 3 Mai, însă, germanii reîncepură atacurile pe tot frontul Pilken-Broodseynde. Ei continuară a ataca și în ziua de 4 Maiu, atât dinspre Nord, cât și dinspre Est de Yprès. Acțiunea aceasta care, în general, ar putea fi caracterizată ca o acțiune de front și flanc, deși luată în amănuntul ei, se reduce la o serie de lupte de front, permise, însă, germanilor să înainteze pe frontul dinspre Est și să ocupe, în seara de 4 Mai, localitățile Broodseynde și Zonnebeke, precum și pădurile dela Sud de Zonnebeke. Ocuparea porțiunii acesteia de front, puternic întărită și apărată de englezi, în mod crâncen, timp de câteva luni, sili pe englezi să retragă trupele și din pozițiunea dela Veldhoek, care acuma era puternic bătută în flancul stâng. Situațiunea frontului anglo-francez deveni tot mai deficilă, el începù a fi strâns ca într'un clește, dinspre Nord și Sud de Yprès, (dinspre St. Julien și Veldhoek). Frontul aliaților se găsește aci într'o situațiune analoagă cu cel francez dela St. Mihiel (între Spada-Ampremont). Și unul și altul formează un cot cu o adâncime de 6 km.

La 10 Maiu, o divizie belgiană a atacat, câștigând teren spre Dixmude.

În ultimele zile Aprilie și primele din Maiu, germanii au dat o mare desvoltare ofensivei lor dintre Mare și Lys, în care timp, deși nu au putut trece Canalul, totuș, prin succese mici, dar continue, au ajuns a stăpâni o bună parte din pozițiile aparate de adversari. În aceste lupte s'a făcut mult uz de gaze asfixiante.

În zilele de 30—31 Maiu, câteva detașamente belgiene din regiunea Dixmude au trecut pe malul drept

al Yser-ului, ocupând câteva poziții germane, pe care germanii nu le-au putut lua în zilele următoare, dar, în schimb, ei au bombardat cu artilerie grea spatele liniilor belgiene.

În rezumat, în această parte a frontului, lupta poate fi considerată ca neterminată. Forțele angajate aci par a fi destul de mari și dese schimbări ale situației luptei, precum și enormele pierderi pe care le dau comunicatele beligeranților, lasă să se întrevadă intensitatea cu care sunt date atacurile și contra-atacurile lor.

SCHIȚA F.

La 15 Mai, trupele franceze din regiunea Zuyschotte-Bresinghe, întărite cu forțe noi și sprijinite de belgieni la stânga și de englezi la dreapta, atacară detașamentele germane ce mai erau încă pe malul dela Vest de Yser, la Steenstraete și Het-Sas. Către seară, francezii reușiră

grație focului artileriei grele franco-belgiene, să respingă pe germani dincolo de canal și să pună stăpânire pe podurile depe canal, și o parte a satului Steenstraete. Peste noapte, germanii au contra-atacat, însă, au fost respinși.

La 16 Mai, germanii își retrag frontul de luptă pe poziția principală dela Est de canal, care se întinde dela Nord de drumul Langemark-Pilken până aproape de Bixschoute.

Aceste lupte, cari au pus pe francezi în stăpânirea a 3 sate și 4 linii întărite, s'au dat într'un teren foarte mocirlos.

Intre 17—18 Mai, acțiunea a încetat din cauza ploii și a ceței.

În noaptea de 19—20 Mai, germanii au atacat fără succes.

La 3 Iunie, au reînceput atacurile în jur de Yprès pentru recăștigarea pozițiilor pierdute. Presiunea s'a produs în jurul localității Hooge. După 10 ore de luptă, cuceresc castelul și partea de Est a satului.

Până la 10 Iulie, artileria engleză și franceză a desfășurat o mare activitate în regiunea dela N. și E. de Yprès, având superioritate asupra celei germane.

Intre 17—21 Iunie, artileria germană a bătut mai intens ca de obicei, regiunea dela Sud-Est de linia Nieuport-Furnes, precum și la Sud de Dixmude. Probabil pentru a mască atacul ce a dat în ziua de 21 la Nord de Yprès.

În regiunea dela Mare la Lys s'au continuat bombardări în restul zilelor din Iunie și primele zile din Iulie, mai ales, s'au bombardat pozițiile franceze dela St. Georges (Sud de Nicuport) și localitatea Eglise-Boesingen.

În ziua de 21 Iunie, englezii au atacat pozițiile germane dela Nord de Yprès, pe drumul ce duce la Pilken. Aceste atacuri s'au continuat în zilele de 24—27 Iunie, cu oarecare avantagii pentru englezi. Spre Sud de Yprès, până la Basse, englezii au rezistat contra deselor atacuri germane. Aci sunt caracteristice luptele de mine, întrebuițate de ambii beligeranți, aruncându-și porțiuni de tranșee în aer, urmate imediat de atacuri în grupe mici, pentru a pune stăpânire pe pâlnia produsă de mină.

În zilele de 25—27 Iunie și în noaptea acestor zile, s'au dat puternice atacuri de-alungul canalului Nalling-Vsefond-Oourgains, care s'au terminat în avantajul englezilor.

În ziua de 6 Iulie, englezii, în urma unei explozii lângă castelul Hooge, au atacat pe ambele părți ale dru-

mului Hooge-Yprès, reușind a ocupa pârnia minei și o porțiune dela S.-V. de Hooge.

Până la 10 Iulie, artileria engleză și franceză a desfășurat o mare activitate în regiunea dela N. și E. de Yprès, având superioritate asupra celei germane.

La 11 August, englezii, după o bombardare puternică, au atacat pozițiunile dela Hooge, pe cari germanii le cuceriseră la 17 Iulie, și au înaintat spre N. și E. de Hooge, punând stăpânire pe aproape 4 km. din tranșeele germane.

Sectorul Arras

În Februarie, Francezii au executat 2 contra-atacuri lângă Roclincourt, (3 km. N. de Arras), silind pe germanii a se retrage pe vechile poziții.

În primele zile din Martie, francezii au atacat spre Notre Dame de Lorette (N. de Arras) și au reușit să recucerească o poziție ce pierduseră la 18. Germanii au contra-atacat în zilele următoare, însă, fără succes.

Până la 13 Martie, francezii stăpâniră întreg platoul Notre Dame de Lorette, fără sat; iar mai la Sud de Ecuere-Rolincourt, (3 km. N. de Arras), tranșeele germane sunt distruse, stăpânind pe cele dela Carnoy și organizându-le.

Până la 18 Martie, francezii au împins linia lor până la înălțimile ce domină Ablain, punând stăpânire pe botul de deal ce cră în stăpânirea germanilor de câteva luni.

În noaptea de 20—21 Martie, germanii au încercat să ocupe la Boisselle, însă, au fost respinși; în schimb, au respins și ei atacurile francezilor spre Carency.

În noaptea de 24/25 Martie, germanii au încercat încă două atacuri contra înălțimei pintene dela Notre Dame de Lorette, însă, fără succes.

La 26 Aprilie, germanii au atacat asupra pozițiunilor dela Notre Dame de Lorette.

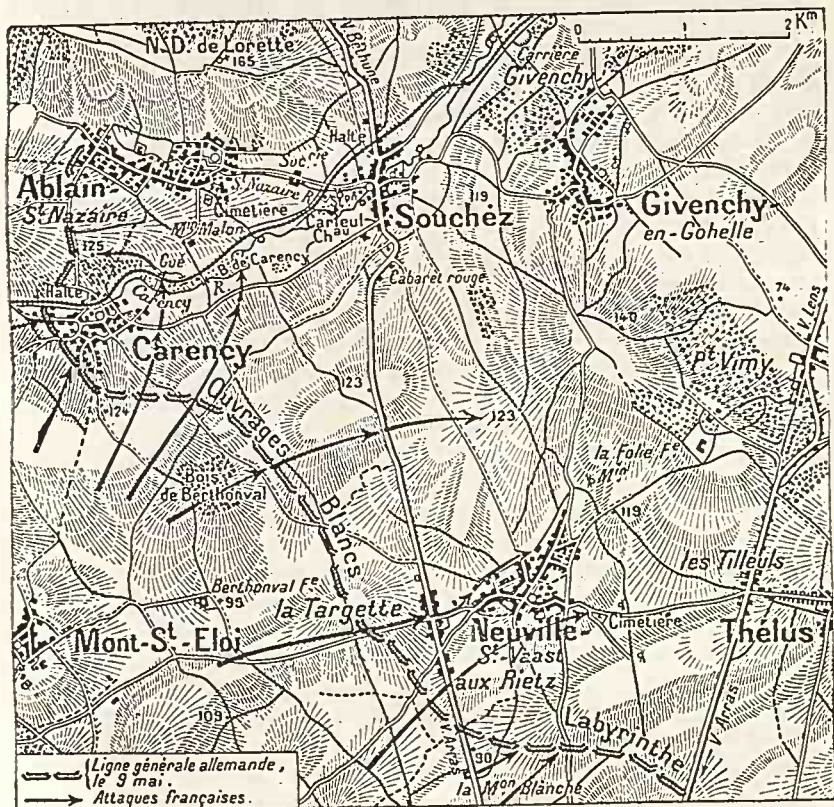
La 8—9 Maiu, trupele franceze au atacat linia germană din jurul localităților Ablain, Carency, Neuville și St. Laurent, reușind a cuceri trei linii de tranșee între Carency și Neuville St. Vaast.

Comunicatul german arată că acest atac, împreună cu cel dela Basse, despre care s'a vorbit mai sus, a fost dat de 6 corpuri de armată anglo-franceze și că a fost dat ca răspuns la succesul germanilor pe Yprès.

Frontul german la S.-V. de Lille, între Fromelles și Arras, formează un arc de cerc, pe o lungime de aproape

32 km., cu convexitatea spre Vest. Această nouă ofensivă anglo-franceză, și-a îndreptat primele lovituri asupra extremităților de Nord și de Sud ale acestui eșind al frontului german, având aici cea mai mică densitate (aproximativ 4 corpuri de armată, din armata prințului de Bavaria). La 10, 11 și 12 Maiu, germanii au contra-atacat

SCHIȚA F.

toate pozițiunile câștigate de francezi, fără, însă, a mai putea recuceri vreuna din ele.

La 13 Maiu, după o luptă crâncenă, francezii cuceriră o puternică fortăreață germană, și un întreg sistem de tranșee înspre Loos (4 km. la Nord-Vest de Lens), călare pe drumul Loos-Vermelles (9 km. la Sud-Vest de Bethune).

Dăm aici, mai în detaliu, parte din luptele ce s'au petrecut în acest timp.

Isbânda francezilor la Lorette (9—12 Maiu)

Platoul dela Notre-Dame de Lorette formează extremitatea de răsărit a unei muchii lungi de vreo 9 km., îndreptate dela N.-V. spre S.-E. Această muchie începe la Vest de Houdain și Bruay și sfârșește la N. de Souchez. Regiunea aceasta este când împădurită, când deschisă. La extremitatea de răsărit e cu totul lipsită de vegetație.

Povârnișurile dela Nord nu sunt de o înclinare prea mare și configurația lor e puțin complicată. La Sud, din contra, masivul Loreței e foarte înclinat și cu greu practicabil. Soldații francezi l-au numit, după forma ce o are, coastele pepenului.

La ieșirea dinspre răsărit din pădurea Bouvigny, pe pragul platoului Chapelle, înaintează pintenele Mathis. Apoi, la Vest și Est, despărțile prin râpe, vârful Mare și vârfurile Des Arabes, Blanche-Voie și Souchez, acesta din urmă dominând eșirea spre Est din Ablain-Saint-Nazaire și fabrica de zahăr situată pe drumul dela Souchez.

Toate aceste variații de teren sunt constituite într'o argilă groasă, pe care ploile o transformă într'un noroi de temut. Numeroase izvoare pornesc din înălțimi și întregin umezeala solului. Râpele dintre colțuri oferă trupelor de apărare drumuri bune. Povârnișurile și platourile, ușor de observat, sunt expuse focului violent al artileriei.

Linia franceză mergând dela Sud la Nord, pe la Apus de Carency și Ablain, o iă pe urmă spre răsărit, prin Mathis, vârful Mare și vârful colțului Des Arabes. Apoi, se urcă spre Nord printr'o serie de cotituri, trece pe platou, la vreo 1.000 metri de capela dela Lorette și atinge pădurile cari se întind între platou și drumul dela Souchez la Aix-Noulette, cam la mijloc între Chapelle și acest drum.

În față, organizarea germană e formidabilă. Dela colțul des Arabes la drumul spre Aix-Noulette e alcătuit din 5 sau 6 linii de tranșee, adânc săpate, întărite vreme de 6 luni cu saci de pământ și ciment, acoperite cu obstacole îndoite și întreite de sârmă cu țepi și bârne de apărare. Din suță în suță de metri, baricade formează puternice flancuri armate cu mitraliere. Mai multe forturi mici servesc de puncte de sprijin apărătorilor tranșeelelor. Unul la Nord-Est de Chapelle, este special armat și apărat cu șanțuri, grilațe, adăposturi caverne de câte 10 m., și mai bine, adâncime.

Acest sistem de apărare constituie o zonă fortifi-

cată, adâncă, din care multe părți, ascunse prin terenuri accidentate, rămân nevăzute pentru artileria franceză. A-fără de aceasta, Germanii pot să întâmpine orice atacuri prin pozițiile lor de flanc. La Albagne au tunuri și mitraliere care bat pantele de Sud ale masivului, iar la Souchez, altele care bat fața de Est.

În sfârșit, în enorma aglomerare dela Angres și Lievin, dispun de o artilerie puternică, ascunsă în case greu de observat și al cărei tir violent poate să decimeze orice atac pe flancul Nord al Lorettei, chiar pe platou. O excelentă divizie, compusă mai ales din badezi, apără această poziție de temul. Ea a primit întăriri din a doua zi a atacului și a continuat să primească tot timpul. Artileria, de asemenea, din ce în ce mai activă, și în deosebi, tunurile de 15 și de 21, au funcționat aproape fără întrerupere dela 9 până la 21 Mai.

Pentru a face față atâtor greutăți, Francezii și-au pregătit cu îngrijire atacul, și-au înmulțit tranșeele și șanțurile de comunicare, au instalat o puternică artilerie, au construit linii ferate înguste, și-au întregit depozitele de munițiuni, provizii și apă.

Divizia însărcinată cu atacul Lorettei se compunea din trei regimente de infanterie și 3 batalioane de vânători, trupe solide și arzând de dorul de luptă, conștiente despre toate greutățile de învins, despre întreaga primejdie.

Artileria franceză a început bombardarea de dimineață. La ora 10, pe tot frontul de atac, unitățile de prima linie săriră din tranșee. Avântul fii atât de brusc, atât de violent, încât după două ore, dela pădurea ce marchează Nordul sectorului până la linia vârfurilor, trei linii inimice căzură în mâinile francezilor, însă, cu mari pierderi.

La centru, după trecerea tranșeelelor germane, atacul se găsi în fața fortului mic și de acolo nu mai putură înainta. Grămădire de saci cu pământ, blindajii, mitraliere; e un zid cu nepuțință de străbătut și de care atacul francez se sfărâmă. Unitățile au suferit pierderi grave. Legăturile telefonice sunt rupte. Francezii se aflau în mijlocul liniilor germane. Hărțile și planurile nu le mai permit să se orienteze, căci artileria a făcut din șanțuri un haos de nedeseris. Înaintarea se execută prin sărituri, dela o escavație la alta, făcute de obuze. E foarte greu de a se găsi drumul și de a susține atacul. Enormele bărne de apărare, adevărate trunchiuri de copaci uriași, apărate și de conformația terenului, sunt aproape intacte.

La Lord, spre fortul mic și păduri, atacul ajunge la o mare paralelă germană, la Est de drumul ce merge

spre șoseaua Souchez-Aix-Noulette. Unele elemente mai înaintează, dar grosul se oprește la această linie, care e a patra linie inamică. Bateriile germane dela Angres intră în acțiune. Când companiile proaspete ajunseră la paralela germană, fură greu încercate și ostenite.

La dreapta, după cucerirea primelor tranșee, francezii făcură o mișcare spre Nord, spre a veni în ajutorul trupelor care atacau fortul cel mic. Companiile, prin șanțurile de comunicare germane sau prin cecece mai rămâne din ele, câștigară teren pas cu pas. Lupta se dă cu granate, cu baioneta, cu cuțitul. Mai mulți ofișeri superiori au plătit cu vicașa exemplul pe care-l dădură soldaților. Companiile erau comandate de sergenți. Mersul înainte zoluș, a continuat până în apropierea fortului mic, ce formă principalul obstacol, închizând platoul. Dela Ablain-Saint-Nazaire, mitralierele germane trăgeau fără încetare. Vânătorii și infanteriștii pierd oameni mulți, dar se instalară peste noapte pe terenul răscolit peste tot. Ajunși în fața unei enorme pâlnii de 80 m. circumferință, împinseră înăuntru cadavrele germanilor, presărate pe margine, și se reorganizară de jur-împrejur, îndărătul unor parapete improvizate.

Noaptea împiedică continuarea operațiunilor. Trupele franceze, sub o bombardare infernală, fără adăpost, după 12 ore de luptă, care le-a adus succese frumoase, nu, însă, și un rezultat definitiv, rămaseră pe terenul cucerit, hotărâte a-l păstră cu orice preț.

Dar în ziua de 10, ofensiva ce se pregăteă fii întârziată de temerea unui puternic contra-atac dinspre fabrica de zahăr dela Souchez. Detașamente inimice fură semnalate strecurându-se spre clinurile dela Nord ale colțurilor. Această sforțare inamică trebuia oprită cu orice preț, altfel totul trebuia luat dela capăt.

Artileria execută un tir violent de oprire, sub protecția lui, infanteria franceză luă o a patra linie. Unii, în avântul lor, ajunseră până la adăposturile din râpa dela Ablain și făcură prizonier un comandant de companie. Atacul inimic de care se temeau francezii nu se pronunță.

La centru situația nu s'a schimbat. Fortul cel mic continuă să închidă accesul la platou. La stânga, un nou atac, dădii în mâna francezilor singura bucată care le mai lipseă din paralela germană de Est. Dar iarăși tunurile dela Angres îi opriră pe loc; iar comandantul batalionului de vânători, care a eșit din tranșee în fruntea companiilor sale, e atins de un glonț în cap. Cade rănit de moarte și o ezitare se produce.

Situația, în genere, nu s'a schimbat în ziua aceasta.

Inimicul, stăpân pe fortul cel mic, pe Capelă, pe platou, continuă să țină masivul Lorettei.

Ziua de 11, trecu cu pregătirile sforțarei decisive ce trebuia să se producă la 12 Mai. Inimicul reacționează în noaptea de 11 spre 12, contra-atacând din pozițiile sale dela Blanche-Voie, dar e respins.

Toate progresele, din trei zile precedente, sunt menținute de francezi. Unitățile de atac sunt întărite.

Luarea fortului mic a Capelei și a platoului spre Souchez. Germanii rezistau înapoia sacilor cu pământ și ciment și continuau focul cu mitralierele.

În timpul nopții, vânătorii francezi dădură năvală, aruncându-se la pământ și târându-se până la șanțuri. Acolo, sub mitralierele, care trăgeau la 75 cm. deasupra lor, zmulseră sacii cu pământ și opriră astfel tirul inimic. Ceilalți atacatori sosesc din urmă, și, mulțumită acalmiei de câteva minute ce se produce în acest chip, valul trece peste parapet. În noapte, se încinge o luptă înverșunată corp la corp, care se termină cu ocuparea fortului și a Capelei.

Acest atac a fost înlesnit prin luarea, de către Divizia vecină, a satelor Carency și două treimi din Ablain.

Frontul francez descrie după aceasta un larg semicerc, plecând dela Vest de Ablain, urcând la Est de colțul des Arabes, înconjurând colțul Blanche-Voie, urmând marginea platoului în fața bisericii din Ablain și coborînd spre Sud, pe marginile colțului de Est.

Situația inimicului eră critică. Dar uvragiile lor dela Blanche-Voie și din grupul de case dela Nord și Nord-Est din Ablain continuau focul de mitraliere, ceace, pentru un moment, închideă cu totul drumul francezilor către platoul pe care trebuia să-l ocupe.

În ziua de 15 și în cea următoare, francezii săpară de bine, de rău, șanțuri pe platou. La fiecare metru dădeau peste cadavre din luptele trecute. Inimicul dela Angres și Lievyn, trage, fără întrerupere, ziua și chiar noaptea, asupra săpătorilor, cari, însă, continuă lucrul cu o stăruință eroică.

La centru și la stânga, trebuia să se consolideze legătura între pozițiile de pe platou și acelea cucerite la Nord și la Est. Timp de patru zile se lucră la aceasta, în vreme ce inimicul încercă mereu mici contra-atacuri, cari fură toate respinse.

În ziua de 21 Mai, după amiazi, se începă atacul tranșelor dela Blanche-Voie din 3 părți deodată, pe la Nord, Vest și Sud. Atacul dela Vest, pornit dela colțul des Arabes, neașteptând sfârșitul tirului artileriei, sări

din tranșee, semnaliză artileriei înaintarea, printr'un fanion, și ocupă, în câteva momente, tranșeele din față.

Atacul pornit dela Nord, pătrunse cu hotărîre în șanțul central de comunicații al germanilor, cari, strânși de aproape din toate părțile, își aruncară armele și alergară cât putură până la tranșeea franceză, și, ridicând mâinile și ferindu-se de lirul propriei lor artilerii, se predară.

Al treilea atac porni dela Ablain, luă cu asalt casele dela Vestul bisericii și tăie astfel comunicațiile dela Blanche-Voie la Souchez.

Cele trei atacuri se împreună.

Spre seară, se termină cu curățirea șanțurilor de comunicații. La 22 dimineața, pe la ora 2, germanii încercară o ultimă sforțare. Ei porneau atacul din cele câteva case din Ablain pe care le mai ținură. După respingerea acestui atac, întregul masiv al Loretei fû în mâinile francezilor.

Luptele sângeroase și îndârjite care au adus la acest rezultat în 13 zile, au dat trupelor franceze o poziție de mare valoare. Germanii au pierdut mai bine de 3.000 de oameni, socotind numai cadavrele numărate. Prizonieri au pierdut 1.000. La materialul luat s'a adăogat în zilele următoare o mulțime de mitraliere, aruncătoare de bombe și puști, desgropate de prin șanțurile prăbușite și de prin ruine.

Luptele dela Carency-Ablain

Carency e alcătuită din cinci mari insule de case, una în centru și celelalte patru îndreptate spre Nord, Vest, Sud și Est.

Râulețul Carency curge în fundul văci pe care o deservește o linie ferată simplă. La Nord, pantele, destul de piezișe, sunt acoperite de păduri. Spre Est se îndreptează drumul Souchez, mărginit la Nord cu o colină împădurită, iar la Sud de mai multe râpe, cari îl despart de platou.

Forma satului, ca și natura terenului, ondulat și împădurit, permite excelente flancări. O linie împătrită de tranșee apără satul, având fiecare stradă și fiecare casă fortificată, cu trecători subterane dela pivniță la pivniță. În grădini artilerie, dela tunurile de 150 și 21 până la cele mai mici calibre, aruncătoare de bombe de toate modelele, nenumărate mitraliere. Garnizoana eră de 4 batalioane și 6 companii de geniu, aproximativ. Un general de brigadă comandă acest punct de sprijin și sectorul vecin. Erau acolo Saxoni, Badezi și Bavarezi.

În mai multe rânduri, încă din toamnă, francezii încercaseră să ia punctul Carency. Un atac se dăduse și la 18 Decembrie, însă, fără reușită.

De atunci, începù o luptă de surprinderi și de mincare dură toată iarna. Tranșeele și șanțurile de comunicație franceze erau pline cu apă. Oamenii slăteau în noroi până la brâu. Cu toate astea se țineau bine împotriva inamicului, adăpostit în pivnițe și case.

Frontul francez, cu fața spre Vest, între Ablain și Carency, nu putea fi decât pasiv, din cauza flancărilor cari ar fi secerat atacurile din această parte. Rămânea, pentru asalt, frontul dela Sudul satului și frontul Est, dar cu condiție de a cuceri mai întâiu terenul răpos care despărțea tranșeele franceze de drumul Carency-Souchez și de pădurile dela Nordul acestui drum. Operațiunea s'a făcut în 4 zile, cu metodă și executată cu un eroism neînchipuit de mare.

Atacurile dela 9—12 Maiu.

Primul atac, acela dela 9 Maiu, se făcù de soldații francezi cu un mare avânt, deși drumul erà foarte greu: dintr'un singur salt, soldații francezi, alergând pe coastele înălțimelor, înaintară, trecând peste liniile de tranșee succesive, ajunseră la sat și intrară chiar în el în unele puncte, cu toate că ordinul erà să nu se angajeze pe strade. Intr'un singur punct, spre dreapta, se mai țineau întăririle germane, apărute de o ridicătură de teren. Intre liniile franceze, și drumul Carency-Souchez, rămânea o tăietură ce trebuia trecută cu orice preț, ca să se poată urmări cu șansă de succes, învăluirea satului.

Al doilea atac se dete a doua zi, Luni 10 Mai. În această răpă, împănată de apărări accesorii, companiile înaintară în grupuri mici, cu o cunoaștere desăvârșită a terenului și o mlădiere minunată.

Ca și în ziua precedentă, trupele franceze înaintară mai departe decât prevăzuse ordinele. Trecând peste drumul Souchez, intrară în grupul de case de Est al satului, unde suferiră pierderi destul de serioase. Carency, strâns de aproape pe fața-i dela Vest și pe cea dela Sud, începù să fie amenințat și dela Est.

Inimicul mai păstră doar șanțurile lui de legătură săpate spre Souchez și spre Ablain, care fură și ele atacate la 11 Maiu. În stăpânirea germanilor rămâne numai calea spre Ablain.

Capitularea satului Carency și luarea satului Ablain.

Încă dela 8 Maiu se strângea cercul în jur de Carency. Acest sat eră apărat de 1 batalion din reg. 109, 1 batalion din reg. 106, 1 batalion de vânători bavarezi și 6 companii de pionieri.

În ziua de 12 Maiu, la ora 5½ p. m., trupele din acest sat s'au predat, luându-se și două tunuri de 77, 1 obuzier de 105, 2 mortiere de 210, 12 lance-bombe, un mare număr de mitraliere și 3.000 arme.

Apoi, înaintarea francezilor continuă, spre Ablain-St. Nazaire. În acel moment, un foc mare lumină noaptea: ardea Ablain. Germanii se retrăceau și dăduse foc satului. Peste două ore și în urma unei ultime ciocniri, un regiment întreg ocupă satul.

În acelaș timp, mai la Nord, unitățile vecine sfârșesc de curățat înălțimile dela Notre-Dame-de-Lorette.

Luptele pentru ocuparea satului Neuville-St. Vaast

Luptele din jurul localității Neuville-St. Vaast, au avut un caracter înviersunat, în special între 27 Aprilie și 2 Mai. Orașelul acesta este format dintr'un grup masiv de case, foarte ușor de apărat. Înaintea lui se aflau 4 linii de șanțuri-adăpost, având un puternic punct de sprijin pe aripa slângă—satul Targette. La Sud și spre Sud-Est de aceste pozițiuni, cam în prelungire, germanii mai construiseră întăriri de aproape 2 klm. întindere, numite „Labyrinthe”, având lucrări de beton, tunuri sub cupole și mitraliere în caponiere.

Atacul a fost precedat de o puternică bombardare a artileriei timp de 4 ore. La ora 10 a. m. s'a dat atacul de către infanterie. După amiază, trupele au dat peste rețelele de sârmă, în cea mai mare parte distruse de focul artileriei. Sărind peste șanțuri, infanteria se angajă într'o luptă crâncenă pe străzile satului La Targette.

În acelaș timp, centrul se angajă și el la liziera de Sud și în cimitirul satului.

Aripa dreaptă, însă, este oprită, pentru un moment, de formidabila lucrare „Labyrinthe”. Noaptea adversarii rămaseră pe pozițiunile în cari se găseau. Zilele următoare lupta continuă, francezii sforțându-se a cuceri întreg orașelul Neuville, care eră minat aproape în întregime. Până în ziua de 14 Maiu, luptele au continuat pe străzi, în case, în pivniși, ziua și noaptea fără întrerupere, francezii înaintând neconținut. La 5 Mai, orașelul căzu definitiv în mâna lor.

Până la 20 Mai activitatea francezilor fu îndreptată în regiunea Artois, la N. de Arras, și în special în sectorul cuprins între Neuville-Saint Vaast și Notre Dame de Lorette. Francezii încearcă, în special, să ocupe localitatea Souchez.

În timpul acestor lupte, belgienii reușiră a trece pe malul drept al Yser-ului, respingând toate atacurile ini-micului. De trei ori au atacat germanii Lombaertzyde, dar au fost respinși.

Englezii, de asemenea, au fost atacați spre St. Julien, însă, au respins pe germani.

La 16 Mai, germanii, amenințați de învăluire, au părăsit toate pozițiile de pe malul drept al Yser-ului.

La 15 Mai, englezii cuceriră 1 klm. de tranșee la S.-V. de Richebouy-Lavoué, iar spre N.-E. de Festubert înaintară 1500 m. în direcția Quinque Rue Lys până la Givenchy (pe Aire). Aceste operațiuni au fost făcute în legătură cu ofensiva continuată de francezi spre Carency.

Continuarea operațiunilor după luptele dela Carency-Ablain.

La 19 Maiu, francezii executară un atac pe o întin-dere de 2½ klm. asupra pozițiilor germane dintre drumul Souchez-Belhune și Carency-Bah, ajungând, prin lupte corp la corp, la fabrica de zahăr Souchez, pe care o ocu-pară la 21 Maiu. Întoarcerile ofensive date de germani în zilele de 22 și 24, pentru a relua fabrica de zahăr, au rămas zadarnice.

Între 24—26 Maiu, s'au dat lupte serioase de arti-lerie în regiunea Notre Dame de Lorette, Ablain, Souchez, Labyrinth, urmate, în ziua de 27, de atacuri de infanterie. Ca rezultat, francezii au ocupat 1.200 m. de lângă ferma Toutvent, inclusiv ferma. Germanii au adus aci trupe de rezervă, în automobile, însă, contra-atacurile lor au fost înfructuoase. La 27 Maiu, ultimele case din satul Neu-ville-Saint Vaast au trecut în posesia francezilor.

După ocuparea acestei localități, francezii au împins atacurile lor, la 29 Maiu, spre Nord, în legătură cu atacu-rile dela fabrica de zahăr Souchez. Între 29—31 Maiu se dădă o puternică luptă de artilerie pe întreg frontul La-byrinth-Notre Dame de Lorette: Germanii, încercând să împiedice, prin aceste bombardări, întărirea pozițiilor cucerite de francezi la 1 Iunie; iar francezii preparând, cu artilerie, atacul pe frontul Lieven-Arras.

A doua zi, francezii încearcă atacul, însă, coloanele de infanterie au fost respinse.

În ultimele zile Maiu, Germanii acționară puternic la Sud de Arras, unde frontul lor formă un eșind. Se pare că voiau a împinge acest eșind, pentru a amenința linia ferată Amiens-Doules-Arras și a neliniști astfel trupele franceze ce operau la Nord de Arras. Francezii, înțelegând, au opus serioase contra-atacuri și au obținut chiar succese importante.

Între 1—4 Iunie s'au dat puternice atacuri și contra-atacuri la N. de Arras, dealungul șoselei Aix-Noulette, spre Souchez și pozițiunile dintre Souchez-Notre Dame de Lorette. În aceste lupte s'au câștigat și pierdut mici porțiuni de fronturi, fără a avea vreo însemnătate pentru situațiunea generală.

După cum arată comunicatul francez, luptele dela 3 și 4 Iunie au fost foarte crâncene. Unitățile angajate s'au luptat cu baioneta și cu granate de mână, sub un foc violent de artilerie. Atacul infanteriei franceze a fost susținut de un puternic foc de artilerie (s'ar fi tras 300 de mii de proiectile). În noaptea de 3—4 Iunie, cu toate că luptaseră toată ziua, infanteria nu s'a putut odihni nici o clipă, trebuind să facă față la repelatele contra-atacuri germane. După acelaș comunicat, în aceste lupte germanii au adus în foc 11 divizii.

La 6 Iunie, francezii au pus stăpânire și pe pozițiunea germană din fundul văci Buva, pe care aceștia o apărau cu multă îndârjire încă dela 27 Maiu.

Zilele de 7, 8 și 9 Iunie au fost relativ liniștite, n'au fost decât mici acțiuni locale, cari, însă, n'au modificat frontul general. În schimb, lupta de artilerie a continuat cu aceeaș intensitate.

În regiunea dela Sud de Arras, la Sud-Est de Hebutime, germanii au continuat sforțările lor, pentru cucerirea pozițiunilor pierdute de-alungul drumului Seere-Mailly.

Contra-ofensivele germane, întreprinse cu câteva corpuri de armată în regiunea Arras, au fost respinse, dar, au avut ca efect întârzierea progreselor franceze.

Luptele pentru luarea înlărilor numite Labyrinth au ținut dela 17 Maiu până la 6 Iunie. Aceste înlăriri se găseau între colțul de Sud al satului Neuville-St. Vaast și satul Ecurie și situate dela Vest la Est într'o vâlcea, având ca axe principale două drumuri, săpate adânc, din care radiau în toate părțile pe 2 km. uvraje de tot felul, blokhausuri, adăposturi, tranșee cu ganguri, aruncătoare de bombe și mitraliere pentru bătut în afară sau pentru flancat lucrările.

Atacul trebuia să pună stăpânire pe primele lucrări și apoi, pas cu pas, să înainteze în interiorul gangurilor, cucerind fiecare lucrare în parte.

Numeroase baterii germane de 77, 150, 210, 280 și 305 se găseau la Givenchy, Folie, Thélus, Farbus, Benrams și Sud de Arras.

SCHIȚA H.

Pentru atacarea lor au fost însărcinate trei regimente franceze.

Aceste trei regimente au început atacul în ziua de 17, după o serioasă pregătire cu artileria. La 18 Maiu, prima linie a fost cucerită, deși germanii au contra-atacat energic.

Dela 17 Maiu până la 4 Iunie, francezii au luptat continuu, întărindu-se în prima linie cucerită și cucerind zilnic câte un gang, un fortuleț, o întărire, un blokhaus, etc., etc.

Fiind căldură, francezii luptau cu cămașe și fără chipiu.

Utimele zile de luptă fû foarte grele, trebuind a duce luptătorilor dinaintea muniție, apă, hrană, efecte. Cadavrele dinăuntru erau înecate în var și îngropate acolo.

Până în seara de 6 Iunie, întreg Labirintul a fost ocupat.

Germanii au contra-atacat cu îndârjire între 6—11 Iunie în regiunea Notre Dame de Lorette, dar nu au putut relua nimic din ceea ce pierduseră.

În nopțile de 14/15 și 15/16 Iunie, francezii au atacat de ambele părți ale drumului Souchez-Aix Noulletes și Labirinthe, precum și frontul Lens Bethunes și Lens Arras, având slabe succese, din cauza contra-atacurilor germane și mai ales a artileriei germane, care prinzând de veste, a bătut continuu cu o mare risipă de munițiuni.

În noaptea de 18—19 Iunie, francezii au atacat în regiunea Souchez, însă fără succes; iar germanii au atacat în noaptea de 20—21 și a doua zi în formațiuni strânse, pozițiunile franceze dela N. de Aix-Noulletes-Souchez și dela Labirint, însă, tot fără succes.

În zilele de 26—27 Iunie, francezii au respins un atac german în regiunea Souchez și au reușit a ocupa vreo 800 m. din tranșeele germane din jurul acestei localități.

În noaptea de 1—2 Iulie, după o bombardare în timpul zilei, francezii au atacat și cucerit o linie de tranșee germane la S. de castelul Cordeil și alta la Sud de cimitirul localității.

Până la 5 Iulie a domnit liniște, când francezii au reatacat din nou spre Souchez, însă, tot fără succes.

Până la finele lui Iulie, ciocnirile între unitățile mici adversare se petrec zilnic în sectorul dela N. de Arras și în jurul localității Souchez.

În ziua de 27 Iulie, germanii, după o bombarde puternică, au încercat un atac în sectorul Neuville-Saint Vaast, însă, au fost respinși cu pierderi.

SCHITA I.

Sectorul Soisson-Reims-Champagne.

La 15 și 16 Fevruarie, germanii începură a bombardă Soissons, pe care o continuară până pe la 8 Martie, cauzând stricăciuni clădirilor și mai ales catedralei. Francezii ripostară.

În ultimele zile din Maiu se observă o oarecare activitate în regiunea Aisne. Astfel, la N.-V. de Soissons, lângă moara Tous les Vents, germanii au atacat în ziua de 24 Maiu, însă, au fost opriți de contra-atacurile francezilor din ziua de 25.

La Nord de Bery au Bac, francezii încercară a-și relua unele poziții ce le pierduse în Aprilie, însă, nu reușiră.

* * *

Către Reims, acțiunile s'au petrecut astfel:

La începutul lunei Fevruarie, francezii au cucerit, la Nord de Beausejour, șanțurile-adăpost germane pe aproape 3 klm., iar un atac al lor, spre Souain, a fost respins.

Bombardarea germanilor continuă asupra Reims-ului. Germanii pretind că au descoperit o baterie inamică în apropiere de catedrala din Reims.

La Nord de Reims, lângă Bery au Bac, în ziua de 5 Maiu, germanii au atacat pozițiile franceze, însă, au fost respinși.

Între 6—9 Fevruarie, francezii au atacat zilnic în regiunea Souain-Perthes, pe un front de aproape 7 km., scoțând pe germani din unele puncte.

Francezii stăpânesc acum pădurea cuprinsă între Souain le Perthes și la Nord de această linie. Germanii fac mari sforțări pentru recăștigarea pozițiilor pierdute.

* * *

În Champagne, sursele germane spun că francezii au adus aci întăriri mari de câteva corpuri de armată.

Acțiunea întreprinsă de francezi aci pare a avea ca scop să anihileze ofensiva germană din Argonne și să degajeze Reims-ul. De altfel, din interesul ce a pus presa adversarilor pe aceste lupte, se poate deduce importanța lor.

Succesele francezilor se mențin cu oarecare înaintări la Nord de Perthes-Mesnil, Beausejour, deși germanii contra-atacau continuu. Se crede că Germanii au adus aci

întăriri puternice, de oarece prizonierii luați sunt din 5 corpuri de armată diferite.

La 3 Fevruarie, aliații au întreprins o acțiune ofensivă în Champagne pentru a contrabalansa prin aceasta înfrângerea rușilor în Prusia Orientală. Această ofensivă s'a dat în regiunea Souain-Perthes, Mesnil și aliații au avut oarecare succese, reușind a împinge linia germanilor și a ocupa pădurea dintre Souain-Perthes și Nord de această linie, împreună cu toate tranșeele de aci.

Asupra rezultatului acestor operațiuni, comunicatele celor doi beligeranți sunt în complectă contradicere. Astfel, comunicatul german, dat în ziua de 25 Fevruarie, referindu-se la acțiunea întreprinsă de Francezi, în această regiune, scrie:

Prin luptele din Champagne, bătălia de iarnă a fost adusă la un astfel de rezultat, încât noi încercări n'ar putea modifica rezultatul definitiv. Intențiunea pentru care au început francezii bătălia delă 4 Fevruarie, adică de a elibera pe Rușii strânși în Mazurea, n'a fost nicidecum realizată, după cum arată rezultatul cunoscut al luptelor din lacurile mazuricene.

Presa militară germană, vorbind de aceste lupte, spune:

Marea ofensivă franco-engleză, pornită cu forțe mari în Champagne, pentru a rupe frontul german și a degajă Reims-ul de presiunea tot mai mare ce o exercită germanii asupra lui, a eșuat complect, cu toate că, în acelaș timp, germanii dădeau marea luptă din Mazurea, care s'a terminat cu distrugerea celei de a 10-a armată rusească.

Față de aceste comunicate, atât de puțin complete, Francezii au dat, în ziua de 27 Fevruarie, următorul comunicat mai detaliat, care arată tocmai contrariul de cele susținute de germani:

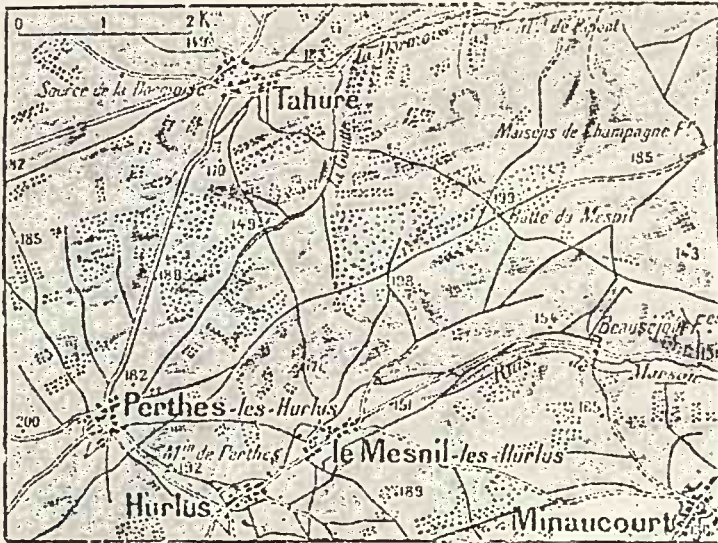
„Scopul principal al operațiunilor întreprinse de noi în Champagne, cu începere dela 3 Fevruarie, a fost de a fixa în acest punct al frontului, cât mai multe forțe germane, de a impune dușmanului o mare consumare de munițiuni și de a-l împiedică să transporte trupe în Rusia. Ținta aceasta a fost complet atinsă. La 3 Fevruarie, germanii aveau în Champagne 119 batalioane de infanterie, 31 escadroane, 64 de baterii artilerie grea.

În intervalul de timp dela 3 Fevruarie și până la 25 Fevruarie, ei au mai adus aci încă 10 batalioane de infanterie, (dintre care 10 din corpul de gardă), un regiment artilerie de câmp și 2 baterii artilerie grea, (din corpul de gardă), în total cam un corp de armată. Cu

toate aceste întăriri, ei tot n'au reușit să câștige superioritatea.

Afară de aceasta, ei au fost în imposibilitate de a mai transporta trupe în Rusia. Astfel, conform planului armatelor aliate, s'a dat rușilor posibilitatea să obțină un succes strălucit între 12 și 18 Februarie (retragerea precipitată a germanilor spre granița Prusiei Orientale, lua-

SCHIȚA K.

rea a peste 10.000 prizonieri și o mulțime de tunuri și mitraliere). Este interesant a remarcă, că o mare parte din trupele germane trimise în Champagne între 3 și 25 Februarie, au fost duse din regiunea dela Nord, unde la 25 Fevruarie englezii reușiseră a obține, de asemenea, o însemnată victorie. Aceste fapte afirmă încă odată mai mult solidaritatea operațiunilor atât pe toate părțile frontului occidental, cât și între acesta și frontul oriental”.

Până la 2 Martie, francezii au ajuns la 2.500 m. Nord de pădurea Perthes.

La 5 Martie, francezii au cucerit 500 m. tranșee la N. de Mesnil și Vest de cota 196, interceptând comunicația Source de la Dormoise-Perthes. Această pozițiune are importanță, căci domină terenul spre Nord, de aceea germanii au încercat mult, în zilele următoare, a o reîlua. În schimb, germanii au reușit a reocupa o parte din tranșeele dela Beausejour.

La 7 Martie se începe și atacul pădurii Sabot, cum se descrie aci.

Cucerirea pădurii Sabot.

Sabot este o poziție dominantă, cu partea cea mai înaltă în direcțiunea răsărit-apus. Ca să se poată stăpâni marginea de Sud a pădurii, trebuie neapărat să aibă în mână această creastă care o domină.

Germanii, se fortificaseră puternic în această poziție; tranșee numeroase, adânci, bine adăpostite, împănate cu mitraliere și legate prin galerii în zig-zag, cu masele de copaci dindărăt, erau ocupate de regimentul 1 de landwehr bavarez.

Ordinul de a se lua pădurea Sabot fu dat la începutul lunci Martie 1915. Lucrări de terasament fură executate nămaidecât, ca să apropie prima linie franceză de pădure. Francezii trebuiau să atace plecând dela șoseaua Souain-Perthes, care trece abia la vreo 30 m. dela capătul pădurii Sabot și se depărtează apoi numai-decât, trecând la vreo 200 m. de partea cealaltă.

Primul atac s'a dat în ziua de 7 Martie, de către două batalioane, unul atacând dela Vest, celălalt dela Sud, după o bună pregătire de artilerie.

Batalionul dela Vest a ajuns repede la capătul pădurii, însă, cu mari pierderi produse de mitralierele inimice. Cei doi comandanți de companie din frunte au fost uciși chiar dela început. Înaintarea fu oprită.

La Sud, însă, infanteriștii francezi se reped cu alăta violență, încât inimicul părăsește prima linie, lăsând mai mulți prizonieri în mâinile atacatorilor. Cu acelaș avânt e luală și linia a doua. Peste câteva minute francezii au ajuns la marginea de Nord a pădurii. Aci întâlniră o pantă, acoperită de copaci la dreapta, iar spre Nord-Vest și spre Vest tranșee puternice bine apărate. Francezii au trebuit să se mulțumească deocamdată cu cele două linii cucerite, reparând în grabă spărturile făcute de propria lor artilerie. Se construi, de bine, de rău, un al doilea parapet.

În timpul nopții, germanii contra-atacară, înaintând precedați de oameni cu granate de mână, ce au forma unor ceasornice, și de care se folosesc cu multă îndemânare. De trei-patru ori au încercat să scoată pe francezi, însă, fără succes. Spre dimineață fac o încercare mai serioasă cu două companii. O parte din soldații francezi, cari n'au putut să fie reprovizionați cu munițiuni, prin galeriile îmbâcsite și în parte năruite, s'au retras până la șoseaua Souain-Perthes. Comandantul regimentului ordonă numai decăt o ofensivă.

Germanii, neputând rezista, trebuiră să părăsească și capătul pădurii Sabot¹⁾.

Urmează, apoi, acțiuni de detaliu, toate cu bun rezultat pentru francezi, cari se organizează puternic în partea de Sud a pădurii. În acelaș timp, se sapă galerii lungi, prin care să asigure evacuarea regulată a răniților și sosirea ușoară a întăririlor. Această lucrare odată terminată, se procedă la un nou atac al altor tranșee germane, care s'a dat la 15 Martie, la ora 4.³⁰ a.m.

O secțiune atacă prin galerie, alta se repezi pe sus. Germanii n'au avut nici timp să-și pună în lucrare mitralierele. Ei părăsiră în grabă tranșeea, ducând cu ei materialul ce putură a lua în fugă. În galeriile strâmte, lupta se dădă cu arma albă; acum francezii se găsiră în fața unui blockhaus, de unde porni un foc viu asupra lor.

La ora 4.³⁰, după amiază, atacul fū reluat, dar blockhausul căzū abiă pe la două dimineața. Intreaga pădure Sabot eră acuma în mâinile francezilor.

* * *

În noaptea de 11—12 Martie, Germanii au atacat la Beausejour, fără succes.

În general, în Champagne, intensitatea acțiunilor s'a slăbit mult către jumătatea lunei Martie.

La 11 Aprilie, Germanii au căutat să câștige pozițiunile pierdute la Nord de Beausejour (pierdute din Fevruarie), prin explozii de mine, ale căror pânii au fost, însă, ocupate de francezi, luând înainte germanilor ce înaintau să le ocupe.

Între 11—18 Aprilie, s'au dat lupte puternice în regiunea Beausejour.

La 25, Germanii au reatacat spre Beausejour, dar au fost respinși.

Până la 6 Mai, Francezii au mai înaintat cu câteva sute de metri la Nord de această localitate.

În ultimele zile Mai, Germanii încercară ușoare atacuri spre Mesnil, însă, au fost respinși.

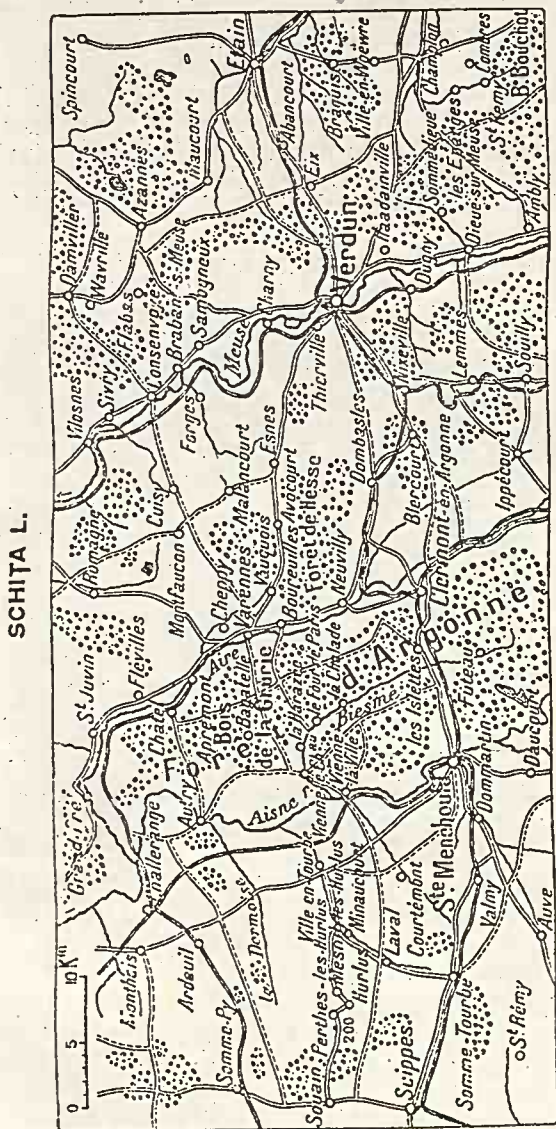
La 28 Mai, prin explozii de mine, francezii reușiră a ocupa câteva tranșee la Nord de Hurlus, în timp ce germanii au reușit și ei a pune stăpânire pe 200 m. tranșee la Nord de Le Mesnil. La 29—0 Mai, Francezii încercară a alungă pe germani de aci, însă, fără rezultat.

1) Aceste contra atacuri ale germanilor după ce pierd tranșeele sunt perfect caracter zate de o glumă a unui sergent francez : Lucru e simplu : când noi atăcăm ne luăm bucațica ; iar când contra atacă, ne o păstrăm.

Sectorul Argonne

Terenul acesta are caracterul terenurilor păduroase, muntoase, cu înălțimi mijlocii. Către Est, terenul se co-

boară brusc către râul Aire; în interior, regiunea aceasta este tăiată de nenumărate văi și văgauni; pretulindeni

se văd stânci goale, neacoperite, Pădurea, în general, este formată din stejar, fag și mesteacăn, și foarte puțin locuită. Interiorul pădurii, tocmai din cauză că este așa de puțin viabil, este evitat de către locuitori. Chiar diferitele numiri fantastice, ca de exemplu: „Ruisseau de Meurissons”, „La fille mort”, „Moulin d'homme mort”, date anumitor porțiuni din pădure, arată teama ce o au ei de această regiune.

Accasta este, în câteva trăsături, aspectul pădurii, care de mai bine de 4 luni, ziua și noaptea, răsună de zgomotul armelor, și care prin lucrările de pământ făcute de soldați și devastările cauzate de proiectile, acuma a luat cu totul alt aspect.

SCHIȚA M.

Deși Germanii avusesse succese la sfârșitul luni Ianuarie spre St. Menchould, totuși, Francezii luptară cu succes pe frontul Four de Paris-Boureuilles (10 klm. Nord de Menchould-Clermont).

Francezii au cucerit reduta La Bagatelle.

La 13—14 Februarie, francezii se menținură în pozițiile la E. de Four de Paris (11 km. N. de St. Menchould), pe râșorul Meurissons, oprind progresul germanilor spre calea ferată St. Menchould-Clermont-Verdun, obiectivul lor.

Germanii au executat câteva atacuri în direcțiile Bagatelle, Four de Paris și Bolante, însă au fost respinși;

iar francezii au recucerit o parte din satul Vauquois, ce fusese cucerit de germani încă din Septembrie. Vauquois este un admirabil punct de observație, dominând toate împrejurimile; de aceea, francezii l-au întărit imediat.

Până la 8 Martie, luptele au continuat—mai ales cele de artilerie—între Bolante și Le Four de Paris.

La 11 Aprilie, germanii au executat un puternic atac la N. de Four de Paris, însă, au fost respinși. La 17, ei reușiră a ocupa o porțiune din pozițiunea franceză pe care francezii încercară să și-o reia la 20, însă nu reușiră. În ziua de 20, de asemenea n'au reușit.

Incercările de atac ale germanilor, către Bagatelle, în ziua de 20, de asemenea nu reușesc.

La 25 și 26 Aprilie, Germanii au dat câteva atacuri la Súd de Varenns și spre Bagatelle, însă au fost respinși.

La 7 Iunie, Germanii au executat un violent atac la liziera de Vest a pădurii Argonne, pregătit cu foc de artilerie, cu bombe asfixiante, și reuși a rupe frontul franzi, Francezii au contra-atacat și și-au reluat o parte din pozițiunile pierdute.

În ziua de 14 Iunie, după o pregătire de 4 ore cu artilerie, francezii au atacat pe un front de 2 km., în direcția Bagatelle, însă, după câțva timp, s'au retras din liniile ce putuse câștiga la primul atac.

Între 15 și 18 Iunie, germanii au pregătit, cu artilerie, asaltul pe frontul de 3 km., între drumul Dinarville și Four de Paris, iar în zilele de 18 și 21, au atacat cu două divizii, dar au fost respinși, putând a pune stăpânire numai pe niște pozițiuni înaintate franceze dinspre Bagatelle. Artileria grea germană părù mai numeroasă aci. În acest atac s'au întrebuițat multe bombe asfixiante.

Către finele lui Iunie, s'au semnalat atacuri puternice din partea germanilor. În ziua de 30, o mare parte din armata a V-a a Kronprinzului Wilhelm a reluat ofensiva de-alungul drumului Dinarville-Vienne la Chateau, având ca obiectiv drumul Vienne le Chateau-Varennes, pe un front de 7 km., însă, nu a putut cuceri decât niște puncte înaintate. (Vezi la observații deosebirea între întăririle pozițiilor franceze și germane).

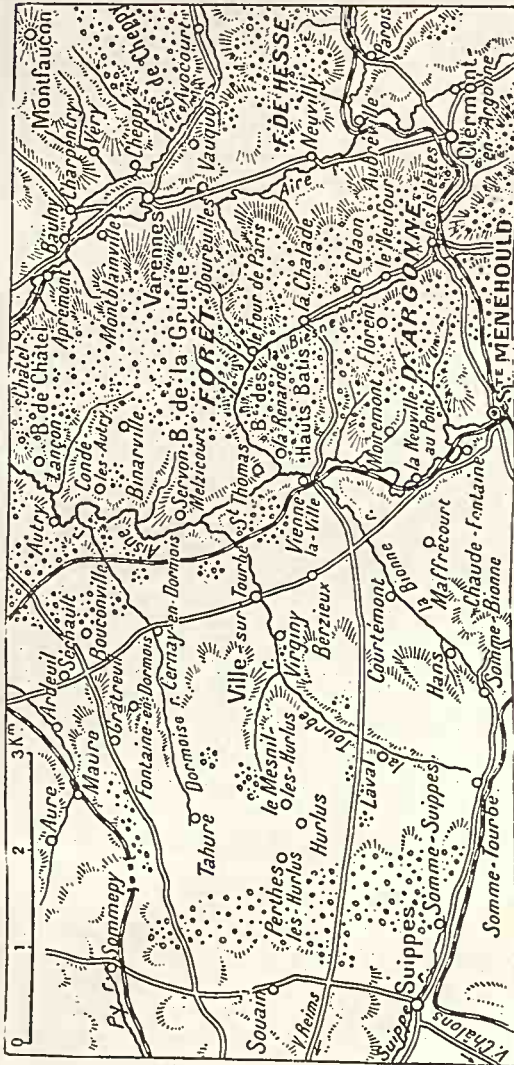
Asupra acestor lupte, comunicatele franceze spun:

„Kronprinzul a încercat o ofensivă puternică la 25 Iunie, către Bagatelle, cu două divizii, după ce a pregătit atacul cu artilerie. În noaptea de 26/27 Iunie, după o luptă grea, germanii au fost respinși, însă, în ziua de 29 Iunie au revenit la atac, după o bombardare care a durat trei zile. După trei atacuri consecutive, cu alternative de succes, au reușit a ocupa o parte din întăririle dela Bagatelle. La 30 Iunie, au încercat din nou atacul asupra

celorlalte întăriri, însă au fost respinși chiar din frontul ce ocupase mai înainte. Pozițiunea pe care voiau să o ocupe aci germanii, este drumul la Birnaville și cel care dela Vienne la Chateau urcă către Nord. Aci au con-

SCHITA N.

sumat germanii enorme munițiuni și au întrebuințat gaze asfixiante și lichide inflamabile.

Până la 2 Iulie, germanii au cucerit pădurea Beauring; iar în regiunea Maria-Theresa și Meurisson s'au dat lupte corp la corp și cu granate, însă, fără rezultat.

În restul zilelor din Iulie continuă bombardări și atacuri cu bombe de mână, făcute mai mult în scopul de a neliniști pe adversar, decât a urmări vreo cucerire.

La 26 Iunie, germanii au atacat în sectorul pe lângă drumul Vienne le Chateau-Dinarville, precum și spre pădurea dela Haute-Chevauche până la Vauguois, dar fără succes.

Sectorul Mossela-Meusa

La finele lunii Februarie, Francezii mențineau pozițiile cucerite Combres-Eparges, deși Germanii îi atacau zilnic.

Până la 8 Martie, încercările Germanilor de a recupa Eparges nu au reușit, ca și atacurile Francezilor spre Apremont și Flirey.

În ziua de 11 Martie, Francezii au atacat la S.-E. de Verdun, lângă Combres, pentru a cuceri pozițiile germane de aci, însă nu au reușit. În acelaș timp, au putut împinge liniile germane până la Marcheville, pe care l-au atacat, dar nu l-au putut cuceri.

În această parte, liniile germane au fost respinse până la 20 km. departe de linia Verdun-Toul.

Ar fi și de prisos și fără nici un folos a descrie toate atacurile răzlețe, petrecute pe frontul francez, zi cu zi. Totuș, spre a se putea face o idee despre modul cum se desfășurau acele atacuri zilnice, dăm aci seria de atacuri, petrecute în Aprilie, între Meusa și Mossela, între 6 și 14 Aprilie, precum și luptele dela Eparges, între 17 Februarie și 10 Aprilie.

Descrierile le dăm după izvor german:

Un raport dela 6 Aprilie arată că luptele deslănțuite aci, într'un sector de aproape 100 km., nu formează o bătălie legată, ci că atacurile francezilor se dau când într'un punct, când într'altul al pozițiilor germane, poate numai cu intenția unei impresurări din două părți a liniei germane.

Rezultatul atacurilor dela 6 Aprilie a fost că, atât la N.-E., cât și la E. de Verdun, ele au fost respinse; de asemenea și înaintările asupra aripei dela Sud.

Pe înălțimile dela Combres, Francezii au reperat un succes, dar după un contra-atac al trupelor germane, până seara, această poziție a rămas tot în mâinile germanilor.

Noaptea spre 7 Aprilie a trecut liniștită. Pozițiile germane după aripa stângă, însă, între Flirey și Mossela, au fost ținute toată noaptea sub focul greu al artileriei franceze, la care a răspuns și artileria germană. Acest duel a urmat și ziua întregă de 8 Aprilie.

În această zi, înainte de amiază, pe la ora 9^{1/2}, din tranșeele puternic ocupate și întărite cu rezerve s'au pornit atacurile contra pozițiilor germane din pădurea Mort-Mare. De patru ori dădură asalt francezii și tot de atâtea ori trebuiră să se retragă cu mari pierderi. La răsărit de pădurea Mort-Mare, francezii atacând în câmp deschis, au fost respinși de focul artileriei mai înainte de a fi putut să-și desvolte atacul. La stânga, în pădurea Le Prêtre, au reușit să ajungă până la pozițiile germanilor, dar aci au fost opriți în loc și decimați.

În pădurea d'Ailly, un atac întreprins de bavarezi reuși, francezii fiind respinși din tranșeele lor. Aceste tranșee fură distruse și apoi părăsite, de oarece posesiunea lor nu avea nici o valoare tactică din punctul de vedere al pozițiilor germane.

La aripa de Nord, artileria grea trase asupra înălțimilor dela Combres.

În zilele următoare, atacurile continuă, nu numai asupra celor două aripi germane, cum au făcut până la 7 Aprilie, ci și împotriva centrului, după ce adunase forțe însemnate în regiunea St. Mihiel.

Seara târziu, în ziua de 7, se produse primul atac din pădurea La Sélouse, la 9 km. spre N. de St. Mihiel, împotriva poziției germane de pe linia aproximativă Scuzey-Lamorville; dar atacul nu izbuti.

În noaptea de 7 spre 8, luptele de artilerie continuă pe diferite puncte ale frontului, mai ales pe înălțimile dela Combres și între Regniéville și Fey-en-Haye, cu scurte întreruperi. În pădurea d'Ailly, Francezii reușiră să re-ocupe câteva din tranșeele pe care le pierduseră cu o zi înainte. Dar atacurile încercate în zori de zi în Bois Brulé, precum și trei înaintări în partea de Vest a pădurii Le Prêtre fură respinse.

În după amiaza și seara zilei de 8, Francezii desvoltară o vie activitate deodată în mai multe părți ale frontului, însă, fără rezultat. În același timp se desfășurară lupte grele, de ore întregi, în pădurea Mort-Mare, unde se ajunse la bajonetă; în cele din urmă, Francezii trebuiră să se retragă în pozițiile lor, ca și în regiunea Regniéville și spre Sud de Orne.

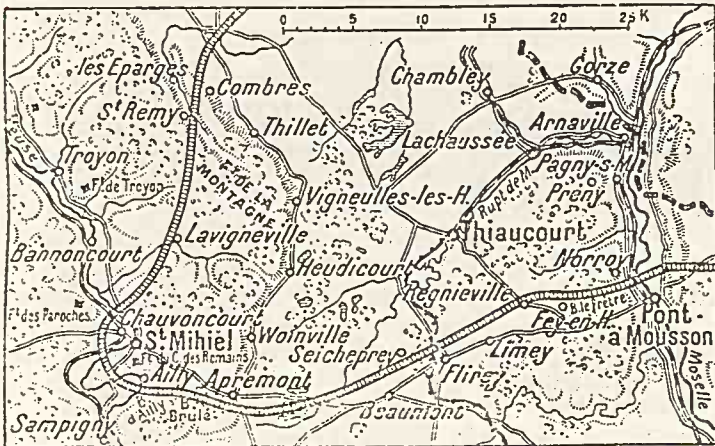
În ziua de 8 Aprilie și în noaptea spre 9, se deteră iarăși lupte îndârjite pentru înălțimile dela Combres. În acest punct se pare că Francezii au primit întăriri însemnate. Înainte de amiază au ocupat tranșeele părăsite de germani în urma focului de artilerie grea; în preajma acestor lupte au continuat, apoi, luptele toată ziua cu înviersurare. În noaptea spre 9, Germanii reușiră să recu-

cerească o parte a tranșelor, păstrând și partea principală a întregii poziții. Un atac nou, cu puteri superioare, în zori de zi, îi sili, însă, iarăși să părăsească câteva tranșee.

Hărțuile continuară și în pădurea Mort-Mare fără rezultat.

În ziua de 9 Aprilie, Francezii își îndreptară iarăși greutatea atacurilor asupra aripei dela Nord, între Orne și înălțimile dela Combres. Astfel atacară în șesul Woëvres, între Parfondrupt și Marcheville, dela amiază până la miezul nopții de patru ori, de fiecare dată pe o lățime de vreo 6 km., însă, fără rezultat. În decursul nopții

SCHIȚA O.

aruncătorii de mine, sprijiniți din când în când și de artileria lor, desvoltară o mare activitate. După amiază, francezii porniră deodată la atac din tranșeele lor de pe întreaga linie a înălțimilor dela Combres, după ce pregătiseră de dimineață atacul cu artilerie. Ei reușiră să se apropie de înălțime în partea de Sud, dar focul din a doua linie germană frânse și acest atac.

În decursul nopții, francezii continuară bombardarea.

Pe restul frontului, inamicul încercă un atac serios în linia Seuzy-Spa-la, dar tot fără succes, lăsând 71 prizonieri în urmă. Aceeaș soartă o avură: un atac cu puteri mai slabe în pădurea Ailly și o înaintare încercată peste linia Regniéville-Fey-en-Haye.

În seara de 9 Aprilie, un atac german la Croix des Carmes reuși să smulgă din mâinile inamicului 3 blockhouse și două galerii de tranșee cu 2 mitraliere, făcând și 59 de prizonieri.

În ziua de 10 Aprilie, se încinseră lupte de artilerie pe tot frontul. Se putea observa că francezii săpau cu mult zel și își reîntregeau rândurile, foarte rărite, cu trupe nouă, mai ales pe aripa dela Nord, spre Sud de râul Orne, în mijloc față de linia Seuzey-Spada, precum și la aripa de Sud, în regiunea dela Regniéville. Germanii răspunseră cu un foc viu, care probabil a făcut pe adversar să nu se poată hotărî să atace toată ziua.

În seara de 11 Aprilie, Francezii au reușit, după două atacuri, să pătrundă în pozițiile germane de pe creasta Combres. Dar, după două ore de luptă piept la piept, ei fură nevoiți să cedeze iarăș terenul.

Luptele dela Eparges (17 Februarie—10 Aprilie).

Această victorie este analoagă, prin siguranța metodei și a intensității ofensivei, cu victoria care a condus pe francezi la vârful dela Hartmannswiller și încă mai importantă, dacă se ia în considerațiune cifra efectivelor angajate și acumularea mijloacelor realizate de inamic.

Creasta dela Eparges este un pinten lung de 1.400 m. și înalt de 346 metri, dominând la Est de Hauts de Meuse, imensa câmpie dela Woëvre. Flancurile sunt abrupte și lunecoase, brăzdate de numeroase izvoare. Aci plouă foarte adesea ori. Este un adevărat munte de noroi.

Cine stăpânește înălțimea Eparges, vede și bate toate drumurile dimprejur și face imposibilă orice acțiune în partea S.-V. de Woëvre.

Aceasta este cauza pentru care germanii, punând stăpânire în Septembrie anul trecut pe Eparges, s'au și organizat aci foarte puternic.

Din acest vârf dominau văile dela 70—80 m. înălțime. Între vârf și văi ei instalaseră mai multe linii de tranșee. În anumite puncte, cinci etaje de focuri se suprapuneau unele deasupra altora. Peste tot erau cel puțin două etaje.

Prin stăpânirea acestui punct, atât de bine întărit cu lucrări, tunuri, mitraliere, etc., germanii condamnau la imobilitate trupele de pe crupa dela Montgirmont (la N. de Eparges), cât și satele dela șes, Les Eparges, Mesnil-sous-les-Côtes, Mont-sous-les-Côtes, Bonzéc și Trésauvaux.

Francezii se găseau la liziera satului Eparges, la aproximativ 600 m. depărtare de tranșeele inamicului, făcând față pantelor dela Vest-ul poziției.

De pe platoul care era în stăpânirea francezilor se făcea față pantelor dela Nord.

Un asalt nepregătit asupra acestor pante noroioase, pline de fortificațiuni, ar fi costat foarte scump.

Încă de pe la finele lui Octombrie, francezii se apropiau de tranșeele germane dela Vest, prin săpături executate pas cu pas, tot astfel și în pădurile destul de dese, care în partea de N.-E. acopăr flancurile unei văi săpate în inima masivului.

Germanii, încrezători în valoarea pozițiunii lor, nu prea luau în seamă aceste pregătiri, totuși, prin noui lucrări, ei uniră puternic partea de Vest a apărărilor lor cu punctul culminant, din care făcură un bastion formidabil.

În ziua de 17 Februarie, minele franceze împinse sub sectorul de Vest, făcură aci o atât de mare explozie că, fără nici o greutate se instalară în prima linie inimică. Germanii, mai întâi surprinși, se reorganizară curând, și în ziua de 18, scoborînd pantele, contra-atacară puternic, astfel că până în ziua de 18, francezii pierdură aproape tot ce ocupase aci.

Însă, în seara aceleiași zile, francezii au recucerit din nou tot ceea ce pierduse.

Îngustimea pozițiunii, însă, expunea pe francezi la o concentrare de focuri inimice, astfel că nu puteau stăpâni ceea ce cucerise, fără a lărgi frontul.

Această lărgire se îndeplini în zilele de 20 și 21.

La sfârșitul celor cinci zile de luptă, situația era următoare: Francezii stăpâneau tot bastionul de Vest, iar către bastionul de Est, începură a progresa, luând dela germani 300 m. din tranșee.

Aceste două puncte au fost imediat unite prin tranșee și șanțuri cu piețe de arme. Era o bază pentru noi atacuri.

Germanii lucrau stăruiitor la întărirea uvrăjelor ce mai stăpâneau, aducând în acțiune și 16 baterii grele.

La 18 Martie, francezii reluară ofensiva cu trei batalioane. Prima linie inimică fu luată în parte; dar imediat, din linia a doua, atacuri violente se deslănțuiră asupra francezilor.

Aceasta a fost începutul unei lupte mai îndârjite încă decât aceea din Februarie, și care lini zi și noapte, până în ziua de 21 Martie, seara.

La sfârșitul acestei bătălii, dreapta franceză câștigase numai 100 m., iar stânga 350 m. din tranșeele inimice.

O nouă divizie germană, divizia a 10-a activă, veni în ajutor.

La 27 Martie, după o serioasă pregătire de artilerie, francezii reluară atacul pas cu pas, care a durat până la 5 Aprilie.

În ziua de 5 Aprilie, la ora 4 p. m., ei încercară efortul decisiv, angajând două regimente.

Infanteriștii înaintau sub focul inamicului, scoțând cu greu picioarele din noroiul în care intrau până la genuchi din cauză că fusese ploii mai înainte.

Printr'o puternică luptă corp la corp ei pătrunseră și se instalară în tranșeele inamicului. Seara ei stăpâneau o parte importantă din aceste tranșee. Numai la Est ei fură opriți de bombele aeriene, pe care le aruncau germanii asupra lor, pricinuind pierderi, câteodată, la rânduri întregi, numai cu un singur proiectil.

În ziua de 6, la ora 4,30 p. m., germanii pronunțară o întoarcere ofensivă puternică; la început, francezii rezistară, dar, în cele din urmă, fură nevoiți să se retragă.

Noaptea, sub ploaia care cade mereu, ei atacară din nou cu baionetă și pas cu pas, și zdrobesc pe germani.

În dimineața zilei de 7 Aprilie, udași și plini de noroi, dar victorioși, erau stăpâni pe 500 m. de tranșee și mai mult de 100 prizonieri, din care și mulți ofițeri. În această zi, atacul nu s'a putut continua, neputând sosi rezervele.

Germanii încercară din nou un atac, însă, fură secerati înainte de a atinge tranșeele francezilor.

În ziua de 8 Aprilie, dela ora 9 dimineața, atacul francezilor fu reluat. Două regimente de infanterie și un batalion de vânători primiră ordinul să iă vârful muntelui. Ploaia cădea într'una. Incărcătoarele armelor fiind pline de noroi, se întrebuiță numai baioneta.

La ora 11, vârful și creasta de Vest erau în mâinile francezilor.

Inimicul nu mai stăpâneă decât numai un mic triunghi la extremitatea de Est, de unde contra-atacă continuu.

Noaptea de 8 pe 9 și dimineața zilei de 9 Aprilie, fiind liniștite, s'a putut face schimbarea trupelor.

Unui regiment nou venit i s'a încredințat misiunea de a duce victoria la sfârșit.

La ora 3 dimineața, francezii atacară. Terenul eră săpat de găuri adânci, în care câteodată dispăreau soldații. Ploaia și vântul făceau ravagii.

Infanteriștii francezi, precedați de focul precis al tunurilor, înaintară și alinșeră extremitatea de Est a platoului; dar, în acel moment, o ceață deasă se abătă asupra lui Eparges. Tunurile nu mai putură să tragă. Inimicul contra-atacă și francezii fură siliți a se retrage.

O jumătate de oră mai târziu, un atac furios francez redădă tot cecece câștigase; iar la ora 10 seara, erau stăpâni pe întreg masivul Eparges.

În ziua de 10 Aprilie, inimicul zdrobit nu mai mișcă, dar în noaptea de 11 și de 12 contra-atacă fără succes; Eparges eră definitiv pierdut pentru Germani.

La 22 Aprilie, Francezii au pornit un viguros atac în pădurea Le Prêtre, iar Germanii în pădurea Ailly, însă, fără succes.

Luptele de artilerie au continuat aproape zilnic, în special pe frontul sudic dela pădurea Ailly, până la pădurea Le Prêtre.

SCHIȚA P.

În primele zile Maiu, Germanii fac eforturi mari la S. de St. Mihiel, pentru a relua din terenul pierdut la Sudul pădurei, dar fără folos.

Între 20—22 Maiu, Germanii au aruncat câteva proiectile de calibru mare asupra liniei forturilor, fără a

face stricăciuni. Ca ripostă, Francezii au bombardat din regiunea Pont-à-Mousson frontul de Sud dela Metz; iar la 23, au tras spre tunul ce asvârlise bombe la Verdun.

Dela 23 Maiu până la începutul Iunie, nu s'au petrecut în această regiune decât lupte de artilerie și pe ici colea atacuri locale de infanterie.

Dela 10 Iunie au reînceput atacurile și contra-atacurile, cari se repetară zilnic, cu multă furie, de ambele părți, fără a se putea obține, însă, vreun succes însemnat de o parte sau de alta.

În noaptea de 12—13 Iunie și în ziua de 13 Iunie, lupta a fost extrem de crâncenă la V. de Combres. Pe o întindere de 3 km., Francezii au dat trei atacuri cu forțe mari și în coloane strânse, reușind, în cele din urmă, a pătrunde în tranșeele germane, din care n'au păstrat însă decât numai o parte, restul trebuind a le părăsi în ziua de 13 Iunie, în urma a trei puternice întoarceri ofensive germane.

La 14 Iunie s'au dat numai lupte de artilerie pe întreg frontul acesta, având o intensitate mult mai mare la Nord de Flirey și pe frontul dela Haye (între pădurea Mort-Mare și Marroye, Nord-Vest de Pont-à-Mousson).

La 15 Iunie, Francezii atacară din nou pozițiunile cucerite de germani la 13 Iunie, la Sud-Vest de Eparges; cinci atacuri consecutive fură, însă, respinse de germani; abia în noaptea de 15—16 Iunie, un atac a adus în posesiunea infanteriei franceze o mică parte din pozițiunea germană.

Între 12—15 Iunie, lupte foarte crâncene la Vest de Combres, unde francezii, deși au atacat de câteva ori cu forțe mari și coloane strânse, totuși, o parte din tranșeele ce au putut câștiga, a trebuit să le lase, din cauza puternicelor contra-atacuri germane.

Germanii, prin repetate atacuri, date până la 21 Iunie, au ocupat o parte din tranșeele pierdute în Aprilie, dela Vest de Eparges, precum și în marginea vestică a pădurii Le Prêtre și de pe frontul Fay-en-Haye.

În noaptea de 26/27 Iunie, după o bombardare violentă, germanii au atacat la S. de Ailly până la Tête de Vache, (în pădurea Apremont), însă, au fost respinși cu mari pierderi.

Până la 3 Iulie au continuat lupte de artilerie în regiunea Hauts de Meuse, în special în pădurile Apremont și Flirey, iar la S. de Les Eparges, s'au continuat atacuri franceze aproape zilnic, fără a se aduce vreo schimbare.

În cursul lunii Iulie au continuat bombardări de artilerie și acțiuni locale pe ici colea, fără multă importanță, nici chiar asupra situațiunii din acest sector.

Sectorul Vosgi

Vosgii încep cu trecătoarea dela Belfort, a cărui forlăreață închide calea din Alsacia de sus spre Franța. La 20 km. spre N. de Belfort, creasta munților atinge 1.245 metri, cu așa zisul: „balon d'Alsace”, iar spre Nord-Vest de aci, cu vârful rotund Guebwiller, la 1.243 m.; acesta domină tot terenul de jur împrejur. Din această parte culminantă dela miazăzi, munții coboară gradat spre Vosgii mijlocii și Vosgii inferiori, paraleli cu valea Rhinului și trec de se întâlnesc cu înălțimile Palatinatului Renan.

Operațiuni militare nu s'au săvârșit decât în șesul Alsaciei de sus, unde francezii au încercat să pătrundă, plecând din Belfort, și au ocupat o fâșie îngustă dincolo de frontieră, la Nord-Vest de Kolmar; iar germanii au încercat să amenințe dreapta franceză prin Vosgi, însă, fără rezultat.

Înainte de a descrie cronologic, faptele mai importante de aci, dăm, din revista „Lectures pour Tous (15 Aprilie), următoarele date, asupra aspectului general al Vosgilor și al operațiunilor ce au avut loc aci:

Inimicul a încercat în zădar să-și facă din acest punct de sprijin proiectul unei întreprinderi ofensive în Vosgi cu flancul stâng pe valea St. Amarin, de oarece la acest flanc noi stăpânim Thann, dominăm Cernay, amenințăm Mulhouse. Alpinii noștri, pe cari neutrii i-au numit „Les Diables bleus”, ne-au pus în stăpânirea masivului Bonhommes, prin ocuparea punctului Hartmannswiller, prin ocuparea văcii Lauch și Guebwiller, prin ocuparea văcii Fecht până la Münster. Germanii au pornit ofensiva lor în trei coloane, cari s'au oprit în fața pozițiilor ocupate de trupele noastre. Aripa lor dreaptă a fost oprită între Sulzeren și Stosswihr, iar noi am ocupat jumătate din Reichsackerkopf și amenințăm linia lor de comunicație dinspre Münster.

Cu toate acestea, Alsacia nu poate deveni pentru noi un teatru principal de operațiune. Germanii au în câmpia Rhin-ului comunicații lesnicioase și rezezi, chiar dacă le interceptăm linia ferată din poalele Vosgilor, le rămâne cea din lungul Rhin-ului. Rhinul acoperă pe inamic contra oricăror încercări ale noastre și le permite lor orice atac asupra flancului nostru, fiindcă ei posedă capetele de pód bine fortificate. Afară de aceasta, prin înaintarea noastră în Alsacia, am lăsa Vosgii în spate, ceace constituie un obstacol serios pentru transporturile noastre, de oarece nu se dispune de linii ferate transversale. Dar pe lângă necesitatea de transport, care cere linii transver-

sale, sunt necesitățile tactice, care cer linii în lungul frontului, ceea ce lipsește cu desăvârșire. Intre Belfort și Avricourt nu există nici o cale ferată care să lege câmpiile Alsaciei, pentru a constitui baza noastră. Intre Mulhouse Colmar și Belfort-Nancy nu este nici o linie paralelă cu frontul. O ofensivă franceză mai mare nu se poate pronunța decât prin spărtura dela Belfort sau prin Lorena. Cum, însă, pe la Belfort ne izbim imediat de Rhin, iar atacul este jenat, având dreapta redusă din cauza frontierei Elveției și stânga împiedecată de Vosgi, este lămurit că ofensiva nu poate avea loc decât spre Nord, pe platoul Lorenei sau Luxemburg, dacă nu chiar pe câmpiile Belgiei, unde se va decide soarta Alsaciei.

Interesul acțiunii noastre în Vosgi este de a imobiliza cât mai multe trupe și tunuri inimice pe acest front”.

Desfășurarea cronologică a operațiunilor

La 3 Februarie, germanii atacară pe ambele maluri ale râului Lauch, frontul Rauspach-Lagenfeldkopf (10 km. Nord de Thann), însă au fost respinși.

La 15 Februarie, Germanii au respins pe Francezi pe linia Blamont-Bronville (20 km. E. de Baccarat); iar la 15 și 16 Februarie, au atacat la Sultzern (N. V. de Münster), însă, au fost respinși.

În a doua chenzină Februarie, frigul și ceața împiedică operațiunile, totuș, ele se continuară la Münster, cum se arată aci:

Luptele dela Münster, în Februarie

Micul oraș Münster e situat în valea râului Fecht, străbătută de linia ferată și de șoseaua dela Kolmar la Gerardmer, pe versantul francez al Vosgilor, trecând prin strămtoarea celebră Schlucht, — una din comunicațiile transversale cele mai importante ale Vosgilor superiori. Münster este în posesiunea germanilor, dar Francezii ocupau înălțimile la Nord-Vestul și la Sud-Vestul orașului, de unde faimoșii „tiradori din copaci²⁾”, trăgeau asupra tranșelor germane.

Pozițiile germane la Sud și Nord de Münster erau dominate de pozițiile franceze, care acopereau localitățile situate în susul văii, precum și drumurile importante ale

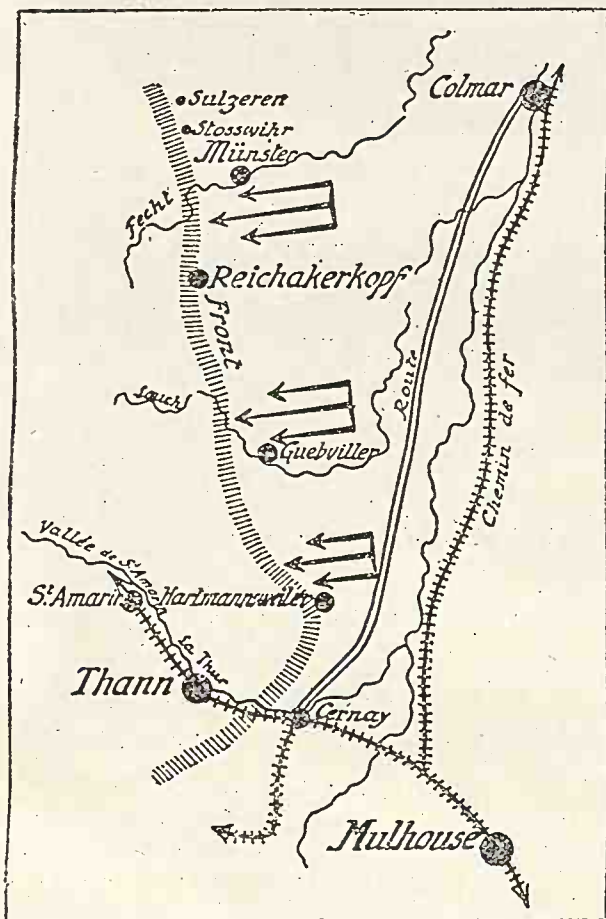
1) Descrisă după comunicatele Germane.

2) Aceștia sunt trăgători cari se urcă în vârful copacilor cu ajutorul cângilor de fier, se leagă acolo, ascunzându-se privirilor adversarului și trag de acolo până în fundul tranșelor.

strâmtoarii servind drept comunicare cu trupele din urmă ale inamicului. Eră, deci, de neapărată trebuință pentru germani să schimbe aceste poziții cu altele mai avantajoase din punct de vedere tactic.

Până la 19 Februarie, pozițiunea germană la N. de Münster trecea prin Haslach-Genesungshcim-Frauenacker-

SCHIȚA R.

kopf, apoi desemnă o vastă curbă la Est, până la Lingekopf, ca să scoboare, apoi, la Sudul orașului prin Ober-Solberg până la Petit-Ballon. Valea dintre Münster și Stosswier, situată la 1 km. spre N.-V., despărțea terenul atacului în două sectoare naturale. Eră aproape siguranță

că francezii aveau să apere cu înviersunare Stossweier, localitate ce închide valea, ceea ce a și fost confirmată apoi de către prizonieri. Germanii decisă a utiliza pentru atac înălțimile aflate de-alungul șoselei, așa ca să învâluie astfel Stossweier de două părți și să forțeze inamicul ca să-l evacueze.

Luptele dela Münster fură precedate de atacuri germane în valea Guebwiller și francezii trebuiră să se retragă cu mai mulți kilometri pe noi pozițiuni. Trupele germane se îndreptară pe valea râului Fecht; marșul fû extrem de greu din cauza înălțimilor acoperite de zăpadă, cari se ridică până la mai bine de 1.100 m., peste cari trupele înaintau, precedate de Ski-curi, pentru a deschide drumul.

Atacul începû, pe toată linia, în zorii zilei de 19 Februarie. Încă în cursul dimineții, Landwehrul Würtemburgez puse mâna pe contra-forturile situate la Vest de Münster, precum și pe micul Hörnleskopf. În acest timp, trupele din sectorul Sud, în valea râului Fecht, nu câștigau decât cu înecet teren pe coastele munților Reichsackerkopf și Sattelkopf. Lupte de o deosebită violență se dete în sectorul Nord, acolo unde Barrenkopf și Kleinkopf formează, așa zicând, niște fortărețe naturale. Un regiment bavarez și landwehrul würtemburgez săvârșiră aci sforțări aproape supra-omenești. Bavarezii erau trupe linere, care vedeau focul pentru întâia oară. De cinci ori aceștia urcară coastele piczișe și de cinci ori fură respinși de focul teribil al inamicului. Dar mereu se reformară pe drumul lăiat pe coastă, care le servi și de adăpost pe noapte, unde și dormiră, înfășurați în mantale.

A doua zi, 20 Februarie, după un al șaselea asalt, creasta căzû, în sfârșit, în mâinile germanilor; iar în-treaga poziție atacată la 23 Februarie.

În ziua de 21, a treia zi a luptei, francezii încă țineau localitatea Stossweier. Cavaleria bavareză, landwehrul würtemburgez și landsturmul bavarez înaintară în vale împotriva frontului oriental al satului și îl ocupară, casă cu casă. Dar situația trupelor germane victorioase deveni, totuș, foarte critică, de oarece inamicul stăpâneă încă satul Kilbel, imediat la Vest, precum și coastele versantului Sud și versantului Nord, de unde împoșcă cu focul său comunicațiile cu Münster. Artileria veni, în ajutorul delașamentului german și respinse pe adversar. Kilbel fû ocupat în ziua de 23 Februarie, dis de dimineață; astfel, se stabili legătura pozițiilor ocupate dela Barrenkopf și dela Kleinkopf, prin Eichwald, până la Reichsackerkopf și Sattelkopf. Scopul celor cinci zile de lupte ucigătoare fû alins.

Atunci începù ajutorul pionierilor, munca de târnăcop și de sapă; tot atât de importantă în munții împăduriți, favorabili surprinderilor, pe cât și de grea în pământul stâncos și tare. Ceeace nu se poate face în adâncime, trebuie compensat prin ziduri de piatră, acoperite cu pământ, până la o anumită înălțime; iar prin alte locuri, tranșee conduse cu dibăcie, pot să înlocuiască șanțurile de apropiere. Multe adăposturi, ce fuseseră cu îngrijire construite de vânătorii alpini, slujiră germanilor, după ce au fost întoarse în direcție.

Luptele din aceste zile au costat pe francezi 800 de morți și 600 de prizonieri, precum și pierderea mai multor mitraliere. Natura terenului acoperit și păduros n'a permis dela început o evaluare exactă a pierderilor.

În timpul când se petreceau luptele dela Münster, francezii atacau pozițiunea dela Hartmannsweiler, unde s'au dat luptele descrise aci:

Luptele dela Hartmannsweiler.

Pozițiunea dela Hartmannswiller a fost ocupată în Ianuarie 1915 de o gardă mare franceză. Această pozițiune domină tot terenul împrejur. Germanii, prin surprindere, au înconjurat pe francezi, și cu tot eroizmul depus timp de patru zile, ei au fost siliți a părăsi poziția în mâinile germanilor, unde s'au și întărit.

Spre a pregăti atacul, contra acelor poziții, eră nevoie, în primul rând, ca francezii să instaleze puternic trupele lor în pozițiile din apropiere. Au creat tranșee, adăposturi, instalări de artilerie, timp de o lună, până la 26 Februarie.

Atacul s'a dat la 26 Februarie, când Germanii au pierdut vre-o sută de metri. Artileria franceză nu putuse să distrugă cu desăvârșire apărările accesorii ascunse.

Necesitatea unei pregătiri mai complete, și prin urmare, mai încete, se impunea, mai ales că atacul dela 26 înlesnise recunoașterea poziției.

La 5 Martie dădu al doilea atac. Un foc puternic răscolește tranșeele germane timp de 2 ore. Vânătorii francezi sar în ele și cuceresc cel mai tare din blockhausurile germane. Cincizeci de prizonieri cad în mâinile lor, precum și două mitraliere. O mare parte din prima linie inamică le-a rămas în stăpânire.

Două regimente germane ce erau acolo contra-atacară vitejește, de 4 ori, în ziua de 5, și de 2 ori în dimineața zilei de 6. La 7 Martie încercară să iasă în masă din tranșee, însă, focul vânătorilor francezi îi se-

cerară la un metru de propriile lor parapete.

De astă dată, situația morală a celor doi din adversari, s'a schimbat. Ascendentul e de partea francezilor, cari păstrară ce au ocupat și au siguranța că vor ocupa și restul.

Isbânda completă avu, însă, loc, în săptămâna din urmă a lunei Martie, când se mai adăogă un regiment de infanterie, la batalioanele de vânători cari se băteau de două luni pe coastele muntelui.

Regimentul acesta, dela începutul războiului, n'a cunoscut decât succese. A venit cu încrederea în forța lui. După o scurtă acțiune, la 17 Martie, atacul este hotărît pentru 23.

Tunarii francezi, prin îndrăzneala și prin răbdarea lor, au izbutit să vadă acum lămurit pe adversar, prin pădurile ce erau pe poziție și au împănât muntele cu fire telefonice pe o distanță de mai bine de 50 km. Tirul lor a durat patru ore, dând o dovadă mare despre perfecția la care au ajuns ochii.

Tunuri grele și tunuri ușoare concentrară asupra obiectivului, cu o precizie aproape de necrezut, sute de tone de proiectile.

Infanteria franceză atacă de front și ocupă două linii de tranșee, un fort mic, făcând 250 prizonieri, iar vânătorii atacă pe flanc. Prin ocuparea acestor două linii de tranșee, nu mai este departe creasta muntelui, însă, aci, apărură linii nouă, care trebuiau cucerite și ele. Până seara, francezii resping două contra-atacuri și organizară terenul cucerit. A doua zi, 24, în tranșeele pe care inamicul le ocupă încă, un observator vede mișcându-se în zori, puncte întunecoase. Sunt căscile cari se îngrămădesc laolaltă; apoi apar baionetele. Un mare contra-atac se pregătește. Artileria franceză, cu repeziciune, ia galeriile sub foc, făcând iarăș, ca și în ajun, să sară în aer oameni și munițiuni. Pierderile germanilor trebuie să fi fost enorme, — căci nu au mai contra-atacat.

Tunurile germane nu mai trăgeau. Noaptea de 25 spre 26 trecu în liniște. Cu toate acestea, adversarii sunt în mare apropiere unii de alții. Un parapet francez nu e decât la 1,80 m. de tranșeea germană.

Intre acest obiectiv și liniile franceze mai sunt cel puțin trei linii de tranșee întărite cu blockhausuri, cu mitraliere. Arbori mari mascau de asemenea lucrările de apărare inimice.

La ora 10,30, artileria intră în acțiune și fără oprire până la 2,10 după amiazi, inundă frontul ce e hotărît să fie atacat cu proiectile de toate calibrele, astfel că la înălțimea unui stat de om, și cad în pâlniile largi să-

pate de obuz. Terenul e un haos de gropi, de crengi și de tranșee. Depozitele de cartușe fac explozie.

Această distrugere continuă până la ora 2,45; a durat cu totul 4 ore și un sfert. În acest moment, infanteria pornește la atac.

La 2,55, sus pe culme și pe creasta curățată de copaci, apare un soldat, disprețuind gloanțele inamicului, fâlfâind în vânt un fanion mare, ca să vestească artileriștilor succesul. Aceștia îndreptară acum focul spre coasta de la răsărit ale muntelui. Mitralierele germane, fie că fuseseră distruse, fie că nu mai aveau mânăuitori, n'au mai tras. La ora 3, regimentul de infanterie se organizează pe culmea Hartmannswiller. Companii aparținând la două batalioane de vânători, iau, prin atacuri cu granate, tranșeele din dreapta. Două companii dintr'un batalion înaintează la stânga și toată masa împreunându-se, se lasă pe coasta de răsărit, urmărind pe germani.

Aceștia, cu totul demoralizați, își aruncă armele. O companie întreagă, adică ceace mai rămâne dintr'însa, 80 de oameni, ridică mâinile și se predă. Printre prizonieri sunt mai mulți ofițeri.

În total sunt 400 de prizonieri.

* * *

În Lorena, la Nord de Badonviller, Francezii, văzând că sunt fără succes încercările lor de a respinge liniile germane, s'au mulțumit, până la 9 Martie, a-și întări pozițiile câștigate.

La 9 Aprilie, Francezii au ocupat, în Alsacia, localitatea Enbermenil (9 km. N. de Avricourt). În Vosgi, ceața și zăpada împiedică orice acțiune. Pe ambele maluri ale râului Fecht, Francezii progresează spre Metzeral.

La 14 Aprilie, germanii continuă luptele pentru a recuceri Hartmannsweiler, însă, fără succes.

Între 14—25 Aprilie, luptele Germanilor în Vosgi au un caracter mai energic.

În noaptea de 24—25 și ziua de 25 Aprilie, Francezii atacară în Vosgi pozițiile germane de la Steinbruch, pe ambele maluri ale râului Fecht, însă, au fost respinși.

În Alsacia, operațiunile ce fusese stânjenite, un moment, din cauza timpului nefavorabil și a intensității atacurilor pe celelalte fronturi, s'au reluat cu avantajii pentru Francezi în valea râului Fecht, și în direcția Münster. La 4 Iunie, Francezii pun stăpânire pe înălțimile ce domină valea Fecht, la Nord de Steinbruch și Metzeral.

La 5 Iunie, Francezii cuceriră Alrenkopf și Stein-

bruckh, iar spre seară pun stăpânire pe Metzeral și pe pozițiunile până la 2.900 m. Sud-Est de Metzeral.

La 6 Iunie, Francezii bombardară Münster.

Din luna aceasta, după o pauză de aproape două luni, a pornit recenta ofensivă franceză, care, printr-o mișcare de învăluire dinspre Sud, a forțat trupele germane, care apărau Metzeral, să se retragă mult mai repede decât s'ar fi putut aștepta. Actualmente, liniile beligeranților se întind la Vest de Münster, trupele franceze înaintând pe frontul dela Petit-Balon, până la drumul cel mare.

Valea râului Fecht se deschide în câmpia Alsaciană către Colmar. Dar defileul acesta, până la deschiderea lui propriu zisă (Turekheim), are o lungime de 20 km. Dacă Francezii tind să ajungă acolo, vor avea de dus o luptă grea, deocamdată probabil că obiectivul acestei ofensive franceze este Münster, care căzând în mâinile lor, îi fac stăpâni pe drumul cel mare al pasului Schlucht (care leagă Gerardmer, în Franța, cu Colmar, în Germania).

La 14 Iunie, Germanii au căutat, să execute, din pădurile dela Mühlbach, un atac prin surprindere asupra trupelor franceze ce ocupau coasta Estică dela Metzeral; au fost, însă, respinși, după ce, pentru un moment, s'a părut că vor obține un succes însemnat.

În ultimele zile din Iunie, francezii progresară pe valea Fecht, ceea ce neliniștit pe comandamentul german. Luând hotărîrea de a se opune, cu orice preț, acestui progres, au adus acî întăriri și au atacat la 27 Iunie pe francezi, pe înălțimile care domină Metzeral, însă, au fost respinși. La 28, atacul a fost reînoi și au reușit a respinge avantposturile franceze la E. de Metzeral, însă, după un contra-atac francez, pozițiunile au fost reluate. La 29 și 30, Germanii au reatacat, însă, au fost respinși cu pierderi însemnate.

Până la 3 Iulie s'au continuat lupte în Lorena, în jurul pozițiunii'or Leintrey (E. de Luneville), pierdute de germani la finele lui Iulie.

Dela 12 până la 13 Iulie, francezii au reluat atacurile lor la V. și N. de Münster, unde au pus stăpânire pe coasta Linge; iar la 11 Iulie, francezii au câștigat o mică pozițiune dela Reichsackerkopf, după 6 atacuri sângeroase.

În general, în Iulie, francezii au avut oarecari succese în Vosgi, și în special, în regiunea Ban de Sapt (N.-V. de St. Dié), unde au cucerit o importantă înălțime.

Observațiuni și învățăminte trase din operațiunile de pe frontul de Vest.

1. Englezii sunt buni luptători, au voință fermă de a învinge și convingerea că o înfrângere le-ar fi fatală; totuși, le lipsese ofițeri și subofițeri, pentru a da maximum de util elementului prim de care dispun. Sunt, pe ici colea, scrieri cari ne fac a crede că atât ofițerii englezi, cât și trupa, sînt prea mult la confort în războiu.

2. Deși Franța a avut oameni de rezervă, totuși, pare că a format mai puține unități noi decât germanii. Este aci o deosebire de principiu sau o stare de lucruri, impusă de împrejurările în care se găsește? Credem că Franța n'a avut nevoie de multe unități noi, pe când Germania, și-a impus aceasta din cauza multelor fronturi pe cari au de luptat.

3. În revistele: „*La Guerre Sociale*” și „*Le Bonnet Rouge*”, găsim articole care arată multe greșeli ale Franței în actualul războiu.

Așă, se zice:

a) A mobilizat un număr mai mare de oameni de la căi ferate, de la navigațiuni, poștă, telefoane, etc., cari ar fi fost mult mai necesari în țară, pentru buna funcționare a acestor servicii.

(Aceasta este o chestiune ce va da mult de gândit și allora. Ea trebuie rezolvată, însă, cu multă gingășie, pentru a nu da ocaziunea de intervenții și sustrageri de la datorie).

De altfel, la începutul războiului, și Austro-Ungaria a concentrat un număr mare de oameni din contingentele bătrâne, cari incomodau corpurile și apăsau bugetul.

Se zice că aceștia erau aduși pentru diferite lucrări, însă, cum nu toți chemații puteau lucra la fortificații, etc., a trebuit să dea drumul unei bune părți;

b) A mobilizat deodată mai multe contingente bătrâne, cece a fost un rău, de oarece aceștia nu mai încăpeau în cazarmele și consumau în zadar, în loc de a servi ca brațe la activitatea economică socială;

c) Nu a avut rezerve disponibile, pentru a profita de succesele ce a obținut cu trupele primei linii;

d) Franței nu-i lipsesc oameni, ci arme și muniții, pentru a înarma pe toți. Nu la Berlin, ci la Essen să mergem pentru a sili pe germani la pace, așa ziceau ziarele franceze. Războiul modern cere o sfortare continuă și progresivă de armament, cece nu a știut a pre-găti Franța din vreme. (Vezi capitolul „Munițiuni”).

4. Recapitulând activitatea Germanilor din ultimele trei săptămâni, din Aprilie, comunicatul francez de la 24

Aprilie face următoarea descriere a evenimentelor, din această perioadă de timp:

Pentru motive politice atât de lămurite, încât este de prisos să insistăm asupra lor, (se face aluzie la acțiunea diplomatică a țărilor neutre, și în special a Italiei), Germanii au multiplicat de 15 zile ofensivele pe frontul occidental, dar au suferit înfrângeri complete și au încercat pierderi sângeroase. În Belgia, a avut loc un atac, la 9 Aprilie, din partea a două corpuri de armată, întrebuițând gaze asfixiante și intenționând a străbate frontul la Yser, la N. de Ypres.

Din punct de vedere tactic, n'am suferit nici o înfrângere: rezezițiunea contra-atacurilor noastre a oprit îndată pe vrăjmaș. Am recâștigat o parte din teren, pe care îl pierdusem, ne-am restabilit frontul în condițiuni de soliditate perfectă și am prevăzut că de atunci trupele noastre să fie apărate de gazele asfixiante.

Germanii s'au îndreptat apoi spre Dunquerque; timp de două zile l-au bombardat, dela 20 km., fără vreun rezultat.

Germanii au mai încercat să reia Eparges; sforțarea lor, făcută cu 3 divizii întărite, a fost extrem de violentă. Germanii au isbutit a face să îndoaică prima noastră linie, dar violent contra-atacați, au fost respinși și decimați.

În acelaș timp, am realizat, în Woewres, pădurea Ailly, Mort-Mare și Le Prêtre, progrese importante.

La 13 Aprilie, în scop de a impresiona puternic pe neutrii, germanii au atacat Hartmannsweiler, au luat vârful, dar la 14 Aprilie l-am reluat și am trecut cu 200 m. peste el. Am mai progresat în regiunea Schneppenrieth, unde am luat tunuri.

În rezumat, Germanii au încercat, de 20 zile, o mare ofensivă, pe care am sfărâmat-o, în mod complet. Ei au pierdut 35.000 oameni, n'au pătruns frontul nicăieri și n'au luat nici o pozițiune importantă. Experiența încercată se întoarce asupra lor.

În definitiv, din comunicatul acesta, ca și din comunicatele germane din săptămâna trecută, reiese că, nici ofensiva întreprinsă de francezi, cu intențiunea de a rupe frontul în regiunea Champagne și între Meusa și Mosella, nici ofensiva Germanilor pe frontul râului Yser, nu a dat rezultatele pe cari ei sperau să le obție.

5. Este de observat că lupta Francezilor pentru cucerirea satului Neuville, a ținut cinci zile, luându-se casă cu casă, de oarece lucrările de întărire ale germanilor, în acest sat, au întrecut chiar fantazia.

Pivnițele tuturor caselor erau organizate, întărite cu beton, legate între ele prin tuneluri și șanțuri de comu-

nicație. Fiecare grupă de casă formă un sistem armat și cu mitraliere instalate în beton. Stradele erau flancate din toate direcțiile, întrebunându-se trageri din etage sau subterane. Retragerea luptătorilor dela un grup de case la altul, se făcea ușor, fără a fi surprinși. Această organizare a silit pe francezii să ia casă cu casă, făcându-se aci acele cele mai mari de eroizm din partea lor.

6. Se pare că Anglo-Francezii au luat ofensiva puternică, dinspre Bassé și Arras, la 25 Aprilie, pentru a contrabalansa eșecul dela Nord de Ypres.

Este de observat că Germanii au contra-atacat cu îndârjire în zilele următoare, pentru a-și relua punctele ce pierduseră. Aci trebuie de văzut nu numai nevoia de a-și relua pozițiile, dar a întreține și ambiția războinică a soldaților de a nu ceda un pas din ceace posedă.

7. Ofensiva Anglo-Franceză din Champagne, întreprinsă la începutul lui Februarie, pare a nu fi avut scopul unei spargerii de front, ci numai pe acela, afirmat de comunicatul francez, de a contrabalansa înfrângerea suferită de Ruși în Prusia Orientală.

8. Desele atacuri ale Francezilor la N. și S. de colțul St. Mihiel, indică că ei au multă teamă ca pe aici Germanii să nu reușească a influența fortificațiile Verdunului.

9. Ocuparea platoului Eparges, care domină cu 70-80 m. toate văile dimprejur, și cucerirea pozițiilor din pădurile Ailly-Brule și Mort-Marc, de către Francezi, se prezintă în mod desavantajos pentru Germani, cari stăpânesc eșindul spre St. Mihiel. Totuș, până în prezent, Francezii n'au tras mare profit din stăpânirea acestor puncte, care par că ar fi ajutat mult ca să se retragă Germanii din acel eșind.

10. Scriitorii militari numesc luptele dela Eparges: „bătălia noroajelor”, fiindcă s'a petrecut pe terenuri noroioase, care făceau din soldați niște ființe din infern.

11. Judecând după modul înverșunat al atacurilor Francezilor, în Martie, asupra eșindului german dela St. Mihiel, și după faptul că Francezii aduseseră o rezervă puternică înapoi de Verdun, se înclină a crede că ei urmăreau, aci, o spargere de front, care, însă, nu s'a realizat.

12. Un fapt, care prezintă oarecare interes,—mai mult din punct de vedere al curiozităților pe care ni-l oferă din când în când acest uriaș războiu,—întrucât nu prezintă nici o importanță pentru desfășurarea operațiilor, este bombardarea cetății Dunquerque, în ziua de 16 Aprilie.

După cum arată comunicatul francez din 12 Aprilie, bombardarea ar fi fost executată nu de vasele de războiu

germane,—cum s'a răspândit știrea la început,—ci de către un tun de calibru mare, așezat, de către Germani, în regiunea Dixmunde.

După arătările unor prizonieri germani, inginerii Casei Krupp au lucrat două luni, pentru instalarea unui tun de marină, care poate trage dela distanțe foarte mari. Acest tun,—care a bombardat Dunquerque,—ar fi tras la distanță de 38 klm. El a asvârlit 9 obuze. Zilele următoare nu a mai tras, și faptul acesta ar arăta, fie că tunul s'a stricat, fie că din cauza sborului continuu al avioanelor franceze în acea regiune, a oprit tirul, pentru a nu se descoperi poziția unde este așezat.

12. Deși, privind linia pe care o urmează frontul german la colțul St. Mihiel, s'ar părea că, pentru Francezi, se prezintă în mod foarte favorabil un atac în flanc din două părți, totuși, în realitate, nu a fost vorba decât de niște atacuri de front dintre cele mai grele, asupra unor pozițiuni extra-ordinar de puternic pregătite.

De aceea, și întreprinderea Francezilor, pornită cu atâta impetuozitate, nu le-a adus decât succese tactice locale, cari le-au permis să-și consolideze frontul lor și mai mult, înaintând pe alocurea 3—4 klm., dar frontul german nu a putut fi rupt, și ei continuă a se menține încă într'o situație, ce este drept, nu destul de favorabilă.

Contra-atacurile date de Germani, zilele ce au urmat imediat după succesele franceze, și când ofensiva acestora aproape se oprise, n'au avut alt scop, decât de a îmbunătăți situația rea în care se găseau și de care-și dădeau seama.

13. Sunt caracteristice manifestațiunile de slăbire, ce urmează după fiecare atac. Atât Germanii, cât și Francezii, reușese, mai totdeauna, să cucerească pozițiunile ce atacă. Rareori avântul trupelor atacătoare poate fi oprit înainte de a-și fi produs efectul. Dar, imediat după aceea, și înainte ca cuceritorul să se fi consolidat, contra-atacurile adversarului îl alungă din pozițiunea cucerită, pentru o clipă. S'ar părea că aceste atacuri nu sunt susținute de rezerve destul de tari și destul de aproape, pentru a putea interveni la timp, spre a întări unitățile slăbite, cari au atacat. Un comunicat francez, vorbind de atacurile germane, executate în regiunea Champagné și Meusa, și care mai toate au fost respinse, arată că Germanii execută atacurile lor aproape în întregimeea forțelor ce ocupă o pozițiune, nepăstrând decât o foarte slabă rezervă, care, în majoritatea cazurilor, este departe de a-și putea îndeplini rolul. Francezii pretind că Germanii execută atacurile în felul acesta, pentru a măscă inferioritatea numerică, care începe a se accentua tot mai mult, aproape pe întreg frontul.

14. În ultimul timp, progresele Francezilor în regiunea Arras, n'au mai avut amplitudinea celor realizate în primele zile ale ofensivei. Aceasta s'ar explica prin aceea că surprinderea a fost un factor important. Acuma, acest factor favorabil Francezilor, a dispărut, Germanii au adus și ei întăriri.

Cele 9 corpuri de armată franceze, care luptă pe acest front,—Arras-Lens, au acuma în fața lor cam 8 corpuri de armată, pe când, la începutul ofensivei franceze, Germanii aveau pe acest front numai 3 corpuri de armată și 4 divizii de rezervă.

În afară de această echilibrare, a forțelor (obținută de Germani relativ într'un timp foarte scurt), Francezii se mai isbesc și de un front formidabil întărit, care nu poate fi cucerit, decât bucațică cu bucațică. La fiecare înaintare franceză, și cât de mică, Germanii răspund în totdeauna prin contra-atacuri energice. În toate aceste lupte, pe lângă atacurile de infanterie, bombardările artileriei joacă un rol extrem de important. Aceasta explică de ce luptele de artilerie au loc zilnic, fără întrerupere, cu cea mai mare intensitate, de ambele părți, și chiar și atunci când infanteria nu întreprinde nici o acțiune.

III. OPERAȚIUNILE PE FRONTUL ITALIAN

PROCLAMAȚIA REGELUI VICTOR EMANUEL III-lea

Roma 26 Mai 1915

Soldați de uscat și de apă,

Ora solemnă a revendicărilor naționale a sunat.

Urmând exemplul marelui meu moș, iau azi comanda supremă a tuturor forțelor de uscat și de apă, cu încrederea deplină în victoria pe care vitejia voastră, abnegația voastră și disciplina voastră, va ști să o capete.

Inimicul cu care sunteți gata să vă luptați este brav, rășboinic și demn de voi. Favorizat de teren și de numeroase și tari lucrări artificiale, el vă va opune o rezistență dârjă; dar voinicia voastră, neînfrântă, va ști, desigur, să câștige victoria.

Vouă vă este dat să ridicați cele trei culori ale Italiei pe pământurile sfinte pe cari natura le-a dat ca limite patriei noastre. Vouă vă este dată gloria de a desăvârși opera noastră începută cu atâta eroism de către părinții noștri.

Făcut la marele cartier general, la 26 Mai.

Victorio Emanuele

Primele operațiuni. Atacul frontierei.

În noaptea de 10—11 Mai, imediat după primirea declarației de războiu, flota și aviatorii austro-ungari au bombardat mai multe puncte de pe coasta orientală a Italiei, dela Veneția până la Barletta, și anume:

Un contra-torpilor (Scharfschnetze) a bombardat Canalul Strâmt dela Porte-Corsin, de unde a scăpat, însă, cu ajutorul unui crucișător ce a intervenit la timp.

Un aviator a aruncat 14 bombe la Triest, provocând un incendiu la arsenal și avariind un contra-torpilor.

Cuirasatul „St. Gheorghe” a bombardat Renni (Sud. de Veneția).

Cuirasatul „Zrninyi” a distrus, în Sinigalia, un pod de cale ferată și alte câteva instalațiuni și case. Acest vas s’a retras, fiind amenințat de un avion italian.

Grosul flotei a bombardat Ancone, distrugând și incendiind oarecari instalații și case, precum și două vase din port.

O escadrilă aeriană a aruncat 30 de bombe asupra hângarului de baloane dela Chiara Valle.

Vasul „Radetzki” a distrus podul de cale ferată dela Potenza.

O escadră de contra-torpiloare, sub amiralul Spaun, a bombardat diferite puncte de pe coasta spre Barletta, unde a întâlnit câteva contra-torpiloare italiene, din care unul a fost distrus.

Până la 13 Mai, trupele de acoperire italiene au pătruns frontiera, ocupând pe înălțimile dintre Indria¹⁾ și Isonzo și localitățile Caporeto, Carmons, Cervignano și Tereso, de unde s’au retras detașamentele austriace. În acelaș timp, trupe italiene au înaintat spre Tirol, prin Val Giudicaria, înaintând până la Cridino, iar flota maritimă și cea aeriană, a continuat acțiunea de bombardare în diferite puncte.

Până la 17 Mai, detașamentele italiene au diferite ciocniri cu trupele de acoperire austro-ungare, fie în scopul unor anumite recunoașteri, fie pentru ocuparea unor anumite puncte, astfel că, la 20 Mai, trupele italiene se găseau astfel:

Pe Valea Camonica, la V. de Sole, canonadă între artileriile adverse de câmp și forturile austriace dela Folgaria și Lavarole.

Pe Valea Adigelui și pe Valea Chiese, trupe de in-

1) Râul Indria formează o parte din frontiera dintre Italia și Austro-Ungaria.

fanterie întărite cu grăniceri, au înaintat până la 10—15 km. Nord de Starò și Ala, amenințând Rovereto.

Pe Valea Brentei (Sugana), trupe alpine au înaintat până la S. de Borgo, ocupând și Muntele Belvedere (pe Cisona, un afluent al Brentei).

Între Valea Cordevole (un afluent al Piavei) și între Chiava superioară, au ocupat Arabba, la 11 km. dincolo de frontieră, defileul Tre Croci și Cortina d'Ampezza.

În Carnia, au ocupat defileul Val Inferno și au început bombardarea la Montè Croce, Carnico și Malborghetto.

În Friul, în apropiere de Isonzo, se dădura lupte în apropiere de Caporetto (Carfreit), Tolmein, Sf. Lucia, Piave, Gorz, Gradiska și trecerea dela Monfalcone, cu tendința de trecere pe unele din aceste puncte.

Desfășurarea operațiunilor după atacul frontierelor.

Operațiunile ulterioare s'au desfășurat în regiunile indicate mai sus, al căror nume general este: Tirol, Cadoria, Carnia și Carintia, Isonzo. După intensitatea ce se dă luptelor în aceste părți, pare că Italienii urmăresc să forțeze linia Isonzo cu o armată puternică, iar cu alta secundară, să pătrundă în Tirol, către Trentin¹⁾, făcând, în același timp, cu trupe mai puțin importante, și demonstrația și legătura pe restul regiunilor.

După informațiunile căpătate până acuma, pare că armatele adversarilor ar fi grupate astfel:

Italianii au format 3 grupe de armate, sub comanda supremă a regelui Victor Emanuel, iar Austro-Germanii le opun două armate, din care una sub comanda Arhiducelui Eugen. A doua, pare a fi comandată de generalul Boroevici, venit din Galiția. (Alte comunicate vorbesc de generalul Dankl).

Pare că grupa principală italiană, ce luptă pe Isonzo, se compune din 3 armate: armata I-a și a II-a, în linia I-a, sub Generalii Zuccari și Frugoni, și armata a III-a, în linia a II-a, sub Ducele D'Aosta.

Se crede că Germanii concentrează o armată în valea superioară a Adigelui. Până acuma nu s'a confirmat.

Vom studia desfășurarea operațiunilor pe ficcare din regiunile arătate mai sus.

In Tirol.—Scopul operațiunilor pare a fi pătrunderea în Trentin. Aci duc cinci direcțiuni: 3 la Vest de Lacul Garda: prin pasul Stelvio, pe Ada (Valtelina); prin pasul

1) Vezi considerațiuni militare, frontiera Austro-Ungară.

Tonale (Valcoli Sole-Camonica); și prin Val Giudicaria (Chiese); una la Sud, prin Valea Adigelui, și alta la Est, prin Valea Brenta.

Calea pasului Stelvio și Tonale nu se pretează pentru desfășurări mari. Pasul Tonale, între vârfurile cu ghețari ce îl înconjoară pe ambele părți, are cel mult o lărgime de 10—13 m., iar drumul este secundat numai de o singură potecă de cal pe la Nord de Tonale, și încă alte două pe la Nord și Sud; însă, foarte greu de utilizat chiar pentru oameni izolați. Sezonul, când se poate profita de aceste poteci, este foarte scurt, așa că, de îndată ce începe toamna, comunicația se reduce numai la lărgimea drumului Tonale. Calea pasului Stelvio se prezintă în condițiuni și mai grele, iar în timpul iernei această cale este închisă și nu s'ar putea ține deschisă decât prin lucrări mari de curățirea zăpezii, care atinge uneori 8—10 metri.

Trecătoarea Tonale este închisă de un fort austriac; iar valea Giudicaria, de două forturi. Aceste forturi au fost cucerite de italieni până la 28 Mai.

În Valea Adigelui, după ce italienii au ocupat Alba și câteva pozițiuni întărite de austriaci, au îndreptat toată activitatea asupra pozițiilor dela Rovereto, atacându-le și dinspre Est, din direcția platourilor Folgara și Lavarino.

Până la 27 Iunie, toate pozițiile din Tirol fură în stăpânirea Italianilor, care pronunțară o strângere de front către Rovereto. Aci, rezistența austriacilor este foarte mare, sprijinindu-se pe numeroasele forturi de oprire ce se găsesec în această regiune și pe întăriri, cari se facrează continuu. Italianii spun că aci se semnaleză sporirea forțelor austriace.

În noaptea de 17 Iulie, Austriacii au încercat să atace pozițiile ocupate de italieni în Val Camonica, însă, au fost respinși cu mari pierderi.

În regiunea pasurilor Tonale și Stelvio continuă liniște, care contrastează cu activitatea desfășurată aci în primele zile ale războiului.

In Cadoria.—În regiunea Cadoriei, frontiera este traversată de două drumuri, cari duc în Puster-Thal, prin pasul Angelo și pasul Cimamboche (Val d'Ampezzo). Importanța strategică a acestor drumuri este că leagă calea ferată care urmează de-alungul frontierei cu Trentinul și cu inima Austriei. Drumul ce duce prin Val d'Ampezzo se bifurcă spre Falzarego și duce prin Cortina d'Ampezzo și pasul Kaloici la Bolzen. Prin acest drum pot Austriacii să împiedice înaintările italienilor în valea Puster-Thal,

de aceea italienii, din primele zile, au căutat să se asigure din această parte.

Până la 28 Mai, după ce italienii au ocupat trecătoarea Falzarego, au înaintat prin văile înalte din această regiune, și, după o luptă sângeroasă, au ocupat pozițiunea dela Pentelstein, la Nord de Cortina d'Ampezzo, iar câteva zile mai târziu au distrus fortul Belvedere, care închideă drumul spre Botzen.

Forțele austriace se sporiră aci în intervalul dela 28 Mai la 15 Iunie, iar luptele din această parte, ca și în Trentin, au caracterul războiului de tranșee.

In Carintia și Carnia.—Trupele alpine, după o luptă de 4 zile, în a doua chenzină Iunie, au ocupat pozițiunea dela Freikofel (lângă Monte Croce și Casnice), defileul din Wolaja și defileul San Valentino (la Est de pasul Padola Monte Croce), iar în pasul Ponteba, pe drumul Vilah, Italianii au început bombardarea fortăreții Malborgheto cu artileria grea.

În ziua de 18 Iulie, Austriacii au atacat pozițiunile Italianilor pe Freikofel, însă, au fost respinși; iar la 29, italienii au ocupat și muntele Medella.

Luptele se continuară în jurul pasului Plöken, pe care l-au ocupat italienii încă din primele zile Iunie, și micul Pal, 800 m. Est de șoseaua Plöken, care asigură stăpânirea pasului Plöken. În fiecare noapte, italienii au înaintat pas cu pas în Palul mic.

Bombardarea continuă contra cetății Malborgheto și italienii au reușit a distruge fortul Etensen dela Vest.

Ambii adversari au aci artilerie grea.

Se pare că Austriacii dau atacuri de noapte însemnate asupra pasurilor ocupate de italieni în Carnia, de oarece pe aci ar amenința trupele din Carintia.

Pe Isonzo.—Din punctul de vedere al operațiilor, această regiune poate fi împărțită în două sectoare, despărțite prin punctul Tolmino. În sectorul de Nord, italienii caută să pună stăpânire pe regiunea Muntelui Nero și pe pîntenul dela Tolmino, de oarece pe aci conduc drumuri spre Laibach și pe aci se poate întoarce apărarea din sectorul de Sud.

În regiunea Tolmino duc unele comunicații către Klagenfurt și Laibach, iar altele către platoul Ternowo, pe valea râului Wipacca, leagă Goritza cu Laibach.

Austriacii au întărit puternic pozițiunile de pe valea râului Seebach, pe drumul la Predil, pe unde calea de invazie ar fi mai ușoară pentru italieni. De asemeni, au făcut întăriri puternice la Est de Karfreit, pe care italienii l-au ocupat înainte de 1 Iulie. Masivul Krn (Muntele Nero), la Est de Karfreit până la Tolmein (Tolmino),

prezintă numeroase poziții de apărare pentru austriaci, ceea ce îngreuiază mult trecerea italienilor pe aci.

În Sectorul de Sud, înainte de a ajunge în câmpia Leibach și spre Trieste, armatele italiene, după trecerea fluviului Isonzo, vor avea de cucerit, în sectorul acesta, masivurile muntoase care cobor din Alpii Iulieni și se întind până în peninsula Istriei. Dintre aceștia, mai importanți sunt: Mali Golgak, cu înălțimi în fața Goritzei de 1.400 m., Birbaumer Wald, cu înălțimi de 1.300 m. și Slavnik, care întinde ramificațiunile până în malul Adriaticii. Afară de aceasta, înălțimile din apropiere de malul estic al fluviului Isonzo sunt garnisite cu șanțuri-adăpost, betonate sau blindate metalic și întărite înainte cu apărări accesorii cu sârme, cu ghimpi electrizate, cu mine, baterii, etc.

La Gœertz există un dublu cap de pod, având pe malul vestic poziția de rezistență de pe înălțimile Podgora, Sabolino, de unde se poate acționa în flancul încercărilor de trecere între Cormons și Gradiska. Platoul Doberdo începe, aproximativ, la Rubia și este mărginit de localitatea Sdraussena, Sagrado, Fogliaga, Polozzo, Redepuglia, Vermegliana, Seltz, Monfalcone și Duino. Platoul este foarte neregulat, având o înălțime de ridicături stâncoase, dintre care cea mai importantă este aceea dela St. Michel, unde italienii au îndreptat apoi toate eforturile în ultimul timp. După cucerirea acestui platou, Italienii vor întâmpina încă rezistența de pe platoul Comen, pentru a putea ajunge la Trieste.

Operațiunile în sectorul de Nord.—Între 1 și 12 Iunie, italienii au făcut eforturi imense spre Tolmein, pe muntele Nero.

Luptele date aci, par a se fi desfășurat astfel:

Coasta de Nord a muntelui era puternic întărită prin lucrări de fortificații apărate de forturi mari.

Prin recunoașteri dese, ofițerii unităților însărcinate, cu executarea acestui atac, studiaseră amănunțit configurația terenului, care se prezintă în condiții extrem de grele și luaseră toate măsurile necesare.

Trebuă ca soldații să se urce agățându-se de stânci abrupte, spre a se arunca pe neașteptate asupra tranșelor austriace, fără a trage, atacându-i, în acelaș timp, din două fronturi. Alpinii erau prevăzuți cu arme și grătate de mână.

Unele companii au fost nevoite să-și scoală încălțăminte, și, cu picioarele goale, în întunericul nopții, au început ascensiunea, care până atunci nu mai fusese încercată de nici un om.

Aciunea s'a desfășurat pe două fronturi, în zorii zilei de 1 Iunie.

Pe frontul Potoce lucrară două coloane: una la Sud, împotriva frontului Vatra, iar cealaltă la Nord-Est, înspre muntele Potoce. Alpinii ajunseră, pe la 2 dimineața, la 2 m. de tranșeele austriacilor, fără a fi observați. Urmară lupte piept la piept, cu baioneta, cu patul armelor și chiar cu pietre. Italianii doborâră patru companii inimice, ocupându-le tranșeele. Puțin mai în urmă, un batalion ungar, pornit din pozițiunile fortificate dela Planina Napolja, (deci dinspre Sud-Est), pentru a da ajutor celor de pe muntele Potoce, a fost aproape în întregime nimicit de alpini.

În acelaș timp s'a desfășurat și atacul asupra coastelor Sud-Vestice a muntelui Krn (Nero), în contra frontului înlărit de pe muntele Kotzljak.

Și în această parte, ca și asupra frontului dela Nord, aciunea a fost întreprinsă de două coloane de alpini. Pe la ora 3 dimineața, ambele coloane se apropiaseră la 200 m. de tranșeele austriace. Fiind observați și primiți cu focuri, alpinii fură nevoiți a se arunca la atac dela această distanță. După o luptă crâncenă de două ore, și pozițiunea aceasta căzû în mâinile italienilor; iar a doua zi, întregul șir de înălțimi cari se leagă de vârful Nero, eră în stăpânirea Alpinilor.

Zilele următoare, aciunea a fost completată prin cucerirea întregului munte, cu toate fortificațiile dimprejur.

Până la 16 Iunie, din cauza timpului rău, nu au fost operații prea importante, totuș, s'au petrecut următoarele:

Italianii au întins operațiunea pe muntele Nero, spre Nord, până la pantele muntelui Savorecc, de unde au deschis focul asupra pozițiunilor din depresiunea Plezzo (Flitsch).

După 16 Iunie, se începû o acțiune importantă în regiunea înălțimilor cuprinse între Görz, Gradiska și Monfalcone, și mai ales contra platoului Doberdo.

Regiunea aceasta prezintă, relativ, cele mai puține greutăți topografice, pentru o înaintare. Pozițiunile austriace din Tirol și pe Isonzo-ul superior sunt extraordinar de tari prin însuș natura lor: pe când pozițiunile de aci, deși sunt admirabil construite, dar diferența de nivel între platou și câmpia Isonzo-ului trece cu puțin peste 100 m. Afară de aceasta, terenul prezintă oarecare avantagii, pentru înaintarea infanteriei. Astfel, sunt înălțimile dela Nord de Monfalcone, care se întind în fața pozițiunilor austriace dela Iamiao (4 km. la N.-E. de Monfalcone), creasta îngustă de înălțimi, cari dela San Pietre

dela Isonzo, (pe malul estic al râului), se întinde până la Renepuglia (la N. de Ronchi), unde se pierde ușor în poalele platoului, dând, astfel, posibilitatea unei avantajoase apropieri a trupelor ce vor ataca platoul. De altfel, aci a și fost executat primul atac al unei divizii italiene.

Sforțările italiene au devenit și mai intense aci, grație atacului de pe muntele Nero, care înaintează către Sud, asupra Tolmino-ului. Porțiunea de front Tolmino-Görz rezistă încă cu multă tenacitate, deși acest front a fost străpuns la Plava.

Această rezistență, ca și în celelalte părți ale frontului, este datorită fortificațiilor ridicate de austriaci cu puțin înaintea războiului. (Se pare că încă din Martie s'au început lucrări cu șanțuri adăpost întărite), cu lucrări în beton și cu numeroase adăposturi. Tolmino se crede a fi fortificat cu lucrări moderne.

Operațiile în sectorul de Sud.—Până la 7 Iunie, italienii au pus stăpânire pe localitățile Plave (11 km. Nord de Görz), Gradiska, Sogrado și Monfalcone, ceea ce face a se zări intențiunea lor de a-și forma puternice capete de pod. La Plave, italienii au suferit la început înfrângeri.

La 12 Iunie, italienii au executat atacuri fără succese asupra capului de pod dela Görtz.

Intre 12—16, liniște, din cauza timpului rău.

La 16 Iunie și noaptea de 16—17, atac general pe Isonzo, fără succes.

Până la 20 Iunie, italienii continuă a consolida pozițiunile cucerite pe malul stâng al acestui fluviu, la Globna Plave și pe liziera vestică a platoului situat între Sogrado și Monfalcone.

Din primele zile Iulie, italienii începură sforțările pentru cucerirea platoului Carso (Doberdo), întărit foarte bine de austriaci și având un teren foarte nefavorabil. Cu toate acestea, italienii au câștigat, pas cu pas, din acest teren.

Lupta a început la 2 Iulie. La 6 Iulie (a patra zi), au atacat capul de pod dela Görtz, cu un corp de armată, cu grosul spre Podgora și cu 2 regimente spre Plave și Sabotino, ajungând până la baionele. Italienii au cucerit o parte din tranșee, pe cari le-au menținut, deși au fost contra-atacați continuu de regimintele ungurești.

Alte atacuri, de alte forțe italienești, au fost îndreptate contra platoului Doberdo, punând stăpânire pe o parte din tranșee la Sdraussina, însă, fiind opriți în loc la Redipuglia, Vermeigliano și Seltz.

Până la 25 Iulie, Italienii luară în stăpânire înăl-

țimile care domină orașul Görtz și podul de pe Isonzo, continuară operațiunile pentru lărgirea capului de pod dela Plava, iar pe Carso, cu toată rezistența austriacilor, au cucerit înălțimile Sei Bossi, dela St. Michiel și St. Martino.

Până la 1 August, acțiunea italienilor a continuat între mare și Görtz, cucerind, pas cu pas, pozițiunile dominante ale platoului Doberdo, cu tendința de a pune

SCHIȚA S.

stăpânire pe drumul Duino-Görtz. În mare parte, luptele ce se dau pe platoul Doberdo au caracterul luptelor de poziție, întrebunțându-se mine, granate de mână, șanțuri de apropiere, etc.

Până la 27 Iulie, în regiunea Plave, italienii au ocupat pozițiunile austriace de lângă Zaporn și Palyevo, apropiindu-se, astfel, de marginea vestică a platoului dela Est de Isonzo și punând deplină stăpânire pe drumul Plava-Görtz.

Observațiuni

1. Se pare că mobilizarea Italiei s'a făcut mai de vreme decât s'a crezut de Austro-Ungaria, de oarece numai astfel se explică cum detașamentele italiene au putut pătrunde frontiera austriacă și ocupa mai multe puncte importante în Tirol, în Carniolia și în Friul, dela pasul Tonale la mare, fără a întâlni rezistență serioasă.

2. Operațiunile italienilor din Mai și Iunie pot fi caracterizate că au avut tendința de a câștiga timp și spațiu pentru manevrele ulterioare.

3. Ofensiva italienilor spre Nord (Cadoria), pare întreprinsă și în scopul de a pune în imposibilitate trupele din Tirol să amenințe liniile de comunicație ale armatelor italiene ce operează spre Isonzo; iar ofensiva spre Carniolia, Carintia, are un dublu avantaj: asigură stânga ofensivei italiene pe Isonzo și amenință comunicațiile dintre Tirol și restul monarhiei austriace.

4. Până la 1 Iulie, caracteristica luptelor pe teatrul de operațiuni italian, este următoarea:

La început, ofensiva energetică a detașamentelor înaintate pe toată întinderea frontierei, dela Trentin până la Isonzo; mai în urmă, ofensiva pronunțată în Trentin și pe Isonzo, iar pe restul frontului lupte cu caracter defensiv; către sfârșit, după ce italienii și-au asigurat porțile Trentinului, luptele ofensive au gravitat către Isonzo. Această din urmă fază s'a pronunțat după ce italienii au avut siguranța că este exclusă posibilitatea unei ofensive germane pe valea Adigelui.

5. În privința forțelor ce se găsesc în prezent pe teatrul de operațiuni austro-italian, se crede că italienii au până la 500 batalioane, iar austriacii nu au putut aduce mai mult ca 200—250 batalioane.

6. Fortificațiunile austriace de pe frontul Isonzo sunt foarte tari.

Șanțurile sunt făcute pe mai multe linii, sunt construite în multe părți din zidărie și beton și au multe adăposturi blindate. Se remarcă mulțimea de apărări accesorii și de numeroase legături telefonice, telegrafice, optice, etc.

7 Deși comunicatele austro-germane afirmă că în luptele de până la 1 Iulie Italienii ar fi întrebuințat forțe numeroase, totuși, din relațiunile de până acuma, se pare că luptele s'au dat mai mult cu trupe de acoperire, înfărite cu artilerie și cu o mică parte din grosul forțelor.

8. Dintre părerile de până acuma asupra cauzelor care au făcut pe Germania să nu atace direct Italia, par verosimile următoarele trei:

a) În porturile italiene se găsește numeroase vapoare germane, refugiate acolo încă dela începutul războiului. Aceste vase nu pot eși de aci pentru a trece în alte porturi neutre, fiind bine observate de vasele franceze.

b) Italienii cred că trupele germane, bune pentru războiul de câmp, nu ar putea egală cu cele austriace de munte, de aceea trupele germane din Tirol au fost trimise în Galizia;

c) Se mai crede că, Austria își revendică dreptul de a se găsi singură în război cu Italia.

9. Intrarea Italiei în acțiune a făcut ca frontul Serbiei să fie aproape evacuat, de trupe austriace, ceea ce a permis Sârbilor să invadeze în Albania, până la Durazzo.

10. Deși italienii înaintază foarte greu în munți, totuși, această înaintare, pas cu pas, nu ar fi putut-o obține, fără cele 123 batalioane alpine, care sunt bine pregătite pentru asemenea lupte și cari sunt superioare în număr celor austriace.

11. Liniștea ce se observă pe Trentin, în regiunea pasurilor Tonale și Stelvio, se explică prin două cauze:

a) Altitudinea mare și greutățile de parcurs trecătoare;

b) Stăpânindu-se fața de E. și de S. (Adige și Brenta), a bastionului Trentinului, este de ajuns pentru a se face față unei încercări ofensive austro-germane, de care s'au temut la început italienii.

IV. OPERAȚIILE ÎN DARDANELE ȘI GALIPOLI

Operațiile întreprinse, de multiplă înțelegere, în contra Turco-Germanilor s'au concentrat în forșarea strâmtoării Dardanelelor, pentru deschiderea transporturilor pe Mare, necesare în primul rând rușilor. Toate celelalte operații, în Caucazia, în Mesopotamia și chiar acelea dela

frontiera Egiptului, pe Canalul de Suez, au căzut pe planul al doilea. Intreaga atenție, și a unora și a altora, este îndreptată aici, la porțile Stambulului. Cea mai mare parte a armatei turcești dela Adrianopol, dela Constantinopol, dela Smirna, dela Suez, și chiar o parte din Caucaz, precum și forțe însemnate ale multiplei înțelegeri, au fost aduse aici, unde se joacă ultima carte a imperiului otoman.

Luptele date în strâmtoarea Dardanelelor și în peninsula Galipoli, pot fi împărțite în două faze deosebite, atât ca mijloace de acțiune, cât și ca timpul în care au fost întreprinse.

Adică: Faza I. Luptele pentru forțarea strâmtorilor numai cu ajutorul flotei, fără trupe de debarcare, care să sprijine atacul flotei; Faza II. Luptele duse de flotă cu cooperarea unui mare corp de debarcare în peninsula Galipoli.

Luptele din faza I-a.

Faza I-a începe dela 18 februarie (s. n.) 1915 și durează până la 29 martie acelaș an.

Un consiliu de războiu, ținut sub prezidenția vice-amiralului englez Carden, comandantul flotelor aliate, Anglo-franceze, ce operau în contra Dardanelelor, hotărî a se încerca această forțare fără a se aștepta ajutorul trupelor de debarcare care, în acest timp, începuseră să ia ființă în Egipt, Tunis și în Sudul Franței. Contra-amiralul francez Guépratte, comandantul escadrei franceze, a fost de părere contrariu, opinând că întăririle depe ambele maluri ale strâmtorii, și minele—cinci rânduri—puse în strâmtoare, nu pot fi învinse decât cu pierderi atâta de mari, încât nu se știe dacă forțarea ar putea fi considerată cu o victorie. Aceasta, încă, în cel mai bun caz. A cerut, că operația trebuie să fie dusă, în acelaș timp, pe apă, cu debarcări pe uscat.

Față de părerea majorității, care s'a raliat la părerea prezidentului, s'a hotărît începerea acțiunii fără a se mai aștepta sosirea corpului de debarcare.

Flota care trebuia să ia parte la această operație, era compusă din douăsprezece cuirasate și douăzeci contratorpiloare, în afară de alte multe vase de diferite feluri, mai mari și mai mici, necesare operațiunii întreprinse.

În dimineața zilei de 19 februarie, se începû bombardarea forturilor Kum-Kale și Séd-el-Bahr, cari apărau intrarea în strâmtoare. Până pe seara aceeaș zile, forturile fură reduse la tăcere. A doua zi, bombardările

continuară, pentru a completa stricăciunile și a împiedica reparările. În acelaș timp se procedă și la curățarea strâmtorii de mine; iar alte vase bombardară, din golful Saros, forturile turcești dela Bulair, precum și lucrările de artă, ca și cazarmile aflate acolo.

În ziua de 26 februarie, trei cuirasate intrară în strâmtoare și înaintară până la limita zonei curățate de mine și începură a bombardă bateriile aflate atât pe coasta europeană, cât și pe aceea asiatică. Mici detașamente, de marinari, fură trimise pe uscat pentru a completa distrugerea. Chiar dela începerea operațiunilor, s'a văzut că părerea contra-amiralului francez, eră cea mai rațională, totuș, operația a continuat.

În fiecare seară, vasele eșeau din strâmtoare și mergeau la insula Tenedos, pentru a se odihni și a se apăra contra torpilelor inimice; iar a doua zi reveneau pentru a-și continua lucrul, adesea pentru a-l reîncepe, căci Turcii puteau să repare noaptea, în mare parte, stricăciunile făcute în timpul zilei.

În acest timp, corpul de debarcare, Anglo-francez, se organiză sub conducerea a doi din cei mai de seamă conducători, generalul Hammilton, englez, și generalul D'Amade, francez. Turcii, asemenea, începură a se îngriji de soarta strâmtorilor, mai mult ca până acuma, și începură a aduce forțe din interiorul imperiului. Se socotește, că la 1 Martie, Turcii aveau aduși în peninsula Galipoli cam 40.000 de oameni; iar pe coasta asiatică cam 15.000. Din interiorul imperiului, însă, afluiău în această parte, forțe mari, pentru a face față pericolului.

Până la 5 Martie, vasele bombardară forturile interioare, direct, înaintând în strâmtoare până la locul curățat de mine, și indirect din afară, din golful de saros. În special, această operație o îndeplineă marele vas super-Dreadnought „Queen Elisabeth”, cel mai nou din vasele engleze și unul din cele mai puternice, care cu cele 8 tunuri de 381, putea bate la o depărtare de peste 20 km.

Tot atunci, o escadră sub comanda viceamiralului Peirse, bombardă Smirna, distrugând, din prima zi, fortul Jeni-Kaleh, ce apăra intrarea în golful portului. A doua zi, această flotă pe când eră ocupată cu ridicatul minelor inimice, a fost bombardată de baterii ascunse în lucrări de pământ, pe colinele vecine și chiar pe coasta mării. Tururile florei le-a redus repede la tăcere, dar, s'a demonstrat încă odată necesitatea unui corp de debarcare.

În dimineața zilei de 14 Martie, crucișătorul ușor, englez, Amethyst, încercă un raid curajos, înaintând, în plină viteză, în strâmtoarea Dardanele, până în dreptul Nagarei, sub protecția unui violent foc al întregii flote

Anglo-franceze, care trăgea atât din interiorul strâmtorii, cât și din afară.

Crucișătorul Amethyst, deși a fost lovit de mai multe ori de obuzele inimice, deși a avut peste șaiszeci de morți și răniți, a putut să se întoarcă la Flotă și să aducă știrile cu care fusese însărcinat. Raidul a constatat: a) dragarea minelor este suficient făcută, fiindcă în drumul său nu a avut norocul să se lovească de vreuna; b) forturile inimice, deși au suferit mari stricăciuni, totuș nu au fost reduse la tăcere.

Acest rezultat a încurajat și mai mult acțiunea flotei, fiindcă teama cea mare era de minele submarine, iar nu de tunurile forturilor.

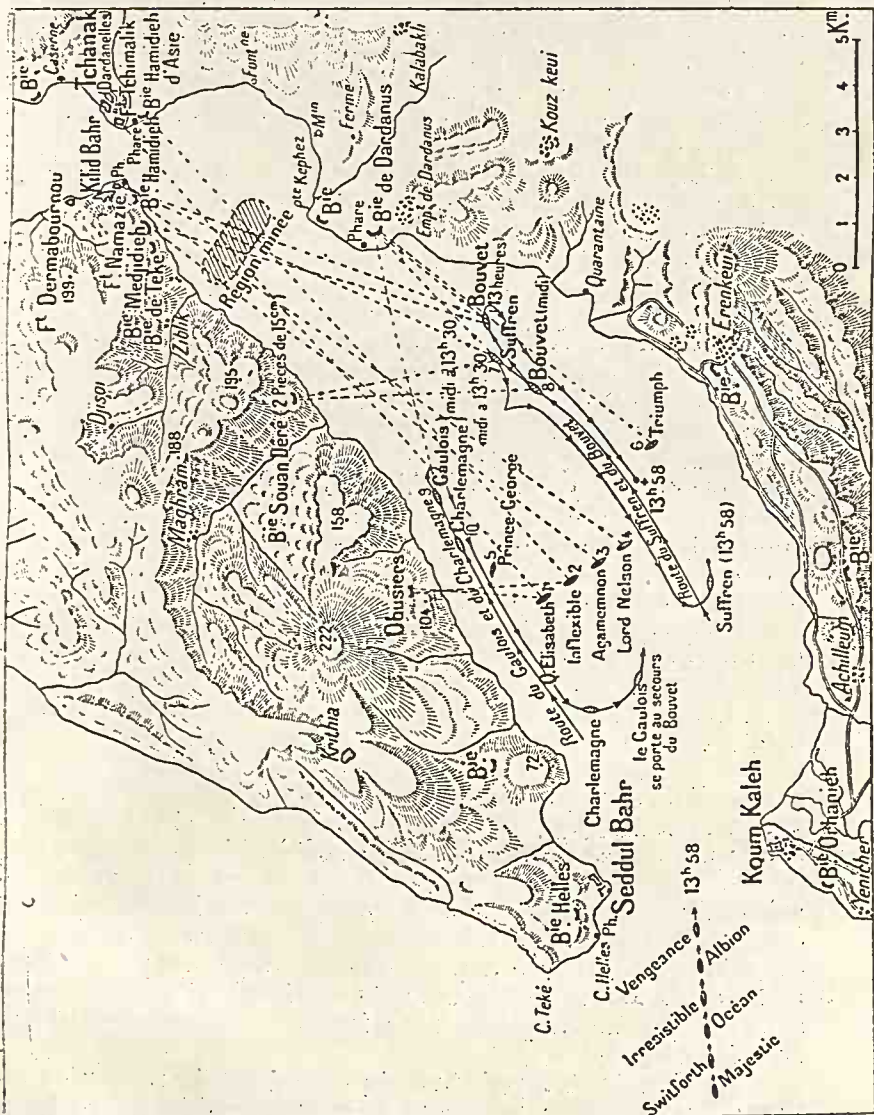
Se proiectă un bombardament mare asupra tuturor forturilor, bombardament ce urmă a se face din interiorul strâmtorii; iar vasele urmând a se apropia, treptat-treptat, de forturi, până le va reduce complet la tăcere. După aceasta se speră ca flota să poată trece în Marea de Marmara și să atace Constantinopole. Pentru bombardare se pregătiră unsprezece cuirasate engleze și patru franceze; iar atacul general fu hotărât pentru ziua de 18 martie. Primele vase care intrară în strâmtoare și începură lupta au fost: Queen Elisabeth, Inflexible. Agamemnon, Lord Nelson, Triumph și Prince George, din partea englezilor, și Souffren, Gaulois, Charlemagne și Bouvet, din partea francezilor.

Această flotă avea însărcinarea a începe bombardarea forturilor și a o duce, cu intensitatea cea mai mare, până la ora 1.³⁰ p. m., când urmau a fi înlocuite de a doua escadră engleză, compusă din vasele: Vengeance, Albion, Irresistible, Ocean, Switforth și Majestic, și cari aveau ordin a continua lupta cu aceeaș intensitate, apropiindu-se și mai mult de forturi, până seara. A doua zi, trebuia să se continue bombardamentul, până la completa distrugere a forturilor.

Lupta a început în dimineața zilei de 18 Martie și s'a continuat, conform planului, în cele mai bune condițiuni, până la ora 1.⁵⁰ p. m. Mai toate forturile bombardate fură reduse la tăcere, căci la această oră ele nu mai răspundeau. În acest timp, escadra a II-a, începuse să intre în strâmtoare, pentru a înlocui pe celelalte, iar vasele ce luptaseră, începură a face manevra de retragere. Bouvet, care se află cel mai înaintat, aproape sub înălțimile fortului Dardanus, pentru a ieși din strâmtoare, a întors spre coasta asiatică, spre a nu masca tirul vaselor din mijlocul strâmtorii. La ora 1.⁵⁸ p. m. el lovi o mină și, în mai puțin de trei minute, se scufundă ducând cu el la fund peste șase sute marinari

și mai toți ofițerii împreună cu comandantul vasului. Este de observat că, în zilele precedente, vasele aliate manevraseră prin acele locuri și curățiseră complet strâmtoarea

SCHIȚĂ A.

de minele așezate. Probabil că o mină liberă, lăsată să meargă în lungul curentului, a lovit vasul și a provocat catastrofa. (Curentul de apă ce vine din Marea Neagră

spre Mediterana are o înălțime de 4 mile pe oră. Vezi volumul I, pag. 424.

Operațiunile, însă, continuă; prima escadră se retrăsese, conform planului, a doua îi luase locul. La ora 2.³⁶ p. m. vasul Irresistible, fiind și el atins de o altă mină, se scufundă la ora 5.⁵⁰ p. m.; iar în Ocean, în aceleași condiții, la un sfert de oră mai târziu. Aceste din urmă două vase, au putut, însă, să-și salveze aproape întregul echipaj, căci scufundarea s'a făcut mult mai încet ca a lui Bouvet.

Rezultatul forțării, din 18 martie, a fost o înfrângere pentru flotele aliate. Trei cuirasate fură înecate, iar în privința rezultatului bombardării nu se putea și nimic ce s'a distrus și nu se putea stăpâni nimic din aceea ce se distrusese, fiindcă trupele de debarcare, care să puie stăpânire pe teren, lipseau.

Nouii vase veniră să înlocuiască pe acele pierdute. Henri IV fû destinat la locul lui Bouvet și Jaureguiberry a sporî escadra franceză; iar vasele London, Queen și Prince of Wales, trecură în locul lui Irresistible și Ocean, scufundate, și în locul lui Albion, care fusese destul de grav avariat și trebuia să intre în reparații. Flota engleză și flota aliată fû pusă sub comanda vice-amiralului Robeck; escadra franceză rămânând tot sub ordinele lui Guépratte.

Operațiile contra strămlorilor, cu toată această primă înfrângere, nu au fost întrerupte. S'a procedat, însă, cu o și mai minuțioasă cercetare la dragarea minelor, înainte de a se mai încerca bombardarea.

Timpul rău, furtuni și ploi, cari tocmai în acest timp—echinoxul de primăvară—bântuiesc, de obicei, în aceste regiuni, împiedică flota aliată de a face operații mai serioase. Repaosul acesta, însă, de partea flotei, profită Turcilor, cari începură a-și repara stricăciunile și a instala noi baterii mobile, d'alungul țărmurilor, cu tunuri aduse din tot imperiul, de unde nu se simțea absolută nevoie. Așa, dela Adrianopol, din Bosfor, și chiar dela linia Ceatalgea a fost scos o parte din materialul de artilerie și adus aci. În acelaș timp, trupe de toate armele afluiu înspre peninsula Galipoli, și înspre coastă asiatică, pentru a putea face față unei eventuale debarcări inimice.

La Constantinopol, față de amenințările puternice ale flotei, îngrijorarea fû mare. Într'un consiliu de războiu, ținut sub prezidenția Sultanului, s'a discutat cesțiunea întăririi și apărării Constantinopolului. Mareșalul Liman von Sanders, sprijinit de Enver-Pașa, a fost pentru părăsirea Capitalei și mutarea ei în Asia, poate la Brusa.

Aproape tot consiliul, în cap cu Sultanul, s'a opus acestei păreri, invocând efectul moral deplorabil ce l-ar face asupra tuturor otomanilor părăsirea Constantinopolului. Cesiunea a rămas în suspensie și secretă, totuși, a transpirat, și publicul a fost foarte iritat contra germanilor. Regimentul 52 inf., cu garnizoana în Constantinopol, s'a revoltat și a ucis pe toți instructorii germani. Liniștea, însă, s'a restabilit ușor prin împușcarea șefilor răsvrățiți și mutarea regimentului.

Până la data de 28 martie, flota nu a mai bombardat forturile, decât foarte rar și numai dacă vasele de dragat minele erau bătute de artileria de pe coastă.

La 28 martie se începă o nouă bombardare puternică, cu vase intrate în strâmtoare și afară din strâmtoare. În special, au fost bombardate întăririle dela Tehanak și Kilid-Bahr. Forturile nu au ripostat aproape deloc. Odată cu această bombardare a întăririlor din Dardanele, flota rusă își începă și ea acțiunea în contra întăririlor dela intrarea Bosforului, după ce presărase mine în lungul ieșirii canalului.

În ziua de 29 Martie, bombardarea continuă cu aceeași intensitate, atât în contra forturilor din Dardanele, cât și în contra Smirnei. Aci operă flota de Indii sub comanda vice-amiralului Peirse.

Și aceste bombardări, ca și cele precedente, nu au avut nici un rezultat practic. Tratatative au intervenit între comandantul flotei din fața Smirnei și guvernorul orașului, Khamid bey, cerând acestuia să predea orașul fără condițiuni, cari tratative nu au reușit.

Astfel se termină luptele din prima fază, întreprinse de flota aliată în contra strâmtorilor și în contra Smyrnei.

Luptele din faza a II-a.

Faza a II-a începe dela 25 aprilie și se continuă până azi. Ea constă din luptele date, pentru forțarea Dardanelor, de către trupele de debarcare, în cooperare cu flota. În prima fază, acțiunea eră dusă numai de flotă; în faza a II-a, acțiunea principală este dusă de corpul de debarcare, ajutat de flotă.

Intervalul de timp cuprins între 29 martie și 25 aprilie este întrebuințat, de ambii adversari, în pregătiri de tot soiul. Anglo-francezii și-au organizat, instruit și transportat trupele destinate a face debarcări; Turcii își au întărit coastele Mării, și în special peninsula Galipoli, care fu transformată într'un adevărat labirint, cu multe lucrări de sapă făcute. Baterii mobile fură instalate în

tot lungul strâmlorii și pe coastele golfului Saros; proiectoare așezate în diferitele puncte dominante, pentru a putea efectua debarcări; mitraliere așezate tocmai jos, lângă coastă, la puncte probabile de debarcare, cari să bată razant suprafața apei; strâmtoarea fû din nou presărată cu mine, iar pe coastă așezate tuburi de torpiled, cari să poată lansa torpilele asupra vaselor ce ar încerca să treacă înainte; trupe fură aduse din tot imperiul, pentru a face față noului pericol.

Dacă pregătirile aliaților erau mari și cât mai complete, apoi nici acelea ale Turcilor, sub conducerea energetică și metodică a instructorilor și conducătorilor germani, nu eră mai puțin puternică. Luptele ce se vedeau că se vor da, și cari reeseau din aceste preparative, se vedeau că vor fi foarte grele și foarte ucigătoare, atât pentru unii, cât și pentru alții.

Forțele turce cari, între 15—20 aprilie, se găseau în Europa și pe coastele Asiei, erau următoarele:

Grupul 1. Div. 4 și 6 (corpul II arm.) la Adrianopol și Kirkilise;

Grupul 2. Div. 1 și 2 (corpul I arm.), pe malul Bosforului și Constantinopolului.

Div. 16, 24 și 26 (corpul VI arm.), în regiunea S-nt. Ștefano-Ceemedge.

Parte din div. 19 (corp. III arm.) la S-nt Ștefano;

Grupul 3.—Div. 5 (corp. II arm.); Div. 7 și 19 (corp. III arm.). Parte din div. 19 (în rezervă), (corp. III arm.). În regiunea Saros-Bulair-Galipoli-Sed-el-Bahr.

Pe țărmul asiatic al Bosforului.—*Grupul 4.* Div. 3 (corp. III arm.); Div. 13, 14 și 15, (corp. V arm.).

Pe coastele Mării, dela Smirna la Dardanele.—*Grupul 5.* Div. 11 și 12 (corp. IV arm.); Div. 10 nou organziată.

Adică un total de 19 divizii cu cel puțin 250.000 oameni, din cari jumătate, aproximativ, ar fi putut interveni în peninsula Galipoli, dela primul atac.

Forțele aliate, cari se pregăteau pentru debarcare în peninsula Galipoli, erau compuse din: trupe franceze, trupe engleze australiene și de Noua Zeelanda; iar Rusia pregătea, la Odessa, o armată de 150.000 de oameni.

Trupele franceze, puse sub comanda generalului D'Amade, se concentrară în Bizerte. La 15 martie, acest corp de armată eră gata de a începe operații și a fost transportat, la început, în Egipt, la Alexandria și instalat în bivouac la Ramleh.

Trupele engleze, compuse din indigeni, australieni și din Noua-Zeelanda, se concentrară, dela început, în Egipt și se organizară sub conducerea generalului englez Jan Hamilton, care avea și conducerea tuturor trupelor

de debarcare. La început, aceste forțe erau organizate în patru divizii.

Efectivul total al forțelor anglo-franceze, ce urmau a lupta, la început, pentru forțarea strâmtorilor, se ridică la cel mult 70—80.000 de oameni, având în sprijin și artileria a peste 50 vase de războiu, din cari aproape 20 cuirasate și crucișătoare-cuirasate.

În ultimele zile cari au precedat debarcarea, între 10-25 aprilie, activitatea flotelor deși nu a fost așa mare ca înainte, lotuș nu a încetat. Aproape în fiecare zi, intrau în strâmtoare vase de războiu, cari bombardau întări-turile de pe coaste și protejau vasele de dragat; altele, din golful de Saros trăgeau indirect asupra întăririlor, atât asupra acelor din Bulair, cât și asupra acelor din lungul strâmtoarii.

Un mic torpilor turc, înșelând supravegherea aliaților, în timpul nopții întunecoase dela 17 aprilie, ieși în Arhipelag și încercă să atace un transport de trupe engleze. Înainte de a reuși, a fost luat la goană de contra-torpiloarele engleze, care îl făcū a se scufundă, lovit de coasta insulei Chio.

În aceeaș zi, submarinul englez E-15, încercă a face o recunoaștere în strâmtoare; curentul, însă, îl devie, așa de tare, încât se înnomoli lângă capul Kéfis. Aci, fū avariat de propriul echipaj și bombardat de vasele engleze pentru a nu cădeă în mâinile turcilor.

Trupele aliate, destinate operațiunilor de debarcare, au fost aduse din Egipt și debarcate mai întâi în insula Lemnos, așezată chiar la intrarea Dardanelelor, și care împreună cu Tenedos, a fost aleasă ca bază de operație. Aceste două insule, ce aparțineau Turciei, înainte de războiul balcanic, 1912—1913, fusese ocupate de Greci, în timpul acelu războiu și acuma erau puse sub stăpânirea acestui regal. Englezii, ocupându-le, pentru scopurile lor militare, au făcut declarații oficiale că îndată ce va încetă cauză va încetă și efectul. Restituirea se va face imediat ce nu se va mai simți nevoie.

Baia Mudros, din insula Lemnos, adăposteă, pe la 15—20 Aprilie, peste 100 de vase de războiu și de comerț, destinate unele pentru luptă, altele pentru transportul trupelor. Zilnic soseau alte trupe, cari erau primite cu urale de către acelea dejă sosite.

Punctul, sau punctele, alese pentru debarcare, erau ținute în cel mai mare secret; asemenea și ziua începerii operațiunilor.

Ziua de 25 aprilie fū hotărâtă, de comandantul suprem, pentru începerea operațiilor de debarcare.

În dimineața acelei zile, înainte de a se face ziua,

crucișătoarele cuirasate, contratorpiloarele, torpiloarele și submarinele, împreună cu sute de șalupe, se îndreptară spre coastele peninsulei Galipoli și spre coasta asiatică (Kum-Kaleh).

Pe aceste vase se aflau primele trupe de debarcare destinate a formă acoperirea.

Această operație, cea mai grea, constă în a debarca, în toate punctele judicios alese, trupele destinate a formă acoperirea, capul de pod, destinate a ocupa teren, a gonî pe inamicul aflat aci, a pregăti terenul și a formă acoperirea grosului forțelor ce trebuiau să urmeze cu tot materialul de luptă și de aprovizionare.

Această primă operație este cea mai grea și de ea depinde se poate spune, rezultatul bun sau rău al expediției. Debarcarea, dela început, în mai multe puncte, avî de scop a ține atenția apărătorului împărțită, neștiind unde se va da lovitură principală.

Punctele alese pentru primele debarcări, au fost șase: Kum-Kaleh, pe coasta asiatică, pentru trupele franceze; în patru puncte la capul peninsulei Galipoli (Eski Hissarlick, Sed el Bahr, capul Helles, capul Tekeh) pentru trupele engleze; și la Nord de capul Tepe, spre Sari-Bair, pentru trupele Australiene și Nou-zeelandeze.

În timp ce întreaga flotă anglo-franceză, acoperea și bătea toate coastele și punctele de debarcare, cu peste 1000 de tunuri de diferite calibre, trupele, în bărci și șalupe, se apropiau de coaste. Parte din ele au fost primite cu focuri de pușcă și de mitraliere; unele îmbarcațiuni au fost înecate, totuși, majoritatea a reușit a debarca și cu sprijinul artileriei de pe vasele de războiu, a câștigă teren. Lupte crâncene, sângeroase, au fost date în această zi, în special la Kum-Kaleh și la Sed el Bahr, căci Turcii, prin întoarceri ofensive desperate, căutau a recăștigă terenul pierdut și arunca pe inimic în mare.

În seara zilei de 25 Aprilie, erau deja debarcați cam 30.000 de aliați pe coastele peninsulei Galipoli, în punctele indicate.

În dimineața zilei de 26, englezii căutară a lărgi și mai mult locul debarcării și a gonî pe Turci din localitatea Sed el Bahr, care supără foarte mult lucrările și operațiunile debarcării. Un atac de front din cele mai îndrăsnete și mai înverșunate, date de către divizia 29 britanică, sub comanda generalului Hunter Winston, îi făcu stăpâni pe această poziție, făcând adevărat măcel pentru trupele turce locale, ca și în acelea ce veneau în ajutor. Acest succes măbind cu încă 4—5 km. locul de debarcare asigură complet trupele ce veneau mereu să sprească pe luptătorii deja debarcați.

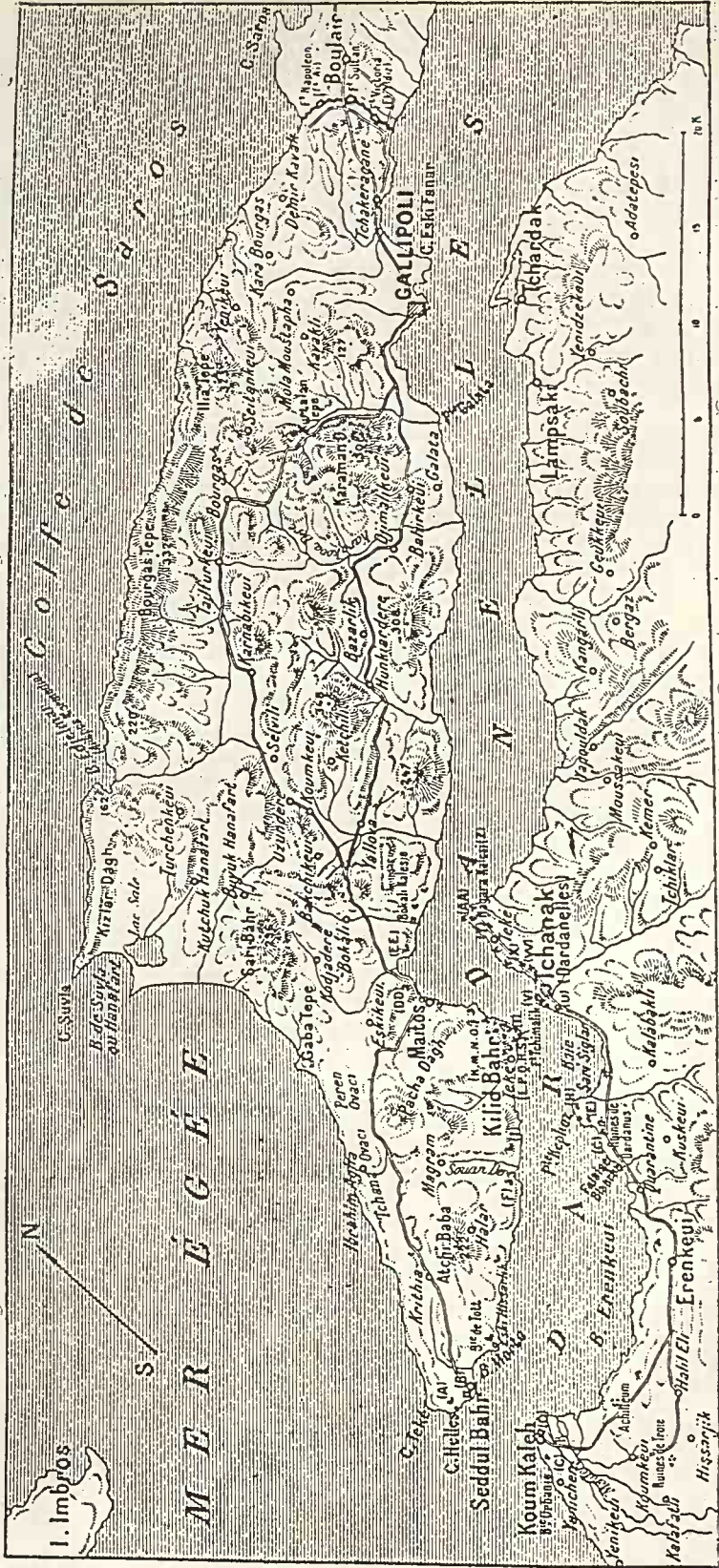
„Debarcarea corpului Anglo-francez, la vârful peninsulei Galipoli, executată sub focul puternic al Turcilor, dinapoia întăriturilor de tot felul, așezate pe coastele înălțimilor cari domină capul Helley, va rămâne, în istoria acestui războiu, unul din faptele cele mai glorioase, printru atâtea altele.

„Printre dispozițiile luate, pentru debarcare, una a fost cea mai originală și cea mai eficace. În portul Maltaș s'a amenajat un mare vapor de transport, River Clyde, așa fel ca să poată juca rolul unui tunel. S'au desfășurat despărțiturile interioare și s'a amenajat așa fel ca trupele să poată circula, în voie, dela un cap la altul. Apoi s'au deschis uși mari în părțile laterale, cu scări și cu planșe cari să se deschidă și să se coboare la voință. Pe covertă se găseau peste 20 tunuri de 75, și mai multe mitraliere.

Această imensă cazarmă, a fost pornită, cu toată viteza, spre țarm. Vaporul intră adânc în nisipul plajei și, în timp ce tunurile și mitralierele măturau coasta mării, deodată se deschid toate porțile croile în flancurile vaporului, și scările și planșele se coboară în mod mecanic; iar din interiorul vasului, încep a eși sute de infanteriști, cari se reped direct pe uscat și începură lupta, ajutați și de artilerie, contra Turcilor, cari au fost cu totul zăpăciți de un asemenea atac. Trăsuri, tunuri, chesoane, trupe, treceau acumă prin acest vapor, care le servea drept un mare tunel.

„Acest dispozitiv ingenios a dat și mai dă încă foarte multe servicii aliaților și merită să fie trecut în istorie, cel puțin tot așa ca și povestea celebrului col. Troian, care a ilustrat coasta mării, din fața acesteia”.

Trupele franceze ce au debarcat la Kum-Kaleh, în număr de aproximativ 4.000 oameni, avu să lupte tot așa de greu ca și englezii. Primele bărci de debarcare, au fost primite de focul a peste 30 mitraliere; câteva bărci au fost înecate; restul, însă, a putut debarca și, luptând fără întrerupere în tot cursul zilei de 25 și 26 aprilie, au înaintat câțiva klm. și au alras asupra lor forțe însemnate inimice. Patru atacuri inimice, cu forțe mult superioare, au fost respinse cu pierderi mari. Se socotea cam la 15.000 de turci, forțele îndreptate în contra lor la sfârșitul zilei de 26 aprilie. Cum, în planul comandamentului general, acțiunea înspre Kum-Kaleh trebuia să fie numai o diversiune, și cum scopul propus fu atins, acest detașament primi ordin să se reîmbarce, ceea ce și făcu în noaptea de 26—27, după ce a cauzat turcilor pierderi de peste 2.000 morți și răniți, și a-

I. Imbros

M E R E G E E

G o l f e d e S a r o s

GALLI POLI

Ichardak

Lampsak

Ichchanak

Erenkeui

Koum Kalak

C. Eski Fanar

C. Gabza

MAN

C. Fethi

C. Helles

C. Saros

Demir Karak

Molla Moustapha

Bourgas

Uzunice

Baba tepe

Atchir Baba

Seddul Bahri

Seddul Bahri

Boullair

Jana Bourgas

Karamanli

Yuzuncik

Yagladere

Magdam

Koum Kalak

Koum Kalak

Koum Kalak

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

N

N

N

N

N

N

N

N

N

N

N

N

N

G. Suvla

Blade Suvla ou Hianstani

Kizilirm Dag

Jane Sale

Turchekeui

Mutluk Handan

Sarı Bahri

Uzunice

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

G. Suvla

Blade Suvla ou Hianstani

Kizilirm Dag

Jane Sale

Turchekeui

Mutluk Handan

Sarı Bahri

Uzunice

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

G. Suvla

Blade Suvla ou Hianstani

Kizilirm Dag

Jane Sale

Turchekeui

Mutluk Handan

Sarı Bahri

Uzunice

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

G. Suvla

Blade Suvla ou Hianstani

Kizilirm Dag

Jane Sale

Turchekeui

Mutluk Handan

Sarı Bahri

Uzunice

Yuzuncik

Yuzuncik

Yuzuncik

proape 600 prizonieri. Tot corpul francez fu debarcat apoi în peninsula Galipoli, la dreapta Englezilor, la Sed-El-Bahr.

Australianii și Noua-zeelandezii au debarcat la Nord de capul Tepe și se îndreptară spre înălțimile Sari-Bair, ale căror pante inferioare au fost ocupate de ei chiar în cursul primei zile. În cursul zilei de 26 aprilie ei continuară a câștiga teren, întărindu-se la fiecare pas pe terenul cucerit. În ziua de 27 aprilie, Turcii îndreptară un atac puternic în contra Australianilor și Nou-zeelandezilor, cu forțe ce depășeau o divizie. Lupta a fost extrem de vie și de sângeroasă. Turcii au fost respinși cu mari pierderi și Australianii câștigară iarăș teren.

Pe timpul debarcărilor, flota turcă încercă a se opune, însă, numai singura apariție a lui Queen Elisabeth, o făcù să se retragă în cea mai mare grabă. În acest timp, un mare transport de trupe turce, de 8.000 tone, fù zărit la înălțimea localității Maidos. Din trei obuze mari, ale lui Queen Elisabeth, a fost alins și înecat împreună cu trupele ce se aflau pe el.

Între 28 aprilie și 4 mai, luptele continuară, aproape fără încetare, duse ziua de către aliați, pentru a mai câștiga teren, și noaptea de către Turci, pentru a recâștiga aceea ce au pierdut ziua.

În special, lupta din noaptea de 1—2 maiu, a fost, în această perioadă, foarte sângeroasă. Iată cum o descrie Robert Vaucher, un martor ocular:

„Deodată, către ora 10 seara, împușcăturile reîncep din ce în ce mai zgomotoase. La miezul nopții, tot frontul dela Mare la strâmtoare este în foc. Inimicul atacă cu înverșunare și cu forțe considerabile, în rânduri strânse cu intențiunea clară de a aruncă în mare pe inamic. Numeroase mitraliere turco-germane fac un zgomot infernal. Trupele turce ce atacă sunt socotite, aproximativ, la 60 mii de oameni; ei atacă la început aripa dreaptă a aliaților, apoi stângă și termină printr'un atac central dus cu toată înverșunarea posibilă. Toate atacurile fură respinse.

Noaptea eră întunecoasă. Senegalezii, zuavii, legiunea străină, rezistară la început cu curaj, deși erau numai 20 mii. Lupta eră, însă, prea neegală și, văzând că inimicul vine valuri după valuri, fără încetare, spre ei, și cu toate pierderile ce li se făceau, începură a slăbi. Vasele de războiu nu pot să-i ajute cu nimic, liniile fiind foarte apropiate unele de altele și fiind noapte; artileria de câmp e puțin numeroasă, căci nu se avusese timp suficient să se aducă mai multe; Situația eră foarte critică; dacă se

cedă acestui atac înverșunat, erau aruncați în Mare. Trebuie a se înainta, cu orice preț, nu numai a rezista.

Generalul Vandenberg, comandantul brigăzii de Africa, vine pe jos, cu un baston în mână, în fața zăvoilor și legiunii străine, și le strigă: „Înainte, la asalt, trăiască Franța!”

Colonelii repetă: „Trăiască Franța!” Comandanții de batalioane strigă: „Înainte”. Trupele sunt electrizate. Dela un cap la altul al liniilor, dela coloniali la Senegalezi, se strigă de toți: „Înainte”. Generalul cade rănit. În mijlocul nopții, și al bătăliei, se ridică deodată un strigăt îngrozitor, care răsună adânc în noapte, până departe: „Să răsbunăm pe generalul nostru”.

Cu toții se reped orbi la asalt. Mitralierile inimice își iușesc tragerea, focul este infernal; dar nimic nu poate opri vijelia răzbunării, a mâniei și a disperării. Senegalezii își aruncă armele și își păstrează numai baionetele și faimoasele lor cuțile mari „coupe-coupe”. În o clipă cu toții sunt în liniile inimice; capetele turcilor zboară din câte o lovitură; ei cad cu sutele, cu miile. Legiunea, Zuavii, se întrec în bravură cu Senegalezii; dar, și la aliați pierderile sunt mari. Șefii cad, oamenii cad, golurile se umplu cu noi sosiți. Sergenții comandă batalioanele, un caporal conduce legiunea. Fiecare soldat este un erou!

Turcii sunt învinși și se retrag. Ziua, în sfârșit, se face. Soarele apărând roșalie, luminează terenul stâncos și frământat, în care tranșeele inimice sunt înecate în sânge și acoperite cu mii de cadavre.

În sfârșit sosește artileria: ea sfârșește opera infanteriei. Tunul faimos de 75, bubuind, deschide largi drumuri în rândurile fugarilor”.

A doua zi, Turcii încearcă un nou atac în contra frontului francez, care avu acelaș rezultat.

Până la 6 mai, sosind aliaților mari ajutoare și munițiuni în cantități considerabile, au luat ofensiva pe toată linia, pentru a câștiga-nou teren și a lărgi și mai mult locul ocupat. Obiectivele acestei ofensive erau: localitatea Krithia pentru frontul englez și valea râului Kérevès, pentru frontul francez.

Ofensiva, deși a mers foarte greu, totuș, în zilele de 6 și 7 mai, a câștigat ceva teren, iar în ziua de 8 a pronunțat un atac puternic pentru a ocupa un bot de deal care domină întreaga regiune așezată între strâmtoarea Dardanele și râșorul ce curge prin mijlocul peninsulei. Două linii de tranșee și o redută în vârful pozițiunii, au fost ocupate de aliați în aceste lupte, ce au durat 4 zile, aproape fără întrerupere, cu tot focul puternic al artileriei inimice, așezate pe înălțimea Achi-Baba (cota 222).

Această înălțime, Turcii au transformat-o în un adevărat sistem de întărituri, redute, baterii și tranșee legate sau numai susținându-se unele cu altele. Artileria lor, de aci, poate trage atât asupra vaselor ce ar înainta în strâmtoare, cât și asupra trupelor ce ar înainta în peninsula.

Odală cu aceste înaintări, a atacat și armata Australiană și Neo-zeelandeză, câștigând și ea noi pozițiuni.

La 14 Mai, sosește generalul Gourand, noul comandant al forțelor franceze, înlocuind pe D'Amade, chemat în altă funcție.

În același timp, escadra franceză este sporită cu noi unități, și trecu sub comanda vice-amiralului Nicol, în timp ce Guépratte păstră comanda numai a diviziei a 2-a din escadră.

În noaptea de 18—19 Mai și în dimineața zilei de 19 Mai, Turcii, în număr de peste 20.000, conduși de însuș Liman von Sanders, atacară pozițiunile Australianilor. Turcii, cu trupele sosite de curând, din cele mai alese din corpurile europene, îmbrăcate în albastru-deschis, în loc de khaki, atacară cu o înverșunare fără seamăn. Coloanele înaintau la atac, în rânduri strânse și în strigăte și urlete sălbătice. Australianii, însă, respinseră toate atacurile cu deosebită bravură, iar când Turcii se retraseră, au lăsat pe un teren, de o suprafață cam de 3 hectare, peste 2.000 morți și cam 5.000 grav răniți.

Dacă luptele pe uscat, cu toată greutatea înaintării, se afirmă zilnic prin câștiguri, apoi nu se poate spune tot așa despre acelea pe apă. Așa, în noaptea de 12—13 Mai, cuirasatul englez Goliath a fost torpilat de un contratorpilor ture pe când era ocupat cu protejarea flancului drept al trupelor franceze în interiorul strâmtorii. Au fost scăpați numai 20—ofițeri și 160—trupă; înecați au fost peste 500.

În ziua de 25 Mai, un submarin german a torpilat cuirasatul englez Triumph; iar în ziua de 27 Mai, același submarin torpilează și scufundă cuirasatul Majestic.

Un martor ocular povestește: „Între 12 și 13 ore, 25 mai, vasul ce ducea un balon captiv, pentru a fi înălțat la Gaba Tepé, mai multe vase de transport și un cuirasat reveniră, cu toată viteza, în rada insulei vecine. Cuirasatul englez semnală ceva vasului amiral, apoi plecă însoțit de mai multe contratorpiloare cu mare viteză, din nou, spre Peninsula. Aveam impresia că se petreceă ceva neobișnuit. Către ora 14½, în adevăr, se văzu sosind un vas dragă, încărcat cu marinari englezi, pe jumătate îmbrăcați și alții înveliți în mari drapele sau în pânze, și

cari strigau ura când treceau pe dinaintea vaselor. Aceștia erau supraviețuitorii cuirasatului Triumph, care a fost scufundat către ora 13, lovit de o torpilă a unui submarin german, a cărui prezență în strâmtoare cră semnalată cu trei zile înainte. Triumph s'a scufundat în două ore și n'a pierdut decât doisprezece oameni.

„Trebuie, deci, o pază mai serioasă. Intre orele 16 și 17^{1/2} toate cuirasatele ancorate în apropierea peninsulei, ridicară ancorele și se risipiră, în noapte, în toate direcțiunile”.

„La 27 mai, la ora 6.³⁵, echipagiul cuirasatului francez de gardă, văzu o coadă enormă de apă și de fum înălțându-se dinspre cuirasatul englez „Majestic”, ancorat lângă Teke. Totodată se văzu cum vasul lovit începă să se elatine și să se încline mult spre babord. Echipajul, din cauza înclinării brusce și prea mari a vasului, alunecă în Mare, de unde sunt adunați de șalupe, drage și contra-torpiloare. La ora 6.⁴¹ vasul se răsfoarnă cu carena în sus. În șapte minute totul cră sfârșit”.

Acest nou incident este comunicat îndată amiralului șef, care ordonă ca toate năvile să intre în portul Mudros, unde se vor lua noi măsuri de pază contra submarinelor”.

Submarinul care a făcut această lovitură, este unul din noile submersibile, de mare tonaj — 1.000—1.200 tone — cu o mare rază de acțiune, socotită peste 3.000 mile. Acest submersibil, plecând din un port din Germania — de la Hamburg la Constantinopole sunt 3.458 mile — se crede că s'a aprovizionat în drum la Corogne și după un drum de aproape o lună, a ajuns la destinație și a dat această lovitură, care a zăpăcit, pentru un moment, întreaga flotă aliată din fața Dardanelor.

În acelaș timp, un submarin englez, E 11, a reușit să intre în Marea de Marmara și să înainteze până la Constantinopole. Aci a înecat mai multe vase mici și a avariât un mare vas de transport „Stambul”, care, pentru a nu se scufundă, s'a innisipat la coastă. Apariția acestui submarin la porțile Constantinopolului a produs o foarte mare emoție în populație și în guvernul turc. Transporturile de trupe pe apă au fost oprite și s'au luat măsuri serioase de pază. Totuș, se pare că sunt mai multe submarine engleze în Marea de Marmara și cari probabil că au găsit o bază de aprovizionare în vreo insulă locală, căci sunt atâtea săptămâni de când acționează în toate direcțiunile și nu pot fi prinse. Unul din ele a bombardat fabrica de pulbere de lângă Constantinopole; altul a scufundat cuirasatul Barbarosă; altul un tren cu

trupe și cu muniții ce venea dinspre Constantinopole. Flota turcă s'a ascuns în Cornul de Aur și în Bosfor.

Deși aliații nu au progresat prea mult, totuși, succesele obținute sunt mulțumitoare. Pierderile cauzate Turcilor se ridică la peste 70.000—80.000 oameni, din cari cel puțin 30.000 de morți. Mulțumită, însă, faptului că armata 1-a și a 2-a turcă—Constantinopole și Adrianopole—erau disponibile, Turcii au putut să-și completeze mai repede pierderile decât aliații.

În luptele ce au urmat până la 1 Iulie, francezii au putut pune stăpânire pe tot terenul dominant al văii râului Kerevès; iar englezii s'au apropiat foarte mult pe înălțimile dela Krithia.

În zilele de 16, 17 și în noaptea de 17—18 Iunie, lupte sângeroase au avut loc, cari au permis englezilor să mai înainteze încă cu 900 m. linia lor spre înălțimile dela Krithia.

În una din aceste lupte, Generalul Gourand, comandantul trupelor franceze, a fost grav rănit, pe când mergea să viziteze răniții, cari soseau la ambulanța dela Sed-el-Bahr. Ambele picioare i-au fost rupte și brațul drept făcut lândări. Pe vasul Tchad, care-l ducea în țară, i s'a amputat de urgență brațul.

Generalul Bailloud, fostul comandant al corpului 20, a luat provizoriu comanda corpului expediționar.

Luptele cari s'au dat până la sfârșitul lunei iunie și începutul lunei iulie, au avut de obiectiv înălțimile dela Krithia. Această înălțime se află sub tirul artileriei aliate, care a bătut-o, numai în ziua de 21 Iunie, cu peste 20 mii de obuze.

La 5 iulie, Turcii încercară și ei o mare ofensivă, sprijinită de artileria de pe coasta asiatică, de aceea a unui cuirasat, și de câteva avioane. Rezultatul a fost un insucces complet.

* * *

Situația din prima jumătate a lunei iulie, se prezintă cu oarecare avantaje de partea aliaților, fără a fi obținut, însă, în aproape patru luni, un succes decisiv. Forțele aduse de aliați nu sunt suficiente, căci aci au adus Turcii aproape majoritatea forțelor lor cele mai bune, și se poate spune că în ziua când aliații vor putea sfărâma rezistența Turcilor în Dardanele și flota aliată se va prezenta la porțile Constantinopolului, acest imperiu se va prăbuși.

Pentru un moment, atât aliații, cât și Turcii, fac mari pregătiri pentru luptele viitoare. Aliații au ocupat și insula

Mitilene, din fața Smyrnei, pentru a le sluji ca bază de operații. Forțe mari, cari se apreciază la peste 100.000 de oameni, anglo-franceze, sunt pe drum în această parte. Unde vor debarca? Secret. Este posibil ca să înceapă operațiile prin atacarea Smyrnei și apoi, ridicându-se în lungul coastei, să atace Dardanelele, pe coasta Asiatică; este, iarăși, posibil să debarce în golful Saros, să ocupe gâtul Bulair și să taie cu totul comunicația trupelor din peninsula, cu restul țării. În acest timp, submarinele engleze să interzică orice transport pe Marea de Marmara.

În orice caz, luptele vor fi crâncene și se poate vedea, ce ar fi putut face Turcii, dacă altădată ar fi fost conduși cum sunt azi.

Observații și învățăminte.

1. Se demonstrează încă odată că tunul nu va putea niciodată stăpâni terenul, ci numai cel mult a distruge oarecari apărări și răsturnă obstacole, și aceasta numai în parte, pentru ca infanteria să poată înainta mai ușor.

Numai singură infanteria, ajutată de celelalte arme, este în stare a stăpâni terenul.

Prima încercare de a forța trecerea Dardanelelor, bazându-se numai pe puterea lunului vaselor de războiu, a dus la un rezultat cu totul negativ pentru aliați.

2. După această încercare nenorocită, s'a recurs la trupele de debarcare.

Este un proverb românesc: „pisica cu clopoței, nu prinde șoareci”.

Aliații, în operațiile lor contra strămtorilor, s'au purtat întocmai ca pisica cu clopoței. După ce au văzut că nu pot trece prin strămtori numai cu acțiunea lunului flotei, au recurs la armata de uscat. Zgomotul, însă, răspândit în această cestiune, a fost așa de mare, iar timpul până la debarcare atât de lung—între primele încercări de forțarea trecerilor și primele debarcări, 18 martie—25 aprilie, aproape o lună jumătate—încât a dat timp Turcilor să se întărească și să-și aducă forțe din tot imperiul, pentru a face față pericolului.

Dacă primele încercări de forțarea strămtorilor, făcute la 18 Martie, s'ar fi făcut în legătură cu un corp de debarcare de cel mult 50—60.000 de oameni, transportați în cel mai mare secret, desigur că operația ar fi reușit dela primele lovituri.

Napoleon, în 1800, creiază o armată — armata de rezervă — fără știrea Europei, și cade ca un trăsnet, peste Alpi, în spatele armatei austriace.

Secretul în operații, este cea dintâi condiție de succes.

3. Turcii s'au arătat ca foarte buni soldați, oricât ar fi de rău instruiți sau de echipați, dacă sunt bărbătește conduși. Sub influența conducătorilor germani, armata Turcă s'a transformat. Dacă în 1911—1912, în contra Bulgarilor și Sârbilor, ar fi avut aceeași conducători de azi, desigur că ar fi trebuit să înlindem o mână de ajutori prietenilor, Bulgari, cari ar fi fost împinși până la Dunăre.

Numai în armata a 5-a turcă, se află câteva mii de ofițeri, subofițeri, soldați și specialiști germani. Toate bateriile și toți comandanții dela batalioane în sus, sunt Germani. O parte din presa otomană—câte odată—are ieșiri contra conducătorilor, cari împing trupele turce, fără milă, la atac.

4. Din știrile transpirate, se crede că munițiile turce sunt spre sfârșit. De aceea, luptele se dau mai ales cu baionetele și de aceea pierderile lor sunt așa de mari.

Presiuni politice sunt făcute asupra României de către Austro-Germani ca să se lase liber transitul munițiilor. Credem că nu se va permite acest lucru, care ar fi și în contra interesului vital al țării noastre. În susținerea punctului nostru de vedere, avem și art. 2 din convenția dela Haga, din 1907, care zice: „Este interzis beligeranților de a trece pe teritoriul unei puteri neutre, trupe sau convoiuri cu munițiuni sau aprovizionamente”. Ca și articolul 10, care zice: „Nu poate fi considerat ca act ostil faptul că o putere neutră respinge, chiar cu forța, orice încercare s'ar face de atingere a neutralității sale”.

5. Operațiile de debarcare în peninsula Galipoli a trupelor aliate, în fața trupelor turcești, deși nu a dat prea mari rezultate, totuși, poate fi socotită ca un succes mare, întrucât asemenea operații sunt foarte grele.

6. Din totalul operațiilor executate până acuma, s'ar putea spune:

Cu privire la Turci: Au fost, și poate mai sunt încă, în stare să se apere; dar se găsește în imposibilitate de a respinge pe atacator, precum ar dori-o și ar avea interese aliata lor, Germania.

Cu privire la aliați: Imensa superioritate a materialului de luptă al aliaților, care le-a permis, nu numai să mențină pozițiile câștigate, ci să și înainteze, încet, dar sigur, precum și posibilitatea ce au de a spori încă neconținut acest material, ca și efectiv, ne duce, fără șovăire, la afirmațiunea că în curând acțiunea lor va fi încununată de succes; iar imperiul Turc se va prăbuși la picioarele lor.

7. Sunt știri că atât Rușii, prin Marea Neagră, și Italienii prin Dardanele; vor concura cu trupe de debarcare la atacul strâmtorilor.

8. După ce primele vase au fost scufundate prin mine, și apoi acelea prin submarine, s'au luat așa măsuri de siguranță încât se speră că pierderile vor fi reduse la minimum posibil. Se crede că înainte de a fi suferit aceste lovituri, flota aliată nu ar fi luat prea suficiente măsuri de siguranță.

Este o neglijență pe care au plătit-o destul de duros; le-a servit, însă, drept lecție.

V. OPERAȚIUNILE IN SERBIA

După victoria Serbiei dela Rudnic și alungarea armatelor austriace de pe teritoriul sârbesc, nu a mai avut loc nici o operațiune militară de seamă, pe teatrul Austro-Sârb, afară de bombardări intermitente între Techia-Orșova; schimburi de focuri pe frontiera dunăreană, între diferite grupe, precum și recunoașteri de aeroplane deoparte și de alta.

În Februarie, s'au lansat în presa europeană știri despre concentrarea a 500.000 austro-germani în Banat pentru a lua ofensiva contra Sârbilor, însă, versiunea nu s'a adevărit. Pare că aceste știri au fost lansate intențional, pentru a mască concentrările din Nord-Estul Transilvaniei și concentrarea de 80.000 germani în Banat.

În realitate, resturile trupelor austro-ungare ce luptase în Serbia, întărite cu corpul XIV din Tirol și trupele germane, cel mult 300.000 oameni, se găseau: o grupă în Bosnia de Nord și Sirmia și altă grupă în Banat. Această concentrare în două grupe, nu corespunde nici unei intenții de ofensivă în Serbia, nici de defensivă contra Serbiei, ci mai mult un fel de prevedere pentru cazul când România și-ar fi schimbat alitudinea în contra Austro-Germanilor.

Sârbii, în tot acest timp, își completează armata și îi întrețin instrucția și spiritul răsboinic.

Pentru completarea efectivelor, au adus contingentul cel nou și au strâns condițiunile recrutării tuturor oamenilor dela vatră, astfel încât, astăzi au atins cifra de 250 mii oameni bine organizați, echipați și instruiți. Depozitele de materiale, echipament și subzistențe s'au completat, astfel încât armata sârbă este în stare să ducă o nouă companie, cu sorți de izbândă.

Mijloacele financiare au fost mult înlesnite de împrumutul de 90 milioane, acordat de Francezi; împrumutul de 150 milioane, acordat de puterile aliate și de mari ofrande de material de războiu făcute de puterile aliate, și mai ales de Rusia.

Deși veniturile Statului au scăzut, în 1915, totuși, grație ajutoarelor exterioare, precum și grație organizării economice a gospodăriei fiecărui sârb în parte, starea economică, în general, se prezintă în condițiuni bune.

Populația sârbă este formată aproape din mici proprietari (4—8 hectare de familie). Femeile, copiii și cei rămași la vetre au lucrat pământurile lor și ale celor lipsiți de brațe, astfel încât nu se simte nici un fel de lipsă.

Fiecare familie are vite pentru hrană și pentru muncă, cu toate că majoritatea trenurilor și convoiurilor armatei au fost înhămate cu vite cornute. Această stare economică a contribuit mult ca femeile sârbe să fie dezvoltate, iar bărbații robuști și tari.

Cu toate acestea, din cauza războaielor continue din 1912—1915, populația și armata sârbă a fost bântuită continuu de boale. Mai ales în iarna anului 1915, până acuma, în Maiu, au fost bântuiți de tifosul exantematic, febra tifoidă, variola și vărsatul negru, dezinteria, difteria și chiar cazuri de holeră pe ici colea. S'a simțit mult lipsa medicilor, din cauza pierderilor suferite în războiu și cu ocaziunea tifosului exantematic.

De asemeni, s'a simțit și lipsa de materiale sanitare. În ultimul timp, s'a trimis Serbiei, de către Rusia, Statele-Unite și Anglia, mari cantități de materiale sanitare.

În ultimul timp, au primit și 10 aeroplane franceze, cu personal și material francez, în afară de cantități mari de armament și munițiuni.

Evenimente politice externe.

Dacă Serbia nu a mai fost neliniștită de armatele austro-germane, în perioada dela 1 Februarie la 1 Iulie 1915, însă, a avut multe zdruncinări și amenințări din cauza pretențiilor Bulgariei asupra Macedoniei și din cauza atitudinii dușmănoase a Albanezilor.

În cursul luni Februarie, bande puternice albaneze au trecut pe teritoriul sârbesc, în districtele Prizrend și Ohrida. Albanezii pretind că prin pacea dela București s'a dat Serbiei și Muntenegrului sangiacul Novi-Bazar și Macedonia, iar orașele Mitrovitza, Ipek, Djakova, Prizrend și Dibra sunt pur albaneze.

Populațiunea din Albania liberă, urând de moarte pe sârbi, au întreținut această ură prin refugiații albanezi în teritoriile ocupate de sârbi și muntenegreni și prin amintirea invaziunii recente sârbe și muntenegrene, spre Durazzo și Scutari, prin represiviunile sângeroase exercitate de armatele sârbe și teama ce au albanezii de a cădea sub stăpânirea sârbilor.

Accastă ură a fost întreținută într'o largă măsură de instigațiunile interesate ale Austro-Ungariei și prin starea haotică ce domnește în Albania liberă, care a dat drum liber instinctelor sălbatice și resentimentelor populațiunii de lângă frontierele sârbo-muntenegrene.

Consecința acestei stări de lucruri fu nenumăratele atacuri ale frontierei sârbe și muntenegrene, pentru a jefui. De aceea, Serbia și Muntenegrul, au fost nevoite să menție, după pacea dela București, cordoane militare puternice de-alungul frontierei spre Albania. În momentul declarării războiului Austro-Sârb, 10 batalioane, cu un regiment de artilerie de munte, afară de grăniceri, erau dislocate de sârbi pe frontiera albaneză.

În cursul primei perioade a războiului austro-sârb, adică până la a doua ofensivă austriacă în Serbia, forțele sârbești, pe frontiera Albaniei, au fost menținute acolo; dela această dată, și mai ales pe timpul retragerii armatelor sârbe pe Kolubara-Lyg și apoi pe Rudnic. Sârbii au fost nevoiți de a ridica mai toate trupele din Macedonia și sandgiacul de Sud. Din fericiire pentru ei, la această perioadă, nu au fost neliniștiți de atacurile bandelor albaneze (mai tari), iar în interiorul regalului au preîntîmpinat revolta, prin măsuri severe și judicioase, astfel:

1. S'au distribuit arme (vechi) populațiunii sârbe și s'a interzis, în mod absolut, păstrarea sau purtarea de arme de foc populațiunilor albaneze și bulgare. Cine eră prins că poartă sau păstrează arme de foc, eră împușcat, fără multe formalități.

2. S'au înnulțit posturile de pază și patrulele pe căile de comunicație ce traversau regiuni ostile; astfel, pe drumul Mitrovitza-Ipek, în defileul Lustra, la Vest de Mitrovitza, pe o distanță de 4 km., se găseau 30 posturi fixe de câte 3 oameni (milițieni armați, având cabine-adăposturi improvizate) și două patrule călări, la intrarea și eșirea defileului.

3. S'a reglementat circulația pe șosele și între sate, oricine voește să plece dintr'un sat pe câmp sau la un alt sat, trebuie să ceară un bilet de liberă circulație, fără care este imediat arestat; noaptea circulația este oprită; nu se liberează bilete de liberă circulație la prea mulți

albanezi ori bulgari, deodată, și în totdeauna elementele sârbe armate sunt mai numeroase pe diverse drumuri.

4. S'a luat, pentru transporturi și rechiziții în interiorul Serbiei, mare parte din populația validă albaneză, sau bulgară, pentru a goli regiunea respectivă de elementele periculoase.

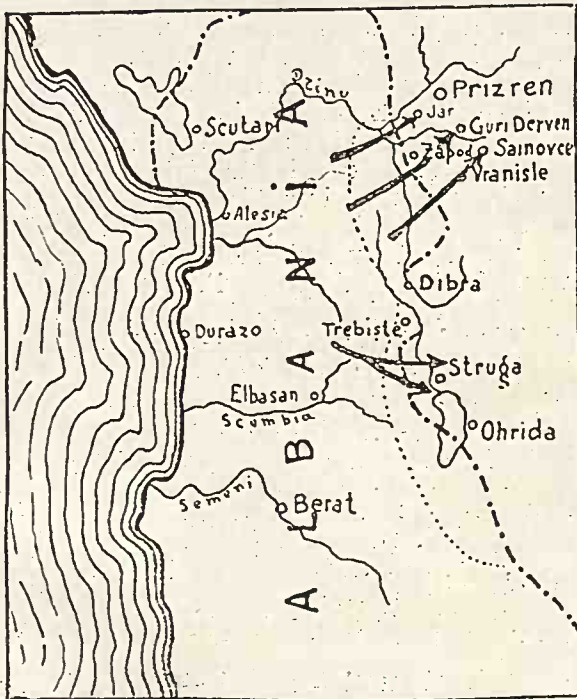
Grație acestor măsuri, aplicate cu ultima energie, general Daman Popovici, Comandantul militar al nouilor teritorii sârbe, a reușit să mențină liniștea și ordinea în Macedonia.

Măsurile contra bandelor din afară a regatului sunt de asemenea severe. Generalul Popovici a dat ordine să nu i se aducă prizonieri aparținând bandelor bulgare sau albaneze, toți aceștia sunt împușcați.

Atacul bandelor albaneze și respingerea lor.

După respingerea austriacilor din Serbia, Sârbii au întărit cu câteva unități de al 3-lea ban (aduse dela Nord),

SCHIȚA A.

puținele trupe ce rămăsese în Macedonia și spre Albania.
La 31 ianuarie, 3 bande albaneze importante (1.500

oameni), armate cu puști, dar fără tunuri, trecură frontiera sârbă, în districtul Prizrend și ocupară localitățile: Jar, Duri Dervent și Sainovici.

La 1 Februarie, o bandă de vreo 500 oameni trecu frontiera, în districtul Ohrida, și ocupă Raica și muntele Cafa Sauni, pe malul vestic al lacului Ohrida.

Trupele sârbești, adunate în grabă la Prizrend și Ohrida, atacă, la 1 și 2 Februarie, bandele și la 3 Februarie le respinge dincolo de frontieră.

Atacul bandelor Turco-Bulgare.

Pe la mijlocul luni Martie, comitagiile turco-bulgari, au încercat un atac în Valea Vardarului, din nouile teritorii sârbești, în scopul de a distruge podul de peste Vardar și gara Strumița, pentru a întrerupe astfel comunicația Serbiei cu Salonicul și, deci, de a împiedica aprovizionarea armatei sârbe.

În dimineața zilei de 20 Martie, la ora 3, o bandă de peste 1.500 oameni, majoritatea turci, armați cu puști, fără mitraliere și fără tunuri, atacă postul sârb dela gara Strumița, după ce surprinsese și măcelărise câteva posturi de grăniceri din regiunea Plaus.

La aceeași oră, o altă bandă, de aceeași forță și compozițiune, atacă postul de graniță din satul Valandovo, omorî o parte din el și respinse restul spre Mirovce.

Atacul gărei și podului Strumița se produse prin surprindere și cu mare violență; banda ocupă înălțimea ce domină la 200 m. distanță, podul căii ferate și gara, puse mâna pe două tunuri sârbești ce erau instalate pe această înălțime (cap de pod) și angajează lupta contra delașamentului sârb din gara Strumița, tare de 2 companii de al 3-lea ban (circa 400 oameni). Aceștia se baricadară parte în clădirile gării, iar parte se desfășurară înapoia rambleului căii ferate, rezistând în aceste puncte, și anunțând telegrafic posturile vecine dela stațiile: Mirovce și Demir Capu.

Către ora 6 a. m., o companie dela Mirovce sosește cu trenul la pod, se desfășoară pe dreapta Vardarului și apoi trece podul, prelungind dreapta sârbă; iar către ora 10 a. m., sosește două companii dela Demir Capu și prelungeste stânga sârbă către podul dela S.-Estul satului Güleli, susținute de două mitraliere, așezate într'un vagon deschis.

Lupta continuă cu violență până la ora 2 p. m., când sosește un batalion cu 2 baterii dela Uesküb, cu ajutorul căruia resping pe rebeli; recuceresc tunurile pierdute di-

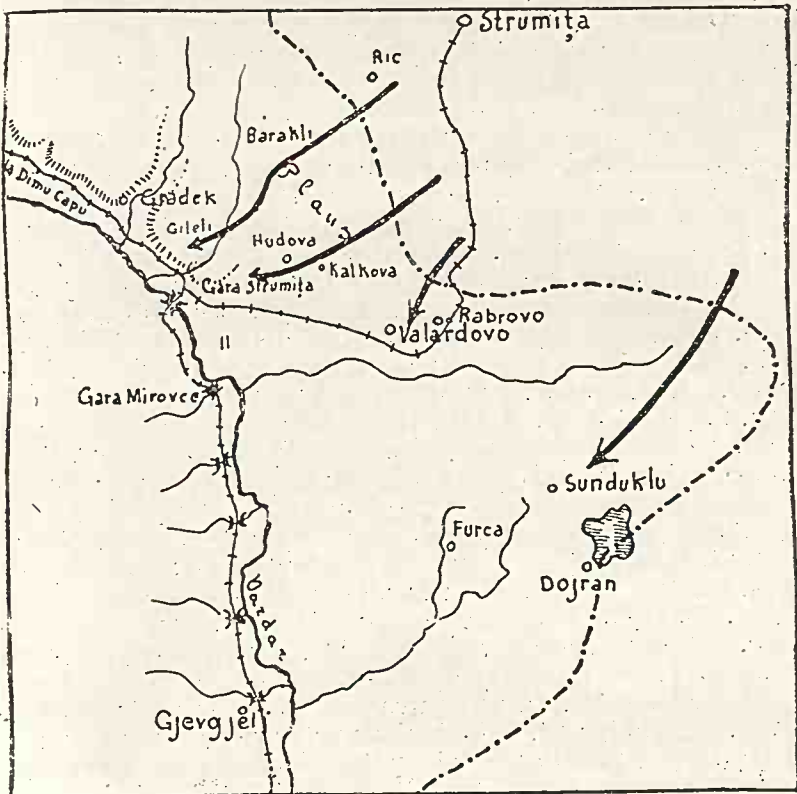

dimineața și urmărește banda ce se retrage încet spre frontiera bulgară, rezistând pe liziera satelor și pe înălțimi.

În timpul retragerii, populațiunea satelor turcești părăsește în masă (femei, copii, bătrâni, cu animale și tot avuțul), satele și se îndreaptă spre Bulgaria (direcțiunea Strumița), unde li se permite trecerea.

În ziua de 21, la ora 12 p. m., banda care atacase gara și podul Strumița fusese respinsă dincolo de fron-

SCHIȚA B.

tieră, iar banda din regiunea Valandovo rezistă încă în acel sat. În seara de 21 Martie, după o luptă de două zile, și această bandă trecu în Bulgaria, împreună cu populațiunea turcă din acea regiune.

Grație eroicii rezistențe a delașamentului dela gara Strumița, podul de peste Vardar, al cărei ferate și calea ferată, au rămas intacte; circulațiunea nu a fost întreruptă decât în dimineața zilei de 20 Martie, iar linia telegra-

fică, lăiată la Nord de Strumița-gară, a fost restabilită la 21.

Sârbii au avut pierderi destul de mari: 1 ofițer mort și 4 răniți, peste 100 soldați morți și un mare număr de răniți. Se spune că numărul pierderilor bandelor ar fi fost mare; bandele, au luat cu ele, în retragere, morții și răniții lor. (Sârbii pretind că ar fi făcut prizonieri austriaci și bulgari). Asupra constituirii și scopului atacului acestor bande, se crede că:

1. Populațiunea turcă a fost profund nemulțumită de administrația, foarte severă, sârbă, și mai ales de încorporarea turcilor și trimeterea lor pe teatrul de operație. Foarte mulți au început să se refugieze în Bulgaria;

2. Toată regiunea cuprinsă între Vardar, dela Ghevgheli la Gradek și până la frontiera bulgaro-greacă, la Est, este locuită, în majoritate, de turci și puțini bulgari.

Agenții austriaci, cu concursul bine plătit al câtorva șefi de bandă bulgari, au profitat de starea de nemulțumire a turcilor, exploatând-o în interesul lor astfel:

Au strecurat pe sub acuns arme, munițiuni și oameni, (comitagii bulgari și agenți austriaci), în salele turcești, fără a fi descoperiți de poliție, grăniceri sau jandarmi, au organizat revolta și atacul podului dela Strumița, cu scopul de a tăia linia de comunicații cu Salonicul, pe unde urmează a se efectua mari transporturi de proviziuni pentru sârbi și munițiuni și materiale de război pentru Serbia și România.

După afirmările agenților sârbi din Ghevgheli și Strumița, majoritatea bandelor eră formată de turci (poate 25% bulgari și puțini austriaci);

3. Pe lângă distrugerea comunicației Salonic-Niș-Prahovo, alegerea momentului atacului corespunde unui interes de ordin operativ austro-ungar, astfel:

Precum întâiul atac contra podurilor de peste Vardar, din Noembrie trecut, coincidea cu retragerea armatei sârbe de pe Drina pe Rudnic și cu transporturi de munițiuni de care armata sârbă avea mare nevoie și pe care austriacii aveau tot interesul să-l împiedice sau să-l întârzie de a sosi la timp, tot astfel, atacul efectuat, dar nereușit, de acum, servește interesele austro-ungare.

Intr'adevăr, se pare că în ultimul timp, cea mai mare parte din armata austro-ungară din fața Serbiei și din Banat, a fost trimeasă în Carpații Galiției. Recunoașterile făcute de aeroplance franceze, sosite de curând în Serbia, au confirmat aceasta. Austria se teme de o ofensivă sârbă în Banat, ofensivă ce începuse să devie probabilă

și de aceea căută, prin toate mijloacele, să încurce pe sârbi cu revoltele albaneze și acțiunea bandelor turco-bulgare în Macedonia, cheltuind sume foarte însemnate de bani pentru aceasta.

Invazia sârbă în Albania.

Cu toată opozițiunea Italiei și nemulțumirea unora dintre aliați, Serbia, sub motivul de a-și degaja spatele și flancul de albanezii ostili, înainte de a reîncepe operațiunile spre Nord, a ocupat Albania de Nord.

Invazia s'a făcut pe patru direcțiuni:

SCHIȚA C.

1. Detașamentul de Muntenegreni, care a urmat direcțiunea Antivari-Scutari;
2. Detașamentul dela Prizrend, care a urmat valea Drinului alb, ocupând în urmă Scutari și Alessio;
3. Detașamentul Dibra, care a ocupat regiunea Drinului negru;
4. Detașamentul de Struga (Ochrida), care a urmat valea râului Scumbia, și a ocupat orașele: Elbassan, Tirana și Durazzo (vezi schița).

VI. OPERAȚIUNI PE TEATRUL DIN CAUCAZ

În volumul I, la paginile 390—393, am arătat un rezumat al operațiunilor pe teatrul din Caucaz, până la 1 Februarie 1915. Ultima situațiune eră:

Rușii aveau în Caucaz următoarele trupe: aproximativ, $2\frac{1}{2}$ corpuri de armată, 1 divizie de cavalerie și câteva regimente. Este probabil că aceste trupe nu au mai fost mărite cu unități noi, așa că aslăzi pare a fi aci mai puțin ca două corpuri de armată.

Aceste trupe erau răspândite, la finele Ianuarie, pe un front de aproape 400 km., cu tendința de a ocupa cât mai multe centre din Armenia și din Hindustan.

Turcii aveau următoarele trupe: Aproximativ, $3\frac{1}{2}$ corpuri de armată, adică corpurile 9, 10, 11 și ceva din corpul 12 sau din corpul 13, răspândite înapoia frontierei de Caucaz și Persia, dela Marea Neagră până la Sud de lacul Van¹⁾. Aceste trupe constituiesc armata a 3-a otomană, sub generalul Mahmud Kiamil Pașa.

Afară de aceasta, se mai găseau trupe neregulate în Caucazia, în regiunea dintre Batûm și Sud de Kars.

În regiunea Tigru și Eufrat, spre Golful Persic, turcii aveau corpul 13, făcând față trupelor engleze, debarcate spre Basorah.

Așa dar, operațiunile în Caucaz se petrec în două direcțiuni bine distincte una de alta: a) La Nord de lacul Van, în Caucazia și Armenia; b) La Sud de lacul Van, în:

¶ 1) Fiindcă este vorba de Turcia, dau aci situațiunea întregii sale armate reconstituită după isvoarele grecești, italiene, franceze și engleze.

1) *Dardanele. Pe malul European* C. I (Div. 3) C. II (Div. 5) C. III (Div. 7 și 9), C. V (Div. 14), C. VI (Div. 16). Toate diviziile din câte 3 regimente.

Pe malul Asiatic. C. IV (Div. 11 și 12), C. V (Div. 15). Diviziile din câte 3 regimente.

In Bosfor pe malul Asiatic sau European. C. V (Div. 13), C. VI (Div. 24 și 26) Div. 19. Diviziile din câte 3 regimente.

2) *Adrianopole-Kirkilise*. C. IV, (Div. 10 cu 3 regimente).

3) *La Nord de Golful Saros*. C. I (Div. 1 și 2), C. II (Div. 4 și 6), C. III (Div. 8). Diviziile cu 3 regimente.

4) *Pe coasta Asiei mici în dreptul insulei Mitilene*. Divizia 20 și părți din Div. 12 plus 25 000 jandarmi.

5) *In Caucaz*. C. IX (Div. 17, 28 și 29), C. X (Div. 30, 31 și 32), C. XI (Div. 18, 33 și 34). Diviziile cu 3 regimente.

6) *In Siria*. C. VIII (Div. 23, 25 și 27). Diviziile cu 3 regimente.

7) *In Arabia*. C. VII (Div. 39 și 40) și Diviziile 21 și 22. Diviziile cu 1 regiment afară de Div. 21 cu 2 regimente.

8) *Spre Bagdat*. C. XII (Div. 35) C. XIII (cu Div. 37 și 38 posibil în Caucaz). Se crede că mai sunt aci două regimente din Div. 3-a C. I aflat în Dardanele.

regiunea Aserbeidjan; iar la Sud de această regiune, pe văile Tigrului și Eufratului, operează contra englezilor. Ordinea cronologică a operațiunilor în aceste două direcțiuni generale, s'a desfășurat astfel:

In Februarie și Martie

In Cauca și Armenia.—La 2—3 Februarie restul armatei turcești a dat câteva atacuri în regiunea râului Ciorlu și la Olty, însă, situațiunea favorabilă a rămas tot de partea rușilor, cari progresaseră în aceste două direcțiuni. Trupele rusești ce operau pe țărmul Mării Negre, au cucerit portul Chopa, despre care spun rușii: că prin această ocupare armatele turcești vor fi și mai imobilizate ca până acuma. Zăpada mare împiedică, însă, operațiuni mai importante în Februarie.

Toluș, până la 1 Martie, rușii ocupară și localitatea Arhiave, pe țărmul Mării Negre. În direcțiunile Ardamuch și Olty, turcii fură respinși, însă, rezistară la Artvin.

Între 7—9 Martie, rușii au atacat în valea Alaschert, lângă Zeidekan, la Est de Erzerum, de unde turcii au fost respinși spre Daghar.

În regiunea Aserbeidjan: s'au dat lupte spre Dilman, (între lacul Van și Urmia).

Cum se vede, până în Aprilie, operațiunile în Caucaz au stagnat. Aceasta se explică astfel: Turcii nu au avut efective suficiente pentru ofensiva ce și-au propus; Rușii nu au avut interes a aduce prea multe forțe aci decât numai pentru a împiedică orice acțiune ofensivă turcă.

Pe Tigru și Eufrat (Mesopotamia).—Un detașament turec, (12.000), s'a lovit de englezi la Nashrye, la 120 km. spre N.-V. de Basra (Basorach); iar englezii au atacat în direcția Ahvas, în Persia, pe râul Karum, un afluent al fluviului Tigru, unde turcii au avut oarecări pierderi.

In Aprilie și Mai.

In Caucaz și Armenia.—La începutul Aprilie, luptele continuară pe direcțiunile și în jurul localităților cucerite de ruși în Martie. Micile succese, raportate de unii sau de alții, nu au avut nici o influență asupra situației generale de aci.

În prima chenzină Aprilie, rușii continuară ofensiva pe litoralul Mării Negre și spre Olty; iar spre restul frontului se ținură în defensivă. Se pare că rușii, prin înaintarea pe litoralul Mării Negre, urmăreau a tăia turcilor de aci, comunicația pe Mare, cu Turcia europeană.

Până la 16 Mai, Turcii—poate pentru a contrabalansa înfrângerea de pe Iarm—au atacat în direcțiunea Olty înălțimile dela Sud de satul Ciagany, însă, au fost respinși, antrenând la retragere și trupele vecine. Rușii au urmărit, ajungând până la Sud de înălțimile Ceakurbaba și Ordjoukh (10 km. Vest de graniță).

Până la finele lui Maiu, comunicatele rusești anunțau că ultimele trupe neregulate ce se mai găseau între Batum-Kars, au fost alungate.

La Nord de lacul Van, coloanele rusești cari au înaintat pe la Kara-Kilisa și Dyadin, au pus stăpânire pe Ardzech și Motozguern. Aci, Kurzii îi atacară și îi neliniștiră zilnic.

Modul cum au luptat coloanele rusești pentru a obține rezultatele arătate mai sus, se poate vedea din comunicatul dat aci de ruși:

Ofensiva rusă pe acest front s'a făcut din două direcțiuni: 1). Cu trupele ce se găseau la Nord-Vest și la Nord-Est de Alashkert, (aproape de frontieră, la Sud de drumul Kars Erzerum), în două coloane: una prin Tontak, alta prin Dyadin spre Sud; ambele legate între ele prin trupe de cavalerie; 2). Iar trupele dela Dilman, au trecut din Persia, într'o singură coloană.

Detășamentele din Tontak, s'au pus în mișcare, spre Sud, pe la începutul lunii Aprilie, cu intenția de a înconjură lacul Van; în acest scop, cavaleria rusă, trecând prin Pantoz, cam la Sud-Est de Tontak, a respins cavaleria neregulată Kurdă și Mahomedană ce se află în regiunea aceea ca trupă de acoperire.

În zilele următoare, detașamentul s'a ciocnit de trupele de infanterie turești abia la Kop (la Vest de Melazguerd). Turcii fiind bătuți, s'au retras spre Monch și Bithio, (la Vest de lacul Van).

La 12 Mai, cavaleria Kurdă fu bătută pentru a doua oară la Melazguert, așa că, dela aceeași dată, toată regiunea dela Nord-Vestul lacului Van se găsea în stăpânirea rușilor.

Detășamentul dela Dyadin (a 2-a coloană), înaintând către Sud, nu întâmpină rezistență decât la Șar, unde la 4 Mai bătă trupele turești rău organizate, ce se găseau aci. La 6 Mai, îi bătă din nou la Ardjiech (Agontz, la colțul Nord-Estic al lacului Van), continuând mai departe urmărirea cu un detașament mai slab, spre Sud, iar cu restul, spre Sud-Est. La 7 Mai, detașamentul ce înaintă spre Sud-Est, ocupă Sarai și Bach Kalei, îndreptându-se, apoi, și el (după ce făcū un mare ocol), spre Van—reședința districtului și mare centru comercial—pe care-l ocupă la 10 Maiu, fără multă rezistență, Singura

luptă mai crâncenă a fost la 9 Mai, provocată de ariergarda turcească, (întărită apoi cu o parte din coloana principală care se retrăgea), în regiunile defileului Clucha-Ghiaduc (la Sud-Est de Van). Coloanele ruse, urmărind mai departe, înconjurară țărmul lacului Van și la 14 Mai a luat orașul Vostan, unde s'a pus stăpânire pe stațiunea de vase cu motor și transporturi.

Detașamentul ce a plecat din Dilmann, spre Vest, la 5 Mai, a luat defileul Hanen Senski și bătă pe turci la Deir. La 12 Mai a trimis un mic detașament la Bach-Kabé. (71 km. la Sud-Est de Van), oraș ce fusese deja ocupat de coloana ce înaintase dela Saroi spre Van; iar restul coloanei s'a îndreptat spre orașul Urmia, centru însemnat comercial, la frontiera provinciei persane Azerbeidjan, în Persia, (la Sud de Dilman, pe coasta vestică a lacului Urmia).

Detașamentul dela Bach-Kalei, s'a îndreptat apoi spre Sud, ocupând, la 17 Mai, Seker Bulak și defileul Mandjeni, iar mai târziu și localitatea Dija.

Cu toate dificultățile regiunii muntoase, trupele ruse au ocupat, dela linia Tontoch-Diadin, spre Sud, o porțiune de teritoriu, de peste 200 verste.

Succesele din Persia și Armenia turcă, și luarea, în ultimul timp, a localității Miandoab, a adus încrederea printre Armenii revoltați.

Acum, războiul în Armenia turcă va intra într'o nouă fază, de oarece populația creștină poate juca un rol mai activ ca până acuma. S'a publicat și protestul Rusiei contra măcelăririi Armenilor, făcându-se răspunzător guvernul Turc, precum și cel German și Austro-Ungar.

In regiunea Aserbeidjan

Între 10—15 Aprilie rușii au avut succese în regiunea dela Khoi la Dilman, obligând la retragere corpul lui Khalil Bey.

În regiunea Van, trupele de cazaci au pus stăpânire până la 23 Mai, pe localitatea Van și Vostan; iar în regiunea Dilman, o parte din trupele rusești, înaintară spre Diza și altele spre Ourmi.

In regiunea Tigru și Eufrat (Mesopotamia).

La 1 Aprilie, trupele turcești luptau cu cele engleze în regiunea Basorach, în jurul localităților Sgkaiba și Albertdjesize, turcii fiind siliți a se retrage în regiunea Chamsich și a lăsa în mâna englezilor mult material de războiu. Se spune că în cursul acestei retrageri, ei ar fi fost hărțuiți de triburile arabe, răscolite contra lor.

IUNIE

In Caucaz și Armenia.

Continuă ușoare bombardări în regiunea litoralului și Olty, unde, în ultimul timp, turcii au adus întăriri.

Coloanele rusești au ajuns la Ardost, până la 70 klm. de Erzerum, unde au fost oprite de Turci, iar în regiunea Van, pare că Turcii aduc forțe noi.

IULIE

În a doua chenzină Iunie și primele zile din Iulie, deși rușii nu au mai putut trimite noi trupe, după cum intenționau—și aceasta din cauza evenimentelor ce se desfășoară pe teatrul principal de luptă—totuși, ei continuă să se menșine cu aripa dreaptă pe litoralul mării și în regiunea Olty-Erzerum, în vechile pozițiuni, cu toate atacurile puternice executate de noile trupe turcești aduse din Mesopotamia; iar cu aripa stângă au ocupat tot litoralul vestic și regiunea învecinată a marelui lac Van.

Din aceste pozițiuni, detașamentele rusești, zilnic fac expedițiuni spre diferitele localități mai principale armenești, ocupându-le—în general, fără lupte grele—și lărgind, astfel, tot mai mult, zona stăpânită de ei în această parte îndepărtată a imperiului turcesc.

Armata turcă, deși mai superioară ca efectiv, totuși, are de întâmpinat multe greutăți: în primul rând, diferite epidemii bântuie regiunea aceasta, secerând trupele. În al 2-lea rând, Armenia este în plină răscoală; elementul armenesc și curd, care formează majoritatea populației, a cauzat multe neajunsuri armatei, dezertând și trecând, în masă, în Caucazia.

Către mijlocul lunii Iulie, operațiunile au intrat într'oa fază de hârțueli, turcii căutând a se opune cât mai mult înaintării coloanelor rusești, cari, cu toate acestea, pun timp destul de lung spre a câștiga teren. Comunicatul rus din 16 cor., arată că în regiunea țărmului mării, precum și în direcțiunea Olty, lângă Alkins, au fost mici ciocniri. În zilele următoare nu au fost decât lupte date între detașamentele înaintate ale beligeranților. Cavaleria rusă a desfășurat o deosebită activitate în regiunea fluviilor Tigru și Eufrat.

Comunicatul oficial din Petrograd, cu data de 4 August, face următoarea descriere a operațiunilor ce s'a desfășurat în Caucazia, în timpul lunii Iulie:

„Aripa stângă a armatei rusești a împins progresiv

pe Turci din vilaetul Van și din valea Eufratului oriental și a atins, pe la începutul lui Iulie, Frontul Melazguerd-Ahlat, (țărnul vestic al lacului Van), unde au luat contact cu forțe considerabile turcești, care ocupau poziții bine întărite dela Kop și Kormundu.

Turcii, preocupați de evenimentele ce se desfășurau în această regiune, au început încă de mult să concentreze forțe importante pe aripa lor dreaptă și, pe la mijlocul lui Iulie, trupele rusești au întâlnit în regiunea Melrasghert-Ahlat contingente inimice suficient de tari, spre a le opune rezistență. În afară de acestea, alte întăriri și mai mari se aflau în drum, în spre aceeași regiune. Trupele noastre de pe aripa stângă, au primit ordin să atace pe Turci înainte de concentrarea tuturor ajutoarelor ce aveau de primit. A urmat, deci, o serie de lupte crâncene, care s'au încheiat cu luarea în posesiune a pozițiilor întărite de pe frontul Kop-Ahlat. Turcii au început o retragere precipitată în direcția Sud-Vest, în spre direcția de unde trebuiau să primească ajutoare. Aceste ajutoare, adause trupelor bătute pe frontul Kop-Ahlat, formau un ansamblu tare de zece divizii. Grație condițiilor locale și avantajului puținței unui sprijin pe baza dela Mouch, Turcii au fost în stare nu numai de a se opri la lanțul munților Khamour Dagh, dar de a-și începe ofensiva contra forțelor noastre cu mult inferioare. Din acest motiv, trupele noastre au primit ordin să se retragă, fără a primi o luptă decisivă și cu intenția de a da un atac simultan cu celelalte trupe.

La 10 Iulie, Turcii au început ofensiva. O parte din trupele noastre dela aripa stângă au ajuns, la 22 Iulie, în regiunea dela Nord de Karakilisa (aproape de frontieră), unde a ocupat o pozițiune la defileul Athin, atrăgând aci forțele principale turcești. O altă parte din aceste trupe, au închis drumul în direcția văci Dijadin. La 23 Iulie, trupele noastre, terminând regrouparea lor, au pornit atacul cu energie, atât în spre Athin și valea Dijadin, cât mai ales în spre Daghar, (la Vest de Karakilisa), lansând puternice coloane spre flancul și spatele trupelor turcești. Încă din primele zile se putea vedea rezultatele serioase ale trupelor noastre, căci Turcii au început, pretutindeni, o retragere precipitată, fugării de noi.

În cele din urmă, o coloană a izbutit să cucerească muntele Klici-Ghiadoik, care prezintă o cale principală de comunicațiune, mult mai practicabilă ca celelalte de pe țărmul drept al Eufratului. În acest scop, au dat numeroase atacuri violente contra părții nordice a defileului, dar toate au fost respinse cu pierderi imense pentru turci. De aceea, situațiunea unităților turcești, cari se

mențineau în valea Chazian (la Sud de Doghai), devenea tot mai penibilă, căci elementele noastre le împingeau tot mai mult îndărăt. Atunci turcii, spre a opri progresele coloanei noastre, care se îndreptă spre Toutak, au împins divizia 29-a înspre trecătoarea Merghemir, respingând slabele noastre elemente de acolo și au hotărît să dea o lovitură contra comunicațiilor coloanei noastre de învăluire, venind din Klici-Ghiaduk. Acest plan, însă, a dat greș; trupele noastre, primind întăriri, după atacuri hotărâte, date în cursul zilei de 27 Iulie, noaptea următoare și după un asalt crâncen cu baioneta au luat, la revărsatul zilei de 28 Iulie, trecătoarea Merghemir, respingând divizia 29, luându-i mai multe mitraliere și făcând prizonieri doi comandanți de regimente, mai mulți ofițeri și numeroși prizonieri turci.

Trupele rusești s'au întărit la Saradchur și au prins fără greutate elementele turcești cari căutau să scape dealungul văii Eufratului. Turcii au cercat să oprească urmărirea noastră, în pozițiile lor, situate la Sud de Karakilisa și apoi pe malul stâng al Eufratului superior și în sfârșit în pozițiile dela Planteken, unde au adus trupe în direcția coloanei noastre de desfășurare, cercând a-și croi un drum pe malul drept al Eufratului. Toate silințele turcilor au rămas sterpe, diviziile lor au cercat o ofensivă atât de îndrăzneală spre Nord, dar au fost bătute și silite la o retragere dezordonată în diferite direcțiuni.

La 30 Iulie, am ocupat regiunea Melasghert, ceea ce înseamnă că poziția aripei noastre stângi este restabilită.

Comunicatele din ultimile zile Iulie și primele zile August, spun următoarele:

Acțiunile cele mai însemnate continuă a se desfășura tot în regiunea lacului Van (Armenia), unde rușii fac progrese, precum și în regiunea râurilor Tigru și Eufrat (spre Bagdat).

În regiunea litoralului mării și a ținutului Olty, toată activitatea beligeranților se reduce la dueluri de artilerie, fiecare din ei menținându-și pozițiunile ce le ocupă deja de câteva luni.

CAPITOLUL III

1. Observațiuni și învățăminte generale

1. În primul volum, la pag. 317, spuneam că: din momentul când germanii au fost siliți a se retrage de pe Marna și a ceda din terenul cucerit, s'au depărtat de șansa de a impune voința lor adversarului și au intrat în faza sacrificiului, pentru a se apăra, pe deoparte, și a se impune prin energie, organizare și metode, pe de altă parte, până ce alte elemente nouă vor interveni.

De atunci, afirmațiunea se verifică încet, dar sigur. Prin acțiunile de efect ale Germaniei, și anume: submarine, gaze asfixiante, raiduri aeriene, manevre cu trupe de pe un front pe altul, sau dela o aripă la alta, utilizarea preseii interne și externe, svonuri de lovituri ce vor uimi lumea, știri asupra noilor armate, noilor concentrări, etc., prin toate aceste mijloace, se întreține, pe deoparte, spiritul rășboinic și ambițiunea poporului german, întocmai precum se încaie la cire în două picioare, prin plesnitul bicelor; iar pe de altă parte se speră a ține în neutralitate, sau a atrage de parte-le pe popoarele tinere și timide; a căror intrare în acțiune de partea multiplei înțelegeri, ar rupe cu totul echilibrul, în dauna politicii austro-germane.

Nu lipsa fabricelor și a materialelor prime a adus în Rusia criza de munițiuni, ci lipsa de organizare. Tot așa în Anglia,—ca și în Franța,—nu lipsa de oameni, de fabrici și de materii prime le-a făcut să nu poată da randamentul de care sunt capabile, ci lipsa de organizare și de prevedere. Mărite fiind deschise pentru ele, industria și rezervele interne de material și oameni, precum și suprafețele lor de exploatat fiind mult mai mari ca ale Austro-Germaniei, iar posibilitatea de a imita metodele germane de organizare, în vederea randementului militar de tot felul, fiind ușoară, și cerând un timp nu prea lung, este cert că multiplă înțelegere va ajunge, într'un timp

dat, a întrece puterea de rezistență austro-germană, sub toate raporturile, prin urmare a se impune.

2. Multipla înțelegere, observând că puterea de rezistență militară a germanilor, se reazămă pe cantitatea de resurse de tot felul, pe care statele le pot pune în serviciul armatelor și populațiunii, au urmărit, pe deo parte, constrângerea economică a Germaniei și a Austriei; iar pe de altă parte, a imitat-o sub toate raporturile, în cece privește organizarea militară internă și metodele ei.

Prin închiderea Mărilor pentru comerțul național și prin strângerea din ce în ce mai mult a posibilităților comerțului cu neutrii, este de prevăzut că Germania va slăbi în resurse; iar prin imitarea metodelor de organizare, este sigur că Germania, într'un timp dat, va fi bătută cu propriile ei mijloace. Istoria se repetă: Napoleon Bonaparte, după 14 ani de victorii, a fost cu desăvârșire înfrânt, în al 15-lea an, cu propriile lui mijloace. A trecut cam mult până ce adversarii au priceput și adoptat metodele napoleoniene, dar, n'a fost imposibil aceasta.

3. Lupta între cele două grupări ale popoarelor beligerante, a mers până acolo, încât oamenii de știință ai Franței au găsit că este de discutat și de gândit serios, dacă nu ar fi cazul ca copiii născuți, prin contactul silit al femeilor amice cu soldații inimici, să fie omorâți înainte de naștere, după naștere, sau izolați, pentru a nu necinsti rassa. O asemenea concepție va da și mai mult de gândit cugetătorilor universalii, asupra legilor pentru armonizat principiul etern al naționalismului cu idealul sublim al umanitarismului.

4. Când spiritul de sacrificiu se întrece la ambii adversari, atunci forța înseamnă și număr. Din acest punct de vedere nu se poate susține că Germania ar stă mai bine decât multipla înțelegere. La număr egal intră, într'un coeficient foarte mare, și etatea. Din acest punct de vedere, tot austro-germanii stau mai rău, de oarece au adus în rânduri oameni până la 50—55 ani.

5. Șeful statului major german a zis, într'un interviu, în Ianuarie: Vom duce războiul până ce cealaltă parte va fi așa de învinsă, încât puțința repetării acestui atac neprovocat, ar fi eliminată odată pentru totdeauna. Din modul cum se desfășoară războiul, înclinăm a modifica astfel: Germanii pot duce războiul până ce vor convinge pe cealaltă parte că li se poate învinge politica

de cucerire mondială și politica austro-germană, că pot fi îngenuchiați, dar nu se poate umili nici poporul german, propriu zis, nici micșora teritoriul german, pe care îl stăpânesc.

De altfel, când multipla înțelegere va trece dincolo de această tendință, atunci va cădea în greșala în care se află astăzi politica germană; adică: nerespectarea principiului naționalităților.

6. Rezultatul de un an al acestui războiu, pare a ne duce la următoarele dovezi necesare nouă:

a) Dovada puterii de organizare și de vitalitate a poporului german, prin urmare, dovada putinței de a trăi și rămâne mare putere europeană;

b) Dovada neputinței Germaniei de a zdrobi fulgerător pe adversarii ei, pentru realizarea politicii de supremație mondială;

c) Dovada netrăinicii monarhiei Habsburgice, manifestată nu numai prin starea ei socială, dar și prin slăbiciunea armatei ei, care, ar fi încetat de mult de a exista, de n'ar fi fost repede încadrată cu elementul german;

d) Dovada imposibilității Rusiei de a susține pretențiunile prin ea însăși, deci, nevoia ei de a menaja puterile de care depinde;

e) Dovada pretențiunilor puternice pe care le are Ungaria pentru stăpânirea veșnică a provinciilor românești;

f) Dovada posibilității de reîntregire națională pe care poate să o aibă popoarele mici în conflictul actual, dacă sunt pregătite și capabile de a se sacrifica pentru cauza lor dreaptă.

7. Aruncând o privire generală asupra tuturor operațiilor întreprinse până acuma, pe toate teatrele de operație, și în special pe frontul de Est și de Vest, observăm că nici unul din adversari nu au fost în stare să ducă la un bun sfârșit succesele de cari s'au bucurat pe anume părți din front și la anume epoace:

Succesele Germanilor, din Februarie, în regiunea dintre Marna și Ypres;

Succesele Francezilor dela începutul primăverii, în regiunea Champagne, dintre Mosella și Meusa;

Succesele din Mai, ale Francezilor, în regiunea Artois;

Succesele Rușilor, din Februarie, în Prusia Orientală;

Succesele Rușilor, din Martie și începutul lui Aprilie, din Carpați;

Succesele Germanilor, din Maiu și Iunie, în Galiția și Bucovina;

Întârzierea Rușilor de a profita de ultima situațiune dela Lublin, etc., etc.

Toate acestea au fost ocaziuni de cari s'ar fi putut profita, dacă s'ar fi continuat operațiunile cu intensitate din ce în ce mai mare.

Dacă ne întrebăm care să fie cauza că nu s'a putut profita de aceste ocaziuni, nu putem găsi răspunsul, decât în lipsa de rezerve disponibile pentru a desăvârși victoria. Dacă rezervele lipsesc, atunci factorii cari să provoace ruperea echilibrului nu sunt decât doi: lupta de uzură, până la sleirea uneia din părți, intrarea de forțe noi în luptă, ale neutrilor.

În cazul întâiu, succesul va fi de partea acelorora cari vor dispune de mai multă populație, de mai mare înclindere și de mai multe căi deschise pentru import și export; în cazul al doilea, succesul va fi de partea acelorora unde vor fi neutrii cei mai mulți. Așa se explică sbuciumările febrile ale celor două părți, de a căpăta pe neutrii de partea lor.

8. În ultimul timp, statele mici neutre au jucat mai mult rolul unor rezerve puse la mezat; decât al unor forțe de cari nu pot dispune nici una din părți. În viitor, statele mici, constituind un risc pentru cele mari, nu vor putea fi sigure nici de neutralitatea, nici de existența lor, dacă nu se vor consolidă prin lărgire în afară, pe baza principiului naționalităților și prin organizare în interior, în vederea nevoiei de a fi gata în orice moment pentru apărare, când vor fi atacate; sau pentru intervenire, când vor fi jignite ori atinse în drepturile lor.

9. În ultimul secol, principiul naționalităților a mers progresând, cu toate piedicile fatale puse de interesele locale ale unor case domnitoare, ori de diferitele constelațiuni politice de state.

În ultimii 50 de ani, cu toate teoriile dreptului celui mai tare, și cu toate alianțele pentru echilibrul european, principiul naționalităților, s'a înlins în mod irezistibil: unitatea germană atât de urmărită, de împiedicată de combinațiunile lui Napoleon I-ii, de frământările celor două case domnitoare germane, și de tendințele feudalistice ale diverselor state germane, tot s'a realizat în cea mai mare parte.

La 1830, Belgia, supusă dominațiunei Olandeze, își declară independența.

Tot pe atunci, Grecia, supusă dominațiunei turcești, își declară independența.

La 1859, își declară independența Italia.

După aceasta, începe să se realizeze independența statelor dunărene. Se afirmă Japonia, se afirmă Burii, în fine, contrar voinței și prevederei europene, se afirmă popoarele Peninsulei Balcanice, în 1912 și 1913; iar astăzi, aceste popoare constituiesc sabia lui Damocles asupra puterilor mari, cari le-au subjugat înaintea drepturilor de viață, ca naționalitate.

Astfel fiind lucrurile, cine mai poate crede azi că Germania va putea opri în loc întinderea acestui principiu. Cine mai poate crede că se va maghiariza o parte din Europa, în loc de a se reduce maghiarii la drepturile lor?

10. Unitatea națională s'a făcut de mai toate statele, prin lupte și mișcări puternice, cari au sguđuit cea din urmă celulă din fiecare cetățean, iar nu prin calcule reci, comerciale, cum pare a se crede de către unii.

Italia, ca să-și realizeze unitatea prin asemenea zguđuire, a trimis 15.000 oameni, la 1854, ca să lupte în Crimeea, (vezi introducerea), afară de sguđuirile puternice ce se petreceau în interior.

Germania a dus trei rășboaie, (1864, 1866 și 1870), ca să-și consolideze unitatea națională.

Franța a reînviat în urma sguđuirilor și rășboaielor nesfârșite dinainte de revoluțiune; iar după înfrângerea din 1870, s'a încălzit numai din sângele vărsat de poporul francez, singurul care a salvat onoarea Franței, pierdută de conducătorii ei.

Serbia a dus două rășboaie și a avut puternice sguđuiri interne.

România a dus rășboiul din 1877 și din 1913 și va trebui să ducă altul mai crâncen, înlăturând pericolul calculelor comerciale.

Rășboiul din 1913, în statele balcanice, a chemat la viața națională pe fiecare din ele.

Bulgarii s'au încălzit, până în 1913, din sacrificiul celor câteva batalioane ce au luptat în 1877; iar rășboiul din 1913 le-a format platforma cea mai puternică pentru întrefinut spiritul rășboinic în interior, și susținut pretențiunile naționale în exterior.

La 1814 s'a alcătuit harta Europei, fără a se rezolvi complet chestiunile în litigiu ale drepturilor popoarelor, rezolvându-se conflictele mai mult din punctul de vedere al interesului dinastiilor, al intereselor economice, al satisfacerii ambițiilor și al dreptului celui mai tare.

La 1854, la 1864, 1866, 1870 și 1877, s'a urmat acelaș sistem, apărând, însă, ca în surdină, lărgirea principiului naționalităților și împăcând pe nemulțumiți cu despăgu-

biri din Turcia, popor în descompunere, și din ținuturile coloniale: suprafețe de exploatat. Este sigur că principiul naționalităților, de astă dată, va ridică surdina în paguba Austro-Ungariei, a cărei descompunere trebuie să înceapă, fiind un stat întemeiat pe principii false; în paguba Turciei, a cărei descompunere nu s'a terminat încă, și în paguba unora dintre statele beligerante, cari stăpânesc, pe nedrept, anume ținuturi.

Germania, din acest proces va eși înfrântă în politica ei de supremație mondială, dar întărită și mărită în drepturile ei de popor rășboinic, sub toate raporturile, și de popor, a cărui integritate, întreruptă la 1866, va trebui să se realizeze acuma.

11. Relativ la efectivul total german pe ambele teatre de operațiuni, „*Journal de Genève*” face următorul calcul:

Din informațiunile anterioare se știa că, numai 69 batalioane au trecut din Occident în Orient, și anume: 24 din gardă, 18 din corpul XVIII, 16 din divizia 56, 9 din divizia 16 bavareză, în total 3 corpuri de armată; rămânând 1.128 batalioane în fața aliaților, pe frontul Occidental.

Pe de altă parte, e sigur că nu numai cu 69 batalioane s'a întărit frontul Oriental, căci Marele Stat Major german a continuat, încă depe timpul luptelor din Flandra, să creeze noi unități de rezervă.

Pe lângă cele 7 corpuri de armată organizate atunci, s'au mai creiat, în timpul iernei, alte patru, purtând numerele 38—41, cece face un plus de 72 batalioane. Așă că, frontul din Polonia și Galiția, a fost, în realitate, întărit cu 141 batalioane, sau, în total general, de 701 batalioane germane, la care mai adăogându-se 680 de batalioane austriace, ne dă că, pe acest front aliații au avut un număr de 1.381 batalioane.

Germania, până azi, dispune singură, pe ambele fronturi, de un număr de 1.829 batalioane, grupate:

25 1/2	Corpuri de armată activă;
30	Corpuri de armată din prima rezervă;
11	Corpuri de armată din rez. de a 2-a cehmare;
8	Corpuri de armată din Landwehr și Landsturm.
<u>74 1/2</u>	

12. Deși nu se poate pune mult temei pe datele statistice publicate de către statele beligerante, relative la prizonieri, morți, pradă de rășboiu, etc., totuș, dăm aci unele date publicate până în prezent:

I. Ziarele germane spun următoarele:

<i>Prizonieri</i> luați până la 1 Iunie 1915.	
In lagărele și spitalele germane.	898869
Intrebuințați ca lucrători.	40000
Porniți în ultimul timp depe câmpul de luptă.	120000
Total în Germania	1057969
Aflați în Austro-Ungaria	696000
Total General	1735969

Dintre aceștia sunt 8790 ofițeri.

Materiale: 8000 tunuri din cari 5834 se întrebuințează de germani pe câmpul de luptă; 3000 mitraliere din cari aproape 1000 se întrebuințează pe câmpul de luptă.

II. Ziarele franceze și engleze arată:

<i>Prizonieri</i> : Germani	400009
Austro-Ungari	810000
Turci	96000
Total	1336000

<i>Morți</i> : Germani	1636000	(din care 21000 ofițeri)
Austro-Ungari	1710000	
Turci	110000	
Total	3456000	

<i>Răniți</i> : Germani.	1880000
Austro-Ungari	1885000
Turci	140000
Total	3905000

13. Revista „Le Pays de France”, No. 41, din Iulie a. c., face următoarele calcule, relative la efectivele mobilizabile și mobilizate ale puterilor centrale:

Mobilizabile: Germania poate chema sub drapel între 17—50 ani, 11.000.000 oameni, iar Austria 5.000.000;

Mobilizați: Germania a mobilizat, aproximativ, 9 milioane 800.000, iar Austria 4.900.000;

Pierderi: Morți pe câmp sau în urmă, răniți, improprii serviciului și dispăruți, 3.500.000 la Germani și 2.000.000 la Austriaci;

Disponibil acuma: Scăzând și prizonierii, se poate socoti că Germanii dispun actualmente de 5.300.000 oameni și Austriacii de 2.400.000.

14. La războiul pregătit de germani, pentru a se execută fulgerător și repede, contra francezilor, aliații au răspuns cu altul, de uzură, prin lupte defensive. Atunci pe aceste fronturi, germanii au răspuns printr'o superioritate spăimântătoare de material și munițiuni, și prin inovațiuni tehnice, pentru a scurta timpul uzurei, a între-

ține spiritul războinic al propriilor trupe, a-și asigura bunăvoința neutralilor.

Știindu-se asigurați prin acest mijloc pe frontul de Vest, germanii încercară, pe cel de Est, strivirea rușilor în cel mai scurt timp, cu oțelul asvârlit de tunuri și cu pieptul coloanelor strănse, pentru a obliga pe ruși să primească o bătălie.

Aci nu s'a mai petrecut un fenomen nou, dar s'a recurs la un principiu vechiu de uzură, prin spațiu și timp, adică uzură prin retragere.

Așa dar, pe frontul de Vest, uzura adversarului, prin lupte defensive; iar pe frontul de Est, uzura adversarului prin retrageri continue.

În ce scop?

Desigur ca să se sleiască resursele materiale și financiare ale germanilor și ca să se câștige timpul necesar până ce armatele multiplei înțelegeri vor fi în stare a lua ofensiva, sau până ce neutralii vor trece în balanța multiplei înțelegeri.

D-l Hanotaux, în studiile sale din „Revue Hebdomadaire”, zice în această privință:

Războiul de uzură va fi, în chip forțat, mai vătămător austro-germanilor pentru următoarele 3 motive:

a) Germanii trebuie să se bată pe trei fronturi; sângele lor curge, deci, în trei părți deodată;

b) Germanii, după propria lor mărturisire, au declarat că forța lor contra rușilor stă în manevră, și că forța rușilor contra lor rezidă în număr.

Acum când austro-germanii nu mai pot să se razime pe rețeaua lor de căi ferate și pe superioritatea în număr, după D-l Hanotaux, se vor arăta fericitele consecințe ale uzurei prin retragere.

c) Germanii, atât în numele tradiției lor militare, cât și sub presiunea circumstanțelor economice, sunt condamnați la ofensivă, la o ofensivă în masse strănse. Această necesitate îi silește, în chip fatal, la o distrugere tot în massă.

Situația economică a aliaților, ca și situația lor militară, le permite să-și închipuească cu seninătate perspectiva unui războiu de uzură. Finanțele Quadruplei înțelegeri sunt mult mai bune decât ale dușmanilor săi. Un mare financiar cosmopolit, declară acum în urmă D-lui Hanotaux: „Dacă Germania ar reintră astăzi în viața sa economică normală, ea n'ar avea decât să depuie bilanțul. Ea nu mai trăește decât din creditul ce își face sieși. Niciodată nu s'a dus așa de departe bluff-ul financiar. În cece privește finanțele austriace, ele au ajuns pe fund”.

În fața acestui negru tablou, D-l Hanotaux constată

cu satisfacțiune, că Anglia a subscris 20 de miliarde într'ozii numai, și că Franța a dat 8 miliarde D-lui Ribot, fără multă vorbă.

Situația diplomatică, în sfârșit, nu e rea, fiindcă este vorba de un războiu de uzură, permițând, la lungi intervale, intrarea în joc de noi factori; D-l Hamotiaux nu spune, (fiindcă nu poate să spună), răul pe care diplomația rusă l-a făcut cauzei aliaților, împiedicând, prin exigențele sale, colaborarea balcanicilor.

Dar Quadrupla înțelegere poate să spere, căci nu e vorba încă decât de o întârziere. Dacă războiul durează toată iarna viitoare, nimeni nu poate afirma că se va fini fără amestecul României și Bulgariei. Și nimeni nu poate vedea forțele acestor două state unite, sau cel puțin, sigur, pe prima, decât cu forțele Quadruplei înțelegeri.

15. Pentru a se vedea de care parte va fi victoria, și prin urmare, în ce direcție să pornim noi, dăm aci un rezumat din revista „Democrația”¹⁾, după un articol anonim, însă, de mare valoare:

„Intrarea Italiei în acțiune, de partea Triplei Înțelegeri, chiar dacă nu ar putea determina singură soarta finală a actualului războiu general, va avea un împătrit efect:

1. Formând un nou front de luptă depărtat de cele existente, va absorbi, desigur, ultimile resurse de care poate dispune dubla alianță. Maximum de intensitate, pe care această grupare de puteri poate să-l atingă, pe celelalte fronturi de luptă, a fost atins; de aci înainte nici pe frontul occidental din Flandra și Alsacia, nici chiar pe cel oriental, nu este de prevăzut decât o acțiune cu un caracter din ce în ce mai accentuat de defensivă.

2. Prin colaborarea ultimei puteri mediterane, acțiunea pe Mare a triplei înțelegeri se întărește și blocusul în contra puterilor centrale devine din ce în ce mai efectiv. Pe deoparte acele state nu-și mai pot procura nimic pe calea Italiei, pe de alta, flota italienească, putând ține capăt celei mai puțin numeroase, austro-ungare, liberează o parte din flota pe care tripla înțelegere era silită s'o imobilizeze, pentru a închide Adriatica. Aceste flote vor putea să înlocuiască pierderile importante de vase, suferite la Dardanele și să ajute transportarea trupelor necesare acțiunii contra Turciei.

3. Prin concursul militar, pe care Italia ține să-l dea acțiunii militare din strămtori, se va întări acțiunea, cam slab condusă până aci, pe acel câmp de războiu.

4. Influența indirectă, pe care intrarea în acțiune

a Italiei o poate avea asupra atitudinii statelor rămase până aci neutre, în deosebi a celor din Orientul Europei.

Față de acestea, cumpăna victoriei mai poate fi influențată de doi factori de căpetenie: *De acțiunea diplomatică și de acțiunea militară a grupărilor vrăjmașe.*

Acțiunea diplomatică.—Nici o rază de nădejde nu mai poate fi azi pentru îmbunătățirea situației diplomatice a dublei alianțe. Diplomația germană a greșit, atunci când ea mai întâiu și-a făcut iluzii că va putea limita conflictul la cel Austro-Sârb, când, mai pe urmă, a crezut că Anglia nu va participa, cel puțin la început, în războiu, în sfârșit, când a nădăjduit că va putea târî în războiu, fără voia lor, pe Italia și România. Nereușita acțiunii prințului de Bülow, la Roma, nu era decât o consecință fatală a primelor greșeli de cari vorbim mai sus, și cari trebuie să alipească pe regatul italian de acțiunea puterilor occidentale.

Din ce parte ar mai putea azi Germania să spere în succes diplomatic, care să poată, printr'o alianță nouă, să-i înlesnească situațiunea critică în care se găsește ea și aliatele sale? Din nici una. Dintre statele din Nordul european, Danemarca simte încă prea adânc rănile ce i-a făcut războiul din 1865, pentru a avea vreo simpatie pentru vecina ei dela Sud; celelalte state, deși secundare, sunt doritoare de a-și păstra individualitatea lor economică și națională, și deci nu au putut fi atrase prin desfășurarea evenimentelor, către Germania. Agresiunea din Belgia, dar mai cu seamă declarațiile de a voi să păstreze acest stat și teoriile de înfeudare economică, pusă cu atâta hotărîre și nedibăcie înainte, de toată suflarea germană, au răcit orice simpatie către puterile centrale, și am putea zice orice urmă de izbândă a unei politici în care se vede o știrbire a dreptului la viață și a altor state mai mici. De altmintrelea, învoirea dela Malmoë, asigură, în orice caz, neutralitatea Scandinaviei, Norvegiei și Danemarcei, iar ocuparea Belgiei, pe aceea a Olandei.

Un singur stat pareă, până în timpurile din urmă, că este gata să ajute acțiunea dublei alianțe: era Bulgaria, care se pare că avea, chiar în urma declarării războiului, o învoire specială în această privință. Imprumuturile acordate, munițiunile și armamentul, ce cu atâta insistență se dorea să se trimită în acest Regat, întăresc această presupunere. Prelungirea războiului, acțiunea teritorială la Dardanele și mai cu seamă intrarea Italiei în războiu, au schimbat, în timpurile din urmă, atitudinea Bulgariei. Intr'o colaborare cu Germania, ea va rămâne izolată cu Turcia, în mijlocul tuturor celorlalte state vrăjmașe ei. Oricât de orbiți ar fi Bulgarii de ura păstrată după pacea

dela București; ei, desigur că își dau seama de nebunia, unei atari acțiuni izolate.

Iată de ce, oricare ar putea fi făgăduielile Germaniei, ele nu mai pot avea o valoare, astfel ca să hotărască pe regatul Bulgar la o colaborare cu dubla alianță, și declarațiile de neutralitate trebuiesc considerate, de rândul acesta, ca sincere.

In rezumat, factorul diplomatic a avut, pentru Germania, dela începutul crizei până azi, o serie continuă de înfrângeri, și este de prevăzut că orice manifestare nouă a statelor rămase neutre, nu poate fi decât în paguba dublei alianțe și în câștigul vrăjmașilor săi.

Acțiunea militară.—In această privință, dacă Germania n'a putut găsi în aliatele sale, Austro-Ungaria și Turcia, ajutorul ce nădăjduia, ea a arătat o forță extraordinară, și care singură ea a permis să reziste până azi, atât la consecințele greșelilor ei diplomatice, cât și la lupta pe două fronturi, pe care trebuie s'o ducă. Desvoltarea puternică, luată în toate direcțiile de statul german, după războiul dela 1870, a fost astfel îndrumată, încât, pe lângă propășirea culturală, politică și economică ce a adus Imperiului, ea a fost gata să ajute, sub toate aceste forme, în ziua când războiul s'a deslănțuit. Nu numai educația și cultura fiecărui cetățean german, l-au pregătit pentru a da maximul de efort material și sufletec în războiul de azi, dar și toate mijloacele de transport, fabricile, într'un cuvânt, toată uneltirea morală și materială a Germaniei a fost astfel organizată, încât, printr'o simplă schimbare de direcție, să producă, pentru războiu, efecte tot atât de puternice, cât a produs în timpul îndelungat al păcii. In aceste condiții, cele 65 milioane de germani, pot da maximul de oameni, pregătiți pentru a fi soldați, plini de patriotism și de spirit de sacrificiu. Dela copilul de 10 ani, până la bătrânul de 80, și la toate femeile, se găsește un sprijin efectiv, care să ajute, sub toate formele posibile, nevoile combatanților, care să înlăture piedicile pe cari războiul general le aduce traiului în Germania.

Mai întâiu, fiindcă Germania, izolată politicește și geograficește, nu poate să bizuie acțiunea ei decât pe propriile ei mijloace. Oricât și-ar sporî trupele și mijloacele materiale de acțiune, ea nu poate lua decât tot din sânul celor 65 de milioane de germani, și de pe teritoriul său și al Austro-Ungariei. Cu energia de care dispune, ea a putut face față unui efort extra-ordinar, și de neașteptat, pe cele două fronturi, occidental și oriental. Tot cu această energie ea va trebui să facă față frontului de Sud, care abia începe acuma să se desemeze. Din afară, în-

fărărea blocusului maritim și chiar de uscat, prin cereul din ce în ce mai strâns al aliașilor, nu lasă nici o speranță de alimentare, cu munițiunii sau aprovizionări. Dacă acestea din urmă pot fi satisfăcute, din punct de vedere economic, în consumație, și prin sporire de producție, nevoia celor dintâiu va spori cu cât și noi fronturi de luptă se deschid.

Dacă blocusul Germaniei nu este chemat, din cauza recoltei celei noi, să aibă o imediată înrăurire și să puie acest stat în neputință de a se alimenta, sunt produse absolut indispensabile unui popor civilizat, a căror lipsă va fi din ce în ce mai simțită. Intre acestea, sunt produsele din colonii, astăzi cu neputință de a pătrunde în Germania, și în primul rând bumbacul.

Poate fi compensată această situație internă prin aceea de pe câmpurile de luptă? Din ce în ce mai mult, statele Impătritei Înțelegeri se organizează, pentru a-și fabrica cât mai intensiv munițiunile necesare. Câte-și patru țări industriale, având la dispoziția lor importul liber pe Mare, ele dispun de combustibil și minereuri, de produsele azotoase, necesare explosibilelor, și, pe lângă adaptarea fabricilor lor la nevoile apărării, ele mai pot dispune de fabricațiunea statelor neutre. În această privință, ele găsesc un concurs prețios în Statele-Unite ale Americii, și în aliata lor, Japonia. Este, deci, de prevăzut, că pentru puterile Impătritei Înțelegeri, situația, mai grea la început, se va ușura din ce în ce mai mult, pe când cea a dublei alianțe, mai bine organizată, nu mai poate spori cu mult resursele acestea, aduse aproape dela început la maximum lor.

O prelungire a războiului, împreună, desigur, cu o desvoltare a câmpurilor de luptă, nu poate fi decât în folosul Impătritei Înțelegeri. Această prelungire, va îngreuiă situația economică și socială a unui Imperiu atât de industrial ca al Germaniei, și care făcea din exportul produselor fabricilor sale, principalul său isvor de câștig. Oricât ar lucra și s'ar adapta fabricile ca să lucreze pentru nevoile armatei și numai ale consumațiunii interne, o țară, cu peste 100 de locuitori pe klm., cu exportația anuală, până aci, de peste 12.500.000.000, cu o importație de peste 14 miliarde lei, din care o bună parte îi trebuie pentru nevoile consumațiunii sale interne, nu poate să trăiască un timp mai îndelungat, lucrând numai obuze și cartușe, aruncate pe câmpurile de luptă.

Caracterul colonial și agricol al acestor țări, arată nevoia mare de importație, pe care o are economia națională germană, în organizația ei actuală. Oricât s'ar reduce trebuința materiilor prime, oprirea exportului pro-

duşelor fabricate, rămâne o mare parte din nevoia produselor agricole şi coloniale, cari servesc la alimentarea pieţii interne.

Industria germană trăieşte, în mare parte, din materiile prime aduse de peste hotare şi din consumaţia ţărilor cu care este astăzi în războiu.

Germania îşi consumă azi rezervele de oameni şi de bogăţii, pe care o perioadă de extra-ordinară dezvoltare economică le-a adunat.

Două presiuni puternice nu vor putea să influenţeze starea sufletească a poporului german: aceea a populaţiunii lucrătoare, cari, prin scăderea consumaţiunii interne, şi deci a lucrului în industrie şi prin scumpirea vieţii, nu va putea trăi în mod indefinit sub regimul de azi; şi aceea a germanilor culţi şi prevăzători, cari, din ce în ce mai mult îşi vor da seamă, că cu cât sorţii de izbândă s'ar depărlă, cu atât şi pierderile economice ale Germaniei se sporesc; că prelungirea războiului poate să ducă acest stat la o pierdere în avutul ei, pe care nici o perioadă de lucru îndelungată nu ar putea-o împlini. Deci, locul lăsat gol pe diferitele pieţe mondiale, de comerţul german, în timpul duratei războiului, va fi împlinit, fie de statele respective, fie de alte state industriale sau coloniale; pe de alta, nevoia de a împlini, în timp de mai mulţi ani, golul cel mare lăsat de războiul actual, în Germania, va opri, pentru câtvă timp, exportajia capitalurilor germane, necesare pentru a alimenta întreprinderile lor naţionale din străinătate. Iată o sumă de consideraţiuni, cari, deşi nu vor tempera patriotismul adânc al germanilor, îl vor face să nu uite că acest simjământ îşi poate găsi manifestaţiunile sale, atât în rezistenţa crâncenă de azi, cât şi în pregătirea zilei de mâine.

Nu, deci, din o prelungire a războiului, Germania ar putea nădăjdui victoria, ci din o acţiune repede şi decizivă, dacă ea ar mai fi posibilă. Această acţiune, care s'a manifestat până la bătălia de pe Marna, azi numai este cu putinţă. Pe frontul occidental, acţiunea ofensivă germană este exclusă; cea mai încercată şi în parte isbutită, pe frontul oriental, nu poate duce la rezultate decizive, fiindcă oricât de departe ar împinge, în interiorul Rusiei, linia de luptă, ea nu poate sili pe acest vast Imperiu la pace. Obligaţiunea de a se luptă încă pe alte două fronturi departate, la Apus şi la Sud, face chiar primejdioasă o înaintare peste Vistula şi Nistru a armatelor Austro-Germane.

Din contră, cu cât timpul trece, nepuţinţa de aprovizionare în muniţiuni a Turcilor, intrarea de forţe noi în acţiune pe acest câmp de războiu, face să se prevadă

că, în acea parte va fi prima înfrângere decizivă a dublei alianțe.

După deschiderea Dardanelor, trupele disponibile vor fi duse pe celelalte fronturi de luptă.

În rezumat, nici acțiunea diplomatică nici acțiunea militară, nu pot asigura victoria grupului central european. Cu cât timpul trece și războiul se prelungește, cu atât este de prevăzut că situațiunea diplomatică, cu condițiile strategice și nevoile pentru apărare ale dublei alianțe, se vor îngreui. În afară de greșeli extra-ordinare și de evenimente neprevăzute, ca o revoluție internă în Rusia, astăzi sorții de isbândă finală ale Impătritei Înțelegeri, sunt asigurați.

2. Observațiuni și învățăminte tactice.

1. Războiul european actual, a arătat că pierderea ofițerilor este în proporție foarte mare la toate armatele beligerante. Aceste pierderi sunt greu de înlocuit. Englezii au recunoscut, că, până la mijlocul lunii Septemvrie, pierduseră cam $\frac{2}{5}$ (2—3000) ofițeri, cari aparțineau corpului continental de expediție.

În Franța, Generalul Joffre a sfătuit pe ofițeri să nu se expună peste măsură. În Rusia se simte dureros lipsa de ofițeri, mai cu seamă la formațiunile noi. În Germania și Austria, s'a dat ordin ca toți ofițerii să înlăture semnele distinctive sau să le transforme, așa, de exemplu: jambiarele galbene și curelele să le coloreze în gris, cataramele dela genți, port-hărți, etc. Ofițerii sunt sfătuiți a se folosi de ochian în așa mod, ca să nu fie observați de dușman.

Asemenea, semnele cu sabia sunt interzise, sau să se folosească în locul lor de semnele soldaților, pentru ca șeful să nu se distingă de soldatul simplu. Ofițerii să nu facă semne distinctive în linia de foc.

Toate aceste mijloace nu vor micșora suma pierderilor de ofițeri, căci aceștia nu vor putea fi împiedicați de a nu fi, pentru soldații lor, exemplul strălucitor, prin curajul, abnegațiunea și disprețul de moarte.

Deci, este datoria conducătorilor armatei, să se gândească la mijloacele pentru întregirea corpului ofițeresc, iar partizanii omogenității corpului ofițeresc, adică cei cari pretind selecțiunea pe tîluri, cursuri, clase sociale, etc.,—pretenții juste, în teorie,—să privească deocamdată chestiunea altfel: oamenii de nădejde, de datorie și de sacrificiu, oamenii susceptibili de inițiativă și pregătire, în cel mai scurt timp, să fie repede avansați ofițeri, pentru a se forma un număr de ofițeri cel puțin de două ori

mai mare decât necesarul de mobilizare. De altfel, la noi, în ultimul timp, așa s'a procedat.

2. În războiul actual s'a probat că, cele mai bune drumuri nu pot rezista timp îndelungat mării circulațiunii, care se face pe dânsule.

În general, drumurile în munți, cari nu sunt expuse a fi inundate, sunt cu mult mai rezistente ca cele de șes.

Liniiile ferate au corespuns pe deplin cerințelor militare.

Liniiile ferate cu cale îngustă au adus armatelor servicii excelente.

Precum întrebuinșarea trenurilor pentru serviciul militar în timp de războiu, este pregătită din timp de pace, de serviciile competente militare, în înțelegere cu administrația căilor ferate, chiar până în cel mai mic detaliu, tot așa organizația aceasta ar trebui să fie aplicată și la drumurile și comunicațiile ordinare.

3. Pentru atacurile tactice moderne, trebuie să patru lucruri:

- a) Superioritatea numerică;
- b) Muniții în abundență și artilerie numeroasă;
- c) Curaaj și spirit de sacrificiu;
- d) Inovații tehnice și surprindere¹⁾.

4. Pentru manevrele strategice de spargere de fronturi, trebuie, pe lângă celelalte condițiuni cunoscute, falange de artilerie de toate calibrele, atingând cifre fantastice, de 1000—2000 tunuri. Sunt mulți critici militari, cari admit că o asemenea încercare ar reuși Francezilor pentru a sparge frontul german și se întrebă de ce nu s'a încercat aceasta.

5. În luptele din Carpați, unele divizii de cavalerie austro-ungară, s'au transformat în elemente de infanterie, predând caii la artilerie. Aceștia erau inferiori infanteriștilor, căci, pe lângă lipsa de pregătire, carabinele nu aveau baioneta pentru lupta corp la corp.

6. Luptele în munți, pe frontul italian, prezintă multe greutăți. Pentru cucerirea muntelui Nero, (2.246 metri), 6 klm. N. de Karfreit, unele corpuri de Alpini au trebuit să se urce agățându-se de stânci abrupte, fără încălță-

1) În ultimul timp citim că germanii întrebuințează un aparat cu oglinzi și electricitate pentru topirea dela distanță a obstacolelor de sârmă.

minte, în întunericul nopții, spre a se arunca pe neașteptate asupra poziției inamicului, armați cu bombe de mână și arme.

7. În luptele pentru cucerirea tranșelor, pe lângă acțiunile infanteriei, bombardările artileriei joacă un rol extrem de important. Aceasta explică de ce luptele de artilerie au loc zilnic, fără întreruperi, cu cea mai mare intensitate, de ambele părți, chiar și atunci când infanteria nu întreprinde nici o acțiune. Aceste lupte caracteristice pe toate teatrele de operațiuni, cer o consumație de muniții de artilerie enormă, astfel că, actualmente, chestiunea fabricării și reprovizionării armatei cu munițiuni de artilerie, a ajuns a fi de cea mai mare importanță. (Vezi Capitolul 5 „Chestiunea munițiilor”).

8. Se zice că pentru a înșelă pe dușman, s'au transportat mori de vânt, copaci și chiar poduri dintr'un loc într'altul. S'a întrebuițat hărți false, s'au pus în circulație trenuri goale, cari făceau du-te vino, spre a face pe dușman să creadă că se primesc întăriri, s'au întrebuițat tunuri false.

9. Se spune că, la luptele cu baioneta, da rezultate și focul tras în pieptul adversarului, în loc de împunsătură. Negreșit că așa este, însă, greutatea este în a încerca arma după ce s'a terminat cele cinci gloanțe.

10. În genere, Austro-Ungarii dau foarte rar luptele de noapte. Explicația pare a stă în aceea că, trupe slave, în special, profitând de întunericul nopții, se dosesc dela luptă, sub pretext de rălăcire sau dezertează în masă.

11. Se face mult uz de drapelele de diferite culori, pentru a marca artileria și linia proprie, spre a evita dese cazuri de luptă între trupele proprii.

12. Noaptea focul artileriei și infanteriei continuă, pe unele părți din fronturi, pentru a împiedică pe adversari să-și refacă apărările accesorii ce au fost distruse de ziua.

13. La atac, ofițerii și plutonierii se folosesc mult de revolvere. De sabie se face puțin uz. Sabia are și desavantajul că ofițerii sunt ușor descoperiți de către bunii trăgători inimici. Mulți ofițeri au întrebuițat arma. De asemenea, unii ofițeri au purtat ranite în spinare, pentru a nu se distinge dintre soldații lor.

14. Posibilitatea de a pregăti atacul prin artilerie este în raport cu distanța ce desparte pe adversarii din tranșee: Minimum distanței, pentru ca artileria să poată acționa, trebuie să fie de 100 m., altminteri proiectilele lovesc trupele amice.

15. Artileria franceză însoțește infanteria până la 100 m. de adversar, scopul focului este distrugerea tranșeelelor, rețelelor de sârmă, a șanțurilor de comunicație și spre a nimici rezervele ce ar căuta să se apropie.

16. În momentul când apărătorul pronunță un asalt, artileria apărătorului începe să acopere, cu focul ei, toată regiunea înaintea frontului tranșeelelor adverse, pentru ca, în retragere, inimicul, să intre în grindina proiectilelor ei. În același timp, se trage și în artileria adversă, pentru a distruge focul ei dela infanteria amică.

17. La războiul de poziție se schimbă des locul bateriilor sau al mitralierelor, bănuind că inimicul le-a recunoscut sau le-a aflat locul prin spioni, Inimicul va continua a trage în direcția bateriilor vechi, consumând muniție.

18. Din cauză că bateriile se descoperă repede din aeroplanc, trebuiesc luate măsuri ca ele să fie adăpostite de vedere și de sus, iar tunurile să fie așezate în mod neregulat pe poziții.

19. Când se face regularea tragerii, cu ajutorul aeroplanelor, se iau măsuri ca bateriile vecine să nu stingherească observările celor din aeroplanc, adică să nu tragă în același timp.

20. A se observa descrierea atacului dela înălțimea Hermannswiller, ce poate servi ca normă pentru atacurile în acest războiu, fiindcă a reușit, de aci, următoarele:

a) Nu poate exista clișeuri de atacuri, ci există numai reguli ce pot ajuta spiritul ca să conceapă și să execute;

b) Trebuie voință de a învinge;

c) Trebuie bună pregătire de artilerie, care constă în:

Distrugerea de apărări accesorii;

Răsturnarea tranșeelelor;

Oprirea oricărei înaintări dinapoi;

Mare consum de muniții pentru realizarea celor trei puncte de mai sus și pentru a pierde curajul apărătorului;

d) Când preparațiunea este gata prin artilerie, in-

fanteria înaintează în linii de trăgători; iar nu în masse compacte.

Lanțurile ce urmează o întăresc sau îndeplinesc noi acțiuni străbătând linia I-a.

3. Observațiuni și învățăminte tehnice și de organizare.

1. Cu privire la importanța părților sedentare, ce la noi lasă mult de dorit, se poate avea în vedere următoarea constatare statistică:

Pentru a ne face o idee de importanța rolului acestor depozite, pentru buna funcționare a armatei de operații, dăm aci pierderile încercate de unele corpuri germane, dela 15 Octombrie la 15 Noembrie:

Dintr'un total de 3.000 de oameni, cât are un regiment, s'a pierdut: 2414 oameni de către Reg. 205; 1717 de către al 212-lea; 2154 de al 244-lea; de al 17-lea de rezervă Bavarez, 2204.

Regimentele active n'au fost mai fericite. Așa, într'o singură zi, la 19 Septembrie, Reg. 161 din Corpul al 8-lea de Armată, a pierdut 1231 oameni; iar pierderile totale, dela începutul campaniei, treceau de 4.000 oameni, adică cu mult efectivul cu care au intrat în campanie. În total, pierderile germane, s'ar ridica, după socotelile făcute până acum, la 1.500.000 oameni. Pierderile lunare, singure ating cifra de 270.000 oameni.

Această simplă expunere statistică, arată importanța depozitelor, atât din punctul de vedere al rezervelor de oameni, ce trebuie să conțină, cât și a misiunii lor, nu numai de a-i instrui bine, dar și repede, contingentele enorme de soldați noi, ce sunt chemați zilnic să umple golurile ce se produc în front.

Când lucrurile stau astfel, trebuie să luptăm a face pe deoparte, să iasă din mentalitatea celor mai mulți dela noi, că părțile sedentare sunt depozite de invalizi, de bolnavi și de fricoși, iar pe de altă parte, să luptăm ca încadrarea lor să se facă cu ofițeri și comandanți de nădejde, pentru ca înlocuirile trimise de ei să fie forțe, iar nu piedici.

2. Germanii întrebunțează niște cilindre de metal, în care se află un lichid puternic inflamabil, pe care îl întrebunțează pentru topirea și ruperea sârmelor. Trupele ce merg înainte, la asalt, au asemenea cilindre, pe care le deschid la 8—10 m. de obstacol, producând niște suflite de foc, de 5—6 m. lungime, cu o temperatură puternică, capabilă de a topi sârmele.

3. Reorganizarea ținuturilor ocupate, este unul dintre lucrurile cele mai grele, cari cad în sarcina etapelor. Pentru aceasta, s'au înființat centre de etapă și comisii economice. Aceste comisii au îndatorirea de a cumpăra dela proprietari toate vitele, alimentele, etc. Aceste comisii regulează și vânzarea. Ele au datoria să îngrijească ca câmpul să fie arat și semănat. Înființează ferme de lăptărie, cu datoria de a furniza lapte pentru spitale.

4. Experiența războiului arată, la aviație, că proporția aparatelor de rezervă, ce trebuie să existe, pentru a se putea face față nevoilor cerute de bătăliile moderne, este de 3 aparate de rezervă la 2 în serviciu.

3. Contra Zeppelinurilor s'a inventat o bombă, care, la isbire, se desface în patru elice, astfel că sfășie învelişurile balonului.

6. Austro-Germanii au întrebuințat, pentru recunoașteri, în multe împrejurări, automobile mitraliere, cari au avut un efect moral destul de mare.

7. În războiul din Asia și Africa, cămilele au căpătat mare importanță: Dromaderul parcurge 140 klm. între 15—16 ore pe zi. E în stare să facă acest mers 3—4 zile una după alta, fără o singură zi de repaus, se poate întrebuința în timpul cel mai cald al zilei, și cere o puțină odihnă. Ea se nutrește cu fân, frunză de arbori, buruieni. Poate fi întrebuințată 3—4 zile fără a fi adăpată. Are un pas mare și spornic. Calul nu se poate ține după ea.

Călăria pe cămilă nu obosește. La trap e preferabil de mers pe cămilă. Galopul și pasul e neplăcut, căci leagănă pe călăreț.

Șeaua care se pune pe cămilă seamănă unei albi scobite, fiind legată pe cocoasă cu două chingi, care sunt duse pe sub burtă; iar a treia chingă se leagă de grumaz. Ca să nu se frece de cocoasă, sub șea se așează 4 pernițe, câte două de fiecare parte a cocoasei. Frâul e făcut dintr'o simplă fringhie împletită. Cămilele cu samare se pot încărea cu câte 120—250 kgr. și pot parcurge 30—40 klm. zilnic.

8. Întrebuințarea câinilor ia din ce în ce mai mare dezvoltare în actualul războiu.

Germanii au în prezent 10.000 câini dresați în serviciul armatei. De asemeni, Rusia, Franța, Belgia, au câini dresați pentru serviciile militare.

Serviciile ce le pot aduce sunt:

1. Descoperă răniții și le aduce primul ajutor;
  2. Serviciul de curieri;
  3. La tracțiune (în Belgia la mitraliere);
  4. Intovărășirea patrulelor de cercetare pe timpul nopții;
  5. Previne atacurile de noapte în avamposturi;
- Câinii-curieri adesea cad în mâinile inamicului.

9. Câinii pentru tras au dat probe de calități excelente, pe lângă aceea că întreținerea și dresajul lor nu prezintă nici o greutate.

Printr'o decizie ministerială, toate regimentele de infanterie belgiene au fost prevăzute, cu începere dela 1 Aprilie 1914, cu câte 12 câini de tras și cărucioarele respective. S'au reușit a se face trăsuri ușoare, practice, pe două roate. Olanda a luat exemplul Belgiei.

Instituțiile din Germania, ce se ocupau cu această chestie, precum și posturile polițienești, au fost prevăzute cu numeroși câini dresați. Rușii au 650 instituțiuni pentru dresarea câinilor. În Belgia, sunt crescătorii speciale pentru câini (Beverloo).

10. Tunul pe vagon este o armă întrebuințată întâia oară în războiul actual, și la început numai de Francezi. Tunurile acestea au avantajul de a fi transportate în grabă pe linii ferate, unde situația tactică necesită. Ele imediat și intră în acțiune, fiind aranjate pe vagon gata a funcționa. Prin introducerea tunurilor acestea, Francezii au voit să micșoreze numărul tunurilor așezate în zona exterioară de apărare a cetăților. Tunul este montat pe platformă, și se poate trage în toate direcțiile. Pentru înlăturarea reculului, vagoanele sunt sprijinite, printr'un dispozitiv special, care se aranjează de îndată ce tunul se pregătește pentru darea focului. Un tren cu un tun se compune: 1 locomotivă, 2 vagoane și între ele agățate vagonul cu muniții, cu 85 proiectile.

Fiecare vagon are un scut de 25 m.m. grosime.

11. Organizația serviciului sanitar francez, pe câmpul de luptă, este cât se poate de completă. Îngrijirile date reduc simțitor răniții scoși afară din luptă, prin intervenirea la timp și grație excelentelor îngrijiri ce li se dau.

Teritoriul francez, care se află înapoia zonei armatelor, este împărțit, din punctul de vedere al serviciului sanitar, în 20 regiuni. În capul fiecărei regiuni este un medic inspector general. La trei regiuni, este un medic inspector general. Ansamblul regiunilor depinde de di-

reciunea sanitară a Ministerului de Războiu. Fiecare regiune posedă o gară, zisă de repartiziune, al cărui scop este repartizarea răniților în diferitele formațiuni sanitare ale regiunii, după gravitatea rănilor și locurilor disponibile, spitalele fiind împărțite pe categorii în raport cu zona.

12. Insectele de cap și de haine propagă tifosul. Pentru a scăpa armatele de această molimă, este necesar a distruge aceste insecte.

Dr. Trönkel, susține că *Anisolul* este un mijloc extrem de bun, căci în timp de 10 minute omoară toate insectele ce s'ar găsi la o depărtare de 6 c.m. Se poate întrebuința ca alifie sau praf. Sub ambele forme, *anisolutul* se evaporază și în câteva minute omoară păduchii. Inșă, *anisolutul* nu omoară și ouăle.

13. O boală, care s'a făcut cunoscut cu ceazia războiului, este Hemeralopia (orbirea în timpul nopții și din cauza nopței). Caracteristica acestei boli epidemice este că aceia cari sunt atinși de această boală, văd în timpul zilei destul de bine, dar îndată ce începe să se întunece, și mai ales în timpul nopții, nu mai pot absolvi de loc să deosebească.

Bolnavii trebuie să luată de la front și duși la spitale, unde se fac bine după 2—3 săptămâni.

14. La convoiuri, rușii întrebuințează trăsurile cu 2 roți, trase de 2 cai, ele fiind mai practice pe terenuri muntoase, și pe drumuri rele.

15. Privitor la pierderile și rezervele de material, se posedă foarte puține date, totuși, din unele date ce avem, se poate deduce că rezervele de materiale, trebuie să fie mult mai mari decât s'a crezut până acum.

Se citează faptul că un regiment de artilerie, a avut 22 tunuri scoase afară din serviciu, ceea ce e colosal.

Artileria grea a fost și ea foarte încercată. Se semnalează iarăși faptul că numai în zilele de 21 și 22 Decembrie, s'au transportat la Colonia, pentru reparat, 77 tunuri mari, scoase afară din serviciu.

Examinându-se inelele obuzelor trase la începutul campaniei, și cele de acum, s'a constatat o uzură vădită a tunurilor. Acest fapt e cu atât mai grav, cu cât se pare că, cu toate prevederile lor, nici chiar germanii nu au avut gata, tot materialul de războiu, necesar formațiunilor noi ce au constituit, așa că, multe din aceste

unități sunt armate cu material împrumutat dela corpurile active.

16. *Impermeabilizarea țesăturilor.* — Pânzele, ștofele, etc., pentru soldații în campanie, pot fi făcute impermeabile, pensulându-le bine cu un amestec în părți egale, de lanolină anhidră și vaselină, în soluție (20 gr. la litru), într'unul din solvanții următori: esență pentru automobile, (benzină, tetraclorur de carbon), sau un amestec de o parte esență și 2 părți tetraclorur (ultimele două soluții neinflamabile).

Ajunge pentru o manta mare un litru de soluție tetraclorată, (adică 1 kgr. 500, costând 1 fr. 50 b.).

17. În războiul actual mitraliera ia o importanță din ce în ce mai mare. Francezii și-au dat silința să îndeplinească lipsurile lor, în ceea ce privește numărul mitralierelor, față de germani. La infanterie francezii au acum câte o companie a câte 4 secții de fiecare regiment, plus o companie (a 4 secții), pentru brigadă. La cavalerie dânsii au o secție de mitraliere înhămată de fiecare regiment. Ambele secții sunt însă grupate și la dispoziția comandantului brigăzei.

În fiecare regiment de infanterie se mai află în front personalul complet, cu un ofițer, pentru o secție de mitraliere (secție de înlocuire), gata a înlocui la nevoie personalul mitralierelor, ce ar fi seos din luptă. Fiecare secție de mitraliere are un „telemetru”, care este de o foarte mare precizie.

Armata engleză s'a observat că nu are destule mitraliere față de germani. Și într'adevăr, la începutul campaniei, germanii aveau 50.000 mitraliere, iar armata engleză avea pe atunci un număr foarte mic, mitralierele lor găsimdu-se pe câmpul de luptă în proporție de 1.12, față de cele germane.

Dar de atunci numărul mitralierelor în armata germană a fost mărit ca și în armata engleză. Germanii au ajuns să substituie, din ce în ce mai mult, întrebuințarea mitralierelor, întrebuințării puștilor. Înapoia șanțurilor adăpost de zidărie, înapoia rețelelor de sârmă, mitralierele bine adăpostite sunt însărcinate, aproape singure, cu apărarea. Linia de luptă este aproape goală și infanteria iese de sub camerele ce le are sub pământ, numai când atacul inamicului devine ameninșător.

Scuturile de oțel apără atât de bine mitralierele, în cât pentru ea să fie ele distruse, trebuie ca un obuz exploziv să lovească în scut.

Dar încă mai mult, sistemul germanilor este de a

întrebuință mitraliere, nu izolate, ci în grupuri de 2, 3 sau 4, așa încât cel mai viu atac nu poate fi astfel oprit până când nu sunt toate mitralierele scoase din luptă, ceea ce, după cum arătam mai sus, este foarte greu de obținut.

De aceea s'a auzit spunându-se că: Francezii susțin lupta în șanșurile adăpost cu artileria, germanii cu mitralierele, iar englezii cu infanteria. Și această frază nu este tocmai falsă.

18. Cu privire la organizarea pozițiilor, dăm aci deosebirea între francezi și germani:

Pozițiunile franceze și germane diferă între ele, în ceea ce privește modul de aranjare al liniilor de rezistență. Astfel, de partea francezilor, în general, linia principală de rezistență este acoperită de un fel de linie de avangposturi, constituită din puncte de sprijin fortificate, izolate și fără comunicațiuni directe cu spatele și flancurile. Înainte de a atinge frontul propriu zis, germanii sunt nevoiți a imobiliza înaintea sau împrejurul acestor puncte de sprijin, sau să sacrifice pentru a le cuceri, o parte însemnată din efectivele lor, ceea ce slăbește forțele care atacă pozițiunea principală.

Succesul din Argonne anunțat de germani reprezintă, după cum am arătat mai sus, numai cucerirea unor asemenea puncte înaintate și pe care francezii au încercat apoi să le recucerească zilele următoare. Pozițiunea principală franceză, însă, a rămas neschimbată.

Organizarea defensivă germană, inversează, — ca să zicem așa,—importanța liniilor de rezistență. Linia avansată,—sau așa numită prima linie,—este aceea care reprezintă rezistența principală. Ea se compune din două sau trei tranșee paralele, pe o adâncime de două la patru sute de metri și legate între ele prin nenumerate șanșuri de comunicație.

Apoi, tocmai înapoi, uneori la doi sau trei kilometri —după natura terenului,—ei construiesc puncte de sprijin fortificate și linii de tranșee izolate, cari în total jalonează o a doua linie de rezistență, (o linie de reculegere), în care se vor reface trupele respinse din linia principală; astfel că atunci când comunicatele germane anunță —la începutul unei acțiuni,—succese asupra francezilor, acestea indică, în general, cucerirea unor puncte ale liniei înaintate, care acoperă linia principală franceză.

Când comunicatele franceze anunță, însă, cucerirea primei linii germane, aceasta indică, în general, cucerirea primei tranșee din pozițiunea principală de rezistență, în care se deschide astfel o poartă, prin care francezii

trebuie să pătrundă apoi, pentru a face spărtura în a doua și eventual în a treia tranșee a dispozitivului. Dar atunci linia principală de rezistență,—numită în comunicatele germane linia înaintată,—este complet cucerită, și ceea ce francezii întâlnesc apoi în înaintarea lor, sunt elemente ale poziției de sprijin (de repliere), care,—ce este drept,—eventual, dispunându-se de timp, ar putea fi repede transformată într-o a doua linie principală de rezistență.

În general, tranșeele pozițiunii principale (cea înaintată) sunt apărate cu obstacole de sârmă dințată nu numai înainte, dar și înapoi și chiar și de-alungul șanțurilor de legătură, cu celelalte două serii de tranșee. De aceea, înainte ca infanteria franceză să pornească la atac, artileria trebuie să răstoarne toate aceste apărări accesorii.

Interesant este constatarea ce o face corespondentul unui ziar italian, cum că asupra acestor obstacole, mitralierele ar da rezultate chiar mai bune decât artileria; în plus că este și mai economic (cartușele infanteriei fiind mai ieftine și mai ușor de confecționat decât cele ale artileriei).

În tranșeele germane se găsesc apoi adăposturi blindate și galerii la o adâncime de 5—6 m., iar pentru flancarea lor, sunt organizate cazemate cu cupole blindate pentru mitraliere și tunuri-revolver, astfel că cucerirea unei astfel de tranșee nu este asigurată, decât atunci când a fost desființat dispozitivul de flancare; astfel atacătorul se expune a fi secerat. De cele mai multe ori, chiar după ce au pătruns în tranșee, francezii mai întâmpină o lungă rezistență din partea blockhaus-urilor, amenajate în interiorul tranșeelor.

Sistemul acesta de tranșee, înconjurat de jur împrejur cu rețele de sârmă, au inconvenientul (poate adoptat intenționat de comandamentul german), de a închide definitiv în ele garnizoana ce le apără. Trupele ce ocupă aceste tranșee nu pot fugi din ele: ele trebuie să reziste până la ultimul om și să se lase a fi îngropate în ele. În modul acesta, ele pot fi apărate chiar de trupe mai mediocre. În schimb, însă, trupele care le atacă trebuie să fie dintre cele mai bune.

19. *Automobile cuirasate, mitraliere pe motociclete și baterii cuirasate.*—Ziarul austriac „*Neue Freie Presse*”, publică următoarele, asupra noilor automobile introduse în armata engleză, care operează pe teatrul de operațiune de Vest.

În curând vor intra în acțiune, un mare număr de

automobile cuirasate. După cum le numesc însăși ziarele londoneze, aceste vehicule sunt niște adevărate „Dread-noughturi de șosea”.

Până în prezent, sunt gata câteva sute din aceste automobile. Ele sunt de două modeluri: Un model mai ușor, armate cu mitraliere și alt model mai greu, armate cu tunuri cu tragere repede, de calibru mic. Pentru modelul ușor, au fost utilizate caroseriile automobilelor de lux din fabricile Rolls Royce, Clement-Talbot și Lanchester, iar pentru celalt model, s'au întrebuințat caroseriile automobilelor de transporturi grele, din fabricile americane. Intreaga caroserie este învelită într'o cuirasă care se deschide în partea dinainte a automobilului, prin două uși.

S'a dat o deosebită atențiune cauciucurilor roților. În loc să fie umflate cu aer, au fost umplute cu o materie gelatinoasă de gumă, care poate suportă drumuri de cel puțin 1000 de mille engleze. Automobilele cuirasate sunt armate cu una sau două mitraliere, deservite de patru oameni. Se spune că aceste automobile, au o putere de rezistență și o mobilitate foarte mare.

Engiezii speră să obțină mari rezultate cu aceste două calități.

În afară de acestea, englezii au mai format și unități de mitraliere pe motocicletete. În partea stângă a motocicletetei se agață o mică trăsurică, pe care se găsește așezată,—la partea dinainte,—o mitralieră cu scut, înapoia căreia stă servantul. (Până în prezent au fost trimise pe frontul de luptă 400 de motocicletete-mitraliere; în curând numărul lor va fi urcat la 1200).

În ultimul timp s'a terminat construirea unei a doua baterii cuirasate; o asemenea baterie este formată din șase automobile cuirasate armate cu tunuri cu tragere repede, 2 automobile camioane (pentru transport), 1 automobil cu materiale, un automobil pentru diferite curse (agent de legătură), și șase motocicletete. Efectivul bateriei este de 60 ofițeri și trupă, (dintre care 21 soldați mecanici și 23 soldați servanți). Bateriile acestea sunt furnizate de America.

Acelaș ziar, printr'un alt articol, prin care vrea să demonstreze în general importanța automobilelor în războiu, arată numărul de automobile întrebuințate de fiecare armată. Astfel: în Germania se găsește în serviciul armatei 60.000 automobile. În Franța pareul de automobile numără 70.000 de mașini, dintre cari 50.000 sunt rechiziționate dela particulari; orașul Paris a furnizat 1100 autobuze. Anglia a trimis pe teatrul de operație european 20.000 de automobile.

Se formează trenuri întregi de automobile (câte 100 camioane cu remorcă), cari pot transporta dela 8—10.000 oameni.

20. *Scuturi de oțel pentru infanteriști.* Ziarul „Berliner Tageblatt”, spune că la luptele din Argonne, între 8—20 Iunie, germanii, după ce au preparat alacul cu artilerie, au pornit la asalt în tranșee cu arma pusă la spinare, vânătoarește, cu un scut de oțel în mâna stângă și cu câteva bombe de asvârlit în cealaltă mână, iar la gură cu măști protectoare contra gazelor asfixiante.

21. În Anglia circulă din mână în mână, manifeste cu porunci, răspândite de Lord Curzon, sub titlul de: „Atitudinea ce trebuie să aibă un popor puternic, în războiu”.

1. Să nu-ți închipui că războiul nu te atinge și pe tine, personal;

2. Să nu sări în sus de bucurie, la știrea unei victorii; nici să te descurajezi când auzi o înfrângere;

3. Să nu te descurajezi în fața pierderilor, pe care tu și ai lăi le-ar avea;

4. Să nu te sperie lista pierderilor, adesea atât de mare și atât de dureroasă;

5. Să nu crezi niciodată că tu știi să conduci un războiu, iar statul major, nu;

6. Să nu te enervezi din cauză că războiul merge așa de încet. Nici nu putea fi altfel, pe un așa teatru de operație;

7. Să nu crezi toate știrile ce vin din Berlin;

8. Să nu desconsideri pe vrăjmaș;

9. Nu te osteni a ghici care va fi soarta împăratului Germaniei, în lumea asta și în cealaltă;

10. Nu începe să împarți Germania, înainte de a o fi cucerit;

11. Să nu ascuți pe accia ce strigă: Stăi! înainte de a se fi ajuns în mod complet la atingerea scopului războiului;

12. Când războiul se va sfârși, să nu-i uităm lecțiile.

CAPITOLUL IV.

AVIAȚIA ȘI AEROSTAȚIA

I. Organizare. — II. Intrebuințare. — III. Lupte și bombardări aeriene. — IV. Observațiuni și învățăminte.

În volumul I-ii s'a arătat organizarea armatelor de aer, atât aerostatic, cât și aviatic, la diferitele state beligerante. În volumul de față, arătăm, în aceeași formă, care este organizarea acestor forțe la armata italiană.

Ne propunem să facem, în acest capitol, un studiu mai amănunțit asupra acestei noi arme de luptă, arătând: progresele realizate, ca organizare, în ultimul an, 1914—1915; cum s'a întrebuințat această nouă armă și descriere, în mod destul de sumar, a operațiunilor aeriene mai importante, ce au avut loc din o parte și din alta.

Vom încheia și acest capitol, ca pe toate celelalte, cu observațiuni și învățăminte trase din experiențele altora, cari, în acest mod, ne-ar fi și nouă, poate, de folos la înjghebură acestui nou organ de luptă.

I. Organizare.—Aviație.—Aerostație.

a) *Considerațiuni generale; b) Felul aparatelor la diferite armate și organizarea tactică.*

a) *Considerațiuni generale.*—Aviația este reprezentată prin aeroplane și hidroaeroplane. Aeroplanele, în privința numărului planurilor, se împart în: monoplane, biplane sau, mai rar, multiplane; (au fost triplane și chiar patruplane). Din punctul de vedere al întrebuințării lor, sunt: aeroplane și hidroaeroplane. Aeroplanele, căzând în apă, se scufundă; hidroaeroplanele au niște flotere cari le susțin și plutesc pe apă. Cele dintâiu sunt întrebuințate de către armata de uscat; cele dealdoilea de accia de

apă; însă, la nevoie, unul poate face și serviciul celuilalt.

Orice avion, aeroplan sau hidroaeroplan, se compune din următoarele părți esențiale: un corp, în lemn sau metal; din planuri cari servesc a-l susține în aer; din o putere de propulsiune sau de tracțiune reprezentată prin motor și executată de elice; și din organele de evoluție, cari, întrebuințate de pilot, îi permit a-și păstra echilibrul și de a se conduce încotro vrea, în aer. Aceste din urmă organe sunt reprezentate prin planuri verticale și orizontale, numite: cârma de adâncime sau echilibrul; cârma de direcție; aripioarele.

Pentru înțelegerea tuturor, dăm aci următoarele explicațiuni¹⁾.

Aripioarele sunt niște aripi mici, așezate de obicei la extremitatea aripilor mari, pentru a asigura stabilitatea transversală a aparatului; ele sunt rotunde, pătrate, dreptunghiulare, etc., după cum s'a stabilit de constructor;

Trenul de aterisaj, este partea de jos a aparatului și este constituită dintr'un cadru așezat pe roate. La aterisare, când aparatul ajunge lângă pământ, trenul de aterisaj ia cel dintâiu contact cu pământul și, prin amortisorul de care dispune, absoarbe isbitura, care se întâmplă de obicei când ajunge aparatul la pământ;

Amortizorul este un aparat, în metal sau în cauciuc, destinat a absorbi sau a micșora isbitura și vibrațiunile aparatului, precum și de a frâna aparatul la aterisaj. El lucrează în mod progresiv;

Comanda este manevra ce are de scop de a conduce aparatul în direcția voită de pilot. Ea se execută prin: palonier, prin ridicător, prin volant și prin clopot. Toate comenzile sunt în legătură cu părțile corespunzătoare prin fire sau cabluri de sârmă de oțel, care fac să se execute comanda.

Fuselajul este partea unui aeroplan, care susține toate celelalte organe ale aparatului. În toate cazurile el este depe principiul grinzii armate. De regulă generală, fuselajul este de lemn, legat în cruce, în toate direcțiile, și unele cu altele, prin sârmă de oțel. Sunt unele aparate cu fuselajul metalic;

Gochissement-ul este manevra destinată a restabili echilibrul lateral, dând părții dinapoi a aripilor o mișcare de răsucire. Dacă aparatul se înclină spre dreapta, pilotul mișcă aripile aparatului așa fel că aripa dreaptă să se ridice și să mărească unghiul de incidență;

Cârma de direcție permite de a îndrepta aparatul la dreapta sau la stânga. Această mișcare constituie aceea

1) Les cahiers de la guerre No. 7.

ce se numește *virajul*. Cârma de direcție constă dintr'un plan vertical, așezat la partea dinapoi a aparatului:

Cârma de adâncime și de înălțime, servă pentru a înălța sau scobori aparatul. Se mai numește și echilibror. Cârma aceasta constă dintr'un plan orizontal, care poate lua diferite înclinări, și care este așezat înaintea sau — mai rar — în urma centrului de greutate al aparatului;

Motoarele. — Felul și puterea motoarelor variază, iarăși, foarte mult. Așa sunt motoare: fixe și motoare rotative. Puterea lor începe dela 65—70 cai și merge până la 200 cai și chiar mai departe; iar greutatea dela 100 kgr. la 5—600 kgr.

Cu cât greutatea motorului este mai mică, cu cât volumul este mai redus, cu cât are ca putere, mai mulți cai, și cu cât consumă mai puțin, cu atât, se zice că, acel motor are un randement mai mare, deci, este mai util.

Dăm aci câteva exemple de motoare:

<i>Franța.</i>	Anzani	100	cai	144	kgr. greutate fix
	Chenu	200-250	"	430	" " "
	Clément-Bayard	200	"	?	" " "
	Gnome	80	"	88	" " rotativ
	Salmson	135-150	"	250	" " fix
<i>-Germania.</i>	Benz.	100	"	155	" " "
	Mercedes	100	"	186	" " "
	"	23 J/40	"	570	" " "
	Maybach.	180	"	450	" " "
<i>Anglia.</i>	Wolseley	130	"	326	" " "

Dimensiunile unui aeroplan variază cu sistemul. Astfel sunt monoplane cu următoarele dimensiuni:

	Lungimea aparaturii m.	Intinderea aripilor m.	Suprafața în m. p.	
Blériot XI	7.80	8.90	15.—	francez
Bristol	7.—	10.25	18.5	"
Morane-Saulnier	6.35	9.20	14.—	"
Albatros	10.—	14.6	35	german
Rumpler	10.2	14.—	35	"

Biplane

Maurice Farman	7.50	15.—	35	francez
Henri "	12.—	15.—	60	"
Voisin	7.90	12.—	43	"
Albatros	8.—	12.8	58	german

Hidroaeroplane

Bréguet	11.50	15.40	46	francez
Avro	—	—	—	englez
Albatros	—	—	—	german

Iuțeala și puterea de ascensiune, precum și încărcătura utilă ce o poate lua fiecare aparat, depinde de puterea motorului cu care este înzestrat.

Sunt aparate cu motoare de 80 cai, de 90, de 120 și până la 200 cai putere și față de puterea motorului și de suprafață de plutire, au o iuțeală minimă de 80—85 și merg până la 130—150 km. pe oră; iar încărcătura utilă ce o poate lua un aparat este iarăș în raport direct cu puterea motorului și cu mărimea suprafeței aripilor. Așa sunt aparate cari pot urcă, în afară de pilot, încă 150—150 kgr. greutate. Această putere este întrebuințată pentru a se lua în aparat: unul sau doi observatori, bombe, mitralieră sau tun, reflector, aparat de telegrafie fără fir, săgeți, etc. Cu cât puterea de ascensiune este mai mare, cu atât și încărcătura ce se poate lua este mai mare și cu atât lucrul ce se poate obține este mai mare.

* * *

Aerostația este reprezentată prin dirijabile.

Sunt trei feluri de dirijabile: rigide, semi-rigide și diformabile.

Dirijabilele rigide sunt sau metalice, cum este Zeppelin-ul german, construit în aluminiu, sau în lemn, cum este francezul Spiess. Interiorul dirijabilelor rigide este împărțit în compartimente și în fiecare compartiment câte un balon cu gaz hidrogen. Fiecare dirijabil are 16—18 până la 20 baloane. În acest mod, orice stricăciune a unui compartiment este reparabilă; iar scăpările de gaze, dintr'un balon interior, nu influențează întregul dirijabil.

Dirijabilele semi-rigide sunt formate din un cadru metalic sau de lemn, rigid, pe care este întinsă pânza cauciucată, diformabilă. Constituția interioară este la fel cu a unui dirijabil rigid.

Dirijabilele diformabile sunt acelea care își mențin forma numai prin presiunea interioară a gazului și prin rățeaua susținătoare a nacelei. Ele pot fi demontate, împachetate și transportate, cu trenul sau cu camioanele-automobile speciale.

Dirijabilele, ca și aeroplanele, sunt de diferite mărimi. Mărimea unui dirijabil se măsoară prin cubajul său, adică numărul de metri cubi ce-i are; iar valoarea unui dirijabil, ca instrument de luptă, se măsoară după: raza de acțiune, după iuțeala, după înălțimea la care se poate urcă și după greutatea utilă ce o poate ridica și duce la locul de destinație.

Dăm aci câteva exemple:

	Tonaj	Putere in cai	Iuțeala km. pe oră
Beta englez.	1200	50	60.1
Delta „	5300	190	71.6
No. 3 „	8000	400	83
Capitainé Ferber francez	6000	130	56
Adjudant Vincenot „	9000	—	55
Zeppelin german	22000	540	65
„ „	27000	720	70-75

Se poate vedeà, deci, că sunt dirijabile și de 1.000 metri cubi, și altele cari merg până la 27.000 m.³, ba chiar întrec și acest cubaj. Unele din ele au numai 50—55 km. pe oră, altele au depășit chiar 80 km. și se apropie de 100 km. pe oră.

Pentru a se dà o idee despre valoarea unui dirijabil, să analizăm Zeppelinul, și atunci, prin deducție, vom putea judeca și pe celelalte dirijabile, cu oarecare aproximație.

Zeppelin-urile construite în anul 1914, au următoarele dimensiuni:

22.000 m.³; 156 m. lungime; 14.80 diametrul; 22.50 între elice și 18.80 înălțime;

27.000 m.³; 158 m. lungime; 16.58 diametrul; 22.80 între elice și 19 m. înălțime.

Acest din urmă lip este cel mai puternic pe care l-au avut până acuma Germanii. Se vorbește că s'ar fi pus în lucru altele, adevărați monștrii, cu o lungime de 360 m. și cu un tonaj de aproape 300.000 m. c.

După jurnalul de bord, al Zeppelinului căzut în Franța, lângă Lunéville, în Aprilie 1913, s'a putut constata următoarele date:

19.500 m. c.; 141 m. lungime; 14.80 lărgime. Puterea ascensională eră de 20.500 kg. Din această forță urmă să se scadă: greutatea propriu zisă a dirijabilului și motoarele — trei motoare de câte 180 cai, fiecare având câte 448 kgr. Mai rămânea disponibilă forța pentru ridicatul a 4.800 kgr., adică 23.9% din greutatea totală. Aceste 4.800 kgr. erau întrebuințate: 950 kgr. pentru echipaj—12 oameni—; câte 135 kgr. de esență și uleiuri de fiecare oră de marș, adică, pentru 6 ore de marș—360 km.—este necesar de 810 kgr. de esență și uleiuri. În sfârșit, pentru a se putea ridica la 1.900 m. înălțime —abiă suficientă—trebuia a se arunca 3.000 kgr. lest.

În acest mod se poate vedeà că: Pentru o rază de acțiune de jumătate din 360 km.—dus și întors—dirijabilul, acela avea iuțeala numai de 60 km. pe oră—cu un echipaj de 12 oameni, și cu lest pentru a putea să urce la 2.000

m., eră întrebuințată aproape toată capacitatea ascensională a acestui dirijabil și nu ar fi putut încărcă și obuze decât în detrimentul sau al numărului echipajului, sau al lesului—a nu se înălța la 2.000 m.—sau a se luă esență mai puțină.

Prin urmare, valoarea militară a unui asemenea dirijabil, pentru distanțe dincolo de 400 klm., eră redusă aproape la zero.

Germanii, constatând acest inconvenient, au început a spori cubajul, și au făcut imediat dirijabilele lor de 22.000 m. c. și apoi pe cele de 27.000 m. c.

Dirijabilele lor de 22.000 m. c. au 18 balonete cu gaz hidrogen; înțeala de mers, greutatea motoarelor, dimensiunile lărgimei și înălțimei sunt aceleași ca și la cel de 19.500. Echipajul, însă, este ridicat la 18 oameni, iar greutatea dirijabilului este sporită cu lungimea lui dela 141 m. la 156. În afară de acestea, se mai adaogă ca greutate: cuirasa de tablă de oțel, de 2 m.m., care este socolită de 14 kgr. pe metru curent; apoi tunul-revolver sau mitralierele, munițiile lor, două proiectoare. Totuș, acest model este susceptibil de o rază de acțiune de 500 km., ridicând și bombe de 4—500 kgr. greutate.

Ultimele modele de Zeppelin-uri, construite la sfârșitul anului 1914, sunt de un cubaj de 27.000 m. c. Acestea au o putere de ascensiune cu 6.000 kilogr. mai mult ca acelea de 22.000 m. c. Totuș, trebuie adăogat că acest model se încărcă cu următoarele greutăți în plus: dimensiunile sunt sporite, 158 m. / 16.58, în loc de 156/14,80; are patru motoare de câte 180 cai, în loc de trei; are 28—30 oameni echipaj, în loc de 18; o nacelă în plus, ca la celelalte modele; precum și mai multe piese de atac și apărare. Aceste sporuri de greutăți, se totalizează cam la 5.000 kgr. Ar mai rămâne, deci, un spor de 1.000 kgr. de putere ascensională, care poate fi utilizată la ridicarea de bombe și la transportarea lor la o distanță, aproximativ, de 400 km. (dus și întors, 8—900 klm.).

Prin urmare, se poate luă drept punct de plecare, că actualele dirijabile germane, Zeppelin-uri, de 27.000 m. c. au o rază de acțiune de 700—800 km. (dela Bruxelles-Liège la Londra și înapoi, se socotesc tocmai 7—800 km.) și o putere ascensională care să le permită de a duce explozibile în greutate totală coprinsă între 1.000—1.500 kgr. cel mult.

b). Felul aparatelor la diferite armate și organizarea tactică.

În volumul I, al lucrării noastre, la capitolul „armatele de aer” au dat relațiuni destul de complete asupra felului aparatelor la diferitele armate, atât în ceea ce pri-

vește aviația, cât și, mai ales, acrostația. Vom da aci numai câteva relații noi, în special, în ceea ce privește aviația:

Franța.—Încă de când s'a întrevăzut utilitatea aviației în războiu, de acum a 3—4 ani, s'a început, în Franța, o luptă între partizanii monopanelor și aceia ai biplanelor. Și unii, și alții, aveau și argumente și partizani:

Monoplanul—și în special monoplasul—deși nu poate ridica o greutate utilă prea mare, este, însă, mai ușor, merge mai repede, urcă mai cu înlesnire, manevrările se fac mai cu ușurință, poate fi lesne demontat și remontat, deci, ar fi un bun aparat de recunoaștere.

Biplanul, deși este mai greu—aproape dublu—dar, iuțea sa nu este deloc inferioară monoplanului, poate ridica o greutate utilă mult mai mare—dublă și triplă—ca a monoplanului, poate ridica un observator și încă un pilot, un tun mic sau o mitralieră, aparat de telegrafie fără fir, etc., deci, poate fi întrebuițat ca un adevărat aparat de războiu.

Lupta între aceste două aparate încă se continuă; însă, biplanul începe să-și câștige întâietatea, văzând cu ochii.

Astăzi, în armata franceză, sunt aproape numai biplane, afară de Morane-Saulnier. Toate cele cari se construiesc, noi, sunt numai biplane.

Dintre cele mai însemnate monoplane și biplane, vom nota aci câteva:

Monoplane:

Blériot, cu un loc, (1913); lungimea în aripi 8.9 m.; lungimea dela elice la cârmă 7,8 m.; suprafața 15 m.²; înălțime 2.5 m.; greutatea aparatului gol 265 kgr.; greutatea utilă, 150 kgr.; motor Gnôme, 50 cai; iuțea, 95-100 km. pe oră; urcă în 5 minute, 500 m.; carburant pentru trei ore.

Blériot cu două locuri, are dimensiunile ceva mai mari; are un motor de 80 cai Gnôme; iuțea crește la 110—120 km.

Blériot a perfecționat aparatul său, în 1914, și l-a făcut „viziune totală”, ridicându-i aripile la înălțimea ochiului observatorului; în acest mod, observările se fac tot așa de bine și d'asupra, ca și dedesubtul aripilor.

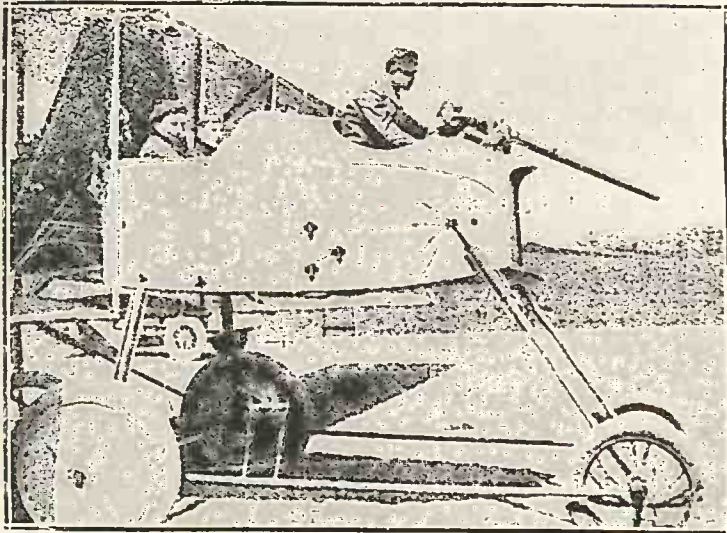
Deperdussin, (1913), Clément-Bayard, 1913 și 1914, Morane-Saulnier, Nieuport, Hanriot, Rep, Sommer, sunt toate monoplane, cu un loc sau cu două și ale căror date se apropie foarte mult de acelea arătate la tipul Blériot.

Biplane;

Franța are următoarele tipuri de biplane: Blériot, Breguet, Dorand, H. Farman, M. Farman, Caudron, Voisin.

Voisin, model 1913: Lungimea în aripi, 13.8 m.; lungimea dela partea dinainte la cea dinapoi, 10 m.; suprafața 37 m.²; motor Gnôme, 80 cai; iușcala, 100 km. pe oră; greutatea aparatului 500 kgr.; greutatea utilă, 360 kgr.

SCHIȚA A.

Aparat Voisin.

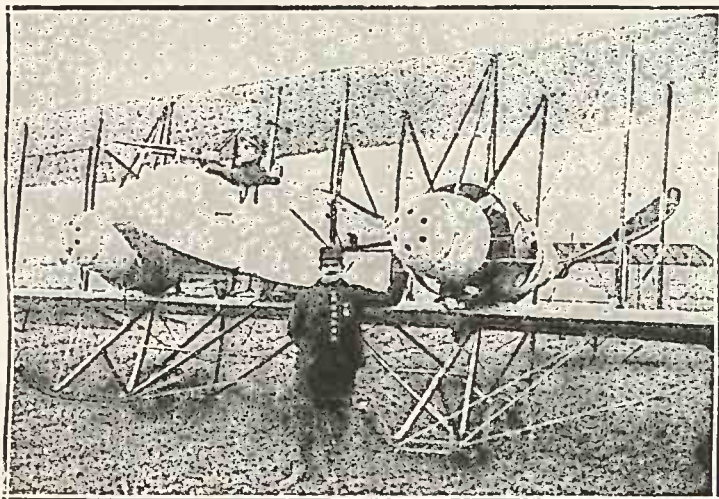
În anul 1914, Voisin a perfecționat aparatul său și l-a dotat cu un motor Md. Salmson, de 150 cai. Aceste perfecționări permit aparatului Voisin să fie unul din cele mai redutabile arme de războiu actuale, în această direcție. El, având greutatea utilă de 4—500 kgr., poate ridica: un observator, în afară de unul sau chiar doi piloți, un mic tun de 37, sau o mitralieră cu munițiile necesare, un aparat de telegrafie fără fir, un reflector, bombe pentru 200—250 kgr., săgeți pentru 100 kgr., carburant pentru 6-8 ore de zbor, și urcă la 2.000 m. în 16 minute, în plus că toate părțile vii ale aparatului: motor, rezervoriu cu benzină, și locul pilotului și observatorului, sunt cuirasate.

Un alt model nou de biplan este acela construit după indicațiile maiorului *Dorand*. Acest aparat, numit „biplanul cuirasat Dorand”, are două motoare și două elice;

nu se cunosc încă date asupra acestui model, construit abia în anul 1914; totuși, se crede că este capabil de a ridica o greutate utilă cu mult superioară tuturor celorlalte aparate. Aceasta ar permite a duce un număr mult mai mare de bombe, ca celelalte aparate. Cele două motoare de care dispune, îi permite a avea o viteză care poate depăși chiar 130 km. pe oră.

SCHIȚA D.

Aparat Dorand.

Dintre cele mai întrebuițate biplane, până acum, sunt: M. și H. Farman, Caudron, în afară de Voisin și de Dorand.

Numărul total al aparatelor ce sunt azi în acțiune, trebuie să fie cel puțin de 1500, de diferite modele.

Unitatea de aviație, în Franța, este „escadrila”. Escadrila se compune din opt aparate, la unitățile mari, și din trei aparate pentru diviziile de cavalerie. Fiecare escadrilă este prevăzută cu un depozit-automobil, pe care se transportă totul ce este necesar acestor aparate, ca: uleiuri, benzină, unelte, piese de schimb, munițiuni, explozibile, etc.

Personalul escadrilei se compune din opt piloți, din cari unul este comandantul escadrilei; un ofițer contabil, patru subofițeri și 44 caporali și soldați specialiști. În afară de acest personal specialist, fiecare escadrilă mai are câte 2 subofițeri și 14 soldați nespecialiști.

Pentru dirijabile, a se vedea volumul I al acestei lucrări.

Anglia.—Aparatele de cari dispune Anglia sunt, ca și în Franța, atât monoplane, cât și biplane.

Monoplane: Martin-Haudaşyde, (1913), lungimea la aripi, 13 m.; lungimea dela parlea dinainte la aceea din-
napoi, 10.6 m.; suprafața, 26.5 m. p.; motor. Dansette-
Gillet, de 80 cai; greutatea aparatului, 300 kgr.; greutatea
utilă, 250 kgr.; iuțeala, 105 km. pe oră.

În afară de acest model, mai sunt: *Bristol*, *Handley Page*, *Blackburn*, etc., cari au aproape aceleași date ca precedentul.

Biplane: Bristol, (1913), suprafața 38 m. p.; greutatea aparatului gol, 430 kgr.; motor *Gnome*, 80 cai; iuțeala, 70—110 km.; greutatea utilă purtată, 300 kgr.; carburant pentru patru ore de mers.

Alte biplane sunt: *Avro*, *B. E.*, *Grahame White*, *Nickers*, *Handley Page*, *Sopwith*, (1914). Acesta din urmă a câștigat un mare premiu internațional la Nisa.

Anglia a dat, însă, atenția cea mai mare hidroacropnelor. Următoarele modele sunt în serviciu: *Sopwith*, *Samuel White*, *Avro*.

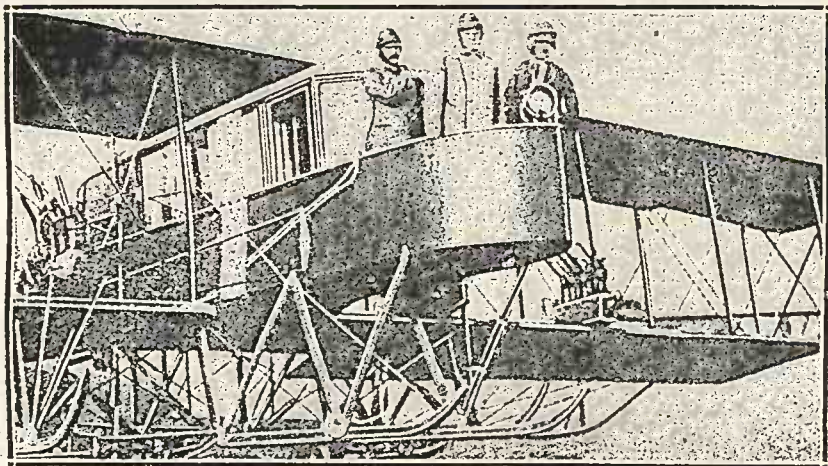
Serviciul aviatie, în Anglia, este un corp închis, în care sunt admiși ofițeri din marină, grade inferioare din marină, precum și civili, cari se disting în această direcție. Erarhia lor cuprinde șase grade: *Wing captain*, *wing commander*, *squadron commander*, *flight commander*, *flight lieutenant* și *flight sub-lieutenant*. Solda ce o primește fiecare este, de sus în jos, câte 62,50; 50; 31,25; 21,25; 15 și 12,50 pe zi. În afară de această leafă fixă, se mai plătește câte 10 lei de fiecare sbor. În campanie, se plătește fiecare sbor de recunoaștere cu câte 5 lire sterline, atât pilotului, cât și observatorului.

Nu se știe care este numărul aparatelor de cari dispune Anglia; se știe numai că la sfârșitul anului 1914, ea avea peste 150 aparate, cu peste 180 piloți și cu 1.500 oameni specialiști în serviciul aparatelor.

Rusia.—Rusia are în serviciul armatei aparate fabricate în Franța și de acelaș model. Este, însă, de remarcat încercările făcute de inginerul *Sicorsky* cu giganticul său biplan. Acest aparat are următoarele date: lungimea la aripi, 21 m.; lungimea dinainte înapoi, 18 m.; suprafața planurilor, 182 m. p.; are patru motoare de câte 120 cai și poate ridica chiar 20 persoane, în cabina ce o are așezată între planuri. Noul model perfecționat poate sbura 12 ore, fără oprire, cu o iuțeală de 110 km. pe oră.

Rusia are, azi, peste 500 aparate de zbor, din cari majoritatea biplane H. și M. Farman; iar acuma con-

SCHIȚA C.

Aparatul Sicorsky.

struiește un mare număr de aparate Sicorsky, dela cari speră multe rezultate bune.

Germania. (Vezi și vol. I, pag. 164—166). Industria privată, afară de cea oficială, germană, a lucrat foarte mult, de câțiva ani, în direcția aviației și acrostației.

Așa, la începutul anului 1914, se găseau în Germania, douăzeci de case industriale unde se fabricau aparate pentru zburat, de diferite modele. În aceste stabilimente industriale, pe lângă fabricarea aparatelor, se fabricau — se poate zice — și piloți, căci fiecare casă avea și școala respectivă de piloți.

Dela început, Germanii au avut un pas înainte asupra Francezilor, în construcția aparatelor, prin faptul adoptării unui motor fix, de ex.: „Mercedes”, motoare de automobile, cari sunt mult mai rezistente și cari nu se uzează așa repede ca cele rotative. Să se imagine numai ce putere centrifugă este dezvoltată de un motor Gnôme de 80 cai, care, în rotație, face până la 1.300 tururi pe minut, precum și ce rezistență trebuie să aibă metalul din care este format un asemenea motor, spre a putea suporta puterea de rupere și de desagregare a moleculelor, în urma rotației acestuia fantastice. În acest mod se poate vedea avantajul cel mare al unui motor fix, față de unul rotativ. Francezii au adoptat și ei la toate aparatele noi,

în special la biplane, motoare fixe, din care cel mai remarcabil este „Salmson”.

Dar, dacă Germanii au avut acest câștig de cauză, în această direcție, apoi ei au rămas un pas în urma Francezilor, prin așezarea elicei în partea dinainte a aparatului. Majoritatea biplanelor franceze au elicea înapoi, așa că vederea pilotului și observatorului, precum și tragerile asupra inamicului, nu sunt deloc jenate, în timp ce din contra se petrece la aparatele germane.

La început, acum 4—5 ani, Germania copia și imită în construcție, aparatele franceze; însă, odată cu găsirea modelului zis „Taube”, industria germană a intrat pe o cale originală și foarte serioasă.

Cel dintâi „Taube” a fost imaginat de către milionarul Eltrich, care a urmărit ideea ca aripile să aibă forma foi arborului indian Zanonla. Aceste foi, sub influența celui mai mic vânt, sunt duse la depărtări mari, de trunchiul dela cari sunt rupte. Mai în urmă, după mai multe încercări, aripile au fost asemuite acelorale ale unui porumbel, de unde și numele de „Taube”. Prezentat administrației militare, a fost îndată adoptat și apoi perfecționat.

În timpul din urmă, înspre sfârșitul anului 1914 și începutul anului 1915, Germania s'a ocupat cu construirea unui mare și puternic biplan, acționat, zice-se, de patru motoare „Mercedes”, fiecare de câte 225 cai. Acest aparat, se crede că ar putea ridica patru pasageri, în afară de carburant pentru zece ore de zbor, cu o înălțime de 110-120 klm. pe oră, și în afară de explozibile pentru 1000 kgr. În această privință, iată ce găsim în o relație franceză: „Adjutantul G. plecase în recunoaștere împreună cu locotenentul K., când deodată se văzură luați în goană de către unul din faimoasele aeroplane inimice de cari se vorbise atâta. Eră un aparat cu trei locuri, ocupate de pilot, de un soldat cu mitralieră și de un trăgător cu o armă de repeliție. Aparatul se deosebise de celelalte prin aceea că avea un motor mult mai puternic, ceea ce îi dădea posibilitatea de a zbură mult mai iute; eră de culoare cenușie, ca a fierului, și avea crucea de fier, neagră pe aripi. Biplanul francez H. Farman a fost numaidecât ajuns de inimic, care a evoluat tot timpul la 20—30 m deasupra, și nu a scăpat de el decât apropiindu-se de linia artileriei amice, care l-a și luat ca țintă”.

Desigur că Germanii, ca și Francezii, lucrează cu toată energia în această nouă direcție, și probabil că, înspre sfârșitul anului 1915 și începutul anului 1916, se vor vedea adevărate minunății executate de către acești doi adversari, cu privire la aviație.

După „Aerophile”, din 1 August 1914, Germania trebuia să aibă, la sfârșitul aceluși an, aproximativ, 1.500 aparate de zburat.

În ultimul timp, Germania și-a îndreptat toată atenția, ca și Franțezii, mai mult spre biplane. Cele trei mari uzine, Albatros, Aviatie și L. V. G. (Luftschiff-Verkehr-Gesellschaft), din imediată apropiere a Berlinului, nu construiesc decât biplane. Ele lucrează acuma zi și noapte, fără întrerupere.

Germania are în serviciu, azi, următoarele tipuri de aparate:

Monoplane.— *Albatros*: lungimea la aripi, 9 m.; lungimea dinainte înapoi, 8 m.; suprafața planurilor, 15 m.p.; motor Argus, 150 cai; iușeala, 135 km. pe oră; urcă 1.000 m. în opt minute.

D. F. W. (1913) de oțel: lungimea la aripi, 14 m.; lungimea dinainte înapoi, 11.5 m.; suprafața planurilor, 32 m. p.; greutatea aparatului gol, 600 kgr.; greutatea utilă, 200 kgr.; carburant pentru patru ore de zbor; motor Mercedes de 100 cai; iușeala, 110 km. pe oră.

În afară de acestea, mai sunt și următoarele modele, cari nu diferă cu prea mult unele de altele:

Jeannin, Eltrich-Taube, Fokker, Gotha-Taube, Roland, Kondor, Rumpler-Taube, L. V. G.

Biplane.— *Albatros* (1913): Suprafața planurilor, 40 m. p.; motor Argus sau Mercedes, 100 cai; iușeala, 110 km. pe oră; greutatea aparatului gol, 620 kgr.; greutatea utilă, 200 kgr.; carburant pentru patru ore de zbor; urcă 1.000 m. în opt minute.

Aviatie (1913—1914): Suprafața planurilor, 48 m. p.; greutatea aparatului gol, 690 kgr.; motor Argus sau Mercedes, 100 cai; iușeala, 100 km. pe oră; greutatea utilă, 200 kgr.; carburant pentru patru ore; urcă 1.000 m. în 15 minute, cu aparatul complet încărcat.

În afară de acestea, mai sunt următoarele modele:

Biplanul Euler, acesta este model cu elicea înapoi; L. F. G. Otto; Union și Wright.

În afară de aeroplanele arătate mai sus, Germanii mai dispun și de un număr, destul de mare, de hidro-aeroplan, cari sunt în serviciul exclusiv al marinei și al locurilor întărite dela coaste.

Aeroplanele sunt grupate în escadrile de câte șase aparate. Corpurile de armată au câte o asemenea escadrilă și câte șase aparate de rezervă. Cetățile, diviziile de cavalerie, comandamentele de armată și comandamentul superior au, asemenea, câte o escadrilă de șase aparate și câte alte trei aparate în rezervă.

Austro-Ungaria.— Această țară are foarte puține aéro-

plane construite în țară; majoritatea sunt trimise de către Germania, mai ales în timpul din urmă, în special Albatros-uri.

Rușii, în prima înaintare a lor peste Carpați, în Ungaria, au capturat un mare aeroplan, de un model cu totul nou: „acest colosal dreadnought-aerian, sistem Lorman, are 16.50 m. lungimea la aripi, 10 m. lungimea dinainte înapoi; 50 m. p. suprafața planurilor; un motor cu șase cilindre și de 120 cai. Are două locuri, o mitralieră și poate lua carburant pentru 10 ore de zbor”.

II. Intrebuințare.—Aviație.—Aerostație.

a) *Considerațiuni generale; pilot-observator; b) Funcțiunile îndeplinite de aviație și aerostație în războiu.*

a) *Considerațiuni generale.*—Aerostația și-a făcut cea dintâi apariția în domeniul militar. Sunt mai mult de 15 ani de când, în Franța, în urma mai multor experiențe reușite ale căpitanului Renard¹⁾, s'a admis că dirijabilul va putea fi întrebuințat și în războiu. Germania, abia în 1900 își dădă seama de acest nou instrument de luptă și se pune imediat pe lucru. Zeppelin și Parseval au făcut, într'un timp relativ scurt, un drum mai lung decât toate celelalte state.

După aerostație, a urmat aviația.

În 1890, Ader, construiește cel dintâi aparat care părăsește pământul; iar în 1897 el face un zbor în fața unei comisiuni, prezidată de ministrul de războiu. De aci experiențele și perfecționările se țin lanț. Mouillard, Wright, Ferber, Voisin, Blériot, Santos Dumont, Farman, Delagrangé, etc., etc., sunt cei dintâi cari pun baza aviației de azi.

Drumul parcurs dela primul zbor și până azi, reprezentat în timp este foarte mic; ca spațiu, este enorm. Santos-Dumont, în 1907, se înalță la 1 m. și obține un record; lumea este uimită. Blériot, în 1908, atinge zece metri înălțime, extraordinar. Farman, Delagrangé și Blériot, în acelaș an, reușesc să se mențină în aer câteva minute. În 1909, Iulie 25, Blériot trece Păs-de-Calais, în Anglia. Înălțimea și durata de zbor progresa zilnic în măsura progresului motorului, așa că dela 1 m. înălțime, în 1907, s'a ajuns la 6.300 m., în 31 Martie 1914, atinsă de către Linnekogel; iar dela câteva minute, ca durată de

1) În anul 1884 căpitanul Renard reușește, pentru prima oară, să execute primul zbor în circuit complet închis.

zbor, s'a ajuns la peste zece ore; viteza a mers și ea dela 50—60 km. pe oră, până la 150 km. pe oră și mai mult.

În acest timp, constructorii dirijabilelor lucrau din răspuțeri pentru a nu fi lăsați în urmă. Se pare, însă, și lucrul este sigur aproape, că „mai greu ca aerul” — aviația—a câștigat cursa asupra „mai ușorului ca aerul”—aerostația.

Dela început, însă, aviația venind în urma aerostației, a trebuit să fie pusă sub direcția acesteia; iar aerostația, pentru că cel dintâi pilot și constructor de dirijabile, a fost căpitanul Renard, din geniu, a fost pusă sub conducerea direcției geniului.

Aceasta a avut cele mai rele consecințe pentru aviație, în special. Aviația și aerostația, formând una și aceeași direcție, sub conducerea geniului, fatal cră ca nici una, nici alta, să nu se poată desvoltă în voie.

În această privință, citez aci părerile generalului Cherfils asupra acestei cestiuni. Ni se par, încă, de actualitate ca să le putem lăsa să treacă fără a fi relevate:

„Il est étrange qu'on est confié les choses de l'air au génie, c'est-à-dire à l'arme qui, par sa mission, ses travaux, son atavisme séculaire, est la plus terrienne la plus attachée au sol, presque à demi enterrée dans ses tranchées et sous son béton. Depuis des années cette arme a la direction de l'aérostation parce que le fondateur de l'aérostation militaire a été, par accident, un sapeur génial, le colonel Renard. Je me plais à lui rendre cet hommage qu'elle y réussit autant qu'il est possible, mais c'était trop de lui livrer par surcroit l'aviation”.

„Ces deux branches de l'aéronautique sont non seulement distinctes, mais opposées. Le directeur, s'il est aérostier, incline à diriger uniquement l'aérostation et à s'en remettre, pour l'aviation, à ses subordonnées”.... „Cette dernière, sacrifiée, gemit dans la stagnation où elle s'enlise”.

„Il y a un esprit aviateur et un esprit aérostier, comme il y a un esprit fantassin et un esprit cavalier”.

„Tandis que la marine a confié son service d'aviation à un capitaine de frégate, qui s'est mis à voler, à se faire un tempérament, ou tout au moins un esprit aviateur, et qui a déjà mis ce service dans une voie où l'aviation militaire va être bientôt dépassée, la guerre en a confié la haute direction à un général de division, qui est à la veille de recevoir la plume blanche et qu'une carrière très distinguée dans le béton ne semblait pas désigner aux choses de l'air”.

« . . . . . »

„La question prend une gravité solennelle. Il ne faudrait pas permettre que ces ressources fussent gaspillées. Rien ne sert d'avoir de l'argent, s'il est mal dépensé, on l'a bien vu par les exemples récents, et douloureux dont notre marine saigne encore”.

„Avant toute chose, c'est, pour le ministre, un devoir patriotique de ne pas laisser dominer, j'allais écrire opprimer, l'aviation par l'armée qui n'a pas su tirer parti des découvertes géniales du commandant Renard, et qui fait, en face de l'Allemagne, dans la direction des dirigeables, une faillite lamentable”.

„L'aviation doit appartenir, aux aviateurs et non aux ingénieurs de forteresse. Elle réclame son droit à la vie, et pour vivre, elle a besoin de l'autonomie; on doit la lui donner”.

„D'ailleurs, les choses de l'air vont prendre, pour la guerre de demain, une importance si grande que ce serait trop de donner à une direction unique, à la fois, à commander des dirigeables et des avions. Je die avec une intention préméditée, commander et non administrer. Jusq'ici, l'aéronautique a été administrée au moyen d'un état-major sapeur, d'esprit sapeur, et le plus souvent incompétent. Ces deux services doivent être distinctes. Bien qu'ils travaillent dans le même élément, l'un est poisson, l'autre est oiseau. Ils obéissent à des lois différentes et ont presque des buts différents”¹⁾.

Față de această campanie, care a durat trei ani, fără intrerupere, s'a ajuns la rezultatul că s'a format în Franța o direcție nouă, în ministerul de războiu, direcția aeronauticii; iar astăzi, pe frontul de operație, șef de stat major al aviației este un maior, el însuș un aviator.

Din experiențele altora, rămâne hotărîl că această nouă armă, pentru a crește în voie și pentru a atinge dezvoltarea la care are tot dreptul să ajungă, este absolut necesar ca ea să se guverneze singură, să se conducă singură. Numai un spirit de aviator va ști cece trebuie aviației. Dacă vom lua toate statele mari, în cari aviația a căpătat o oarecare dezvoltare, în ultimul timp, vom vedea că numai mulțumită acestei măsuri s'a ajuns la cea rezultate.

Așă: în Franța, acum, în timpul din urmă, ea a fost scoasă de sub mîna geniului, prin decretul presidențial din 1913, Aprilie și a fost trecută ca o direcție aparte, *Aeronautică*, în Ministerul de războiu, Escadrilele de aparate, sunt răspândite, în timp de pace, în Franța, în dife-

1) Général Chevils. Pour l'a mée.

rite localității importante, și puse, din punctul de vedere al disciplinei, al serviciului exterior și al mobilizării, sub ordinele comandanților de corp de armată sau ai celălților pe teritoriul cărora se află; iar din punctul de vedere al instrucției tehnice propriu zise, sub acelea ale inspectorului general al acestei arme, care este și directorul superior al aviației din ministerul de războiu.

Pilot-observator.—Pentru a se spune cuiva că este un bun pilot, trebuie să îndeplinească o serie întreagă de calități: curajos, energic, caracter tare și sânge rece.

Curajos, pentru a se arunca în fața pericolului, fără a se mai uita înapoi; energic, pentru a-și stăpâni slăbirea nervilor și a nu se lăsa învins de îngrijorare sau de teama de a nu reuși în lovitura ce o dă; caracter tare, a nu se lăsa influențat de prima piedică ce ar întâlni-o în cale; și în sfârșit, sângele rece necesar pentru a putea găsi în tot momentul un mijloc de atac sau de apărare, fără a se lăsa desarmat în fața unui accident sau incident oarecare.

Din punct de vedere fizic, aviatorul—pilot și observator—trebuie să aibă o foarte bună vedere; nu este nevoie a fi un atlet, dar este necesar ca un aviator să fie foarte sprinten, neobosit, neinfluențabil prea mult, la schimbările brusce de temperatură și de atmosferă, să poată suportă lipsurile, cu înlesnire, să nu sufere de amețeli, de dureri de cap și de stomac.

„L'aviateur idéal doit posséder un corps aux nerfs admirablement disciplinés et régis par une volonté nette, prudente dans la conception, ardente dans l'action, et tenace dans la réalisation; jamais de témérités aveugles ou inutiles, mais—à côté de la prudence la plus avertie—l'audace suffisante pour savoir affronter de sang-froid, quand cela est nécessaire, les difficultés nettement entrevues; une fois ces difficultés acceptées, tous risques bien pesés une confiance inébranlable en soi-même qui met à l'abri du danger d'une défaillance inopportune; une lucidité de conception jointe à une rapidité et une sûreté d'exécution que la fatigue n'arrive pas à amoindrir: en un mot, une âme fortement trempée dominant un corps impassible”.

Observatorul este un personaj creat de războiul actual. Observator este ofițerul de stat-major, în majoritatea cazurilor, sau special de artilerie, când are însărcinarea de a observa tragerile artileriei, care însoțește pe pilot, în aeroplan, și care are însărcinarea de a observa, bombardă, luptă, etc., ajutând pe pilot în însărcinarea ce are.

După hotărârile ultime, atât în armata franceză, cât și în cea germană, pilotul și observatorul trebuie să fie

așă nedespărțiți, încât să formeze, dacă s'ar putea zice, o singură persoană, împărțind aceleași pericole și aceleași recompense.

Generalul Joffre, în ordinul dat, relativ, a zis: „le pilotes et l'observateur sont égaux”.

Următorul articol, relativ la observator, scris în l'Echo de Paris, este așă de plastic, încât nu ne putem opri să nu-l dăm aci, în traducere:

„Războiul modern a creat o funcție nouă: *observatorul*.

Observatorul are însărcinarea de a sburâ d'asupra pozițiilor inamicului, de a-i vedea organizarea, de a descoperi locul bătărilor și de a-i vedea mișcările trupelor. El are și o misiune ofensivă: aruncarea de bombe.

Aproape totdeauna, observatorul este un ofițer de stat-major, dar se poate întrebuiți și ofițeri din celelalte arme, special pregăliți la această însărcinare, și chiar subofițeri sau soldați cari sunt, în mod particular, dotați cu asemenea calități.

Toți aceștia sunt adunați la statul-major al generalului comandant al armatei, sub direcția celui mai vechiu dintre ei și care se numește „șeful serviciului de recunoaștere aeriană”. Acest ofițer, primește, în fiecare seară, lista avioanelor disponibile și programul recunoașterilor ce urmează a face a doua zi.

A doua zi, în zori, *observatorul* destinat pentru recunoaștere se urcă în automobil; se duce la cantonamentul escadrilei, care a primit ordin a-i destina un avion. Pilotul este gata și-l așteaptă. Se observă cerul: dacă este favorabil, se scoate aparatul din hangar sau din cortul său, și se gătește. *Observatorul* explică pilotului său, scopul recunoașterii, și itinerarul de urmat. Se studiază hărțile respective, se îndoesc și se așează metodic în portecartes; în timp ce mecanicii cei doi, atașați aparatului, completează benzina și uleiul până la plin, îi verifică, motorul și toate comenzile. Dacă cerul este prea nouros, sau vremea rea, se așteaptă a se face frumos; se așteaptă până la ora cea mai târzie, când recunoașterea nu ar mai fi posibilă.

„Dar sborul se poate face. Totul este gata; pilotul este la locul său, ca și observatorul. Ambii legați de scaunele respective, neformând cu avionul decât un corp comun, o singură ființă, trăind din o singură suflare și mergând numai spre un singur scop.

— Benzină.... Contact? întrebă mecanicul dela elice.

— Benzină.... Contact! răspunde pilotul.

O sforțare făcută de mecanic și motorul se pune în mișcare. Monstrul începe să se cutremure, și, sub acțiunea

măinei care îl încercă, vâjâie și se elatină ținut în cuiul său, sau de personalul soldătesc. Totul este în ordine, motorul sună frumos. Un gest al pilotului, toți se dau la o parte și avionul începe să meargă pe pământ; după câțiva metri, roțile părăsesc pământul pe nesimțite, cu ușurința unei păsări puternice, și se înalță ca și ea.

La început, observatorul are tot timpul să se așeze cât mai bine în aparat și să-și potrivească toate aparatele, hărțile, creioanele, busola, etc., la îndemână. În acest timp, cam 10—15 minute, pilotul trebuie să iă înălțimea de cel puțin 1.800 m., pentru a putea apoi să se ducă spre liniile inimice. Orice sbor, deasupra inimicului, sub 2.000 metri, este considerat ca o sinucidere. La această înălțime și încă, față de tunurile speciale pe care le au Germanii și Francezii, un avion nu este în siguranță.

O mie de metri se iă cu înlesnire, apoi înălțarea este din ce în ce mai înceată, în aerul din ce în ce mai rarificat. Avionul face mereu virage, câștigând, încetul cu încetul, înălțimile arătate de altimetru. Sunt multe cauze cari încelinesc sau chiar împiedică înălțarea cu ușurință: motorul nu trage bine, fără a se ști pentru ce; vântul lovește aparatul, adesea de sus în jos; norii învăluie aparatul; ceața acoperă pământul, etc.

Dar, totul merge bine; motorul trage cu putere, cerul este limpede; altimetrul arată peste 1.800 m. Pilotul întreabă pe observator:

— Mergem?

— Mergem.

Aparatul se îndreaptă, ca o săgeată, spre liniile inimice.

Ce mică este lumea privită dela 2.000 m. înălțime. Tot terenul pare o câmpie plană, fără coline, fără înălțimi, fără scufundături, se sboară peste o câmpie cu totul șeasă, unde se încrucisează și se taie în toate sensurile, drumurile și șoselele. Satele întrerup, din când în când, aceste tăieturi; văile și pădurile le ascund câteodată. Pentru a se orienta bine, cineva, trebuie să aibă, pe lângă experiență, și foarte multă atenție. Pe lângă aceasta, se știe că nu din toate aparatele se poate tot așa de ușor observa.

Observatorul, este încordat și aplecat cu capul d'asupra aparatelor, observă cu toată atenția posibilă. El consultă neîncetat harta, observă din nou terenul și își notează toate amănuntele necesare. Iată frontul inimic. Tranșeele brăzdează câmpia cu ramificațiunile lor complexe; un furnicar cenușiu se mișcă încoace și încolo, aproape imperceptibil, adesea chiar invizibil. Trebuie mai mult să-i ghicești, căci binoclul nu servește prea mult, din cauza vibrațiunilor aparatului. Iată bateriile inimice ce

se recunosc după lucrările speciale, făcute pentru a le apăra. Este nevoie a se reperă cât mai bine locul lor, căci aceste baterii sunt ascunse vederilor artileriei franceze, cărora un singur indiciu le este suficient pentru a le bate și distruge.

Grămezi de pământ și multe săpături, atrag deodată atenția. Cercetând cu băgare de seamă, se disting patru mari tunuri îngropate, obuziere sau mortiere, de calibre peste 200 m.m. Într'un sat, un parc de trăsurii pare că se odihnește, fără nici o grijă. Pe drum, un convoiu ce merge spre Vest. Iată un tren ce sboară pe linia ferată ce se vede, altul îi urmează la câteva minute, și apoi altul și încă altul. Corturi mari sunt semnalate lângă o pădurice; ele reprezintă ambulante, brutării, aprovizionamente. Colo jos se văd mici nori de fum alb; sunt exploziile șrapnelor, căci jos bătălia este în toiul ei. Zgomotul bătăliei nu vine până la observator, căci motorul face un zgomot infernal. Chiar când se trage asupra-i el nu știe decât când glonțul trece prin aparat, sau prin apropiere, după zgomotul făcut ca de un biciu.

Momentul solemn pentru observator.—Iată un oraș, un scump oraș francez ocupat de Germani. Se vede bine catedrala, cazarmile și gara. De departe pare liniștit, ca și înainte, casele se văd lipite unele lângă altele, pe coșurile caselor ese fumul și se ridică în sus, liniștite ca și în timp de pace. Observatorul își încordează atenția, studiază cu îngrijire terenul și toate adăposturile; face semn pilotului de a viră de mai multe ori d'asupra orașului, pentru a putea să-i vadă bine cele mai mici ascunzători, căci acest oraș este un punct strategic important și este imposibil să nu ascundă forțe inimice. El mai este și un centru de căi ferate și un nod important de comunicații. Observatorul are ordinul de a încerca să distrugă aprovizionamentele ce sunt strânse acolo, sau cel puțin mijloacele de transport pe cari inimicul le întrebuințează: fie pe calea ferată, fie pe șosele.

Moment solemn. Observatorul are, lângă el, în saci de piele, trei bombe, pe cari urmează a le arunca. El ia una și, cu cea mână stângă suspendată în afară, gata de a-i da drumul. Dar unde să o arunce? căci ar fi bine să lovească pe inimic fără să distrugă ceva din frumosul oraș francez. Tușeala vertiginoasă cu care sboară aparatul, face ca preciziunea aruncării să nu fie prea mare; dar iată gara, care este afară din oraș, este plină de tot felul de materiale. Se vede chiar o mare mișcare și mai multe trenuri garate se încearcă.

„Este un moment proprice: Die gelegenheit ist günstig, cum zice poetul.

„Observatorul face atent pe pilot, țipând la urechia lui, pentru a fi auzit, arătându-i obiectivul. Deodată blânda, măreața și ascultătoarea pasăre virează în mod elegant și se întoarce, luând drumul spre gară. Observatorul, aplecat, cu ochiul la vizorul pentru aruncat bombe, așteaptă momentul favorabil. El îndreaptă pe pilot cu mâna dreaptă, prin mici mișcări: la dreapta, la stânga: în o clipă, mâna stânga se deschide, bomba pornește.

„Ea se dă peste cap la început, apoi se îndreaptă spre pământ, cu vârful în jos, căștigând mereu viteză; după câteva clipe este pierdută din ochi, dar atât observatorul, cât și pilotul, se uită mereu în jos, spre obiectivul vizat. Trece mult timp! —aproape 20 secunde—dela 2.000 m. înălțime—până să se vadă efectul. Un fum des și alb se vede jos, în mijlocul gării. Lovitura a fost bună.

Care a fost efectul? Este greu de știut de către observator. Dacă ar fi fost un depozit de munițiuni, un irijabil, etc., munca și pericolul nu ar fi degeaba...

„Dar iați că motorul schimbă de ton; muzica lui devine din ce în ce mai gravă, câteva rateuri, aparatul începe să oscileze.

„Pilotul, foarte îngrijorat, întoarce capul pentru a ascultă mai bine, se uită cu atenție la „compte-tours” și vede că dela 1.400 tururi a scăzut la 1.200 și încă mai jos, la 1.000 și chiar sub această cifră. Viteza scade: Pană motor.

„Pana de motor, d’asupra liniilor inamicului, la 2.000 m., nu prea este o aventură plăcută. Pe un vânt foarte bun și cu un bun aparat, se poate merge o distanță egală cu de șase-opt ori înălțimea la care s’a oprit motorul. Cu un mic monoplan, se poate merge până la cinci ori înălțimea. Pe timp rău, se descinde cât mai brusc. Problema care se prezentă, prin urmare, este: „Unde suntem, care este cel mai scurt drum la liniile noastre; cum e vântul?”

„Dacă liniile amice sunt aproape, soluția este simplă: ne îndreptăm, și căutăm a le ajunge, cu toate că, trecând d’asupra inamicului la o înălțime mică, pericolul este destul de mare. Dacă liniile amice sunt prea departe, și nici o posibilitate de a le atinge, nu rămâne altceva de făcut decât a aterisa în spatele armatei inimice. Moartea, sau, în cel mai bun caz, captivitatea, sunt sigure. Din ochi se caută un teren bun de aterizat, mai izolat, gol, cu nădejdea de a nu fi văzuți, pentru a putea repara stricăciunea și plecă iarăș, fără a fi deranjați de inamic; dacă reparația este imposibil de făcut, se distruge aparatul—sau se ascunde în frunziș—și se vine la frontul amic, pe

jos. Au fost piloți cari au scăpat din paneele cele mai periculoase. Unii au coborât aparatul pe copacii unei păduri; alții au dat foc aparatului, dar mai toți au venit sănătoși la liniile amice.

„La providence a pour les aviateurs une tendresse vigilante”.

„Și de astădată s'au ales numai cu frica: căci, după câteva secunde, motorul reîncepe vechiul lui cântec, de mers regulat, cântec care face pe pilot și observator să fie fericiți. Aparatul se înalță iarăș cu ușurință. Recunoașterea continuă. Itinerarul ordonat a se execută duce pe d'asupra unei poziții inimice, ocupate de artilerie grea; un vechiu fort, părăsit de noi, și aruncat în aer, a fost refăcut de inimic. În vecinătatea acestei poziții se văd pareuri mari de chesoane și căruțe de tot felul; corturi pentru aeroplane, cunoscute cu înlesnire, din cauza formei și mărimii lor. Câteva avioane inimice, dispuse la rând într-o pajiște vecină, au aerul unor mici fluturi, prinși pe verdeța ce-i înconjură. Un viraj pentru a se vedea mai bine; întărim puțin, pentru a putea notă, numără și însemna, locul tunurilor, numărul lor și al chesoanelor, etc. Deodată un proiectil inimic explodează în fața aparatului; cu tot zgomotul motorului, se aude explozia. Un mic nor alburiu, rotund, ne arată locul unde a explodat, foarte aproape de noi.

„Pilotul se mișcă brusc și întoarce aparatul. Loviturile curg ploaic, la dreapta, la stânga, înainte, înapoi, d'asupra, dedesupt, puțin mai sus, puțin mai jos, iar exploziunile ni se par ca pocniturile unui biciu mare, care ne amenință în tot momentul. O baterie inimică specială, contra aeroplanelor, ne-a luat la ochi.

„Aceste baterii sunt cele mai perfecte ce există. Tunul așezat pe un automobil, și având un afet ce-i permite ochirea și verticală, trage până la 3.000 m. înălțime. Aparare de ochire speciale, foarte ingenioase, permit urmărirea avionului, și ochirea lui, ținând seamă, în tot momentul, atât de înălțimea, cât și de înșeala sa. Această mașină îngrozitoare trage cu o mare repeziciune proiectilele cu explozibile foarte puternice, cari ar permite unuia singur de a distruge un avion, și chiar numai puterea de explozie ar fi suficientă pentru a-l pune în pericol.

„Pentru a-și da cineva seama de puterea acestei arme, trebuie ca el să fi suferit o astfel de bombardare... Pilotul, însă, manevrează cât mai bine și mai repede pentru a scăpa. În acest timp, observatorul nu poate să ajute cu nimic: el stă liniștit, și speră. El este martor la terribila dramă ce se desfășoară înaintea ochilor lui, fără a putea să o împiedice cu ceva; în acest moment el are

tot timpul să vadă dacă suferă sau nu, de bătaie de inimă.

„Recunoaşterea s'a terminat. Avionul, marea pasăre, se îndreaptă spre locul său de adăpostire, spre cuibul care îl aşteaptă. Iată liniile amice; însărcinarea este îndeplinită. Observatorul îşi aranjează preţioasa sa hartă, plină de însemnări şi scumpele sale notiţe. În acest moment, în amurgul auriu al serii, şi cu conştiinţa liniştită a datoriei împlinite, el este fericit, când aparatul începe să coboare.

„Priveliştea de sus, este, în adevăr, cea mai măreaţă ce se poate imagina. Câteodată se zboară în seninul albastru, de d'asupra unei mări de nori; altădată se trece, cu iuţeala fulgerului, prin nori albi, sau negri, aşă de deşi, încât aproape nu se vede mâna. Adesea aerul este aşă de curat şi de plăcut, încât vieţaşa pare că se întinde la infinit, că lumea pareă se scaldă în o lumină galben-roşiatică; iar la picioare, foarte adesea, văile acoperite de clăbuci de ceaţă albă, cari se rostogolesc mereu în acelaş loc, au aerul marilor râuri preistorice.

„Nimica, în lume, nu este mai mare!

„Emoţia plăcută a înapoierii; dulcea planare a aparatului, cu motorul închis pe jumătate, aproape liniştit. Coborâşul în spirale, maiestos şi, în sfârşit, aterisarea uşoră, ca a unei pasăre ce se aşează cu eleganţă pe pământ. Motorul a tăcut; în acest moment, al coboririi din aparat, simţi par-că o plăcere şi o dorinţă de a îmbrăţişa măreaţa pasăre măeastră, care te-a dus atâtea ore şi atâta drum, într'un zbor fantastic, la doi paşi de pericolul cel mai mare”.

Aviatorul—pilot şi observator—are mult mai multe piedici şi inimi în executarea însărcinării sale. Aşă, pe lângă inimicul pe care îl are orice luptător, aviatorul mai are în contra-i: elementele naturei; defectuoşităţile aparatului; o mişcare greşită în conducerea aparatului. Toate acestea adăogate la pericolul permanent: inimicul, trec pe aviator în rândul „eroilor”, numai prin simplul fapt că a îmbrăţişat şi practică această meserie. Oricare şi oricâte ar fi actele de bravură, de eroism, ale luptătorilor de pe pământ, totuş, acelea ale aviatorilor trec deasupra, tot aşă după cum el planează deasupra tuturor.

Aviatorul ridicat dela un metru, în sus, dela pământ, şi apoi până în fundul zărilor albastre, chiar dacă nu ar avea un inimic în faţă care să-l pândescă, cum sunt pândiţi luptătorii ce se târâse pe pământ, el tot are în contra-i alăţia alţi nenumăraţi inimi, —motorul, un uragan ce se ridică pe neaşteptate, aparatul—cari îi pun vieţaşa în pericol în toată clipa. Un fricos, nu ar putea

niciodată să se facă aviator, nici chiar pentru timpul de pace.

„Les aviateurs sont les champions de l'héroïsme!” și oricâte recompense li s'ar da, în timp de pace, și cu atât mai mult în timp de războiu, nu sunt prea multe, căci și serviciile aduse de ei sunt imense. Numai cine n'a trăit în mijlocul lor, nu poate înțelege acest lucru.

b). *Funcțiunile îndeplinite de aviație și aerostație în războiu*
O nouă armă.

Aeroplane. Hidroaeroplane. Dirijabile.

Aeroplane. — Aviația, chiar dela început, a arătat că va putea aduce faloase reale în războiu. Războiul cel mare, 1914—1915, a ridicat-o la demnitatea de „armă luptătoare”, tot așa cum este și marina și cum sunt și celelalte arme, infanteria, cavaleria și artileria.

Dacă am lua chiar înțelesul cuvântului „armă”, după definiția sa: „arma se numește fiecare categorie de luptători, cari sunt armați la tel și luptă în acelaș mod”, vedem că aviația trebuie să intre în rândurile „armelor”.

Toți aviatorii întrebuițează avionul pentru a-i transporta și a lupta, după cum și cavaleria are calul. Diferitele întrebuițări ale avionului variază cu situația.

Prin urmare, aviația este o „armă”. Ca atare, ea urmează a se organiza, instrui și dezvoltă, în mod independent, și apoi în legătură cu celelalte arme, cu care va avea de conlucrat în războiu.

Întrebuițările aviației în războiu sunt:

- a) recunoașterile;
- b) lupta și bombardarea;
- c) observațiile pentru tirul artileriei;
- d) legătura;
- e) apărarea locurilor locuite, lucrărilor de artă, fabricilor; mascarea unor mișcări de trupe amice;
- f) în recunoașterile de noapte.

a) *Recunoașterile.*—Cea mai importantă din însărcinările pe cari le poate avea un avion este recunoașterea.

Recunoașterile sunt de două feluri: recunoașteri la distanțe mari, strategice, și recunoașteri pe câmpul de bătaie, tactice.

Primele se execută în prima fază a războiului, în perioada mobilizării, concentrării și desfășurării strategice a armatelor inimice.

Ele trebuie să se execute numai de ofițeri de stat-major, prealabil pregătiți pentru astfel de serviciu, și numai la nevoie din alți ofițeri, și unii și alții trimiși de marșele comandament general și chiar de comandamentele armatelor.

Aceste recunoașteri se trimit, fără întrerupere, în tot cursul zilei, pe escadrile de schimb, la timpuri diferite, și pe diferite direcții. Rapoartele lor se coordonează, se controlează și se verifică, unele prin altele, și apoi se comunică celor în drept.

Ele controlează toate șoselele și căile ferate, pentru a vedea activitatea inamicului pe aceste artere de comunicație; apoi apreciază mărimea convoiurilor: lungimea și numărul coloanelor; drumul ce-l urmează, etc.

În timp ce cavaleria nu poate da decât, cel mult, conturul aparent al forțelor inamicului, avionul trece deasupra și poate merge până în inima forțelor vrăjmașului. Mai ales în războiul îngropat, practicat azi pe frontul de Vest și, în parte, și pe cel de Est, numai avionul poate aduce comandamentului știrile necesare.

Recunoașterile pe câmpul de bătăie se trimit, în majoritatea cazurilor, de comandanții de armate. Comandamentul general are și el recunoașterile lui, cari sunt trimise, însă, în o rază mult mai mare, și cari se pot confunda cu recunoașterile strategice.

Comandamentele armatelor, și chiar ale corpurilor de armate, au nevoie de a ști, cât mai des posibil, cât mai complet și mai sigur, situația inamicului: Unde și-a strâns mai multe forțe? Unde și-a mascat artileria? Unde cavaleria? Dacă a făcut lucrări în pământ, și anume unde? Față de aceste știri vor putea și ele manevra cu rezervele, cu artileria și cu toate celelalte mijloace de acțiune.

Observațiile sunt foarte greu de făcut pentru un ochiu neexercitat. Nu se poate deosebi, cu ușurință, o coloană de cavalerie, de una de infanterie, fiindcă și una și alta, de sus se vede proiectată pe pământ ca o pată, fără a se distinge distanțele dintre șiruri și intervalele dintre rânduri. Numai deosebirea de iuțeli, în mers, se pot câteodată aprecia.

Totuș, un ochiu exercitat, va găsi totdeauna mijlocul de a aprecia just.

Coloanele, în marș, pe drumuri, se pot foarte ușor aprecia, mai ales când nu s'au închis distanțele regulamentare dintre diferitele unități. Așa, între companii, între batalioane, regimente, brigade, etc., sunt distanțe, cari, se mențin, mai ales în primele unități de timp ce urmează după o haltă. Apoi vine, după trupă, trenul de luptă, la oarecare distanță, trenul regimentar, etc., și adesea, după mărimea trenurilor se pot deduce efectivele trupelor.

Dacă aviatorul privește coloana dintr'un punct lateral, 1—5 klm. în lături, nu vertical, va obține două avantaje: se va pune în afara loviturilor eventuale inimice,

și va putea vedea și mai bine distanțele dintre unități și chiar dintre rânduri.

Când trupele sunt într'o formație risipită, în luptă, primele eșaloane, vor fi foarte greu de văzut; celelalte mai ușor. Trăgătorii și cu primele eșaloane ale rezervelor fiind risipite, culcate și chiar îngropate și mascate, cu mare greutate vor putea fi văzute din prima aruncătură de ochi. Rezervele liniei a 2-a, însă, fiind mascate și cu efective mari, vor putea ușor fi descoperite și apoi, mergând de aci, spre înainte, se vor putea găsi și celelalte eșaloane.

Dacă trupele inimice s'au ascuns în păduri, va fi greu aviatorului de a le descoperi; totuși, trenurile de luptă, masate în apropierea acestor păduri neputând intra și ele în pădure, vor demasca — presupus — trupele cărora aparțin.

Trupele, când sunt în haltă, cu greu vor putea fi văzute. Totuși, o coloană mare — o divizie, un corp de armată — nu se va putea, niciodată, opri dintr'o dată, pe drum, pentru haltă, ci numai parte din coloană; unele subunități merg, în timp ce altele se odihnesc. În acest caz, observațiunile sunt ușurate. Dar, iarăși, repetăm, că numai un ochiu exercitat va putea deduce aceea ce nu se vede.

Artileria, în coloană, se distinge foarte bine. În baterie, se vede mai cu greu; totuși, cunoscând modul de împărțire al diferitelor eșaloane, ale unei artilerii în baterie, ușor se pot descoperi.

Cantonamentele nu se pot descoperi, decât numai după pareul trăsurilor și conovețele cailor.

Iuțeala aparatului nu este o piedică în observații, dacă se ține la o înălțime de 1800—2000 m., fiindcă orizontul este foarte mare și ea de altfel este și necesară pentru siguranță.

Când se zăresc trupe, de departe, avionul se îndreaptă înspre ele; aprecierea începe de când au fost zărite, așa că în momentul când a ajuns deasupra, evaluarea este necesară. Dacă coloana este lungă, și în marș, recunoașterea se face mergând în lungul coloanei și lateral până s'a ajuns la trenurile regimentare. Apoi se caută coloanele vecine. Dacă dintr'un zbor nu s'a avut timp pentru recunoaștere, se fac mai multe viraje, până recunoașterea este terminată.

Observațiile se înscamună, de preferință, chiar pe hartă, adăpostită într'un sac de celuloid transparent, sau chiar într'un carnet.

Știrile sunt aduse de observator, după aterisare, cu automobilul, motocicletă, bicicleta sau călare; sau pot fi

aruncate, la cartierul respectiv, în tuburi metalice, legate cu draperi mari, vizibile; sau prin aparate de telegrafie fără fir, cari, însă, nu sunt recomandabile, fiind periculoase;

b) *Lupta și bombardare.*—În principiu, orice avion trebuie să fie în stare a lupta cu un alt avion inamic sau chiar cu un dirijabil. Lupta dusă de avion este, esențialmente ofensivă. Ea se poate da: contra aparatelor de sburat; contra trupelor de pe jos.

În contra aparatelor de sburat se întrebuințează pistoale automate, arme automate, mitraliere, tunuri mici. Atât observatorul, cât și pilotul, sunt armași și luptă cu inamicul.

În contra trupelor de pe jos se întrebuințează, de preferință, tunuri mici, bombe și săgeți.

Mitralierele întrebuințate de aeroplane sunt acelea obișnuite la armata de uscat.

Tunul este de calibru 37 și cu o iușcă de tragere de 40—50 lovituri pe minut. El, ca și mitraliera, este așezat înaintea aparatului, așa că are un câmp de vedere foarte întins. El poate trage tot așa de bine în jos sau în sus, ca și orizontal, și are proiectilul așa organizat încât poate, cu o lovitură bună, distruge un avion, un zeppelin, un balon-zmeu, etc. Asemenea cu el se poate trage asupra trupelor de jos, asupra convoiurilor, parcurilor, asupra lucrărilor de artă, etc.

Bombele cari se întrebuințează sunt de diferite modele și calibre.

Bombele aruncate din avion, sau dirijabil, păstrează câtva timp viteza aparatului din care au plecat și prin urmare ele nu cad niciodată pe verticala locului de unde sunt aruncate, ci își mai urmează drumul în direcția mersului aparatului și cad la pământ într'un punct rezultat al iușcei orizontale, capătul dela iușca aparatului și a duratei de cădere, datorită înălțimei aparatului. Prin urmare, când se zărește un aeroplan de departe, trebuie a se pune toți la adăpost de loviturile lui, înainte ca el să ajungă pe verticală.

Englezii au bombele Martin Hall, de 680 gr. și cu 223 spărturi. Germanii întrebuințează două modele: incendiare, și altele de explozie. Greutatea lor variază. Dirijabilele au adus bombe de 50—80 kgr. greutate.

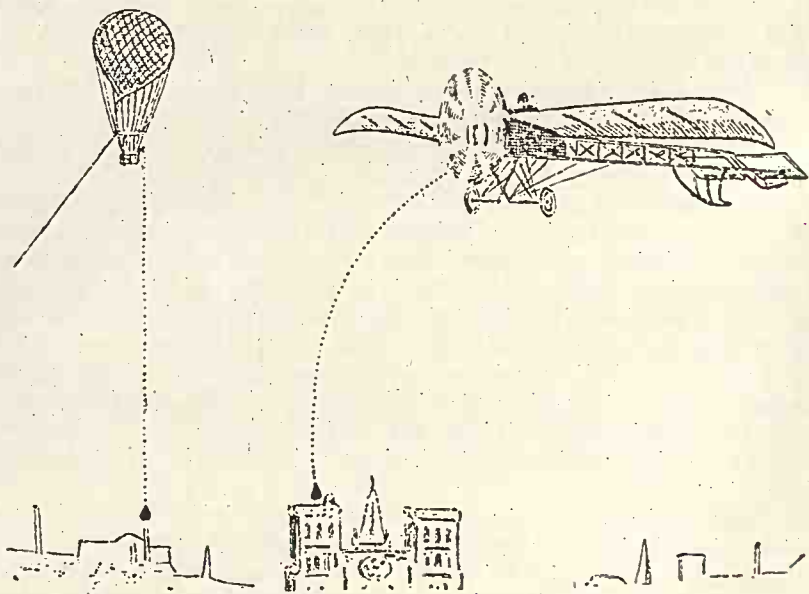
Francezii au bombele Anzen, bombe de 10 kgr., cu melinită, Claude, obus S, de 90 m.m., 120 m.m., 155 m.m., etc., etc.

Săgețile. Sunt mici vergele de oțel, lungi de 10—12 cm., cilindrice și terminate la un capăt cu un vârf ascuțit; iar la cealaltă jumătate, prin tăieturi sub formă

de canale, în cruce și făcute în lungul axului vergelei. Aceste lăicături au menirea de a le ține în aer cu vârful în jos.

Săgețile sunt așezate în niște distribuitoare speciale, câte 500 de fiecare cutie distribuitoare. Când aviatorul se află deasupra obiectivului ales, și când vizorul său îi arată că a sosit momentul, atunci el apasă pe o supapă, care dă drumul celor 500 de săgeți deodată. Ele se răs-

SCHITA A.

pândesc, dacă sunt aruncate dela 500 m. înălțime, pe o suprafață de 200 m. de rază. Raza se mărește cu înălțimea dela care cad săgețile.

Greutatea unei săgeți este de 15—20 grame și dacă ele, în cădere, au căpătat 100 metrii pe secundă, lovitura lor este mortală. Ele sunt aruncate, mai ales, asupra trupelor masate.

Un avion puternic, din cele noi, ar putea ridica, în afară de celelalte aparate și arme, chiar 150 kgr. săgeți, adică 7—8000 de bucăți, cari pot face mult rău inimicului.

Germanii, cari au suferit cei dintâi efectul săgeților, le-au introdus și ei, și au gravat pe fiecare: „Invenție franceză, fabricație germană”.

Loviturile lor sunt, în majoritatea cazurilor, mortale.

O asemenea săgeată a ucis pe generalul bavarez von Mayer, tocmai în momentul când se urcă în automobil.

Asupra cailor, în special, ele produc o adevărată panică.

De obicei, în lansarea săgeților se procedează astfel: se aruncă, mai întâi, o bombă. Soldații de jos se îngămădesc pentru a vedea efectul bombei. Apoi se dă drumul la săgeți.

Una din condițiile principale, ale unui avion, pentru reușita luptei, este și viteza de zbor. Cu cât viteza este mai mare, și cu cât aparatul răspunde mai lesne și mai repede la comenzi, cu atât și succesul este mai sigur.

c) *Observații pentru tragerile artileriei.*—În războiul actual, transformat în războiul de asediu, în special pe frontul de Vest, aviația a devenit arma indispensabilă artileriei. Pentru a se găsi obiectivele inimice, nevăzute de jos, spre a fi bătute de artileria noastră; pentru a se contrabate o artilerie inamică, îngropată și așa fel mascată, încât nici o scară de observație, oricât de înaltă, nu ar permite căpitanului de a o vedea, numai singur avionul este în stare să facă acest mare serviciu armatei. El nu numai că poate indica locul unde se găsește obiectivul inamic, căutat; dar poate și ajuta regularea tragerii bateriilor amice asupra acelor obiective nevăzute. El s'ar putea considera că este ochiul comandantului de baterie, pe care o deservește, ridicat la o înălțime de 2.000 m., și chiar mai sus.

Observatorul pentru tragerile artileriei, trebuie să fie un ofițer de artilerie, și numai în lipsă, un bun subofițer, bine pregătit pentru asemenea însărcinări.

Sarcina unui asemenea aviator nu este deloc mai ușoară decât a oricărui altul. Mai întâi, un asemenea avion trebuie să zboare pe orice vreme și la orice înălțime, oricât de sus, și oricât de jos, fără a se teme nici de furtuni și înălțimi dincolo de 3.000 m., nici de vijelia obuzelor și gloanțelor de armă, sub 1.000 m. (dacă este nor), căci foarte adeseaori soarta bateriei, și chiar a bătăliei, este în puterea acestui ochiul divin, care vede totul din înălțimile cerului.

Observatorul pentru tragerile artileriei, prin urmare, este la început un cercetaș de obiectiv, și apoi se transformă în indicator al rezultatului tragerii.

Observațiile de sus se transmit jos, la comandantul artileriei jos prin diferite mijloace: viraje; cu motorul; prin aruncări de buletine puse într'un tub metalic, de care este legat un mare fanion; prin bombe colorate; sau prin bombe cu una sau mai multe explozii, cu fum gros și legate între ele cu o fâșie luminoasă. În urma experien-

țelor s'a dovedit că aruncarea buletinului și bombele cu mai multe explozii, au dat cele mai bune rezultate.

Ordinele de jos în sus, se dau prin așezarea mai multor panouri albe, dreptunghiulare, pe pământ, în diferite pozițiuni, conform unui limbajiu stabilit dinainte. Albul proiectat pe pământ se vede perfect.

Pentru a se vedea marea importanță a acestui mijloc de cercetare și observare a inamicului, dăm aci, în traducere, o parte din instrucțiunile-ordine ale unei armate franceze, cu data de 4 Februarie 1914:

„Regularea tragerii artileriei cu aeroplanul, oridecâteori starea atmosferică o permite, este o condiție indispensabilă de succes, în special pentru acțiunea contrabateriilor în faza preparării atacului. Prin urmare, rolul principal al aeroplanelor de corp de armată este ajutarea artileriei amice în îndeplinirea misiunii sale; iar comandanții de corp de armată trebuie să ia toate măsurile ca să poată trage dela aeroplane și dela observatorii lor tot randamentul posibil”.

d) *Legătura*.—Pe lângă celelalte mijloace de legătură obișnuite, ca: biciclete, motociclete, automobile, telefon, telegrafie cu fir și fără fir, se întrebuintează, astăzi, și aeroplanul. Această legătură își are mai ales aplicațiunea în cetăți asediate, când este nevoie de a se aduce ordine secrete și urgente, sau a se scoate din cetate diferite știri și chiar oarecari persoane.

Aplicațiunea cea mai mare, în această direcție, pare a fi, însă, la transmiterea știrilor culese de către cavalerie. O anumită știre importantă, culeasă de cavalerie, printr'un mijloc sau altul, poate fi transmisă înapoi, în cel mult două ore, chiar dela o depărtare de peste 200 km. Desigur că o știre de o importanță deosebită va fi trimisă, pe lângă aeroplan, și pe alte căi.

Legătura între staturile majore ale mai multor armate și între comandamentul superior și aceste armate, se poate foarte ușor stabili prin aeroplane.

e) *Arzarea locurilor locuite, lucrărilor de artă, fabricilor. Mascarea—barage—unor mișcări de trupe amice*. Orașele mari, cum ar fi capitalele, sau alte mari orașe comerciale, industriale, lucrări de artă importante, fabrici, etc., pe lângă artileria și mitralierele așezate pe turnurile cele mai înalte ale orașului, sau pe înălțimile vecine, și gata de a trage în tot momentul, sunt apărate și prin escadrile de aeroplane, din cele mai înfi și mai bine înarmate. Idata ce s'a semnalat prin telefon, sau altfel, aparate inimice, avioane sau dirijabile, că se îndreaptă spre acel loc, escadrila de apărare își ia imediat zborul și pornește la luptă în întâmpinarea vrăjmașului și nu

încetează acțiunea până când nu a reușit să-l distrugă sau să-l gonească.

Desigur că avioane inimice vor putea adesea să răbească spre obiectivul urmărit, înșelând apărarea și scăpând vigilenței artileriei și mitralierelor; dar acțiunea lor va fi numai trecătoare și nu vor putea stă mult timp deasupra acestui obiectiv. Dacă nu ar fi aceste mijloace de apărare, ele ar opera fără nici o teamă și desigur că opera lor de distrugere ar fi maximă.

Pentru mascarea unor mișcări de trupe amice, înapoia unui front oarecare, se întrebuițează avioane cari din zori și până în noapte, pe escadrile de schimb, zboară pe o anumită linie, pe un anumit circuit și nu lasă nici un aparat inamic să se apropie. Această operație se cheamă barajul unei linii.

Pregătirea atacului francez dela Eparges, dela 17 Februarie, s'a făcut sub protecția și acoperirea a trei escadrile de aeroplane. Escadrila M. S. 31, eră în aer; escadrilele C. 18, H. F. 7 și H. F. 13, formau escadrilele de baraj. Ele erau jos, gata de a zbură în orice moment. Trei zile, în șir, s'a executat acest baraj și nici un avion inamic nu a putut, și nici nu a încercat măcar, să treacă peste liniile franceze. Atacul a avut o reușită completă.

f) *In recunoașterile și bombardările de noapte.*—Până anul trecut, zborurile noaptea aproape nu se executau, din cauza greutății orientării și aterisării. Nouile aparate, pentru recunoașterile și bombardările de noapte, sunt prevăzute cu proiectoare puternice, cari luminează așa de bine, încât aviatorul poate ateriza în bune condiții.

Pentru a se orienta noaptea, la înapoiere, se aprind pe locul de aterisare focuri, cari înconjoară la distanță mare aerodromul.

La 8 Februarie, locot. D., pe un M. Farman, plecă cu șase obuze, în direcția Ostende. Vremea eră rea, noaptea complet înlunecată, vântul puternic, dinspre Vest.

Primul obus l-a aruncat, dela 120 m. înălțime, asupra unui mare parc de trăsuri, la Middelkerke; la Ostende, dela 250 m. înălțime, aruncă trei obuze pe pavilionul de cură, unde se vedeau lumini mari. Puternicile explozii au dat alarma. Trei proiectoare inimice îl căută pe aviator. Unul din ele îl prinse în lumină, dar aviatorul coborî brusc, spre Mare, până lângă suprafața apei și scăpă de urmărirea obuzelor și ale mitralierelor. Focurile aprinse la aerodromul dela Furnes îl îndreptă încotro trebuie să apuce. La ora 10.²⁰ noaptea, a aterisat în bune condiții, după un zbor de aproape trei ore”.

Hidroaeroplane. — Hidroaeroplanele sunt avioanele întrebuițate, în special, la marină. Ele sunt prevăzute

cu niște flotere cari le permit a se lăsa pe apă și a pluti. Floterile cele mai întrebuințate sunt „Fabre”, cari sunt caracterizate prin o suprafață plană dedesupt și convexă deasupra. Ele sunt legate de aparat prin resorturi, pentru a amortiză isbitura valurilor.

Hydroaeroplancele sunt purtate pe vapoare amenajate special: ele se lansează după acele vapoare prin ajutorul unei platforme de lansare. Sub flotere sunt așezate roți, ca ale aeroplanelor, și cari ajută hydroaeroplancele să ruleze ca și pe pământ. Marea fiind, însă, de regulă, agitată, și mișcând vaporul, lansarea devine dificilă și chiar periculoasă. De aceea se practică acuma, ca la început hydroaeroplanul să fie lăsat pe apă, depe vapor, prin ajutorul macaralelor și apoi să se înalțe el singur direct depe apă. Aceasta prezintă mai multă siguranță.

Pentru a reveni la locul de plecare, pe vapor, s'a încercat aterisarea direct pe platformă; s'au întâmplat, însă, accidente. Acuma se lasă hydroplanul, la început, pe apă, și apoi se apropie singur de vapor și este ridicat iarăși prin macarale. Desigur, operația prezintă oarecare greutăți, dar este singura posibilă, fără accidente.

Acțiunea hydroaeroplanelor. — Hydroaeroplancele pot îndeplini pe Mare toate însărcinările de recunoaștere.

Un hydroplan poate pătrunde, cu vederea verticală, apa mării și vedea până la o adâncime suficientă, vasele submarine, și minele submarine. Chiar și cu marea agitată, vederea din hydroaeroplance nu este prea mult împiedicată.

Un hydroaeroplan înălțat la 1.000 m. poate avea o vedere întinsă până la 150 km. depărtare. Nici nu este nevoie a se înălța așa sus, pentru a putea prevesti vasele amice de apropierea escadrelor inimice. O înălțime de 200—300 m. permite observatorului o vedere la 40—50 km. depărtare; aceasta este o distanță suficientă fiindcă pentru a fi străbătută de o escadră inimică se va scurge cel puțin o oră, în care timp vasele amice au tot timpul să-și ia dispozitivul de luptă corespunzător cu situația.

Un hydroaeroplan care zboară cu 100 km. pe oră, va putea fi trimis în recunoaștere pe o rază de cel puțin de 100 km. în jurul escadrelor amice, pentru a semna mai din timp apropierea dușmanului. Distanța aceasta va fi străbătută de hydroaeroplan într-o oră; escadrele inimice, în, aproximativ, trei ore; deci, ar fi un câștig de cel puțin două ore pentru vasele amice.

Pe timpul unei lupte navale, hydroaeroplanul își continuă supravegherea, în special, a aripilor flotelor de luptă. Adesea el poate lua parte și la acțiune, prin aruncări de bombe, unele mai mici, altele de mărimea tor-

pilelor. În tot cazul, coșul și suprastructurile vaselor, ca și echipagiile au mult de suferit. În acelaș timp, ele împiedică acțiunea ofensivă a avioanelor sau dirijabilelor inimice. El urmărește, cu toată atenția posibilă, mișcările submarinelor inimice, punând astfel în siguranță esca-drele amice.

Hydroaeroplanul este, azi, un auxiliar indispensabil marelor flote și se poate spune că el le va aduce servicii imense în viitoarele lupte navale.

Dirijabilele. — Aceste mari vase aeriene dădeau, la început, mari speranțe. Azi, după un an de războiu, au probat că valoarea lor utilă este incomparabil mai mică decât a avioanelor.

„Mai greu ca aerul” a învins pe „mai ușor ca aerul”.

Dirijabilele, pe lângă ținta prea mare ce o prezintă, —170 m., 28 m.—apoi au și inconvenientele următoare: viteză mică, (70 km. pe oră), față de aeroplane, cost mare, imposibilitate de a aterisa în altă parte decât în hangarul special; este văzut de departe; un singur obuz îl poate distruge; nu poate duce o încărcătură utilă așa de mare, comparativ cu mărimea lui și cu costul lui.

Totuș, dirijabilul, pentru că există, poate fi întrebuințat cu oarecare succes în operațiile pe apă; iar pe uscat numai noaptea. Adevărata întrebuințare a dirijabilului este în recunoașterile și operațiile pe Mare. În timp ce armata de uscat se poate, mai mult sau mai ușor, ascunde vederilor dirijabilului, fiindcă un dirijabil va trebui să stea la cel puțin 3.000 m. înălțime, spre a avea oarecare șansă de a scăpa de loviturile de jos, la armata de apă, cuirasatele și toate vasele inimice se pot vedea ușor dela orice înălțime. Iuțea unui dirijabil, superioară vaselor de războiu, îi permite să le urmărească și chiar să arunce asupra lor bombe.

Lupta de jos în contra avioanelor și dirijabilelor.

Avioanele sunt bătute, de jos, cu armele portative obișnuite, cu mitraliere și cu tunuri speciale.

Tunurile cele mai periculoase sunt acelea construite special pentru a trage în contra avioanelor. Sunt tunuri montate pe automobile și cari pot trage vertical până la o înălțime dincolo de 3.000 m. și cu o viteză inițială de 500 m. pe secundă. Un sistem de ochire automat dă și înălțimea aparatului, precum și locul unde trebuie să se ochiască înaintea aparatului, pentru ca față de înălțime și de iuțea aparatului, lovitura să fie bună.

Germanii, de altfel și Francezii, întrebuințează astfel de tunuri pe baterii de șase piese, cari trag asupra aceluiaș obiectiv, pe un front de 2—300 m. și așa fel ca snopurile șrapnelului să se alătore unele lângă altele și să se facă un snop mare, din care să nu poată scăpa avionul.

Pentru dirijabile, se întrebuințează obuze cu focoașe speciale, așa de sensibile încât mica rezistență a alumiului, sau a cauciucului învelitoarei să le facă a exploda. Explozia, așa dar, se face cel mai adeseori, chiar în balonelele cu oxigen și produce explozia întregului dirijabil.

La avioane, dacă s'a lovit motorul sau rezervoriul cu benzină, se produce explozia aparatului și prăbușirea lui.

Cu toate aceste arme perfecționate, atât dirijabilele și cât mai ales avioanele, scapă de focul lor, datorit iuțelii, înălțimei și manevrării rezezi, eșind în o clipă din acțiunea focurilor, numai prin un simplu picaj sau viraj.

III. Lupte și bombardări aeriene

La izbucnirea „Răsboiului cel Mare, 1914—1915”, nimeni nu știă care va fi activitatea aviației, cu întrebuințare la armată și la operații, și care va fi modul ei de a lupta.

Unii credeau una; alții, alta.

Rezultatele de până acuma, au întrecut toate așteptările; iar acelea cari vor mai urmă, până la sfârșitul răsboiului, vor uimi lumea.

Un lucru este, însă, sigur: aviația a devenit unul din auxiliarii indispensabili ai „victoriei”. Rolul aviației, în răsboiul actual, a mers crescând în forma unei progresii geometrice. De unde, la început, rolul ei eră foarte redus, a ajuns acuma a fi întrebuințată în toate operațiile de răsboiu, după cum s'a arătat la capitolul „*Intrebuințare*”.

Azi, o armată nu poate spune că are prea multe aparate de zburat, prea mulți piloți și observatori încercați. Acea armată care va dispune de un număr mai mare—aparate, piloți, observatori—din această nouă armă, va obține, desigur, un avantaj, o superioritate, evidentă asupra inamicului și care superioritate se accentuează pe măsură ce răsboiul înaintează. Ea va putea vedea totul ce se petrece la inimic, și va împiedică avioanele acestuia de a vedea situația trupelor amice. Acesta este vechiul rol al cavaleriei, care este azi dublat de ajutorul indispensabil și absolut al avioanelor.

În privința modului cum s'a întrebuințat această nouă armă în diferitele sale operațiuni, nu s'au dat până

acuma la iveală prea multe știri. Totuș, se poate spune:

Francezii, la început, au întrebuințat aviația numai ca organ de recunoaștere; iar Germanii, numai ca mijloc de distrugere. De aceea, toată lumea află de bombardările germane dar nimeni nu știa rezultatul recunoașterilor.

Datorită aviației, francezii au fost încunoștințați de grămădirea de forțe colosale la frontiera belgiană, și tot aceștia au adus știrea cum diferitele armate și coloane germane înaintază în Belgia.

Fără de această știre, s'a putut face schimbarea de front, la vreme, pentru a se ieși în întâmpinarea germanilor.

Mai târziu, în timpul bătăliei dela Marna, aviația a pus în cunoștință pe generalul Foch despre golul și lipsa de legătură ce există între cele două armate inimice din față, fapt de care acesta a profitat în mod strălucit.

În Lorena, recunoașterilor făcute de aviație se datorește faptul că generalii Castelnau și Dubail au putut să-și coordoneze așa de bine acțiunile lor.

Și tot astfel, în toate ocaziile, la începutul campaniei, aviația franceză a avut numai acest rol de recunoaștere; un rol strategic.

Germanii au trimis, dela început, dirijabilele lor, în special Zeppelin-urile, și cu o sumedenie de aeroplane cari să bombardeze localitățile cele mai importante, până la Paris și până la Anvers. Astfel au fost aruncate bombe la Nancy, Verdun, Toul, Belfort, Liège, Namur, Anvers, Ostende, Lille, Amiens, Paris, etc. Aceste bombardări sistematice și, executate aproape în acelaș timp, în toate părțile, aveau de scop a răspândi teroarea, mai ales în populația civilă.

Rezultatul a fost cu totul altul. În loc să se influențeze moralul belgienilor și al francezilor și să-i deprimeze, s'a influențat mai mult sentimentul neutrilor, cari au văzut, dela început, de partea germanilor, mijloace de acțiune neconforme cu legile firești ale războiului, stabilite în convențiunile anterioare războiului numai cu câțiva ani. Desigur, întrebuințarea avioanelor și dirijabilelor, în războiu, și pentru bombardări și aruncări de obuze, este legală, cu o condiție: de a se conforma art. 26 din convenția dela Haga, din 1907, care spune: „înainte de a începe bombardarea, comandantul trupelor asedia-toare, trebuie să avertizeze autoritățile locale”. În afară de aceasta, orașele nefortificate, nu pot fi bombardate, iar asupra acelor fortificate, bombardarea se face numai asupra fortificațiilor și stabilimentelor militare.

Dar, de data asta, însă, în războiul actual, dictonul german: „forța primează dreptul”, s'a dezvoltat și a îm-

brăcat formula: „necesitatea nu cunoaște legi”. În astfel de condiții, fatal eră ca întreaga lume să se îngrozească de astfel de acțiuni și să ia partea multiplei înțelegeri, deocamdată sufletește.

Războiul continuând și transformându-se pe frontul de Vest, în războiul de asediu, în lupte de poziții și în lucrări de săpă, aviația franceză s'a transformat, o bună parte, în auxiliar al artileriei. În a cerceta și găsi obiectivele inimice și în a ajuta artileria amică în baterea și distrugerea acestor obiective, aviația franceză a făcut adevărate minuni.

Germanii, în această nouă fază a războiului, au urmat pe francezi pe aceeaș cale în întrebuințarea aviației. Au păstrat, însă, și celălalt mijloc întrebuințat la început, de a bombardă orașele din vecinătatea frontului.

Francezii au dat și ei, ca represalii, aviației lor întrebuințări de bombardări, limitând, însă, aceste bombardări la: locuri întărite, gări, centre de comunicații și de aprovizionări, fabrici de arme, de pulberi, de dirijabile, linii ferate, poduri și lucrări de artă, hangare pentru dirijabile și avioane, docuri și porturi, etc.

Din întrebuințări la fel și din luarea de măsuri de împiedicarea bombardărilor avioanelor inimice, au născut adesea lupte aeriene, între aeroplane, între aeroplane și dirijabile, între aeroplane-dirijabile și baterii terestre sau vasele de războiu.

La început, recunoașterile, ca și bombardările, se executau sau de avioane izolate, sau în escadrile de cel mult șase aparate. Azi, s'a constatat, de partea francezilor, următorul mod de întrebuințare, ca tactică de luptă.

O mare escadră de aparate, aprovizionate cu bombe de aruncat, cu săgeți, și având și arme de luptă, ca mitraliere sau arme automate, înaintează direct spre obiectivul ales pentru bombardare. Această mare escadră este compusă, pe cât posibil, din aparate la fel, cu aceeaș viteză, cu aceeaș putere de ascensiune, de acelaș model. Ea este împărțită în escadrile a câte opt aparate și toate puse sub comanda unui comandant de escadră.

Această mare escadră, de 30—40—60 aparate, este flancată pe ambele flancuri de câte o escadrilă, a câte opt aparate, destinate a luptă cu orice inimic ar întâlni în drumul lor și care ar căuță să se opună. Aceste aparate sunt din cele mai iuși, și armate în mod special pentru luptă aeriană. Ele nu poartă bombe, ci poartă o mitralieră sau un tun de 37 m.m. și o armă automată. Prin viteza lor mai mare, decât a celorlalte aparate din escadra de bombardare, ele pot face supravegherea atât pe front, cât și pe flancurile escădrei și pot luă în urmărire

orice aparat inamic ar întâlni; prin numărul lor cel mare și prin armamentul de cari dispun, pot intra în luptă cu nădejde de victorie.

Dăm aci, în rezumat, câteva din luptele și bombardările cele mai însemnate, executate până la 1 August 1915:

* * *

În ziua de 5 Octombrie 1914, un biplan german, „Aviatic”, făcea recunoașterea liniilor franceze în regiunea Reims. Sergentul Frantz, era de gardă cu un aparat Voisin 89. El se înalță împreună cu mecanicul său, soldatului Quenault și luă în goană aparatul inamic. După ce au luat înălțimea necesară, se îndreptară spre el, și îl atacară de flanc cu focuri de mitralieră. Un glonț lovi pilotul german la gât și un altul provoacă explozia motorului, care propagă incendiul întregului aparat și prăbușirea lui în mijlocul liniilor franceze.

* * *

Căpitanul Nesterov, unul din cei mai distinși aviatori ruși, care s'a ocupat mult cu rezolvarea problemei „stabilității” avionului în toate pozițiile, și care făcuse *Looping-ul*, înainte de Pégoud cu câteva zile, a murit, în Galiția, în o ciocnire ce a avut-o cu un aparat austriac.

Mecanicul său istorisește astfel: Căpitanul Nesterov tocmai sosise pe front, în Galiția. Trei aparate austriace erau pe sus și făceau recunoașteri. Loviturile de jos nu-i ajungeau. Căpitanul Nesterov se urcă în aparatul său, se înalță la 2.000 m. și începù a urmări pe inamic. În curând ajunse unul din aparate și se repezi asupra lui, cu atâta putere, încât îl rupse, în două și îl rostogoli la pământ. În acelaș timp, aparatul lui Nesterov începù a se coborî în spirale regulate, ceeace ne făcu să credem că el n'a suferit nimic. Deodată, aproape de pământ, aparatul se răsturnă și se prăbuși, iar căpitanul Nesterov fu aruncat afară din aparat. S'a constatat asupra-i fractura coloanei vertebrale, fractură cauzată de elicea aparatului inamic. Aparatul lui Nesterov, când coborî, avea cu el un pilot fără vicață, și datorită numai bunei regulări făcute de constructorul lui, căpitanul Nesterov, el coborà în formă așa de regulată, fără să fie condus.

Este una din pierderile simțite de aviația rusă.

* * *

În ziua de 10 Ianuarie 1914, sergentul Gilbert, pilot, și cu locotenentul Puechredon, ca observator, pe când se înapoiau, din o recunoaștere, în regiunea Amiens, văzură

un avion inamic că se îndreptă spre Amiens. Ei începură să-l urmărească, căutând a lua înălțime mai mare decât el. În apropiere de Amiens, îl ajunseră; pilotul îi tăie drumul, în timp ce observatorul trase patru gloanțe cu carabina ce avea. Două din aceste gloanțe loviră pe observatorul inamic, căpitanul Falkenstein; al treilea, pe pilot, Keller, la gât; al patrulea găuri radiatorul. Aparatul german descinse în rândurile francezilor. Observatorul german era mort, pilotul rănit.

* * *

În dimineața de 27 Ianuarie, mai multe dirijabile germane, Zeppelin-uri, au atacat coasta de răsărit a Angliei, în departamentul Norfolk, la N.-E. de Londra. Ele au aruncat bombe asupra localităților Yarmuth, King's Lynn, Cromer, Beeston și Sheringham. Aparatul care a bombardat King's Lynn s'a îndreptat apoi spre Sandrigham—reședința regală—unde regele George al Angliei fusese; în ajun, împreună cu toată familia. Mai multe bombe au fost aruncate și aci, fără, însă, a face pagube prea mari.

* * *

În ziua de 1 Aprilie 1915, pela ora 3 p. m., locotenentul Garros, fû anunțat că un aparat inamic zbură și făcâ recunoașteri între Roulers și Dixmunde. El se urcă, numai decât, pe aparatul său—opera sa,—un monoplan de tip Morane, și monoplance, armat cu o mitralieră. Aparatul german, văzând îndreptându-se spre el un avion străin, voi să se retragă. Garros, însă, mai iute, îi taie drumul și, înălțându-se deasupra lui, la câteva zeci de metri (30—40), începû a trage. Aparatul german avea, pe lângă pilot, și un observator, care trăgea cu o carabină. Câteva gloanțe germane atinse aparatul lui Garros; dar mitraliera acestuia, în câteva minute, făcû să explodeze rezervoriul de benzină al aparatului german și să-l prăbușească la pământ. Garros a aterisat lângă aparatul doborât; ambii aviatori inimici—decorați cu crucea de fier—erau morți.

* * *

În zorii zilei de 7 Iunie, înainte de a se lumina, doi locotenenți englezi, I. P. Wilson și I. S. Mill, și sublocotenentul Warnford, plecară fiecare cu câte un aparat în o expediție studiată, din vreme, cu îngrijire. Locul lor de plecare a fost parcul aviatic din apropierea frontierei belgiene; iar obiectivul lor era bombardarea hangarelor inimice—pentru Zeppelin-uri—din regiunea Bruxelles (de la Evere) și Gand.

După puțin zbor împreună, se separară: Cei doi loco-

tenenți se îndreptară spre Bruxelles; iar sublocotenentul Warneford spre Gand.

Locotenenții Wilson și Mill au reușit să incendieze hangarele și să distrugă Zeppelin-ul L. Z. 38; care se află într'unul din ele.

Sublocotenentul Warneford, în drum spre Gand, întâlnește un Zeppelin, care tocmai se întorcea din o bombardare pe coasta engleză. Il atacă și, cu câteva bombe, aruncate dela câțiva metri de deasupra, îl făcù să explodeze și să se prăbușească. Intregul echipagiu — 28 oameni — au pierit în flăcări. Explozia a fost atât de violentă, încât aparatul sublocotenentului Warneford a fost răsturnat și numai cu multă greutate a putut ajunge liniile amice, după ce mai întâi, a făcut o reparație sumară aparatului între liniile inimice, în apropiere de Gand.

Acest sublocotenent, erou, după câteva zile, a murit la Paris, într'un zbor de încercare și de agrement. Fusese chemat la Paris, pentru a i se da decorația legiunea de onoare. Aci—acrodromul Buc—a făcut un zbor cu M. H. Beach-Needham, jurnalist american, ca pasager, cu un aparat nou. Au făcut greșeala să nu se lege cu centurile și, într'un viraj scurl, observatorul a fost scos din scaun și repezit în elice, pe care o sfărâmă; aparatul își pierde echilibrul și, fără elice, se prăbușe la pământ. În timpul răsturnării aparatului, a fost scos din scaun și locotenentul Warneford. Ambii au fost complet striviți.

* * *

În ziua de 26 Mai, o escadră aeriană de 18 aparate, au bombardat marea uzină de produse chimice dela Ludwigshafen, pe Rin, în Palatinatul bavarez. Această fabrică ocupă un întreg cartier din Ludwigshafen și constituie o uzină colosală și un laboratoriu formidabil sub numele de Badische Anilin und Soda Fabrik. A fost întemeiată la 1865, la Mannheim, pe Neckar, în marele ducat de Baden și apoi transferată peste drum, pe malul stâng al Rin-ului, la Ludwigshafen și cu o sucursală în Franța, la Neuville-S. Sâone. Înainte de războiu, fabrica lucră mai mult culori aniline. Dela începutul războiului ea s'a transformat pentru armată și dedia cea mai mare parte de produse nitrice, necesare explozibilelor. Aci se fabrică două treimi din explozibilele întrebuintate în armata germană.

Câteva zile mai înainte, aparatele destinate acestei incursii se pregăteau și se verificau, fără a ști unde vor merge. Benzină și ulei au luat fiecare pentru șapte ore de marș. Obuzele ce trebuiau aruncate — 90 și 155 — au fost verificate și controlate. Fiecare avion trebuì să ducă

câte șase obuze de 90, sau câte unul de 155 și două de 90. Mitralierele și carabinele aprovizionate și controlate.

După mai multe zile de vreme rea, s'a putut porni în ziua de 26 Mai, la ora 3 dimineața.

Pentru a câștiga timp, aparatele au trecut liniile frontului cu o înălțime mijlocie de 1500 metri. Cum mersul era spre Est, aviatorii au fost câtva timp necăjiți de razele soarelui, ce răsărea. Intre Saverna și Sarrebourg au fost bombardati fără efect. Când au trecut înălțimile și au ajuns în valea Rin-ului, se îndreptară direct spre Mannheim, zburând, ca precauțiune, pe deasupra pădurei Hardt. După trei ore de zbor, escadra a ajuns în apropierea obiectivului.

Ajunși la doi klm. de obiectiv, se separară în două grupe: unul se îndreptă spre Oppau, celălalt spre Uzina cea mare. Într'un sfert de oră, toate bombele au fost aruncate — peste 150 — asupra fabricii. Mai multe explozii puternice, incendii și coloane de fum gros se ridicară de jos.

Aviatorii au fost bombardati cu înverșunare; dar au scăpat cu toții, afară de comandantul escadrei, maiorul De Goys cu pilotul său, adjutantul Bunau-Varilla, cari au fost nevoiți să aterizeze din cauza unei stricăciuni la aparat. Au avut, însă, timp să distrugă, prin incendiere, aeroplanul, înainte de a fi luați prizonieri.

Acest fapt aviatic este cel dintâi care se prezintă sub această formă: ca o escadră de atâtea aparate să îndeplinească o anumită însărcinare.

* * *

În ziua de 26 Mai, un „Albatros” fu semnalat în direcția Laon, că se îndreptă spre Château-Thierry. Pilotul Mesguich și cu observatorul, locotenent Jacollet, din cavalerie—un trăgător, cu arma, neîntrecut—il luară în goană, pe un Morane-Saulnier.

Avionul german era la cel puțin 2.600 m. înălțime. Aparatul francez se înălță deasupra cu încă 4—500 metri și apoi se îndreptă spre el. Când îl ajunse la 10 metri înălțime, îl atacă cu focuri de carabină. Pilotul francez fu rănit dela început, la umăr, dar avu putere să conducă mereu aparatul, pentru ca observatorul să poată trage. Albatros voia să se retragă spre liniile germane, dar Morane-ul îi tăie calea și locotenentul Jacollet trase câteva focuri numai dela câțiva metri asupra pilotului și observatorului inimic. Deodată aparatul german se prăbuși în gol. Jos, unde au aterizat și aviatorii francezi, au găsit pe pilotul german aruncat la câțiva metri afară

din aparat; iar observatorul, la locul său, dar stâlcit sub greutatea motorului.

În aparat s'au găsit 10 bombe mari și 40 granate de mână.

* * *

O nouă incursie, în stil mare, s'a executat în ziua de 27 Iunie. O escadră de 23 aparate a avut însărcinarea de a merge să bombardeze Carlsruhe, capitala badeză, și anume castelul marelui duce, gara și manufactura de arme.

Mai multe zile trecură în pregătiri de tot felul; de altfel, nici vremea nu era tocmai propice; în sfârșit, în ziua de 27 Iunie, timpul arătându-se propice, cele douăzeci și trei de aparate își luară sborul în direcția obiectivului desemnat. Escadra ocolește Phalsbourg și Saverina, de unde chiar le vin în întâmpinare câteva obuze; lăsă Schirmeck spre dreapta și se prefăcură că se îndreaptă spre Strasburg, când deodată îndreptară capul spre Carlsruhe, trecând pe deasupra localității Hagenau. Lăsară pădurea spre stânga lor, trecură Rin-ul, ceva înaintea de Rastadt. Carlsruhe apare; aparatele se grupează, pregătindu-se de bombardare. Între orele 7—7.³⁰ a. m. s'a aruncat asupra obiectivelor desemnate, 130 proiectile de 90 și de 155, lovindu-se țintele hotărâte și provocându-se incendii și explozii.

Escadra, la înapoiere, a schimbat drumul, venind în linie dreaptă dela Carlsruhe peste Phalsburg-Blamont. Un vânt destul de puternic ce batea dinspre N.-E. le-a ajutat foarte mult.

Escadra a pierdut două aparate: unul a aterizat lângă Schirmeck, din cauza unei pane de motor; iar un altul, care rămăsese mult în urmă, a fost doborât de mitraliera unui Albatros, care îl luase la goană.

Spre seara aceleleaș zile, o escadrilă germană, de cinci aparate, ca represalii, a bombardat orașul Nancy și a aruncat mai multe mii de săgeți.

* * *

În noaptea de 19—20 Iulie, un dirijabil francez a avut însărcinarea să bombardeze marele depozit de munițiuni germane dela Vigneulles-les-Hattonchâtel.

Îndată ce luna a apus și noaptea a devenit cu totul întunecoasă, cam pela ora 10, dirijabilul părăsi hangarul său și, după ce și-a luat înălțimea necesară, se îndreptă spre obiectivul hotărât. Un proiector inimic, instalat pe o înălțime din „Hauts de Meuse” îl prinse și nu-l mai slăbi o clipă; aproape în acelaș timp începă și bombardarea

inimică, care, deși eră destul de bine îndreptată, totuși, nu a atins nici un organ vital al dirijabilului.

În mijlocul acestei bombardări și înconjurat de luminile a 2—3 proiectoare inimice, dirijabilul își îndeplinea însărcinarea ce avea. Două obuze de 220, vreo 10 de 155 și mai multe de 90, au fost aruncate și cari au provocat explozii puternice chiar de sus. Dirijabilul s'a îndreptat apoi spre Metz, și, după o recunoaștere a întregii regiuni, de mai bine de șase ore, dirijabilul s'a înapoiat la hangarul său, cu câteva avarii ușor reparabile.

* * *

În noaptea de 15 Martie, pela ora două dimineața, s'a dat alarma la Paris pentru Zeppelin-uri. Îndată se stinsese toate luminile din oraș, iar proiectoarele se încrușară deasupra orașului. Patru Zeppelin-uri au fost văzute dela Compiègne, mergând în lungul văcii Oise și îndreptându-se spre Paris. Două din ele au fost forțate să se înapoieze, din drum; celelalte două ajunseră la marginea de Nord și de N.-V. a Paris-ului. Unul din ele trecu pe deasupra Montmartre, ținut tot timpul în lumina proiectoarelor, iar proiectilele ploau în jurul lor, fără a le cauza, de altfel, prea mare rău. După ce a aruncat mai multe bombe, se depărtară și reușiră a intra în liniile lor. Au aruncat, 9 bombe mari, incendiare, și 31 bombe de explozie.

A doua zi, la ora 9 seara, o nouă alarmă. Mai multe Zeppelin-uri fusese semnalate, dar nu au ajuns până la Paris. Ele au bombardat localitatea Villers-Cotterets și apoi s'au înapoiat.

Cu această ocazie, populația civilă a Paris-ului, a fost foarte îngrijorată și a ridicat vocea în contra aviației amice, care nu-i apără îndeajuns. Toate ziarele au publicat atunci articole prin cari apără aviația franceză de acuzările necunoscătorilor. Așa, „Le Matin” a publicat următoarea notă:

„Dacă avioanele nu s'au înălțat numaidecât, este fiindcă nu au avut un asemenea ordin. Acest ordin nu a fost dat intenționat de către comandamentul militar al Parisului, pe motivele următoare, bine justificate:

„Dacă aeroplanelor noastre s'ar fi înălțat deasupra Parisului în timpul când Zeppelin-urile erau și ele tot aci, ar fi riscat să fie lovite de către proiectilele de artilerie ce se trăgeau asupra Zeppelin-urilor. Se putea întâmpla să se înregistreze pierderi dureroase.

„Fășiile de lumină ale proiectoarelor, erau, de asemenea, foarte periculoase zborului aeroplanelor. Din cauza

acestor fășii de lumină foarte puternice s'ar fi putut întâmpla manevre greșite și chiar ciocniri de aparate — când unul eșcă din lumină, cu un altul ce ar fi fost în întineric,—așa că foarte înțelepțește a făcut comandamentul că nu a dat ordin aparatelor să se înalțe, decât după ce Zeppelin-urile s'au depărtat de deasupra Parisului.

„Populația capitalei să se mai gândească, de altfel, și la posibilitatea unei explozii al unui Zeppelin, și prăbușirea lui asupra unui cartier al orașului.

„In timpul acestor două nopți memorabile, de altfel, aeroplanele noastre n'au stat neactive; au făcut recunoașteri, cu toată vremea defavorabilă, ploaie, ceață, vânt. Câteva ciocniri chiar eră să se întâmple, două aparate trecând la 3—4 metri unul de altul.

„Fără a da pe față nici un secret militar, se poate, însă, spune că dacă un Zeppelin va mai veni să atace Parisul, tunul va fi inamicul său cel mai principal; iar aparatele noastre, sunt pentru noi, numai sprijiniitoare ale moralului. decât apărătoare absolute a astfel de încercări ale inamicului”.

* * *

In ziua de 30 Iulie 1915, o escadră de 44 aparate a bombardat puțurile de păcură dela Pechelbronn, din Alsacia, din apropierea istoricei localități Froeschwiller-Woerth. Aceste puțuri, deși de o producție modestă, totuș sunt de un ajutor mare pentru automobilismul și aviația germană.

S'au aruncat asupra puțurilor 103 obuze, majoritatea de câte 155. In trecere, această escadră a bombardat gara Deltwiller, dela Est de Saverna și hangarele de aviație dela Phalsburg.

In ziua de 31 Iulie 1915, o altă escadră a atacat câmpul de aviație dela Dolhain, aproape de Morhange, în Lorena, și drumul de fier dela Château-Salins cu gara Burthecourt.

* * *

In ziua de 13 Iulie, o escadră de 35 aparate a bombardat gara strategică germană dela Vigneulles-les-Hattonchâtel. In această gară și în magaziile ei, se strânsese cantități mari de munițiuni și de aprovizionamente de tot felul.

S'au aruncat asupra-i 171 de obuze de 90. Mai multe incendii și explozii s'au văzut.

* * *

Aviatorul englez Marc Helsen a avut o luptă foarte interesantă cu un Aviatie. Pe când se află la o înălțime de 2.000 m. deasupra orașului Ypres, deodată văzu un aeroplan german, de marca Aviatie, care tocmai voia să se retragă. Pilotul englez îl luă la goană și după zece minute îl ajunse și trecu deasupra-i. Lupta începuse îndată. Observatorul aparatului englez trase, la început, dela 50 m. o serie de câteva cartușe, fără nici un rezultat. Germanul ripostă cu mitraliera sa, și un glonț al lui, chiar lovi la un lăt de mână de rezervoriul cu benzină. Atunci englezul, s'a prefăcut lovit și a pus aparatul în coboriș brusc. Aviatorul german, crezând în victorie, începuse a coborî și el în zbor planat. Deodată aparatul englez se redresează și câștigă înălțime deasupra avionului german. Observatorul începuse imediat tragerea și lovi în braț pe pilotul german, apoi lovește rezervoriul, care explodează, se aprinde și aparatul german descinde, rostogolindu-se.

* * *

În ziua de 18 Aprilie, Garros porni în recunoaștere. Deodată văzu un tren pe linia Ingelmunster-Courtrai; se lăsă în zbor picat brusc, sub un unghi de 60 grade, dela o înălțime de 2.000 m. până la 40 m. de sol; descrie un viraj scurt și, cu aripile aproape verticale, aruncă o bombă. Santinelele germane, așezate în lungul liniei, începuse a trage asupra-i. Garros aruncă încă o bombă și apoi, printr'un salt, se ridică la 700 m.; dar deodată motorul se opri, aparatul începuse să se clatine și fû forțat să se lase în zbor planat în direcția localității Hulste.

Constatănd imposibilitatea de a repune aparatul în funcțiune, îi dădu foc și apoi se ascunse în o colibă a unui țaran, unde fû găsit mai târziu.

Când ofițerul german intră înăuntru, Garros merse înainte-i și se prezintă lui în termenii militărești și distins.

Fû luat prizonier.

* * *

Locotenentul pilot Bocckel și căpitanul de stat-major-observator, Saumon, primiră sarcina de a face o recunoaștere în regiunea Longwy-Arlon-Virton.

Curând aparatul atinse 1800 m. Mai multe obuze și împușcături fû îndreptate spre ei, îndată ce au trecut în liniile inimice, fără nici un rezultat. În momentul, însă, când au trecut de pădurea Mussou, aproape de Longwy, fû luat la țintă de o baterie specială contra avioanelor. În câteva clipe, întregul avion fû învăluit de o adevărată grindină de gloanțe. O explozie puternică a unui șrapnel

inimic, spart lângă aparat, îl făcu să facă un salt enorm, îl răsturnă și îl puse pe o aripă. În acelaș timp, se opri și motorul. Aparatul începă a se prăbuși cu o iuțea amefitoare. Moartea eră sigură. Locotenentul Boeckel, care, însă, nu-și pierdă deloc sângele rece, reuși, cu o sforțare supraomenească, la 200 m. de pământ, să redrezeze aparatul și să-l îndrepte spre liniile franceze. Aparatul pută ajunge să aterizeze între cele două linii. Atât artileria, cât și infanteria germană, trăgea asupra-i. Pilotul repară sumar stricăciunea, apoi, ajutat de observator, puse elicea în mișcare și intră înapoia liniilor franceze.

Ne oprim. Ar trebui volume întregi pentru a se scrie toate faptele aviației și acrostației. Desigur, se va face și asta mai târziu, după războiu, când se vor cunoaște toate amănuntele.

Noi am dat câteva din grupul celor mai importante, și mai ales la francezi. Și mai sunt încă multe, la toate armatele.

IV. Observațiuni. Discuțiuni. Invățăminte.

— Biplanele și-au căpătat o mare superioritate asupra monoanelor. Desigur că viitorul este al lor, mai ales pentru războiu.

— Motoarele urmează a fi încă perfecționate. Trebuie a se găsi un motor, care sub o greutate relativ mică să aibă o foarte mare putere. Azi, motoarele obișnuite întrec puterea de 100 cai.

Pe lângă acestea, motoarele trebuie să aibă posibilitatea de a lucra cu mai multe viteze, fără ca aparatul să înceteze de a urcă sau, în cel mai rău caz, de a plană, fără a cobori.

Aceasta ar permite ca mersul escadrelor să se facă în grup.

— Trebuie ca punerea în mișcare a motorului să se facă automat de către pilot, dela locul său.

— Fiecare aparat să poarte cu sine, piese de schimb, cel puțin o elice, și o trusă cu unelte pentru reparațiile urgente și de primă necesitate. Asemenea și material necesar pentru asemenea reparații.

— Fiecare aparat să fie amenajat pentru a putea lupta. Orice aparat ce se înalță este expus a fi atacat de un altul, sau trebuie a gonî un aparat inamic.

— Aviatorii trebuie să fie legați cu centurile, de scaunele lor. În acest mod, se evită multe accidente.

— Cu toată imensitatea spațiului, ciocnirile între aeroplane este posibilă. S'au întâmplat chiar. Trebuie, deci, a se reglementa mersul aeroplanelor, ca și al trăsurilor, vapoarelor, automobilelor.

De ex.: 1) Aparatul care merge în contra vântului, putând urcă mai lesne, va cedă în fața altuia care are vântul în spate; 2). Două aeroplane, care merg în același sens, acela din urmă nu va trece înaintea celuiilalt, trecând între pământ și el, ci între el și cer, etc., etc.

Noaptea trebuie să faruri cari să lumineze.

— Se crede că bombardările din aeroplane și dirijabile, nu prea dau rezultate mari. Adevăratele însărcinări ale unui aeroplan sunt: recunoașterile strategice și tactice și tragerile artileriei.

— În lupta aeriană s'a constatat că aparatul care domină are mai adesea câștig de cauză. Și aci, ca în toate luptele, manevra este care ajută foarte mult victoria. Așa, dacă se trece în stânga inamicului, când se trage asupra-i cu revolverul, sau în dreapta, când se trage cu carabina, dacă se trece deasupra lui, dacă îl întrece în iuțală, sunt probabilități de a reuși.

În contra dirijabilelor, victoria se obține trecându-i deasupra și aruncându-i bombe dela o depărtare de câțiva metri.

— Când se va găsi motorul ideal, cu mai multe viteze, atunci se va putea manevra cu escadrile. Așa s'ar putea adopta ca formație de marș, formația în unghiu, aceea întrebuintată de păsările călătoare. Când se prevede lupta, s'ar trece la o formație de rând, făcându-se desfășurarea, spre unul sau spre ambele aripi. Etc., etc.

În tot cazul, desigur că o tactică aeriană, va eși la lumină, în urma experiențelor acestui războiu.

— Dirijabilele au acțiunea lor eficace mai mult pe mare, pentru că ele nu pot fi bombardate aci decât de vasele de războiu; iar viteza unui dirijabil este superioară aceleia a unui vapor. În operațiile pe uscat se întrebuintează mai mult noaptea.

Este nevoie ca zgomotul motorului să poată fi închis, fără ca el să se oprească.

— Marile biplane cari se construiesc au o putere ascensională foarte mare. Încărcătura utilă numai pentru purtat bombe trece de 1.000 kgr. Se zice, chiar, că ultimile bombardări în Anglia au fost făcute de aeroplane de acest tip, iar nu de dirijabile.

— Se zvoneste că în America, o asociație franco-inglezo-filă, a hotărât organizarea unui corp aviatice de 1000 aparate, cu piloții voluntari, cu personalul și tot materialul necesar. Aceste aparate ar urmă să vie în Franța, cel mai târziu, la începutul anului 1916.

Costul întreg al acestei flote aeriene, numai material, ar fi de, aproximativ, 70—80—100 milioane, în care sumă ar intra atât costul aparatelor, cât și al tuturor autocamioanelor ce ar forma trenul lor. Lucrul nu ar fi imposibil.

Desigur că ni se rezervă mari surprize pentru sfârșitul războiului.

— Toate aparatele cari se construiesc acuma, se și cuirasează, în special părțile vii ale lor: motorul, rezervoriul de benzină și locurile pilotului și al observatorului.

— Nouile aparate au câte două și chiar câte patru motoare, a câte 150—200 cai. Viteza unui asemenea aeroplan întrece 150 km. pe oră; iar puterea ascensională este mult mai mare de 1.000 kgr. greutate utilă.

— Din cauză că bateriile se descoperă repede din aeroplane, trebuie să se ia măsuri ca ele să fie adăpostite de vedere și de sus; iar tunurile să fie așezate în mod neregulat pe poziție.

— Când se face regularea tragerii cu ajutorul aeroplanelor, se ia măsuri ca bateriile vecine să nu stingherească observările celor din aeroplane, adică să nu tragă în același timp cu acele baterii cărora li se observă tragera.

— Experiența războiului arată, la aviație, că proporția aparatelor de rezervă, ce trebuie să existe, pentru a se putea face față nevoilor cerute de bătăliile moderne, este de 3 aparate de rezervă la 2 în serviciu.

— Contra Zeppelin-urilor s'a inventat o bombă, care la izbire, se desface în patru elice, astfel că sfâșie învelșurile balonului.

CAPITOLUL V.

SUBMARINELE

ISTORICUL SUBMARINELOR

În secolul al XVI-lea se găsesc documente de încercări, construcții sau numai planuri despre submarine. Așa, în 1850, englezul *Bourne*, iar în 1624 olandezul *Cornelius van Drebbel*, făcù o preumblare la Londra pe sub apele Tamisei, cu 12 pasageri la bord, printre cari și regele Jacq I-i. Pentru curățarea aerului interior se servea de un lichid numit „chint-esență de aer”.

Francezii *Fournier* și *Marsennes*, în 1630, *De Son*, în 1653, și englezii *Symons*, în 1747, și *Day*, în 1773, încercară și ei diferite aparate submarine. „Cel dintâiu submarin care fù întrebuințat în războiu, fù un vas american, în 1773, care se afundă, făcând să intre apa în el și eșea la suprafață dând-o afară cu pompe de mână, mergea cu ajutorul unei elice manevrate tot cu mâna, ajungea la inimic, dà drumul unei mine ce trebuia să explodeze ceva mai în urmă, ca submarinul să se poată depărta”.

Fullton, inventatorul minei submarine și a primului vas cu aburi, a executat în Franța, în anii 1797—1802, submarin, pe Mare calmă plutea, mânat de rame și de pânze. Când vremea era rea, sau dușmanul aproape, ramele și pânzele intrau în vas, care apoi se afundă.

„Vasul lui era lung de 6 m. 50, gros de 2 m. și putea merge la 7—8 metri adâncime. La suprafață mergea cu pânze, sub apă mânat de două elice paralele mișcate cu mâna. Pentru afundare, se introducea apă; iluminatul cu

Biografie : Revista „*Les cahiers de la Guerre No. 10*”.

Revista „*Je sais tout*” No. 116 *La Guerre sur Mer*.

„*Les Sous-Marins et de la Guerre actuelle*” par G. Blanchon.

„*Nos Marin et la Guerre*”. Librairie Berger-Levrault.

„*Războiul sub Apă*” de căpit. A. Negulescu.

lumânări consumând aer, s'a prevăzut o ferestră, un capac de sticlă groasă, care servea și de intrare; ca armament avea două mine.

Experiențele s'au făcut la Paris, apoi la Havre și Breșt, stând afundat 5 ore la o adâncime de 7 metri, străbătând un drum de 450 metri și reîntorcându-se la punctul de plecare, după ce a aruncat în aer o corabie veche.

Totuș, o comisie de învățați publică un memoriu, arătând că navigația submarină e o imposibilitate, și Fulton fu părăsit.

Descurajat în Franța, Fulton trece în Anglia, la 1804, unde a fost mult încurajat de *Pitt*, deși amiralul englez Jervis nu dădea nici o importanță acestui nou vas.

Napoleon, care nu avea încredere în submarine, dădû, prin captivitatea sa, un mare avânt construcției lor. Un englez *Sonson* se hotărăște să-l fure din insula Sf. Elena, cu ajutorul unui submarin lung de o sulă de picioare (33 metri), dar nu-l putu arma înainte de 5 Maiu 1821, când se stinse Napoleon.

În 1824, englezul *Shuldham* făcu încercări la Portsmouth, în 1825, francezul *Montgèry* cu „Invisible” și, în 1853, un alt englez, *Nasmith*”.

Între 1850—1862, bavarezul Bauer, inventă un submarin pentru a torpila vasele daneze care stăpâneau Marea. Primul vas de acest gen a fost „Diable Marin” sau „Le Plongeur Marin”, construit la Kiel, cu deplasare de 35 tone, 8 m. lungime și 1,85 lărgime și 2,70 înălțime. Helicea era mișcată de oameni, cu ajutorul roatelor de angrenaj.

În 1860, Franța a avut un submarin mare, acționat cu aer comprimat și alcătuit de Inginerul Charles Brun, având 453 tone, 42,50 m. lungime.

În 1863, s'a construit un submarin „David de Hunley”, cu helice și mișcat de oameni, cu ajutorul roatelor de angrenaj. La 1864, a fost perfecționat de Locotenenții-comandori Barnes și William A.

Primele rezultate practice s'au obținut în 1867, de *Drezwiecki* (Rusia), care a construit un submarin de 6 m. cu acumulatori și care a obținut chiar comanda dela guvernul lor; iar, în Franța, *Goubet*, la 1885, care a făcut un submarin de 5 m., afundându-se cu apa introdusă cu pompe și mișcând elicea cu un motor cu pile. Vasele acestea erau, însă, prea încete și prea mici pentru a avea un rol în războiu.

În 1884 „*Nordenfeld*” a început o serie de experiențe cu submarinul său cu aburi, care mergea și sub apă tot cu puterea aburilor. În acelaș timp, se făceau încercări în Statele-Unite de către *Holland* și *Lacke*, în

Spania de către *Peral* și în Italia de către *Pulino* (1898).

În acest timp, însă, se obțineau rezultate cu vasul *Gymnote*, conceput de *Dupuy de Lôme* și continuat apoi de Inginerul *Gustav Zédé*, sub patronajul amiralului *Aubé*. *Gymnote* era o enormă torpilă-automobilă de 17,80 m. lungime; 1,80 m. lărgime, 30 tone deplasare, cu un motor electric, o mașină *Krebs*, a cărei electricitate era produsă de acumulatori, având 52 cai putere. Echipaj de 9 oameni. După acest model s'au construit, apoi perfecționat „*Sirene*” și „*Gustave Zédé*”.

„*Gymnote*” a mers dela *Toulon* la *Marsilia* și aluat parte la bătălia dela *Magenta* și *Charles-Mantel*.

După acest model, însă, ceva mai mare, s'au mai construit încă două submarine în Franța.

La 1896, Ministrul Mării, *M. Lockroy*, a publicat un concurs pentru elaborarea unui proiect de submarin: Cu 12 noduri viteză la suprafață, posibilitatea de a străbate 100 mile (185 km.), iar sub apă cu 8 noduri viteză, cu 18 km. traiect. Inginerul *Laubeuf*, a obținut premiul, în 1899, cu proiectul său, pentru vasul „*Narval*”. Principiile acestui proiect erau:

a) Plutirea la suprafață în susul apei se făcea ca la un vas comun;

b) Când voia a intra sub apă, introducea între cele două coji ce-l compuneau, apă;

c) Avea două motoare: unul cu vaporii, pentru plutirea la suprafață și altul electric, pentru plutirea sub apă;

d) Putea să se coboare sub apă în 20 minute;

e) Plutea la suprafață 720 mile, cu 8 noduri viteză sau 250 mile cu 12 noduri viteză; iar sub apă putea face 25 mile cu 8 noduri. Deci dădea mai mult decât condițiunile puse în concurs;

f) Armamentul său din 4 tuburi *Driezwiecki*, având fiecare o torpilă.

După acest model s'au mai construit apoi: „*Sirène*”, „*Triton*”, „*Espadon*” și „*Silure*”, precum și alte sisteme, ale lui *Romazotti* (1901—1903), ale lui *M. Maugus* (1902—1904), inferioare, însă, sistemului *Narval*.

Abia în 1907. *Laubeuf* a reușit să facă a prevala ideile sale cu submarinele „*Circe*” și „*Calypso*” de 351—498 tone, prototipele a două serii de 16 și 17 submersibile.

Tipul „*Pluviose*” și „*Ampère*”, lansate în 1907, sunt și astăzi cele mai bune unități din flota submarină a Franței, cu cele 8 „*Andromaque*” de 410—550 tone, 9—15 noduri și cu „*Gustav Zédé*” (nou) și „*Néréide*” de 800 până la 1050 tone, și 18—12 noduri.

Grație stăruințelor lui *Laubeuf* și încurajării guvernului, s'a ajuns repede la submarinele cu 1.080—830 tone

și 11—19 noduri viteză. Submarinul „Gustav Zédé” are 8 torpile și 4 tunuri de 65 m.m.

Problema submarinelor a fost mare și grea. Afară de chestiunea motoarelor și, în special, a puterii electrice, singura ce se poate aplica sub apă, au mai fost și următoarele chestiuni:

a) A găsi un model de plutire cât mai bun, împărțit în mai multe compartimente și destul de rezistent pentru presiunea apei sub care trebuie să plutească. S'a început prin adoptarea unei forme mai mult sau mai puțin sferice, însă, necesitatea de viteză a condus la ideea de cilindru, luând forma peșteului, secțiunea perpendiculară rămânând aproape circulară;

b) Vasul să poată merge sub apă exact la înălțimea voită, căci dacă s'ar fi ridicat mult către suprafață, se pierde avantajul invizibilității, iar dacă s'ar fi coborât prea adânc, se expunea la presiuni pe care nu le putea suporta. S'a întrebuintat la început lest, apoi rezervoare de apă, cari se umpleau la momentul voit cu apă, dând vasului greutatea voită pentru a se coborî sub apă, ori golind rezervoarele, după voință, cu ajutorul aerului comprimat, pentru a se ridica.

Aerul comprimat servește și pentru prămenirea aerului în interior și izgonirea celui viciat;

c) Pe lângă acest sistem de a ține echilibru sub apă, s'a căutat mijlocul de a-l mișca sub apă în direcțiunea și cu viteza voită, întrebuintându-se cârmelile orizontale cu elicea înainte și înapoi și niște aripe pentru stabilirea înclinării;

d) O chestiune importantă a fost posibilitatea orientării sub apă și descoperirii adversarului, ceeacă s'a rezolvit grație periscopului;

e) După toate acestea, a mai fost și chestiunea armării, care, cum se știe, s'a rezolvat armându-se cu tuburile lance-torpilor și cu tunuri, pentru a se apăra și chiar a ataca când sunt la suprafață.

* * *

Trei sunt problemele cele mai importante, de studiat, la submarine: a) Scufundarea; b) Mișcarea; c) Vieța echipajului pe bord.

Scufundarea.—A se scufunda un submarin înseamnă a stabili echilibru între greutatea proprie a submarinului și greutatea volumului de apă dislocat de el în scufundare. Aceasta se obține îngreunând vasul cu o cantitate oarecare de apă, bătută în compartimente special construite și numite „ballasts”. Cu cât umplerea acestor compartimente

se face mai iute, cu atât și scufundarea vasului se face mai iute; cu cât scufundarea se face mai iute, cu atât și șansa de a scăpa, de un atac neașteptat al unui inamic, este mai mare. Prin urmare, gurile pe unde pătrunde apa în compartimente, trebuie să fie mari; ele ating câteva zeci de metri pătrați la submarinele noi; iar cantitatea de apă ce intră înăuntru, este socotită între 150.000-300.000 de litrii, adică 150—300 m. c. Datorit, însă, unor „ballast-uri” speciale, un comandant încercat poate scufunda vasul său, adăogându-i numai 10 litrii de apă, adică atâtă cât este necesar pentru ruperea echilibrului.

Odată pline compartimentele, vasul se scufundă. Pentru a putea trece sub un mare cuirasa, submarinul trebuie să fie la o adâncime de cel puțin 20 m. Cu cât se scoboară mai jos, cu atât presiunea apei, pe pereții exteriori, este mai mare și, deci, cu atât și grosimea lor trebuie să fie mai mare, pentru a putea rezista.

Până acuma câțiva ani, un submarin nu se putea scufunda sub 30 m.; azi, noile submersibile merg, de obicei, la adâncimi între 40—60 m., și se crede că vor putea fi construite altele cari să se coboare și dincolo de 100 m., dacă va fi nevoie. Aceasta, însă, ar fi aproape de limită, căci presiunea apei, la așa adâncime, este colosală.

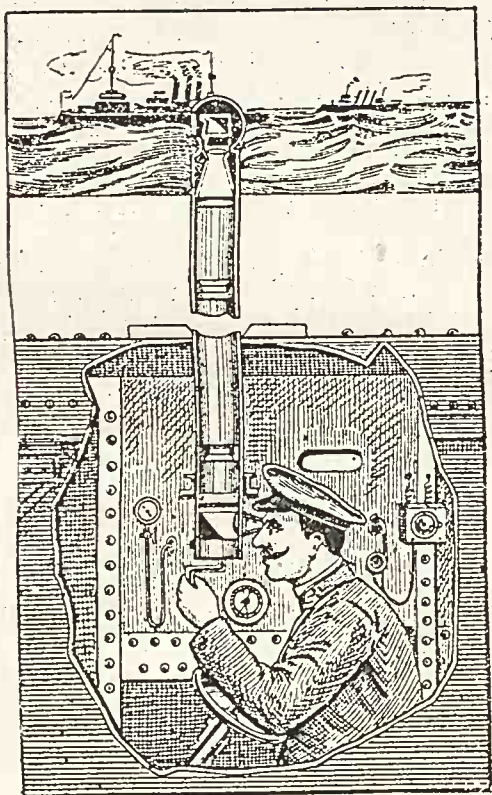
Când s'a dat ordin de scufundare, întreg echipagiul intră în vas; toate deschizăturile sunt ermetic închise; „ballast-urile” umplute cu apă, și vasul începe să se scufunde. Pentru scufundare se întrebunțează și cârmele orizontale, așezate simetric de fiecare parte a vasului. Forța acestor cârme este echivalentă cu aproape 10.000 kgr. Cârmele orizontale mișcă vasul în sens vertical; iar cârmele verticale mișcă vasul în sens orizontal. Instrumente foarte sensibile arată totdeauna adâncimea la care se află vasul, căci aceasta este foarte important a se știe și comandantul caută a menține vasul la adâncimea voită, ridicându-l sau scoborându-l, după necesitate. S'a ajuns la perfecțiunea că se poate merge atâtă de sigur, încât centrul de greutate al vasului, nu se depărtează mai mult de 20 ctm. de linia ce trebuie să urmeze.

Vasul scufundat vede, în afară, cu ajutorul unui periscop, care are o lungime de 5—7.50 m. Cu ajutorul periscopului, comandantul vede și conduce bastimentul său. Lungimea minimă este de 5 m., și este necesară, fiindcă vasul, pentru a fi protejat de obuzele inimice, trebuie să aibă o cămașă de apă de 5 m. grosime. (Vezi principiul periscopului, vol. I).

Periscopul poate fi întors de 360°, așa că se poate vedea orizontul întreg. Comandantul, pe submarin, este

întregul suflet al vasului; el conduce, el comandă; el combină atacurile, numai el vede și numai el știe ce este afară; toți ceilalți execută, cu adevărat, orbește ordinele lui.

SCHIȚA A.

Periscop

b) *Mișcarea submarinului.* — Submarinele sunt mișcate cu ajutorul motoarelor. Sunt submarine cari au numai un motor și sunt altele cari au două motoare. Cele dintâiu, numai cu un motor, îl întrebuințează numai sub apă; mersul lor la suprafață este aproape esclus; ele se numesc submarine. Cele de al doilea, întrebuințează un motor cu petrol, pentru mersul la suprafață și un motor cu electricitate, sub apă. Acestea sunt submersibilele.

Submersibilele mai diferă de submarine, nu numai prin sistemul de propulziune; dar și prin felul de construcție: Submarinele au „ballast-urile” în interiorul ca-

renei; la submersibile, ele sunt așezate în exterior, adică: submersibilele au o dublă carenă. Aceea interioară este cea mai solidă, căci ea rezistă presiunii apei; iar cea exterioară, mai subțire ca a unui lorpilor obișnuit.

Iușeala obișnuită, căpătată azi, este de 14—18 mile pe oră, la suprafață, cu motoarele cu petrol; 8—12 mile, în scufundare, cu motoarele electrice cu acumulatori.

c) *Vieala echipagiului pe bord.* — Echipagiul trebuie pus în cele mai bune condiții de trai, atât din punct de vedere fizic, cât și moral. În genere, echipagiul pe submarine sau submersibile este mic, cuprins între 30—40 oameni, împreună cu gradele.

Cea mai grea cesliune de rezolval, în scufundare, cră curățirea și reînnoirea aerului intern, pentru a-l face respirabil.

Locurile de odihnă sunt foarte reduse; bucătăriile electrice; nu se face foc, pentru a nu se consumă oxigen.

Puntea submarinului are o mare importanță. Ea trebuie să fie așa fel, încât să poată echipagiul să stea afară, chiar pe timpul rău, când inamicul nu este aproape. Când se stă mult timp în scufundare, și aerul începe a se strică, se lasă câte puțin din aerul comprimat din care se dispune, să intre în cazarmă și se dă drumul la o cantitate egală, stricată, afară.

Submarinele franceze.

După premierea tipului de submarine Laubeuf, s'a mai construit în Franța, cum spuserăm mai sus, după acelaș tip, submarinele Sirène, Triton, Espadon și Silure.

Din nefericire, după punerea în șantier a acestor submarine în 1900—1901, de 116—202 tone, 33 m. 70,3 m. 45 și 1 m. 60, cari se dau la fund în 6 până la 9 minute și puteau de asemenea scobori la 40 metri, miniștrii au pus în construcție, dela 1901 până la 1903, mai întâi 20 submarine mici zise (Romezetti) de 65 tone, 23 m. 50, 8—6 noduri, vase fără iușeală, fără rază de acțiune, fără putere militară, apoi în 1901, tipul *Farfadet*, *Korrigan*, *Lutin*, *Gnome*, ale d-lui Mangas; în sfârșit o serie de vase de experiențe, *Omega* (azi *Argonaute Z*. etc...) afară de *Aigrette* și *Cigogne* (1902—1904), submarinele mediocre de 172—220 tone, 8 n. 7 și 6 n. 4. Abia în 1907, d-l Laubeuf putu să traducă în fapt, ideile sale, cu submarinele *Circé* și *Calypso*, de 351—498 tone, prototipele de două serii de 16 și 17 submarine, tip *Pluviose* și *Amère*, lansate între 1907 și 1913, și care și azi sunt cele mai bune unități ale flotei noastre submarine, împreună cu cele opt *Andromaque*, vase de 410—550 tone, 15—9 noduri 5, și mai ales faimoasele *Gustave Zédé* (nou) și *Néréide* de 800—

1.050 tone și 18—12 noduri, aceasta din urmă având motor cu vapori, pentru suprafață.

Apoi au trecut la submarinul de 1080—830 tone și 19—11 noduri. Submersibilele *Zedé* poartă în prezent chiar 8 torpile, și patru tunuri de 65 mm., ceea ce constituie un frumos armament.

În total la începutul războiului, Franța avea peste 60 submarine.

Submarine germane.

După experiențe fără rezultat, făcute în 1890, cu două submarine tip Nordenfeldt; cu un al 3-lea în 1891 (șantierul Howaldt), W-1, W-2 și W-3; cu un mic submarin privat Howaldt 1902, cu un altul la Schichau, și în fine, cu un vas Holland, tip Adder, Germania a ajuns, în 1905, la un submersibil aproape perfect, mulțumită și adoptării motorului Diessel¹⁾.

La începutul războiului, Germanii aveau 26 până la 27 submarine, sau *mai mult*.

Submarinul U-1 (planurile lui d'Ecquerville), lansat la Kiel, în 1906, la șantierul Germania, este un vas de 200—240 tone, 39.90 m. lungime, manlăua interioară, în diametru, de 2.70 m., lărgimea mantalei exterioare 3.10 m., aspiratorul de apă 2.55 m.; plutind la suprafață, înălțimea mijlocie a bordului este de 70 cm. Două motoare: petrol, 250 cai, pentru la suprafață, 12 noduri viteză; electricitate, 100 cai, 8 noduri la scufundare. Armament: un tub de 45 c.m. cu trei torpile Schwartzkopf.

Submarinul U-2 și submarinul U-3 nu se deosebesc de cel U-1, decât prin dimensiunile lor, mărite în mod simțitor: deplasare 237—300 tone, lungime 43 m. 20, lărgime totală 3,75 m., diametrul mantalei interioare 3,05 m., aspirator de apă, 2 m. 95. Flotabilitatea nu este deci decât de 21%, foarte inferioară aceleia pe care o au submersibilele franceze. Mașini: 2 motoare Koertling pentru la suprafață, 600 cai și 12 noduri, motoare electrice la scufundare, două perechi de cârme de scufundare. Armament: două tuburi de 45 cm. la partea dinainte, cu 3 torpile. Echipajiu: 17 oameni, dintre cari 3 ofițeri. Blockhauss cuirasat de oțel nichelat (contra gloanțelor și obuzelor de mic calibru).

Submarinele U-2 până la U-8, au fost puse în con-

1) Francezii spun că planurile au fost furate de un inginer d'Ecquerwilly, care și-a făcut studiile în Franța și care a lucrat la Ministerul Marin Francez. Acest inginer construisese la Krupp înainte de 1904 un submarin pentru Rusia și altel7 pentru Germania.

Alte ziare susțin că Germania a perfecționat submarinele lor după niște proiecte furate dela un inginer american Simon Lake.

strucție în 1907, U-9 până la U-12 în 1908, (U-1, U-3, U-4 la arsenalul din Danzig; U-5 până la U-8 de către Societatea Germania). Cele patru dela urmă, U-9 până la U-12, puse în construcție la 1909 și 1910, au profitat de perfecțiuni cari le-au sporit viteza la 14 noduri sau pe puțin 13,5 la suprafață și 9 la scufundare.

Tipul următor, U-13 până la U-16, e cel mai puțin cunoscut dintre toate.

Deplasamentul lor este evaluat cam la 500 tone, iuțea lor la 15—10 noduri. Aceste vase reproduc dispozițiile esențiale ale lui U-2 și celelalte, și sunt înarmate, în plus, cu două tunuri de 37 m.m. Echipagiul lor este de 20 oameni.

Submarinele U-17 până la U-20, sunt mai mari:

U-18, scufundat la 23 Noembrie de către *Garry*, aveă 650—750 tone, 14—8 noduri, 2.000 mile distanță de parcurgere. Patru tuburi aruncătoare de torpile. Un căpitan, un locotenent, un ofițer-mecanic, și 22 oameni de echipajiu, după informațiile date de aceștia, făcuți prizonieri.

Posedăm mai bune lămuriri despre faimoasele U-21 până la U-27. Acestea au o lungime de 65 metri, lărgimea de 6 m., deplasamentul de 750—900 tone, patru tuburi aruncătoare de torpile, două tunuri de 50 m.m., pe afete eclipsate. Iuțea lor este de 18 noduri la suprafață (cu motoare Diessel de 2.400 cai, fabricate în uzina Augsburg-Nürnberg), 12 la scufundare. Partea dinainte, ridicată deasupra apei. Chioșeul ușor cuirasat, la mijlocul navei. Două periscoape, două catarguri ce pot fi lăsate în jos și cari servesc ca antene pentru T. F. F. Echipagiul 15 oameni; distanța ce o pot parcurge la suprafață (după M. C. W. Domwille Fife), 4.000 mile sau 7.436 kilometri.

În sfârșit, la izbucnirea războiului, se află în șantier un nou tip de 900—1.100 tone, adevărat crucișător submarin, cu bună viteză și mare rază de acțiune. El trebuia să aibă 20—14 noduri, să poarte chiar armament ca submarinele U-21 și, pe de altă parte, să fie prevăzut cu două tunuri de 76 m.m., pe afete eclipsat și două tunuri de 37 m.m. pe suporturi fixe. Desigur că din aceste vase sunt lansate câteva pe apă.

Se anunță, în sfârșit, la 9 Martie, că 15 submarine mici se aflau în construcție la Kiel. Aceste vase mici ar fi destinate la apărarea coastelor Balticeii contra unei debarcări engleze.

Echipele submarinelor germane sunt compuse din voluntari. În toamna anului 1910, se constituie, la Kiel, prima flotilă de submarine (6 unități). Un credit de 625 mii franci, înscris în buget, permite să se constituie prima

companie de marinari de submarine, după modelul aceleia a torpiloarelor.

Școala submarinelor fù înființată la Kiel, la sfârșitul anului 1910, pe bordul lui *Vulkan*, vas-atelier de reparații de submarine. În 1911, un mic crucișător s'a adăugat la aceste vase mici. În 1912, a doua flotilă se completează la Wilhelmshaven. Compania marinarilor de submarine a devenit un batalion (abtheilung) cu efectivul de 516 oameni, dintre cari 182 manevranți și 334 mecanici.

La sfârșitul lui 1913, serviciul submarinelor a fost luat dela Inspectoratul Torpilelor și dat pe seama unui inspector general special, care avea ca atribuții de a conduce instrucția de lașamentelor (batalioanelor) și a flotilelor de submarine, precum și școala tehnică propriu zisă a marinarilor submarini.

În sfârșit, se află în luna Aprilie 1914, că efectivul atașat la serviciul de submarine fusese mult sporit, și că avea cu mult mai mulți ofițeri și oameni în curs de instrucție decât eră nevoie pentru a înarmă submarinele cari trebuiau terminate la sfârșitul aceluia an.

La începutul ostilităților existau două flotile complete, fiecare având câte 12 submarine, una la Wilhelmshaven, conținând submarinele de construcție mare, și având ca baze secundare, Emden și Cuxhaven, ca mai apoi să se adauge Anvers și Zeebrugge.

Înainte de 1907, Germania declară că vrea să-și apropie bazele sale de submarine, de Englitera și de Pas-du-Calais; ea prevede chiar pe aceea dela Emden. Cele mai vechi submarine (a 2-a flotilă), au rămas la Kiel și Danzig.

Întâia instrucție e dată marinarilor germani *pe uscat*, într'un model de submarin *de mărime naturală*, cu toate aparatele de călătorie, de scufundare, aparatele militare, ușor accesibile și lesne demontabile. Abia după ce omul s'a familiarizat cu submarinul și mașinăria lui, el este îmbarcat pe un submarin real, ca surplus de echipagiu.

Submarine austriace

La începutul războiului, Austria nu avea decât șapte submarine, de patru tipuri distincte:

1. U-1 și U-2, tip Lacke (american) construite dela 1906—1909 în arsenalul din Pola. Deplasament: 270 tone sub apă, 230 la suprafață; deci flotabilitatea abia de 40 tone, lungimea 30.50 m., lărgimea 3 m. Motor de 640 cai, cu vapor pentru la suprafață, dând o iuteală de 12 n. 2; la scufundare, 7 n. 2, cu motor electric de 200 cai. Distanța ce o poate parcurge, numai 25 mile la scufundare.

Armament: 3 tuburi de 45 cm. Vasul poate rămâne 12 ore sub apă, și să se lase la 47,50 m. adâncime; echipagiul, 17 oameni. Acest tip, executat în arsenalul din Pola, este considerat ca aproape nereușit.

2. U-3 și U-4, lansate în 1908 la șantierul Germania din Kiel. Copie aproape textuală a planurilor submarinelor germane din aceeași epocă, (U-5, etc.). Lungimea 43 m. 20, lărgimea 3 m. 75, aspiratorul de apă, *aproximativ*, 3 metri. Deplasamentul: 240 tone la suprafață, 300 la scufundare, de unde flotabilitatea 60 tone: deasupra apei, încăpere scundă de torpiloare, dar având o punte comodă pentru echipagiul. Mantaua interioară în formă circulară, ca țigara, tip *Narval*, împărțită în 9 compartimente bine închise. Armament, două tuburi aruncătoare de torpile de 45 cm.

Mașinile cu petrol, în număr de două, comandă fiecare câte o elice reversibilă. Puterea lor colectivă eră de 600 cai. Ele au dat vasului iușcala așteptată, de 12 noduri. Motoarele electrice au dat 320 cai, cu 9 noduri la scufundare. Distanța posibilă de parcurs este de 1.400 mile cu 10 noduri la suprafață, și 60 mile cu 5,5 noduri la scufundare. Vasul se poate da de 50 metri la fund. Echipagiul este de 17 ofițeri și oameni.

3. Submarinele U-5 și U-6, construite în 1909, la Fiume, de către societatea de torpile Whitehead, după brevetul Holland, și cu modificări mijlociu reușite.

Aceste submarine de 236 tone la suprafață și 273 sub apă, au deci o flotabilitate de 37 tone numai. Lungimea 32 metri, lărgimea 4,20. Ele se dau la fund doar în 15 secunde, dar nu pot coborî decât până la 30 m. Motor termic pentru la suprafață, 500 cai putere, iușcala 14 n. 4, distanța posibilă de parcurs 1.000 mile cu 11 noduri. Motor electric de 230 cai pentru scufundare, 10 noduri, distanța 27 mile și jumătate cu 9 noduri. Armament, două tuburi de 45 cm.; echipagiul, 14 oameni.

Submarinul U-7 e asemănător, dar n'are decât un singur motor, care e electric; viteza 11 noduri.

În sfârșit, cele trei submarine¹⁾ cari, după o telegramă din Geneva, dela 25 Februarie, ar fi fost terminate *săptămâna precedentă* și trimise, de către Germania, la Pola, ar fi dela tipul U-8 până la U-12, construite în șantierul Germania, de pe urma programului bugetar austro-ungar din 1912. Aceste vase ar fi trebuit, de fapt, să

1) Noi credem că Germania a expediat la Pola cele două vase în construcție la șantierele Germania, de 200—245 tone și 12—9 noduri, în locul marilor submarine austriace în construcție la aceiași șantiere, mai greu transportabile, și mai indicate pentru Canalul Mânecii și marea Nordului din cauza razei lor de acțiune puțin mai mare.

fie isprăvite în 1915. Ele ar fi în număr de șase, asemănătoare tipului german U-21—U-26, cu un deplasament de 850 tone la suprafață, 1.100 sau, cel puțin, 1.000 la scufundare; 18 noduri la suprafață, 10 la scufundare. Motoare Diesel pentru mersul la suprafață; motoare electrice cu acumulate pentru mersul sub apă; armament, cinci tuburi aruncătoare de torpiled, și, probabil, tunuri de 7 c.m. sau cel puțin de 47 m.m.

Distanța posibilă de parcurs ar fi de 2.500 mile.

Credem mai posibil, că aceste vase aparțin unui tip cu totul anterior modelului german U-21, Austria neavând nevoie, în Adriatică, de vase cu mare rază de acțiune.

Turcia nu are submarine. Știri din ziare spun că Germanii au expediat Turcilor câteva submarine, pe care le-au încheiat în șantierul dela Nagare.

Submarine rusești.

Aveau, la începutul războiului, vreo cinci-spre-zece submarine, date la iveală în Baltica, 13 în flotila din Siberia și 10 în Marea Neagră.

Aceste vase aparțin tipurilor celor mai felurite: de tipul Lake și Holland, două Equerilly, Germania (Marea Neagră, Karp și Karas, isprăvite în 1907, dar concepute în 1904), un mare submersibil *punător de mine* de 500 până la 700 tone (Krab, 1902, Marea Neagră), în sfârșit, în Baltica, un tip național remarcabil, tipul Bubnow, de 500 tone, 16 noduri la suprafață. 9 n. 5 la scufundare, cu o rază de acțiune de 3.000 mile. Motor electric și motoare Diesel.

Submarinele engleze.

Abia în 1901—1902 s'a prevăzut în buget sume pentru submarine, adresându-se americanului M. Holland.

Primele submarine au fost tipul Adder, vase mici de 19 m. lungime, 3,53 m. lărgime, 120 tone deplasare scufundat, cu motor pentru gazolină de 120 cai putere, pentru plutirea la suprafață; cu motor electric pentru plutirea în Mare, cu 7—10 noduri viteză, 400 mile traiect., cu 8 noduri la suprafață și 27 mile cu 4 noduri în Mare. Ca armament, un tub înainte pentru o torpilă de 45 cm.

Fiecare serie poartă o literă și fiecare vas cu serie poartă un indice.

Tipul A (1903—1906), compus din 13 unități (A-1—A-13), de 190—205 tone, 30 m. lungime, 3,90 m. lărgime, două motoare de 450 cai, cu gazolină și motor electric

de 110 cai putere. Armament: 2 tuburi pentru 4 torpile de 45 cm., echipaj: 2 ofițeri și 11 oameni.

Tipul B, compus din 11 unități, (B-1—B-11), (1904—1907), de 290—311 tone, 41,20 m. lungime, 4,11 m. lărgime, cu motor de 600 cai putere, cu gazolină și 12 noduri viteză la suprafață și cu motor electric de 190 cai putere, cu 8 noduri viteză în Mare. Are acelaș armament ca tipul A, însă, 17 oameni echipaj și 15 tone gazolină.

Tipul C, (C-1—C-38), (1907—1910), 290—324 tone, motorul de 800 cai, cu 13 noduri, motorul electric de 300 cai și 9 noduri.

Tipul D, (D-1—D-8), (1909—1911), 540—605 cai, 2 helice, 2 motoare Diessel de 600 cai și 14 noduri, un motor electric de 275 cai și 10 noduri, 48 m. lungime, 5,50 m. lărgime, 3,65 m. înălțime. Armament: 5 tuburi lance-torpile, cu 6 torpile de 45 cm. D-3 și D-8 au și câte un lun de 76 m.m. Echipaj, 20 oameni.

Tipul E, (E-1—E-16), 710—825 tone. Motoare Diesel de 1.750 cai putere, cu 16—18 noduri. Motorul electric de 600 cai, cu 10 noduri. Armamentul: 4 tuburi de 53 cm.; două tunuri de 76 m.m. Lungime, 53,65 m.; lărgime, 7 m.

Tipul F, de 1.000—1.200 tone, de 5.000 cai putere și 20—12 noduri, se construiesc acum.

G. Blauchon, locotenent de marină, în broșura sa, zice¹⁾:

„Engltera posedă 83 submarine, din cari, 80 de un deplasament inferior la 350 tone. Celelalte un deplasament de 400—600 și 16 noduri viteză; prin urmare, o flotilă defensivă”. Cum se vede, autorul nu vorbește de submarinele engleze tipul E și tipul F.

Vase torpilate de către submarine Germane și Austriace

De la 3 August 1914 până la 14 Martie 1915

1. Vapoare de război.

(Numai acelea care au fost scufundate sau grav avariate)

1 Septembrie. — *Pathfinder*, ecleror englez de 3.000 tone (1904). Coasta de Est a Scoției; aproape tot echipajul pierdut.

22 Septembrie. — *Aboukir*, crucișetor cuirasat englez de 12.200 tone, (1900); *Cressy*, crucișetor cuirasat englez

1) Payes Actuelles No. 20*.

de 12.200 tone, (1899); *Hogue*, crucișetor cuirasat englez de 12.200 tone, (1900); Scufundate dimineată în Marea Nordului printr'un atac al unei întregi flotile de submarine, cel puțin șase unități. Acest fapt e cea mai mândră victorie a submarinelor germane, care dealtminteri a fost plătită cu pierderea a mai multor submarine de ale lor.

28 Septembrie. — *Pallada*, crucișetor cuirasat rus de 8.000 tone, (1906). Nume predestinat: primul *Pallada* a fost torpilat la Port-Arthur, la 7 Februarie 1904. Al doilea prelinde că ar fi scufundat în Baltica, doi dintre agresorii săi.

16 Octombrie. — *Hawke*, crucișetor protejat englez de 7.800 tone, (1899). În Marea Nordului. 50 ofițeri și oameni salvați. 350 dispăruți.

31 Octombrie. — *Hermes*, crucișetor protejat englez de 5.700 tone, (1898). Intrebuințat la escorta de hidroplane; scufundat în Pas-de-Calais. Majoritatea echipajului salvată.

11 Noiembrie. — *Niger*, canonicieră-torpilor englez de 820 tone, (1892). Torpilat aproape de localitatea Déal, unde vroia să ancoreze; cea mai mare parte a echipajului salvată.

21 Decembrie. — *Jean-Bart*, cuirasat francez de 23.500 tone, (1911). Torpilat în canalul Otrantei. Nu se scufundă; ajunge un port militar, unde e reparat. Niți un accident de persoane.

2 Ianuarie. — *Formidable*, cuirasat englez de 15.200 tone, (1899). Atins de două torpile, la revărsatul zilei, în Marea Nordului. Cea mai mare parte a echipajului a fost salvată.

11 Martie. — *Bayano*, ecleror auxiliar.

2. Vase de comerț torpilate de către submarine germane.

26 Octombrie. — *Amiral Gantheaume*, cargo francez de 4.589 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare; avea 2.500 refugiați belgieni. Nu se scufundă, dar 130 morți sau răniți.

26 Octombrie. — *Glitza*, cargo englez. Oprit din mers, apoi distrus prin explozibile. Echipajul salvat.

23 Noiembrie. — *Malachite*, cargo englez. Oprit din mers, apoi distrus prin explozibile. Echipajul salvat.

26 Noiembrie. — *Primo*, cargo englez. Oprit, apoi distrus prin explozibile. Echipajul salvat.

30 Ianuarie 1915. — *Tako-Maru*, mare cargo englez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipajul salvat.

30 Ianuarie. — *Icaria*, mare cargo englez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Nu se scufundă. Echipagiul salvat.

30 Ianuarie. — *Linda-Blanche*, mare cargo englez. Oprit, echipagiul salvat. Vapor scufundat prin explozibile.

30 Ianuarie. — *Ben-Cruachen*, mare cargo englez. Oprit, echipagiul salvat. Vapor scufundat prin explozibile.

31 Ianuarie. — *Kilcoan-Garston*, mare cargo englez. Oprit, echipagiul salvat. Vapor scufundat prin explozibile.

1 Februarie. — *Asturias*, vas-spital englez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare și avariat.

6 Februarie. — *Laertes*, paquebot englez de 4.541 tone. Canonat de către U-2, uşoare stricăciuni materiale. Scapă grație iuștei sale.

16 Februarie. — *Dulwich*, cargo de cărbuni englez, de 2.115 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Nu se scufundă. Salvat.

16 Februarie. — *Ville-de-Lille*, vechiu cargo francez de 2.500 tone. Oprit, echipagiul salvat; vapor scufundat prin explozibile.

18 Februarie. — *Dinorach*, cargo francez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Nu se scufundă. Salvat.

19 Februarie. — *Belridge*, cargo de petrol, norvegian, de 7.000 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Nu se scufundă. Salvat.

20 Februarie. — *Cambank*, paquebot englez de 3.122 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat.

20 Februarie. — *Devonshire*, cargo de cărbuni englez de 337 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat.

20 Februarie. — *Nemblod*, cargo englez. Se presupune că a fost torpilat fără prealabilă încunoștiințare și pierdut oameni și bunuri.

20 Februarie. — *Magic-Barak*, cargo englez. Se presupune că a fost torpilat fără prealabilă încunoștiințare și pierdut oameni și bunuri.

22 Februarie. — *Victoria*, paquebot rapid englez. Intre Boulogne și Folkestone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare și avariat.

23 Februarie. — *Régn*, cargo norvegian de 1.841 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat.

23 Februarie. — *Oakby*, mic vapor englez de 1.500 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Se scufundă în timpul cursei de salvare; echipagiul salvat.

23 Februarie. — *Branksome China*, cargo englez de 2.000 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Se scufundă în timpul cursei de salvare; echipagiul salvat.

24 Februarie. — *Deptford*, cargo englez de 703 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat, afară de un om.

24 Februarie. — *Harpalion*, cargo englez de 5.800 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat; 3 morți, 3 răniți, restul echipagiului nealins.

24 Februarie. — *Rio-de-Parana*, cargo de cărbuni englez de 4.015 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat.

24 Februarie. — *Ile d'Elbe*, cargo englez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Scufundat. Echipagiul salvat.

24 Februarie. — *Western-Coast*, cargo englez de 1165 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare, sau atins de o mină. Scufundat. Echipagiul salvat.

2 Martie. — *Noorderijck*, transatlantic olandez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Se reîntoarce la Rotterdam.

4 Martie. — *Wresham*, paquebot englez de 1.100 tone. Scapă grație iuștei sale.

6 Martie. — *Saint-Andrew*, vas-spital englez. Scapă grație iuștei sale.

7 Martie. — *Bengrove*, vas de cărbuni englez, 2.389 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Echipagiul salvat.

8 Martie. — *Lydia*, mic paquebot. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Avariat. Scapă grație vitezei sale. Amiralitatea anunță că între 1 Februarie și 9 Martie, 14 nave au fost atacate fără succes de către submarinele germane.

9 Martie. — *Tangistan*, cargo englez de 3.788 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare, la 12 $\frac{1}{2}$ noaptea. Un singur om salvat, dintr'un echipagiu de 38 oameni.

9 Martie. — *Blackwood*, cargo englez de 1.230 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Echipagiul salvat.

9 Martie. — *Princess-Victoria*, mic paquebot englez de 1.108 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare. Echipagiul salvat.

9 Martie. — *Ningchow*, paquebot de 921 tone. Scapă grație iuștei sale.

9 Martie. — *Clan-Mac-Hrae*, paquebot. Scapă grație iuștei sale, făcând un drum în zig-zaguri.

11 Martie. — *Gris-Nez*, vas francez. Scufundat prin lovituri de tun, după ce echipagiul fusese somat să părăsească vasul, dar bombardarea a început fără a lăsa timp pentru scoborîrea bărcilor.

11 Martie. — *Auguste-Conseil*, cargo francez de 4.300 tone. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare, de către U-29.

13 Martie. — *Indian-City*, paquebot englez, torpilat fără prealabilă încunoștiințare, de către U-29. Scufundat. Echipajul salvat.

13 Martie. — *Hadlands*, vapor englez, vânat și torpilat de către U-29.

13 Martie. — *Andalousian*, vapor englez. Vânat și torpilat de către U-29.

13 Martie. — *Hanna*, vapor suedez. Torpilat fără prealabilă încunoștiințare și scufundat. Șase morți.

11 spre 14 Martie. — *Hardale*, cargo englez; torpilat, doi morți, nu se scufundă.

11 spre 14 Martie. — *Florazan*, cargo englez; torpilat, un mort, nu se scufundă.

11 spre 14 Martie. — *Invergyle*, cargo englez; torpilat, nu se scufundă, echipajul salvat.

11 spre 14 Martie. — *Adenwell*, vapor englez; torpilat, echipajul salvat. Remorcat la Cherbourg.

Submarine Germane și Austriace distruse

Dela 3 August 1914 până la 14 Martie 1915

1. Submarine germane.

7 August.—*U-15*, de 750 tone și 15 noduri în suprafață. Scufundat prin lovituri de tun de către crucișetorul ușor englez *Birmingham*.

12 Septembrie.—*U*. Distrus de către o mină germană aproape de Helgoland.

22 Septembrie.—*U* și *U*. Marinarii de pe *Hogue* pretinzând a fi scufundat un submarin prin lovituri de tun, cei de pe *Cressy* ar fi scufundat două, în același mod. Un alt submarin ar fi fost distrus de către torpila pe care o trimisese lui *Cressy*.

28 Septembrie.—*U*. Scufundat în Baltica de către *Pallada*, când el însuși fusese atacat și distrus. *Pallada* pretinde a fi scufundat două submarine. Să admitem unul, împărțind în două, ca la crucișetoarele engleze.

23 Octombrie.—*U*. Lovit și scufundat de către distrugătorul englez *Badger*.

13 Noembrie.—*U*. Lovit și scufundat de către un contra-torpilor francez, care ajunge la Dunkerque cu partea sa dinainte turtită, (neconfirmată oficial, dar marinarii francezi au văzut... ridicându-se la suprafață).

13 Noembrie.—*U*. Flotila din Douvres reperează un

submarin, care se odihnește la fundul mării și-l distruge cu o contra-torpilă.

23 Noembrie.—*U-18*, de 750 tone și 15 noduri în suprafață. Lovit și scufundat de către distrugătorul englez *Garry*.

27 Noembrie.—*U*. Trei submarine în curs de a fi montate la Zeebruge, sunt atinse de proiectilele flotei amiralului Hood; unul e distrus.

29 Ianuarie.—*U (16?)*. Două distrugătoare cari patrulau aproape de Harwich, întâlnesc un submarin german și-l scufundă, lovindu-l.

4 Februarie.—*U*. Submarin distrus de bombe de unu acroplan în timpul celei de a doua bombardări a localității Zeebruge.

15 la 20 Februarie.—*U*. Un alt submarin ar fi fost distrus în cursul celei de a treia bombardări a localității Zeebruge, (însemnare din sursă olandeză; poate că este vorba despre submarinul distrus la 4 Februarie).

23 Februarie.—*U-2*. Scufundat de către vaporul *Alexander Hastie*.

24 Februarie.—*U (9?)¹*. Scufundat prin lovituri de tun de către un contra-torpile francez la 8 mile de părtare de capul Alpech.

27 Februarie.—*U*. Scufundat de către vaporul *Alston*, din Hartlepool, care l-ar fi lovit.

28 Februarie.—*U*. Scufundat de către cargo-ul englez *Thoräts*, care l-a lovit.

4 Martie.—*U-8*. Scufundat prin lovituri de tun de către flotila engleză din Douvres. Echipagiul făcut prizonier.

4 Martie.—*U-21*. Se presupune a fi grav avariat prin lovituri de tun, de către un yacht englez, armat cu ecelor auxiliar.

4 Martie.—*U*. Tip *U-2*, bombardat în Canalul Mânecii de către flotila escadrei a 2-a ușoară franceză.

10 Martie.—*U-20*, (ar fi, în realitate, *U-12*), lovit și scufundat de către distrugătorul englez *Ariel*. Echipagiul făcut prizonier.

1) Submarinele germane cele mai des recunoscute, și ale căror numere au fost menționate la atacurile vaselor de transport sunt: *U-2*, *U-9*, *U-16*, *U-17*, *U-21* și *U-29*.

Pe la 26 Februarie a fost găsită aproape de Ulvosund (Norvegia) o piesă având pe o placă de cupru inscripția: Căpitan-locotenent Weddingen, submarinul *U-9* Hamburg. Acest ofițer nu ar fi pierit, căpitanul lui *U-29* laudându-se că ar fi distrus vasele *Cressy*, *Hogue* și *Aboukir*, distrugere pe care Germanii o atribue lui *U 9*.

O piesă de salvare a lui *U-16* a fost găsită pe plajă dela Juydcoote. În sfârșit la 24 Februarie, cei dela Cuxhaven erau foarte îngrijorați asupra soartei a două submarine cari aveau deja două zile de întârziere.

2. Submarine austro-ungare.

17 Octombrie.—U. Scufundat prin lovituri de tun de 19 c.m. de către *Waldeck-Rousseau*.

17 Octombrie.—U. Lovit și scufundat de către *Waldeck-Rousseau*.

17 Octombrie.—U. Bombardat și probabil scufundat de către *Justice*.

Observațiuni și învățăminte.

1. Englezii au descoperit că germanii s'au servit mult de porumbei voiajori și de spioni, pentru a cunoaște în orice moment mișcarea vaselor engleze. Această bănuială au avut-o încă din Octombrie, când au observat că abia porneau vasele din diferite posturi engleze și imediat erau găsite și urmărite de vase germane.

2. Germanii, dau prime însemnate, echipajelor ce se imbarcă pe submarine.

Un om imbarcat primește 1000 de mărci. Cu toată dragostea de țară și disciplină cea mare, este, deci, nevoie și de răsplată materială.

3. Englezii au prevăzut prime pentru acci care dau informații sigure asupra vaselor germane.

Dacă informația provoacă captura sau distrugerea vasului, se dă o sută lire (2.500 fr.); dacă provoacă numai urmărirea lui, se dă 625 fr. Se dă 125 fr. acelor cari dau date sigure asupra mișcării vaselor de războiu inimice, submarine sau vase punătoare de mine.

4. În ultimul războiu ruso-japonez, submarinele nu au fost întrebuințate. În acest timp, ele abia intrau în viață.

5. Prin faptul că submarinele au putut fi armate cu tunuri, s'a tăcut un pas înainte, de oarece prin acest mijloc ele au putut fi întrebuințate contra vaselor de comerț inimice, scufundându-le sau arzându-le, cu ajutorul loviturilor de tun, după ce au autorizat echipajul a se salva. Acest mijloc este practic și economic: practic, de oarece submarinul conservându-se, torpilele își păstrează puterea lor ofensivă contra vaselor de războiu; economic, fiindcă o lovitură sau două de tun costă mult mai puțin decât o torpilă.

6. Submarinele nearmate cu tunuri, după ce își întrebuințează torpilele, se pot compara cu albinele cari, după ce înțepă cu acul, mor sau rămân fără mijloc de apărare.

7. Criticii militari ai multiplei înțelegeri susțin că, blocusul submarin, contra Angliei și Irlandei, declarând la 18 Februarie, ca „zonă militară apele britanice și la Manche”, și interzicând accesul vaselor beligerante sau neutre, este un *bluf naval*, pentru următoarele motive:

Neutrii nu pot fi obligați a se supune unei asemenea dispozițiuni și pot considera ca un „casus belli”, atacul contra vaselor lor.

Beligeranții au, pe deoparte, o superioritate înzecită de vase de războiu și însușită de vase de comerț, așa încât pierderile ce li s-ar produce nu pot fi prea simțitoare; iar, pe de altă parte, blocusul nu poate fi real pe o întindere atât de mare, față de submarinele de care pot dispune germanii.

Este posibilă lupta contra submarinelor?

Intrucât aproape jumătate din submarinele germane au fost distruse, este ușor de dedus că lupta contra submarinelor este posibilă.

Pentru a ataca un submarin, prima condițiune este a-l vedea când timpul și marea sunt liniștite; privind în josul apei, se poate vedea foarte bine în apă un submarin care merge la 10 m. sub apă. Cu cât mergi mai sus, cu atât se vede mai bine în apă; deci, hidroavioanele pot foarte bine descoperi submarinele.

Submarinele germane se mai descoperă și grație enormelor lor peryscoape.

Se mai descoperă chiar prin valurile ce fac, dacă merg la mai puțin de 3 metri sub apă, precum și prin bășicile de aer pe care sunt silite a le produce când stau pe loc, pentru a-și menaja electricitatea și combustibilul.

Însă, cel mai bun mijloc este cel preconizat de Amiralul Degouy, de a distruge baza unde submarinele se aprovizionează.

Între mijloacele de protecțiune contra submarinelor sunt:

a) Submarinele neavând viteza vaselor moderne, se pot evita prin retragere.

Un submarin nu poate avea viteza unui torpilor de acelaș tonaj, mai ales sub apă; torpilorul are o viteză mai mare;

b) Torpilele lansate de submarine nu pot produce efect puternic dacă vasul inamic nu are pescaj de 3—4 m. sub apă. Ori, vasele mici neavând acest pescaj, sunt bune de întrebuințat contra submarinelor. De aceea torpiloarele și contra-torpiloarele pot forma o perdea de supraveghere

în jurul escadrelor. Aceste vase, de îndată ce văd un peryscop, se reped asupra lui și forțează submarinele a se da mult la fund, ceea ce nu mai convine pentru lansarea torpilor;

c) Se poate întrebuița, în jurul vaselor mari, o rețea de oțel pentru prins torpilele; au, însă, desavantajul că influențează viteza și deci nu se pot întrebuița decât în posturi și pe lângă coaste, sau când nu au nevoie de o viteză mare.

Se recomandă și fabricațiunea, făcându-se flancurile vaselor din o serie de compartimente înălțate în interior prin puternice cuirase, astfel că prin spargerea lor să nu vie apă în interior.

MUNIȚII ȘI MATERIALE. GAZE ASFIXIANTE ȘI EXPLOSIBILE.

Războiul actual întrece în grozăvia sacrificiilor de vieți omenești și sacrificiilor bănești, orice războiu din trecut. Sacrificiile de vieți,—tineri în puterea vârstei și adulți până la vârsta de 45—50 ani,—ating câteva milioane de morți și răniți, iar cheltuelile pentru fiecare popor beligerant, ating cifre fabuloase de zeci de milioane pe zi, de miliarde pe lună.

Deoparte și de alta, lupta e pe viciață sau moarte, fiecare grup făcând cele mai mari eforturi și sacrificii spre a rezistă și învinge.

Toate forțele și resursele în capital bănească și științifică sunt întrebuițate la extrem. Pretutindeni, în Franța, Anglia, Rusia,—fără să mai socotim Germania, care, tot timpul de 40 de ani s'a pregătit,—s'a căutat a se mobiliza și oamenii de știință, ca toate forțele, utilizate cât mai bine, să conlucreze pentru salvarea patriei. S'a văzut că războiul, de data aceasta, este războiu de uzură, prin muniții și bani, și mai ales prin ingeniozitatea organizării de a rezistă cât mai mult.

Toate născocirile minții, puse în serviciul distrugerii protivnicului, sunt încercate. Și, pe lângă submarine,—mijloc de a ataca în mod laș pe nevăzute și pe la spate,—acroplane, tunuri de tot felul și torpile aeriene, chimia e pusă mai mult la contribuție.

Ea procură explozibile din ce în ce mai puternice, și acum în urmă se datorește ei atâtea produse rafinate

și îngrozitoare: pastile și obuze incendiare, gaze și obuze asfixiante. etc.

Extrag câteva pasagii, dintr'un articol al senatorului Henry Berenger, raportor al comisiunii armatei, înfiăcărăt luplător cu pana și cuvântul, ca și senatorul. Charles Humbert, care continuă seria de articole, cerând mieru: „Tunuri și Munițiuni”. Uzine de chlor, de ether, de phenol (acid fenic), de acid sulfuric, au răsărit din vechiul pământ francez spre a înarmă cu explozive proiectilele. Turnătoriile cele mai mari, ca și cele mai modeste, făuresc oșelul și arma. Pulberăriile și-au împătrit nitrarea bumbacului¹⁾, și au înzecit-o pe a hidrocarburilor cu cari se alimentează pirotechniile înmulțite. Valea immortalizată de Balzac în opera sa „Le Lys dans la vallés”, în locul pitoreștilor mori de altădată, pe căderile râului Indre, se zguduie acum de atâtea și alâtea mașini ce deshidratează și impregnează alcoolul și eterul, transformă nitrații din Norvegia, bumbacurile din America, pucioasa din Sicilia, spre a se prepară cu ce să distruge pe dușman. Personalul s'a dublat, munca s'a înzecit. Explozive sunt produse cu sute de mii de kilograme pe lună. Un chimist a instalat o recuperare a eterului, care face statului un câștig de 12,000 fr. pe zi, de patru milioane pe an; un teritorial lucrător de cinematografe, a ajuns să facă să se fabrice din zinc, sute de lazi pe zi, pentru transportul explozibilelor, aducând încă o jumătate de milion economie. Alții, mecanici, au refăcut cazanele și aparatele de rectificat. Aceeaș muncă slăruitoare în toată Franța. Pulberăriile statului s'au unit cu uzinele de produse chimice; 12 fabrici de hidrocarburi, 8 de iarbă de pușcă și explozive, 37 fabrici de acid sulfuric și acid nitric, 11 distilării de alcool, 6 fabrici de olărie de gresie, 13 fabrici private de explozive și gaze de rășboiu lucrează zi și noapte pentru serviciul Franței.

Astfel ne dăm seama cât de inteligentă a fost măsura luată la noi,—după utilizarea sanitară a tuturilor medicilor (umani și veterinari), și farmaciștilor,—să se utilizeze, cât mai potrivit cu priceperea lor, pe ingineri și chimiști²⁾.

Față de o asemenea uriașă sforțare, pentru a se asigura victoria, se impune a arăta aci, în mod sumar, mă-

1) Se știe că bumbacul nitrat este explosiv puternic.

2) Acest paragraf este din „Cronica Științifică” a D-lui Olariu, farmacist chimic.

surile ce s'au luat, în țările beligerante, pentru asigurarea munițiilor, materialelor, explozivelor, gazelor asfixiante și finanțelor:

1. Muniții și materiale

În actualul războiu, munițiunile, armele și inovațiunile tehnice joacă un rol foarte important. Statele multiplei înțelegeri au fost surprinse sub acest raport. Principiile dinainte de războiu, cu privire la munițiuni, nu îmbrățișau ideea că ele servesc pentru a se acoperi continuu zone întregi, spre a împiedică înaintările adversarului, pentru a îngrozi pe vrăjmaș și pentru a întreține spiritul răsboinic și curajul luptătorilor prin o continuă bombardare, ci se întindeau numai până la ideea pregătirii atacurilor prin artilerie, distrugerea obstacolelor, împiedicarea înaintării rezervelor și urmărirea adversarului. În cece privește distrugerea obstacolelor, știința militară socotea mai greu de distrus forturile cu întregul lor sistem de apărare și nu se îngrijau ca obstacolele improvizate pe fronturi de mii de kilometri vor fi greu—dacă nu imposibil—de distrus cu artilerie. Nu și-a imaginat nimeni că se vor întrei, împătři, și încinci unitățile din timp de pace și, prin urmare, oamenii, nepregătiți, nu vor ști a economisi muniția și vor trage chiar de frică. Nici un scriitor militar nu imaginase că artileria va înlocui și sapa pionierului, făcând, prin exploziile ei, măști de acoperit, pentru a servi atacatorului la înaintare; în fine, nu își bănuise nimeni că se va întrebuița munițiunea de artilerie până la risipă, pentru a întreține spiritul răsboinic și curajul trupelor amice și a demoraliză pe adversar printr'o continuă ploaie de oțel.

Din cauza acestor neprevederi nu a putut calculă nimeni cantitatea enormă de muniții, necesară în acest războiu, și astfel, într'un moment dat, s'a auzit: aliații nu au munițiuni. Acest cuvânt nu trebuie luat în sensul că lipseau munițiuni cu desăvârșire, ci lipseau cantitățile enorme pentru a face față adversarului, pe lângă celelalte scopuri urmărite, care a căutat a înlocui numărul oamenilor prin zeci de mii de vagoane de proiectile, aruncate asupra adversarului.

Mackensen, la Dunajet, a adus o falangă de 1500 de tunuri și a tras 602 vagoane de obuze (700.000 proiectile). Francezii, la Carency, în urma învățăturii trase dela germani, au putut trage 220.000 proiectile (215 vagoane).

iar la Lens 300.000 proiectile, ceea ce a pus cu totul în inferioritate pe germani, cari nu se așteptau la o asemenea pregătire, fiindcă ei dăduse naștere ideilor noi de întrebuințarea artileriei. În ultimele lupte din Argonne, Kronprinzul a aruncat într-o zi 40.000 proiectile numai asupra unui punct.

Lloyd George, într'un discurs, a spus că numai la lupta dela Neuve-Chapelle s'a consumat munițiuni câte s'au consumat în doi ani și jumătate în războiul din Transvaal.

Războiul de uzură, prin mijlocul luptelor de tranșee, ar fi prelungit războiul cu ani de zile, de oarece prin desființarea a 2000—3000 de oameni zilnic nu s'ar fi putut ajunge repede la un desechilibru de forțe, fiindcă astăzi efectivele luptătoare ating cifre fabuloase, de 8 milioane până la 10.000.000 de luptători. La o prelungire de războiu, fiind de prevăzut că ar interveni grele probleme interne sociale, că infanteria ar ajunge la extrema utilizare, că materialul ce trebuie continuu schimbat provoacă enorme cheltueli, s'a conceput crearea unui alt element de superioritate, și acesta a fost: muniția, cu principiul următor: *la număr egal de guri de foc succesul va fi de partea aceleia care va avea mai multe proiectile de tras. Chiar la superioritate de guri de foc: succesul este de partea celui care are abundență de munițiuni.*

În privința mării importanțe a munițiilor, dăm aci un capitol din ziarul „Corriere dela Serra”, care face un frumos tablou al nevoii de munițiuni:

„Față de tranșeele moderne, săpate adânc în pământ și întărite uneori cu plăci de oțel sau cu parapete și cu cupole betonate, (cum este cazul pozițiilor austriace dintre Tolmino și Goritza și între Goritza și Monfalcone), față de formidabilele apărări accesorii ale acestor puternice tranșee, cum sunt rățelele de sârmă groasă de fier și de oțel, întărite cu obstacole de drugi de fier și adesea străbătute de puternici curenți electrici ucigători, sau presărate cu mine; contra unor asemenea obstacole, pe care nici o trupă de infanterie nu le-ar putea învinge, fără ca să lase acolo cel puțin 3 sferturi din efectivul ei, nu există desigur decât un singur mijloc eficace: acțiunea artileriei.

„Artileria trebuie să sfarme rețelele de sârmă, să distrugă conductele electrice, să răscolcească terenul pregătit cu îngrijire de apărători, așa fel ca să strice minele și orice alte curse ascunse și să producă, prin explozia proiectilelor, pânii mari, cari să ofere adăposturi (folositoare), utilizabile, proprii infanteriei, când aceasta va înainta; și în timp ce distruge apărățile accesorii, ar-

tileria trebuie să mai bată cu multă intensitate parapetele de beton, adăposturile blindate de oțel, trebuie să stropască cu o ploaie de gloanțe de șrapnele și schije de obuze pe apărătorii din adăposturi; trebuie să răscolească tot terenul dinapoi, să covârșească artileria adversă, să dărâme adăposturile și drumurile din apropiere, în care se ascund în așteptarea asaltului și prin care vor înainta adăposturile rezervele tranșeelor; trebuie să arunce proiectilele sale și mai departe, acolo unde grosul forțelor inamicului s'ar putea aduna, acolo unde sunt stațiuni de cale ferată, poduri și șosele, pe care se mișcă coloane de munițiuni.

„Când obstacolele și adăposturile au fost distruse; când apărătorii tranșeelor, chiar dacă sunt nealinși, totuși, sunt așa de demoralizați și slăbiți în sistemul nervos, de zgomotul exploziilor proiectilelor, încât n'ar mai putea reacționa; când bateriile inimice au fost reduse la tăcere și rezervele au fost ținute la distanță, atunci — după cum scria de curând în corespondența ziarului „Times”, — infanteria poate să iasă din adăposturile ei și să alerge pentru a lua tranșeele inimice cu bastoanele de plimbare”.

Fără acest ajutor al artileriei, fără această pregătire, atacul, oricât ar fi de vitejește executat, nu poate reuși și riscă să producă un sacrificiu de sânge care adesea nu este compensat de succesul obținut.

„Este nevoie să adunăm obuze și iarăș obuze pentru a îneca pe inamic sub un potop de fier și de plumb; să adunăm tun lângă tun, pentru a mări puterea ofensivă a armatelor, pentru a nu fi strivită în timpul atacului, pentru a reînoi, fără încetare, gurile de foc.

„Să adunăm milioane de tone de oțel, de tuciu, de plumb și de materii explozibile. O armată franceză a 3 corpuri de armată, consumând întreaga aprovizionare de munițiuni a tunurilor de 75 m.m., fără a socoti piesele de calibrul mijlociu și mare, trage cu 360 piese, 252,360 proiectile; fiecare lovitură cântărește, în medie, 8½ kgr.; ceea ce face, în total, 2.145.000 kgr. de oțel, de plumb, de explozibil și de alamă.

„Este bine ca să fim atenți, și ca energiile naționale să fie întrebuințate din vreme pentru rezolvarea problemei munițiilor și tunurilor. Mobilizarea industrială cere timp; mașinele și maștrii nu se pot improviza deodată pentru o anumită producțiune specială, pentru producțiune, care în Franța, (după cifre date de Ministrul Millerand), a trebuit să mărească cu 600 la % cantitatea:

1) Recomandăm a se citi descrierea luptelor dela „Lorete” dela „Eparge” etc., e arătate în capitolele precedente pentru a se putea imagina rolul artileriei, în luptele de tranșee.

prevăzută și care va mai trebui încă să fie mărită cu 900 la ‰, pentru a fi suficientă.

„Fiecare obuz, — cum a spus Lloyd Georges la Manchester — poate salvă viciața unuia din soldații noștri”.

„Să considerăm deci, această problemă, sub toate aspectele posibile și mai ales din punctul de vedere industrial să preparăm, până încă este timp, o soluțiune care să ne apere contra oricărui pericol.

„Tunuri și munițiuni! Și iarăș munițiuni” este cuvântul de ordine în Franța și Anglia, și acesta trebuie să fie cuvântul de ordine pentru Italia; ei nu trebuie să devie un strigăt de alarmă, și mai puțin, un strigăt de spaimă!”

În comunicatul rusesc, dat la 17 Mai, se zice, cu privire la consumarea munițiilor de către germani:

„În general, austro-germanii consumă, în atacul pozițiilor noastre, cam câte 10 proiectile de calibru mijlociu, de fiecare din trăgătorii noștri, ocupând un pas și jumătate pe frontul tranșecelor noastre.

„Înaintarea generalului Mackensen dela Gorlice prin Jaroslaw spre Nord-Est de Przemysl, n'a fost cu puțință, decât prin faptul că fiecare din balalioanele noastre primeau, aproximativ, 10.000 bombe, într'un interval de timp foarte scurt.

„Față de asemenea violență a focului, fără a vorbi de pierderile importante, toți oamenii cari se aflau în sfera de acțiune au fost, mai mult sau mai puțin, contuzionați sau asurzii”.

Această superioritate de munițiuni au pregătit-o Germanii din timp de pace, obligând anume fabrici de a-și aranja dispozitivele astfel încât la un moment dat să se poată adapta nevoilor de fabricațiune de munițiuni și materiale militare.

Pentru toate aceste lucrări, au fost din vreme hotărâți inginerii și lucrătorii, astfel că aceștia au rămas mobilizați pe loc.

Așă dar, ei nu s'au mulțumit numai cu fabricile de cari dispuneau din timp de pace, deși acestea erau destul de numeroase în Germania și Austria, de oarece furnizau și celelalte puteri europene. Ca să ne putem face o idee de capacitatea de lucru a fabricilor din timp de pace, este destul să observăm datele de mai jos asupra producțiunii și capacității fabricilor Krupp, culese din ziare:

Numărul lucrătorilor întrebuințați e aproape 200.000, din cari 300 de ingineri și funcționari! Un oraș întreg, Essen, de o populațiune aproape cât a Bucureștilor, e în majoritate locuit de lucrători din aceste uriașe uzine.

Nu mai puțin de 80 km. de căi ferate cu cale normală, pe lângă alte zeci de kilometri de cale îngustă, 3.000 de vagoane, zeci de locomotive, deservesc uzinele.

În fiecare zi, 56 de trenuri complete pleacă și sosesc în uzină, aducând cărbuni și materii prime și ducând tunuri, munițiuni, plăci de oțel blindate, etc.

Tot fabricile Krupp au mai înființat alte șantiere pentru fabricarea vaselor de comerț și războiu, a submarinelor și a aeroplanelor, etc. Porturi speciale, pe Rhin, sunt ocupate numai de transporturile acestor uzine uriașe.

Pentru lucrătorii din fabrici s'au construit orașele întregi, magazine de consum de tot felul, măcelării, brutării, birturi etc., s'au înființat sub îngrijirea conducerii societății, cu diferite înlesniri pentru lucrători. Astfel, deși urcările de salarii nu au atins cifra pe care au atins-o alte industrii, grație acestor înlesniri de traiu, lucrătorii dela Krupp trăiesc mai ușor decât ceilalți.

De asemenea, pentru lucrătorii rămași invalizi de pe urma accidentelor, ca și cei cari au îmbătrânit, există cartiere speciale, unde li se dă locuință, li se dau pensii și ajutoare în natură, etc.

De altfel, această extraordinară proprietate a uzinelor Krupp, se datorește, nu numai unor sforțări continue de zeci de ani, uci continuități în muncă și activitate, ci și ajutorului Statului.

Diplomația germană a știut să sprijine, în lumea întreagă, prosperitatea uzinei, stăruind să se dea comenzi acestor uzine. La Essen, există un hotel cu mai multe caturi, care servește exclusiv la primirea oaspeților veniți aici să comande materiale la Krupp, și unde aceștia se bucură de o găzduire excepțională, merită să le facă cea mai bună impresiune.

Dacă, deci, Germania nu duce lipsă de munițiuni, nici de tunuri, în parte se datorește și activității de decenii a acestor uzine, cari abia găsesc rival în lume, prin organizarea lor și pulerea lor de producțiune.

După ultimele date statistice, anul acesta, în Germania, producțiunea oțelului a fost întreită decât în anii normali, deși, cum se știe, atunci se fabrică industria pentru tot pământul, pe când acuma, fabrică numai tunuri și muniție pentru armata lor.

Dar afară de faptul că Germania și Austro-Ungaria poate fabrica până la 250.000—300.000 proiectile zilnic, mai adăogăm lupta ce duc ei pentru a împiedică pe beligeranți să fabrice munițiuni și materiale, și anume: întrețin greve, asvârle în aer fabricile din alte țări, prin ajutorul spionilor, amenință prin comunicate pe germanii cari ar

lucra în fabrici străine pentru muniții, protestează contra Americii, etc.¹).

În urma acestor constatări, să vedem acum ce măsuri s'au luat de către puterile multiplei alianțe, pentru completarea munițiilor și materialelor.

1) *Nota Americii în chestia ambasadorului Dumba. (Purtarea incorectă a ambasadorului.* — Nota Statelor-Unite, adresată Austriei în chestia ambasadorului Dumba și care a fost predată baronului Zurián de către ambasadorul american la Viena are următorul conținut:

Ambasadorul Dumba a recunoscut că a făcut propuneri guvernului său în sensul provocării de greve în fabricile în cari se produc munițiuni. Aceasta a aflat-o guvernul Statelor-Unite din cuprinsul unei scrisori adresată de ambasadorul Dumba guvernului său. Purtătorul acestei scrisori a fost un cetățean american care călătorea cu un pașaport american. Ambasadorul a recunoscut că s'a folosit de Archibald pentru a trimite rapoarte oficiale guvernului său. De oarece a confirmat intenția de a pune la cale un complot care să paralizeze industria și comerțul legal al poporului american, de oarece întrebuițarea unui cetățean american, cu pașaport american, pentru a trece rapoarte oficiale în Austria prin liniile dușmane este o vădită atingere adusă uzanțelor diplomatice, președintele mă însărcinează să declar Excelenței Voastre că ambasadorul Dumba nu mai e agreabil de guvernul Statelor-Unite ca reprezentant diplomatic al Austriei. Convins fiind că guvernul imperialo-regal va aprecia faptul că guvernul Statelor-Unite nu cere ci roagă ca ambasadorul să fie rechemat pentru purtarea sa incorectă, guvernul Statelor-Unite își exprimă adâncă părere de rău că un astfel de demers a devenit inevitabil și dă Austriei asigurarea că dorește sincer menținerea relațiilor prietenești între Statele-Unite și Austria.

Iată și scrisoarea, confiscată la Archibald, prin care s'a aflat cam ce plănuște ambasadorul Dumba.

New-York, 20 August 1915

Excelență,

După o consfătuire avută cu redactorul șef al ziarului „Szabadsag”, bine cunoscut în localitate, consulul general v. Ruber, în urmărirea propunerilor sale pentru provocarea de greve în uzinele de munițiuni, a primit alăturatul memoriu. D-rul Archibald bine cunoscut Excelenței Voastre pleacă astăzi la 12 pe vasul „Rotterdam” la Berlin și Viena. Profit de acest rar și sigur prilej ca să supun propunerea făcută binevoitoarei atenții a Excelenței Voastre. Am impresia că am putea să punem piedici și să restrângem, dacă nu chiar să paralizăm de tot producția de munițiuni pe luni de zile, ceea ce după părerea atașatului militar german ar fi de mare importanță și ar recompensa cheltuielile bănești necesare. Dar chiar dacă grevele n'ar izbucni, este probabil că am putea obține, sub presiunea crizei, condițiuni mai bune de muncă pentru sârmanii și oropșiții noștri concetățeni. La uzinele din Betlehem acești sclăvi albi lucrează acum șapte zile pe săptămână și 12 ore pe zi. Toate persoanele slabe cad zdrobite de munca grea și se îmbolnăvesc de tuberculoză. În ce privește pe lucrătorii germani, cari se află între lucrătorii calificați se va purta grija de existența lor. Pe lângă aceasta s'a înființat un birou german particular pentru procurarea de lucru, care merge bine și care procură posturi acelor persoane cari au părăsit de bună voie locul lor. Rog pe Excelența Voastră a-mi răspunde telegrafic dacă acceptați propunerile din această scrisoare.

Dumba

A N G L I A

În urma rapoartelor mareșalului French și a altor constatări, Anglia, văzând nevoia de a pune la contribuție toate ramurile de activitate pentru nevoile armatei, a făcut o mare remaniere, constituind un cabinet nou al coalițiunii naționale. Lloyd Georges a fost rugat să lase Ministerul finanțelor, unde adusese mari servicii, și să primească noul Minister al munițiilor militare, unde trebuia depusă energie și capacități, spre a da tot rendementul necesar.

El a spus de îndată ce a fost numit în această nouă însărcinare:

„Victoria sau înfrângerea finală va depinde de cantitatea de munițiuni ce le vom putea procura armatelor contra țărilor opuse”.

Din Ministerul coalițiunii naționale, compus de 22 miniștri, face parte și:

Sir Edward Grey, secretar de stat pentru afacerile străine;

Mr. Arthur Henderson, Președintele consiliului de educație;

Mr. Austin Chamberlain, secretar de stat pentru Indii;

Mr. Bonar Law, secretar de stat pentru colonii;

Lord Kitchener, secretar de stat pentru războiu;

Mr. Lloyd Georges, ministru al munițiilor;

Sir John Simon, secretar de stat pentru afacerile interne;

Mr. A. I. Balfour, prim Lord d' l'Amirauté.

Lloyd Georges este ajutat de 2 consilieri și directori tehnici.

Anglia, încă dela Marie, a constatat nevoia de a se fabrica cât mai multă munițiune, și a luat măsuri în interior, însă nu a reușit, prin faptul că a voit să centralizeze toată fabricațiunea în mâinile Ministerului de războiu, transformând uzinele în fabrici de munițiuni de războiu și reglementând strict condițiunile de lucru. Acest sistem nu a reușit din cauza funcționării greoaie a administrației militare, a controlului greu, etc. Acuma, prin proiectul dela 24 Iulie, s'a descărcat administrația militară și s'au însărcinat comitetele locale, compuse din industriași, cărora li s'au dat toate puterile și tot concursul pentru a pune în completă valoare resursele tuturor regiunilor, în cece privește fabricațiunea munițiilor. Chiar în ziua depunerii acestui proiect de lege, a început recrutarea lucrătorilor, atingând, până la 5 Iulie, 67,500 lucrători, angajați în armata industrială a munițiilor.

Anglia, afară de măsurile luate în interior, și-a asigurat fabricațiunea de munițiuni și materiale și din Statele-Unite, prin faptul că, desinteresându-se de chestiunea Mexicului, a dispus pe Statele-Unite în favorul ei.

Telegramele din Londra, publicate în unele ziare, arată că s'au făcut comande mari de cartușe și în Australia, care are posibilitatea să fabrice asemenea muniție pentru nevoile actuale.

Într'un discurs la Manchester, în prezența unui enorm număr de industriași, Lloyd George, a zis:

„Am venit aci, pentru a vă face cunoscut adevărul, chiar dacă el nu este plăcut de ascultat. În acest războiu, de care atârnă salvarea ori moartea Angliei, trebuie să desfășurăm toate eforturile necesare. Ne trebuie obuze, tunuri, mitraliere și echipament; ne trebuie mai multe, înfinit mai multe decât am avut.

„Dacă aliații noștri ruși sunt siliți a se retrage, nu este că soldații lor nu sunt bravi, nici că statul lor major nu este priceput. Nu. Este numai din cauza strivitoarei superiorități de muniție ce au austro-germanii asupra lor.

„De câte ori veți trimite armatei voastre atâta muniție câtă cere, de atâtea ori să vă gândiți că este pentru atâta existență umană și pentru atâți soldați bravi de ai noștri, pe care-i scăpați”.

În fine după ce arată că, la nevoie, se va întrebuiți puterea dictatorială a guvernului, a zis: „Interesul public, salvarea țării înainte de toate. Nu se ezită și nu se discută sub vocea tunului, ci se lucrează”.

Anglia a luat măsuri, cu aceeași seriozitate, nu numai pentru fabricațiunea munițiilor, dar și pentru fabricațiunea tuturor materialelor necesare și, în special, tunuri, arme și automobile.

Recensământul populațiunei engleze a fost stabilit pentru ziua de 15 Iulie. Autoritățile engleze se ocupă mai ales de bărbații între 15 și 55 de ani, luând toate amănuntele trebuincioase pentru o mobilizare completă a națiunei.

Se făcù, de asemenea, o mobilizare industrială. Ministrul munițiilor a anunțat că 345 stabilimente industriale au fost declarate sub controlul legii munițiilor. Prin urmare, câștigurile proprietarilor acestor stabilimente vor fi limitate; prisosul va fi plătit statului. Pe de altă parte, toate regulamentele și obiceiurile care îngreșesc producțiunea sunt suspendate.

D. Lloyd George, fiind întrebat de corespondentul ziarului „Le Temps”, a spus că presupunând producțiunea munițiilor fabricate în luna Septembrie 1914, reprezentată prin cifra 1, aceea din luna Iulie 1915 se va

reprezentă cu cifra 50 și aceea din luna eurentă se poate reprezenta prin 100.

De acum înainte, progresele se vor înmulți și mai mult, de oarece 12.000 de lucrători dintre cei mai buni au fost readuși de pe front și 40.000 de lucrători noi au fost înrolați.

Succesul recent al artileriei engleze la Hooge a fost primit de întreaga presă engleză ca un fapt caracteristic al rezultatelor care trebuie obținute în viitor.

S'a făcut în Canada comande de munițiuni pentru suma de 46 milioane lire sterline.

F R A N Ț A

Francezii au înființat, pe lângă Președintele Consiliului, un subsecretar de stat al Artileriei și Munițiilor.

Încă din primele luni ale războiului observându-se, în Franța, cantitatea mare de munițiuni consumată, s'a început imediat fabricațiunea de munițiuni și în uzinele cari nu erau familiarizate cu aceste fabricațiuni. Totuși, cantitățile produse erau insuficiente și nu se puteau efectua la timp, mai ales că brațele de lucru în fabrici lipseau.

Acuma, guvernul francez a decis să ajute din rășputeri pe industriași pentru a executa comenzile primite și a mări producțiunea până la maximum posibil. Intre alte măsuri, guvernul francez a hotărât, pe deoparte, să înapoieze industriașilor pe toți lucrătorii ce i-a avut în fabrici, cari se află acum încorporați, și cari sunt ceruți nominal de ei, iar pe de altă parte, caută și înscrie pe toți lucrătorii, trimitându-i acolo unde se simte nevoie de ei, înființându-se un serviciu de plasare la subsecretarul de stat dela războiu, însărcinat cu munițiunile.

Camera deputaților a votat, sub numele de *legea Dalbiez*, o serie de dispozițiuni având de scop să completeze măsurile luate până acuma, spre a se ajunge la o fabricație cât mai intensă a munițiilor și materialului de războiu.

Această lege are de scop să pună la dispoziția uzinelor care lucrează pentru armată întregul personal de care au trebuință, spre a se ajunge la producția maximă.

S'a înființat în fiecare regiune una sau mai multe comisiuni, compuse dintr-un număr egal de patroni și de lucrători, prezidați de un delegat al ministerului de războiu. Această comisie va stabili numărul oamenilor mobilizabili, în stare de a fi întrebuințați în mod folositor.

Această lege a fost votată în unanimitate. Se consi-

deră că aplicarea ei imediată va spori considerabil producția materialului și munițiilor.

Pe lângă acestea, guvernul francez a luat încă din vreme măsuri pentru fabricarea materialului de artilerie, a armelor și a explozibilelor, astfel încât, astăzi, se face față Germaniei în condițiuni satisfăcătoare sub acest raport. Artileria grea a egalat-o pe cea germană. Fabricațiunea mitralierelor s'a îndoit. Fabricațiunea ulterioară a explozibilelor s'a însutit și a ajuns la 25 tone de explozibile pe zi.

Francezii fabrică 130.000 obuze pe zi, din cari 80.000 pentru 75 m.m. și speră să ajungă la 200.000.

În Germania și Austria s'ar fabrică acuma 252.000 obuze pe zi.

Cu privire la chestiunea munițiilor și materialelor este absolut necesar să reproducem aci câteva pagini din articolul senatorului *Charles Humbert*, publicat în „*Le Journal*”. Autorul, timp de câțiva ani înainte, a dat semnalul că Franța este nepregătită sub acest raport.

Relativ la muniții zice:

„...Inteligențele cele mai lente, cele mai deformate, capitulează azi în fața lecțiilor sângeroase ale realității. Dar noi suntem într'o țară unde foarte ușor conversațiunile sunt luate drept acte și unde adesea lumea își închipuie că o problemă este rezolvată dacă s'a vorbit mult de ea. Tot poporul, toată armata, au repetat odată cu mine: Tunuri, munițiuni; mă întreb: acum intrăm în faza realității?

Despre acest lucru, eu personal sunt convins. Președintele consiliului și subsecretarul de stat al artileriei și munițiilor ne-au făcut, în această privință, promisiuni solemne și ne-au dat garanții prețioase.

Ei au adaptat programele stabilite de comisiunea senatorială a armatei pentru utilizarea repede a tuturor mijloacelor noastre de luptă și dezvoltarea lor prin fabricațiuni noi. Chiar de acum s'a început un mare efort.

Eră și timpul.

Dar aceste prime rezultate, oricât de încurajatoare ar fi, nu trebuie să ne lase satisfăcuți. Fiece zi ne arată că nevoile sunt încă cu mult mai mari decât am crezut. În fiecă zi, efortul inamicului ne impune noi datorii. În fiecă zi realitatea trece peste planurile noastre și ne obligă de a lărgi proiectele noastre.

De 12 luni de când ține războiul, Germanii, cari ne fac față pe frontul occidental, nu au încetat de a lucra. Mai întâi au consolidat formidabil sistemul lor de fortificațiuni defensive; apoi au schimbat de mai multe ori și au adaptat metodele lor după experiența căpătată

cu decursul evenimentelor; în fine, au reunit noi și puternice mijloace de atac. Resursele lor, în efectiv, sunt probabil aproape de limită; dar ei înlocuiesc oameni prin mașini.

Tranșeele lor, amenajate cu îngrijire, cimentate și betonate, sunt prevăzute cu plăci de blindaj, întărite de mai multe ori; aceste adăposturi sunt apărate înainte de o rețea de sârmă ghimpată, care de multe ori are o adâncime de 30 m.; aceste sârme, schimbate pe măsură ce obuzele noastre le distrug, au devenit adevărate cabluri de țepi ascuțite și formate dintr'un metal destul de dens și de tare, pentru a putea rezista rafalelor de 75 m.m.

În tranșeele din linia I-ia nu mai lasă decât câțiva soldați, santinele însărcinate să supravegheze mișcările noastre. Dar pe flancuri, fortinele adăposturi cuirasate, coridoarele săpate până la 10 m. sub pământ și protejate prin plafoane de grinzi metalice și drugi groși de lemn, conțin pe adevărații apărători, gata să pună în acțiune mitralierele, așezate dinainte pentru a lua de anfiladă pe atacatorii noștri.

Atâta timp cât vom avea tunul de 75 m.m., să le punem în formațiuni suficient de dese, și atâta timp cât vom avea să consumăm obuze la discreție, chiar dacă ar reuși germanii, printr'o concentrare excepțională de forțe, să facă o ruptură într'un punct din frontul nostru, barajele tunurilor de 75 îi vor țintui la pământ.

Dar pentru acest lucru trebuie să putem consuma obuze din belșug. Se socoteau odinioară cu sutele; dela începutul ostilităților se socoteau cu miile, apoi cu zecile de mii. Va trebui ca în curând, să le socotim cu sutele de mi și cu milioanele, dacă vom ca Franța să devie nelocuită pentru năvălitori și să-i constrângem să plece sau să piară.

Cu privire la tunuri, zice:

Deși tunul de 77 german, recunoscut chiar de ei inferior, nu se mai arată pe câmpul de luptă, totuși, ei ne hârtuiesc cu lance-bombele, și ne bombardează la 10. 12 și 13 km. cu tunuri mari.

Tranșeele pe care le putem lua, sunt reperate dinainte de către această artilerie puternică și abia se instalează soldații noștri în ele, că și începe să plouă asupra lor proiectile enorme din obuzierele și tunurile lungi.

Ar fi o greșală de a crede că germanii, din acest punct de vedere, nu au făcut nici un progres de un an încoace.

Din contră, numărul pieselor lor, de orice natură, s'a mărit considerabil și munițiunile pe care le cheltuiesc sunt

în fiecare zi mai abundente. Acum de curând, în Argonne, armata Kronprinzului a lansat, asupra unui aceluiaș punct, 40.000 obuze de diverse calibre într'o singură zi.

La această întărire a mijloacelor ordinare, se adaugă punerea în acțiune a procedeelelor noi: proiecțiunea lichidele aprinzătoare, degajarea de gaze ucigătoare, întrebuițarea proiectilelor incendiatoare și a obuzelor asfixiante. În această materie, de asemenea, Germania, datorită nerespectării legilor, are un avans simțitor. Decisă să violeze toate angajamentele, ea va călea în picioare toate scrupulele. La început, ne-a făcut să ne clătinăm printr'o lovitură neașteptată, violarea neutralității Belgiei; eri ne-a dat o altă lovitură oprită, întrebuițând gazele asfixiante; să nu ne lăsăm a fi surprinși mâine de vreo altă imaginație infernală¹⁾.

Și această consumare frenetică a munițiilor are ca urmare uzarea repede a tunurilor, făcute pentru a trage numai 2—3000 lovituri. Datorită excelenței lor fabricațiuni, trag dublu, fără ca să capete stricăciuni excesive, dar totuș este cu neputință de a rezista la o aruncare atâta de neașteptată de proiectile.

Să fabricăm deci tunuri de 75 pentru a înlocui piesele oboșite, pentru a mări numărul bateriilor noastre. Nici un program nu este destul de larg, nici chiar acela pe care comisiunea senatorială a armatei, după propunerea mea, a făcut să fie adoptat de către guvern și care pareă atunci supraomenească.

Dar aceasta nu este totul. Faimoasa noastră artilerie de câmp nu poate face față la toate. Trebuie să ne înmulțim, într'o mare proporție, instrumentele noastre de tranșee, al căror rol este cât se poate de important. Putând lansa la distanțe variind dela 100—300 m. sau la 15.000 m., după modelul fiecăruia, bombe încărcate cu greutate considerabilă de explosibile, aceste tunuri de infanterie au o eficacitate remarcabilă pentru atacul tranșeelelor, distrugerea rețelelor de sârmă și adăposturilor permanente. Trebuie să fim recunoscători generalului Dumezil că a imaginat și pus la punct, într'un timp relativ scurt, aceste folositoare instrumente de luptă. Dar ar trebui să se mărească considerabil numărul lor și să le aprovizionăm mai ales așa fel ca să se poată arunca zilnic

1) Dăm aci o telegramă din ziare pentru a se vedea că nu este exclusă vre-o născocire grosnică germană.

Roma 9. — Ziarul „Tyd” din Amsterdam confirmă știrea că la Essen în stabilimentele Krupp în unele compartimente speciale s'ar fabrica o mașină monstră, destinată a asvârli lichide fierbinți la mari distanțe.

sute și sute de tone de explozibil asupra tranșelor năvălitorului. Cât privește artileria grea, la care avem cele mai mari lipse, încă dela începutul războiului, trebuie să-i mărim încă cu mult puterea, dacă voim ca într'o bună zi să deslănțuim o ofensivă de masse capabilă să ajungă la mari rezultate tactice. Actualmente, intensitatea focului este alăta de mare, încât nu se poate trimite infanteria asupra unei pozițiuni organizate defensiv decât după ce s'a distrus, prin lovituri de tun și mai ales de tunuri mari, fortificațiile, blindajele și mai ales mașinile de războiu ale inamicului. Am pus în serviciu, pe frontul nostru, mărețul tun modern de 105, fratele mai mare al tunului de 75; ne va trebui însă tot mai mare. Dar noi mai utilizăm de asemenea piese excelente, deși vechi, din care avem rezerve importante. Inmulțim cu ele, din fericire, bateriile de pe front; să întreprindem și să împătrim fabricarea obuzelor pentru aceste piese mari. Nu vom face niciodată destul".

¹⁾ Luptele de tranșee și imobilitatea frontului permise Franței, între altele, pregătirea bateriilor grele de cari avea o absolută nevoie. Ea a adus pe front întreaga artilerie grea, veche, din depozitele sale, precum și aceea dela toate celățile marilime, cari azi nu-i folosesc la nimic.

Perioadele de neliniște, pline de nesiguranță, au trecut. De o bucată de vreme, victoria definitivă germană este scoasă din discuție. Pregătirea germană a ajuns la maximum. Deja se încearcă fabricarea de țevi de lemn tare pentru bombe. Șrapnelele sunt încărcate cu sticlă, în loc de gloanțe de plumb. Se experimentează, se probează, se încearcă. Știința germană a mers până la surogate și poate întrebuințarea gazelor asfixiante nu este mijlocul cel din urmă cu care vor încerca să lupte.

Pregătirea, însă, a aliaților este în plină dezvoltare. E târzie, dar nu are limită. Inițiativa începe să fugă din mâinile germanilor.

Ofensiva irezistibilă o vor începe aliații, când vor fi în măsură să verse o jumătate de milion de proiectile pe zi, în mediu, și vor fi în stare să o mențină pentru multe zile. Aceasta înseamnă că în anumite zile ei vor trebui să arunce asupra dușmanului două sau trei milioane de proiectile de artilerie. Victoria va apărea ca sigură din momentul în care aceste țifre fantastice vor eși din nimbul teoriei pentru a deveni bazele unui program practic.

Nu va fi suficientă numai canonada tradițională care sfărâmă treptat, care bate zî cu zî pozițiunile inimice, căci

noaptea se poate ridica tot cece se distruge ziua. Bombardarea trebuie să fie așa de intensă și așa de repede, încât să încurci totul și să nu permiți dușmanului să iasă din refugiile sale adânci, unde asaltul va merge imediat să-i ia ca prizonieri. Trebuie furtuna și uraganul proiectilelor care sfarămă, cutremură și prefăce totul în praf și pulbere. Victoria sigură și completă se pregătește prin fier. Este nevoie de arme cari să asvârle zeci și mii de kilograme de explosibile și cari să aibă mobilitatea necesară acțiunilor de câmp. Arsenalele pregătesc cu febrilitate baterii grele; calibrele de 120, 155 rămân niște mici guri de foc față de calibrele de 220, 270, 280, 320, 360, cari se pregătesc acum.

Acuma se socotesc că fabricile dau cam două baterii zilnic și se speră că în curând să poată produce până la patru baterii în fiecare zi.

Astăzi arsenalele din Franța prezintă un spectacol măreț. Se lucrează la proiectile în toate orașele țării. În șantierele dela Havre, Harfleur, Bourges, în imensele uzine Creusot, peste tot, fabricarea ia proporții gigantice.

Dintr'o vizită făcută în centrele principale unde se construiesc proiectile de artilerie, ca în Bourges și Creusot, trecute sub controlul guvernului, am adus cu mine o impresie adâncă, puternică, plină de un miros grozav de rășhoiu. Lucrul acolo are aspectul unei lupte uriașe. În mijlocul vaporilor, aburului, și gălăgiei este o agitație satanică în jurul masselor incandescente de metale. În tăcerea și precauțiunea, cari înconjură manipulările de amestecuri explosibile se simte prezența maiestroasă și grozavă a primejdiei.

Marele arsenele au devenit adevărate orașe, cu stațiunile lor de căi ferate, cu tramvacele lor, cari străbat străzile făcute anume pentru serviciile arsenalelor.

În arsenalele artileriei, cari construiesc tunuri și în atelierele de pirotehnică, cari prepară munițiuni, lucrează toți meșteri și toate științele. Aici se lucrează lemnul, pielea, piatra, se ridică noi edificii, se construiesc mașini noi, pentru proiectile și arme; se instalează motoare electrice, se construiesc vehicule, se construiesc case, se fac hamuri și se prepară lacuri. Aproape 100.000 lucrători, numai la Bourges, întrețin ziua și noaptea o activitate neîntreruptă în jurul mișcării amețitoare a unui popor de mașini.

Fărămăturile căzute în timpul lucrului, aschiile subțiri de oțel cari sboară dela sfrunguri, foiele de alamă cari cad, sunt atâta de multe, încât adunate în curți pen-

tru a fi transportate la topitorie, formează grămezi enorme, ca fânul pe arie, un fân scântecilor, masse de aur și de argint din țările fermecate. Astăzi aceste arsenale prezintă un tablou nemai văzut până acum”.

RUSIA

Cum se știe, una din cauzele marei retrageri a armatelor ruse, a fost lipsa de munițiuni. Nu lipsa generală de munițiuni, dar o inferioritate vădită în munițiuni și materiale, față de risipa fantastică de munițiuni și fânelagele enorme de material, întrebuințate de germani.

Unele comunicate primite din Rusia, în cursul lunilor Mai și Iunie, precum și discursurile din Dumă și, în special, discursul Ministrului de războiu, au confirmat această lipsă.

Intre măsurile luate, sunt constituirea unui Minister al munițiilor, organizat aproximativ, ca în Anglia. Telegramele din Petrograd anunță următoarele:

„Recenta rezoluțiune a congreselor industriale a fost semnalul mobilizării tuturor forțelor productive pentru trebuințele războiului. În toată țara acest semnal a găsit ecou și s’au și concentrat împrejurul guvernului organizațiunile cele mai importante pentru munca combinată cu a guvernului, spre a prefăce Rusia într’un enorm arsenal capabil de a satisface toate nevoile armatelor active. Congresul alianțelor orașelor și semstvoorilor, care s’a ținut la Moscova, a probat din nou că Rusia face un războiu național, că toate silințele se unesc spre a zdrobi pe inamic, care crede că va scăpa prin puterea militară acumulată și prin modurile lui de a face războiul contrariu dreptului ginților și legilor umane. La congresul alianței semstvoorilor s’a dovedit că nu toate resursele Rusiei au fost puse în serviciul armatei, că toate organizațiunile interesate se unesc spre a prefăce Rusia într’o țară de enormă putere militară, care îi va asigura victoria finală. Cele două congrese ale orașelor și zemstvoorilor au exprimat fermă încredere că succesele provizorii ale inamicului au semnalat poporului rus nevoia de a se pune pe lucru, pentru ca, în unire cu aliații, să scape lumea de militarismul german”.

În urma acestor congrese s’au luat toate măsurile ca actualele fabrici de munițiuni și materiale să dea maximum de produs și ca alte sute de fabrici industriale să amenajeze măsurile pentru fabricarea de munițiuni, dându-li-se mijloace financiare, lucrători și materii prime.

Afară de aceasta, Rusia a contractat furnizarea de mari cantități de munițiuni în Statele-Unite și în Japonia, pe lângă cele ce i se vor trimite din Franța și Anglia.

„Le Temps”, primește știrea din Tokio că ministrul de războiu a hotărât de a afecta 1.200 de uzine cu un personal de 100.000 de oameni, pentru a fabrica muniții Rusiei. Guvernul japonez a creat o nouă fabrică de puști tot pentru a satisface comanda rusești.

Se zice că primul transport de munițiuni din Statele-Unite a fost de 400 de vagoane și că fabricile americane s'au obligat a da săptămânal câte 200 vagoane.

În timpul verii și poate până în Septembrie, va putea să primească aceste munițiuni prin portul Arhangel și prin Wladiwostok; însă, după înghețarea oceanului, desigur că nu va putea aduce munițiuni decât prin Wladiwostok, dacă nu se va deschide până atunci calea Dardanelor.

Pericolul a reînsoțit energia națiunii ruse. Toți s'au înțeles asupra acestei probleme de salvare publică.

„Revue de Paris”, descrie într'un recent articol „Mobilizarea civilă în Rusia”, eforturile acestui stat pentru aprovizionare cu material de războiu.

S'au organizat în toate regiunile industriale, comitete locale însărcinate:

să facă tablouri de întreprinderile cari ar putea fi utilizate pentru producerea munițiilor;

să elaboreze un plan de lucru pentru fiecare întreprindere, să determine necesitățile fiecărei uzine și fabrici de materii prime, în combustibil, mijloace de transport și personal;

să coordoneze lucrul uzinelor și fabricilor din fiecare regiune.

S'a mai dispus să se organizeze la Petrograd un comitet militar-industrial central, ca să coordoneze lucrul comitetelor regionale, și să facă o colaborare strânsă cu guvernul.

Congresul semstvo-urilor și al Uniunii orașelor, întrunit la Moscova, a delegat comitetele de control al fabricării munițiilor în uzinele și orașele sau statele ne cuprinse încă în mobilizarea industrială.

S'au format și comitete regionale în Tambov, Voronje, Viatka, Ecaterinodov, Perm, Novotcherkank, Kremenciug, Samara, Kaloka, Tiflis, Taganrog.

S'a hotărât de asemenea utilizarea meseriașilor săteni, faimoșii kustari, cari fabrică obiecte de lemn, pito-rești.

Li s'au dat modele de trăsuri mici, haine, efecte de echipament, etc., ca fiecare să știe ce poate face pentru trebuințele armatei.

Dar sforșarea națiunii ruse nu se oprește numai la aceste manifestații de ansamblu.

La reuniunea comitetului Bursăi, s'au subscris peste zece milioane de ruble, pentru construirea imediată a două mari uzini de munițiuni.

În șase săptămâni aceste uzini vor fi clădite și gata să funcționeze.

Marii comercianți și industriași din Nijni-Novgorod au deschis și ei o listă pentru fabricarea munițiilor.

S'au subscris 50 mii ruble de soc. de navigație Volga, 75.000 de societățile Bakirov, 15.000 de soc. Bougrov, etc.

Societatea industriilor textile din regiunea Petrograd și Ivanova-Vosnesensk a hotărît să construiască în grabă o altă uzină metalurgică pentru muniții, în afară de uzinele puse deja la dispoziția comitetului militar central.

În sfârșit, destileriiile Statului, ajunse inutile în urma interzicerii alcoolului, vor fi de aci înainte amenajate pentru fabricarea munițiilor.

I T A L I A

A înființat un comitet suprem pentru munițiuni și un subsecretariat de Stat al munițiilor, numind în acest post pe Generalul Dall' Olio, fost director al armamentului în Ministerul de războiu. Asupra acestui fapt, iată ce spune „*Giornalle d'Italia*”:

„Crearea acestei instituțiuni este de lăudat pentru faptul că deși mai există încă o sumă de muniții mai mult decât suficientă, el se și îngrijește — pe baza experiențelor făcute pe celelalte fronturi — să facă față necesităților viitoare. Trebuie, zice acest ziar, să se împartă munca, a se eliberă comandantul suprem de înaltele lui preocupări și de a-l lăsa responsabil numai de operațiile militare”.

Relativ la producțiune, citim în „*Le Journal*”:

„Italia posedă un total de 76 fabrici mari.

În perioada de activitate forțată, aceste fabrici pot produce 1.300.000 tone de oțel pe an.

Dat fiindcă sub arme este un contingent de 2.000.000 oameni, e între producția națională de oțel și numărul combatanților un raport numeric de 0,65, care e puțin superior celui al Rusiei, în momentul intrării în campanie.

Prin urmare, 60.000 proiectile pe zi, cu o greutate mijlocie de 25 kgr., sau 1.500 tone, nu e o cifră exagerată.

Consumațiunea zilnică a proiectilelor e, însă, de 100.000, astfel că această problemă a început să intereseze mult guvernul italian”.

Ziarele italiene vorbesc de diferite decrete și măsuri luate de guvern pentru asigurarea munițiilor și materialelor necesare.

T U R C I A

A fost întreținută de către Germania cu munițiile și materialul necesar. Fabricațiuni interne nu are; însă, în ultimul timp, închizându-se căile de transportul muniției, se zice că Turcia a putut organiza unele din fabricile sale pentru a fabrica munițiuni. Negreșit că se va fi putut face aceasta, dacă Germania va fi avut posibilitatea să trimită mașinile și aparatele necesare. De altfel, zvonul de prin ziare că în momentul de față fabrică Turcia 3.000 proiectile zilnic, nu pare întemeiat, deși celim în oficiosul otoman „Tanin”, următoarea comunicare:

„Fabrica germană Krupp a deschis o sucursală la Constantinopole, care va efectua tot materialul de războiu necesar armatei otomane pentru viitor.

„După „Tanin”, această sucursală, în care lucrează zi și noapte 4.000 de lucrători, a și început să funcționeze încă de acum câteva zile.

„Tanin” își încheie arătările sale, cu adăugarea că, de acum înainte, Turcia nu va mai avea nevoie de munițiuni, așa că speranțele multiplei înțelegeri, că ea va fi nevoită să încheie pace separată, din cauza lipsei de material de războiu rulant, s’au spulberat definitiv.

Dacă ar fi așa, ziarele nu ar înregistra zilnic stăruința ce depune Germania pentru a se lăsa trecerea munițiilor prin România, susținând că convențiunile dela Haga nu se opun la aceasta, deși, în ceea ce privește Statele-Unite, s’a zis de către ziarele germane, că neutralitatea ei nu este păzită, întrucât furnizează munițiuni unor puteri din multipla înțelegeri.

2. Gaze asfixiante și explozibile.

Gazele asfixiante au fost întrebuințate, pentru prima oară, în bătălia a doua dela Ypres, (la Langemarek),

când a costat viața mai multor soldați francezi și englezi¹⁾.

Germanii spun că nu au călcat legile dreptului internațional²⁾ prin întrebuițarea de gaze asfixiante, de carece și francezii au întrebuițat mai înainte bombe de mână cu lichide ce produceau lăcrămare și iritația ochilor.

Informațiile relative la întrebuițarea gazelor asfixiante la Ypres, ziceau:

„Germanii instalase înaintea tranșecelor țevi din care eșeau nori de vapori galbeni-verzui, împinși de un vânt favorabil spre aliați²⁾.

Soldații au simțit înțepături la ochi, nas, în gât și începură să tușească neîncetat. Bolnavii simțeau o arsură pe piept, tusea devenea grozavă, scuipând chiar sânge, apoi amețală și o oboseală, care pe mulți i-a împiedicat să se mai poată retrage, iar mulți au murit, vărsând sânge.

Din cei cari, cu anevoie, abătuți, s'au putut târi înapoi, cea mai mare parte (80%) s'au vindecat repede, alții au avut bronșite generalizate, broncho-pneumonii și chiar cangrenă pulmonară, care la unii le-a fost fatală.

Autopsia a arătat: o intoxicare produsă de gaze iritante, congestia căilor respiratorii, degenerescența ficatului, splinei și rinichilor.

Soldații germani, spre a se apăra, întrebuițau un fel de măști în forma râtului de porc.

* * *

Iată raportul oficial al comisiunii de anchetă, adresat ministrului de justiție belgian:

„La 22 Aprilie 1915, germanii au preparat atacul sectorului Steenstracte-Langemark, întrebuițând gaze asfixiante. Nori de gaz au fost lansați și s'au abătut peste tranșeele ocupate de trupele aliate. Gazele formau la vedere un nor jos de culoare verzuie-închisă, slăbind și trecând în galben mai în sus. Acest nor putea să aibă o înălțime de o sută de metri. Aceste gaze păreau să fie de mai multe feluri: clor, vapori de formol, vapori nitroși, anhidridă sulfuroasă și gaze încă nedeterminate până acuma.

Pentru a le gonii spre aliați, germanii au întrebuițat mijloacele următoare:

a) focuri aprinse înaintea tranșecelor. Gazele ce se

1) Guvernul american a interzis fabricarea de gaze asfixiante sau de bombe cu asemenea gaze.

2) Vezi descrierea bătăliilor dela Ypres.

degajează sunt împinse de vânt în direcția pozițiilor inimice;

b) damigene svârțite în tranșee, fie cu mâna, fie cu alte mijloace;

c) tuburi cari degajau gaze;

d) obuze conținând gaze asfixiante.

Gazele întrebuințate se simt până la 3 km.

După un minut sau un minut și jumătate, oamenii au vărsături și scuiță sânge. Ochii și mucoasele sunt iritate. Oamenii sunt cuprinși ca de un fel de năuceală, care ține 3—4 ceasuri. Germanii se preparau de mult să întrebuințeze acest procedeu barbar de luptă, oprit de legile războiului. La 30 Martie, un prizonier german, aparținând corpului al 15-lea de armată declară:

— Există pe tot frontul dela Zillebeke o aprovizionare de damigene de 1 m. 40 înalte, așezate în adăposturi blindate. Aceste damigene conțin gaze asfixiante; ele n'au fost încă folosite. Pionierii au primit instrucțiunile necesare. Se apleacă damigenele spre inamic. Presiunea internă gonește gazele înainte. Trebuie un vânt favorabil. Operatorul are un aparat special pe cap. Toți oamenii au o mască de stofă pe nări.

La 15 Aprilie, un prizonier din corpul al 16-lea, confirmă aceste informațiuni:

— Damigenele cu gaz se găsesc pe tot frontul corpului al 16-lea de armată.

E câte o baterie de 20 tuburi la fiecare 40 metri”.

Mai târziu s'a stabilit că gazele întrebuințate de germani se prezintă sub forma unor nori mici de o lungime până la 2 metri, care se târăsc pe pământ. Acești nori au un colorit verzui sau roșialic. Din aceste date s'a putut deduce că nefiind nici oxid de carbon, de oarece e mai ușor ca aerul, nici anhidridă, de oarece este incoloră, nici hidrogenul sulfuros, de oarece mirosul acestuia nu s'a simțit, nici acidul prusic, de oarece este periculos la întrebuințat, a trebuit să fie clorul, care este verzui și mai greu ca aerul, bromul sau hipoazotitul, care au culoarea brună-roșiatică și sunt mai grele ca aerul.

Gazele acestea, având un miros iritant acut, s'a stabilit mai sigur că se întrebuințează pentru producerea lor bromul și clorul, fiind în Germania în mari cantități.

Aliații au luat imediat măsuri, pentru apărare, întrebuințând măști pentru ochi și lampoane-comprese pentru gură și nas, udate într'o soluțiune glicerinată și imbibată cu alcalini caustici și amoniac. Măștile apără ca

nalul respirator, de oarece pericolul cel mai mare al acestor gaze este pentru respirație, putând produce moartea imediată sau pneumonii toxice dureroase și cu urmări mortale. Totuși, trebuie să se știe că aceste gaze atacă și mucoasa ochiului, producând usturime, lăcrămare, conjunctivite foarte acute și chiar pierderea vederii, de aceea se întrebuițează masca sau ochelarii.

Cum, în aer liber, pericolul gazelor asfixiante este de scurtă durată și cum aceste gaze pot fi răspândite prin curente, s'au făcut diferite încercări pentru răspândirea lor.

Pentru producerea de curent artificial se propune aprinderea de focuri, peste care se aruncă gaz sau materii inflamabile, pentru a agita aerul.

În Anglia s'a propus ventilatoare de mână pentru distribuit în tranșee. S'a propus și stropitoare cari să lanseze în aer soluție concentrată de hiposulfid.

Cu privire la măști și ochelari, dăm următoarele relațiuni:

Măștile trebuie să se adopteze bine feții dela bărbie și până la nas, pentru ca gazul să nu poată pătrunde prin golurile lăsate.

Greutatea chestiunii consistă în a imagina o mască care să aibă recipient pentru a conține reactivii anti-toxici, închiși astfel ca să nu fie în contact cu pielea și, în acelaș timp, ca masca să se adopteze perfect pe față.

Cum chestiunea trebuie privită din punctul de vedere al costului, ușurinței măștii, ușurinței de întrebuițare, etc., a trebuit să se renunțe, în armația italiană, la principiul recipientului, adoptându-se o mască destul de simplă.

Din studiile întreprinse în Italia s'a ajuns la două categorii de măști: acele în cari se întrebuițează săruri în praf și măști conținând soluțiile acelor săruri.

Ambele categorii au aceeaș utilitate. Condițiunile esențiale ale unei măști sunt:

1. Să împiedice cât mai puțin trecerea curentului de aer;
2. Ca din acțiunea gazelor asfixiante asupra măștii, să nu se formeze substanțe periculoase sau iritante pentru piele. Așă sunt periculoase sărurile caustice, mai ales carbonatul de potasiu, hipocloritele și hipobromatele.

Aceste două ultime săruri se formează mai ales în măștile îmbibate cu soluții din cauza trecerei clorului și al bromului. Vapoarea apoasă, destul de abundentă în aerul expirat, mărește și mai mult pericolul în acest caz.

Experiențele făcute de Dr. Piero Giacosa, la Turin, și acele de către Dr. Morselli, la Milan, cu un amestec

de carbonat și hiposulfid de sodă, uscate și pulverizate în părți egale și întinse pe o grosime de $\frac{1}{2}$ cm., între două straturi de bumbac, au demonstrat că aerul trece cu cea mai mare înlesnire, și că această grosime este suficientă pentru a opri gazele toxice, fără ca prin absorbțiunea lor să se topească.

Din câteva publicațiuni franceze, pare că acest sistem ar fi dat bune rezultate în războiul actual.

O diafragmă formată din aceste săruri, pusă în bumbac și aplicată orificiului unui tub prin care trece un curent de aer îmbibat de o mare cantitate de vapori de clor și de brom, absolut inrespirabil și colorați (conține de 500 ori doza mortală), și care chiar la oarecare distanță evită ochii, oprește totuși și cu totul trecerea gazelor toxice; mai mult încă; în partea cealaltă a diafragmei, așezându-se reactivi foarte senzibili, cari indică chiar cele mai mici doze de clor sau brom, s'a constatat lipsa totală a acestor două gaze. Aerul eșit era inodor, perfect respirabil și protecțiunea diafragmei s'a arătat eficace cel puțin pentru o jumătate de oră.

În ceace privește ochelarii de automobilist, aceștia protejează ochii, însă, rămâne fără protecțiune pielea capului.

Pentru aceste motive, Dr. Giacosa consiliază întrebuințarea unei scufii, care să acopere tot capul până la gât, unde s'ar putea lega cu o subărbie, sau să se strângă sub gulerul tunicii și sub cravată, ridicându-se, în același timp, gulerul tunicii. Scufia ar putea fi confecționată chiar de o stofă foarte ușoară, dar deasă, asigurând, în modul acesta, o protecție suficientă în contra gazelor. Ea ar trebui să aibă la înălțimea ochilor o deschidere transversală, închisă de o placă de mică sau de celuloid, care ar permite vederea liberă, o a doua deschidere în dreptul gurei ar fi astupată de un tampon de vată îmbibat de soluția de săruri, sau de săruri pulverizate.

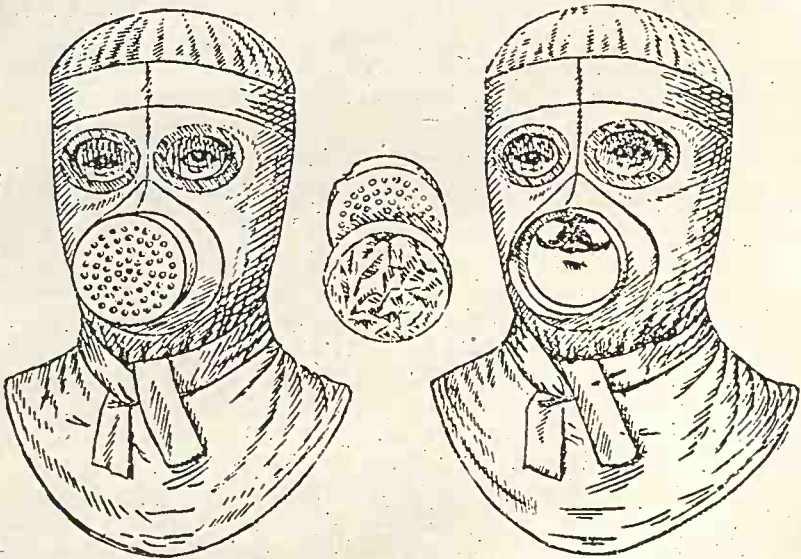
S'ar mai putea ca această deschidere, în dreptul gurei, a scufiei, să fie lăsată liberă, fiind captușită marginea deschiderei cu bumbac. Scufia s'ar aplica, în acest caz, pentru masca deja aplicată peste gură și nas, soldatul apăsând numai cu mâna pe marginea deschiderei scufiei, ca să o aplice bine pe mască.

Întrebuințarea scufiei are un mare avantaj, căci economisește ochelarii, apără ochii mai bine și poate fi uzată de miopi, cărora le-ar fi greu să aplice o a doua pereche de ochelari, peste aceia pe care-i poartă.

Scufia protejează, de asemenea, tot capul și se închide în mod ermetic mai cu înlesnire.

Fabricată dintr'un țesut ușor și elastic, este ușoară, costă puțin, și se poate pune și scoate cu ușurință. Din relațiile engleze, rezultă că soldații germani, cari se precipită în tranșee, imediat după ce le-au umplut cu gaze asfixiante, sunt prevăzuți cu măști respiratorii. Probabil că Germania a fabricat aparate de forma măștilor de pompier sau de scafandru, care oferă o protecție sigură și de durată lungă.

În ceea ce privește scufia de adoptat, Dr. Rouchard propune pe cea din desenul alăturat, al căror dispozitiv pare a fi foarte ingenios. Aparatul respirator, prin care trebuie să treacă aerul, se compune din o parte fixă la care se adoplează „respiratorul” propriu zis. Respiratorul conține compresele încărcate de hiposulfid și cari trebuie șdate în momentul ivirii gazelor. Acest dispozitiv poate fi scos cu cea mai mare ușurință, astfel că soldatul poate respira în libertate după risipirea gazelor.

Măștile scufii propuse de Dr. Rouchard

Conținutul chimic al dispozitivului poate fi schimbat cu ușurință, avându-se alte comprese încărcate cu hiposulfid, la dispoziția soldatului.

Această scufie are avantajul că se poate întrebuința în contra miazmelor ocazionale, sau în contra exalațiilor de cadavre; în acest caz, se vor înlocui compresele de hiposulfid cu o substanță desinfectantă oarecare.

Apoi țesutul scufiei — impermeabil — poate rezista acțiunii corosive a acidului sulfuric și deci stropirei cu vitriol.

Cu privire la tipul de mască italiană, se constată, că nu în toldeauna poate să adereze bine feței și este de ajuns o contracțiune a feței (strănul, căscat, etc.) ca să nu mai adereze, mai ales pe laturile nasului, putând astfel ca gazul să se infiltreze prin aceste părți.

Bombe cu gaze înăbușitoare.—Ziarul „Berliner Börzenzeitung”, din 12 Iunie 1915, spune că Francezii și Englezii ar fi întrebuințat înaintea germanilor bombe de mână și carușe, care conțineau gaze otrăvitoare. Sus numitul ziar dă ca dovezi despre aceasta faptul, că ministerul de războiu francez ar fi publicat niște instrucțiuni în privința întrebuințării acestor fel de munițiuni, precum și observațiuni asupra cartușelor cu gaze înăbușitoare.

Cartușele acestea, fabricate în atelierul central, conțin un lichid, care după explozie se împrăstie în formă de aburi și irită ochii, nasul și gâtul. Mijloacele pentru răspândirea gazelor înăbușitoare sunt două: sau prin granate de mână sau prin cartușe.

1. *Granatele* au forma unei mingi, diametrul lor este de 0.06 m. lungimea, 0.12 cm., iar greutatea 400 grame.

Ele se întrebuințează numai la distanțe mici. Pe ele sunt lipite directive pentru întrebuințarea lor. Aprinderea se face cu ajutorul unei materii explozibile, și imediat după aprindere bomba trebuie aruncată. Explozia se produce la 7 secunde după aprindere. Un capac mic de cupru și un dop, asigură materia explozibilă spre a nu se descompune.

Scopul granatelor de mână este, de a face ineficace rezistența dușmanului, acolo unde ele explodează. Efectul lor este micșorat când bate vântul.

2. *Cartușele* au o formă cilindrică. Diametrul lor este de 28 m.m., înălțimea este de 0,10 m., greutatea 200 gr.; se pot întrebuința dela o distanță mai mare ca granatele de mână. Sub un unghiu de tragere de 25°, ele ajung la distanța de 230 m. Ele sunt prevăzute cu aprindere centrală, și se aruncă cu aceeaș armă cu care se aruncă și cartușele luminoase. (Pulberea aprinde capsula din interiorul cartușului și 5 secunde după părăsirea țevei, se aprinde și pulberea din cartuș, care face luminația).

Cartușele acestea servesc pentru acelaș scop, ca și granatele de mână, dar conținând numai o mică cantitate de lichid, ele trebuiesc întrebuințate în massă și deodată.

Ca măsuri de precauțiune la atacul pozițiunilor, unde gazurile înăbușitoare sunt răspândite, se prescriu următoarele:

Gazurile acelea, produse după explozia cartușului, nu au efect mortal asupra omului atunci când ele sunt în cantitate mai mică. Efectul gazelor e trecător, durabilitatea efectului depinde de starea atmosferică; de aceea se recomandă a ataca tranșeele în care se găsește răspândite astfel de gaze, înainte ca ele să se risipească. Trupele care atacă trebuie să fie prevăzute cu ochelari apărători și oamenii lămurii, că usturătura în nas și gât, cauzată de gazele înăbușitoare, este trecătoare.

Proiectilele sunt încărcate cu două feluri de lichide otrăvitoare. Ele sunt la fel construite ca și șrapnelul; diferă, însă, de acesta prin aceea că explozia se determină prin două feluri de lichide, care se combin în interiorul proiectilului. Spărturile proiectilului, cari ajung în atingere cu lichidul acesta, se înveninează, rana ce o produce omului se infectează, cauzând moartea în decurs de 4 ore, dacă nu i se dă ajutoare imediate. În asemenea cazuri, rana trebuie imediat arsă, dacă ea se află pe corp sau la cap; iar dacă se găsește pe mâini sau pe picioare, aceste membre trebuie amputate.

Printre benzile de cartușe, luate dela mitralierele austriace de către ruși, s'au găsit unele cu gloanțe explozibile.

Acest cartuș se deosebește de cel obișnuit printr'un brâu negru, tras dela mijlocul tubului, și prin aceea că vârful glonțului este tăiat.

După înfățișarea exterioară, cartușul cu glonț explozibil se deosebește de cel obișnuit numai printr'un brâu negru, circumferențial la mijlocul tubului și prin aceea că vârful glonțului este tăiat. Când clătinăm acest cartuș, în afară de obișnuitul zgomot al pulberii în interiorul tubului, se mai aude și lovitura „unui corp”, care imită zgomotul și sunetul produs de un corp solid, care isbește pereții unui pahar de melchiorită. În dorința de a ajunge, cel puțin aproximativ, la încărcătura glonțului obișnuit, constructorul s'a silit să dea acestui glonț lungimea de 5 calibre (40 m.m.), pe când la glonțul obișnuit această lungime este egală numai cu 4 calibre (32 m.m.).

DUPĂ UN AN DE RĂSBOIU

CUM TREBUESC JUDECATÉ OPERAȚIILE ȘI SITUAȚIILE ACTUALE PE FRONTURILE OCCIDENTAL ȘI ORIENTAL

I. Frontul occidental.

Germania proclamând „starea pericolului de războiu”, Kriegsgefahrzustand, Franța a început, din seara de 31 Iulie 1914, transporturile trupelor de acoperire și de paza frontierei. La 1 August s'au afișat anunțurile pentru mobilizarea generală. Pe când armata franceză aștepta inamicul din direcția estică, el apare dinspre Nord. Aproape un milion și jumătate de armată germană, cu peste 5000 de tunuri, intră în Belgia, și în mai puțin de zece zile, adică numai timpul necesar pentru a o străbate, cuceresc mai mult de jumătate din această țară, cuceresc cetățile Meusei, Liège și Namur, ocupă Bruxelles și resping resturile armatei belgiene înspre redutul apărării lor, spre Anvers.

Pierderile avute de germani, în crâncenile și sângeroasele lupte date în aceste regiuni, au fost foarte mari. Un total de 30—40.000 de morți și tot cam atâtea răniți au micșorat numărul invadatorilor; dar alte sute de mii de germani, cântând „Deutschland über alles”, veneau din interiorul Imperiului, pentru a umple golurile. Belgia a fost numai un incident în imensul teatru al războiului cel mare. Un val colosal al unei mări infuriate, a trecut peste plăpânda și mica barcă belgiană și a răsturnat-o, fără, însă, să o sfărâme.

Desfășurarea strategică a armatei germane, făcută chiar pe teritoriul inamic,—Belgia,—după ce a bătut armata acestei țări, avea frontul îndreptat spre Sud, spre frontiera de Nord a Franței, de unde, la început, în perioada concentrării, era îndreptat spre Vest, către frontiera belgiană. Față de această direcție de invazie, pe la Nord, oarecum neașteptată, fiindcă era apărută de neu-

tralitatea Belgiei, armata franceză schimbă frontul și se îndreaptă spre Nord, în întâmpinarea inamicului.

Aceasta fu prima surprindere strategică pentru francezi, căci a face schimbări de front sub presiunea inamicului, nu este altceva decât o surprindere.

Bătălia dela Charleroi, între 21—24 August, rezultată de înaintarea ofensivă a Francezilor și de accia a germanilor, unii spre alții, se termină cu înfrângerea franco-englezilor. Ei se retraseră spre Sud, mai ales că aripa stângă a lor eră foarte mult amenințată de înaintarea verliginoasă a armatei 1-ia germană, von Kluck.

Problema care se puse generalisimului francez, în acest moment, fu: Se va încerca apărarea țării la frontiera de Nord, rezemat pe celățile ce are în acea parte, sau va părăsi tot terenul și se va retrage spre Sud, până când se va prinde un moment favorabil pentru reluarea ofensivei?

Această din urmă soluție a fost admisă.

În acest timp, au fost întreprinse operații ofensive franceze, în Alsacia și Lorena, în parte reușite, pentru a atrage aci cât mai multe din forțele germane dinspre Nord. Scopul a fost, în mare parte, atins.

Retragerea armatelor franceze spre Sud, la început, nu eră hotărîtă unde să se oprească. Putea, la nevoie, să meargă până la Sena, și chiar până în Morvan. Această retragere este apărată înspre Est de către armatele de Lorena și de Alsacia, cari, în acest timp, au luptat cu o vitejie fără seamăn pentru a ține în loc pe inamic, care eră de două ori superior. În acest timp, s'a format două noi armate franceze: Armata a 6-a de Paris, sub Maunoury, și a 9-a, de centru, sub Foch. Trupele cari au alcătuit aceste armate erau în parte din acelea ce luptaseră în Alsacia și în Lorena, precum și unități de rezervă, mobilizate și înjghebate în ultimul timp.

Înaintările vijelioase ale germanilor, abia dădea timp francezilor să ia hotărîri. Totuș, în ziua de 5 Sept. dispozitivul așteptat de Joffre, fu în mare parte atins, și, hotărî luarea ofensivei, cu toate forțele.

Bătălia zisă depe Marna, 6—12 Sept., a rezultat din angajarea a aproape 2½ milioane de luptători, cu peste 10.000 de tunuri, în total, de ambele părți.

Lupta a fost dată cu o înverșunare neînchipuită; iar victoria necontestată, și foarte mare, a fost de partea francezilor, căci ei au avut de luptat contra moralului extrem de ridicat al germanilor victorioși mereu, dela începutul campaniei; contra organizației lor superioare;

contra artileriei lor grele; contra numărului care depășea pe acel francez.

Și au învins!

După șase zile de lupte titanice, armata germană strânsă în cleștele celor două aripi ale armatei franceze, și lovită în față de centrul ei, începe, cu inima plină de durere și neceaz, să cedeze terenul și pe alocurea această cedare a terenului să îmbrace chiar forma fugii. Le este foarte dureros germanilor să mărturisească această înfrângere; prea erau siguri de victorie și prea o anunțase luterura. Comunicătele germane nici nu arată ce s'a întâmplat între 6—15 Septembrie.

Dacă armata lui Maunoury ar fi putut avea, în loc de două corpuri de armată,—cât a avut la început,—cel puțin atâtea forțe câte avea armata lui von Kluck, pe care o atacă, — cinci corpuri la început și apoi, șase, și două corpuri de cavalerie,—desigur că bătălia depe Marna s'ar fi terminat prin cel mai mare dezastru pe care istoria omenirii l'ar fi înregistrat. Armata lui von Kluck, ar fi fost dată peste cap și prinsă în flanc și în spate, ar fi fost aruncată peste celelalte armate, a căror retragere ar fi fost cu totul compromisă.

Atâta a lipsit Franței, în acel moment solemn, 150.000 de luptători proaspeți, cu care să câștige cea mai mare victorie din lume și să scape omenirea de pericolul ce o amenință. Dar nu i-a avut!

Germanii aveau, însă, posibilitatea să câștige aci victoria decisivă, dacă și-ar fi adus în ajutor forțele austriace. (Vezi vol. I-ii, pag. 322), și n'au făcut-o. Trebuia ca greșala să le fie complet plătită, nu numai pe jumătate.

S'au retras germanii, din fața armatelor franceze; dar nici francezii nu au mai putut urmări așa cum ar fi voit și cum ar fi trebuit. Au fost epuizați de atâta sforțare.

Germanii s'au oprit pe Aisne și au început să răscolească pământul pentru a se îngropa în el și a lua de acolo suplimentul de forță de care aveau nevoie pentru a rezista nouilor atacuri franceze. Și au rezistat. Toate încercările francezilor de a-i scoate din pozițiile lor, din ce în ce mai formidabile, au dat greș.

De aici, lupta se duce, în fugă, spre flancul apusean, spre Mare. Germanii, cu nouile corpuri de rezervă și de landwehri, ce aduc din țară, caulă mereu să ajungă la flancul exterior francez; iar franco-englezii, caulă să-i întrecă, să le iasă în cale și să le opue acelaș mijloc de luptă: fortificațiile de câmp.

Și unii și alții, au întrebuințat acuma aceleași mijloace. Luptele cari se mai dau în Flandra, în cursul luni Octomvrie 1914, nu au alt rezultat decâtuciderea a sute de mii de luptători, deoparte și de alta; dar germanii nu au mai putut să facă un pas înainte.

Ofensiva germanilor în Franța a dat complet greș. De unde ei credeau că, în cursul luni Septemvrie, va cuceri Parisul, și distruge armatele franceze, ca apoi să se întoarcă în contra rușilor, se văd acuma reduși aci, la defensivă.

Se văd reduși la defensivă; nu au adaptat-o benevol. Au dat greș cu ofensiva; nu au plănuit dinainte starea de azi. O armată de invazie, $3\frac{1}{2}$ părți din cea mai bună armată germană, născută și crescută numai în spirit ofensiv, o armată, care, în timp de o lună are numai victorii, o armată care câștigă sute de kilometri în tot timpul ofensivei sale, și dă peste cap orice opoziție întâlnește, o armată care se găsește angajată cu toate forțele sale, în contra tuturilor forțelor inamicului, în ultima fază a terminării campaniei, în acea parte, și căreia îi mai trebuie numai un pas, pentru a ajunge ținta dorită, nu se poate spune despre acea armată că: dinainte a plănuit înaintarea numai până la Paris, și apoi îndată retragerea pe poziții prealabil întărite, pentru ca să se păstreze aci în defensivă, în vederea ofensivei în altă parte. A judecă așa, este a nu se cunoaște, deloc, cum se face războiul, și a nu înțelege deloc psihologia luptătorului.

Când o armată de invazie,—și armata germană era așa ceva,—nu mai poate înainta, ba încă dă și înapoi sub presiunea inamicului, această armată nu-și mai poate îndeplini rolul său. Când această armată se vără, în tranșee și în redute de tot felul, și caută să lupte dela distanță, iar nu piept la piept, și nu manevrând în câmp deschis, înseamnă că această armată este așa de uzată, încât numai întăririle, în pământ, o mai poate ține pe loc; aceasta înseamnă că puterea sa ofensivă a scăzut foarte mult, că maximum său de putere a trecut și că de acuma încolo ea merge spre declin.

O campanie ofensivă nu se duce îngropându-te în pământ, în tranșee de sute de kilometri, dela Mare la frontiera elvețiană. Aceasta poate fi, cel mult, o campanie defensivă și numai pentru un anumit timp, „dar pentru o armată de invazie, aceasta poate fi considerată numai ca o sinucidere”.

Armatele aliate, franco-engleze-belgiene, au fost îndreptățite să adopte această formă de luptă, pentru a

putea rezista mai cu succes colosului invadator; și pentru a câștiga timp în vederea uriașelor pregătiri ce fac; dar desigur că nu se va perpetua această stare. Va veni momentul când forțele aliate vor lua ofensiva, când pregătirea lor, atât în oameni, cât și în materiale, va fi completă, și vor respinge pe atacător¹⁾.

Situația, azi, după un an de campanie, pe frontul de vest, se prezintă astfel:

Germanii au, aproximativ, 50 corpuri de armată, ca armată de operații, adică cam 2.000.000 de oameni, și cu 7—8000 tunuri. Celățile toate, belgiene, au fost refăcute

1) „Pentru Franța” una din datele cele mai importante, ale războiului actual, a fost ziua de 24 Sept. 1914. Dar nu căutați în buletinele oficiale memorabilul eveniment din acea zi, căci nici un succes extraordinar n'a avut loc pe câmpurile de bătăe

Acce zi s'a încheiat, în istoria războiului, printr'un fapt în aparență modest și de ordin administrativ. La Bordeaux, pe atunci capitala Republicii, în biurourile improvizate ale Ministerului de războiu, câțiva industriași convocați de urgență, după o lungă discuție tehnică ajunseră la angajarea unor furnituri. Se trala despre munițiile de artilerie. Acesta fu începutul memorabil al mobilizării industriei private, pentru mărirea numărului de proiectile pentru tun. La 26 Sept. 1914, se făcură primele comenzi de proiectile, la fabricanții mari de automobile.

Rezultatele bătăliei dela Marna, călcase în picioare toate prevederile. Șase zile de luptă violentă consumase atâtea muniții cât se credeau că va ajunge pentru câteva luni de războiu. Dușmul invadator superior ca forță fusese respins. Genialitatea planurilor lui Jofre, precizia și iuteala execuțiunii lor zdrobincară puternicile armate germane, constrângându-le să se retragă pentru a se salva; dar n'iniștea Franței, încrezătoare, s'ar fi transformat în groază, și ar fi ajuns la disperare, dacă ar fi știut ce tragică amenințare de dezastru însoțea victoria. Pe când lupta era mai înverșunată, și victoria le surădea, un strigăt se ridică din ce în ce mai tare și mai persistent: *munițiuni. munițiuni*. Strigătul rămânea, însă, fără răspuns, în mare parte. Inamicul se retrăgea; dar în momentul urmării, când se putea culege roadele victoriei și să o facă să fie decisivă, muniții erau pe sfârșite. Sute de tunuri terminaseră proiectilele: *Media proiectilelor rămase era de 4 pentru o gură, de foc*. O întoarcere ofensivă germană, ar fi găsit armata franceză dezarmată. Problema munițiilor se impuse, Toată pregătirea războiului era bazată pe calcule; cari, însă, se arătară greșite. Lipsa de munițiuni, făcea să se întrezărească catastrofa. Toate sacrificiile, tot eroismul toată îndemânarea manevrărilor erau zadarnice, fără muniții. Cei vinovați de această neprevedere, trebuie să fi văzut momente de chin, îngrozitoare

Dar, după douăzeci de zile, prima militarizare a industriilor capabile de a procura proiectile pentru tun era îndeplinită. Inșă, cantitatea ce urma a se fabrica era cu adevărat colosală. Acum 6 ani, se credea că 750 proiectile de tun sunt suficiente; la începutul războiului avea 1100. Germanii aveau, însă, câte 3000 lovituri și toată industria pregătită în această direcție. La izbucnirea războiului se credea că consumarea va fi de 13.500 proiectile pe zi; în realitate au fost în Mai, de 80.000, iar în Iulie de 100.000 pe zi.

Acestea sunt pregătirile pe cari le fac Franța, Anglia și ceilalți aliați⁴⁾.

și întărite, pentru a le sluji ca puncte de sprijin. Se poate socoti, în totul, împreună și cu garnizoanele cetăților și cu trupele de etape, cam 2 $\frac{1}{2}$ milioane de germani, în această parte; iar din interior, pentru umplerea golurilor, ar mai putea aduce aici, încă, cel mult, un milion. Aceasta este un maximum.

Aliații dispun: *Belgienii* se întind pe un front de 26 klm. Ei au în prima linie o armată de 80—100.000 de oameni. Recruții și depozitele sunt transportate în Franța, unde se află și guvernământul Belgian. Recruții și trupele de depozit, și cari se instruesc neconținut, sunt în număr de 100.000, aproximativ.

Asupra valorii acestei armate, condusă chiar de eroicul său rege, cavalier fără frică și fără reproș, nu se mai poate spune nimic, decât că este sublimă.

Englezii. La începutul campaniei, armata engleză abia putea comptă. Erau cam 70.000 de luptători, împărțiți în două corpuri de armată și trei brigade de cavalerie. Această mică armată a crescut treptat-treptat și în mod foarte îngrijorant printre germani. În luptele pe Aisne, armata engleză era dublă; iar în luptele din Flandra, în Octombrie, forțele sale se ridicau la 200.000 de luptători de întâiul ordin.

Până la sfârșitul lunii Iulie armata engleză ocupă un front de 60 km., cu două armate. Aceste două armate au un total de 300.000 de luptători. În interiorul Franței se mai află încă 4—5 armate, fiecare armată a câte trei corpuri de armată, adică un total de 21 corpuri de armată, pentru cele șapte armate complet organizate. Efectivul tuturor trupelor engleze, organizate în armate, și aflate în Franța, gala de a luptă, se ridică la cel puțin 800.000 de luptători, (în cari intră și canadieni, australieni, indieni, etc.), cu peste 3.000 de tunuri.

În metropolă se mai găsește încă, aproximativ, două milioane de oameni, iar în India, Canada, Australia, Noua-Zelandă, asemenea, cel puțin tot alături cari se instruiască, se echipează, se înarmează și se pregătesc, fie pentru a umple golurile ivite, fie pentru a forma noi unități. Afară de aceasta, Anglia mai are forțe în Egipt, în Golful Persic, în peninsula Galipoli și în Africa de Sud. Se poate vedea, deci, efortul făcut de ea și pe uscat.

Anglia este, pentru aliații săi, un izvor nescecat de tot felul de resurse. Armata industrială engleză este tot așa de puternică, în această direcție, pe cât de puternică este armata germană pe terenul de luptă. Anglia, prin uzinele sale, fabricile sale utilizate pentru toate necesitățile războiului, precum și cu puterea sa financiară, cu adevărat

fenomenală, este pentru aliați siguranța că războiul se va putea duce până la capăt, cu toate șansele de succes. Mândria anglo-saxonă, care de sute de ani nu a putut fi îngenunchiată, ba din contra, ca și cultura intelectuală și fizică a poporului, sunt atâtea considerațiuni cari pledează în favoarea reușitei viitoarelor lupte ce se vor da aci, și desigur că Germanii, deși adversari redutabili și ei, totuși, nu sunt prea bucueroși, prevăzând furtuna ce se apropie.

Lord Asquith, în o cuvântare rostită înainte de prorogarea Parlamentului, a zis, între altele: „Guvernele din Canada, Australia și India sunt pe punctul de a emite împrumuturi; deci, însuși coloniile vor da bani metropolei pentru întreținerea armatelor. S'a publicat de curând o statistică financiară a războaielor din timpul lui Napoleon, cari au durat douăzeci de ani. La sfârșitul acestor lupte, datoria guvernului englez se ridică la 900 milioane de lire sterline; iar venitul națiunii era atunci de 250—300 milioane lire sterline pe an, adică datoria guvernului englez era de trei ori mai mare decât venitul anual al națiunii.

Venitul poporului britanic, în 1914, a fost de 2 miliarde 400.000.000 de lire sterline, așa încât, în cazul când datoria guvernului englez s'ar ridică, după războiu, la 3 miliarde de lire, această sumă ar reprezenta abia ceva mai mult decât venitul național actual într'un an; sau pentru aceleași proporții ca acuma 100 de ani, Anglia ar putea să cheltuiască 7.200.000.000 lire, sau, în lei, 180 de miliarde!?! — fără ca echilibrul său financiar să o zdruncine prea mult, adică să fie în aceeași situație ca acuma 100 de ani”.

În privința stăpânirii mărilor, se poate spune, în cuvântul cel mai larg, că Anglia și-a îndeplinit, cu prisosință, angajamentul făcut aliaților. Nici un vas inamic nu mai este pe apă. Singurele cele câteva submarine germane, cari mai pot face acte de banditism, și acestea, însă, în cazuri izolate, mai apar din când în când. A îneca, însă, 4—5 vase de comerț, săptămânal, când în porturile engleze intră și ies săptămânal, în mijlociu, câte 1400 de vase, aceasta nu poate fi considerat ca o blocare. Blocare, în adevăratul sens al cuvântului, este aceea făcută de aliați.

Franța.—Franța a transformat în unități active, toate unitățile de rezervă ce avea la început. Pe lângă aceasta, a mai creat și unități noi, așa că se poate spune, azi, că Franța are, aproximativ, cel puțin 50 corpuri de armată. Totalul acestor forțe însumează 2.000.000 oameni.

cu 7—8.000 tunuri, ca armată de operații. La spatele acestei armate. Franța mai are, aproximativ, alte 2.000.000 oameni, destinați a umple golurile, pentru trupele de etape și pentru garnizoanele cetăților. În afară de aceste forțe, Franța mai are și contingentele coloniilor, cari nu sunt de neglijat. Algeria, Tunisia, Marocul, Senegalia, Indochina, Congo-ul, etc., dau sute de mii de luptători de întâiul ordin.

Finanțele Franței sunt aproape tot așa de mărețe ca ale Angliei. În anul 1913, după votarea serviciului militar pe trei ani, eră nevoie de o sumă de 760 milioane lei, pentru punerea în executare imediată a acestei legi. S'a făcut un împrumut intern de 800 milioane, care în mai puțin de două săptămâni s'a acoperit de 45 de ori. Adică s'a subscris peste 35 miliarde de lei. Se poate deduce, de aci, care ar fi rezultatul unui împrumut intern pentru apărarea națională. În afară de aceasta, în șase săptămâni s'a vărsat de banca Franței peste 450 de milioane de franci în aur, în schimbul hârtiei și se speră să aducă peste un miliard în aur acest schimb benevol. Banca Franței dispune azi de 5 miliarde de franci, în aur.

Prin urmare, unul din nervii războiului îl are cu prisosință Franța.

Marina sa stăpânește Marea Mediterană; o parte este în Nord, în legătură, cu flota engleză; o parte în atacul Dardanelelor.

Munițiunile cari se fac în Franța, ating, azi, colosala cifră de 150—160.000 de proiectile zilnic și va ajunge la cel puțin 200.000.

Dacă am face un rezumat paralel al forțelor militare aflate pe frontul de Vest, vom avea:

	<u>Armata de operație</u>	<u>Pentru umplerea golurilor</u>
Aliații :	Belgieni	100.000 . . . . . 100.000
	Englezii	1.000.000 . . . . . 1.000.000
	Francezi	2.000.000 . . . . . 1.500.000
		<u>3.100.000</u>
	Total general	5.700.000

Germanii	2.000.000	1.500.000	}	numai pentru frontul de vest, considerând și Trupele de etape și de cetăți din aceia parte.
	Total general	3.500.000		

Din această socoteală, făcută chiar în favorul germanilor, se vede:

a) Armata de operații a aliașilor întrece cu peste un milion armata germană; b) trupele pentru umplerea golurilor, idem, cu cel puțin 1.000.000; c) în total, diferența este de cel puțin 2.000.000 în favorul aliașilor.

Cu toată această superioritate numerică, aliașii încă nu încearcă o ofensivă contra germanilor, și nici nu o vor încerca, decât în momentul când depozitele lor de munițiuni vor fi așa de bine garnisite, încât o bătălie gigantică de mai bine de 1—2 luni, fără întrerupere, să nu le poată goli, pentru a nu mai fi nevoiți să se oprească din cale, la jumătatea succesului.

În momentul când aceste muniții vor fi gata, în momentul când utilarea tuturor forțelor nașionilor franceze-engele-belgiene, va atinge maximum, în acel moment se va produce marea ofensivă care, desigur, va aduce rușerea frontului german și victoria decisivă pe frontul de Vest.

Cu o superioritate numerică de peste un milion de luptători, cu mijloace tehnice cel puțin egale cu ale germanilor, iar numeric mult superioare, se va da o lovitură decisivă în o parte a frontului — în afară, că pe întregul front, luptele vor fi tot așa de înverșunate — și oricâte pierderi ar fi, rupțura frontului se va face și apoi pe acolo se vor revărsa armatele ofensive, ca și apa înfuriată când rupe zăgazul. Nimica nu-i va mai putea stă în cale. Potopul modern se va transformă în o ploaie, de 40 zile și 40 nopți, de foc și oțel, care va cădea fără întrerupere pe capul germanilor; apoi vor porni luptătorii.

Toate luptele ce s'au dat din Octombrie 1914 și până azi, pe frontul de Vest, nu au avut alt scop decât de oțelirea luptătorilor și reclinări de poziții. Aci, un deal care împiedică vederea observatorilor; colo, o pădure care oprește înaintarea tranșelor; mai departe o gărlă, o cale ferată, un punct de sprijin, etc., etc. Toate aceste obiective au dat naștere tuturor luptelor, sângeroase, și chiar foarte sângeroase, de mai bine de zece luni, lupte, însă, cu caracter absolut local. Nu se face rupțura unui asemenea front cu 1—2 divizii, sau chiar cu 12 regimente, cu cari a atacat Kronprințul Germaniei, în Argonne, în cursul lunii Mai 1915. Rupțura, în marea ofensivă, se va face cu cel puțin un milion de luptători, pe un front de 100 km., cel mult, și cu 2—3.000 de tunuri, în afară de celelalte două milioane de oameni și 7—8.000 de tunuri, cari vor lupta pe întregul front, cu aceeași îndârjire și

tot așa de ofensiv. Se vor pierde vieți multe, în acest inverșunat atac, se vor arde sute de mii, și mii de sute, milioane de proiectile de artilerie; dar frontul german va ceda, echilibrul se va rupe, odată cu ruperea frontului, căci nu există un echilibru permanent în univers; iar balanța înclină totdeauna spre partea unde-i greutatea mai mare.

II. Frontul Oriental

Sâmbătă 1 August 1914. Germania a declarat războiul Rusiei. Convinși de încetineala mobilizării și concentrării rusești, Germanii au socotit că vor avea timp să distrugă armatele franceze și să înșenunche Franța; înainte ca Rușii să poată începe vreo acțiune importantă. De aceea și majoritatea forțelor lor, aproape 90 la sută, au fost îndreptate spre Franța și numai o joarte mică parte — trei corpuri active și câteva noi formațiuni de landwehri — a fost lăsată în Prusia Orientală să facă față, defensiv, Rușilor. În schimb, aproape totalitatea armatei austriace — deducându-se numai forțele lăsate în contra Serbiei — erau îndreptate în contra rușilor. Acesta a fost, la început, planul germano-austriac.

Se știe că Rușii, acum câțiva ani, — știre aflată nu se știe prin ce indiscreție — făcuseră o modificare generală a planului lor de concentrare pe frontiera vestică. De unde înainte planul prevedea concentrarea în Polonia, în regiunea Vistulei mijlocii, rezemați pe linia cetăților acestui mare fluviu, deodată schimbând acest plan și au proiectat ca zona de concentrare să fie mult mai înapoi; iar toată Polonia să fie dela început părăsită la propria-i soartă. Această nouă schimbare în planul de concentrare se datoră cunoștințelor pozitive al timpului necesar pentru mobilizare și concentrarea forțelor, față de imensitatea teritoriului Rusiei și de micul număr de căi ferate ce aveau.

După câte au transpirat atunci — 1911-1912 — se vorbea de concentrarea forțelor rusești în două mari masse: una la Nord și alta la Sud de Pripet. Una în regiunea Vilnei-Minsk, înapoia liniei întărite Kowno-Grodno-Ossowitz; alta în regiunea Wolyniei, înapoia cetăților Luck-Rowno-Dubno. Aceste două mari masse trebuiau să fie legate pe front cu forțe grupate în regiunea și înapoia cetății Brest-Litowski.

Francezii au fost foarte alarmați când au aflat că Rușii au retras zona lor de concentrare și chiar cuvântul de „frădare” s'a spus de unii politicieni și chiar de o parte din militari. O comisie militară, în cap cu generalul

Joffre, a fost trimisă atunci în Rusia, ca, împreună cu statul-major rus, să studieze cestiunea și să ia o hotărîre conformă cu situația de aliată.

Se pare că s'a adoptat atunci o soluție mijlocie: a se face concentrările în regiunile indicate, dar a nu se părăsi nici Polonia. În acelaș timp, se pare că armatele ruse au fost obligate ca în caz de războiu să ia ofensiva, în cel mai scurt timp, dela declararea de războiu, pentru a atrage înspre ele cât mai multe forțe inimice.

Așa s'a și petrecut.

Rusia văzând că Germanii au invadat Franța cu majoritatea forțelor lor, și că au lăsat în Prusia Orientală numai forțe foarte mici — 120 până la 150 de oameni, la început — s'au gândit că vor putea avea un succes ușor asupra acestor forțe și vor putea, în acelaș timp, printr'un atac intempestiv, să atragă asupra-le, din forțele inimice, de pe frontul de Vest, slăbind, astfel, atacul îndreptat în contra francezilor.

Hindenburg a avut ocazia de a se ilustra, spulberând două armate ruse și manevrând printre lacurile Mazuriene; iar Ruski și cu Ivanov, idem, cucerind Lemberg-ul, înconjurând Przemysl-ul și distrugând forțele austriace.

Pe când armatele ruse, înfrânte la Nord, se refăceau, înapoia cetăților; cele dela Sud, victorioase, începură a trece Carpații, în Ungaria. Austria se prăbușea, văzând cu ochii.

Germania o susținù, cu toată energia sa și cu foarte mulți ofițeri, subofițeri și trupă. Pe când armatele ruse erau cu fața spre Sud, la Carpați, o mare ofensivă Germano-Austriacă, pornită din Silezia și din „punctul de contact al celor trei imperii”, din direcția generală Cracovia, căută a cădea în flancul drept și în spatele armatelor rusești ocupate cu luptele din Carpați.

Germano-Austriacii au înaintat, în marșuri fulgerătoare, spre Est, cu direcția generală Varșovia-Ivangorod; dar în loc să poată cădea în spatele armatei ruse, căzură pe frontul ei, căci rușii, părăsindu-și la timp pozițiile ce ocupau, s'au retras înapoia Vistulei.

Varșovia și Ivangorod fură bombardate de către Germani, cari atacară frontul Vistulei; dar Rușii iau, de astădată, ofensiva cu aripa lor dreaptă, debușând cu forțe mari prin capul de pod Novo-Georgiewsk, în flancul stâng și în spatele armatelor germane. Retragera forțelor rusești înapoia Vistulei și reluarea ofensivei, cu aripa dreaptă, este o manevră, în fața căreia ne închinăm.

Germano-Austriacii se retraseră mai repede decât înaintaseră: iar Rușii au ajuns la Cracovia, și patrule numeroase au pătruns și în Silezia.

Mareșalul Hindenburg ripostă, însă, și de data asta, cu energia-i cunoscută, și atacă flancul drept rusesc, pornind dinspre Thorn. Rușii, însă, parează lovitura și Mackensen este pe punctul de a fi prins cu două corpuri de armată.

Perioada acestor lupte, timp de două luni de zile, sunt cele mai frumoase ca *artă militară*, și din o parte și din alta. Atât Germanii, cât și Rușii, au probat că au comandament și că sunt capabili să satisfacă cele mai capricioase cerinți ale *artei militare*.

Germanii aveau aci pe Hindenburg, Rușii aveau pe Ruski.

Iarna, pe frontul ocupat de beligeranți, s'au dat lupte crâncene, fără un avantaj însemnat de nici o parte; ca și pe frontul de Vest.

În primăvara anului 1915, cetatea Przemysl căzând, Rușii încercară, cu armata devenită disponibilă, să ocupe trecerile Carpaților. Luptele ce s'au dat aci, pe timpul când zăpada încă nu se ridicase din munți, au fost unele din cele mai sângeroase; rezultatele obținute, deși nu prea mari, totuși, erau apreciable, căci trei trecători importante căzură în mâinile Rușilor.

În timpul iernei, 1914—1915, Germanii au pregătit toate rezervele lor în oameni, și au mobilizat și pe Austro-Ungari, luând din mâna lor întreaga conducere a armatei. Apariția primăverii a văzut contingente formidabile pregătite atât în Germania, cât și în Austro-Ungaria; iar munițiile erau strânse în cantități fantastice. Trebuie să se profite de avantajul pregătirii mai repede; trebuie să se încerce o mare lovitură cu această rezervă, aruncând-o în direcția de unde se speră cel mai mare profit. Pe frontul de Vest, pregătirile franco-engleze erau de așa natură, încât nu era nici o șansă că s'ar putea obține vreun succes apreciable. Pe frontul de Est, față de Ruși, cari duceau o foarte mare lipsă de munițiuni, în special de artilerie, o lovitură mare dădea mai multe rezultate deodată: Se scoteau Rușii din teritoriul ocupat și deci și din trecătorile Carpaților, unde erau foarte amenințatori pentru Ungaria; se spera a-i atrage în cursă și a-i scoate din cauză, dacă nu de tot, ci pentru mult timp; se influențau puterile neutre; din Balcani, cari, față de succesele rusești, erau foarte mult înclinate a li se alătura. Ofensiva plănuită era grațioasă. Nici nu se putea închipui ceva mai mareț, ca această ofensivă, menită să facă să dispară unul din adversari, un colos. Lovitura gigantică, încercată în anul 1914, la începutul războiului, în contra Franței, se încercă, în anul 1915, în contra Rusiei, pe o scară și mai întinsă.

Poate, de data asta, Germanii vor fi mai norocoși.

Planul general pare a fi fost următorul, cu operații urmând a se succeda în ordinea arătată aci:

a) O mare diversiune în Curlanda, spre Libau-Riga, făcută cu aproape totalitatea cavaleriei germane — 10 divizii — cu câteva divizii de infanterie, și cu multă artilerie;

b) La câteva zile după această diversiune, se încep un mare atac decisiv în regiunea cuprinsă între Vistula superioară și Carpați, și pe clinele sudice ale Carpaților. Pentru această ofensivă erau destinate cinci armate, sub comandamentul superior al lui Mackensen;

c) Când această ofensivă își va produce efectul, de va atrage cât mai multe din forțele rusești înspre ea, atunci va începe marea ofensivă a lui Hindenburg, cu alte șase armate, ofensivă întreprinsă la dreapta frontului rusesc și cu intenția de a rupe frontul celărilor de Nord, a întoarce apărarea Vistulei, a cădea în spatele Varșoviei și a tăia, de linia de retragere, toate forțele rusești atrase și pironite de ofensiva lui Mackensen.

Ofensiva aceasta, în ansamblul ei, trebuie să se execute cu, aproximativ, 3 milioane de luptători, cu aproape 10—12.000 de tunuri de toate calibrele, și cu muniții, în așa cantitate, încât să inunde întregul teren pe care se vor desfășura luptele.

Frontul de luptă, în întregime, atinge aproape 1.800 kilometri.

Nimica în lume nu putea să fie mai mare, ca această mare luptă, a peste trei milioane de luptători, ce se pregătea în tăcere să atace alte 3—4 milioane, și cari trebuiau să decidă de rezultatul campaniei pe frontul de Est.

Demonstrația în Curlanda, a avut numai efect local; marea ofensivă în Galiția nu a avut alt rezultat decât că a scos pe Ruși din pozițiile ce ocupau, fără a atrage în această parte alte forțe rusești, din altă parte, pentru a face față atacurilor înverșunate ale lui Mackensen, decât numai o parte din acelea dela Odesa. Este foarte posibil, ca lipsa de munițiuni să fi fost cauza că Rușii nu au fost atrași în o luptă mare în regiunea Przemislului și a Lemberg-ului, și atunci s'ar adevări, încă odată, proverbul: „A quelque chose malheur est bon”. Pe măsură ce atacul înaintă, pe acciaș măsură Rușii se retrăgeau, menținându-și mereu frontul intact și nelăsându-se a fi nici ruși, nici tăiași de liniile lor de retragere¹⁾.

„Am văzut frontul rusesc înșovindându-se pe Dunajetz și îl vedem și acum retrăgându-se neconținut, sub împin-

gera formidabilă a falangei lui Mackensen. Ce este falanga lui Mackensen? Este o enormă baterie de 1500 tunuri, de toate calibrele, care a strivit infanteria rusească — una din cele mai solide infanterii din Europa — sub un uragan de oțel. Artileria rusească nu poate să riposteze, tot așa pentru că nu are munițiuni.

Rușii sunt nevoiți să se retragă, pentru că nu au putut opune 800—900.000 de proiectile, celor 700.000 (602 vagoane de obuze), cu cari Mackensen i-a strivit pe Duna-jetz”.

„Trebuie notat, că în toată această retragere, Rușii s’au servit foarte puțin de artilerie, că toate greutățile, se poate spune, au fost suportate de către ariergardele compuse exclusiv din infanterie. Soldatul rus a avut îndrăsneala, în această memorabilă retragere, de a opune violenței omoritoare a focului tunurilor, bravura eroică a asaltului cu baioneta. Baioneta, contra tunului,—este ceva fantastic!?”

Pe la jumătatea luni Maiu, o știre din Petrograd anunță că Rușii își au privirile ațintite mai mult spre Prusia Orientală, de unde se așteptau să le vină un alt atac mai periculos, decât spre S.-V., înspre atacurile furioase ale lui Mackensen,

Și, totuși, ofensiva lui Hindenburg, încă nu începuse.

Aceasta însemnează a celi în planurile inamicului. Numai acest singur fapt, că după o lună și jumătate, —aproape două luni,—de lupte, nu s’au lăsat să fie atrași în cursă întinsă spre Sud-Vest, probează că Marele Comandament rus eră la înălțimea adversarului ce-l avea în față, — Falkenheyn avea un bun rival în Ianuşkevitsch.

Varșovia, capitala Poloniei, fû părăsită fără lupte. Germanii nu au găsit în acest oraș de peste 800.000 locuitori, nici măcar un metru de sârmă,—telegrafică, telefonică sau altfel,—nici 100 kilograme de metal, nici o căruță, nici un cal. Totul fusese, în timp de o lună și ceva, golit și expedit în interiorul Rusiei. Fabricile aruncate în aer și distruse. Asemenea, Ivangorod. Ofensiva lui Hindenburg, când a început a se pronunța, Rușii nu au fost deloc surprinși. S’au retras, luptând și necedând terenul, decât pas cu pas.

Azi, după un an de războiu, pe teatrul oriental, Germano-Austro-Ungarii sunt în avantaj față de Ruși. Rușii au fost forțați să părăsească aproape toate teritoriile ce ocupaseră din Austria, precum și întreaga Polonie și aproape toată Curlanda. Forțele rusești sunt strânse în două grupe, sau sunt pe drum de a se strânge: Una la

Nord de Pripet și alla la Sud de Pripet. Ele au putut să se retragă și să nu fie prinse și distruse de enormul clește german, care se pregătise timp de 6—7 luni în timpul iernei.

Desigur, puterile centrale, au dreptul să strige victorie, și chiar trebuie să strige victorie, pentru a influența și speria și pe alții, și mai ales pe fricoși și pe aceia cari văd lucrurile numai la suprafață; desigur, puterile centrale au câștigat ceva teritoriu, din Rusia, 100—200.000 km. pătrați; dar nu trebuie să uite nimeni, că numai Rusia de Europa are 5.900.000 klm. pătrați; au intrat armatele inimice în Rusia 50—100—200 klm., nu trebuie să se uite, însă, că dela Vilna la Moscova sunt 900 klm., în linie dreaptă, și dela Vilna la Petrograd sunt 650 klm.; iar dela Lemberg la Odesa și la Kiew, sunt câte 600 klm. Și apoi, în Octomyrie vine iarna. O! se poate întâmpla ca iarna din 1915—1916 să fie o iarnă grea ca și aceea din 1812!!

Au câștigat teritoriu; dar armata rusă există. Va reveni, desigur, și va reveni, mai curând și cu puteri și mai mari decât se așteaptă aceia cari nu știu să citească lucrurile în adâncul lor.

În ofensiva germano-austro-ungară, din luna Oct. 1914, când Germanii ajunseseră la Varșovia și Ivanogorod, tot așa strigau unii: Unde este armata rusă? Nu există; victorie desăvârșită germană! Curând, însă, cavaleria rusă nici nu putea să ajungă coloanele germano-austro-ungare, în retragerea lor, care semănă mai mult a fugă.

Dacă această ofensivă germano-austro-ungară, ar fi avut drept rezultat acela pe care îl așteptau ei, adică prinderea a cel puțin 7—800.000 de ruși, luarea a 2—3 mii de tunuri, desorganizarea comandamentului și unităților; distrugerea legăturilor tactice; ruperea și îmbucătățirea frontului, debandada și prăbușirea acestui colos, atunci ar fi putut spera că, până la primăvara anului 1916, să fie liberi în această parte, și să-și ducă forțe mari aiurea, pentru încercarea altor lovituri.

Dacă puterile centrale ar fi făcut pe Ruși să primească o pace separată în schimbul altor multe avantaje, iarăș ar fi fost un succes și mai mare. Acest succes, însă, ar fi fost aparent, căci Japonia, desigur că și-ar fi luat sarcina să răsbune pe aliata sa, Anglia. Un milion de Japonezi ar fi făcut ca posesiunile ruse din extremul orient, să fie numai de domeniul istoriei; mai ales că Japonezii cunosc bine locurile pe acolo.

Dar nu s'a întâmplat nici una din aceste presupuneri.

Rușii s'au retras pe pozițiile pe cari trebuiau să se găsească la începutul campaniei, conform planului lor, de acum 3—4 ani. De acum, războiul va începe, cu adevărat, pentru ei.

Ziarul oficial, „Ruski Invalid”, zicea în această privință: „Este mai avantajos de a ne folosi de prețioasa profunzime a teatrului nostru de războiu, și de a atrage forțele germane departe de baza lor, și a-i sili să se epuizeze sub toate raporturile; pentru a ne ajunge acest scop, trebuie sacrificat tot teatrul înaintat al războiului, toată Polonia.

Marșuri, lupte, lipsuri de tot felul, vor trebui să extinueze pe inimic, și dejă este a treia lună de când armata rusă execută acest plan. De pe acum forța morală a armatei germane scade, în ce privește înaintarea; iar prizonierii confirmă că această slăbire este și fizică. Războiul se va decide prin luptă și armată, independent de locul unde se va da lupta. Or, retragerea noastră ne produce această victorie, căci forțele noastre abia încep acum a se desfășura; abundența de muniții ne așteaptă în viitor, grație industriei naționale private și comenzilor în străinătate. Intrând în anul al doilea de războiu, Rusia are planuri mai precise pentru sfârșitul campaniei, păstrând ferma hotărîre de a duce lupta până la victoria finală”.

Se vor reface Rușii și de data asta, ca și de atâtea ori în viața lor politică și militară. Au sprijinul financiar și industrial al marilor lor aliați, și ei au mulțimea; și vor porni și de data asta, dar fără să se mai oprască

Rezultatul insuccesului germano-austro-ungar, se vede din accia că ei nu vor putea să ia prea multe forțe depe frontul rusec, să ducă în altă parte. Cel mult 5—600.000 de oameni, ar putea să îconomisească, prin lucrările în pământ și prin strângerea frontului. Această masă o vor putea ei întrebuința aiurea. Unde? Mister!

Pe frontul occidental este exclus, căci nu ar aduce nici un rezultat; poate pe frontul italian, sau cel sârbesc, sau să încerce și o altă lovitură.

Vom vedea. Toți, însă, stau atenți și nu se vor lăsa să fie surprinși, cum n'au fost nici Francezii, nici Sârbii în 1914 și nici Rușii, în anul 1915.

Situația militară, pe frontul oriental, este azi, aproximativ, următoarea:

	Armata de operație	Pentru umplerea golurilor și pentru etape
Germani . . . . . 25—30 corpuri	1.200.000	1.500.000
Austriaci	1.500.000	1.000.000
	<u>2.700.000</u>	<u>2.500.000</u>
	5.200.000	
Ruși . . . . . 80 corpuri	3.500.000	5—6.000.000
	8—9.500.000	

Situația, generală, a puterilor centrale, azi, după un an de războiu, este aproximativ următoarea:

Germania.—Populația, 70.000.000. Socotind colosala proporție de 15% din această populație, că poate fi mobilizată, se ajunge la cifra de 10.500.000 mobilizabili. Acesta este un maximum peste care nu se poate trece, în nici un caz; sunt multe probabilități, însă, că țifra trebuie micșorată. O vom lăsa, însă, la 10 milioane, și toate celelalte calcule le vor porni de aci. De altfel, recensământul tuturor nașterilor dela anul 1867—1896, treizeci de contingente, în care intră și clasa 1916, — născuții în 1896,—ne dă o sumă totală de 15.000.000 născuți.

Din această sumă, urmează a se deduce:

- a) Cei morți, în timp de cincizeci de ani;
- b) Accia cari au părăsit țara și cari nu au mai putut să se înapoeze, mările fiind închise;
- c) Bolnavii și infirmii;
- d) Accia cari sunt în serviciile publice,—căi ferate, poștă, telegraf, finanțe, etc.,—și cari nu sunt mobilizabili;
- e) Streinii.

Aceste deduceri pot fi socolite la; aproximativ, 40% din numărul total. Urmează deci, a se scădea din suma de 15 milioane, cel puțin 6 milioane. Rămâne, deci, ca țifră bună, 9 milioane.

Tot la această țifră se ajunge, făcându-se socoteala și altfel:

Din populația totală de 70.000.000, se scade:

a) 50% femei; rămâne o populație bărbătească de 35.000.000;

b) Din aceștia, 50% sunt copii, cu vârsta între 0 și 18 ani; rămâne 17.500.000;

c) Din aceștia, 50% sunt bătrâni, cu vârsta între 50 ani și limita extremă. Făcând și această scădere, obținem aproape 9.000.000, de tineri, între 19—50 ani, adică tot așa cum a rezultat și din recensământul arătat mai sus.

Noi, în socotelile noastre, vom porni dela țifra de 10.000.000.

Se deduce:

Azi, după un an de războiu, din suma aceasta trebuie dedus:

a) Morți invalizi și greu bolnaci	3.000.000
b) Prizonieri	400.000
c) Mobilizați în industrie, pentru muniții și materiate de războiu.	700.000
d) Paza coastelor, lucrărilor de artă, garnizoana cetăților, etapelor, etc.	<u>1.200.000</u>
	5.300.000

Dedus din suma de 10.000.000, mai rămâne 4.700.000.

Acești oameni alcătuiesc: armata de operații și rezervoriul de unde să se umple golurile. Adică:

a) 80 corpuri de armată—cel mult—3.200.000	{	2.000.000	frontul	francez
		1.200.000	"	rusesc
b) Pentru umplerea golurilor. 1.500.000	{	800.000	"	francez
		700.000	"	rusesc

La nevoie, Germania va putea spori aceste, din urmă țifre, luând din trupele dela litera d., cel mult 7—800.000; — și aci se isprăvește toată puterea ei.

Este, încă, colosală; dar a început să i se vadă sfârșitul.

Austro-Ungaria, făcând aceleași calcule, ne dă:

Țifra totală a mobilizațiilor 6.000.000

Se deduce:

a) Morți, invalizi și greu bolnavi.	1.500.000
b) Prizonieri	800.000
c) Mobilizați în industrii, pentru muniții și materiale de războiu	300.000
d) Paza coastelor, lucrărilor de artă, garnizoana cetăților, etapelor, etc.	<u>300.000</u>
	3.000.000
	<u>3.000.000</u>

Această țifra se împarte:

a) Armată de operație 2.000.000	{	1.500.000	frontul	rusesc
		400.000	"	italian
b) Pentru umplerea golurilor. 1.000.000		150.000	"	sârb.

De partea multiplei înțelegeri, făcând aceleași calcule, avem:

Rusia.—Socotind populația Rusiei de 175 milioane și luând din această țifra numai 8%, nu 15 ca la Germani și Austro-Ungari, ajungem la țifra de mobilizabili, 15.000.000.

Se deduce:

- a) Morți, invalizi și greu bolnavi 3 000.000
 b) Prizonieri 1.500.000
 c) Mobilizați în industrii pentru muniții și materiale de războiu. 500.000
 d) Paza coastelor, lucrărilor de artă, garnizoana cetăților, etapelor, etc. 1.500.000

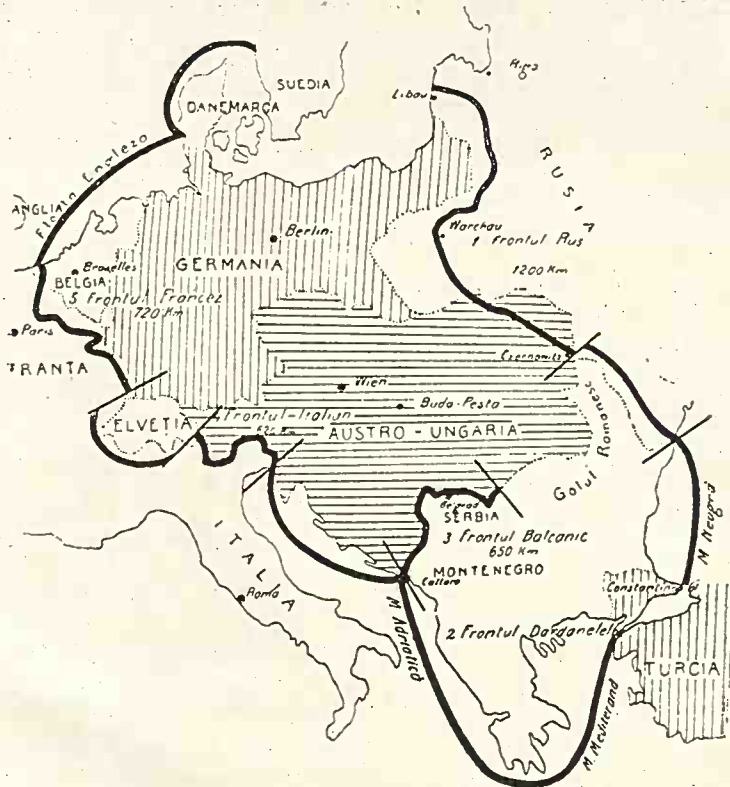
6.500.000
 disponibili 8.500.000

Această țifră se împarte :

Această țifră se împarte :

- a) Armata de operație . . . 3.500.000 { 3 500.000 fr. germ.-austro-ungar
 300.000 în Asia Mică
 b) Pentru umplerea golurilor 5.300.000

Dacă, însă, am socoti 10—12% din populație, atunci

rezerva aceasta din urmă se poate spori cu încă 5—6 milioane, cecace, la nevoie, Rusia o va face.

Se poate face o socoteală identică și pentru frontul de Vest, pe frontul italian și pe frontul sârbesc, și se va putea ușor deduce că raportul, azi, între puterile centrale și marea alianță, a ajuns cam de 1:2 și cu tendințe de a se accentua, pe măsură ce aliații își vor pregăti rezervele, în aceeași măsură, ca și ale puterilor centrale.

Situația germano-austro-ungară, este la fel cu a unei imense cetăți înconjurată și asediate. Pentru completarea încercuirii, mai rămâne numai „Golul românesc”. Cât despre Marea Baltică, ea poate fi considerată ca și închisă; întrucât, vasele germane nu pot ieși în Marea Nordului, care este blocată.

Rezultatul marelui război nu mai este îndoios. Cei cari nu-l văd, sau nu vor să-l vadă, sau nu-l văd chiar de abinele, sau sunt de rea credință.

Este chestie numai de timp, și timpul este numai în profitul marelui alianțe.

— SFÂRȘIT —

TABLA DE MATERIE

	Pag.
Prefața	3—4
Introducere	7—21

CAPITOLUL I

ITALIA

1. <i>Cauzele intrării Italiei în acțiune. Invinovățiri, incriminări, desvinovățiri, Proclamații, Declarații, Note diplomatice, Discursuri politice.</i>	22
2. <i>Organizarea Politico-Socială. Considerațiuni geografice. Colonii. Italia iridentă. Religiiuni. Școli instrucție. Populație, suprafața, emigrări, imigrări. Parlamentarism. Agricultură. Finanțe. Comerț. Industrie. Criminalitate. Justiție. Mafia. Camora. Căi ferate.</i>	42
3. <i>Considerațiuni militare asupra frontierelor Italiei și teatru'ui de operațiuni.</i>	57
Frontiera cu Franța	57
Frontiera cu Elveția	60
Frontiera cu Austro-Ungaria	62
Coastele Italiei	67
4. <i>Pregătirea Militară a Italiei.</i>	69
<i>Armata de Uscat: A. Armata activă; B. Miliția Mobilă; C. Miliția Teritorială.</i>	69
<i>Compunerea Armatei: A. Infanteria; B. Cavaleria; C. Artileria; D. Trupe tehnice; E. Carabinieri; F. Trupe Coloniale; G. Trupe de frontieră; H. Trupe pentru Coloane. Impărțirea armatei active în Comandamente. Miliția mobilă. Armata teritorială.</i>	76
<i>Armata de Apă . . . . .</i>	94
<i>Armata de Aer . . . . .</i>	99

CAPITOLUL II

OPERAȚIUNILE

I. <i>Operațiunile pe teatru de Est Austro-Germano-Rus.</i>	103
1. <i>Operațiunile în Prusia orientală și în Curlanda.</i>	104
2. <i>Operațiunile în Polonia.</i>	109
3. <i>Operațiunile în Galiția și Bucovina.</i>	111
A. <i>Operațiunile ofensive ruse. Căderea cetăți Przemysl.</i>	112
B. <i>Operațiunile ofensive Austro-Germane. Căderea cetății.</i>	118
— <i>Przemysl în stăpânirea Austro-Germanilor.</i>	125
— <i>Operațiunile după căderea Cetății Przemysl până la căderea Cetății Lemberg.</i>	126

	Pag.
4. Ofensiva generală Austro-Germană după căderea cetății Lemberg	133
Observațiuni și învățăminte de pe frontul de Est	146
II. <i>Operațiunile pe frontul de West.</i>	152
<i>Sectorul litoralului și al regiunii Ypres-Lille.</i> Bătălia dela Neuve-Chapelle. Luptele dela Ypres și dela Cotabo	156
<i>Sectorul Arras.</i> Isbânda francezilor dela Lorette. Luptele de la Carency-Ablain	166
<i>Sectorul Soissons-Reims-Champagne</i> Cucerirea pădurii Sabot.	180
<i>Sectorul Argone.</i>	185
<i>Sectorul Mossela-Meusa.</i> Luptele dela Eparges	189
<i>Sectorul Vosgi.</i> Luptele dela Münster. Luptele dela Hartmamswaiter	197
Observațiuni și învățăminte trase din operațiunile de pe frontul de West	205
III. <i>Operațiunile pe frontul Italian</i>	209
Primele operațiuni. Atacul frontierei	210
Desfășurarea operațiunilor după atacul frontierei	211
IV. <i>Operațiunile în Dardanele și Galipoli</i>	219
Luptele din faza I-a	220
Luptele din faza II-a	225
Observațiuni și învățăminte	236
V. <i>Operațiunile în Serbia.</i> Atacul bandelor albaneze și respingerea lor	238
Atacul bandelor Turco-Bulgare	242
Invazia Sârbă în Albania	245
VI. <i>Operațiunile pe teatrul din Caucaz</i>	246

CAPITOLUL III

1. <i>Observațiuni și învățăminte generale.</i>	251
2. <i>Observațiuni și învățăminte tactice</i>	266
3. <i>Observațiuni și învățăminte tehnice și de organizare</i>	270

CAPITOLUL IV

<i>Aviația și Aerostația.</i>	279
I. Organizarea. II. Intrebuințarea. III. Lupte și bombardări aeriene. IV. Observațiuni și învățăminte	323

CAPITOLUL V

Istoricul submarinelor.	326
Submarinele franceze.	332
Submarinele germane.	333
Submarinele austriace.	335
Submarinele rusești.	337
Submarinele engleze.	337
<i>Submarine Germane și Austriace distruse.</i>	338
1. Submarine germane	338
2. Submarine austro-ungare	339
<i>Vase torpilate de către submarine Germane și Austriace.</i>	342
1. Vapoare de războiu	342
2. Vase de comerț torpilate de către submarine germane.	344
Observațiuni și învățăminte	344
<i>Munițiuni și Materiale. Gaze asfixiante și explozibile.</i>	346
1. Muniții și materiale.	348
Anglia.	354

	Pag.
Franța	356
Rusia	362
Italia	364
Turcia	365
2. Gaze asfixiante și explozibile	365
<i>După un an de Răsboiu</i>	373
1. Frontul occidental	373
2. Frontul Oriental	381

HĂRȚI

Regiunea Alpilor dintre Italia și Austria
Teatrul de operațiuni Austro-Italian
Frontul de Est al Italiei; Carniola și Friul.

SCHIȚE

Diverse schițe

Schița provinciilor italiene și a reintegrării naționale până în prezent	6
Schița provinciilor românești și a reintegrării naționale până în prezent	13
Schița tunului italian Deport	81—85

Schițele Operațiunilor în Prusia orientală și în Curlanda

Schița A. — Frontul Austro-Germano-Rus la Ianuarie, Iulie și 1 August	104
Schița B. — Schița trecătorilor în Carpați	113
Schița C. — Cetatea Przemysl	—
Schița D. — Frontul operațiunilor în Galația între 1 Mai—5 Iunie	—
Schița F. — Frontul operațiunilor înainte și după bătălia dela Przemysl	121
Schița F. — Frontul operațiunilor înainte de bătălia dela Lemberg.	128
Schița G. — Frontul operațiunilor după bătălia de la Lemberg	134
Schița H. — Dispoziția armatelor Austro-Germane	136
Schița I. — Operațiunile în Curlanda	142
Schița R. — Operațiunile între Vistula și Bug	144

Schițele Operațiunilor pe frontul de Vest

Schița A. — Dispoziția aproximativă a armatelor Franco-Germane.	153
Schița B. — Regiunea Ypres, aspect geografic	155
Schița C. — Regiunea Neuve-Chapelle-La Bassé	158
Schița D. — Regiunea Bèthune Lille	159
Schița E. — Regiunea Litoralului	—
Schița F. — Regiunea Ypres	—
Schița F. — Regiunea Ablain-Carency-Neuville	167
Schița H. — Regiunea Lens-Neuville	—
Schița I. — Regiunea Soissons	—
Schița K. — Regiunea Perthes-Le Mesnil	182
Schița L. — Regiunea Argonne	185
Schița M. — Regiunea Varennes	186
Schița N. — Regiunea Argonne St. Menehould	188
Schița O. — Regiunea St. Mihiel	191
Schița P. — Regiunea Mulhouse	195
Schița R. — Regiunea Vosgi-Aspect geografic	199

Schițele Operațiunilor pe Frontul Italian

Cele trei hărți generale descrise mai sus și Schița S. Regiunea Goritza	217
---	-----

Schițele Operațiunilor în Dardanele

Schița A. — Topografia peninsulei Galipoli	223
Schița B. — Idem.	230

Schițele Operațiunilor în Serbia

Schița A. — Atacul bandelor Albaneze	241
Schița B. — Atacul bandelor bulgare	343
Schița C. — Invazia Sărbă în Albania.	245

Schițele Aviației

Schița A. — Aparatul Voisin	286
Schița B. — Aparatul Dorand	287
Schița C. — Aparatul Sicorsky	289
Schița A. — Bombardarea din avioane	306

Submarine

Schița A. — Periscopul.	311
---------------------------------	-----

Gaze asfixiante și explozibile

Măștile scufii propuse de Dr. Rouchard.	371
---	-----

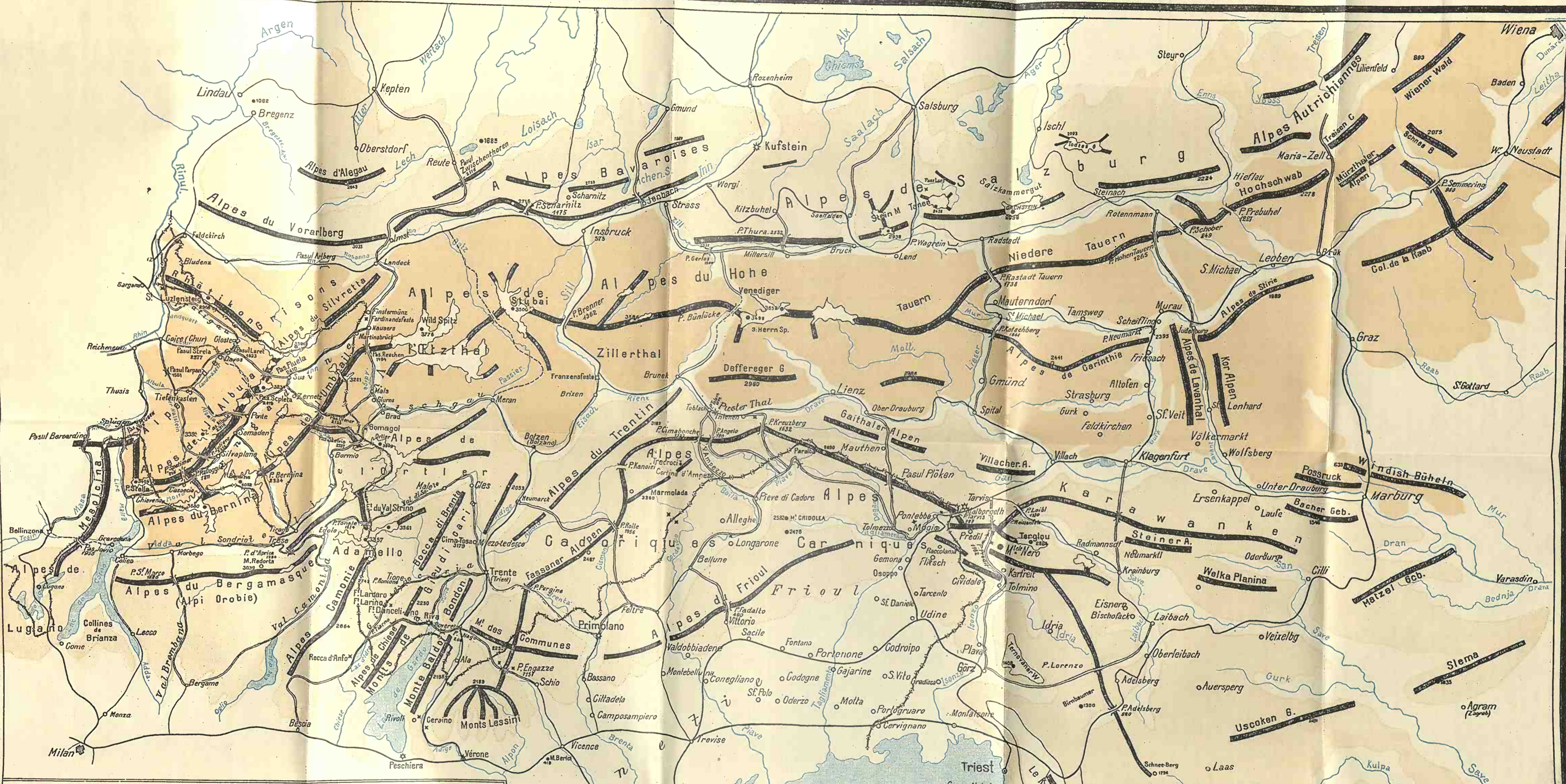

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARA "CAROL I"
BUCUREȘTI

VERIFICAT
1927

REGIUNEA ALPILOR DINTRE ITALIA ȘI AUSTRIA

LEGENDA

	Pasuri. (numărul arată cota)		Ghețari sau zăpezi perpetue
	Culmea munților,		Lacuri
	Cale ferată.		Baza munților
	Șosele naționale.		
	Drumuri bune.		
	Frontiera.		
	Forturi		
	Oraș întărit.		

Scara 1:1000.000

de C.G. și I.M. 1915.

Prețul 0,80

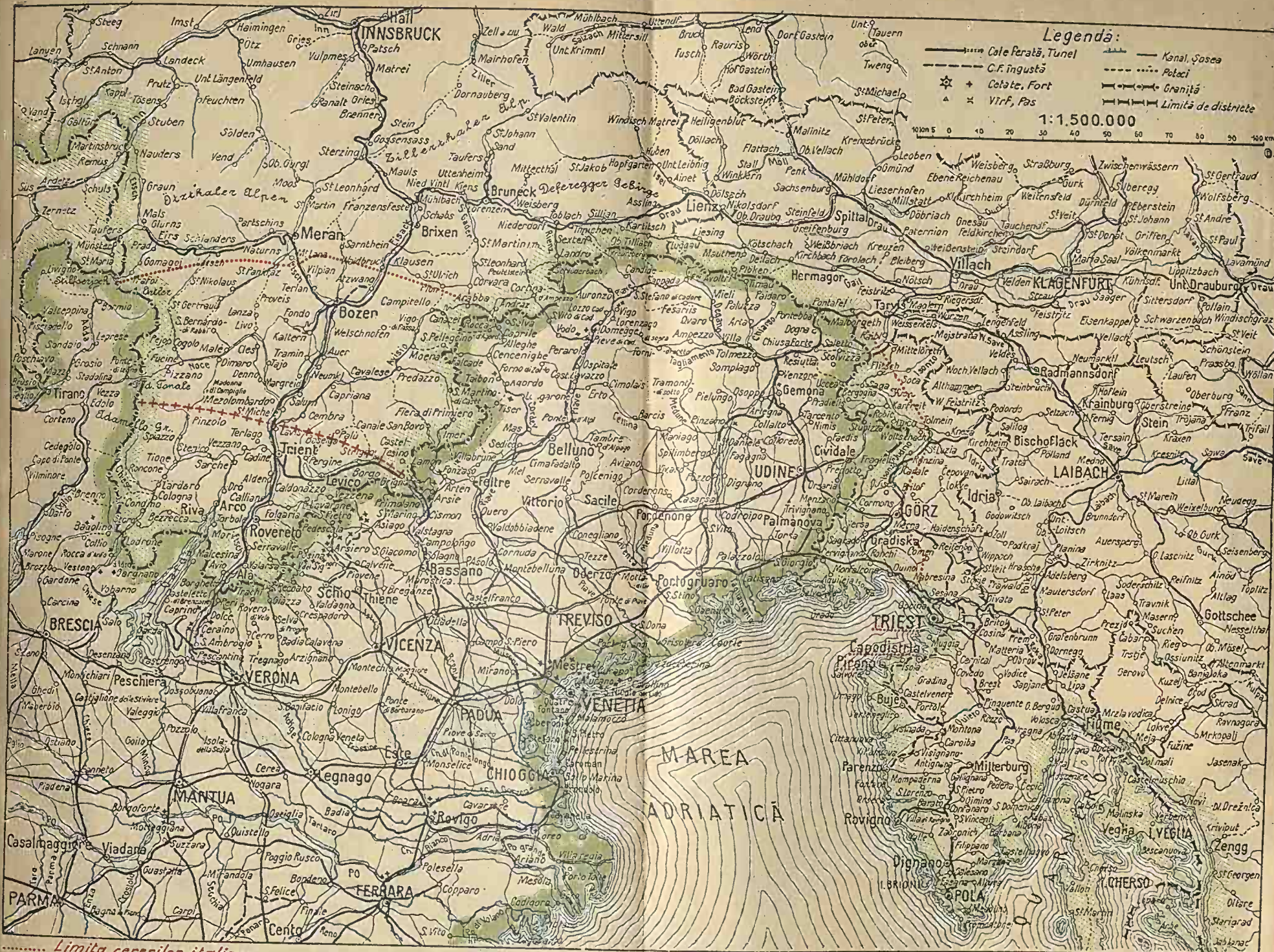

Centrul de operatiuni Austro-Italian.

..... Limita cererilor italiene

++++ Limita propunerilor austr.